

SAHABE'DEN
GÜNÜMÜZE

ALLAH DOSTLARI

HILYETÜ'L-EVLIYA
SIFATÜ'S-SAFVE

ZAMAN

Süle

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

**ZAMAN
ALLAH DOSTLARI KAMPANYASI
KİTAP SERİSİ**

Şule Yayınları : 19
Kaynak Eserler Dizisi 1

**Genel Yayın Yönetmeni
A. Ali Ural**

Yayın Danışmanları
Prof. Dr. H. Kamil Yılmaz
Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu
Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal
Doç. Dr. Ahmed Nedim Serinsu

Redaksiyon-Tashih
Doç. Dr. Sedat Cereci

Dizgi-Sayfa Düzeni
Şule Yayınları

Kapak
Ramazan Erkut

Baskı ve Montaj
EBNER&SPIEGEL
Eberhard-Finckh-Str. 61
D-89075 Ulm-Germany

ISBN
9757796-16-6

Adres : Zaman Media GmbH
Sprendlinger Landstr. 107-109
D-63069 Offenbach-Germany
(+49) 69 300 34 160
Faks: (+49) 69 300 34 250

SAHABE'DEN GÜNÜMÜZE ALLAH DOSTLARI

5

Hilyetü'l-Evliyâ

Ebu Nuaym el-İsfahânî

•

Sıfatü's-Safve

İbnü'l-Cevzî

Çevirenler

Said Aykut

Enver Günenç - Yahya Atak

Abdülhamid Bırışık - Fuat Aydın

ŞÜLE YAYINLARI

2003

© Bu eserin bütün hakları mahfuzdur.

- Bu cildin 118-133, 185-189, 191-227, 265-272, 280-286, 310-314, 319-324, 326-332, 354-356, 376-397 sayfaları Yahya Atak tarafından tercüme edilmiştir. Bu sayfalardaki Hilyetü'l-Evliyâ dışındaki ekleme ve notlar ile geri kalan tüm bölümler Said Aykut tarafından tercüme edilmiş ve hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

BASRALILAR / 25

AHNEF B. KAYS (R.H) / 25

Ahnefin Rasûlullah'dan Hayır Dua Alması, Onun Bilgeliğinin Temeli Olan Üç Özellik Yöneticilere Yağ Çekmemesi ve Gece Boyu Kendine Sorular Sorarak Nefis Muhasebesi Yapması / 25

Yalan, Haset, Cimrilik, Korkaklık Gibi Kötü Huyların Getirdiği Neticeler, Sultana ve Krallara Yanaşmamak ve Ahnefin Atasözlerine Geçmesi / 27

Ahnefin Yufka Yürekliliği, Siyaset Adamlarına Verdiği Bir Öğüt, Oğlu Abbas'ın Dizeleri ve Tasvip Etmediği Sözleri Söylememe Hususundaki Kararlılığı / 27

Fitne ile Korkaklık Arasındaki Bağ, En Güzel Miras, Ahnefin Yemekle İlgili Bir Nüktesi ve Meclislerde Sürekli Kadınlar ve Lezzetli Yemeklerden Bahsedilmesine Kızması / 29

EBU OSMAN EN-NEHDÎ (R.H) / 30

ÂMİR B. ABDÎ KAYS (R.H) / 30

Âmir'in Zühdü, İbadeti ve Takvâsına Dâir Rivâyetler / 31

EBU'L-ÂLİYE (R.H) / 33

Ebu'l-Âliye'nin Güzel Halleri ve Tavsiyeleri / 33

Ebu'l-Âliye'nin Sıfın Harbine Karşı Tutumu / 34

Ebu'l-Âliye'nin Kur'an Âyetleri ile Verdiği Nasihatler / 34

ABDULLAH B. ŞAKİK EL-BASRÎ (R.H) / 36**EL-FUDAYL B. ZEYD ER-RAKKÂŞÎ (R.H) / 37****HERİM B. HAYYAN (R.H) / 37**

Uyumamak, Hikmet Sahibi Olmak, Söz Söyleyişte Ölçüyü Kaçır-
mamak, Güzel Ameli Bırakmamakla İlgili Öğütler ve Herim'in
Kabrine Dâir / 38

SILA B. EŞYEM EL-ADEVÎ (R.H) / 39

Tavsiyede Tath Dil, Her Yerde İyiliği Yaymak ve Ölümüne Dâir Bir
Nükte / 39

Sıla'nın Hanımı Muâze'nin Metâneti, Azla Kanaat Etmek ve Helal
Rızık İstemeye Dâir / 40

EBU RECÂ EL-UTÂRİDÎ (R.H) / 41

Ebu Recâ'nın Cinler ve Kabilesinin Putu ile İlgili Haberleri / 42

Ebu Recâ'nın Cemel'le İlgili Pişmanlığı ve Diğer Halleri / 43

Ebu Recâ'nın Hadisleri / 44

İYAS B. KATÂDE ET-TEMÎMÎ (R.H) / 44**MUTARRİF B. ABDULLAH (R.H) / 45**

Tevâzu, Nefis Muhasebesi, Kalbin Kurtuluşu, Dünyanın Değeri, En
Güzel Huyulu Kul ve Samimi Pişmanlığın, İbadet Gururundan Daha
Üstün Oluşuna Dâir / 46

Cennet'e Endülüjans Kağıdıyla Girilmeyeceğine ve Tek Yolun, Al-
lah'ın Rızasını Kazanmak Olduğuna Dâir / 47

Avcı Şeytan'a Karşı Uyanık Olmak, Aklın Üstün Bir Nimet Oluşu,
Âhirette Kazançlı Çıkacaklarla İlgili Bir Âyet ve Ölümsüz Nimete
Dâir / 48

Fitneye Karışmamaya Çalışmak, İkiyüzlülüğten Kaçınmak ve Nan-
körlüğün Ne Kadar Kötü Olduğuna Dâir / 48

Mutarrifin Dualarının Kabul Oluşu ve Güzel Bir Yalvarışı / 49
 Ümit ve Korku Arasında Hassas Denge, Dini Dünya Menfaati İçin
 Kullanmamak, Karmaşa Anında Olgun Hareket Etmek ve Mutar-
 rifin Serçeyi Elinden Salarken Söylediği Söz / 50
 Mutarrif Kendisinden Yardım İsteyene Nasıl El Uzatırdı ? / 51
 Gaflet ve Merhamet / 51
 Mutarrif'den Gelen Hadisler / 52

SAFVAN B. MUHRİZ (R.H) / 53
 Safvan, Yumuşak Bir Kalbe Sahipti / 53

EBU'L HELÂL EL-ATEKÎ (R.H) / 54
 ZÜRÂRE B. EVFÂ (R.H) / 55
 Zürâre'den Gelen Hadisler / 55

EBU'S-SEVVAR EL-ADEVÎ (R.H) / 56
 Ebu's-Sevvar'dan Gelen Rivâyetler / 57

HULEYD B. ABDULLAH EL-ASRÎ (R.H) / 58
 Huleyd'den Gelen Rivâyetler / 58

MEYMÜN B. SİYEH (R.H) / 59
 Meymun'dan Gelen Hadisler / 60

YEZÎD B. ABDULLAH (R.H) / 61
 Nimet ve Belaya Dâir / 61
 Yezid'den Gelen Bir Hadis / 62

HASAN EL-BASRÎ (R.H) / 62

Değişen Zaman, Hüznün Müslüman İçin İfade Ettiği Mâna, Ha-
 san'ın Rüyalara Girişi, Ölümün Güzelliği, Yaşamın Amacı ve Hicrî
 1. Asrın Hazin Macerası / 63 Kur'an'a Tam Manasıyla İnanmak
 ve Yaşamak Ancak Hüznle Mümkün / 64
 Hasan el-Basrî'nin Ömer b. Abdülaziz'e Gönderdiği Mektup / 64
 Gerçek Ölüyü Anlatan Dizeler, Amelin Bedendeki Et ve Kana Ben-
 zetilişi, Ağlayışın Güzelliği, Dünyayı Âhirete Tercih Etmenin Kötü-

lüğü ve Kıyâmet Sorgusuyla İlgili Âyetin Yorumu / 67

Dört Kritik Zamanda Nefse Hakim Olmak, Mal Sahibinin Ölmeden Önce Tüm Kazandığını Kontrol Etmesi ve Gerçek Fakihin Özellikleri / 69

Hasan'daki Erdemin Kaynağı Hakkında Birkaç Rivayet, Nimete Şükretmek, İnsanın; Her Gün Bir Parçasının Eksilişi, Günahı Küçümseyip "Bunda Beis Yok" Demenin Felaketi, Rahmet-i İlâhi'nin Yağacağı Kimseler ve Ölümün En Etkili Vaaz Oluşuna Dâir / 70

Hasan'ın Irak Valisi İbni Hübeyre Hakkındaki Sözleri ve Diğer Vazalar / 71

Paralı Bir Adamın Hasan'a Dünür Olması, Hasan'ın Sabah-Akşam Okuduğu Beyitler ve Gelmeye Dâir / 72

İslam Nedir, Mümin Kimdir ? / 73

Oyalandırmada Dikkatli Olmak, Gençliğin Kıymetini Bilmek, Ölüm Döşegindeki Hasan'ın Üç Öğüdü ve İnsanın Evrensel Yalnızlığı / 73

Dirhem ve Dinarın Vefasızlığı, Ana Karnına Girildiğinden Bu Yana Azalan Ömür, Harap Evin Zavallı Tamircileri ve Bir Sepet Toprağın Dahi Sahibi Olmamak / 74

Nimetin Külfeti Getirmesi, İman, Sabır ve Semahat, Çalışkanlık ve Avârelilik, Elbise ve Marka ile Kibre Kapılmamak, Ümit-Korku İkili-sinin Mümine Binek Oluşları ve İsrailoğulları'nın Sapkınlık Sebebi / 75

İbadet Zevkini Kaybedenlerin Boş Konuşmaya Meyletmeleri, Rızıkta Hırsa Kapılmamak, Her Hareketi Bilinçli Yapabilmek, Müminlerin Özellikleri ve Allah'ın Emrine Uygun Davranmak / 76

İnsanların Şekilce Zengin Kalpçe Fakir Oluşu, Zulme Karşı Durmak, Kur'an'ın Özü Olan Âyet, Hasan'ın Haccac İçin Söyledikleri ve Âbidleri Hakikaten Üzecek Olan Şey / 78

Hasan el-Basrî'den Gelen Hadisler / 79

CÂBİR B. ZEYD (R.H) / 80

İbni Abbas ve İbni Ömer Gibi Büyük Zatların Câbir'i Övmesi / 80

Câbir'in Hacc İbadetine Verdiği Öne Dâir Rivâyetler / 82

Câbir'in Zühdüne ve Faziletine Dâir Diğer Rivâyetler / 82

ABDULLAH B. ZEYD EL-CERMÎ (R.H) / 86

Ebu Kılâbe'den İlmî Fazileti ile İlgili Rivâyetler / 86

Ebu Kılâbe'den; Dua, İblis, Ölüm, Hüküm Verme ve Hadis Hakkında Gelen Rivâyetler / 87

Ebu Kılâbe'den Gelen Hadisler / 90

MÜSLİM B. YESAR (R.H) / 91

Müslim'in Namaz ve İbadetle İlgili Halleri / 91

Ümit ve Korku Hakkında Müslim'den Gelen Rivâyetler ve Diğer Hikmetli Sözleri / 92

Müslim b. Yesar'dan Gelen Hadisler / 94

İBNİ SİRÎN (R.H) (R.H) / 95

İbni Sîrîn'in Bazı Hususlarla İlgili Güzel Sözleri / 95

Büyük İmamların İbni Sîrîn Hakkındaki Sözleri / 96

İbni Sîrîn'in Cömertliğine ve Sıkıntısına Dâir Rivâyetler / 98

İbni Sîrîn Merhametli, Nüktedân Biri / 99

İbni Sîrîn'den Gelen Rüya Tâbirleri / 101

Hadis Râvilerinin Adı Niçin Zikrediliyor? / 102

İbni Sîrîn'in Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 103

İbni Sîrîn Hakkında Diğer Müelliflerin Açıklamaları / 103

BEKİR B. ABDULLAH EL-MÜZENÎ (R.H) / 105

Bekir'in vaazı, Cehennem'le İlgili Öğütleri ve Fakirliği Tercih Ediş / 105

Bekir'in Tevâzuu, Müslüman Kardeşlerini Kendine Tercih Ediş, Fakir Ölüşü, Günahla İlgili Unutulmaz Vecizesi ve Âilesinin Geçimi İçin Çahşanlara Övgü Yağdırması / 106

Duası Makbul Biri Olan Bekir'in İnsanları Tevbeye Davet Ediş / 107

Bekir'den Gelen Hadisler / 107

MUVERRIK EL-İCLÎ (R.A) / 108

Muverrik'ten Gelen; Ümide, Gazaba, Katı Kalpliliğe ve Cömertliğe Dâir Rivâyetler / 108

Muverrik'ten Gelen Hadisler / 109

GAZVAN ER-RAKKÂŞÎ (R.H) / 110

Mücahid Gazvan'ın Gülmeyi Pek Sevmemesi, Sadece İlâhî Sevgiyle Huzur Bulması ve Kur'ân'a Olan Düşkünlüğü / 110

MEZ'ÛR (R.H) / 111**ALÂ B. ZİYAD (R.H) / 112**

Alâ'nın Hüznü, İbadeti ve Zühdüne Dâir Rivâyetler / 112

Alâ'nın Dökülmeyen Saçlarının Hikâyesi / 113

Alâ'nın; Günaha Bulaşmayla İlgili Verdiği İlginç Misal, "Sen Cennetliksin" Diyenlere Kızması ve Kurtuluşu Sadece Allah'a Bağlaması / 113

Alâ'dan Gelen Hadisler / 114

MUÂVİYE B. KURRA (R.H) / 115

Ezan da Olmasa Tanınmayacak Müslümanlar, Çocuklara Hayırlı Bir Uyku Tavsiye Etmek, Nafilelerden Önce Farzları Yerine Getirmek ve Bir Ayın Rızkının Bir Günde Verilmesine Dâir / 115

Allah'a İtaat Etmek ve Rızasını Kazanmak İçin Dua, En Şuurlu İbadetin En Çok Sevap Getiren İbadet Oluşu, Dini Meselelerde Çekişmenin Amelleri Mahvetmesi, İlmi Yazılı Hale Getirme Mecburiyeti ve Selam Vermenin Faziletine Dâir / 116

Muaviye'den Gelen Hadisler / 117

EVS B. ABDULLAH (R.H) / 118

Ebu'l-Cevzâ'nın, Bidat Ehli'ne, Azgın ve Tekfir Edicilere Karşı Tutumu / 118

Ebu'l-Cevzâ'nın Diğer Halleri ve Sözleri / 119

Ebu'l-Cevzâ'dan Gelen Hadisler / 119

YEZÎD B. HUMEYD ED-DABBÎ (R.H) / 121

Ebu't-Teyyah'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 122

TALK B. HABÎB (R.H) / 124

Talk'tan Dua, Takva, Namaz, Kur'ân ve Gazap Hususunda Gelen Rivâyetler / 124

Talk'ın Hadis Aldığı Zatlar ve Hadisleri / 125

MATAR EL-VARRAK (R.H) / 126

Matar'dan Gelen Hadisler / 127

EL-MÜNZİR B. MÂLİK (R.H)/ 128

Ebu Nâdire'den Gelen Hikmetli Deyişler / 12

Hasan el-Basrî'nin Ebu Nâdire'yi Ziyaret Edişi / 128

Ebu Nâdire'den Gelen Hadisler / 129

BEKİR B. AMR (R.H)/ 130

Ebu's-Sıddık'ten Gelen Hadisler / 131

KASÂME B. ZÜHEYR (R.H) / 131**EBU'L-EBYAD (R.H) / 133**

Ebu'l-Ebyad'tan Gelen Bir Hadis / 133

LÂHİK B. HUMEYD (R.H)/ 133

Ebu Miclez'den Gelen Hadisler / 134

KATÂDE B. DİÂME / 135

Katade'nin İlmine ve Hafızasına Dâir Rivâyetler / 136

Sözün Amelle Doğrulanması, Müminin Direnci ve Umudu, İnsanların Samimiyetlerine Göre Derecelendirmek, Günahın Hiçbirini Küçük Görmemek ve Dünyaperest Olmamaya Dâir / 137

Âyetlerle Ölüm ve Kıyamet Uyarıları, İyilerin İyi Kötülerin Kötü İz Bırakması ve Katâde'nin Kur'ân'la Haşır-Neşir Oluşuna Dâir / 138

Katâde'den Gelen Tefsirler / 139

Katâde'nin Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 141

Katâde Hakkında Diğer Müelliflerin Beyanı / 141

HUMEYD B. HİLAL EL-ADEVÎ (R.H)/ 143

Humeyd'in İlmine Dâir Rivâyetler / 143

Humeyd'den Gelen Bir Hadis / 144

SÂBİT EL-BÜNÂNÎ(R.H) / 144

Sâbit'in Namaz Sevgisine Dâir Rivâyetler / 145

Sâbit'in Ağlayışı ve Samimiyeti / 147

Dua, İbadet, Zikir, Kabir ve Amele Dâir Rivâyetler / 147

Sâbit'ten Gelen Hadisler / 149

İYAS B. MUÂVİYE (R.H) / 150

İyas'dan Gelen İlginç Cevaplar / 150

İyas'dan Gelen Bir Hadis / 151

İyas Hakkında Diğer Müelliflerin Verdiği Malûmat / 152

EBU İMRAN EL-CEVNÎ (R.H) / 153

Nimetlerin Hesabı, Vakti Değerlendirmek, Bilmeyince Bilene Sormak, Selam ve Sabır Âyetinin Tefsiri / 153

Ebu İmran'ın Duası, Cehennemle İlgili Bir Âyetin Tefsiri, Gecenin İnsana Seslenişi, Bardaktaki Su Gibi Hiçbir Şeyin Gizli Kalmayacağı Gün ve Cehennem'in Zindan Olduğuna Dâir Bir Âyet / 154

Mûsâ (a.s)'nın Allah Tarafından Yetiştirilmesi, Kur'an'ın Getirdiği Mesuliyet, Kalbi Kuruyanın Hırsı, Mûsâ' (a.s)'nın Ölüm Anındaki Vasiyeti, Kıyamette Yokolan Bağlar, Yeryüzünün Ateş Olması ve Zakkum Ağacı Hakkında Bir Yorum / 155

Ebu İmran'dan Gelen Hadisler / 156

BEDÎL B. MEYSERE (R.H) / 158

Bedîl'den Gelen Hadisler / 158

MUHAMMED B. VÂSÎ (R.H) / 159

Mâlik'in Muhammed'i "Rahman'ın Kurrâsı" olarak Vasıflandırması / 159

Muhammed'den Gelen Hikmetli Sözler / 159

Muhammed'in Ağlayışı ve Güzel Halleri / 160

Oruc, Sultana Yakınlık, Helâl Mal, Haset ve Gurura Dâir / 162

Muhammed'den Gelen Hadisler / 164

FERKAD ES-SEBEHÎ (R.A) / 165

Vaaz, Yahudileştiren Zenginlik, Sadaka ve Ecele Dâir / 166

Ferkad'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 167

MÂLİK B. DİNAR (R.H) / 169

Marifetullah, Zikir, Kur'ân Erleri ve Sıddıklara Dâir / 169

Hakiki Ferahlık, Hakki Takdir, Tevbe ve Dünyaya Dâir / 171

Nifak, Sila, İlâhî Sevgi, Cihad, Gurur ve Kalp Hastalığına Dâir / 172

Dünyaya Değer Vermemek, ve Elemeğine Dâir / 173

Sohbet, Övgüde Aşırı Gitmemek, Âlim, Ölüm ve Kabre Dâir / 176

Zulmü Önlemek, Bildiğiyle Amel Etmek, Samimiyet ve İyilere Dâir / 177

Kur'ânî Tefekkür, Samimi Âlim, Bidatçı, Gösterişli Kadın, ve Bitmeyen Yaşam Hevesine Dâir / 178

Temiz Kalp, Hesaplaşma, Para Aşkı, Faydasız Bilgi ve Son Güne Dâir / 179

İsa (a.s)'nın, Ölü Bir Köpeğin Dişlerindeki Güzelliği Görebilmesi, Bir Kabrin İbretli Kitâbesi ve Ölümün Herşeyi Yanıda Bırakışı / 180

Ev Reisinin Mesuliyeti, Kötü Dost, Vâliye Beddua, Pazar, Helal Kazanç ve Köhne Eve Dâir / 181

Mâlik'in Hadis Aldığı Kimseler ve İkinci Hadisi / 182

Mâlik b. Dinar Hakkında Diğer Müelliflerin Beyanı / 183

HARUN B. RABAB EL-ESEDÎ (R.H) / 184

Harun'un Zühdüne ve Yumuşak Kalbine Dâir Rivâyetler / 184

Harun'dan Gelen Hadisler / 185

YEZÎD B. EBAN ER-RAKKAŞÎ (R.H) / 185

Yezîd'den Gelen Hadisler / 187

ESVED B. KÜLSÜM (R.H) / 189**ŞUVEYS B. HAYYÂN (R.H) / 189****UKBE B. ABDÜLGÂFİR (R.H) / 190****EYYUB ES-SAHTİYÂNÎ (R.H) / 191**

Eyyub'un İlimdeki Yeri, ve Çağdaşları Tarafından Övülmesine Dâir Rivâyetler / 191

Kemâlin Ön Şartları, Zühd, Nefsin Kırılması ve Yaşlılığa Dâir / 193

Amellerin Karşılığı, Sükût, İbadetin Gizliliği ve Tevâzuya Dâir / 195

Tebrik, Tebessüm, Dua, Hediye, Bidat ve Ehl-i Sünnet'e Dâir / 196
Hatayı Görebilme, Dostunu Takdir Etme, Cömertlik, Zillet ve İzze-
te Dâir / 197

Kur'ân'ı Samimice Okumak, Kimseye Muhtaç Olmamak ve Düzgün
Dua Etmek Hakkında / 198

Eyyûb'un Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisler / 199

Eyyub Hakkında Diğer Müelliflerin Beyânâtı / 200

YAHYA B. MÜSLİM (R.H) / 201

SÜLEYMAN B. TARHAN (R.H) / 201

Süleyman'ın İbadetine, Zühdüne ve Güzel Hallerine Dâir
Rivâyetler / 201

Süleyman'ın Din Hususundaki Hassasiyeti / 204

Süleyman'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 205

DAVUD B. EBÎ HİND (R.H) / 207

Davud'un İlmine, Kur'ân Okumadaki Maharetine ve Takvâsına
Dâir Rivâyetler / 208

Kadere, Zikre, Kimseye Muhtaç Olmamaya ve Ölüme Dâir / 208

Davud'un Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 209

ÂSİM B. SÜLEYMAN EL-AHVAL (R.H) / 210

Âsım'dan Gelen Hadisler / 211

YUNUS B. UBEYD (R.H) / 213

Yunus'un Ticaretteki Titizliğine Dâir Rivâyetler / 213

Yunus'un Takvâsına Dâir / 215

Yunus'dan Öğütler / 217

Yunus'un Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 219

Diğer Müelliflerin Yunus Hakkındaki Beyanları / 221

ABDULLAH B. AVN (R.H) / 221

Abdullah'ın Güzel Huylarına Dâir Övgüler / 222

İbni Avn'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 225

Diğer Müelliflerin, Abdullah b. Avn'a Dâir Verdikleri Malûmat / 227

HİŞÂM B. HASSÂN (R.H) / 227

Hişâm'ın; Diri Bir Gönüle, Yemeğe ve Hakiki Zenginliğe Dâir Hasan el-Basrî'den Aldığı Rivâyetler / 227

Dünya'ya, İlme, Zikre, Tefekküre, Ölümüne ve Hüzne Dâir / 227

Paraya, Günaha ve İnsanın Karakterine Dâir / 229

Hişâm'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 230

İMRAN EL-KASİR (R.H) / 234

İmran'ın; Takvaya ve Salih Amele Dâir Nasihatları / 234

İmran'dan Gelen Hadisler / 235

KEHMES ED-DUA (R.H) / 237

Kehmes'in Takvâsına ve Ağlayışına Dâir / 237

Kehmes'den Gelen Hadisler / 239

HABÎB EL-FÂRİSÎ (R.H) / 240

Habîb'in Sevilen Biri Oluşu ve Duasının Kabulüne Dâir / 241

Çiğ Gidip Pişmiş Gelen Ekmek, Pişmişken Çiğleşip Kokan Bahk, Şeytan'ın İnsanlarla Oynaması, Samimiyet ve Dua ile Gelen Para / 242

Habîb'in Duası ve İbadeti / 244

ABDÜLVÂHİD B. ZEYD (R.H) / 245

Ekmek-Tuz Gibi Sade Şeyler Yemek, Rızâ, Nefis Muhasebesi ve Cennetle İlgili Dualar ve Mideye Karşı Güçlü Bir İrade Sergilemek / 245

Zikrin Tadı, Öğütten Etkilenmek İçin Kalpler Arası Yolun Açık Olması Gereği, Nefisle Günah Arasına Deniz Koyabilmek, İlginç Bir Rüya, Ölümle Uyarılmak ve Vaazda Ölen Adam / 246

Hayatın Faniliği, Sohbetle Öncelik Sahibi Olanlar, Korkunun Son Noktası, Yemeği Boğaza Tıkayan Bir Çağrı, Ağlamanın Yeri ve Abdülvahid'in Hüznü / 248

Abdülvahid'in Rüya İle Şifa Bulması ve Uykuda Gelen Güzel Beyitler / 249

Duanın Kabulü, Sabır, Bildiği ile Amel Edenin Hâli, Allah'a İtaat ve İlahî Sevgi Arasındaki Bağ, Uyku ve Nisyanın İki Büyük Nimet Oluşu / 251

ATÂ ES-SÜLEYMÎ (R.H) / 253

Gurbette, Ölümde, Kabirde ve Huzuru İlahî'de Allah'ın Merhametine Mazhar Olabilmek, Güzel Korkuyu İstemek, Atâ'nın Bitmeyen Kederi, Ağlayışı ve Yemek Yiyemeyişi / 253

Atâ'nın Baygınlığı, Kabir Korkusu, Zühdünden Ötürü Eski Bir Tulum Benzetilişi / 255

Rüzgârın Getirdiği Kıyâmet Dehşeti, Her Belâyı Kendinden Bilmek, Dostlar Gidince Ölümü Arzulamak ve Her Sabah Başka Bir Surette Başka Bir Yaratığa Dönüşme Endişesi / 257

Atâ'nın; Avladığı Bir Güvercinden Ötürü Kendini Affedemeyişi, Kabristanlarda Sabahlaması, Ancak Amele Vesile Olacaksa Uzun Ömür İstemek, Hesap Günü Korkusu ve Hevânın Esiri Olmamak İçin Dua Etmek / 258

Allah'ın Gazabından Allah'ın Affına Sığınmak, Gökğürültüsünden Ölüm Amna Geçiş, İbnü'l-Eş'as'la İlgili Bir Rivayet ve Atâ'nın Enes b. Mâlik'e Yetişmesine Dâir / 259

EBU CÜHEYR MES'UD ED-DARÎR (R.H) / 260

Dağlarda Yaşayan Bir Dervişin Öğütleri ve Kerâmetleri / 260

ABDULLAH B. GÂLİB (R.H) / 263

EŞ'AS EL-HUDDÂNÎ (R.H) / 265

EL-HACCAC B. EL-FURÂFİSA (R.H) / 265

Haccac'dan Gelen Hadisler / 266

HASSAN B. EBÎ SİNAN (R.H) / 267

Hassan'ın İlginç Halleri, Öğütleri / 267

Takva'nın Kolaylığı ve Zorluğu, Hassan'ın Ticarete İzlediği Yol ve Cömertliği / 268

En Kötüde Bile İyiliği Düşünmek, Nefse Ders Vermek, Cehennem'den Uzak Olma İsteği, Darda Kalana Yardım Edebilmek, Alış-Verişte Namus ve Hassan'ın Tok Gözlülüğüne Dâir / 269

Hassan'dan Gelen Hadisler / 271

ABDÜLHAMÎD ŞUMAYT B. ACLAN (R.H) / 272

Şumayt'in Vaazları / 272

Dünya Âşaklarının Tasviri, Allah Dostlarının Hali, Üç Şeyin Üç Şeyden Önce Kıymetini Bilmek, Dini Mideden Üstün Tutmak, Müminin Sermayesi, Paranın İmtihan Oluşu, Münâfığın Kendini Aldatışı ve Kalbinden Değil Gözlerinden Ağlayışına Dâir / 273

İbadeti Bırakan Kulun Zavallılığı, Ölümü Hatırlamak, Müminin Kalbindeki Kuvvet, Kur'ân Bilgisine Vâkıf Birinin Dünyaya Tamah Etmesi ile Vebâle Girmesi ve Tehlikeye Maruz Olanı Kurtarmanın Sevabına Dâir / 275

Günah İşlenmesine Razi Olmanın Vebâli, İnsanın Değişkenliği, Ârifler İçin Dünyanın Gurbet Oluşu, Vücudu Allah İçin Yormak, Hamma Sadakat, Rab Teâlâ'nın Kendini Tamıtışı, Kurtulan Kulun Vasıfları ve Üç Çeşit İnsana Dâir / 277

Şumayt'ten Gelen Hadis Rivayetleri / 278

HUVEYL B. MUHAMMED EL-EZDÎ (R.H) / 279**HİŞAM ED-DÜSTÜVÂÎ (R.H) / 280**

İsa'dan Öğütler / 281

Hişam'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 281

ŞU'BE B. EL-HACCAC (R.H) / 286

Şu'be'nin İbadetine ve Dinde Titizliğine Dâir / 286

Şu'be'nin Hadisçiliği ve Uyarısı / 288

Şu'be'den Gelen Hadisler / 291

Şu'be'den Gelen Garib Hadisler / 298

Şu'be Hakkında Diğer Müelliflerin Beyânı / 299

SALİH B. BEŞİR EL-MÜRRÎ (R.H) / 300

Salih'in Kıraatı, Nasihati ve Takvâsına Dâir / 300

Kur'ân'ın Misk Olarak Vasıflarını, Nefsi Muhasebe Edebilmek, Kalple Gözün Aynı Şeyi Söylemesi, Ölümünden Önce Hazırlıklı Olmak ve Güzel Sabrı İstemek / 302

Harap Evlerden İbret Almak, Kabirden Gelen Ses, Kur'ân'ın Şifası, Dostları Ziyaret, Gece Gelen Çağrı ve Haz Duyulacak Yerler / 303

Allah'ın Rızasını Kazanmanın Yolu, Sabrın Acı Oluşu, Temiz Bir Gencin Vefatı, Kıyâmetin Tasviri, Hüzün Denizini Kabartan Kitap, Salih'in Atâ'yı Rüyada Görüşü ve Hammad'ın Salihi Övmesi / 305

Salih'in Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 307

Diğer Müelliflerin Salih Hakkında Söyledikleri / 309

İBNİ BERRE (REBÎ) (R.H) / 310

İbni Berre'den Amel, Şükür, Gaflet ve Kıyamete Dâir Vaazlar / 310

Mevtânın Garipliği, Müttakîlerin Yaşamı, Şükür, Ağlamak ve Allah'ın Has Kullarına Dâir / 311

Huzura Eren Ruhun Hâli, Uzun Yaşamının Tehlikeleri ve İyi Yanlarına Dâir / 313

Rebî'nin Hadisleri / 313

EL-HACCAC EL-ÂBİD (R.H) / 314**DAYGAM B. MÂLİK (R.H) / 316**

Daygam'ın Ağlayarak İslattığı Yerler, Hüzünlü Hali, Ölümü Hem Sevmesi Hem Sevmemesi, Gecenin Getirdikleri ve Hizmetçisi Ebu Eyyub'a Verdiği Öğütler / 316

Daygam'ın Bitmeyen Derdi / 318

Daygam'ın Manzum Nasihatları / 319

HAMMAD B. SELEME (R.H) / 319

Hammad'ın İbadetine ve Takvâsına Dâir / 319

Hammad'dan Gelen Hadisler / 321

Hammad Hakkında Diğer Müelliflerin Beyanı / 324

HASAN B. EBÎ CAFER (R.H) / 325

ŞEDDAD EL-MECZUM (R.H)/ 326

HAMMAD B. ZEYD (R.H) / 326

Hammad'ın İlmine, İbadetine ve Kadrinin Yüceliğine Dâir / 327

Hammad'dan Gelen Hadisler / 328

YEZİD B. ZURAY (R.H) / 333

YAHYA B. SAİD EL-KATTAN (R.H) / 333

Yahya'nın İlmî, Takvası ve Hikmetli Sözleri / 334

Yahya'dan Gelen Hadisler / 335

RİYAH B.AMR EL-KAYSİ (R.H) / 338

Riyah'ın Gecesi, Zamanın Akışına Ağlamak ve Hiç Doyasıya Yememiş Bir Adamın Zakkum'u Hatırlayışı / 339

Dünya Aşkıyla Yanan Kalbin Hikmet Işığına Yönelemeyişi, Çocuk Sevgisinin Rahmet-i İlâhiyye ile İlgisi ve Riyah'ın Gece Hali / 340

Riyah'dan Gelen Hadisler / 341

UTBE B. GULAM (R.H) / 341

Utbe'nin İbadeti ve 'Kul' Diye İsimlendirilişi / 341

Utbe'nin Cesareti ve Şehadeti / 342

Utbe'nin Günahını Hatırlayınca Terlemesi, Bela Ânında Kendine Kızması, Ekmek Kııntısıyla Yetinmesi ve Meslek Sahibi Olmaya Önem Vermesi / 343

Utbe'nin, Bir Dervişin Beyitleriyle Ansızın İrkilmesi, Dost Ziyafetinde Cenneti Anarak Ağlaması ve Geceyi Uykusuz Geçirmesi / 344

Utbe'nin Giysisi, Sıradan Biri Gibi Gözükmekten Hoşlanması, Kabristanda Zengin Birine Verdiği Anlamlı Ders, Pazarda Kendi Kendine Konuşarak Nefis Muhasebesi Yapması, Ölümünden Hem Korkması Hem de Haz Duyması / 345

Üç Çığlıkla Bölünen Gece, Gecenin Güzel Duası, Seher Vakti Ağlamak, İlâhî Sevginin, Sıcağı, Sogluğu, Yağmuru ve Kışı Unutturması / 347

İlâhî Sevgi, Dünyevi Sevgi, Hüzün Sahibi Olmak İçin Dua ve Utbe'nin Kerâmetleri / 348

Utbe'nin Atâ'dan Hediye Alışı ve Öldükten Sonra Rüyalara Girişi / 349

BIŞR B. MANSUR ES-SÜLEYMÎ (R.H) / 350

Kur'an'la Hemhâl Olmak, Bişr'in İnsanlarla Sohbetten Hoşlanmaması, Muhtaç Olsa da İstemeyi Sevmemesi, Ailelere Selam Göndermek, Kötü Ahlaktan Sakınmak, Bişr'in Yüzünü Görenin, Âhireti Hatırlaması / 350

Bişr'in Herkese Dua Edişi, Fazla Parayı Sevmemesi, Çocuklarına Hasır Örmeyi Öğretmesi, Namaz Vakti Camide İftitah Tekbirini Kaçırmaması, Az İnsanla Tanışmayı Tavsiye Edişi ve Namazı Uzun Kılışı / 351

Bişr'in Sohbet Toplantılarında Dikkat Çekmeyi Sevmemesi, Ölünce Rüyalara Girmesi İnsanlara Ölümü Hatırlatarak Öğüt Verişi / 352
Bişr'den Gelen Hadisler / 353

ABDÜLAZİZ B. SELMAN (R.H) / 354

Ölümü Bilenin Dünyadaki Aymazlığı, Teheccüde Kalkan Cinler ve Geriye Kalan Mağara / 355

Abdülaziz'den Gelen Bir Hadis / 355

MUTAHHİR ES-SA'DÎ (R.H) / 356

KÜLLAB B. CERÎ (R.H) / 357

ABDULLAH B. SA'LEBE (R.H) / 357

NÂŞİRE B. SAİD EL-HANEFÎ (R.H) / 358

GÂLİB EL-KATTAN (R.H) / 359

Galib'in İbadeti ve Hikmetli Sözleri / 360

SELAM B. EBÎ MUTÎ (R.H) / 362

Selam'ın Zühdü Tasnif Edişi, Öğütleri ve Güzel Halleri / 362
Selam'dan Gelen Hadisler / 363

HAVŞAB B. MÜSLİM (R.H) / 364

Havşab'ın İbadeti ve Hasan el-Basrî'den Nakilleri / 364

Havşab'dan Gelen Hadisler / 366

SAİD B. İYAS EL-CERİRÎ (R.H) / 366

Said'in İbadeti ve Hikmetli Sözleri / 366

Said'in Sahabe'den Aldığı Haberler / 367

Ölüm Meleğiyle Karşılaşan Kral / 368

Seher Vaktinin Fazileti, Rasûlullah (s.a)'ın Şekli / 370

Said el-Cerirî'den Gelen Hadisler / 370

FADL B. İSA ER-RAKKÂŞÎ (R.H) / 372

Ebu'l-Mugîre'nin Fadl'a Gönderdiği Mektup ve Güzel Sesle Kur'an Okumaya Dâir / 372

Ölüm Anında Yazıcı Meleğin İyi Niyeti ve Hüzne Dâir / 373

Fadl'dan Gelen Hadisler / 374

MUGÎRE B. HABÎB (R.H) / 376

Mugîre'nin Dostları İçin Geceleri Hayır Dua Etmesi, Dostu Abdullah'ın Cesareti ve Şehâdeti / 376

Şükrederek Sabahlamak, Mâlik'in Mugîre'ye Verdiği Öğütler / 377

Mugîre'nin Hadisleri / 378

ZİYAD B. ABDULLAH EN-NÜMEYRÎ (R.H) / 378

Ziyad'ın İbadeti ve Hikmetli Sözleri / 378

Ziyad'dan Gelen Hadisler / 379

CAFER ED-DUBEY'Î (R.H) / 380

Cafer'in Meşhur Âbidlerden Nakilleri / 380

Cafer'den Gelen Hadisler / 383

Kılıçtan Etkili Şiir / 384

AVCESE EL-UKAYLÎ (R.H) / 387

Avcese'nin Önceki Kitaplardan Yaptığı Nakiller / 387

HUZEYME EBU MUHAMMED EL-ÂBİD (R.H) / 388

Dünyada ve Âhirette Kral Olmak / 388

ER-REBÎ B. SABÎH (R.H) / 389

Ağlayışta Samimiyet, Zenginlik, Tevekkül ve Rebî'nin Günahkâr
Bir Kadın İçin Üzülmesi / 390
Rebî'den Gelen Hadisler / 391

ALÎ B. ALÎ ER-RIFÂÎ (R.H) / 394

Nefsi Emniyette Görmenin Kötülüğü ve Allah'ın İnsana Verdiği Di-
renç / 394
Ali'den Gelen Hadisler / 395

İBRAHİM B. ABDULLAH (R.H) / 395

Hasan el-Basrî Tarafından Ömer b. Abdülaziz'e Gönderilen Mektup
/ 396

MUÂVİYE B. ABDULKERİM (R.H) / 397

Muaviye'nin Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 398

ABDURRAHMAN B. MEHDÎ (R.H) / 398

Abdurrahman'ın Hadis İlmindeki Yeri, Genel Olarak Diğer İslâmî
İlimlerdeki Derinliği ve Râviler Hususundaki Titizliğine Dâir / 398
İlimde Ciddiyet, Hadisle Sınanmanın Zorluğu, Abdurrahman'ın
Kesinlikle Hadis Almadığı ve Dostluk Kurmadığı Kimseler / 401
Ölümü Temennî Etmenin Zamanı, Abdurrahman'ın Her Sene Yap-
tığı Haccı Terkederek Kardeşinin Yetimlerine Bakması / 403
Abdurrahman b. Mehdî'den Gelen Hadisler / 403

AFFAN B. MÜSLİM (R.H) / 421

Affan'ın Bir Râvi Hakkındaki İntibâhı -Para Teklif Ettiyşeler de-
Gizlememesi, Sultana Karşı Hak Görüşü Savunmadaki İsrarı ve
Hadisteki Titizliği / 422

ZÜHEYR B. NUAYM EL-BÂNÎ (R.H) / 423

Züheyr'in; Zandıklık Töhmety ile Karşılaşmasına Rağmen Gösterdi-
ği Sabır ve Eşsiz Diğergâmlığı / 424
Dünya ile İyi Geçinemeyen Adam, Ölümün Uyarıcılığı ve Para İçin
Okunan Kur'an / 425
Ölümün Habersiz Geliş ve Salgın Hastalıktan Kurtulan Küçük Bir

Çocuğun İlginç Hikayesi / 246

Adalet, Belaya Dayanıklılık ve Zor Zamanda Bile Cesareti Korumak / 427

Ana-Baba Çocukların Duasıyla Yükselir / 427

Züheyr Nesebini Nasıl Açıklardı ? / 428

Gıybetin İğrençliğine Dâir / 428

EBU ABDULLAH EL-HARBÎ (R.H) / 429

Yiğit ve Cömert Bir Fakirin Hikayesi / 429

EBU'L-HASEN EL-BASRÎ / 432

BASRA'LI ADI BİLİNMEYEN ÂBİDLERDEN BAZILARI / 433

Yalnız Adam / 433

İnsanlar Tarafından Tanınmak İstemeyen, Duası Müstecâb Bir Ârif / 434

Zenci Bir Allah Dostu / 435

Vaaz Esnasında Cezbeye Gelip Ölen Bir Adam / 436

"Âhiretim İçin Ağlayanınız Yok mu?" / 436

Cüzzamlı Bir Ârifin Direnci ve Duası / 437

Ateşi Söndüren Adam / 437

Basralı Bir Mecnun'un Dizeleri / 438

BASRALI ÂBİDE KADINLARDAN BAZILARI / 438

MUÂZE BT. ABDİLLAH EL-ADEVİYYE / 438

Her Yeni Güne Ölümle Başlayan Kadın / 439

Muâze'nin Kur'an'la Dostluğu ve Öğütleri / 439

"Dünyada Ne Bahar Esintisi Ne de Yaşamın Tadına Varmak İçin Kalmaya Lüzum Yok" / 441

Muâze Hatun'un Ölüm Esnasındaki İlginç Davranışı / 442

HAFSA BT. SÎRÎN / 443

Fıkıh İlmini Bilen, Kur'an Okuyan Bir Ârif Kadın / 444

Hafsa Hatun'un En Sevddiği Ev ve Kıraat İlmindeki Yeri / 445

Hafsa Hatun'un; Çocuğunu Kaybedişiyle Beraber Kalbine Dolan

Kederi Kur'an ile Dağıtması / 445

Hafsa'nın İbadet Hayatı ve Nüktedânhı / 446

Evini Geceleri Nura Boğan Kadının, Ölümü Sevgiliye Vuslat Vakti
Olarak Algılaması / 447

KERİME BT. SÎRİN (R.H) / 448

MÜNİBE EL-BASRİYYE VE KIZI (R.H) / 448

"Toprak Genç Bedenimi Örtcek Ama Ben İbadete Doyamadım"
/ 448

RÂBİA EL-ADEVİYYE (R.H) / 449

İsmi, Doğumu ve Tasavvufa İntisab Edişine Kadar Hayat Hikayesi
/ 450

Râbia'nın Çeşitli Menkıbeleri ve Güzel Sözleri / 451

İslâm En Büyük Zenginlik Değil mi ? / 453

Râbia'ya Gelen Evlenme Teklifi ve Râbia'nın Cevabı / 455

Râbia'dan Terennümler / 456

ACREDE EL-ÂMİYE (R.H) / 458

HABİBE EL-ADEVİYYE (R.H) / 459

ÜMMÜ'L-ESVED (R.H) / 459

MERYEM EL-BASRİYYE (R.H) / 460

UFEYRE EL-ÂBİDE (R.H) / 460

UBEYDE BT. EBÎ KÜLLAB (R.H) / 461

AMRA HATUN (R.H) / 462

BÜRDE ES-SARİMİYYE (R.H) / 462

ÜMMÜ TALK (R.H) / 463

BASRALILAR

AHNEF B. KAYS (R.H)

Künyesi Ebu Bahr'dır. Ayakları içe doğru eğik ve sakat olduğu için Ahnef adını almıştır.

Ahnef'in Rasûlullah (s.a)'dan Hayır Dua Alması, Onun Bilgeliğinin Temeli Olan Üç Özellik, Yöneticilere Yağ Çekmemesi ve Gece Boyu Kendisine Sorular Sorarak Nefis Muhasebesi Yapması

Ahnef anlatıyor :

Kâbe'yi tavaf ederken Süleymoğulları'ndan bir adam bana;

"Seni müjdeleyeyim mi?" dedi.

"Evet!" dedim. Adam şöyle devam etti :

"Rasûlullah (s.a) beni senin kavmin olan Sa'doğulları'na göndermişti. Sen de oradaydın ve Rasûlullah'ın çağrısı için; 'o sadece hayırlı şey söylemiştir. Ondan sadece güzel söz işitirim ' dedin. Ben

Rasûlullah'ın yanına döndüğümde senin bu sözlerini ona bildirdim. Rasûlullah (s.a) da sana şöyle dua etti : 'Allah'ım! Ahnefi bağışla'⁽¹⁾ İşte bu hatıra aklıma geldi seni görünce."

Adam sözlerini bitirince, benim için bu hatıradan daha umut verici, daha güzel hiçbir şey kalmamıştı aklımda.

Ebu Muâviye b. Hişam, Halid b. Safvan'a;

"Aranızda bulunan Ahnef b. Kays bu saygın dereceye nasıl geldi?" diye sordu. Halid;

"Onun özelliklerini dilersen bir cümleyle anlatırım. İstersen kısaca birkaç kelimeyle izah ederim" dedi.

"Kısaca anlat bakalım!" dedi, Ebu Muâviye. Halid;

"Üç cümleyle mi istersin, yoksa iki cümleyle mi? İstersen tek bir cümleyle de anlatabilirim onun halini" dedi. Ebu Muâviye;

"Üç cümle ile anlat" dedi. Halid;

"Ahnef, yemek, içmek gibi şehvi arzularında hiç ileri gitmedi. Ahnef hiçbir Allah kuluna haset gözüyle bakmadı. Ve Ahnef hiçbir zaman doğru olanı engellemedi" dedi.

"Peki iki cümleyle anlat!" dedi. Ebu Muâviye.

"Ahnef her zaman hayrı dinleyen ve söyleyen biriydi. O şerli işlerden uzaktı" dedi, Halid.

Hasan el-Basri anlatıyor :

Birkaç kişi Muâviye'nin yanında konuşuyorlardı. Ahnef ise ötede, suskun bir halde oturuyordu. Ahnef'e sordular :

"Ey Ebu Bahr! Niçin konuşmuyorsun?" diye.

"Eğer yalan söylersem Allah'tan korkarım. Doğruyu söylersem sizden korkuyorum" dedi.

Bu sözün *el-İkdü'l-Fertd'*deki rivâyetinde, bu esnada Yezid'e biatın tartışıldığı belirtiliyor.

Seleme b. Mansur, Ahnef b. Kays'in dostu olan birinden naklediyor;

(1) Bu hadis, İmam Ahmed'in Müsned'inde de yer almaktadır. Hakim, *Müstedrek*'inde bu hadisi naklediyor : c.3, s.614.

Ahnef b. Kays ile devamlı sohbet eder, ondan hiç ayrılmazdım. Geceleyin yaptığı ibâdet sürekli duâdan ibâretti. Kandili parmağıyla tutar ve şöyle derdi :

"Ey Ahnefcik! Bu gün şöyle davranmaya seni sevkeden neydi? Bu hareketi niçin yaptın?"

Böyle diyerek gecesini muhasebe ve istiğfar ile geçirirdi.

Yalan, Haset, Cimrilik, Korkaklık Gibi Kötü Huyların Getirdiği Neticeler, Sultana ve Krallara Yaşamamak ve Ahnef'in Atasözlerine Geçmesi

Gallâbî, Ahnef b. Kays'tan naklediyor :

"Yalancı kişide şahsiyet yoktur! Hasetçi hiçbir zaman huzura erişemez! Cimri,sorunlarını çözememiş biridir! Kötü ahlâklıya esen-dilik yakışmaz! Yorgun ve korkok kişi kardeşlikten anlamaz!"⁽¹⁾

Kabîsa naklediyor :

Ahnef b. Kays'a;

"Emirlere ve sultanlara yaklaşmaz mısın?" diye soruldu.

Ahnef yerden bir tuğla aldı ve yere sürttü. Tuğla un ufak oldu. Sonra soru sorana şöyle cevap verdi.

"İşte şu gördüğün kadar küçük bir parça ekmek bir adama yetiyorsa, o adam niçin sultanlara yaklaşsın."⁽²⁾

Ahnef b. Kays, yumuşaklığı ve sabrı ile atasözlerine ve şiirle-re geçmiştir. Araplar birisinin ne kadar olgun ve sabırlı olduğunu anlatmak için *"Ahnef b. Kays'dan daha olgun ve sabırlı"* derler-di⁽³⁾

Ahnef'in Yufka Yürekliliği, Siyaset Adamlarına Verdiği Bir Öğüt, Oğlu Abbas'ın Dizeleri ve Tasvib Etmediği Sözleri Söylememe Hususundaki Kararlılığı

Ahnef, yufka yürekli biriydi, ağlayanlara kızılmasını hiç istemezdi. Bir keresinde yakını öldüğü için ağlayan bir kadına rastladı.

(1) Ahmed b. Hanbel, *Kütüb's-Züh'd*, s.236.

(2) Buraya kadar olan bölüm; İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.181.

(3) Ahmed b. Muhammed b. Abdürabbih el-Endülüstî, *el-İhdü'l-Ferid*, c.3, s.9.

Başka biri de kadına söyleniyor, ağlamamasını istiyordu. Ahnef adama şöyle dedi :

"Bırak kadını ağlasın! O yakın bir dosta ve uzun bir yolculuğa ağlıyor."⁽¹⁾

Ahnef b. Kays siyaset ilmi hususunda da ince fikirlere sahip bir zâttı. O, yönetenin etrafını dolduran maiyeti ve akrabasının mutlaka güzel ahlâklı ve temiz olmasını isterdi. Şöyle diyor :⁽²⁾

"Yakın dostları ve vezirleri kötü ahlâklı olan suya batmış bir adama benzer. Suyu batan adamın sonu boğulmaktır. Güvenilir dostlarının ihanetine uğrayanın da dağlarına kar yağmıştır!"

Ahnef'in oğlu Abbas da şöyle bir şiir okuyor :

*"Kalbim beni mahvedene meylediyor,
Artırıyor hüznümü azıyor yaralarım.
Düşmanımdan ben nasıl korunabilirim?,
Göğsüm ve sırtıma sinerken düşmanım!"*

Başka biri de şöyle diyor :

*"Ben dertlerimden kaçıyorum onlara,
Oysa onlar beni yiyip bitiriyor,
kaçış nereye?"*

Yezîd'in hilâfete tayini esnasında **Muâviye** etraftaki saygın adamlarla müşavere yapıyordu. Ama **Ahnef** bu durumdan hiç de hoşnut değildi ve susuyordu. **Muâviye**, **Ahnef'e**;

"Sana ne oluyor, niçin susuyorsun?" diye sorunca **Ahnef** şöyle cevap verdi :

"Sana doğruyu söylesek kızdıracağız, küplere bineceksin. Senin hatırın için yalan söylersek, Allah'ın gazabı bizim üzerimizde olacak! Emtrîn gazabı Allah'ın gazabından daha hafiftir, bu yüzden susuyorum!"⁽³⁾

(1) Ahmed b. Muhammed b. Abdirabbih el-Endülüst, *el-İkû'l-Fetâ*, c.3, s.9.

(2) Ahmed b. Muhammed b. Abdirabbih el-Endülüst, *a.g.e.*, c.1, s.32.

(3) Ahmed b. Muhammed b. Abdirabbih el-Endülüst, *a.g.e.*, c.1, s.56.

Fitne ile Korkaklık Arasındaki Bağ, En Güzel Miras, Ahnefin Yemekle İlgili Bir Nüktesi ve Meclislerde Sürekli Kadınlar ve Lezzetli Yemeklerden Bahsedilmesine Kızması

Ahnef b. Kays fitne ile korkaklık arasında kendince kurduğu bağı şöyle açıklardı : ⁽¹⁾

"İnsanlar içinde fitneye en çabuk kapılanlar, korkudan ardına bakmayıp kaçanlardır."

Ahnef b. Kays nezdinde doğruyu söylemek ve bunu cesaretle savunmak kadar üstün bir şey olamazdı. **Ahnef** şöyle diyor :

"Ölüler dirilere, babalar da çocuklara, güçlü ve soylular nezdinde doğruyu söylemek kadar güzel bir miras bırakmamıştır."

Ahnef b. Kays aynı zamanda nükteli bir adamdı. Adamın biri onun sohbet meclisinde söz yemeklerden açılmışken şöyle dedi: ⁽²⁾

"Ben tereyağlı mantar yemeğini hiç beğenmem!"

Ahnef şu cevabı verdi :

"Nice beğenilmeyen şey var ki hiç günahı yoktur!"

Ahnef b. Kays, sohbet meclislerinde hep yemeklerden ve kadınlardan bahsedilmesine çok kızar ve şöyle derdi :

"Meclislerimizde ikide bir kadınları ve lezzetli yemekleri anmaktan vazgeçin! Benim en çok kızdığım adam, devamlı iškembesi ve uçkurudan bahseden beyinsizdir."

Ahnef hayatı boyunca kibar ve nükteli bir şahsiyet olarak tanındı. O ibadete verdiği önem ve ahlakıyla da seçkin bir yere sahipti. Vefat ettiğinde **Mus'ab b. Zübeyr** de onun yanındaydı. **Mus'ab**, **Ahnef**'in cenazesine, üstüne ridâ almadan katıldı.

Ahnef, Hz. Ömer'den, Hz. Ali'den, Ebu Zerr'den ve daha birçoklarından hadis almıştır. ⁽³⁾

Allah rahmet eylesin.

(1) Ahmed b. Muhammed b. Abdurabbih el-Endülüsî, *el-İddâ'î-Fetâ*, c.1, s.124.

(2) Ahmed b. Muhammed b. Abdurabbih el-Endülüsî, *a.g.e.*, c.8, s.7

(3) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.132.

EBU OSMAN EN-NEHDÎ (R.H)⁽¹⁾

Adı Abdurrahman'dır. Mu'temir b. Süleyman, babasının şöyle dediğini naklediyor :

Ben Ebu Osman'ın hiç günah işlemediğini sanıyorum. Onun gecesi namazla, gündüzü oruçla geçerci.

Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten naklediyor :

Ebu Osman dua edince biz de dua ederdik. O şöyle derdi :

"Allah için, şimdi dualarınız kabul olacak. Çünkü O yüce yaran; 'Bana dua edin ki, sizin isteklerinizi kabul edeyim' (2) diye buyuruyor."

Ebu Osman, Rasûlullah (s.a)'ın zamanına yetişti. Ama O'nu göremedi. Ebu Osman'ın Hz. Ömer'den, İbni Mes'ud'dan, Ebu Musa el-Eş'arî'den, Selmân-ı Farisî'den, Usâme'den ve Ebu Hüreyre'den hadis aldığı biliniyor.

Ebu Osman, Kûfe'de otururdu. Hz. Hüseyin (r.a) şehid edilince Basra'ya giderek şöyle dedi :

"Ben Rasûlullah'ın torununun katledildiği yerde oturamam!"

Ebu Osman, Haccâc'ın Irak'a vali olduğu sıralarda Basra'da, 130 yaşlarında vefat etti. Allah rahmet eylesin.

ÂMİR B. ABDİ KAYS (R.H)⁽³⁾

Dünya zevklerinden yüz çeviren, Allah'a teslim olarak aydınlığa kavuşan Âmir b. Abdî Kays da Tabî'nin ilk tabakasındandır.

Tasavvuf, yükselenlere bağlanmak, ermişlere doğru yükselmektir.

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfve*, c.3, s.132.

(2) Mü'min, 60.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.87.

Âmir'in Zühdü, İbadeti ve Takvâsına Dâir Rivâyetler

Alkame b Mersed'den naklediliyor:

Zühd, sekiz kişiyle bitti.⁽¹⁾

Âmir b. Abdi Kays, Uveys el-Karanî, Herim b. Hayyan, Rebî b. Haşîm, Mesrûk b. Ecdâ, Esved b. Yezîd, Ebu Müslim Havlânî ve Hasan b. Ebî Hasan.

Âmir b. Abdullah şöyle diyordu:

"Dünyada gamlar ve hüznler, âhirette ise ateş ve hesap var. Rahat ve mutluluk nerede?"

İlâhî! Beni yarattın. Beni dünyanın kederleriyle bir araya koydun. Sonra benden ona sarılmamı istedin. Sen bana sarılmazsan ben ona nasıl sarılırım?"

İlâhî! Sen çok iyi biliyorsun ki, eğer dünyanın bir tarafı benim olsaydı, sonra da sen benden onu isteseydin, onu sana verirdim. Sen de benim nefsimi azat et!"

Âmir b. Abdullah şöyle der:

"Dünyanın lezzetleri dört tanedir:

"Mal-mülk, kadınlar, uyku ve yiyecek. Mal-mülk ve kadınlara ihtiyacım yoktur. Uykuya ve yiyeceğe gelince, onlara ihtiyacım var. Allah'a yemin olsun ki, gayretimle ikisini de azaltacağım."

Âmir, sabaha kadar namaz kılıyor ve oruca devam ediyordu. Şeytanın kokusunu hissettiğinde, onu eliyle uzaklaştırarak şöyle diyordu:

"Pis kokun olmasaydı, üzerine secde ederdim."

Şeytan yılan şekline bürünüyor ve Âmir'i namaz kılarken görünce gömleğinin altına giriyor, sonra elbisesinin kolundan çıkıyor, yine de onu namazından döndüremiyordu. Kendisine;

"Yılanı üstünden atsan olmaz mı? denildiğinde; Vallahi, Allah'tan başkasından korkmaktan dolayı Allah'tan utanırım. Allah'a yemin olsun ki, yılanı ne girerken ne de çıkarken görmüyorum, farkına varmıyorum" diyordu.

(1) Alkame bu sözleyle, kamîl anlamıyla zühdü yaşıyan çağdaşlarını anlatıyor. (Çev.)

"Cennet, senin yaptığın yapılmadan da kazanılır, cehennemden, senin yaptığın yapılmadan da kurtulunur" denildiğinde ise;

"Hayır, nefsimi susturuncaya kadar olmaz" diyordu.

Âmir bir gün hastalandı ve ağladı. Kendisine;

"Seni ağlatan nedir?" diye sorulduğunda;

"Neden ağlamayayım? Benden daha çok ağlamayı hak eden kim var? Allah'a yemin olsun ki, ne dünyaya olan hırsımdan, ne de ölüm korkusundan dolayı ağlıyorum. Ben uzun yolculuğum için ve ağızımın azlığı için ağlıyorum. Cennete mi, yoksa cehenneme mi, ikisinden hangisine gittiğimi bilemiyorum" dedi.

Alkame b. Merse'den naklediliyor; **Âmir** şöyle dedi;

"Çok gayret sarfedeceğim. Eğer başarırım, bu Allah'ın rahmetiyledir. Eğer ateşe girersem, bu gayretimin yetersizliğindendir."

Âmir şöyle demiştir:

"Dünyanın içindekilere olan rağbetimden dolayı ağlamıyorum (gecelerinin kısa olmasından dolayı) kış geceleri kılınan namaza ağlıyorum."

Hazm'ın kardeşi, **Âmir b. Abdi Kays'ın** şöyle dediğini duyduğunu anlatıyor:

"Allah'ı öyle sevdim ki, O her musibeti bana kolay kıldı ve her hükümüne beni razı etti."

Katâde'den naklediliyor:

Âmir b. Abdi Kays, Rabbinden, kışın abdest almayı kolaylaştırmasını istedi. Ondan sonra abdest almak için su getirildiğinde suyun fazla soğuk olmadığını görüyordu.

Ebu Galâ'dan naklediliyor:

Bir adam **Âmir b. Abdi Kays'a**;

"Benim için Allah'dan bağışlanma dile" dedi. Âmir de;

"Sen, kendi nefsi için bunu yerine getirmekten âciz olan birinden mi bunu istiyorsun? Allah'a itaat et, sonra O'na duâ et, duanı kabul edecektir" dedi.

EBU'L-ÂLİYE (R.H)⁽¹⁾

Salih amellere gizlice devam eden, yüksek bir ahlâka sahip olan Refi Ebu'l-Âliye'nin tavsiyeleri genelde *Kurân* ve *Sünnet*'e ittiba etmenin gereği ve bidatten kaçınmanın şart oluşu hakkındadır.

Tasavvuf, Allah'ın takdir ve taksimine razı olmak, nimetleri dağıtmada cömert olmaktır.

Ebu'l-Âliye'nin Güzel Halleri ve Tavsiyeleri

Ebu Hâlide anlatıyor:

Ebu'l-Âliye şöyle derdi:

"En hayırlı sadaka; sağ elinle verdiğin zaman sol elinin duymadığı, bilmediği sadakadır."

Âsım anlatıyor:

Ebu'l-Âliye'nin yanına dört kişiden fazla bir grup geldiğinde ayağa kalkardı.

Âsım, Ebu'l-Âliye'den naklediyor:

"İki nimetten hangisi daha üstün bilmiyorum! Allah (c.c)'ın beni İslâm'a erdirmesi mi, yoksa bunca sapkınlıktan alıkoyması mı?"

Âsım, Ebu'l-Âliye'den naklediyor:

"İslâm'ı öğreniniz! Öğrendiğinizde de sakın ola yüz çevirmeyiniz. Sirat-ı müstakim olan İslâma yapışınız. Bu yoldan sağa ve sola meyletmeyiniz. Peygamberiniz olan Muhammed (s.a) ve ashabının izini yitirmeyiniz. Ayrılık tohumları saçan hevanızı terkediniz. Çünkü zevk ve şehvet azgınlığı aranızda kin ve düşmanlık bırakır."

Başka bir rivayette bu tavsiyeler *"Kur'an'ı öğreniniz"* diye başlıyor.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.217.

Ebu'l-Âliye'nin Sıffin Harbine Karşı Tutumu

Ebu'l-Âliye anlatıyor:

"Ali ile Muâviye'nin savaşıacağı haberini duyduğumda henüz gençtim. Hazırlandım, yanıma silahlarımı aldım ve halkı görmeye gittim. Ucu bucağı gözlükmeyen iki ordunun karşı karşıya geldiğini gördüm. O an şu âyetleri okudum.

"Yanlışlıkla olması dışında, bir müminin diğer bir mümini öldürmeye hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin, eğer öldürülenin ailesi bağışlamazsa, mümin bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir...

'Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir...' (1)

Bu âyetleri okuduktan sonra geriye döndüm ve oradakileri terkettim."

Ebu'l-Âliye'nin Kur'an Âyetleri ile Verdiği Nasihatler

Sâbit, Ebu'l-Âliye'den naklediyor:

"Bir insanın iki nimet arasında, yani Allah'a hamdetmesine yol açan bir nimet ile, günahlardan tevbe etmesine vesile olan bir günah arasında ölmesini hiç istemem."

Rebî b. Enes, Ebu'l-Âliye'nin; *"Allah'ın âyetlerini azıcık bir meta karşılığında satmayınız"* (2) âyetini okurken yaptığı açıklamayı aktarıyor:

"Bildığın âyetleri öğretirken bir karşılık ve para alayım deme! Çünkü âlimlerin, hâkim (bilge) ve hâlim (yumuşak, hak ehli) insanların mükâfatını Allah verecektir."

Cerîr, Ebu'l-Âliye'den naklediyor:

"Ne çok utangaç ne de kibirli insanlar ilim öğrenebilir."

Teymî anlatıyor:

Ebu'l-Âliye akşamleyin Kur'an okumaya başlayıp hatmetme-

(1) Nisa, 92-93.

(2) Nahl, 95.

yi istese sabaha bitirirdi. Sabahleyin başlasa akşama bitirirdi.

Ebu Halede anlatıyor:

Arkadaşları Ebu'l-Âliye'nin yanına gelince o; "merhaba" der ve şu âyeti okurdu:

"Âyetlerimize inananlar yanına geldiğinde, onlara; 'esenlik üzerinize olsun' (Selâmün Aleyküm) del." (1)

Ebu Halede, Ebu'l-Âliye'den naklediyor:

Musâ (a.s) kavmine şöyle dedi: "Allah (c.c)'ı güzel seslerle yüceltiniz."

Rebî b. Enes, Ebu'l-Âliye'den naklediyor:

"Kim Allah'a iman ederse, Allah (c.c) onu hidayete erdirecektir. Bunun Kitâbullah'daki tasdiki şu âyettir: 'Allah'a iman edeni, Allah hidayete erİştirir'. (2)

Yine aynı şekilde, kim Allah'a tevekkül ederse, Allah (c.c) onun her şeyine kefil olacaktır:

'Kim Allah'a tevekkül ederse, Allah (c.c) ona yetecektir' (3). Kim Allah'a borç verirse, Allah (c.c) onu mükâfatlandıracaktır. İşte belgesi:

'Kim Allah'a gönül hoşluğuyla ödünç verirse, Allah (c.c) onun ecrini kat kat verecektir'. (4)

Kim Mevlâ'nın azabından kurtulmayı, dilerse Allah (c.c) onu koruyacaktır. İşte delili:

'Hep birlikte Allah'ın ipine (İslâm'a, Kur'an'a) sımsıkı yapışın; parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetlerini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman kişiler idiniz de O, gönüllerinizi birleştirmiş ve O'nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi o kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklar ki, doğru yolu bulasınız' (5).

Kim Allah'a yalvarırsa Allah (c.c) ona icabet eder, dileğini

(1) En'am, 53.

(2) Talak, 3.

(3) Talak, 3.

(4) Bakara, 245.

(5) Âl-i İmrân, 103.

yerine getirir:

'Kullarım sana, beni sorduğu vakit bilsinler ki ben, şüphesiz onlara yakıным. Benden isteyenin, dua ettiğinde duasını kabul ederim. Artık onlar da davetimi kabul edip bana inansınlar ki, doğru yolda yürütenlerden olsunlar.'" (1)

Ebu'l-Âliye, İbni Abbas'tan naklediyor:

Peygamber (s.a) Akabe gününün sabahında bana;

"Gel! Yerden bir şeyler topla da bana getir!" dedi. Ben de yerden kiremit tozlarını ve tuğla parçalarını toplayıp getirdim. Onun eline bıraktım. Sonra şöyle dedi:

"Evet! Bunlar onlara benziyor! Aşırılıktan (taassuptan) kaçının! Çünkü sizden öncekileri dinde aşırılık (el-Guluvv fi'd-Dîn) batırdı, mahvetti."

Ebu'l-Âliye İbni Abbas'tan naklediyor:

Peygamber (s.a) zorluk anında şu duâyı okurdu:

"Azım ve Halim olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Arşın ve âlemlerin Kerim olan Rab'ından başka ilâh yoktur. Göklerin ve yerin Rabbi olan, arşın sahibi yüce Allah'tan başka ilâh yoktur."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzi şöyle diyor :

Ebu'l-Âliye; Ebu Bekir es-Siddik'tan Ömer'den, Ali'den, Übeyy b. Ka'b'dan, Ebu Musa el-Eş'ari'den, Ebu Hureyre'den ve İbni Abbas'tan müsned hadis rivâyet etmiştir. Bazılarından da mürsel olarak hadis aldı. Ebu Halede, Ebu'l-Âliye'nin 90 (H.) yılında Şevval ayında pazartesi günü vefat ettiğini söylüyor. (2)

Allah (c.c) rahmet eylesin.

ABDULLAH B. ŞAKİK EL-BASRÎ (R.H.)⁽³⁾

Cerîri diyor ki :

(1) Bakara, 186.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.140.

(3) A.y.

Abdullah b. Şakık, duası kabul edilen, mübarek insanlardandı. Yürürken buluşların da onunla beraber ilerlediğini söyleyenler vardır. Yağmur duasına çıktığında; *"Ya Rab! Şu bölgeye gelmeden yağmur yağdır"* diye dua eder, hakikaten de daha oraya gelmeden yağmur yağardı.

Abdullah'ın künyesi **Ebu Abdurrahman**'dır. Hz. **Âişe**'den hadis dinlemiştir. Hz. **Ömer**'den de hadis rivâyet eden **Ebu Abdurrahman** şöyle diyor : *"Ebu Hureyre ile de bir sene komşuluk yaptım."*

Allah (c.c) rahmet eylesin.

EL-FUDAYL B. ZEYD ER-RAKKAŞI (R.H)⁽¹⁾

Vaktini iyi değerlendiren, halka yiyecek dağıtan, günahlara yaklaşmayan bir zattı, **Ebu Hasan el-Fudayl b. Zeyd er-Rakkaşı**. Tabiî'n'in ileri gelenlerinden, Basra halkının abidlerinden. **Ömer b. el-Hattab** zamanında defalarca gazvelere iştirak etti.

Âsım el-Ahval, **Fudayl er-Rakkaşı**'den rivayet ediyor:

"Ya Âsım, insanların çokluğu, seni kendine bakmaktan alıkoymasın. Çünkü bunun zararı sana gelir, onlara değil. Sakın ha! Gündüzünü sağda, solda boş şeylerle geçirme. Çünkü işlediğin her şey -aleyhine veya lehine olsun- yazılıyor. Eski bir günah için yeni bir sevap kazanmak kadar, zararı hızla telafi edecek bir şey ve daha güzel bir arzu görmedim."

er-Rakkaşı, sahâbeden **Abdullah b. el-Muğâffel el-Muzeni** ve daha başkalarından mûsned hadis almıştır.

HERİM B. HAYYAN (R.H)

Ebu Nuaym şöyle diyor :

Herim, Allah'tan korkan, mahlukât âlemini hayranlıkla sey-

(1) *Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, c.3, s.102.*

reden, ilâhî sevgiye susamış biriydi. Vefat ettiği zaman kabri sulak bir yeşil bahçeye dönüştü.

Tasavvuf, ayrılık endişesiyle yanmak ve iyilerin herkes-ten önde olacağı ebedilik yurdunu özlemektir.⁽¹⁾

İbnü'l-Cevzî, Herim b. Hayyan ile ilgili rivâyetleri özetlemiş, aşırıya kaçan halleri ve ayrıntıları kitâbına almamıştır.⁽²⁾

Uyumamak, Hikmet Sahibi Olmak, Söz Söyleyişte Ölçü-yü Kaçırmamak, Güzel Ameli Bırakmamakla İlgili Öğütler ve Herim'in Kabrine Dâir

Herim b. Hayyan, Ömer b. el-Hattab (r.a)'ın memuruydu. Katâde, zühdüyle tanınan Herim'in şöyle dediğini nakleder :

"Bence ateşten korkan kişi uyumaz, cenneti isteyen de uyumaz."

Adiy b. Ebî Ammâra, Herim b. Hayyan'dan naklediyor :

"Hiçbir hikmet sahibi dünyayı âhirete tercih etmez, ve hiçbir iyi ve kerâmet sahibi bir kul da Allah'a isyan etmez."

el-Asmaî, Salih el-Mürri'den, o da Herim b. Hayyan'dan naklediyor :

"Söz söyleyen kişi, iki durumla karşı karşıyadır; ya kısa keser ve sıkıştırılır, (zira açıklamasını isterler) ya da lafı uzatır ve günaha girer."

İbni Şevzeb, Herim b. Hayyan'dan naklediyor :

"Bana cehennem ehli olduğum söylense yine de ameli bırakmazdım"

Hasan el-Basrî, Herim için şöyle der :

"Herim, Âmir b. Abdullah'tan daha akıllı ve Allah'ı daha iyi bilen birisidir" Hasan bu sözü Herim ile Abdullah arasında cereyan eden bir konuşmadan ötürü söylemiş, Herim'i tercih etmiştir.

Herim ile, Rasûlullah (s.a)'ın ashâbından olan Humeme bir-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.119.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.141.

birlerini çok severlerdi; aralarında hikmet dolu konuşmalar geçerdi.

Hasan el-Basrî'nin bildirdiğine göre Herim b. Hayyan el-Abdî sıcak bir günde vefat etti. İnsanlar Herim'i kabre bıraktıktan sonra bir bulut gökte dolaşmaya başladı. Nihayet Herim'in kabri üzerinde durdu, suyunu kabre boşalttı. Katâde de şöyle demektedir : Herim'in kabri daha ilk günden yağmura kavuştu. Kısa bir zamanda yemyeşil oldu.

Herim, Peygamber (s.a) efendimize ulaşan hiçbir hadis rivâyet etmemiştir.

SİLA B. EŞYEM EL-ADEVİ (R.H)⁽¹⁾

Allah'ın Kitabı'nı ibretle okuyabilen Ebu's-Sahba Sila b. Eşyem el-Adevî ardarda gelen felâketlere sabretmiş, karanlık gecelerde Allah'ı anıp daima namaz kılmıştır.

Tasavvuf; devamlı bir gözetleyicinin bakışları altında, çetin bir kazanma ve ayakta kalma savaşıdır.

Tavsiyede Tatlı Dil, Her Yerde İyiliği Yaymak ve Ölüme Dâir Bir Nükte

Sâbit anlatıyor:

Sıla ve arkadaşlarının yanına elbisesini yerlere kadar sürüyen bir genç geldi. Sila'nın etrafındakiler gazaplandılar, delikanlıyı azarlayıp aşağılamak istediler. Sila;

"Durun! Bırakın ben meşgul olayım onunla" dedi. Oradakiler çekildiler. Sila gence dönerek;

"Ey kardeşimin oğlu. Sana bir diyeceğim var" dedi. Genç;

"Söyle, nedir istediğin?" diye sordu. Sila;

"Giysinin eteklerini böyle yerde sürümemeni isterdim" dedi. Bunun üzerine genç elbisesinin eteklerini topladı.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.247.

Sıla arkadaşlarına dönerek;

"İşte! Sizden istediğim örnek davranış budur. Ona kızıp sövsediniz, o da karşılık verecek, sizi kinayacaktır" dedi.

Muâze anlatıyor:

Sıla'nın arkadaşları birbirleri ile karşılaştıklarında sarılır, kucaklaşırlardı.

Sâbit anlatıyor:

Sıla her gün bir tepeye çıkar, ibadet eder, yolda gördüğü gençlere nasihat verirdi:

"Gündüzünü yolda, gecesini uykuda geçiren yolcuların seferi ne zaman bitecek, söyleyin bana?" derdi.

Sâbit anlatıyor:

Sıla'nın ihvanından biri onun yanına geldi; *"Ya Ebu's-Sahbâ! Falanca kardeşin vefat etti"* dedi. **Sıla;**

"Gel! Yemeğimize katıl! Onun ölüm haberi bize daha önce duyuruldu" dedi. Adam;

"Ama nasıl olur? Benden önce kimse senin yanına gelip bunu söylemedi ki!" dedi. Bunun üzerine **Sıla;**

"Evet ama, Allah (c.c) ne buyuruyor:

'Muhakkak ki sen öleceksin, onlar da ölecekler' (1)" dedi.

Sıla'nın Hanımı Muâze'nin Metâneti, Azla Kanaat Etmek ve Helal Rızık İstemeye Dâir

Sabit el-Bünânî anlatıyor:

Sıla'nın oğlu savaşta şehit olmuştu. Kadınlar toplandılar, **Sıla'nın** hanımı olan **Muâze'nin** yanına geldiler. **Muâze el-Adeviye** onlara;

"Eğer beni tebrik etmeye gelmişseniz, merhabalar olsun size. Yok başka bir sebepten geldiyse, dönün evinize!" diyordu.

Hasan, Sıla'dan naklediyor:

(1) Zümer, 30.

"Allah'tan rızık ve mal istedim. Ancak günlük ihtiyacımı karşılayacak kadarını verdi. Bu durumun benim için daha hayırlı olduğuna karar verdim."

Hasan diyor ki;

"Allah'a yemin ederim ki, ancak günlük rızıkını bulan bir kul bu durumun kendisi için hayırlı olduğunu anlamıyorsa ya gabidir⁽¹⁾, ya da düşünmekten âcizdir."

Hasan, Sila Ebu's-Sahbâ'dan naklediyor:

"Dünyayı helâlinden istedim. Sadece günlük azığımı bulabilirim. Rızıkım beni aşmıyordu. Kendime;

'Ey nefis! Rızıkın tam sana yetecek kadar! Daha fazlasını isteme!' dedim. Nefis sustu ve kederlenmedi."

Ebu Nuaym'in sözleri burada bitiyor. İbnü'l-Cevzî şöyle diyor.

Sila b. Eşyem sahabeden bir grup güzide insana yetişmiş, İbni Abbas ve diğerlerinden müsned olarak hadis rivâyet etmiştir. Haccâc'ın Irak'a vali olduğu sıralarda şehid olmuştur.⁽²⁾

EBU RECÂ EL-UTÂRİDÎ (R.H) ⁽³⁾

Ebu Recâ el-Utâridî, uzun bir ömür sürmüş, tecrübeli, bilgili, iyiliksever bir zat idi. Peygamberimizin ilk davet dönemlerine erişmiş, onu hemen tasdik etmiş, Allah'a varan yolda sağlam adımlarla yürümüştür.

Tasavvufî Rab Teâlâ'ya varmakta aracı olsun diye, Rasûlüne iman etmek, onu kabul etmektir.

el-Utâridî şöyle der:

"Peygamber efendimiz davete başladığı zaman, ben beş yaşlarındaydım. O, insanları cennete çağırıyordu."

(1) Gabi: Geri zekâh.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.145.

(3) Ebu Nuaym, *Hüyetü'l-Evlâd*, c.2, s.304.

Ebu Recâ'nın Cinler ve Kabilesinin Putu ile İlgili Haberleri

Kesîr b. Abdullah el-Eyîf anlatıyor:

Hasan ve İbni Sîrîn'le beraber oturuyorduk. İki adam geldi. "Sana bir şey soracağız" dediler. Hasan:

"Sorun bakalım" dedi. Adamlar;

"Peygamber efendimize bîat eden cinleri biliyorsunuzdur. Onlardan bugüne kalan var mı?" dediler.

Hasan gülümseyerek;

"Hiç kimsenin bana böyle bir soru soracağını ummuyordum. Siz gidin Ebu Recâ'ya da sorun" dedi.

Kesîr b. Abdurrahman anlatıyor:

Ebu Recâ'nın yanına geldik ve;

"Peygamber efendimize bîat eden cinleri biliyorsunuzdur. Onlardan sağ kalan var mı?" diye sorduk. Şöyle dedi:

"Size anlatayım... Geçenlerde bir sarayın yakınlarında durmuştuk. Yüklerimizi boğaltdık. Çadırlarımızı kurduk. Orada ansızın bir yılanın çırpındığını, debelendiğini, ölüm sancısı çektiğini gördüm. Bir süre sonra yılan kaskatı kesildi. Ölmüştü. Onu gömdüm. Birden çevremde 'Selamün aleyküm' diyen sesler, uğultular duydum. Her yerden ses geliyordu. Ama ben kimseyi göremiyordum. Sordum:

'Siz kimsiniz?'

'Biz ciniz. Allah seni hayırla mükâfaatlandırsın. Nezdimizden bir kuvvet, bir makam kazandın' dediler.

'Nedir o? Nasıl oldu?' diye sordum.

'Biraz önce gömdüğün yılanı kastediyoruz. O, Peygamber (s.a)'e bîat eden son cindi' dediler."

Birçok rivayette, Ebu Recâ el-Utâridî'nin müslüman olmadan önce putlara taptığı anlatılır. Ebu Recâ putu bir çukurun içine koyar, ama daha sonra, kumların karışmasıyla nereye gittiğini anlayamaz, araştırır ve putu çıkarırmış. Böylece puta olan inancı

sarsılmış ve şöyle demiş:

"Kendisini örten bir toprağa dahi mâni olamayan bir tanrı, olsa olsa beceriksiz, kötü bir ilâhtır."

İslâm'a dönüşüne bu gibi olayların vesile olduğu Ebu Recâ bu sırada Medine'ye döndüğünü ve Rasûlullah (s.a)'ın vefat haberini aldığını söylüyor.

Ebu Recâ'nın Cemel'le İlgili Pişmanlığı ve Diğer Halleri

Kurra b. Halid anlatıyor:

Ebu Recâ, Cemel Vakası'nı hatırlayınca derin bir iç geçirir, pişmanlıkla şöyle derdi:

"Hz. Alî'ye bir ok atmıştım ama içim yanmıştı. Keşke ona varmadan yarı yolda düşseydi diye dua etmiştim."

Ebu'l-Eşheb anlatıyor:

Ebu Recâ ramazan ayının gece namazlarında Kur'an'ı hatimle okur, her on günde bir, Kur'an'ı hatmederdi.

Şuayb b. Dirhem, Ebu Recâ'dan naklediyor:

İbni Abbas'ın göz pınarları çok ağlamaktan ötürü, dökülmüş, pörsümüş ve eskimiş bir ayakkabı bağını andırıyordu.

İbni Şevzeb bir komşusundan naklediyor:

Ebu Recâ'ya, giydirip süslediğim oğullarımla geldim. Ona;

"Onların bereketli ve hayırlı olması için dua et bana!" dedim.

Şöyle dua etti:

"Allah'ım! Sen onların niyetlerini güzelleştirdin. Ürünlerini de güzel ve hayırlı eyle!"

Cerîr b. Hâzım anlatıyor:

Ebu Recâ şöyle öğüt verdi;

"Bazılarının, birileri hakkında hükümler yürüttüğünü ve insanları Allah'ın Kitabı'ndan saptırdığını görüyorum. Siz de öyle yapmayın! Gücünüz yettiğince Allah'ın Kitabı'na uyun ve o tip insanları terkedin, yalnız bırakın."

Ebu Recâ'nın Hadisleri

Ebu Reca el-Utâridî, Ömer b. el-Hattab ve Abdullah b. Abbas'tan hadis rivayet etmiştir:

Ebu Reca, İbni Abbas'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Rabbiniz çok merhametlidir. Kim bir iyilik yapmak ister de yapamazsa, onun hesabına bir sevap yazılır. Eğer o iyiliği yapmaya muvaffak olursa, on misli sevap alır, sevabı kat kat artar. Kim bir kötülük yapmak ister de kendine hakim olursa, ona sevap yazılır. Eğer o kötülüğü yaparsa, sadece karşılığı olacak bir günah yazılır. Belki Allah (c.c) o günahı da affedebilir. Allah'tan ümidini kesip, 'helak oldum' diyen helak olur" (Sahih hadis Kuteybe'den rivayetle, Müslim'de yer almaktadır).

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor. İbnü'l-Cevzî diyor ki :

Ebu Reca, İmran b. Husayn'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Cennete baktım. (Ehlinin) çoğunun fakirlerden olduğunu gördüm."

Ebu Recâ, Hz. Ömer'den, İbni Abbas'tan ve diğerlerinden müsned hadisler almış ve **Ömer b. Abdülaziz'in** hilafeti esnasında vefat etmiştir.⁽¹⁾

Zehebî şöyle diyor :

Hicrî 104 yılında ölenlerden biri de sahih olan görüşe göre **Ebu Recâ el-Utaridî'dir**. Basrada vefat eden bu zâtın asıl adı **İmran b. Milhan'dır**. Henüz Rasûlullah (s.a) hayattayken müslüman olmuştur. Yaklaşık 120 yıl yaşamıştır.⁽²⁾

İYAS B. KATÂDE ET-TEMİMÎ ⁽³⁾

İyas b. Katâde et-Temîmî, günahlarından istiğfar eden, ge-

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sa'îbe*, c.3, s.146.

(2) Zehebî, *el-Iber*, c.1 s.98.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.222.

çirdiği boş günlerini telâfi eden, yalnızlığıyla ünsiyet bulan, yaşlılığından ibret alan bir zattı. el-Ahnef b. Kays'ın kızkardeşinin oğluydu. Benî Temîm'in kadısıydı.

Abdullah b. Ömer, el-Asmaî'den, o da İyas b. Katâde'den naklediyor: İyas b. Katâde aynaya bakmış, başında bir aklık görmüş ve şöyle demiş: *"Biliniz ki, kendimi Benî Temîm'in ihtiyaçları için bir eşek olarak görüyorum. Ölüm ise, beni bırakmıyor."* İyas daha sonra Şebeke denilen yere gitti, ölünceye kadar orada kaldı. Başka bir rivayette şöyle dediği söylenir: *"Ya Benî Temîm; ben size gençliğimi bağışladım. Siz de bana ihtiyarlığımı bağışlayın."*

İyas, Kays b. Abbad (r.a)'dan hadis rivayet etmiştir.

İyas, Kays b. Abbad (r.a)'dan naklediyor:

"Hz. Muhammed (s.a)'in ashabıyla görüşmek için Medine'ye geldim. Namaz vaktinde birinci safa durdum. Hz. Ömer (r.a) yanında Hz. Peygamber (s.a)'in ashabıyla birlikte geldi. Bir adam cemaatin yüzlerine baktı, benden başka herkesi tanıdı. Beni yerimden uzaklaştırarak kendisi yerime geçti. Namazını kılınca, bana geldi ve şöyle dedi. 'Ey delikanlı! Allah (c.c), sana kötülük vermesin! Sana ettiğimi, bilmeyerek yapmadım. Çünkü Rasûlullah (s.a) bize, birinci safa veya birinci saftan sonraki safa durmamızı emretti. Ben cemaatin yüzlerine baktım, senden başka herkesi tanıdım" dedi. Sonra bir konuşma yaptı. İnsanların ona yöneldiği gibi başka hiç kimseye yöneldiklerini görmedim. Dedi ki: 'Kâbe'nin Rabbi'ne yemin olsun! Kötü yöneticiler mahvoldu -bunu üç kez tekrarladı- Vallahi ben onlara üzülüyorum; onlar helâk oldular, helâk ettiler. Vallahi ben onlara üzülüyorum. Fakat ben ancak müslümanlardan helâk olanlara üzülüyorum'. İşte o adam; Übeyy b. Ka'b'tı."

MUTARRİF B. ABDULLAH (R.H) ⁽¹⁾

Mutarrif, nefsinin devamlı hor görür, onu yenerdi. Allah'ı çok çok anar, şükrederdi. Tam ismi Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şihhîr'dir.

(1) Ebu Nusaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.198.

Tasavvuf; azla yetinmek, gururu kırmak ve salih amellere devam etmektir.

Tevâzu, Nefis Muhasebesi, Kalbin Kurtuluşu, Dünyanın Değeri, En Güzel Huylu Kul ve Samimi Pişmanlığın, İbadet Gururundan Daha Üstün Oluşuna Dâir

Mutarrif, İbni Ebi Müslim'e şöyle diyordu:

"Ne-zaman biri beni övse, kendimi hor ve hakir görmeye çabalarım."

Abdurrahman b. Mehdi, Giylan b. Cerîr'den, o da Mutarrif'den rivayet ediyor:

"Allah bizden, haşyetinden ötürü ölmemizi isteseydi, biz buna lâyık olurduk. Ama ben öğrendim ki, Rabbim bundan daha kolay şeyleri yapmamıza da razı!"

Giylan b. Cerîr, Mutarrif'den rivayet ediyor:

"Kalbin kurtuluşu, amelin sağlıklı ve ciddi oluşuna bağlıdır. Amelin sağlığı ise dürüst niyete bağlıdır."

Sâbit, Mutarrif'ten naklediyor:

"Dünya benim olsa ve Rab Teâlâ, kıyâmette vereceği bir yudum su karşılığında benden dünyayı çekip alsa, buna değerdi... Bana gerçekten büyük bir karşılık vermiş olurdu."

Katâde, Mutarrif'ten naklediyor:

"Allah'ın en sevgili kulu, belâ gelince sabreden nimet inince şükreden kuludur."

Ebu Süleyman Dârânî anlatıyor:

Mutarrif b. Abdullah yün giyinir ve fakirlerle yanyana otururdu. Onun bu davranışının sebebini soranlara da şöyle derdi:

"Babam cebbar (sert ve otoriter) biriydi. Bense Rab Teâlâ'ya tevazumu göstermek istiyorum. Böylece kim bilir, belki de babamın katı tavrını kırar, onu yumuşatır."

Katâde, Mutarrif'ten naklediyor:

"Nimete kavuşup şükretmem, bana belâya tutulup sabretmem-

den dolayı hoş geliyor!”

Ebu'l-Eşheb, Mutarriften naklediyor:

“Geceyi uykuda geçirip sabaha pişman olarak kalkmam, geceyi ayakta namaz kılarak geçirip, sabaha gururla kalkmamdan daha hayırlıdır.”

Cennet'e Endülüjans Kağıdıyla Girilmeyeceğine ve Tek Yolun, Allah'ın Rızasını Kazanmak Olduğuna Dâir

Sâbit, Mutarriften naklediyor:

“İnsan bir taş mesâbesindedir. Allah, onda hayır bulunmasını dilerse, hayırlı olabilir. Allah (c.c) buyuruyor ki; ‘Allah’ın nur vermediğinde nur ne arar?’⁽¹⁾ Bazıları, diledikleri zaman cennete gireceklerini, diledikleri zaman da cehenneme gireceklerini sanıyorlar. Oysa Allah’a yemin ederim ki, Rab Teâlâ dilemedikçe hiçbir kul cennete giremez.”

İbni Hilal, Mutarrifden naklediyor:

“İnsanoğlunu, Rabbi ile şeytan arasına atılmış olarak görüyorum. Eğer Rab Teâlâ onu helâk olmaktan kurtarır ve ona yol gösterirse, insan o zaman saadete erişir. Eğer yalnız kalır ve Rabbin terkettiği bir kul olursa, şeytan onu mahveder.”

Sâbit, Mutarriften naklediyor:

“Kalbim sol elimde olsa ve tüm hayır ve bereketler sağ elimde olsa, Allah dilemedikçe kalbimi hayır ve bereketlerin arasına sokamam, onca hayır ve bereketi de kalbime alamam.”

Davud b. Ebi Hind, Mutarriften naklediyor:

“Hiç kimsenin bir uçurumun kenarına gelip; ‘Benim kaderim böyle’ diyerek kendini atma (intihar etme) hakkı yoktur. Bilakis insanoğlu iradesiyle sakınır, çalışır, çabalar ve günahattan kaçarak takvâ sahibi olma savaşı verir. Başına gelen her şeyin de, Allah’ın yazdığı bir takdir-i ilâhî olduğunu bilir.”

(1) Nur, 40.

Avcı Şeytan'a Karşı Uyanık Olmak, Akıl Üstün Bir Nimet Oluşu, Ahirette Kazançlı Çıkacaklarla İlgili Bir Ayet ve Ölümsüz Nimete Dâir

Sâbit, Mutarriif'in bir sohbetini anlatıyor:

Mutarriif şöyle dedi:

"Bir adam ava çıktı, avını buldu ve tuzakını kurdu. Hayvanın ise bundan hiç haberi yok. Avcıyı görmüyor, hissetmiyor. Avcının avını yakalaması an meselesi değil midir?" Oradakiler;

"Elbette! Anlık bir mesele bu" dediler. Sâbit;

"O halde bir düşünün. Şeytan peşimizde. Bizi görüyor. Oysa biz onu göremiyoruz. Bizi ansızın yakalayabilir!"

Ebu'l-Ula, Mutarriiften naklediyor:

"Kula, imandan sonra verilen en üstün nimet akıldır."

Giyân b. Cerîr, Mutarriiften naklediyor:

"İnsanların akılları; dereceleri ve yaşadıkları çağa göre değişir."

Katâde anlatıyor:

Mutarriif şu âyetin, kurrâlar (Kur'an'ı okuyan, okutan, Kur'an ilmini öğretenler) ile ilgili olduğunu söylerdi:

"Allah'ın Kitabı'nı okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah için) gizli ve açık sarfedenler asla zarar uğramayacak bir kazanç umabilirler" (1).

Katâde, Mutarriiften naklediyor:

"Şu ölüm var ya, ölüm... Nice zenginlik ve nimet sahibinin hayatını zehir etti de, onlar en sonunda ölümsüz bir nimeti istediler." (2)

Fitneye Karışmamaya Çalışmak, İkiyüzlülüğten Kaçınmak ve Nankörlüğün Ne Kadar Kötü Olduğuna Dâir

Mutarriif, fitne çıktığında, ona kesinlikle bulaşmamak için

(1) Fâtır, 29.

(2) Yani akılları cenneti istediler. (Çev.)

azamî gayret sarfetmiştir.

Süfyan, Mutarriften naklediyor:

"Fitne, insanlara doğru yolu göstermek için gelmiyor. Hayır! Tersine mümini dininden ayırmak için geliyor. Bana göre Allah (c.c)'in;

'Niçin kimseyi öldürmedin?' diye sorması;

'Neden falancayı öldürdün?' diye sormasından daha güzeldir."

Yezîd b. Abdullah b. Sâhir, kardeşi Mutarriften naklediyor:

"Kulun gizlisi ve açığı aynı olunca, Allah (c.c) 'İşte! Benim gerçek kulum budur!' der."

Katâde, Mutarriften naklediyor:

"Allah'ın nimetini görmezden gelerek yalanlayan, en büyük nankör, en büyük yalancıdır."

Mutarriif'in Dualarının Kabul Oluşu ve Güzel Bir Yalvarışı

İbni Hilal anlatıyor:

Mutarriifle, kavminden birisi arasında bir sorun vardı. Mutarriif dayanamayıp; *"Eğer yalancıysan, Allah senin ölümünü tez eylesin"* diye dua etti. Adam oracıkta yığıldı kaldı. Adamın ailesi Basra'ya gidip Mutarriifi Ziyad'a şikâyet ettiler.

Ziyad;

"Mutarriif bu adama vurdu mu? Hiç dokundu mu?" diye sordu. Oradakiler;

"Hayır!" deyince Ziyad;

"Bu olay, salih bir adamın bedduâsıdır. Bedduâ, Allah'ın yazdığı kadere muvafık (olduğu için gerçekleşmiş)tir." ⁽¹⁾ dedi.

(1) Duanın özü budur. Yani biz dua ederken, iyi niyetle kaderimize muvafık şeyleri isteyebiliyorsak -ki bu samimiyetimize bağlıdır- o zaman dualarımız makbul olur. O halde mümin, zamana karşı son derece uyanık, ümitli ve mütevekkil olmalıdır. Bu hassas bir dengedir. (Çev.)

Giylan b. Cerir anlatıyor:

Haccac, Müverrik el-İclî'yi zindana attı. Mutarrif bana;

"Hadi gel dua edelim, diğerleri de âmin desinler" dedi. Mutarrif dua etti, biz âmin dedik. Akşam olduğunda Haccac nöbetçisine döndü ve Müverrik'in babasını işaret ederek;

"Zindana git! Şu ihtiyara oğlunu teslim et" dedi.

Halid diyor ki; "Haccac hiç kimseyle konuşmadan, bu konuda hiçbir şey söylemeden böyle yaptı."

Ebu Giylan, Mutarrif'in şöyle dua ettiğini anlatıyor:

"Allah'ım! Sultanın şerrinden ve sultanın avanesinin yazdıklarının şerrinden sana sığınırım. Beni sana itaatten alıkoyan bir şey söylemekten sana sığınırım. Senin indinde beni çirkinleştirip beş paralık edecek, ama insanlar nezdinde yaldızlı ve üstün gösterecek hareketleri yapmaktan sana sığınırım. Başıma gelen bir belâyı defetmek için senin günah dediğin bir şeye sığınmaktan ve ondan yardım almaktan sana sığınırım.

Allah'ım! Beni, kullarına kötü örnek olanlardan eyleme!"

Ümit ve Korku Arasında Hassas Denge, Dini Dünya Menfeati İçin Kullanmamak, Karmaşa Anında Olgun Hareket Etmek ve Mutarrif'in Serçeyi Elinden Salarken Söylediği Söz

Süfyan, Mutarriften naklediyor:

"Eğer müminin korkusu ve ümidi bir terazide tartılsa, birinin diğerini bastırmadığı, ikisinin de eşit olduğu görülürdü."

Süfyan Mutarriften naklediyor:

"En kötü şey, âhiret amelini kullanarak dünya işini halletmek istemendir."

Sâbit, Mutarriften naklediyor:

"Hiçbiriniz Allah'ın azametini hafife almasın."

Ebu't-Tayyib, Mutarriften naklediyor:

"İnsanlar öyle bir zamanda yaşadılar ki, içlerinde en faziletli

olan, en süratli olandı (cihada ve hayırlı işlere hemen koşan). Şimdi ise öyle bir zaman içinde yaşıyoruz ki, en faziletli olan, teenni ile, yavaş ve sabırlıca davranandır" (Her yanda fitne var. Hareketleri ölçüp biçmek ve dikkatli davranmak gerekir).

Yezid b. Abdullah, Mutarrif'ten naklediyor:

"Allah (c.c) rahmetiyle bir serçeyi bile kuşatmıştır. Ona merhamet vermiştir." Sonra elindeki serçeyi salan Mutarrif şöyle dedi: "Seni bugün yavrunun yanına Allah için salıyorum."

Ebu Bekir anlatıyor:

Mutarrif Kendisinden Yardım İsteyene Nasıl El Uzattı?

Mutarrif b. Abdullah bazı kardeşlerine şöyle derdi.

"Senin bana ihtiyacın olduğunda, benimle konuşma... Dardını bir kâğıda yaz ve bana ulaştır. Zira ben senin yüzünde, istemenin verdiği zillet halini görmek istemem" (İhtiyacını söylerkenki sıkıntını görmek istemem). Şair ne diyor:

"Ölüm; sanma ki

eskiyen vücudun ölümüdür.

Asıl ölüm,

Dilenmektir insanlardan.

Her ikisi de ölmek demek ama,

İstemek zilleti zordur ölümden.

...

Sen

Yüzünü sürümek ve dilenmek imtihanına düşer olursan,

Eğil.

Sürün ve iste,

Yalnız Mevlâ'dan, O en cömert olandan!"

Gaflet ve Merhamet

A'meş, Mutarrif'ten naklediyor:

"Allah'ın, sadık kullarının kalbine koyduğu bir parça gafleti

rahmet olarak görüyorum. Allah (c.c) bununla onlara merhamet ediyor. Onların kalbine marifetleri gereğince baştan sona korkuyu doldursaydı, hayat yaşanılır olmaktan çıkardı."

Mutarriif'den Gelen Hadisler

Mutarriif, babası Abdullah b. Şihhîr'dan, o da babasından naklediyor:

"Peygamber (s.a) efendimizin yanına geldim. Namaz kılıyordu. Ağlamaktan göğsü, kaynayan bir kazan gibi sarsılıyordu."

Katâde, Mutarriif'ten, o da babasından naklediyor:

Peygamber (s.a) efendimiz Tekasür sûresini okuyordu. Bitirince şöyle dedi:

"İnsanoğlu; 'Malım! Malım!' diye döğünür. Oysa senin malından, yediğinin dışında sana ne kalacak? Sonra öleceksin. Harcayacak ve bitireceksin. Giyecek ve eskiteceksin!"

Mutarriif, babasından, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivayet ediyor: *"İnsanoğlunun yanında, yöresinde doksan dokuz kuruntu ve geleceğe dâir emel vardır. İnsan bu kuruntularla uğraşırken yaşlanır ve ölür."*

Mutarriif, Huzeyfe'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Bence ilimin fazileti ibadetin faziletinden daha güzeldir. Ve dinde en iyiniz (günahlardan) en sakınanınızdır."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor. İbnü'l-Cevzi diyor ki :

Mutarriif, Osman b. Affan'dan, Hz. Ali'den, Übeyy b. Ka'b'dan, Ebu Zer'den, ve ayrıca kendi babası Abdullah b. eş-Şu-hayr'dan hadis rivâyet etmiştir. Mutarriif'in Haccâc'ın valiliği esnasında vuku bulan veba salgınında vefat ettiğini biliyoruz. Bu meşhur veba, Velfid b. Abdülmelik'in hilafeti sırasında olmuştur. **Mutarriif**, Hasan el-Basrî'den 20 sene büyüktür. (1)

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.151.

SAFVAN B. MUHRİZ (R.H) ⁽¹⁾

Safvan b. Muhriz el-Mâzini ibadete düşkün ve dua ederken hep ağlayan biriydi.

Safvan, Yumuşak Bir Kalbe Sahipti

Abdullah b. Rabah anlatıyor:

Safvan şu âyeti okuduğunda hıçkırma hıçkırma ağlar, göğsü kö-rük gibi atardı:

"Zalimler nasıl bir inkılâpla devrileceklerini bilecekler" ⁽²⁾

Giylan b. Cerfir anlatıyor:

Safvan ve arkadaşları konuşur, sohbet ederler, ama bir türlü kalpleri istenen kıvamda yumuşamazdı. Sonra Safvan'a dönüp;

"Ya Safvan! Arkadaşlarına vaaz ver, onlara hadisi şerif naklet!" deyince Safvan; *"Allah'a hamdolsun"* diye başlar, cemaatin gönül dünyasına girerdi. Sonra yavaş yavaş bütün gözler yaşarır, diller lâl olurdu.

Safvan b. Muhriz bir gün Davud (a.s)'dan bahsederek hıçkırma hıçkırma ağladı. Safvan şöyle demişti:

"Davud (a.s)'un döğündüğü ve ah vah ettiği bir gün vardı. O gün gelince; 'Allah'ın azabı ne çetin' der, ağlar ve bunu defalarca söylerdi."

Rabi b. Enes anlatıyor:

Safvan b. Muhriz'in yanıdaydım. Bir delikanlı çıkageldi, Safvan'a bir şeyler söyledi. Safvan, gence dönerek;

"Delikanlı! Sana Allah'ın veli kullarına hoş kıldığı bir nitelikten bahsedeyim mi?" dedi ve şu âyeti okudu;

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.213.

(2) Şuara, 227

"Ey iman edenler! Kendinize sahip çıkınız. Siz hidayete erince, yoldan çıkanlar size zarar veremezler." ⁽¹⁾

Sâbit anlatıyor:

Safvan b. Muhriz'in kamıştan yapılmış bir kulübesi vardı. Biraz hasar görmüştü. **Safvan'a**;

"Kulubeni tamir etmeyecek misin?" diye sordular.

"Bırakın onu! Belki de yarın öleceğim." dedi.

Safvan b. Muhriz, **İbni Ömer**'den, **Ebu Musa**'dan, **İmran b. Husayn**'dan ve **Hakim b. Hizâm**'dan hadis almıştır. **Safvan**, **Basra**'da **Bişr b. Mervan**'ın hilafeti esnasında vefat etti. ⁽²⁾

EBU'L HELÂL EL-ATEKÎ (R.H) ⁽³⁾

Üşenme ve bıkkınlıktan korunmuş **Ebu'l Helal el-Atekî**, çok ibadet eden, fazla nimet içinde yaşamayı terk eden bir zâhiddi.

Ubeydullah b. Sevr annesinden, o da halasından naklediyor:

Ebu'l-Helâl, iki katlı bir evin ikinci katında otururdu. Namaz vakti geldiği zaman, odanın pencerelerinden mahalleye bakarak; *"Ey falan oğlu falan!"* diye seslenerek oradakileri namaza çağırırdı. Sonra, şu âyeti okurdu: *"Biz onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. Sen, onlardan herhangi birinden (bir varlık emaresi) hissediyor veya onlara ait cılız bir ses işitiyor musun?"* ⁽⁴⁾ Sonra da namaza giderdi. Öldüğünde 120 yaşındaydı.

Ubeydullah b. Sevr, annesinden o da halasından naklediyor:

"Babamın (Ebu'l-Helâl) bir hireç taşı vardı. İhtiyarlıktan ötürü yerinden kalkamadığı için onun üzerine secde ederdi ve şöyle derdi: 'Ey Allah'ım, Kur'an'ı benim elimden çekip alma!'"

(1) Maide, 105.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.152.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.105.

(4) Meryem, 98.

Ebu'l Helâl, birden fazla sahabî (r.a)'den hadis rivayet etmiştir. Osman b. Affan (r.a)'ı dinlemiştir. Ondan da Katâde ve Giylan b. Cerîr rivayet etmiştir.

ZÜRÂRE B. EVFÂ (R.H)⁽¹⁾

Gizliden gizliye inleyen, Allah korkusuyla titreyen Zürâre b. Evfâ da o büyük insanlardandır.

Tasavvuf, yolculuk ânına kadar ağlayarak içten yanmak ve böylece rahata ermektir.

Avn b. Zekvan anlatıyor:

Zürâre bize imam olmuştu. Müddessir sûresini okuyordu. "Sûra üflendiği vakit..." ⁽²⁾ âyetini okur okumaz yığıldı kaldı. Canı gitmişti. Ben de onu, evine taşıyanlar arasındaydım.

Zürâre'den Gelen Hadisler

Katâde Zürâre'den, o Ebu Hüreyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Allah (c.c) ümmetini, kalplerinden geçen (kötülük)'leri söylemedikleri ve uygulamadıkları sürece affetmiştir." (Sahih hadis).

Başka bir rivayette ise şöyle geçiyor:

"İşlenilmediği ve söylenmediği sürece kalpten geçen heva (suç, kötülük ve günah işleme duygusu) affedilmiştir."

Zürâre, Ebu Hüreyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Kadın (sebepsiz yere) kocasının yatağını terkederse, melekler ona lânet eder."

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.258.

(2) Müddessir, 7.

Katâde, Zürrâre'den, o İmran b. Husayn'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Ümmetimin en hayırlıları, benim çağdaşlarımdır. Sonra onları takip edenler, sonra da takip edenlerin ardından gelenler... Daha ileriki bir zamanda ise, söz verip tutmayan, haince davrandığı için kendisine güvenilmeyen, görüp şahitlik etmeyen, iki yüzlü, çıkarıcı bir toplum gelecek!" (Sahih hadis)

Katâde, Zürrâre'den, o Said b. Hişam'dan, o Âişe (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivayet ediyor:

"Kur'ân-ı Kerîm'i güzelce, hakkına riâyet ederek okuyan (mahir) okuyucu, derecesi yüksek elçiler (Sefere-i Kirâm-ı Berere) ile beraber olacaktır. Kur'ân'ı zorlanarak okuyanlar ise, iki kat sevap alacaklardır." (Sahih hadis, müttafakun aleyh)

Ebu Nuaym'in sözleri burada bitiyor İbnü'l-Cevzî diyor ki :

Zürrâre b. Evfâ, Velîd b. Abdülmelik'in hilafeti esnasında 93 (H.) yılında ansızın öldü.⁽¹⁾

Zehebi ise, Zürrâre'nin yukarıda geçtiği gibi Müddessir sûresini okurken birden yığıldığını ve ruhunu teslim ettiğini söyler.⁽²⁾

EBU'S-SEVVAR EL-ADEVÎ (R.H)⁽³⁾

Ebu's-Sevvar kalbi aydınlık, yüzü nurlu, nefesine kapılmamış mütevazî bir insandı. Doğru bildiği yolda çok acı çekti.

Tasavvuf; sevginin heyecanını duyabilmek, vecd halinde bile nefis üzerinde hakimiyet kurabilmektir.

Hasan anlatıyor:

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.153.

(2) Zehebi, *el-İber*, c.1, s.81.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.249.

Bu ümmetin bazı azgınları Ebu's-Sevvar el-Adevîyi yanlarına davet ettiler. Ona dinle ilgili konulardan sordular. Ebu's-Sevvar onlara cevap verdi ve ekledi:

"Eğer bunlarla amel etmezseniz, dinden uzak insanlar olarak kalırsınız!"

Bunun üzerine Ebu's-Sevvar'a kırk kırbaç vurdular. Uzun süre bedenindeki kırbaç izleri kaybolmadı.

Salim b. Nuh anlatıyor:

Avf cuma günü Yunus'a uğradı. Yunus;

"Nasılsın?" diye sordu. Avf şöyle cevap verdi:

"Ebu's-Sevvar'a 'Halin iyi mi?' diye sormuşlar da; 'keşke halimin onda biri iyi olsa!' demiş."

Ebu's-Sevvar'dan Gelen Rivâyetler

Ebu Nuâme el-Adevî, Ebu's-Sevvar'dan, o İmran b. Husayn'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Hayâ iyi huyların doruğudur."

Katâde, Ebu's-Sevvar'dan, o da İmran'dan naklediyor:

"Peygamber (s.a) bir şeyden razı olmayınca, hoşnutsuzluğu yüzünden belli olurdu."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzî, Ebu's-Sevvar'ın hadis aldığı kişilerden; Ali ile İmran b. Husayn'ı bildiriyor. ⁽¹⁾ Ebu's-Sevvar'ın vefatıyla ilgili mâlumat da Zehebi'de yer alıyor :

Hicrî 101 yılında vefat edenlerden biri de Ebu's-Sevvar el-Adevî el-Basrî'dir. Bu zat fıkıhtan anlayan biriydi. ⁽²⁾

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.154.

(2) Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.93.

HULEYD B. ABDULLAH EL-ASARÎ (R.H)⁽¹⁾

Fikir ve zikir aşığı olan Huleyd b. Abdullah el-Asarî, onun için en sevgili olanı (Allah'ı) çok anar, O'nun kudret âlemini müşahade etmeyi çok severdi.

Huleyd'in Vaazları

Katâde, el-Asarî 'den naklediyor:

"Biliniz ki, her âşık, mâşukuna kavuşmak için can atar. Kalkınız! Rabbinize âşık olunuz. O'na doğru güzel bir yürüyüş yapınız!"

Katâde, el-Asarî 'den naklediyor:

"Müminle üç yerde karşılaşabilirsiniz! İbadetiyle şenlendirdiği ve imar ettiği camide, onu örten ve koruyan evinde, haram olmayan bir ihtiyaç peşinde."

Muhammed b. Evsa, el-Asarî'nin tüm gündüzlerini oruçla geçirdiğini söylüyor.

Katâde, el-Asarî 'den naklediyor:

"Mümini, insanlara karşı iffetli, Rab'bine karşı zelil ve yalvarıcı, izzetine değer veren (aziz) insanlara el açmayan ama Rabbine muhtaç olan bir kul olarak görürsün." Katâde şöyle devam ediyor:

"İşte bunlar müminin ahlakıdır. O, yardımı en iyi biçimde (başka kakmadan) yapar ve az bir rızıkla geçinebilir."

Ebu Süleyman, el-Asarî 'den naklediliyor:

"Her evin, her şeyin bir süsü vardır. Mescitlerin süsü ise; Allah'ı unutmayan, O'nu daimi anan temiz kullardır."

Huleyd'den Gelen Rivâyetler

Katâde, el-Asarî'den, o Ebu'd-Derdâ'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor;

"Güneşin her doğuşunda, Allah (c.c) iki melek gönderir. Diğer tüm yaratıkların duyabileceği, ama cinlerin ve insanların hissede-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.232.

meyeceği bir şekilde seslenen bu melekler şöyle derler:

'Allah'ım! cömertçe malını dağıtana yenisini ver (onun malını çabucak artır). Eli sıkı ve cimri olana ise telef ver (mallarını telef et!). Güneş battığındaysa yine tüm kâinatın duyduğu, ama cinlerin ve insanların hissedemediği bir nidayla iki melek şöyle derler;

"Az ve yeterli olan, çok ama oyalayıcı olandan kat kat hayırlıdır."

el-Asarî, Ebu'd-Derdâ'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Kim bir mümin olarak beş şeyi yerine getirirse cennete girer: Rûkûu, secdesi, vakitleri ve abdestlerine hakkıyla riâyet ederek beş vakit namazını kılmak; Ramazan orucunu tutmak; eğer gücü yetiyorsa hacca gitmek; gönül hoşluğu ile zekâtını vermek ve emaneti yerine getirmek!"

Ebu'd-Derdâ'ya; "Emanet nedir?" diye sorulunca şu cevabı verdi: "Emanet; gusûldür, cünüplük halinden kurtulmaktır."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor. İbnü'l-Cevzî şöyle diyor :

Huleyd'in mensup olduğu Asar oymağı, Abd-i Kaysoğulları'dandır.⁽¹⁾

MEYMÛN B. SİYEH (R.H) ⁽²⁾

Buğzetmekten, âsi olmaktan yüz çeviren, nimet verene, ihsan edene yönelen bir kişiydi, **Meymûn b. Siyeh b. Mihrân.**

Sellâm b. Miskîn, anlatıyor:

Meymûn b. Siyeh âbidlerin efendisiydi.

Said b. Âmir anlatıyor:

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.154.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.106.

Meymûn b. Siyeh gıybet etmezdi. Yanında birisinin gıybet etmesine de asla müsaade etmezdi; onu meneder, eğer vazgeçmezse ondan uzaklaşırdı.

Abdullah b. el-Cenûb, Meymûn b. Siyeh'i şöyle derken işittiğini söylüyor:

"Allah (c.c), bir kuluna hayır murad ederse, ona zikri sevdirir."

Meymûn, duasında şöyle derdi:

"Allah'ım zorluğundan korktuğumuz şeyi bize kolaylaştır! Sertliğinden korktuğumuz şeyi de, bize yumuşat! Darlığından korktuğumuz şeyi, bizden gider. Tasasından korktuğumuz şeyi bizden bert tut. Sıkıntısından korktuğumuz şeyi de bizden uzaklaştır!"

Meymun'dan Gelen Hadisler

Meymûn, Enes b. Mâlik (r.a)'e çok sayıda hadis isnad etmiştir. **Meymûn b. Siyeh, Enes b. Mâlik (r.a)'den Hz. Peygamber (s.a)'in** şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Müslüman bir kul, Allah yolundaki bir kardeşine gidip, onu ziyaret etse, şüphesiz semâdan bir münâdi şöyle seslenir: 'Helâl olsun sana! Cennet de sana helâl olsun!' ve Cenâb-ı Allah da Mülk-ü Arş'ında şöyle der: 'Kulum beni ziyaret etti, benim için onu ağırladı. Allah Teâlâ da dostunu cennetten başka bir şeyle taltif etmeye asla razı olamaz'."

Meymûn b. Siyeh, Enes b. Mâlik (r.a)'den o da Rasûlullah (s.a)'dan rivayet ediyor:

"Kimi, ömrünün uzatılması, rızkının bereketlendirilmesi sevindirecekse; ebeveynine iyi muamele etsin, akrabalarıyla münasebeti kesmesin."

Meymûn b. Siyeh, Enes b. Mâlik (r.a)'den, o da Hz. Peygamber (s.a)'den rivayet ediyor:

"Bir topluluk, sadece Allah (c.c) rızası için toplanıp, Allah (c.c)'ı zikrederse; şüphesiz onlara semâdan bir münâdi şöyle seslenir: 'Günahlarınız affolunmuş olarak kalkınız. Günahlarınız

sevaplarla tebdil olundu'."

YEZİD B. ABDULLAH (R.H) ⁽¹⁾

Yezid b. Abdullah b. Şihhîr, Mutarriif'in kardeşidir. Sözleri az da olsa anılmaya değerdir. Yezid, ibadete düşkün biriydi.

Ebu'l-Ulâ'ya;

"Mescidimize bir tavan yapalım mı?" diye sordular.

"Kalplerinizi tamir edin, böylece mescitlerinizi de onaracaksınız" dedi.

Bedîl b. Meysere anlatıyor:

Mutarriif, *"Nimete kavuşup şükretmek, belâyâ tutulup sabretmekten daha güzeldir"* diyordu. Kardeşi **Ebu'l-Ulâ Yezid b. Abdullah** ise; *"Allah'ım! hangisi hayırlıysa bana onu nasip et!"* derdi.

Nimet ve Belaya Dâir

Amr b. Seken anlatıyor:

Süfyan b. Uyeyne'nin yanındaydım. Bağdath bir adam geldi. **Süfyan'a** yaklaşıp;

"Söyle bakalım! Mutarriif'in sözü mü daha hoşuna gidiyor, yoksa; 'Allah'ım, benim için neyi dilemişsen ona razıyım' diyen kardeşi Ebu'l-Ulâ'nın sözü mü? Sence bu sözlerden hangisi daha güzel?" dedi.

Süfyan;

"Mutarriif'in sözü!" diye cevap verdi. Adam;

"Ama nasıl olur? Oysa kardeşi Ebu'l-Ulâ; 'Rab Teâlâ'nın dileği neyse, ona razıyım' diyor. Bu daha üstün ve güzel bir açıklama değil mi?" diye sordu.

Süfyan şu cevabı verdi:

(1) Ebu Nasım, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.2, s.212.

"Ben Kur'an'ı Kerim'i okudum. Âfiyet ve huzur içindeki Süleyman (a.s) hakkında da; 'O ne güzel bir kuldur. O daima Allah'a yönelirdi' deniyor. Büyük belâlara düşer olan, zor imtihanlara maruz kalan Eyyub (a.s) için de; 'Eyyub ne güzel bir kuldur. Doğrusu o, daima Allah'a yönelirdi' deniyor.

İşte biri nimet içinde, diğeri belâ ve sıkıntı içinde. Her ikisi de aynı övgüye mazhar olabiliyor. Şükretmenin, sabretmek makamına oturabileceğini gördüm. Her iki peygamber de bu konuda müsbet olduklarına, aynı methiyeyi aldıklarına göre, nimete kavuşup şükretmenin, belâyâ tutulup sabretmekten daha iyi olduğunu düşünüyorum."

Yezîd'den Gelen Bir Hadis

Ebu'l-Ulâ, babasından, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Allah (c.c) kulunun nasıl amel ettiğini görmek için rızıkla imtihan eder. Eğer kulunun davranışlarından hoşnut olursa, o rızıkı bereketlendirir. Eğer razı olmazsa, rızıktan bereketi kaldırır.⁽¹⁾ Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor. İbnü'l-Cevzi'nin bildirdiğine göre Yezîd 111 (H.) yılında vefat etti.⁽²⁾

HASAN EL-BASRÎ (R.H) (EBU SAİD)⁽³⁾

Dünya hayatını dert ve hüznle geçiren, uyku uyumayan **Hasan el-Basrî** (r.h) ibadete önem verir ve fıkah ilmini iyi bilirdi.

Dünya ziynetine ve nefsin şehvetine kayıtsız kalan **Hasan el-Basrî** hakiki bir Allah dostuydu.

Tasavvuf; Adn cennetinde ebedi olarak kalmak için tüm kirlerden arınıp benlik derdinden kurtulabilmektir.

(1) Bereket, bir şeyin ille de artması, çoğalması değildir. Bereket; kutsanmışlık, huzur, dinginlik, ferahlık ve ahiret saadeti demektir. (Çev.)

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.155.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.131.

Değişen Zaman, Hüznün Müslüman İçin İfade Ettiği Mana, Hasan'ın Rüyalara Girişi, Ölümün Güzelliği, Yaşamın Amacı ve Hicrî 1. Asrın Hazin Macerası

Hasan el-Basrî'den naklediliyor:

"İyilik ve güzellikler gitti. Geride hoş olmayan, uygunsuz şeyler kaldı. Geriye kalan müslümanlar da gamlı, kederli ve başıboş bir haldeler."

Hasan el-Basrî'den naklediliyor:

"Mümin artık, kederle sabaha girmeli, hüznle akşamlamalıdır. Çünkü o, iki korku arasındadır. Allah'ın hakkında neler yazdığını bilmediği ve işleyegeldiği günahları ile, ileride başına gelecek felaketlerle dolu bir ecel (koridoru) arasındadır."

Süfyân-ı Sevrî, Yunus'tan naklediyor:

Hasan el-Basrî dertli bir gönüle sahipti.

İbni Dinar anlatıyor:

Hakem b. Hacı, İbni Sîrîn'in arkadaşıydı. İbni Sîrîn vefat edince Hakem hastalandı, yatağa düştü. Rüyasında İbni Sîrîn'i, güzel bir sarayda, nimetler içinde gördü. Ona, Hasan el-Basrî'nin nerede olduğunu sordu. İbni Sîrîn de Hasan'ın, kendisinden doksan derece daha yüksek bir makamda olduğunu söyledi. Hakem, İbni Sîrîn'e;

"Hasan bu kadar yükseğe nasıl çıktı?" diye sordu.

İbni Sîrîn de;

"O, çok hüznü ve dertli bir kalbe sahipti. Onun için bu kadar yükseğe çıktı" diye cevap verdi.

Hasan el-Basrî'den naklediliyor:

"Kendinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki, mümin ancak hüznüyle dininde ferahlığa ve genişliğe kavuşur."

İbrahim b. İsa el-Yeşkerî anlatıyor:

Hasan el-Basrî'den daha hüznü birini görmedim. Onu ne zaman görsem, başına yeni bir felaket gelmiş gibi dert yüklü olurdu.

Hasan el-Basrî'den naklediliyor:

"Ölümün, suların döküldüğü son çağlayan, kıyâmetin randevu anı olduğunu ve Allah (c.c) huzurunda hesap vermenin de hak olduğunu bilen niçin hüznünü uzatmasın?!"

Hasan el-Basrî'den naklediliyor:

"Dünyada en güzel ve daimî dert; salih amelin yaşanması ve aşılmasıdır."

Hasan el-Basrî'den naklediliyor:

"Allah'a yemin ederim ki, aranızda birinci asrın (hicrî) sonuna gelebilmiş herkes sabaha hüznüyle girdi ve dertle akşamladı."

Kur'an'a Tam Manasıyla İnanmak ve Yaşamak Ancak Hüzünle Mümkün

Hasan el-Basrî'den naklediliyor:

"Allah'a yemin ederim ki, insanoğlu ancak dert ve hüznün doluyken bu Kur'an'a tam mânâsıyla inanabilir. Yoksa boşuna dinir, yorulur ve erir."

"Ey âdemoğlu! Eğer Kur'an'a gerçekten inandıysan, dünyada kederin artıkça artacak, her yanını korku kaplayacak ve gözyaşın ırmak gibi akacaktır."

Hasan el Basrî'nin Ömer b. Abdülaziz'e Gönderdiği Mektup

Ebu Ahmed eş-Şâmi rivayet ediyor; Hasan el-Basrî, Ömer b. Abdülaziz'e şöyle bir mektup gönderdi:

Bil ki; düşünce, insanı hayra ve hayırlı amellere çağırır. Pişmanlık, günahı terke yöneltir. Ardından ebedi bir rahatlığın geleceği kesintili ve kısa süreli bir keder yolu; peşinden sonsuz acıların geleceği kısa süreli bir refah ve sefahattan elbette çok daha iyidir.

Şu aldatıcı, parıltılı renklerle süslenmiş, geçici dünyadan sakin! Gözler ona mihlanmış, nefisler toplanıp ona kapanmış, kalpler onun karanlığıyla dolmuş. O, âşıklarını hep kandıran, sevgililerini öldüren bir canavardır. Fani olanla oyalanmak akıl kârı değildir.

Âşık olan, ya aşk yolunda ölür, ya da mâşukunda erir. Dünya aşkıyla yanan ise sapıtır. Rahmân'ı unuttur. Âhiret ve dünyayı inkâr eder. O insanın kalbi taglaşmış, akli gitmiştir. Ayağı ebediyen kaymıştır. Ölüm ansızın çıka geldiğinde, pişmanlık diz boyudur. Feryatlar ayyuka çıkmıştır. Yokoluşun bilincinde olan beden sekerât-ı mevt (ölüm sarhoşluğu) içinde dalga dalga boğuşan bir deniz gibidir. Boynuna dolanan ölüm, tasviri mümkün olmayan işkencelerle kuşatmıştır onu. Azıksız ve beklenmedik bir vakitte yakalanmıştır insan!

Dünyadan sakın! O, insanı hafifçe okşayan, kadife derili, öldürücü zehirli bir yılanıdır. Dünya nimetlerinden her biri sana çok az yoldaşlık edecektir. O halde dünya nimetlerine fazla meyletme! Dünya dertlerini ve koşuşturmalarını bırak! Bu dünya sana ne verebilir ki? Ebediyete kadar seninle birlikte olabilir mi? Hayır! Bir an için dünya zevklerini tadan ve huzura kavuşan insan, bir saniye sonra kedere düşebilir. Kazandığı zafer bir an sonra hüsrân dolu bir yenilgiye dönüşebilir. Dünyada rahatlık ve sefahatı eziyet ve felaketler takip eder. Orada bekâ yoktur, her şey fânidir. Dünya hayatı hep rezalet ve sefaletle biter. Bu dünyaya bir yolcu gözüyle bak!

Dünya kuruntuları, sonuçsuz biten boş emellerdir. Dünya; ya yitirmekte olan bir nimet ya da gelmekte olan bir belâdır. Dünya Allah nezdinde bir sinek kanadı kadar değer taşımaz. O dünya ki, tüm hazineleriyle Peygamber (s.a)'in önüne serildi de, ona zerre kadar iltifat etmedi. Efendimiz biliyordu ki, dünya Allah'ın gazabına uğramıştı. Öyleyse o niçin, gazaba uğramış bir aldaniş diyarına tutkun olsundu?

Dünyanın şer dolu oluşunun en önemli delili; enbiyanın ve salih kulların devamlı sıkıntı içinde yaşamaları ve güçlüklerle karşılaşmaları, oysa diğerlerinin şân, ihsan, bolluk ve rehâvet içinde hayatlarını sürdürmeleridir. Ama gözü perdelenmiş mağrur dünya âşığı insan, dünyanın, kendi başına bir anlamı olduğunu, bu yüzden kendisini zevk ve nimet denizinde yüzdürdüğünü sanır. Böylece Muhammed (s.a) ve Musa (a.s)'nın başına gelenleri ve onların nasıl dua ettiklerini unuttur.

Allah Teâlâ Musa'ya şöyle vahyetmişti:

"Ey Musa! Fakirliğin sana doğru geldiğini görürsen, salih in-

sanların şiarına uygun olarak ona 'merhaba' de. Zenginlik ve lüksün sana yöneldiğini götürsen, 'yok olasıca bela' de."

İsa (a.s) şöyle derdi: "Aziğım açlıktır, şiarım korkudur, giysim yündür, bineğim ayağımdır. Gecemi aydınlatan kandilim aydır. Kışın beni koruyan güneştir. Meyvelerim ve çiçeklerim; vahşi hayvanlar ve sığır sürüleri için yerin bitirdiği otlardır. Hiçbir şeyde gözüm yok, hiçbir şeyim yok. Hiç kimse de benden zengin değildir!..."

Süleyman (a.s) tebaasına beyaz undan ekmek yedirdi. Oysa kendisi arpa ekmeğiyle karnını doyururdu. Gece olduğunda kollarını bağlar, ağlar, kara kara düşünerek sabahlardı.

Bütün Peygamberler, Allah'ın gazabını kazanmış dünyaya istihza ile bakmışlardır.

Peygamberlerin yolundan daha sonra salih kullar yürüdüler. Onlar tefekkür ve tevekkülle geçen günlerinde, gözlerini dünya kuyusundan çekip âhiret sonsuzluğuna diktiler. Ancak zaruret miktarınca yediler. Ölü gibi hırssız ve sessiz yaşadılar. Dünyanın o çarçabuk gelen ve ansızın biten lezzetine hiç dalmamayı tercih ettiler. İşlerin sonunun nereye varabileceğini düşündüler. Dünyayı kokmuş bir leşe benzettiler. Onlar, dünyadan geçerken rahatsız olmamak için burunlarını tutuyorlardı. Dünyaya sarılan ve hayvânî bir iştah ve salyalı bir ağızla, yaldızlı parıltılara ve fânî lezzetlere saldıran nefis kölelerini görünce şaşırarak şöyle sorarlardı:

"Bunların burun direkleri kırılmadı mı? Nasıl olur da her yanlarından yükselmekte olan leş kokularını duymazlar?."

Oysa sabredemeyip taşkınlık yapanlar, şeytanın kuyruğuna yapışıp sefahat âlemlerinden çıkamayanlar, dünyanın zenginliklerini yağınlar, gösteriş yarışına girenler, ölüm anları yaklaşınca şöyle diyorlardı: "Keşke bir zavallı, kimsesiz bir yoksul gibi ölseydik de, bu azabı tatmasaydık."

Onlar;

"Keşke, malı mülkü olmayan bir garip gibi yüksüz ve dünya gaillesinden uzak yaşasaydım" diyorlardı.

Dünya dediğin üç gündür. Dün, bugün yarın. Dünü geçtin,

yardan fırlayan oktan ne hayır umulur? Bugün ise her şeyindir. Kazanmak, faydalanmak, kaybetmek ve tüm işlerin bu günde gizlidir. Yarın ise sadece emellerin ve kuruntularından ibarettir.

O halde güzel ve doğru işlere yapış. Ecel gelip bastırmadan kuruntularla oyalanmayı bırak! Sakın ha doğan güne, yarın kaygısı ile başlama! Yoksa birden yorulur, çöker ve yarınların azığını toplayayım derken iflas edip batarsın!

Kulu mahveden; kuruntu ve emel deryasında amel etmektir.

Eğer yarına dâir ümitlerin ve arzuların kalbinden çıksaydı, bu gününü çok daha güzel yaşar, salih ameller yapardın.

Yarın tutkusu insanı hırs ve açgözlülüğe iter. İnsan kendini aşan bir çabayla deliler gibi dünya için çalışır. Oysa geriye baktığında sadece yorgunluklar, ter, sıkıntı ve öfkeyle karşılaşır.

Dünya bir andır. Bu an insanı şimşek hızıyla cennetten çıkarıp cehenneme sürükleyebilir.

Bugün ise, kapıya gelmiş bir tanı misafiridir. O hemen konacak ve yarın göcektir. ⁽¹⁾

Gerçek Ölüyü Anlatan Dizeler, Amelin Bedendeki Et ve Kana Benzetilişi, Ağlayışın Güzelliği, Dünyayı Ahirete Tercih Etmenin Kötülüğü ve Kıyamet Sorgusuyla İlgili Âyetin Yorumu

Ebu Ubeyde, Said b. Rezin, Hasan el-Basrî'nin dünyanın geçiciliği hakkında verdiği bir vaazdan sonra şu dizeleri söylediğini naklediyor;

*"Ölümle rahata kavuşan ve hayatı son bulana
Ölü denmemeli,
Asıl ölü,
Diriler arasında dolaşan ölüdür."*

(1) Dünya; bütün nimetler değildir. Her kulun payına düşen ve onu harama iten arzular demektir. (Bkz; Mekki Ebu Talib, *Kütü'l-Kulûb*, c.1, s.537). Mevlânâ da şöyle diyor : "Dünya, asıl anlamıyla Allah'dan gafil olmaktır. Kumaş, para, ticaret ve kadın haddi zatında dünya değildir." (Bkz; Mesnevi, c.1, s.79)

Abdülmümin rivayet ediyor. Hasan el-Basri şöyle öğüt verirdi:

"Ey insan! Amel, amel diyorum. Amele çok önem vermelisin. Çünkü amel senin etindir, kanındır. Nasıl bir amel üzere olduğuna şöyle bir bak ve anla! Takva ehlinin kendilerine özgü hasletleri vardır. Onlarla tanınırlar: Doğru konuşmak, ahde vefa, akrabayı ziyareti kesmemek, güçsüzlere merhamet, kibirlenerek kuruntulara kapılmamak, iyilikleri yaymak, yaldızlı ve şatafatlı sözlerden kaçınmak, güzel huylar edinmek ve kalbi Allah'a yaklaştıran bir mütasama anlayışı. 'Ey âdemoğlu! Sen, iyi ve kötüsü tek tek belirlenen amellerine bakacaksın. Sakın ha, azıcık diye hiçbir hayırlı işi küçümseme! Bir bakarsın o küçücük hayırlı iş seni sevince boğar. Hiçbir kötülüğü de küçümseme. Çünkü ufacak bir kötülük seni bedbaht yapabilir.' "

"Allah (c.c) helâlinden kazanıp, ihtiyaç günleri için bol bol sadaka veren ve fakirleri gözetken kuluna rahmet nazarıyla bakar."

"Sizin kitabınızdan sonra kitap yok, sizin peygamberinizden sonra peygamberler gelmeyecek. Ey âdemoğlu! Dünyayı âhiretin için sat. Böylece ikisinden de kârlı çık. Sakın ha! Âhiretini dünyanın için satma, toptan iflas edersin, kaybedenlerden olursun!"

Humeyd'den rivayet olunuyor:

Hasan el-Basri Receb ayında, camide omuzları sarsıla sarsıla ağlıyordu. Şöyle diyordu:

"Kalplerde hayat olsa, gönüllerde salâh olsa, sabahı kıyâmet olacak bir gece için doyasıya ağlardı. Hiçbir yaratık, sabahı kıyâmet olan o gece kadar ıssız, çaresizlik dolu ve ağıtların her yanı doldurduğu bir gece daha yaşamayacak."

İbni Moğol, Hasan el-Basri'den rivayet ediyor:

"Herkes ektiğini biçecek. Kim kendisini, Allah'ın zikrinden alıkoyan bir meşguliyete saplanırsa, bilsin ki ertesi günü olmayanın bugünü de yoktur (âhireti olmayanın dünyası da yoktur). Kim, dünyasını âhiretine tercih ederse, onun ne dünyası ne de âhireti mâmurdur."

İbrahim b. İsa el-Yeşkeri anlatıyor:

Hasan el-Basri dünya tutkunlarından şöyle bahsederdi:

"Vallahi ne dünya onlara ne de onlar dünyaya kalacak. Dünya âşıkları dünyanın şerrinden kurtulamayacak ve onların sorguları çok çetin olacak."

Hişam, Hasan el-Basrî'den şu âyetin tefsirini naklediyor:

"Kitabı sağ tarafından verilen; 'Alın kitabımı okuyun, doğrusu ben hesabımla karşılaşacağımı zaten biliyordum' der." (1) Hasan el-Basrî bu âyeti şöyle tefsir eder: "Mümin Rabbi hakkında güzel zanlarda bulunur ve onun ameli güzel olur. Münafık ise Rab Teâlâ hakkında kötü zanlarda bulunur ve onun işleri sarpa sarar, ameli çirkin olur."

Dört Kritik Zamanda Nefse Hakim Olmak, Mal Sahibi-nin Ölmeden Önce Tüm Kazandığını Kontrol Etmesi ve Gerçek Fakihin Özellikleri

Avvam b. Havşab'dan naklediliyor:

Hasan el-Basrî'den duydum:

"Kim şu dört âna hakimse, Allah ateşi ona haram eder ve onu şeytandan korur:

"Tutku, korku, şehvet ve kırgınlık anında kendine hakim olana bahsediyorum."

Ebu Bekir el-Hezeli anlatıyor:

Hasan el-Basrî'nin yanında oturuyorduk. Biri geldi ve şöyle dedi:

"Az önce Abdullah b. Ehtem'in yanındaydık. Ölüm döşegindeydi. 'Kendini nasıl hissediyorsun?' diye sorduk. Şöyle cevap verdi: 'Kendimi ağrı ve sızı içinde hissediyorum. Şurada zekâtı verilmiş yüzbin altın var' dedi."

Biz şaşıracak:

"Peki, niçin topladın bu kadar altını?" dedik.

"Vallahi, ileride lazım olur diye, yarın endişesiyle korkarak biriktirdim. Evlatlarım çoğalacaktı. Ayrıca, sultanın cefasından da korkuyordum. Bunlar için çok para gerekiyordu..." dedi.

(1) el-Hakka, 19-20.

Bu sözleri dinleyen **Hasan el-Basrî** şöyle dedi:

"Şu talihsizlere bakın hele! Şeytan nasıl da aldatıyor, ne bahaneler bulduruyor. Bu bahanelerle malını dağ gibi yağın bu adam, vallahi dünyadan hüsrarla çıktı! Kendini kınayarak çıktı!"

"Ey Vâris! Sakın ha! arkadaşının aldandığı gibi sen de şeytanın mazeretlerine aldanma. Bu mal sana helâlinden geldi. Sakın ha sırtına vebal almayasın! Zekâtını vermeyen bir adamın malı bu! Dikkat et. 'Kıyâmet günü sıkıntı ve çırpınış günüdür. Sizden birinin kıyâmette uğrayacağı en büyük zarar, kendi kazancının kendi hesabına değil de başkasının hesabına yazılması, başkasının terazisini doldurmasıdır. Düşünün bakalım, o zaman durum ne olacak? Bir adam ki; Allah ona mal verdi ve infak etmesini emretti. Ama o açgözlü ve cimri davranarak, bir kenara yığıldığı malı varisine bıraktı. Böylece kendi malı başkasının sevap terazisinde işleme konulmuş oldu. Artık tevbe için çok geç, dualar makbul değil'."

İmran el-Kasır anlatıyor:

Hasan el-Basrî'ye bir soru sordum ve:

"Fakihler şöyle demişlerdi" diye de bir açıklamada bulundum. **Hasan el-Basrî** beni dinledi ve şöyle dedi;

"Sen hiç gerçek bir fakih gördün mü? Fakih dünyaya zerrece meyletmeyen, her şeye inancı ve diniyle bakan ve tek efendisi olan Rab Teâlâ'ya sürekli ibadet edendir!"

Hasan'daki Erdemin Kaynağı Hakkında Birkaç Rivayet, Nimete Şükretmek, İnsanın; Her Gün Bir Parçasının Eksiliği, Günahı Küçümseyip "Bunda Beis Yok" Demenin Felaketi, Rahmet-i İlahiyye'nin Yağacağı Kimseler ve Ölümün En Etkili Vaaz Oluşuna Dâir

Avf b. Ebî Cemile el-Arabî anlatıyor:

"Hasan, Peygamber Efendimiz (s.a)'in pak zevcelerinden Ümmü Seleme'nin bir cariyesinden doğmuştur. Ümmü Seleme (r.a) validemiz cariyesini bir ihtiyaç için dışarı gönderince, Hasan ağlamaya başlar. Küçük yavrucağın gözyaşlarına gönlü dayanamayan Ümmü Seleme anamız onu şefkatle kucasına alır ve emzi-

rir."

"Bazıları, *Hasan el-Basrî'nin* ilim ve aşk bereketinin, müminlerin anası *Ümmü Seleme'den* emdiği sütten ileri geldiğini söylerler."

A'meş anlatıyor:

Hasan el-Basrî, bir hikmet âbidesiydi. **Ebu Cafer Muhammed b. Ali b. Hüseyin**, **Hasan** hakkında şöyle diyor: "*Sözü, Peygamber sözüne benzerdi.*"

Ebu Ubeyd, **Hasan el-Basrî'den** naklediyor:

Allah'ın nimetiyle donandığını gören bir kimse; "*Verdiği nimetle salih ameller işlenen Allah'a hamdolsun*" derse Allah onu hiçbir şeye muhtaç etmez ve nimetlerini artırır.

Salih el-Mürri diyor ki:

Hasan el-Basrî şöyle derdi: "*Ey insanoglul Sen, sayılı günler gibisin. Her güneş batışında bir parçan eksilir.*"

İbni Fudâle, **Hasan el-Basrî'den** naklediyor:

"*Fâsıkların en ileri gideni, en ağır günahı işledikten sonra elbisesini gururla yukarı çekip; 'Bunu yapmamda bir beis yoktur' diyen kişidir. O, Allah'ın âkibeti dünyada geciktirip âhirete aktardığını ya da ansızın verdiğini nereden bilecek?.*"

Hişam, **Hasan el-Basrî'den** naklediyor:

"*Yıpranmış elbise giyen, ekmek kırıntısıyla karnını doyuran, toprakta yatan, günahları için ağlayan ve ibadetini aksatmayan insana Allah merhamet edecektir.*"

İbni Fudâle, **Hasan el-Basrî'den** naklediyor:

"*Ölüm, dünyayı rezil edip, bir köşeye bırakır. Gönül ehli insanlar için bu dünyada ferahlık bırakmaz.*"

Hasan'ın İrak Valisi İbni Hübeyre Hakkında ki Sözleri ve Diğer Vaazlar

Fudayl b. Cafer anlatıyor :

Hasan el-Basrî, **İbni Hubeyre'nin** yanından geliyordu. Sara-

yın kapısında kurrâların dizilmiş olduğunu gördü. Kızgınlıkla şöyle dedi:

"Vallahi, onların (vali erkânının) meclisi, hayırlıların meclisi değildir. Siz fırkalara bölündünüz, Allah (c.c) da sizin aklınızla bedenlerinizin arasını ayırdı. Saray kapılarında ayak sürüldünüz, el etek öptünüz ve şuurunuzu kaybettiniz. Siz Kur'an'ı aşağıladınız. Allah (c.c) da sizi zellî ve çirkin bir hale getirdi. Eğer idarecilerin makam ve parasına rağbet etmeseydiniz, onlar sizin eteğinize yapıştırdı, ayaklarınıza gelirlerdi. Fakat siz onların nezdinde bulunanlara aşkla koştunuz, makam, methiye ve para müptelası oldunuz. Onlar da sizi köpek yerine koydular, küçümsediler, horladılar. Allah uzak olmak isteyen en uzağa atar!"

Paralı Bir Adamın Hasan'a Düñtür Olması, Hasan'ın Sabah-Akşam Okuduğu Beyitler ve Gelmeye Dâir

Humeyd et-Tavîl anlatıyor:

Bir adam **Hasan el-Basrî**'den kız istemeye geldi. Ben de aracı oldum. Durumu görüşmek üzere **Hasan**'ın yanına gittim, kız istemeye gelen adamı övdüm. Adamın ellibin dirhemi olduğunu söyledim. **Hasan** bunu duyunca çok kızdı ve;

"Ellibin dirhem ha! Bu para helâl yolla toplanmaz" dedi. Ben;

"Ama o, senin de bildiğin gibi, verâ sahibi, iyi bir müslümandır" dedim. Hasan el-Basrî ise şöyle dedi:

"Eğer onca parayı helâlinden kazanmışsa, mutlaka verilmesi hak olan zekât ve sadakadan cimrilik etmiştir. Hayır hayır, vallahi böylesine zengin bir adamla bizim aramızda ebediyen evlilik bağı kurulamaz!"

Ebu Süfyan et-Tarîf, Hasan el-Basrî'den bahsederek şu beyitlerden ilkinin sabahleyin, ikincisini de akşamleyin devamlı okuduğunu söylüyor. **Hasan el-Basrî** bu beyitleri sanki vird edinmişti:

*"Öldüren hastalığı tanıdığında,
Elindeki takvâ ilacıydı, delikanlıyı sabah akşam sevindiren.
Ve dünya kalmaz hiçbir fâniye
Ve fâni canların hiçbirisi ebedî yâr olmaz dünyaya."*

Hişam anlatıyor:

Hasan el-Basrî Allah'a yemin ederek şöyle dedi: *"Dirhemi şerefli sayanı, Allah hakir kılar."*

Salim, Hasan el-Basrî'den naklediyor:

"Müminlerin gülmesi kalbini gafletle doldurur. Çok gülmek (kahkaha atmak) kalbi öldürür."

İslam Nedir, Mümin Kimdir ?

Ebu Musa, Hasan el-Basrî'den naklediyor:

"İslâm, İslâm diyorlar... İslâm nedir? Gizlilik ve açıklık onda içiçedir. İslâm, kalbini Allah'a teslim etmen demektir. İslâm, bütün müslümanların ve aranızda anlaşma bulunan herkesin senden emin olmasıdır."

Talha b. Sebîh, Hasan el-Basrî'den naklediyor: *"Mümin, Allah'ın buyruklarını olduğu gibi kabul edendir. Mümin, amelini en güzel biçimde, özenle yapar. Allah'tan en çok korkan odur. Dağlar kadar mal infak etse, yine de kendinden emin olmaz. Korkar ve kurtulamayacağını düşünerek Allah'a ümit ve endişe dolu yalvarışını artırır. Oysa münafık; 'insanların çoğu böyle yapıyor, günahkârlar çoğunluktadır. Bana da mağfiret buyrulur herhalde. Hem benim bir mesuliyetim yok, bana günah yok!' diyerek güzel amelleri unuttur. Allah'a dair boş ve günah kuruntulara saplanır."*

Oyalanma Diyarında Dikkatli Olmak, Gençliğin Kıymetini Bilmek, Ölüm Döşegindeki Hasan'ın Üç Öğüdü ve İnsanın Evrensel Yalnızlığı

İbni Fudâle anlatıyor:

Hasan el-Basrî, dünyanın aldatıcılığı hakkındaki âyetleri açıklarken şöyle derdi:

"Sizi dünya meşgalelerine karşı uyarıyorum. Zira dünya bir oyalanma diyarıdır. Biri kendine bir dünya meşgalesi bulsa, bunun ardı kesilmez. Bu işin ardından hemen on kapı daha açılır (iş ve oyalanmadan kendini ve Rabbini düşünmeye fırsat bulamaz)."

Halid Ebu Bekir, anlatıyor:

Bir genç, **Hasan el-Basrî**'nin yanına geldi. Üzerinde yeni bir giysi vardı. Onu yanına çağırın **Hasan el-Basrî** şöyle hitap etti:

"Ey gençliğiyle övünen adam! Ey boyu posuyla ve elbisesiyle böbürlenlen delikanlı. Şu anda kabirde olduğunu ve amelinle baş-başta kaldığını düşün. İşte kalbin! Onu tedavi et. Çünkü Allah, kul-larından temiz ve salâhiyetli bir kalp istiyor."

Eban anlatıyor:

Hasan el-Basrî ölüm döşeğindeydi. Yanında bulunan arkadaşları, bu son anlarında ondan, faydalanacakları bir öğüt vermesini rica ettiler. **Hasan el-Basrî**:

"Size üç şey söyleyeceğim. Sonra beni kendi halime bırakın, gidin" dedi ve şöyle devam etti:

"Size ne yasaklanmışsa, ilk terkedenlerden olun. Ne emredilmişse, hemen yapın. Ve bilin ki, adımlarınız iki yöndedir. Lehinize ve aleyhinize olanlar... Öyleyse nerede konakladığınızı ve nereye göçeceğinizi iyi bilin!"

Salih b. Rüstem, **Hasan el-Basrî**'den naklediyor: *"Allah (c.c), insanların çokluğuna bakıp aldanmayan kula merhamet edecek, onu koruyacaktır. Ey âdemoğlu! Sen tek başına öleceksin! Tek başına kabre gireceksin ve tek başına dirileceksin. Sorgu suâlin de tek başına olacak."*

"Ey insanoğlu! Sen mânâsın. Maksut da sensin!"

Dirhem ve Dinarın Vefasızlığı, Ana Karnına Girildiğinden Bu Yana Azalan Ömür, Harap Evin Zavallı Tamircileri ve Bir Sepet Toprağın Dahî Sahibi Olmak

Hazm b. Ebî Hazm, **Hasan el-Basrî**'den naklediyor: *"Dirhem ve dinar, ne hayırsız dostlardır! Senden ayrılmadıkça, onların sana faydaları dokunmaz!"*

İbni Fudâle, **Hasan el-Basrî**'den naklediyor: *"Ey insan! Sen her adım atışta, mezarına biraz daha yaklaştığını biliyor musun? Sen ananın karnından düştüğün andan beri, ömrünü küçültmekte, bitirmekte."*

Ebu Kays, **Hasan el-Basrî**'den naklediyor: *"Allah'ın emrin-*

den çıkmayın. Ona aykırı davranmayın. Kim Allah'a muhalefet ederse, harap olacak bir evi canla başlar imar eden bir adam rolündedir."

İbni Şevzeb anlatıyor:

Haccac öldüğünde, Süleyman vali oldu. Mevat denen sahipsiz arazileri halka dağıttı. Herkes çılgınca arazileri kapıştı. Hasan el-Basrî'nin oğlu babasına;

"Biz de herkes gibi toprak alsak" diyecek oldu. Ama **Hasan el-Basrî** şöyle dedi:

"Sus! iki köprü arasında, sadece bir sepet dolusu toprağım bile olsa içim rahat etmez."

Nimetin Külfeti Getirmesi, İman, Sabır ve Semahat, Çalışkanlık ve Avârelik, Elbise ve Marka ile Kibre Kapılmamak, Ümit-Korku İkilisinin Mümine Binek Oluşları ve İsrailoğulları'nın Sapkınlık Sebebi

"Humeyd b. Rûman, Hasan el-Basrî'den rivayet ediyor:

"Allah, kuluna birkaç damla dünyalık verse, mutlaka bir belâ, bir tehlike de onun karşılığı olarak beraberinde gelir."

İmran b. Halid anlatıyor:

Bir adam, **Hasan el-Basrî'ye,**

"İman nedir?" diye sordu. **Hasan el-Basrî** şöyle cevap verdi:

"İman sabır ve semahattır" dedi. Adam yine sordu :

"Sabır ve semahat nedir?" **Hasan el-Basrî;**

"Sabır, Allah'ın haram kıldığı şeylere karşı kendini alıkoyman, sabretmendir. Semahat ise, Allah'ın emirlerini güzelce, gönül hoşluğuyla yerine getirmendir" dedi.

Galib el-Kattan, Hasan el-Basrî'den naklediyor:

"Çalışkan insanın geveze ve avare adama nispetle fazileti, faal olmanın verdiği kerâmettir. Avare adamın eksikliği ise, içinin boş ve fuzultü olmasıdır."

Salih el-Mürri anlatıyor:

Hasan el-Basrî ve Ferkad es-Sebhî bir düğüne çağrıldılar. Onlara çeşitli yemekler sunuldu. Ferkad hemen geri çekildi ve hiçbir şey yemedi. **Hasan el-Basrî** şöyle dedi: *"Sana ne oluyor ey Ferkad? Giyindiğin şu elbiseden ötürü kendini arkadaşlarından üstün mü görüyorsun? Bana gelen rivayetlerde, ateş ehlinin çoğunun böyle elbise giyenler olduğu bildiriliyor."*

Damra, Hasan el-Basrî'den naklediyor:

"Ümit ve korku, müminin devamlı kullandığı iki bineğidir."

Havşab anlatıyor:

Hasan el-Basrî diyor ki:

"Allah'a yemin ederim ki, İsrailoğulları, dünyayı çok sevdikleri için, Rahman'a ibadet etmeyi bırakıp putlara yöneldiler."

İbadet Zevkini Kaybedenlerin Boş Konuşmaya Meyletmeleri, Rızıkta Hırsa Kapılmamak, Her Hareketi Bilinçli Yapabilmek, Müminlerin Özellikleri ve Allah'ın Emrine Uygun Davranmak

Ebu Eyyub anlatıyor:

Hasan el-Basrî, Ferkad ile birlikte mescide girdi. Boş sözler konuşan bir grubun yanına çömeldi. Onların konuşmalarını dikkatle dinledi. Sonra Ferkad'a dönerek şöyle dedi:

"Ey Ferkad! Şu gördüklerin var ya, ibadetten tamamen bıkmış ve çene çalmayı daha kolay ve rahatlatıcı bulmuş insanlardır. Onların verâsi azalmıştır. Bu yüzden hep konuşurlar!"

Ebu Hilal Sahib el-Bisrî, Hasan el-Basrî'den naklediyor:

"Allah'a yemin ederim ki; bir kul, ömrünün bütün günleri için kendisine takdir edilmiş belirli bir rızık olduğunu bilmiyorsa (buna inanmıyorsa), o ya bunaktır ya da geri zekâlıdır."

Yahya b. Muhtar, Hasan el-Basrî'den naklediyor: *"Mümin kendini bilir, kendini gözetir. O, Allah için kendini hesaba çekebilendir. Kıyâmet gününde hesap, dünyadayken kendini sorgulayabilenler için gayet kolay ve başarılı geçecektir. Ama, işlerini sorgusuz*

sualsiz ve düşünmeden yapanlar, hakikaten kıyâmette zorlanacaklardır.

Mümin, ansızın hoşlandığı bir şeyle karşılaştığında şöyle der: 'Vallahi sana ihtiyacım var. Seni arzuluyorum. Fakat sana ulaşmam imkânsız. Aramızda engel var!'

Sonra tereddüde düşer... Ama hemen kendini toplar ve şöyle der: 'Hayır, bunu istemiyorum! Bu konuda hiçbir geçerli mazeretim olmayacaktır. Allah'ın izniyle, bir daha kesinlikle bu duruma düşmeyeceğim!'.

Müminler, Kur'an'ın birbirlerine bağladığı yekpare bir toplumdur. Kur'an, bozulma ve helâki onlardan ayırır, uzaklaştırır.

Mümin, bu dünyada esirdir... Durmadan, dinlenmeden ve hiçbir şeyden emin olmadan, boynundaki bukağıyı kırmaya çalışır. Nihayet Allah'a varınca rahatlayacaktır. O, bu dünyada yaptığı her şeyden sorumlu olduğunu bilir."

Ebu Ubeyde en-Nâcî, Hasan el-Basrî'den naklediyor: "Ey âdemoğlu! insanları hayırlı bir iş yaparken gördüğünde, onlarla yarış. İnsanı helâka götüren sapık bir eylem üzere gördüğünde de onları terket!

Biz öyle topluluklar gördük ki, onlar dünyalarını, âhiretlerine tercih etmişlerdi. Sonra köpekleştiler, rezil oldular ve helâk olup gittiler.

Ey âdemoğlu! Hüküm ikidir. Kim Allah'ın hükmüyle yönetirse, o adil bir liderdir. Kim de Allah'ın hükmüyle yönetmez, yargılamazsa, cahiliye batağındadır. İnsanlar üç kısımdır. Mümin, kâfir, münafık:

Mümin, Allah'a boyun eğerek yaşar. Kâfir ise, gördüğünüz gibi, Allah'ın en aşağılık kuludur.

Münafığa gelince; o, tarlada, yolda ve çarşılarda bizimle beraber yürür. Onun şerrinden Allah'a sığınırız. Onlar Rab Teâlâ'yı bilmezler, tanımazlar. İşleyegeldikleri çirkin ve karanlık amelleriyle, Allah'ı inkâr etmiş, O'nu görmezden gelmişlerdir. Oysa mümin, korkarak sabahlar. Çok çok hayırlı biri olsa bile, ona yakışan budur. Sürekli güzel amel sahibi olsa da, korkarak akşamlar. Çünkü mümin iki korku arasındadır. Önceden işlediği

ve buna karşı Allah'ın nasıl bir tavır takındığını bilmediği günahların korkusu ve içinde ne tür felaketlerin gizlendiğini bilmediği, ömrünün geriye kalan kısmı için duyduğu endişe.

Müminler, Allah'ın yeryüzündeki şahitleri ve takipçisidirler. İnsanların yapageldikleri amelleri Allah'ın Kitabı'na göre değerlendirirler. Kim Allah'ın Kitabı'na uygun hareket etmişse, Allah (c.c) onu över ve yüceltir. Kim de Kitabullah'a muhalif bir davranış sergilemişse, müminler onu yine Kur'an'la tanıyacaklardır."

Eş'as anlatıyor:

Biz Hasan el-Basrî'nin sohbetinden çıkınca dünyayı bir hiç mesâbesinde görürdük.

İnsanların Şekilce Zengin Kalpçe Fakir Oluşu, Zulme Karşı Durmak, Kur'an'ın Özü Olan Ayet, Hasan'ın Haccac İçin Söyledikleri ve Âbidleri Hakikaten Üzecek Olan Şey

Ebu Zühre, Hasan el-Basrî'den naklediyor: "İnsanlar görüyorum, akılları başlarında değil. Sesler işitiyorum, ama dost yok. İnsanlar, şekilce zengin, kalpçe fakir!"

Hişam, Hasan el-Basrî'den naklediyor:

Kulda iki özellik yerli yerinde ve düzgün olunca, diğer tüm huyları da güzelleşir, düzelir. Bunlar; zulme boyun eğmemek ve nimet içindeyken azmamaktır. Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

"Haksızlık yapanlara boyun eğmeyin, yoksa ateş size de dokunur. Sizin Allah'tan başka dostunuz yoktur. Sonra yardım da görmezsiniz" (1).

"Size verdiğimiz rızıkların temizlerinden yiyin. Bunda aşırı gitmeyin ki, gazabımı haketmeyesiniz. Gazabımı hak eden kimse muhakkak mahvolmuştur" (2).

Cüveyriye b. Beşîr anlatıyor:

Hasan şu âyeti okudu: "Allah şüphesiz adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla bakmayı emreder; hayâsızlığı, fenalığı ve haddi aşmayı yasak eder." (3) Sonra durdu ve şöyle dedi: "Allah Teâlâ sizin

(1) Hud, 113.

(2) Taha, 71.

(3) Nahl, 90.

için hayrın ve şerrin tümünü tek bir âyette topladı. Allah'a yemin ederim ki, adl ve ihsan (adalet ve iyilik), Allah'a boyun eğmenin tüm anlamlarını içerir. Fahşâ ve münker (hayâsızlık ve fenâlık) ise, Allah'a isyan etmenin tüm anlamlarını içerir."

Osman b. Abdurrahman anlatıyor:

Haccac'ın ölüm haberi getirildiğinde, Hasan el-Basrî şöylece bir rahatlayıp secde etti, ardından da;

"Allah'ım! Zalimin canını sen aldın! Onun yolunu ve geleneğini de kaldır ve bizden uzak tut! Pis işlerine de bulaşmayalım" dedi ve Haccac'a beddua etti.

Abdülvahid b. Zeyd, Hasan el-Basrî'den naklediyor:

"Eğer âbidler, kıyâmet günü Rab Teâlâ'yı göremeyeceklerini bilselerdi, (çaresizlik ve bedbahtlıktan) ölürlerdi."

Hasan el-Basrî'den Gelen Hadisler

Hasan el-Basrî, İbni Husayn'dan naklediyor: *"Allah (c.c) bu dini kendine has kılmıştır. Sizin dininizde (insana) ancak cömertlik ve güzel huy yaraşır. Dikkat ediniz! Dininizi (hayatınızı) bu iki sıfatla süsleyiniz"* (Bu hadis, İmran'ın garîb hadisidir. Ebu Ubeyde bunda müteferrid kalmıştır).

Hasan el-Basrî, Enes b. Mâlik'ten, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Ümmetim için en çok korktuğum üç felaket şunlardır: Boyunduruğundan kurtulunamayan cimrilik, hiç bırakılamayan şehvet ve arzu, görüş beyan eden herkesin aşırı bir şekilde kendi görüşünü tutması (taassub)" (Garîb hadis).

Hasan el-Basrî, Enes b. Mâlik'ten naklediyor:

Peygamber Efendimiz (s.a) buyuruyor ki:

"İyilik ve güzelliğin kalpte nur, yüzde süs, amelde ciddiyet olduğunu gördüm. Oysa hata ve günahı kalpte siyahlık, yüzde leke ve amelde gevşeklik olarak görüyorum (Râvilerden Amr b. Ebî Kays müteferriiddir.)"

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzî, Hasan el-Basrî'nin bir grup sahabiye yetiştirdiğini, onlardan mürsel olarak hadis aldığını belirtiyor.⁽¹⁾ Zehebi şöyle diyor :

Hicrî 110 yılında ölenlerden biri de **Hasan el-Basrî'dir**. Bu zat Basralıların önderi ve zamanının en faziletli kişisiydi. Hz. Ömer'in hilafetinin bitimine iki sene kala doğmuş, Hz. Osman'ın hutbesini işitmiştir. Onun şöhreti daha fazla bilgiyi gereksiz kılar.⁽²⁾

Ebu Said el-Hasan b. Ebi'l-Hasan Yesar el-Basrî, Tabî'nin büyüklerindendir. Ebu Said ilmin her şubesinde ilerlemiş, verâ ve ibadetiyle tanınmıştır. Ebu Said'in babası Zeyd b. Sâbit'in azatlısıdır. Annesi de Peygamberimizin sevgili eşi Ümmü Seleme'nin azatlı cariyesi idi. Kimbilir Ebu Said'in annesi bir ihtiyaç için dışarı çıkmıştı da mübarek anamız Ümmü Seleme bu çocuğu emzirmişti. Bazı âlimler **Hasan el-Basrî'deki hikmet, fesahat ve fazileti bu ihtimale bağlarlar.⁽³⁾**

CÂBİR B. ZEYD (R.H) ⁽⁴⁾

İlmiyle şüphelerden, karanlıklardan uzaklaşan, zor ve şiddetli anlarda zikirle teselli olan bir zâttı **Câbir b. Zeyd Ebu's-Şâsa**.

O, ilim kaynayan bir pınar, ibadette sağlam bir direkti. Hakk'a yönelen, halktan kaçan biriydi.

İbni Abbas ve İbni Ömer Gibi Büyük Zatların Câbir'i Övmesi

İbni Abbas (r.a) şöyle der:

"Basra ahalisi, Câbir b. Zeyd'in yanına gidip otursalar, Câbir onları Allah Teâlâ'nın Kitabı'yla ilme gark ederdi."

İbni Abbas (r.a), başka bir rivayete göre şöyle der:

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.157.

(2) Zehebi, *el-İber*, c.1, s.104.

(3) İbni Hallikân, *Vefeyâtü'l-Â'yân*, c.2, s.89.

(4) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s. 85.

"Basra ahalisi, Câbir b. Zeyd'in sözünü dinleseler, Allah (c.c)'in Kitabı'yla ilme gark olurlardı."

er-Rabab anlatıyor:

İbni Abbas (r.a)'a bir şey hakkında soru sordum; "İçinizde Câbir b. Zeyd varken bana mı soruyorsunuz?" dedi.

ed-Dahhâk ed-Dabbî anlatıyor:

İbni Ömer, tavaf sırasında Câbir b. Zeyd'le karşılaştı. Câbir'e şöyle dedi: "Ya Câbir! Şüphesiz sen, Basra halkının fakihlerindensin. Şüphesiz senden fetva istenecek. Sakın Kur'an'ın veya sünnetin dışında bir şeyle fetva verme! Şayet onların dışında bir şeyle fetva verirsen, şüphesiz helak olursun, helak edersin."

Zeyd b. Cübeyr anlatıyor:

Câbir b. Abdullah el-Ensârî'ye bir mesele hakkında soru sordum. O mesele hakkındaki görüşünü söyledi. Sonra; "İçinizde Ebu's-Şa'sa (Câbir b. Zeyd) varken, nasıl bize soru sorarsınız?" dedi.

Amr b. Dinâr anlatıyor:

"Fetvayı, Câbir b. Zeyd'den daha iyi bilen birisini görmedim."

İyas b. Muâviye anlatıyor:

"Ben Amman halkından olduğum halde, Câbir b. Zeyd fakihleri iken Basra halkına yetiştim".

Ebu'l-Habbab anlatıyor:

Câbir b. Zeyd, defnedilince, Katâde: "Dünyanın ilmi defnedildi" dedi.

Amr b. Dînar anlatıyor:

Ebu's-Şa'sa bana şöyle dedi: "el-Hakem b. Eyyub bir grup kişiye kadılığı tavsiye etti. Onlardan birisi de bendim. Eğer kadılıkla ilgili bir şeyle müptela olursam, deveme biner, yeryüzünden kaçardım."

Câbir'in Hacc İbadetine Verdiği Öneme Dair Rivâyetler

Amr b. Dinar anlatıyor:

Câbir b. Zeyd bana şöyle dedi: *"Benim Arafat'ta vakfettiğim bir devem var. Onun yerine Arafat'taki bütün develer verilse, beni tatmin etmez. Onun için bana ikiyüz dirhem verdiler de satmadım."*

Süfyan anlatıyor:

Bize bazı Basralılar anlattı: **Câbir b. Zeyd**, devesi üzerinde, yeni ayda (Hilâl) Basra'dan çıktı. Hac mevsimine yetiştii.

Muhammed b. Burcan, anlatıyor:

Ebu'ş-Şa'sa Câbir b. Zeyd'i gördüm. Öyle hızlı yürütüyordu ki, hacıları geride bırakıyordu.

Salih ed-Dehhân, Câbir b. Zeyd'den rivayet ediyor:

"Güzel amellerin üzerinde iyice düşünüp taşındım. Bir de baktım ki, namaz vücudu yoruyor. Malı ise yormuyor. Oruçta bunun gibi. Hac ise, vücudu da malı da yoruyor. Bundan dolayı haccın hepsinden üstün olduğu görüşüne vardım."

Salih ed-Dehhân rivayet ediyor:

Câbir b. Zeyd, üç şeyde, fiyat düşürmek için tartışma yapmazdı. Mekke'ye gideceği bineğin kirasında, azat etmek için satın aldığı kölede, kurbanlık hayvanda. Bir rivayette ise şöyle geçer: *"Câbir b. Zeyd, Allah (c.c)'a yaklaşılabilecek hiçbir şeyde tartışma yapmazdı."*

Câbir'in Zühdüne ve Faziletine Dair Diğer Rivâyetler

Salih ed-Dehhan naklediyor:

Câbir b. Zeyd, bir kavmin bahçesine uğradı. Oradan bir kamış söktü, onunla üzerine gelen köpekleri kovalamaya başladı. Evine geldiğinde kamışı mescide koydu. Ailesine; *"bu kamışı muhafaza edin, çünkü ben onu, uğradığım bir bahçeden söküp aldım"* dedi. Ailesi; *"Subhanallah, Ya Eba'ş-Şa'sa! Bir kamıştan ne olur"* dediler. **Câbir** cevaben; *"bu bahçeye her uğrayan bir kamış alacak olursa, orada kamış kalmaz"* dedi. Sabah olunca,

kamışı bahçeye geri götürdü.

Osman b. Hakim, Câbir b. Zeyd'den naklediyor: Cuma günü, Cuma namazına gittiğin zaman; kapıda dur ve şöyle dua et: *"Allah'ım, beni bugün sana en çok yönelenlerden, sana en çok yaklaşanlardan, sana dua edenlerin ve senden bir şey talep edenlerin en başarılılarından eyle!"*

Haccac b. Ebî Uyeyne anlatıyor:

"Câbir b. Zeyd bizim namazgâhımıza gelirdi. Bir gün yine bize geldi; ayaklarında, iki eski nalın vardı. Şöyle dedi: 'Ömrümden altmış sene geçti, bu iki nalınım bana, geçen ömrümden daha sevgilidir.'"

Salih ed-Dehhan anlatıyor:

Câbir b. Zeyd'in eline sahte bir dirhem geçtiği zaman, onunla bir müslüman aldatılmasın diye kırar atardı.

Mâlik b. Dinar anlatıyor:

Ben yazı yazarken Câbir b. Zeyd bana uğradı. Ona; "Ya Eba'ş-Şa'sa! Benim sanatımı nasıl buluyorsun?" dedim. Cevaben; "senin sanatın ne güzel sanattır! Ne güzel şey bu! Allah (c.c)'in Kitabı'nı bir kâğıttan bir kâğıda, âyet âyet, kelime kelime naklediyorsun; bu helâldir, bir mahzuru yoktur" dedi.

Malik b. Dinar anlatıyor:

Câbir b. Zeyd'den şu âyetin açıklamasını istedim: "Eğer seni sebatkâr kılmısaydık, gerçekten neredeyse, onlara birazcık meyledecektin. Ama o zaman, hiç şüphesiz sana hayatın ve ölümün sıkıntılarını kat kat tattırırdık. Sonra bize karşı kendin için bir yardımcı da bulamazdın" (1). Câbir, "hayatın ve ölümün sıkıntılarını kat kat tattırırdık" cümlesini; dünyanın ve âhiretin azabını kat kat tattırırdık, şeklinde yorumladı.

İbni Sîrîn rivayet ediyor:

Ebu'ş-Şa'sa dinar ve dirheme karşı takva sahibiydi (onlara karşı hiç meyli, rağbeti yoktu).

Süfyan b. Amr rivayet ediyor:

(1) İsra, 74-75.

Ebu's-Şa'sa bana; "Ya Amr! Dünyada bir eşekten başka bir şeye sahip değilim" dedi.

Ebu Umeyr el-Hâris b. Umeyr anlatıyor:

Câbir b. Zeyd'e; "istediğin bir şey var mı?" denildi. Câbir; "Hasan (el-Basrî)'a bir kez bakmak..." dedi.

Sâbit ise şöyle anlatıyor:

Câbir b. Zeyd'in durumu ağırlaşınca ona; "canın ne istiyor?" denildi. Câbir; "Hasan'a bir kez bakmak..." dedi. Sâbit diyor ki: "Hasan'a uğradım, durumu ona bildirdim. Hayvanına bindi, Câbir'in yanına gitti. Hasan, odaya girince, Câbir ailesine; 'Beni oturtun' dedi. Oturdu ve şöyle dedi: 'Cehennemden ve kötü hesaptan Allah (c.c)'a sığınırım'."

Haccac b. Ebî Uyeyne anlatıyor:

Hind bt. Mühelleb'in yanında, Câbir b. Zeyd'den söz açıldı. O, "İbâdî" (Batıl bir fırka) idi dediler. Hind şöyle cevap verdi: "Câbir b. Zeyd, bana ve anneme herkesten çok uğradı. Beni Allah (c.c)'a yaklaştıracak ne biliyorsam onu yapmamı emrederdi. Beni Allah (c.c)'tan ne uzaklaştıracaksa, ondan menederdi. Beni asla ne 'İbâdiyye' ⁽¹⁾ fırkasına davet etti, ne de onu tavsiye etti. Bana, yüzüme peçe takmamı emrederdi" (elini de alına koyarak gösterdi).

Matar el-Varrâk, Câbir b. Zeyd'den rivayet ediyor:

"Bir yetime veya bir yoksula bir dirhem tasadduk etmek, bana hac farızasından sonra, hac etmekten daha sevgilidir."

Malik b. Dinar anlatıyor:

Câbir b. Zeyd, bana uğradı. Namaz vakti geldiğinde, imam olmamakta diretti ve şöyle dedi: "Üç şey vardır ki, sahipleri onlara daha lâyıktır. Ev sahibi, evinde imamlığa daha lâyıktır. Yatak sahibi, yatağında yatmaya daha lâyıktır. Binek sahibi, bineğin önüne binmeye daha lâyıktır."

(1) Haricilerden, takipçileri günümüze kadar gelen bir fırka. İbâdiyye Fırkası Ehl-i Sünnet'e yakın bir fırkadır. (Çev.)

Câbir'den Gelen Hadisler

Câbir b. Zeyd, İbni Abbas (r.a)'a, İbni Ömer (r.a)'e çok hadis isnad etmiştir. Amr b. Dinar, Katâde ve Amr b. Herîm de ondan hadis rivayet etmiştir.

Câbir b. Zeyd rivayet ediyor:

"İbni Abbas (r.a) öğle ile ikindi (namazını)'yi cem etti (ikisini de ikindi vaktinde kıldı). Rasûlullah (s.a)'la Medine'de, öğleyi ve ikindiyi (ikindi vaktinde) beraber kıldığını iddia etti".

Ebu's-Şa'sa (Câbir b. Zeyd), İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"Sekiz rekâtı birlikte kılın (yani öğlenin farzıyla, ikindinin farzını öğle vaktinde birlikte kılın), yedi rekâtı da birlikte kılın (yani akşamın farzıyla, yatsının farzını yatsının vaktinde birlikte kılın. Çev.) Hasta ya da özürli olmadan bile."*

Câbir b. Zeyd, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

Hz. Peygamber (s.a)'e Hamza (r.a)'nın kızıyla evlenmesi için teklifte bulunuldu. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"O bana olmaz, o benim süt kardeşimin kızıdır. Nesebden haram olan, süt emmekle de haram olur."*

Câbir b. Zeyd, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"Kim bana salât-u selam getirmeyi unutursa, cennetin yolunu şaşırır."*

Câbir b. Zeyd, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu: *"Kıyâmet günü, şehid getirilir, hesap için dikilir. Sonra belâzedeler getirilir. Onlar için ne terazi kurulur, ne de defter açılır. Onların üzerine, su döker gibi ecir (sevap) dökülür; öyle ki sağlık ve selamet sahipleri, Allah (c.c)'ın onlara verdiği güzel sevaplardan dolayı kıyâmette, vücutlarının makaslarla kesilmesini temenni edeceklerdir."*

Câbir b. Zeyd, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

Hz. Peygamber (s.a), şöyle buyurdu: *"Kulun sevapları ve günahları getirilir, bir kısmı bir kısmından mahsup edilir. Şâyet*

geriye bir sevap kalırsa, Allah (c.c) ona cennette geniş yer verir."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor. İbnü'l-Cevzî şöyle diyor.

İbni Ömer ve İbni Abbas'tan münfred olarak hadis alan Câbir, 103 (H.) yılında vefat etmiştir. ⁽¹⁾ Zehebî ise şöyle der :

93 (H.) yılında vefat edenlerden biri de Ebu'ş-Şa'sa Câbir b. Zeyd ed-Ezdî'dir. ⁽²⁾

ABDULLAH B. ZEYD EL-CERMÎ (R.H.) ⁽³⁾

Dostlarını edebî öğütleriyle aydınlatan, şefkatli, merhametli ve cömert olan Ebu Kılâbe Abdullah b. Zeyd el-Cermî de Allah dostlarından.

Tasavvuf, şefkat ve sevecenlikle öğüt vermek, müsâma-hakâr bir ahlâka sahip olmaktır.

Ebu Kılâbe'den İlimin Fazileti ile İlgili Rivâyetler

Salih b. Rüstem, Ebu Kılâbe'den naklediyor:

"Ey Eyyub! Allah sana ilim verdiğinde sen de O'na ibadet et! Çaba ve dertlerin, halkın meşgalesi gibi olmasın!"

Eyyub, Ebu Kılâbe'den naklediyor:

Lokman (a.s)'a;

"En bilgili insan kimdir?" diye sordular.

"Devamlı insanlardan ilim öğrenmeye çalışan, onlardan öğrendiğini kendi ilmine katan" dedi.

Eyyub, Ebu Kılâbe'den naklediyor:

"Âlimler, yön gösteren yıldızlar ve yol gösteren işaretler gibidir. Yıldızlar yokolduğunda, insanlar şaşkın şaşkın bakakalırlar. Yol işaretleri olmayınca da kaybolur, yanlış yere saparlar."

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.158.

(2) Zehebî, *el-İber*, c.1, s.80.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.282.

Ebu Kılâbe diyor ki;

"Âlimler üç kısımdır: İlmîyle yaşayan ve insanları aydınlatan; ilmîyle yaşayan ama insanlara vermeyen; ne ilmîyle amel eden ne de insanlara anlatan!"

Ebu Kılâbe diyor ki:

"İmam (önder) ve kitleler bir çadıra benzer. Ne çadır direksiz durabilir. Ne de direk etrafındaki kazıklar olmadan durabilir. Bir çivi, bir kazık söküldüğü anda direk sarsılır, kayma tehlikesi geçer."

Ebu Kılâbe'den; Dua, İblis, Ölüm, Hüküm Verme ve Hadis Hakkında Gelen Rivâyetler

Eyyub, Ebu Kılâbe'den naklediyor:

Allah (c.c) İblis'i lânetlediğinde, İblis, bir kerecik kıyametteki manzarayı görmek istedi. Ona hesap günü gösterildi. İblis;

"İzzetine, yüceliğine andolsun ki ey Rab, ruhlar bedenlerinde olduğu sürece, insanların kalplerinden çıkmayacağım!" dedi. Allah (c.c) da;

"Azametime andolsun ki, ben de ruhları bedenlerinde olduğu sürece, kullarımdan tevbeyle kaldırmayacağım (kapım her zaman açık olacak!)" buyurdu.

Ebu Kılâbe namazlarında şöyle dua ederdi:

"Allah'ım! Senden iyilik ve güzellikleri istiyorum, kötülüklerin benden uzak olmasını diliyorum. Fakirleri sevmemi nasip et bana! Tevbemi kabul et! Kullarını zorlu bir sınavdan geçirmek isteyince, fitneye kapılmadan benim canımı al!"

Eyyub diyor ki:

"Vallahi, Ebu Kılâbe kalp gözü açık fakihlerdendi." Müslim b. Yezar diyor ki:

"Ebu Kılâbe eğer yabancı bir diyarda olsaydı, en üst düzeyde hâkim (yargıç) olurdu."

Âsım, Ebu Kılâbe'den naklediyor:

"İnsan, kendini diğer insanlardan daha iyi tanırsa, kurtuluşa erişenlerden olabilir. Yok, eğer insanlar onu ondan daha iyi tanıyorsa, helâke düzenlerinden olabilir."

Eyyub anlatıyor:

Ebu Kılâbe ile bir cenazeye katılmıştık. Vâizin tiz sesini duyduk. O ve etrafındakiler yükses sesle duygularını ifade ediyorlardı. **Ebu Kılâbe**;

"Ölümü tâzim etmenin en iyi yolu sâkûnettir (sessizlik ve huzur)" dedi.

Ebu Kılâbe diyor ki:

"Senin kulağına, kardeşin hakkında hoşuna gitmeyen bir söylenti erişirse hayra yor, kendi kendine onu mazeretli kılmaya çalış. Eğer içinde, onun için bir mazeret bulamıyorsan; 'Belki de, kardeşimin bilmediğim bir mazereti var...' de!"

Eyyub anlatıyor:

Abdurrahman b. Üzeyne vefat ettiğinde, **Ebu Kılâbe**'ye kadılık teklifi geldi. Ama **Ebu Kılâbe** bu teklifi kabul etmedi ve Şam'a gelinceye kadar kaçtı.

Eyyub der ki;

İnsanlar içinde en iyi hüküm verebilecek olanın, hâkimlikten en çok kaçan adam olduğunu görüyorum. Bu şehirde **Ebu Kılâbe**'den daha iyi bir hâkim olamazdı.

Ebu Kılâbe şöyle öğüt veriyor:

Kıyâmet gününde arşın önünden bir ses duyulur:

"Biliniz ki Allah'ın dostlarına korku ve keder yoktur!"

O sırada başlar dimdik olur. Sonra aynı ses şöyle der;

"Allah'ın dostları, ona iman eden ve hakkıyla ondan korkan ve onu sevenlerdir!"

Bu cümle duyulur duyulmaz, münafıklar başlarını eğerkler.

Ebu Kılâbe der ki:

"Bilmeyen adama hadis rivayet etme! Zira hadisten anlama-

yan, onun kıymetini bilmeyen, hadise fayda değil zarar getirir."

Ebu Kılâbe diyor ki:

"İşlerin en hayırlısı vasat olandır (ortada, dengeli olan, aşırı olmayandır)."

Ebu Kılâbe, Eyyub'a şöyle öğüt verirdi:

"Bak Eyyub! Sağlığına ve canına düşkün ol! Zenginlik, sağlıktır (ancak sıhhat ve âfiyete zenginlik denir)."

Ebu Kılâbe diyor ki;

"Allah (c.c) size geniş davranmış, kolaylık göstermiştir. Nimete şükrettiğiniz sürece, dünya size zarar vermez."

Halid el-Hızâ anlatıyor:

Namazda elleri kaldırmamanın anlamını **Ebu Kılâbe'ye sordum.**
Ebu Kılâbe;

"Tazim, yüceltme ve saygı demektir" dedi.

Ebu Kılâbe diyor ki:

İlmi öldürenler, kassaslardır⁽¹⁾ (uyduruk hikâyeciler). Adam gider, bir hikâyecinin dizi dibine oturur. Bir sene boyunca elifi bile sökemez, hiçbir şey öğrenemez. Ama bir ilim (halkasına) oturunca daha ilk sohbetten kalktığında bir şeyler kapmış, bir hayır elde etmiş olur.

Amr b. Meymun anlatıyor:

Ebu Kılâbe, Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna çıktı. Ömer;

"Bize hadis rivayet et ya Ebu Kılâbe" dedi.

Ebu Kılâbe;

"Vallahi, ben fazla hadis rivayetini de sevmem, uzun suskunluğum da!" diye cevap verdi.

Eyyub, Ebu Kılâbe'den naklediyor:

(1) Kassâs: Uydurma ve İsrâiliyyât karışımı öyküleriyle insanları aklınca dine yöneltten, ama inançlarını büyük pörçük hale getiren geveze vaizler. Bunlar fitne dönemi ve sonrasında öylesine yaygınlaştılar ki, halk bunları Alim saymaya başladı. İçlerinde büyük yalancılar, binlerce hadis uyduranlar çıkmıştır. Ümmetin büyük grupları arasındaki kargaşa ve anlayışsızlığın temelini onlar atmıştır. (Çev.)

"Ehli hevâ (bidat ehli) ile yârenlik etmeyin! Onlarla konuşup dost olmayın! Ben onların sizi de sapkınlığa sürüklemeyeceklerinden emin değilim, gördüğünüz o günahları size de bulaştırmayacaklarını kim garanti edebilir?"

Eyyub, Ebu Kılâbe'den naklediyor:

"Ehli bidat, münafıklara benzer. Allah (c.c) münafıkların söz ve amellerinin farklı ama sapkınlıkta müttefik (aynı) olduklarını söylüyor. Evet, bidat ehli heva ve görüşlerinde farklılar ama hepsi de kılıç ve savaş (çığığında) birleşiyorlar!"

Ebu Kılâbe'den Gelen Hadisler

Ebu Kılâbe bazı sahabilerden birçok hadis rivayet etmiştir.

Ebu Kılâbe, Enes b. Mâlik'ten, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivayet ediyor:

"Üç nitelik vardır ki, kimde bulunuyorsa, imanın tadına erişir: Ancak Allah için sevmek; Allah ve Rasûlü'nü herkesten, her şeyden çok sevmek; Allah'ın (İman nasip edip) kurtarmasından sonra tekrar küfre dönmeyi, ateşe düşmek gibi görmek..." (Bu hadis müttefakun aleyh olup tamamen sahihtir).

Ebu Kılâbe, Ebu Esmâ'dan, o da Sevbân'dan naklediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu;

"Allah (c.c) yeri bana dümdüz yaptı. Doğudaki ve batıdaki yerleri gördüm. Ümmetimin hükümrânlığı, gözümün gördüğü her yana ulaşacak. Ümmetime kırmızı ve siyah olmak üzere iki hazine verilmiştir. Ben Rab Teâlâ'dan; ümmetimi büyük bir âfetin yok etmemesini ve bir düşmanın gelip onların nesillerini kurutmamasını istedim. Allah (c.c) şöyle buyurdu:

"Ya Muhammed! Ben bir şeye hüküm verdiğim zaman, o şeyden dönüş yoktur. Tüm milletler, (ümmetini yok etmek için) toplansalar da (başaramazlar). Ama şu kadarı var ki, bir kısmı bir kısmını esir edecek, köle edecek, öldürecektir."

Ben, ümmetim hususunda en çok, sapık önderlerden korkuyorum. Kılıç bir girdi mi aralarına, kıyamete kadar kalkmaz (yer bitirir). Ümmetinden bir grup, müşriklerle işbirliği yapmadıkça,

putlara tapmadıkça kıyâmet kopmayacaktır. Ümmetim içinde otuz yalancı peygamber gelecektir... Ben son elçiyim! Benden sonra peygamber yok!

Ama ümmetinden bir tâife (topluluk) hakkı savunmaya, hak üzere kalmaya devam edecektir. Allah'ın emri (ölüm, ya da kıyâmet) gelinceye kadar onlara, hiç bir muhâlifin zararı dokunamayacaktır (dinlerinden dönmeyecekler!)."

(Bu hadis sabit, doğru bir hadistir. Küçük lâfız değişiklikleriyle benzer birkaç rivayet daha vardır.)

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor. İbnü'l-Cevzi şöyle diyor :

Ebu Kılâbe, Şam'da 105 (H.) yılında vefat etti. ⁽¹⁾ Zehebi ise şöyle diyor :

Hicri 104 yılında, bazılarına göre de 107 yılında ölenlerden biri de Ebu Kılâbe el-Cermî Abdullah b. Zeyd el-Basrî'dir. Bu zata kadılık teklifi yapılmış, ama o kabul etmemiştir. Daha sonra Şam'a yerleşen Ebu Kılâbe ilim ve amelde önder bir insandı. ⁽²⁾

MÜSLİM B. YESAR (R.H) ⁽³⁾

Hayatı ibretle seyreden Müslim b. Yesar Ebu Abdullah her zaman cihada hazır bir mücahit idi.

Tasavvuf; tuzak ve tehlikeler için gözleri dört açmak, Rabbin huzurunda olmanın erişilmez hazzını yaşamaktır.

Müslim'in Namaz ve İbadetle İlgili Halleri

Habîb b. Şehîd anlatıyor:

Müslim b. Yesar namaz kılıyordu. Yan tarafına ateş düştü. O hiçbir şey hissetmedi. Ateş kendiliğinden söndüğünde, o olup bitenlerden habersiz gibiydi.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sıfve*, c.3, s.159.

(2) Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.97.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.290.

Oğlu, Ebu Abdullah için şöyle diyor:

"Babamı ne zaman namaz kılarken görsem, hasta sanırdım."

İbni Şevzeb anlatıyor:

Ebu Abdullah namaza başlayacağı zaman ailesine;

"Ne konuşursanız konuşun, artık sizi duyamam" derdi.

Avn b. Musa diyor ki:

Ebu Abdullah namazdayken mescidin duvarı yıkıldı. O bunu anlamadı bile.

Gıylan b. Cerîr anlatıyor:

Müslim b. Yesar namaz kılarken bir kenara atılmış elbise gibi (sessiz ve mutî) idi.

İbni Avn anlatıyor:

Müslim b. Yesar'ı namaz kılarken gördüm. Elbisesi hiç kımlıdamıyor, sağa sola bir kere bile yalpalamıyordu. Sanki dikili bir direk gibiydi.

Ümit ve Korku Hakkında Müslim'den Gelen Rivâyetler ve Diğer Hikmetli Sözleri

Katâde, Müslim b. Yesar'dan naklediyor:

"Ancak amelinin kendisini kurtaracağını bilen adam gibi çalış, çabala! Ve sadece Rab Teâlâ'nın yazdığının başına geleceğini bilen adamın tevekkülü ile Rabbine yapış ve güven!"

Süfyan, Müslim b. Yesar'dan naklediyor:

"İnsan bir şeyi ümit ediyorsa onu arzu eder, istekli olur. Bir şeyden korkuyorsa, ondan kaçır, uzaklaşır. Bilmiyorum, başına imtihan ve belâ gelmiş bir adam sabredemiyorsa, bu nasıl ümittir ve önüne çıkan zevkten, korkmadan şehvetle nasibini alanın korkusu nedir? Bu nasıl korkudur?"

İbni Ebi İdris babasına;

"Babacığım, Müslim b. Yesar'ın susması senin garibine gitmiyor mu?" diye sordu. Babası:

"Doğruyu konuşmak, susmaktan daha hayırlıdır elbet" dedi. Müslim de buna şöyle karşılık verdi.

"Bâtıl (yanlış ve boş) bir sözü söylememek de, onu konuşmaktan daha hayırlıdır."

Sâbit, Müslim b. Yesar'dan naklediyor:

"Her ne yaptıysam, içine ifsad edici bir şey karışmış olabilir, ama Allah'a olan sevgim hariç. Çünkü ben gerçekten de en çok Allah'ı seviyorum."

Uzrî anlatıyor:

Müslim hacca gitmişti. Bir kadın ona yaklaştı, bir şeyler söyledi. Müslim de ona yiyecek verdi. Ama kadın:

"Hayır! Bunu değil... Bir kadının kocasından isteyeceği şeyi istiyorum senden..." deyince, Müslim elindeki her şeyi bir kenara fırlattı ve büyük bir kızgınlıkla oradan kalktı, kendi kendine şöyle diyordu:

"Ya Rab! Ben buraya bu günah için gelmedim!"

Mekhûl bir konuşma yapıyordu:

Ey Basrahlılar! İçinizden, efendi bir adamı Mekke'de gördüm. İki direk arasında namaz kıldı. Secdedeyken ağlıyordu. Gözyaşlarından taşlar ıslandı. Duasını işittim, şöyle diyordu:

"Allah'ım! Beni affet. İki elimin işlediği günahları affet!"

Onun Müslim b. Yesar olduğunu anladım.

Müslim diyor ki:

"Gösteriş ve tartışmadan kaçınınız. O an, âlim insanın tamamen cahilleştiği, şeytanın, insanın ayağını kaydırmak için fırsat kolladığı bir andır."

Müslim diyor ki:

"Dua ve ilâhî sevginin lezzetini tadanlar, Allah'a dua edip onunla kimsecikler olmadan başbaşa kalmanın lezzetinin ne kadar yüksek bir hal olduğunu bilirler."

Mâlik b. Dinar, Müslim vefat ettikten sonra onu rüyasında görür. Müslim'in amelleri kabul edilmiş, cennetine kavuşmuştur.

Bu olayı anlatırken MÂlik'in ağladığı ve bayıldığı rivayet edilir.

Müslim b. Yesar'dan Gelen Hadisler

Müslim b. Yesar bazı sahabelerle karşılaşmış, Tâbit'n'den Ebu Kılâbe, İbni Sirin ve Katâde ondan hadis rivayetinde bulunmuştur.

Müslim, Hamran'dan, o Osman b. Affan'dan, o Ömer b. el-Hattab (r.a)'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Ben bir söz biliyorum. Kul bu sözü tâ içinden gelerek, samimiyetle söylerse Allah, ateşi ona haram eder. Bu söz 'Lâ ilâhe illallah' (Allah'tan başka ilâh yok!) sözüdür."

Müslim b. Yesar, Hamran'dan o da Osman'dan rivayet ediyor:

Abdest ahyordum. Elimi yüzümü, kollarımı yıkadım, başımı meshettim, ayaklarımı yıkadım. Rasûlullah bana bakıp gülümsüyordu. Niçin gülümsediğini sorduğumda şöyle dedi:

"Beni gülümseten, hoşuma giden şudur:

"Kul yüzünü yıkayınca Allah (c.c) onun yüzü vasıtasıyla işlediği günahları silkeleyip atar. Elini, kolunu yıkadığında bu organlarıyla işlediği günahları yok eder. Başını meshettiğinde ayaklarını yıkadığında, tüm bu uzuvlarıyla kazandığı kötü halleri ve günahları söküp atar."

(Bu hadis sahih ve müttefakun aleyhtir).

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor. İbnü'l-Cevzi şöyle diyor :

Müslim b. Yesar, Ömer b. Abdülaziz'in hilafeti döneminde 101 (H.) yılında vefat etti.⁽¹⁾ Zehebi ise şöyle diyor :

Hicri 100 yılında vefat edenlerden biri de Müslim b. Yesar'dır. Önce Mekke'ye yerleşen bu zat daha sonra Basra'ya gelmiştir. İbni Avn der ki : *"Kendi zamanında hiç kimse Müslim'den daha erdemli sayılmazdı."* İbni Sa'd da Müslim'i övmektedir.⁽²⁾

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.161.

(2) Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.90.

İBNİ SİRİN (R.H) ⁽¹⁾

Keskin bir zekâya, temiz bir kalbe ve verâya sahip olan İbni Sîrîn, müslüman kardeşlerini ve yolcuları doyurur, günahkârlara ümit aşıları. Geceleyin ağlar, gündüzleyin insanlara tebessüm dağıtır. Güvenilir bir adamdır. Bir gün yer, bir gün oruç tutardı. Künyesi Ebu Bekir Muhammed b. Sîrîn'dir.

Tasavvuf; harcamak, feda etmek ve doyurmaktır.

İbni Sîrîn'in Bazı Hususlarla İlgili Güzel Sözleri

İbni Avn anlatıyor:

İbni Sîrîn'e; *"Ebu Bekir! bak biri seni çekiştirdi, sen de onu çekiştirsene!"* denilince, o şu cevabı verdi;

"Ben, Allah'ın haram kıldığını helâl gibi işleyemem!"

Ubeydullah b. Muhammed naklediyor:

Bir keresinde İbni Sîrîn'e bir soru soruldu. O da en güzel cevabı verdi. Adam:

"Ey Ebu Bekir! Ne güzel fetva verdin. Ne incelikli konuştun" dedi. Sahabe bile, bu konuda senin kadar güzel cevap veremezdi, demek istiyordu.

İbni Sîrîn şöyle cevap verdi:

"Onların fikhını elde etmek isteseydik, aklımız ermez, zihnimiz çalışmaz olurdu."

İbni Sîrîn diyor ki;

Kişi ticaret için yolculuğa çıkmak isteyince ona şöyle denilirdi:

"Allah'tan kork! Senin için takdir edilmiş olan helâl rızıkını ara! Çünkü sen helâlin dışında bir rızık arasan da, takdir edilenden daha fazlasını bulamazsın!"

İbni Sîrîn diyor ki:

"Allah bir kulunun hayırlı olmasını istedi mi, onu uyandırır,

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.263.

kalbini vaiz yapar, iyiliği emreder, kötülükten sakındırır."

İbni Avn anlatıyor:

Ebu Hübeyre, İbni Sîrîn'i yanına çağırdı. Ona şu soruyu sordu:

"Şehrini nasıl bir halde bıraktın?" İbni Sîrîn:

"Orayı terkettiğim sıralarda memleketim zulüm ve tuğyan içindeydi!" dedi. İbni Sîrîn gerçeği söylemekten korkmazdı.

İbni Sîrîn diyor ki:

"Söz, zerâfetli yalanları da barındırabilir!"

Ebu Harra anlatıyor:

İbni Sîrîn, kadın için; "kirli, kirlendi" demez, Allah (c.c)'ın buyurduğu gibi; "...hayızlı, hayız vakti geldi" derdi. O çok kibardı.

İmran b. Abdülaziz anlatıyor:

İbni Sîrîn'e, Kur'an okuyup da bayılan ve çılgık atanların hali soruldu. İbni Sîrîn onlara şu cevabı verdi:

"Bizimle onlar arasındaki ölçü şöyle olmalıdır: Onlar bir duvarın üstüne otursunlar. Yanlarında Kur'an okunsun. Eğer duvardan düşerlerse, dedikleri gibidirler (samimidirler)!."

Büyük İmamların İbni Sîrîn Hakkındaki Sözleri

Bekir b. Abdullah el-Müzenî şöyle derdi:

"Kim, zamanının en takvâlı şahsiyetini görmek istiyorsa, İbni Sîrîn'e baksın. Vallahi ondan daha verâ sahibi bir insan görmedik."

Muverrik el-İclî diyor ki:

"Verâ konusunda ondan daha incelikli ve fıkıh konusunda da ondan daha tedbirli davranan birini görmedim."

Seriy b. Yahya anlatıyor:

İbni Sîrîn, yaptığı satışla ilgili bir konuda bir âlimin ihtilâf etmesi dolayısıyla kırkbin dirhemlik kârından vazgeçti.

Hişam b. Hassan anlatıyor:

İbni Sîrîn düğün yemeğine çağrıldığı zaman, gitmeden önce bir şeyler yer, içerdi. Ona;

"Ey Ebu Bekir! Sen düğüne gidiyorsun. Onca yemek yiyeceksin orada! Şimdi yemek içmek de neyin nesi?" denildiğinde;

"Açlık ateşimi başkalarının yemeğinde dindirmeyi hoş görmem" diye cevap verirdi.

İbni Avn anlatıyor:

İbni Sîrîn herkesin yanında yemek yemez, bir ziyafete çağırıldığında, gelir ama az yerdi. Daima malının fazlasını alır, infak ederdi (yani zekât ve sadakasını verirdi).

Hişam, İbni Sîrîn'den naklediyor:

"Müslüman, paranın yanında da müslüman kalabilendir."

İbni A'vn diyor ki;

İbni Sîrîn, üzerinde Allah'ın adı yazılı olan dinar ve dirhemlerle alışveriş yapmayı sevmezdi.

Ebu Kılâbe diyor ki:

Biz nerede, İbni Sîrîn nerede! O, kılıcın keskin yanına biniyor!

Âsım el-Ahval anlatıyor:

İbni Sîrîn'le beraber oturuyorduk. Adamın biri gelip bir mesele hakkında soru sordu. İbni Sîrîn;

"Bu konuda bir şey bilmiyorum" dedi. Biz hemen;

"Kendi görüşünle cevap verseydin ya!" dedik.

İbni Sîrîn bu sözümüze çok sert bir tepki gösterdi.

İbni Sîrîn, memleketin hâli sorulunca yaygın bir zulümden bahseder, susması için gönderilen paraları ve hediyeleri kabul etmezdi.

İbni Sîrîn'in Cömertliğine ve Sıkıntısına Dâir Rivâyetler

İbni Avn anlatıyor:

İbni Sîrîn'in yanına geldim. Önünde bir petek bal vardı. Bana;

"Gel sen de ye! Yemek, en kolay paylaşılan şeydir" dedi.

İbni Sîrîn, misafirlerine evindeki en güzel yiyeceği ikram ederdi.

Habîb b. Şehîd yorgun bir halde **İbni Sîrîn'e** gider. Yüzünde bitkinlik okunmaktadır. **İbni Sîrîn** hemen cariyesine emreder:

"Bize bir şeyler getir." **Habîb:**

"Şimdilik bir şey istemiyorum" der. **İbni Sîrîn;**

"Hayır, hayır... Sen bir lokma al! İyileşeceksin" der. **Habîb** bir lokma alır. Neşelenir canlanır ve doyar.

İbni Avn diyor ki:

İbni Sîrîn ağır borçlar altına girince yemeğini hafifletti. Artık ona uğradığımda, çıkardığı en mükellef yemek küçük balıklar oluyordu.

İbni Sîrîn, Haccac'a küfreden birine şöyle dedi:

"Boş ver, küfretme! Eğer zalimse, Haccac'ı zulmünden ötürü Hak Teâlâ sorgulayacaktır. Kendini, birine söğerek meşgul etme! Uğraşma böyle şeylerle!"

İbni Sîrîn ağır borçlar altında kaldığı sıralarda şöyle derdi:

"Ben bu ağır borç yüzünden girdiğim kederli halin sebebinin kırk seneden beri biliyorum. Kırk sene önce bir adama; 'ey müflis!' demiştim."

İbni Şevzeb anlatıyor:

"İbni Sîrîn bir gün oruç tutar bir gün yerdi. Oruç tutmadığı günlerde sadece kahvaltı yapar, akşam yemeği yemezdi. Sonra sahurda yer, oruçlu sabahlardı. Hayatı devamlı bu düzen üzerine giderdi."

Hişam'ın hanımı anlatıyor:

Muhammed b. Sîrîn'in evinde gecelediğimiz günler olurdu. İbni Sîrîn'in geceleri ağlayışını, gündüzleri gülüşünü duyardık.

Musa b. Mugîre anlatıyor:

İbni Sîrîn'i gündüz ortasında çarşıda gördüm. Tekbir ve tesbih getirir, devamlı Allah'ı anardı. Bir adam ona;

"Ya Ebu Bekir! Burada, bu saatte de mi?" diye sordu. İbni Sîrîn;

"Evet! Tabii ki bu saatte! Çünkü bu vakit gaflet, dalgınlık ve oyalanma vaktidir" dedi.

Zübeyr el-Aktâ diyor ki:

İbni Sîrîn, ölümü andığında azaları taş kesilirdi.

el-Cerîrî anlatıyor:

İbni Sîrîn'in yanında bir müddet oturduk. Sonra kalkarken:

"Ey Ebu Bekir! Bize bir dua et!" dedik. İbni Sîrîn şöyle dua etti:

"Allah'ım! Yaptıklarımızın en iyisini kabul buyur. Bizi vaadolanlarla beraber cennet ashabından eylel."

İbni Sîrîn şöyle derdi:

"Kul, uyanıkken Allah'tan korkuyorsa, rüyâda gördükleri ona zarar vermez."

İbni Sîrîn Merhametli, Nüktedân Biriydi

Hişam b. Hassan anlatıyor:

İbni Sîrîn'in aile efradından duydum. O, annesine daima müşfik bir ses tonuyla hitap edermiş.

Mehdi b. Meymun anlatıyor:

İbni Sîrîn beyit okur, kıssa anlatır ve neşeli bir şekilde gülerdi. Sıra Sünneti Rasûlullah'tan hadis rivayetine gelince, hemen ciddileşir, oturuşunu düzeltirdi.

İbni Sîrîn'in nüktedan, mîzahî bir karaktere sahip olduğu ve çok güldüğü anlatılır.

Ebu Arûbe anlatıyor:

İbni Sîrîn şöyle derdi: *"Meyveler arasında nar, melekler içinde Cebrâîl gibidir!"*

Kurra b. Hâlid anlatıyor:

İbni Sîrîn'e;

"Onlar (sahabe) da şakalaşır mıydı?" diye sordum.

"Tabii! Onlar da herkes gibiydi. İbni Ömer mizah yapar ve şiir okurdu" dedi.

Ebu Bekir b. Şuayb anlatıyor:

İbni Sîrîn'in yanındaydım. Biri geldi, şiirle ilgili bir soru sordu. Vakit, ikinci öncesiydi. **İbni Sîrîn** hemen şu beyitleri okudu:

*"Ancak
Şarap,
Zencefil ve
Lavanta kokularıyla bal eriyiği anımsatabilir
Sevgilinin dişlerindeki cazibe ve serinliği
O,
Gökte asılı bir yıldız gibidir
Şöyle bir dönlüp baktığında."*

İbni Sîrîn, beyitleri okuduktan hemen sonra namaza başladı.

Halef b. Ukbe anlatıyor:

İbni Sîrîn'e;

"İnsan abdestliken şiir okuyabilir mi?" diye sordular. O şu beyitleri okudu:

*"Nişan için konuştuğum kız hakkında
Bana biraz bilgi verdiler.
Oruçlu geçen uzun Ramazan günleri gibi"*

*Terletmişler kızcağızı.
 Dişlerinin sayısı
 Ya yüz,
 Ya da yüzbin imiş
 Diğer tüm yaratıklar onun yanında
 Güzel boyunlu ceylanlar gibiymiş."*

İbni Sîrîn bu beyitleri okudu ve "Allahu Ekber" diyerek namaza başladı.

Hasan b. Dinar, İbni Sîrîn'den naklediyor:

İki adam kurak bir arazi hususunda anlaşmazlığa düştüler. Allah (c.c) toprağa "Konuş!" diye vahyetti. Toprak dile geldi ve şöyle dedi:

"Ey zavallı haydutlar! Benim için tartışıyorsunuz ha? Oysa ben, sadece sağlam insanları değil yüzlerce sakat ve hasta insanı barındırdım."

İbni Sîrîn'den Gelen Rüya Tabirleri

Bu bölümde İbni Sîrîn'in rüyâ tabiri konusunda bize ulaşan garip rivayetlerine göz atacağız:

Yusuf es-Sebbağ rivayet ediyor:

İbni Sîrîn, rüyasında Rab Teâlâ'yı görenin cennete gireceğini söylüyor.

Ebu Kılâbe rivayet ediyor:

Bir adam, İbni Sîrîn'e, rüyasında kan içediğini söyledi. İbni Sîrîn;

"Sen, hayızlı iken hanımına yaklaşıyorsun?" dedi. Adam;

"Evet!" dedi. İbni Sîrîn;

"Allah'tan kork, bir daha yapma!" dedi.

Habîb rivayet ediyor:

Bir kadının, rüyasında yılan emzirdiği söylendi. İbni Sîrîn;

"Süt fitrattır. Yılan ise düşmandır. Fitrattan değildir. Bu kadın, hevâ ehlinin peşinden gidebilir" dedi.

Hâris b. Mûsakkaf rivayet ediyor:

Bir adam **İbni Sîrîn**'e geldi, rüyasını anlattı:

"Rüyamda, cevherle bezeli bir kadehten bal yaladığımı gördüm" dedi. İbni Sîrîn;

"Sen Kur'an'ı önce okudun, ama sonra unuttun!" dedi.

Mübarek b. Yezîd el-Basrî rivayet ediyor:

Bir adam **İbni Sîrîn**'e geldi:

"Ben rüyamda devamlı uçtuğumu görüyorum" dedi. İbni Sîrîn;

"Sen kuruntusu ve muhayyilesi geniş birisin!" dedi.

Hişam b. Hassan anlatıyor:

Bir adam **İbni Sîrîn**'in yanına geldi. Ben de oradaydım. **İbni Sîrîn**'e rüyasını anlattı:

"Ben rüyamda, başımda altın bir taç gördüm" dedi. İbni Sîrîn;

"Allah'tan kork! Baban gurbet ellerde. Artık gözleri görmüyor. Senin ziyaret etmeni istiyor!" dedi.

Adam şaşakaldı. Koynundan bir mektup çıkardı. Babasından geliyordu bu mektup. Babası gözlerinin kör olduğunu yazıyordu. Ayrıca oğlunun yanına gelmesini istiyor, gurbette yabancılık çektiğini bildiriyordu.

İbni Avn, **İbni Sîrîn**'den naklediyor:

"Bu ilim (rüyâ tabiri ilmi), bir sorumluluktur. Kimden aldığınıza iyi bakınız!"

Hadis Râvilerinin Adı Niçin Zikrediliyor?

Âsum, **İbni Sîrîn**'den naklediyor:

Önceden hiç kimse, hadis rivayet edenlerin isimlerini sormazdı. Ne zaman ki fitne her yanı sardı;

"Hadis ricalinizin adlarını söyleyiniz!" demeye başladılar. Böylece ehli sünnet olanları öğrenip, onların hadisini almak, ehli bidatin hadisini kabul etmemek âdeti yerleşti.

İbni Sîrîn'in Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

İbni Sîrîn; Ebu Hüreyre, Ebu Said, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, İmran b. Husayn ve Enes b. Mâlik gibi sahabelerden hadis rivayetinde bulunmuştur.

İbni Sîrîn, Ebu Hüreyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Sizden biri oruç tuttuğunu unutarak yer ve içerse, (hatırlayınca) orucunu tamamlasın. Zira onu Allah (c.c) doyurmuştur!" (Sahih hadis).

İbni Avn, İbni Sîrîn'den, o Ebu Hüreyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Cuma günü öyle bir vakit vardır ki, mümin bir kul o vakitte namaz kıldıktan sonra, Allah'tan hangi hayırlı işi dilerse dilesin, duası kabul edilir" (Sahih hadis).

İbni Sîrîn Hakkında Diğer Müelliflerin Açıklamaları

İbnü'l-Cevzî, şöyle diyor : İbni Sîrîn 80 yaşlarındayken Hasan el-Basrî'den yüz gün sonra 110 (H.) yılında vefat etti.⁽¹⁾ Zehebi ise şöyle diyor :

Hicri 110 yılının Şevval ayında vefat eden Muhammed b. Sîrîn Ebu Bekir, Hasan el-Basrî ile beraber Basra'nın üstadı idi. Eyyub şöyle der : *"İbni Sîrîn'e kadılık teklifi yapıldı. Ama o reddedip kaçtı, Şam ve Yemâme taraflarına gitti. Hişam b. Hibban, İbni Sîrîn'i övmekte onu, gördüğü insanların en doğru sözlüsü olarak vasıflandırmaktadır."*⁽²⁾ İbni Hallikân şöyle diyor : İbni Sîrîn'in babası Enes b. Mâlik'in kölesidir. Yirmibin dirheme anlaştı ve mükâtebet yoluyla kendini azat etti. Bu zat daha önce tencere ve bakır işleriyle uğraşan bir tüccardı. İbni Sîrîn de sonradan babası gibi ticaretle meşgul olmuş, kumaş satmıştır. Soylu bir

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sıfve*, c.3, s.165.

(2) Zehebi, *el-İber*, c.1, s.103.

Arap kadından çok sayıda çocuğu olmasına rağmen Abdullah dışında hepsi vefat etmiştir. İbni Sîrîn, Enes b. Mâlik'in kâtipliğini de yapmıştır.⁽¹⁾ Fuad Sezgin de İbni Sîrîn hakkında şunları bildiriyor :

Ebu Bekir Muhammed b. Sîrîn el-Basri el-Ensârî'nin babası bakır tencere işiyle uğraşrdı. Aynü'l-Temr'de esir düşünce müslümanlar arasına girdi. İbni Sîrîn (33) (H.) yılında doğdu. Basra'ya yerleşti. Meşhur bir tâbiî olan İbni Sîrîn, Peygamberimiz (s.a)'in yakın arkadaşlarından hadis rivâyetinde bulunmuştur. İbni Sîrîn aynı zamanda fakihî ve İslâm tarihindeki ilk zahid-sofilerdendi. İbni Sîrîn'in rüya yorumu hakkında bir risale yazıp yazmadığı kesin olarak bilinmemektedir. *Câhiz*, *Kitabü'l-Hayavân* adlı eserinin 1. cildinin 271. sayfasında ve İbni Kuteybe, *el-Muhtelif* adlı eserin 449. sayfasında İbni Sîrîn'in rüya tabiri hususunda uzman olduğunu belirtmektedirler. İbni Sîrîn'e nisbet edilen eserler şunlardır :

1) *Müntehabü'l-Kelam fi Tefsiri'l-Ahlâm*

Bu eser rüya tabirleri konusunda yazılmış bir eserdir. Kahire, İskenderiye kütüphanelerinde yazma nüshaları mevcuttur. İmam Abdülgani Nablusî'nin meşhur eseri "*Ta'tirü'l-Enam*" ın haşiyesine 1284 (H.) yılında basılan bu eser "*Ta'bîrü'r-Rüya*" ünvanıyla da bilinmektedir. Kahire'de müteaddit defalar basılmıştır.

2) *Ta'bîrü'r-Ru'yâ*

Bu eser de önceki eserle aynı konuyu işler. Aynı eser olması mümkündür. İstanbul kütüphanelerinde pek çok nüshası mevcuttur.

3) *Kitabü'l-Lâlû fi Ta'bîri'l-Menâm*

Bu eser de öncekiler gibi rüya tabiri hususundadır. Yazma nüshası İstanbul ve Tunus Milli kütüphanesi'ndedir.

4) *Tesmiyetü'l-Âbir fi İlmi't-Ta'bîr*

Bu da rüya tabirleri hakkındadır. Bu eserin yazma nüshaları Fatih kütüphanesi'ndedir.⁽²⁾

(1) İbni Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yân*, c.4, s.182.

(2) Fuad Sezgin, *Târîhu'r-Türdsi'l-Arabî*, c.1, s.634.

BEKİR B. ABDULLAH EL-MÜZENÎ (R.H) ⁽¹⁾

Güvenilir bir dost, tertemiz yürekli bir vaiz olan Bekir b. Abdullah el-Müzenî aynı zamanda zengin bir zat idi.

Bekir'in Vaazı, Cehennem'le İlgili Öğütleri ve Fakirliği Tercih Edişî

Muâviye b. Abdülkerim anlatıyor:

Bekir b. Abdullah el-Müzenî'yi Cuma'da dinledim. Cami taklîm taklîm doluydu. Abdullah şöyle diyordu:

"Bana; 'camidekilerin en hayırlısının elini tut' derse, hemen; 'bana, onların en çok öğüt veren, en bilge olanını gösterin!' derdim. 'İşte şu adam' dendiğinde de, onun elini tutardım. Eğer; 'camidekilerin en hayırsızının elini tut' denilseydi, 'insanları en çok aldatan kimdir?' diye sorar, gösterildiğinde de onun elini tutardım.

Gökten bir ses gelse ve; 'Sizden ancak bir kişi cennete girecek' dense, her bir kulun, o tek kişi olabilmek için olanca gücünü sarfetmesi gerekir. Eğer 'içinizden ancak bir kişi cehenneme girecek' diye seslenilse, herkesin 'Aman! O kişi ben olmayayım' diye kılı kırk yararak hareket etmesi gerekir!."

Husayn, Bekir b. Abdullah'dan naklediyor:

"Kul, tok gözlü ve kızgınlığını yenebilen bir insan olmadıkça, muttaki olamaz.

Bekir'in oğlu anlatıyor:

Kızkardeşim şöyle derdi:

*"Babam, kader konusunda tartışanlara kulaklarını tıkayacağına yemin etmişti. Onları dinlemez, kalkar, iki rekât namaz kılar-
dı."*

Ebu Cürre anlatıyor:

Bekir b. Abdullah ölüm döşegindeydi. Onu ziyaret ettik. Başını kaldırıp şöyle dedi:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.223.

"Allah, günlük rızkını verdiği o kula acısın, sevsin ve yardım etsin ki, O, rızkını ya Rab Teâlâ'ya itaat yolunda kullanır ya da çaresiz kalsada günah yoluna harcamaz."

Kehmes, Bekir b. Abdullah'tan naklediyor:

"Bir hurma tanesi, bir yudum su ve sığınacak bir gölgelik sana dünyalık olarak yetmelidir. Karşına çıkan her fırsat, dünyayı hakir görüşünü ve ona olan kinini artırmalıdır."

Bekir'in Tevâzuu, Müslüman Kardeşlerini Kendine Tercih Edişi, Fakir Ölüşü, Günahla İlgili Unutulmaz Vecizesi ve Allesinin Geçimi İçin Çalışanlara Övgü Yağdırması

Sehl b. Eslem anlatıyor:

Bekir b. Abdullah bir ihtiyar gördüğünde; "Bu, benden daha hayırlıdır. Allah'a benden önce ibadet etti" der; genç birini gördüğünde de; "Bu genç de benden daha hayırlıdır. Onun işlediği günahlardan çok daha fazlasını ben işlemişimdir" derdi.

Ebu Seleme es-Sakafi, Bekir b. Abdullah'tan naklediyor:

"Kişinin kardeşlerine karşı içten, eğilerek mütevazî davranması, onun kardeşleri nezdinde kıymetini artırır."

Mübarek b. Fudâle anlatıyor:

Bekir şöyle demişti;

"Zenginler gibi yaşadım, ama fakirler gibi ölüyorum." Bekir bir süre sonra, üzerinde ödeyemediği bir miktar borç bırakarak öldü.

Hammad b. Seleme, Bekir b. Abdullah'tan naklediyor:

"Allah mümin kuluna acıyı yudum yudum tattırır ki, âkibeti güzel olsun!"

Galib el-Kattan, Bekir b. Abdullah'tan rivayet ediyor:

"Günahı gülerek işleyen, ateşe ağlayarak girer!"

Habîb Ebu Muhammed, Bekir b. Abdullah'tan naklediyor:

"Kişinin, ailesi için harcadıkları, terazinin sağ kefesine konur. Terazinin sağ tarafı cennet demektir."

Duası Makbul Biri Olan Bekir'in İnsanları Tevbeye Davet Edişi

Hamid diyor ki;

"Bekir, duası geri çevrilmeyen bir adamdı."

Muhammed b. Neşid el-Hilâli anlatıyor:

Bekir bize, zina işlemeye ramak kala aklı başına gelen ve bu hareketinden dolayı tevbe eden bir adamdan bahsetti. Allah nezdinde, tevbe eden kulun hiçbir insanın varamadığı bir makamda olduğunu söyledi.

Yunus b. Ubeydullah, Bekir'den naklediyor:

"Siz çok günah işliyorsunuz! Gidin devamlı istiğfar edin! İnsanı, amel defterinin satır aralarındaki istiğfarlar sevindirecektir."

Bekir'den Gelen Hadisler

Bekir b. Abdullah el-Müzeni, Enes b. Mâlik'ten naklediyor:

Bir kadın Hz. Âişe (r.a)'nin yanına geldi. Yanında iki çocuk vardı. Hz. Âişe (r.a) kadına üç tane hurma ikram etti. Kadın hurmaların ikisini tek tek evlatlarına verdi. Çocuklar hurmaları yedikten sonra annelerine baktılar. Kadın elinde kalan diğer hurmayı da ikiye böldü. Bir yarısını birine diğer yarısını da öbürüne verdi. Peygamber (s.a) efendimiz eve geldiğinde Hz. Âişe (r.a) anamız olayı ona anlattı. Efendimiz (s.a) şöyle buyurdu:

"Niçin bu kadar şaşırıyorsun? Allah o kadının çocuklarına olan merhametini, kendinden vermiştir. Allah o kadını merhametli kılmıştır."

Bekir b. Abdullah, İbni Ömer'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Ümmetim yağmura benzer. Başı mı hayırlı, sonu mu hayırlı bilinmez!"

Bekir b. Abdullah, Câbir (r.a)'den naklediyor: Peygamber

(s.a) efendimize, kesin olan iki şeyin ne olduğu soruldu. Efendimiz (s.a) şu cevabı verdi:

"Allah'a şirk koşarak ölen, kesinlikle cehenneme, O'na şirk koşmadan ölen ise mutlaka cennete girecektir."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor. İbnü'l-Cevzî diyor ki :

Bekir b. Abdullah el-Müzenî; İbni Ömer'den, Câbir'den, Enes'den, Abdullah b. Mugaffel'den, Ma'kal b. Yesar'dan ve daha birçoklarından hadis almıştır. Bekir 106 (H.) yılında vefat etti. (1) Zehebi ise şöyle diyor :

Hicrî 108 yılında vefat edenlerden biri de Ebu Abdullah Bekir b. Abdullah el-Müzenî'dir. Basralı bir fakih olan Bekir, Mugîre b. Şu'be'nin bulunduğu bir cemaatten hadis rivâyet etmiştir. (2) Allah rahmet eylesin.

MUVERRIK EL-İCLÎ (R.A.)⁽³⁾

Batıl yollara sapmayıp, hakka sarılarak, halkın sebep olduğu gamdan biçare düşmeyen, kendini Rabbına teslim etmiş ve ebedî teselliye erişmiş bir zat idi Muverrik b. Muşmerrih el-İclî.

Muverrik'ten Gelen; Ümide, Gazaba, Katı Kalpliliğe ve Cömertliğe Dâir Rivâyetler

Katâde, Muverrik'dan naklediyor:

"Müminin dünyadaki halini, denize düşüp de bir dal parçasına sarılarak; 'Ya Rab! Kurtar beni!' diyen adamın durumuna benzetiyorum."

Muverrik el-İclî diyor ki:

"Ben az kızan, gazabımı tutan biriyim. Çünkü gazablandığımda bir şeyler söyleyip kendimi rahatlattığım zaman pişman oluyo-

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safoe*, c.3, s.167.

(2) Zehebi, *el-İber*, c.1, s.101.

(3) Ebu Nuaym, *Hüyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.234. Bu zatın ismi İbnü'l-Cevzî'nin kitabında "Muverrik" olarak saptedilmiş. Ama Zehebi'nin kitabında "Mûrik" diye geçiyor. Ayrıca babasının ismi *Sıfatü's-Safoe*'de "Mişemric" olarak harekelenmiş. (Çev.)

rum."Bu sözleri duyan biri:

"Ben de kalbimin kasvetinden şikâyetçiyim! Ne namaz kılabiliorum, ne de oruç tutabiliyorum" dedi. Muverrik buna şöyle karşılık verdi;

"Eğer hayır işlerinde âciz kalıyorsan, şerden de elini çekip, bu konuda da zayıf davranabilirsin!"

Mualla b. Ziyad, Muverrik el-İclî'den naklediyor:

Muverrik;

"On seneden beri bir hususta Allah'a daima yalvarıyorum. Henüz dileğime kavuşamadım ama ümidimi de kesmedim" dedi. Birisi; "Nedir o ey Muverrik? diye sordu. Muverrik şöyle cevap verdi:

"Beni ilgilendirmeyen şeyi konuşmamak!"

Ebu'l-Eşheb, Muverrik'in hiçbir zaman zekât verecek kadar mal olmadığını söylüyor.

Cafer anlatıyor:

Muverrik'in elinde hiçbir zaman para ve mal durmazdı. Eline geçen her şeyi hemen ilk Cuma'da mümin kardeşlerine dağıtırdı.

Asım, Muverrik'in, rızkını başının altında bulduğunu söylüyor.

Muverrik'ten Gelen Hadisler

Muverrik anlatıyor:

Selmanü'l-Fârisî (r.a)'nin ölümü yaklaşıyordu. Ağlamaya başladı. Yanındakiler niçin ağladığını sordular. O da şu cevabı verdi:

"Peygamberimizin şu sözünü hatırladım; 'Dünyadan göçerken geride bıraktığınız; bir yolcunununki gibi olsun'."

Sonra gözlerini yumdu. Selman'ın geriye bıraktıklarına baktılar. Ardında yirmi dirhemlik bir eya kalmıştı.

Katâde, Muverrik'dan, o Ebu'l-Ehves'den, o Abdullah b. Mes'ud'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi beş kat daha faziletlidir."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor. **İbnü'l-Cevzî** der ki :

Muverrik, **İbni Hübeyre**'nin Irak'a valiliği sırasında vefat etti.⁽¹⁾ **Zehebî** ise **Muverrik**'tan uzun uzadıya bahsetmeden sadece 101 (H.) yılında vefat ettiğini söylüyor.⁽²⁾ Allah rahmet eylesin.

GAZVAN ER-RAKKAŞÎ (R.H)

Hasan el-Basrî, **Gazvan**'ın şöyle dediğini naklediyor :

*"Allah için söz veriyorum! İki yurttan hangisi benim yur-
dum,⁽³⁾ bunu bilinceye kadar gülmeyeceğim!"*

Hasan el-Basrî, **Gazvan**'ın bu yemini ettikten sonra ölünceye kadar bir daha hiç gülmediğini söylüyor :

Mücahid Gazvan'ın Gülmeyi Pek Sevmemesi, Sadece İlâhî Sevgiyle Huzur Bulması ve Kur'ân'a Olan Düşkünlüğü

Osman b. Abdülhamid er-Rakkaşî anlatıyor :

Hocalarımızın anlattığına göre **Gazvan** kırk seneden beri hiç gülmedi. **Gazvan** hayatını cihadla geçirdiği için, çok gaza yapan anlamına gelen **Gazvan** adını almıştır. Savaş birlikleri şehre döndüğünde annesi merakla sorardı :

"Gazvan'ı tanıyor musunuz? Onu göreniniz var mı?" diye.

Mücahidler şu cevabı verirdi :

"Sen ne diyorsun ey ihtiyar? Gazvan'ı tanımayan mı var! O, kavminin efendisidir" ⁽⁴⁾

Abdülvahid b. Zeyd anlatıyor :

Gazvan'ın dostları ona bazan şöyle sorarlardı :

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.168.

(2) Zehebî, *el-Iber*, c.1, s.92.

(3) Cennet ve cehennemî kast ediyor. (Çev.)

(4) İbnü'l-Cevzî, a.g.e, c.3, s.168.

"Ey Gazvan! Seni dostlarının meclisinden ayıran nedir?"

O da ağlayarak şu cevabı verirdi :

"Ben kalbimin huzurunu, o yüce yaradanın huzurunda buldum!"

Harun b. Riâb anlatıyor :

Gazvan, katıldığı savaşların birinde, çıplak bir cariye görünce bir an gözünü ondan alamadı. Sonra pişman olarak gözüne bir yumruk indirdi ve şöyle dedi :

"Sen ey ahmak! Seni mahvedecek şeye nasıl da bakıyorsun!"

Gazvan, Kur'ân okumaya önem veren biriydi. Annesi ise biraz cahil ve kısa vadeli faydaları arayan bir kadındı. Bir defasında Kur'ân okuyan oğluna şöyle dedi :⁽¹⁾

"Ey Gazvan! Belki bu mushafın içinde babanın cahiliye devrinde kaybettiği merkebi bulursun. Oku bakalım!"

Gazvan da annesine şu cevabı verdi :

"Ana, ana! Ben bu kitapta hem güzel ve ferahlatıcı müjdeler, hem de acıklı ve korkutucu tehditler buluyorum!"

Allah rahmet eylesin.

MEZ'ÛR (R.H)⁽²⁾

Sâbit, Mutarrif b. Abdullah'ın şöyle dediğini naklediyor :

Eğer bu ümmet içinde kalbi denenmiş ve temiz çıkmış bir adam varsa, Mez'ûr olmahtır.

Süleyman, Katâde'den, o da Mutarrif'den naklediyor :

Mez'ûr ne zaman bizim evi ziyaret etse, ailemize bir huzur, bolluk ve ferahlık gelirdi.

Giylan b. Cerfir, Mutarrif'den naklediyor :

Allah için birbirini seven iki adamdan en üstün olanı en çok

(1) Ahmed b. Muhammed b. Abdurabbih el-Endolûsî, *el-Ikdû'l-Ferîd*, c.7, s. 172.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s. 169.

sevenidir. Ben Mez'ûr'u en çok severim. Ama o benden daha erdemlidir.

ALÂ B. ZİYAD (R.H)⁽¹⁾

İnsanlardan uzaklaşarak kendini tefekküre ve ibadete veren Alâ b. Ziyad, hüznü ve sevinç dolu, gizli bir hazineydi.

Tasavvuf; Allah'a güvenmenin kazandırdığı izzet ve şeref içerisinde, O'na olan bağlılığı daha da artırmaya çabalamaktır.

Alâ'nın Hüznü, İbadeti ve Zühdüne Dâir Rivâyetler

İbni Hilal anlatıyor:

Hasan'la beraber Alâ b. Ziyad'a gittik. Her zamanki gibi kederliydi. Hasan;

"Nasılsın ey Alâ?" diye sordu. Alâ;

"Kat kat hüznüler içindeyim" dedi. Hasan bize dönerek;

"Haydi kalkınız! Buraya geliniz! Çokça dertlenmenin zamanı gelmiştir. Hüznü hiç azalmayacak artık" dedi.

Alâ anlatıyor:

Gösterişi ve riyâyı seven, uzun elbiseler giyen, konuşurken sesini yükselten ve burnu havada yürüyen biri vardı. Karşılaştığı kimseyi beğenmez, ona söğür ve lânet okurdu. Nihayet Allah ona akıl fikir verdi, onu ilmi yakîn ile donattı. Adam sesini alçalttı, namazını riyâsız kılmaya başladı ve karşılaştığı herkese Allah için hayır duada bulundu.

Hişam b. Hassan anlatıyor:

Alâ b. Ziyad'ın günlük aşkı bir parça ekmektir. O, hastalanınca-ya kadar oruç tutar, düşüp yığılınca-ya kadar namaz kılar. Bir gün Enes b. Mâlik ile Hasan, Alâ'nın yanına geldiler:

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.242.

"Allah (c.c) sana, böylesine bir ibadeti emretmiyor ki?" dediler. Alâ onlara şu cevabı verdi:

"Ben bir kulum. Gücümün yetebileceği en uç noktaya kadar itaat etmeliyim."

Alâ anlatıyor:

Rüyamda insanların, yaşlı, çıplak ve süslere bürünmüş bir kadının peşinden gittiklerini gördüm. Ben de onlarla gittim ve kadına şöyle sordum:

"Sen kimsin?"

"Ben dünyayım" dedi.

"Allah'tan niyazım o ki, beni sana karşı isteksiz ve gazabkâr eylesin" dedim.

"Eğer dirhemleri sevmeyen, paraya lânet okursan dilediklerin olur" dedi.

Alâ'nın Dökülmeyen Saçlarının Hikâyesi

Alâ'nın kardeşi Hişam anlatıyor:

Alâ, her gece namaz kılar Allah'ı zikrederdi. Geceyi böylece ihya ederdi. Bir gece kendini isteksiz hissetti, uyumak istedi. Hanımına;

"Şu anda biraz yorgunluk ve rahavet duyuyorum. Şu saatte beni mutlaka kaldır" dedi ve uyudu. Fakat rüyasında bir adam gördü. Adam Alâ'nın perçemine sımsıkı sarılarak;

"Kalk ve Allah'ı an. O'na ibadet et" dedi. Alâ kalktı, Allah'ı zikretti, olağan ibadetini o gece de aksatmamış oldu. İşte o gece, rüyasındaki o adamın tuttuğu perçemdeki saçlar, Alâ Allah'ın rahmetine kavuşuncaya kadar başında kaldı, dökülmedi.

Alâ'nın; Günaha Bulaşmayla İlgili Verdiği İlginç Misal, "Sen Cennetliksin" Diyenlere Kızması ve Kurtuluşu Sadece Allah'a Bağlaması

Hişam anlatıyor:

Alâ ile beraber çamurlu bir yolda yürüyorduk. Ayaklarım çamura batmasını diye dikkat ediyordum. Birden yanımdan geçen biri Alâ'ya çarptı ve Alâ'nın ayağı çamura gömüldü. Eve geldiğimizde Alâ;

"Gördün mü Hişam, bak ne oldu?" dedi.

"Evet... Adamın çarpmasıyla ayağın çamura gömüldü" dedim.

"İşte! Aynı böyle! Mümin bir kul da günahlardan kaçmaya çalışır. Bir kere bulaşmaya görsün, böyle gömülür, gider" dedi.

Bir adam Alâ'ya:

"Seni cennette gördüm!" deyince Alâ;

"Allah uyandırсын sen! Şeytan bizden başka alay edecek ve şaşırtacak birini bulamamış mı?" dedi.

Katâde Alâ'dan naklediyor:

"Biz kendimizi ateşe atmış bir kavimiz. Ancak Allah dilerse çıkarız ordan."

Alâ'dan Gelen Hadisler

Katâde, Alâ'dan, o Muaz b. Cebel'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Şeytan, sürüden ayrılan koyunu kollayan kurt gibi insanı gözler ve takip eder. Siz siz olun, sakın ha zevkine ve dünyasına tapanlardan olmayın. Cemaate yapışın."

Katâde Alâ'dan, Alâ, Muaz b. Cebel'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Allah'ın en hoşuna giden çağrı, bir kulun şöyle dua etmesidir: 'Allah'ım! dünyada ve âhirette âfiyet, mağfiret, sağlık ve selamet istiyorum senden'."

Katâde, Alâ'dan o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Cennet altın ve gümüş tuğlalardan yapılmıştır. Onun toprağı zâferan ve çamuru misktir."⁽¹⁾

(1) Bu tür benzetmeler, cennetteki güzellikleri anlatmak için söylenen teşbihli sözlerdir. Cennetin ne olduğunu, yani aşkı Allah bilir. (Çev.)

Alâ, Ebu Zer'den naklediyor:

Efendimiz (s.a)'e;

"En faziletli cihad nedir?" diye sordum.

"Allah yolunda nefesine ve seni saptıracak olan şehvetine karşı açtığın savaştır" dedi.

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor. İbnü'l-Cevzi diyor ki :

Alâ, İmran b. Husayn'dan, Ebu Hureyre'den müsned olarak hadis almış, Muaz b. Cebel, Ebu Zer ve Ubâde b. Sâmî'ten de mürsel olarak hadis almıştır. Alâ, Haccâc'ın Irak'a vali olduğu sırada vefat etti.⁽¹⁾

MUÂVİYE B. KURRA (R.H) ⁽²⁾

Muâviye b. Kurra Ebu İyas gündüzleri gülen, tebessüm eden, geceleri ağlayan bir kul idi.

Ezan da Olmasa Tanınmayacak Müslümanlar, Çocuklara Hayırlı Bir Uyku Tavsiye Etmek, Nafilelerden Önce Farzları Yerine Getirmek ve Bir Ayın Rızkının Bir Günde Verilmesine Dâir

Ebu İyas diyor ki:

"Ben, Muhammed (s.a)'in ashabından yetmiş kişiyi tanıdım. Eğer onlar çıkıp gelseler ve sizi görselerdi, sizin neci olduğunuzu, hangi (din) üzerine olduğunuzu anlayamazlar, ancak ezanınızdan tanıyabilirlerdi."

Ebu Hilal, Ebu İyas'tan naklediyor:

Babam, bütün kardeşlerimizle birlikte yatsı namazını kıldık-tan sonra yanımıza gelir, şöyle derdi:

"Uyuyunuz. Umulur ki Allah (c.c) sizi geceleyin de hayırla rızıklandırır (geceniz hayırlı olsun)."

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.171.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s. 298.

Avn b. Musa, Ebu İyas'tan naklediyor:

Hasan'la ilim müzakeresi yapıyor, sohbet ediyorduk. Hangi amelin en faziletli olduğunu konuştuk. Herkes gece namazı olduğuna karar verdi. Benise; *"yasakları çiğnememek, haramları terketmek"* dedim. Hasan birden doğruldu:

"Tamam! Doğru!" dedi.

Abdullah b. Meymun el-Basrî, Muâviye b. Kurra'dan naklediyor:

"Allah (c.c) kuluna bir ayın rızkını bir günde verir. Eğer kul, o rızkı en güzel şekilde kullanırsa, Allah (c.c) o kulunu, ailesini ve evlatlarını bir ay huzur içinde yaşatır. Eğer, o gününü gaflet içinde geçirirse, Allah (c.c) onun işlerini bozar, ayın geri kalan bölümünü, ailesi ve çocuklarıyla birlikte huzursuz olarak geçirir."

Allah'a İtaat Etmek ve Rızasını Kazanmak İçin Dua, En Şuurlu İbadetin En Çok Sevap Getiren İbadet Oluşu, Dini Meselelerde Çekişmenin Amelleri Mahvetmesi, İlmi Yazılı Hale Getirme Mecburiyeti ve Selam Vermenin Faziletine Dâir

Haccac b. Esved, Ebu İyas Muâviye'den naklediyor:

"Allah'ım, salih kullarına nasıl itaat rızkını vermişsen beni de öyle rızıklandır. Onlardan nasıl razı olduysan, bana da, sana boyun eğmeyi, sana hakkıyla ibadet etmeyi nasip et. Beni ıslah et!"

Şebîb b. Mihran anlatıyor: Muâviye bize şöyle derdi:

"İnsanların en muhterem ve seçkinleriyle sohbet ediniz. Zira onlar, diğerlerinden daha akıllı ve daha ince fikirlidirler."

Muâviye diyor ki:

"İnsanlar, haccediyor, umre yapıyor, savaşıyor, namaz kılıyor ve oruç tutuyorlar. Kıyâmet günü herkes, bilinçleri (anlayışları)'ne göre mükâfatlandırılacaktır."

Muâviye eskilerin şu sözünü nakleder:

"Dinde husumet (kavga ve çekişme), amelleri eritir, yok eder".

Ali b. Mübarek, Muâviye b. Kurra'dan naklediyor:

"Hikmetli kitaplarda şöyle yazar: Sefih, aşağılık insanlara halim (yumuşak, gevşek) davranma! Âlimlere karşı da sefih davranma!"

Sevade b. Hayyan, Muâviye'den naklediyor:

"İlmi yazmayan, yazdırmayan adamın bilgisi ilimden sayılmaz."

Bistam b. Müslim, Muâviye'den naklediyor:

Babam şöyle öğüt verirdi:

"Ey oğlum! Hayırlı olduğunu umduğun ve hemen koşuverdiğin bir meclise girdiğinde 'selamün aleyküm' de! Böylece sen bu meclise inen nurlardan ve hayırlı işlerden nasipdâr olursun."

Muâviye'den Gelen Hadisler

Muâviye b. Kurra birkaç sahabiden hadis rivayetinde bulunmuştur. Hz. Enes'ten de rivayet etmiştir.

Ebu İyas Muâviye b. Kurra, Enes b. Mâlik'ten, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivayet ediyor:

"Allah'ım! Hakiki hayat, âhiret hayatıdır. Ensar ve muhacirleri iyi kullarından eyle!"

Bistam b. Müslim, Muâviye b. Kurra'dan, o da babasından naklediyor:

"Peygamber (s.a)'le öyle zamanlar geçirdik ki, iki siyah şeyden başka yiyeceğimiz yoktu." Sonra ekledi:

"İki siyahın ne olduğunu biliyor musunuz? Hurma ve su demektir."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

Zehebi şöyle diyor :

Hicrî 113 yılında vefat edenlerden biri de Ebu İyas Muaviye b. Kurra el-Medenî'dir. Basralı bir hadisci olan Ebu İyas 80 yıl yaşamıştır. Ayrıca 30 civarında sahabiye gördüğünü de söyler.⁽¹⁾

(1) Zehebi, el-Iber, c.1, s.108.

EVŞ B. ABDULLAH (R.H)⁽¹⁾

Evs b. Abdullah Ebu'l-Cevzâ, hevâ ve heveslerden, şahsi görüşlerden uzak kalan, lânetleşmeyi, kötülükleri terkeden biriydi.

Ebu'l-Cevzâ'nın, Bidat Ehli'ne, Azgın ve Tekfir Edicilere Karşı Tutumu

Amr b. Mâlik en-Nekrî, Ebu'l-Cevzâ'dan şöyle naklediyor:

"Maymunlarla ve domuzlarla birlikte oturmam, nefsine uyanlardan bir adamla birlikte oturmamdan bana daha sevimlidir. Nefsim kudret elinde olana yemin olsun; evimin maymunlarla, domuzlarla dolması, bana, nefsine tâbi olanlardan birisinin komşu olmasından daha hayırlıdır. Onlar şu âyetin içine girerler: 'İşte siz öyle kimselersiniz ki, onlar sizi sevmedikleri halde, siz onları seversiniz. Siz bütünüyle Kitaba inanırsınız; onlar ise, sizinle karşılaştıklarında 'inandık' derler; kendi başlarına kaldıklarında da, size olan kinlerinden dolayı parmaklarını ısırırlar. 'Kininizle geberin! ' deyiver' ⁽²⁾. Asla hiçbir şeyi lânetlemedim. Ne lânetlenmiş bir şeyi yedim, ne de birisine eziyet ettim."

Amr b. Mâlik en-Nekrî, babasının, Ebu'l-Cevzâ hakkında şöyle dediğini rivayet ediyor: "O, asla hiç kimseyi lânetlemedi, asla lânetlenmiş (haram) bir şey de, yemedi. Hizmetçisine ayda iki, üç dirhem verirdi. Tâ ki fırının sıcaklığı, tencerenin ateşi dokunduğu zaman yemeğini lânetlemesin."

"İbni Abbas'la, evinde oniki sene birlikte oturdum. Ona, Kur'an'da sormadığım âyet kalmadı."

Amr b. Mâlik babasından naklediyor:

Ebu'l-Cevzâ şöyle dedi: "Fakihlerinizden, zenginlerinizden bir grup insan, zengin, fakih bir adama gitseler, ondan bir bardak su isteseler, adam onlara (su) verir miydi?" Oradakiler; "Ya Ebu'l-Cevzâ, kim bir bardak suyu esirger?" dediler. Ebu'l-Cevzâ; "Vallahi, Allah (c.c) cenneti vermekle, bir bardak suyu verenden daha cömerttir" dedi.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.78.

(2) Âl-i İmran, 119.

Ebu'l-Cevzâ'nın Diğer Halleri ve Sözleri

Amr b. Mâlik anlatıyor:

"Ebu'l Cevzâ asla yalan söylemedi."

Süleyman b. Ali anlatıyor:

"Ebu'l Cevzâ, yedi gün, yedi gece peşpeşe oruç tutuyordu. Sonra genç bir adamın kolunu yakalıyor, neredeyse onu parçalıyordu."

Amr b. Mâlik anlatıyor:

Bir gün Ebu'l-Cevzâ'nın yanındaydık. Bize bir şey anlatıyordu. Birdenbire adam yere düştü, debelendi. Ebu'l-Cevzâ yerinden fırladı, adama doğru koştu. *"Ya Ebu'l-Cevzâ, bu adam ölecek"* denildi. Ebu'l-Cevzâ; *"Ben onu cambazlardan sanıyordum. Onlardan olsaydı emreder, mescidden dışarı çıkartırdım. Fakat o, Allah (c.c)'ın şu zikrettiklerindendir: 'Gözleri yaşla dolar, tenleri tir tir titrer'."*

Amr b. Mâlik, Ebu'l-Cevzâ'dan rivayet ediyor:

"Nefsim kudret elinde olana andolsun, şeytan kalpten ayrılmaz. Öyle ki, o kalbin sahibi Allah (c.c)'ı zikredemez olur. Görmez misiniz, meclislerinizde birinize gelir; o kişi gününün çoğunda, Allah (c.c)'ı ancak yemin ederken anar. Ebu'l-Cevzâ'nın canı kudret elinde olana andolsun; Lâ İlâhe illallah'dan başka onu kovacak bir şey yoktur." Sonra şu âyeti okudu: *"Sen, Kur'an'da Rabbinin birliğini yâdettiğinde onlar, canları sıkılmış bir vaziyette, gerisin geriye dönüp giderler."* (1)

Amr b. Mâlik, rivayet ediyor:

"Ebu'l-Cevzâ'yı şöyle derken işittim: 'Taş taşımak münafiğa, Kur'an okumaktan daha kolaydır'."

Ebu'l-Cevzâ'dan Gelen Hadisler

Ebu'l Cevzâ, Abdullah b. Abbas ve Hz. Âişe (r.a)'ye hadis isnad etmiştir.

(1) İsra, 46.

Ebu'l-Cevzâ, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Cennet ehli, insanların kendisini hayırla övdüğünü, kulakları dolusu işitendir. Cehennem ehli de, insanların kendisini şerle andıklarını, kulakları dolusu işitendir."

Ebu'l-Cevzâ, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Allah (c.c)'ı öyle zikredin ki, münafıklar sizin için; 'siz gösteriş yapıyorsunuz!' desinler."

Ebu'l-Cevzâ, Hz. Âişe (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) namaza durduğu zaman; "Allahu ekber" derdi; biz de; "Allahu ekber, Subhâneke Allahümme ve bihamdike ve Tebâreke İsmuke ve Teâlâ Cedduke ve lâ İlâhe Gayruke"⁽¹⁾ derdik. Rükû ettiği zaman; "Allahümme leke rake'tü, ve bike Âmentü Ente Rabbi. Ve aleyke Tevekkeltü"⁽²⁾ derdi. "Semtallahu limen hamide" dediği zaman; "Allahümme Rabbena leke'l hamd mil'es-Semâvâti ve mil'el ardi ve mil'es ma beynehuma ve mil'e ma şî'te min şey'in ba'de, ehlu's sena ve'l mecdi"⁽³⁾ derdi. Secde ettiği zaman; "Allahümme leke Secedtü ve bike Âmentu ve Ente Rabbi aleyke Tevekkeltü"⁽⁴⁾ derdi. Teşehhüdde, teşehhüd duasını okur ve şunu ilave ederdi: "Eşhedü enne Va'deke Hakkun, ve enne Likâeke Hakkun, ve Eşhedu enne'l Cennete Hakkun, ve Eşhedu enne's-Sâate Âtiyetün lâ Raybe fihâ ve ennallâha Yeb'asu men fi'l-Kubûr, innallâhe lâ Yühliфу'l Mîad."⁽⁵⁾

Ebu'l-Cevzâ, Hz. Âişe (r.a)'den rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a) başını rükûdan kaldırdığı zaman, dimdik doğrulmadıkça, secde etmezdi. Secde ettiği zaman, başını kaldırır,

(1) En büyük Allah'dır. Allah'ım, seni bütün eksiklerden tensih eder, hamdederim. İmin çok şerefli'dir. Şerefin çok yücedir. Senden başka ilâh yoktur.

(2) Allah'ım, senin için rükû ettim ve sana iman ettim. Sen benim Rabbimsin ve sana tevekkül ettim.

(3) Allah'ım; cemavat, yeryüzü ve ikisinin arası dolusu, övgü ve bunların dışında dilediğin kadar hamd senindir. Sensin övgüye ve senâya layık olan!

(4) Allah'ım, senin için secde ettim ve sana iman ettim. Sen benim Rabbimsin, sana tevekkül ettim.

(5) Senin vaadettiğinin hak olduğuna şahitlik ederim ve seninle karşılaşmanın hak olduğuna da şahitlik ederim ve cennetin hak olduğuna da şahitlik ederim ve kıyametin hak olduğuna da şahitlik ederim; onun hak olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Allah (c.c), kabirlerdeki herkesi diriltecek. Allah (c.c), sözünden caymaz.

tam oturana kadar secde etmezdi. (Oturduğu zaman), sol ayağını yayar, sağ ayağını kaldırırdı. Her rekâta şöyle derdi: 'Saygılar Allah'a aittir.' Köpek gibi yayılarak oturmaktan menederdi. Namazı selam vererek bitirirdi." (1)

Ebu'l-Cevzâ, Hz. Âişe (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a), namazı tekbirle, kıraatı, "Elhamdü lillâhi Rabbi'l-Âlemin"le açardı. Teslimle (selam vererek), bitirirdi⁽²⁾.

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Cevzâ'nın 83 (H.) de Cemâcım Günü'nde öldürüldüğünü söylüyor. (3)

Zehebi ise şöyle diyor :

Hicrî 83 yılında vuku bulan *Deyrû'l-Cemâcım* olayında ölenlerden biri de **Ebu'l-Cevzâ er-Reb'i el-Basrî**'dir. Bu zat Hz. Âişe (r.a) ve bir grup sahabiden hadis rivâyet etmiştir.⁽⁴⁾

YEZİD B. HUMEYD ED-DAB'İ (R.H)⁽⁵⁾

Yezid b. Humeyd ed-Dab'î Ebu't-Teyyâh kulluk eden, çok seyahet eden, Allah (c.c)'a sığınan bir zattı.

Cafer b. Süleyman, Ebu't-Teyyâh'ın şöyle dediğini, nakleder:

"Bir adam, 20 sene Kur'an okuyor da, komşuları bunu hissetmiyor."

Cafer anlatıyor:

Ebu't-Teyyâh'ı şöyle derken işittim: "Babama ve bu muhitin geyhlerine yetiştim. Onlardan biri, oruç tuttuğu zaman kokulanır ve en güzel elbiselerini giyerdi. Onların içlerinden birisi, yirmi sene Kur'an okudu da, komşuları bunu bilmiyordu."

(1) Sahih hadistir.

(2) Sahih, Sahittir.

(3) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.173.

(4) Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.71.

(5) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.83

Cafer anlatıyor:

Ziyaret amacıyla Ebu't-Teyyâh'a uğradık. Bize şöyle dedi: *"Müslüman bir adamın, insanların, Allah (c.c)'in emirlerini hafife almalarını görmesi, onun azmini, gayretini artırması gerekir."* Sonra ağladı.

Ebu't-Teyyah'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Ebu't Teyyâh'ın kendilerine hadis isnad ettiği kişiler; Enes b. Mâlik (r.a), Ebu Osman en-Nehdî, Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şihhîr, İbni Ebi Muleyke, Ebu Hamza, İshak b. Suveyd (r.a)'dır.

Ebu't-Teyyah'dan Şu'be, el-Hammâd'dân, Abdolvâris hadis rivayet etmiştir. Rivayet ettikleri hadisler azdır. Hadislerinin çoğu Sıhah'dadır (Sahih hadisleri içeren altı kitap gibi).

Ebu't-Teyyâh, Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet ediyor:

"Hz. Peygamber (s.a), Medine'ye geldiğinde, Medine'nin Avâli septinde, Beni Amr b. AUF denilen küçük bir kabilenin yanına indi. Ondört gece orada kaldı. Sonra, Beni Neccar'ın önde gelenlerine haber saldı. Onlar kılıçlarını kuşanmış vaziyette geldiler. Sanki ben (Enes b. Mâlik), Rasûlullah (s.a)'ı devesi üzerinde, Hz. Ebu Bekir (r.a)'i devesinin arkasında, Beni Neccar'ın önde gelenlerini de çevresinde görür gibiyim."

Enes devam ediyor:

Rasûlullah (s.a), namaz vakti nerede girerse, orada namazını kılardı. Koyun ve keçi yatağında namaz kılar; deve yataklarında kılmazdı. Sonra, mescid yapılması için emir verdi. Beni Neccar'a haber saldı. Onlara; *"Şu bahçenizin fiyatı hakkında benimle pazarlık yapınız"* dedi. Onlar; *"Vallahi, onun ücretini ancak Allah (c.c)'tan isteriz"* dediler. O bahçede, müşriklerin kabirleri, çukurlar, hurma ağaçları vardı. Rasûlullah (s.a), kabirlerin eşilmesini emretti, kabirler eşildi. Çukurların düzlenmesini istedi, çukurlar düzlendi. Hurma ağaçlarının kesilmesini emretti, hurma ağaçları kesildi. Hurma ağaçlarını mescidin ön tarafına koydular, küçük kayaları taşımaya başladılar. Çalışanlar kasıde söylüyorlar, Rasûlullah (s.a) da onlarla beraber söylüyordu. Şöyle diyorlardı:

*"Allah'ım, âhiretin hayrından başka hayır yoktur.
Ensâr'ı ve Muhacirler'i mağfîret eyle."* ⁽¹⁾

Ebu't-Teyyâh, Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; sâkinleştirin (alıştırın), nefret ettirmeyin."* ⁽²⁾

Ebu't-Teyyâh, Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet ediyor: Huneyn günü gelip çatığında, Ensar; *"bu şaşılacak bir şeydir. Kılıçlarımızdan Kureyş'in kanları damlıyor, bizim ganimetlerimiz ise onların yanında"* dediler. Bu haber, Rasûlullah (s.a)'ya ulaştı. Hz. Peygamber (s.a) Ensar'a haber saldı. Onlara; *"sizden bana ulaşan haber nedir?"* dedi. Onlar da her şeyi olduğu gibi anlattılar. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"İnsanların ganimetlerle, sizin ise evlerinize Rasûlullah'la gitmenize razı olmaz mısınız?"* Sonra şöyle buyurdu: *"Ensar bir yola sapsa, ben de Ensar'ın yoluna sapardım."* ⁽³⁾

Ebu't-Teyyâh'ın, Ebu Osman en-Nehdi'den, onun da Ebu Hureyre (r.a)'den rivayetine göre Ebu Hureyre (r.a) şöyle dedi:

"Dostum Rasûlullah (s.a), bana her aydan üç gün oruç tutmayı, iki rekât kuşluk namazını, yatmadan önce vitir namazını kılmayı tavsiye etti." ⁽⁴⁾

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

Zehebî şöyle diyor : Hicrî 117 yılında vefat edenlerden biri de **Enes (r.a)'in dostu olan Ebu't-Teyyâh el-Basrî'dir.** Ebu İyas bu zat hakkında şöyle diyor :

*"Kıyâmette Allah Teâlâ'ya göstermek istediğim güzel amellere, şu Basra'da sadece Ebu't-Teyyâh Yezid b. Humeyd sahip olmak-
tadır."* ⁽⁵⁾

(1) Sahih, Müttefakun aleyhdır.

(2) Sahih, Müttefakun aleyhdır.

(3) Sahih, Sâbit, Müttefakun aleyhdır.

(4) Sahih, Müttefakun aleyhdır.

(5) Zehebî, el-İber, c.1, s.129

TALK B. HABİB (R.H) ⁽¹⁾

Talk b. Habîb sözünde duran, iyi kalpli, kulluğu bilen, akıllı bir zattı.

Talk'tan Dua, Takva, Namaz, Kur'an ve Gazap Hususunda Gelen Rivâyetler

Talk b. Habîb, duasında şöyle derdi:

"Allah'ım! Senden; korkanların ilmini, seni bilenlerin korkusunu, sana iman edenlerin tevekkülünü, sana itaatkâr ve mütevazî olanların tevbesini, tevbe edip, Allah'a rücu edenlerin huşû ve itaatini, senin için sabredenlerin şükrünü, sana şükredenlerin sabrını, rızıklandırılmış sevgili kullarının kurtuluşunu isterim!"

Âsım el-Ahval anlatıyor:

Bekir b. Abdullah, **Talk b. Habîb**'le karşılaştı. **Bekir** ona; *"Ya Talk, takvâyı tarif et de öğrenelim"* dedi. **Talk** şöyle dedi: *"Bilinçli olarak, Allah (c.c)'ın sevabını umarak Allah (c.c)'a itaat et. Takvâ ise, bilinçli olarak, Allah (c.c)'ın cezasından korkarak günahları terketmektir."*

İbni Ebî Nacîh, anlatıyor:

"Bizim memleketimizde, namazını Talk b. Habîb'den daha güzel kılan yoktu."

Süfyan, **Abdülkerim**'i şöyle derken işittiğini söylüyor:

"Talk, namazda okumaya başladığında, Ankebut sûresine kadar okumadıkça rükû etmezdi ve şöyle derdi: 'Belim ağrıyana kadar ayakta durmak istiyorum.'"

Abdülkerim Ebî Ümeyye, **Talk'tan** rivayet ediyor:

"Kur'an'ı sesce en güzel okuyan, Kur'an okurken Allah'tan korktuğunu anladığım kimsedir." **Abdülkerim** dedi ki: *"Talk, Kur'an okurken Allah (c.c)'tan korkardı."*

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.63. Bu zatın ismini "Talk" şeklinde okuyoruz. Böylece cömert anlamına gelen bir isim oluyor. Bu zâtı teracim kitaplarında ismen mazbut (harekelenmiş) bulamadığımız için "cömert" anlamına gelen mezkur okunuşu tercih ettik. (Çev.)

Külsüm b. Cebr rivayet ediyor:

el-Mütemenni, Basra'da şöyle derdi: *"İbadette, Talk b. Habîb'in üstüne, hilmde de Müslim b. Yezar'ın üstüne yoktur!"*

İbni Avn, naklediyor:

Talk b. Habîb bir vaazında şöyle diyordu: *"Ey âdemoğlu! Dünya senin yurdun değildir. Sen dünyada sığınmaya değer bir şeye sığınamazsın. Ey âdemoğlu! Senin şahsiyetini zedeleyen şeyden ve Allah (c.c)'tan kork!"*

Sa'd b. İbrahim anlatıyor:

Talk'la karşılaştığımız zaman şöyle deyinceye kadar ayrılmazdık: *"Ey Allah'ım! müminler için doğru bir şeyi nasib et ki; onunla dostunu aziz, düşmanını zelil et! O şeyle, senin tâatinle amel edilsin, senin gazabından kaçınılsın!"* ve devam ederek şöyle derdi: *"Allahu Teâlâ'nın hukuku, kullarının edâ ettiğinden daha büyüktür; nimetleri de sayılabilenlerden daha çoktur. Fakat siz, teube ederek sabahlayınız, teube ederek akşamlayınız!"*

Yezid b. Ebî Ziyad, **Talk b. Habîb**'den rivayet ediyor:

İnci'de, şöyle yazılı: *"Ey âdemoğlu! Öfkelenirken beni hatırla, ben de öfkelenirken seni hatırlarım. Seni helak ettiklerimle helak etmem. Ey âdemoğlu! zulmedildiğin zaman sabret; senin için nefsinden daha hayırlı bir yardımcı vardır!"*

Habîb b. Ebî Sâbit, **Talk b. Habîb**'den naklediyor:

Müslüman, iki güzel amel arasında ölür; işlediği güzel amel ve beklediği güzel amel (namazı kastediyor).

Talk'ın Hadis Aldığı Zatlar ve Hadisleri

Talk b. Habîb, **İbni Abbas (r.a)** ve **Câbir b. Abdullah (r.a)**'a hadis isnat etmiştir. **Beşir b. Ka'b el-Adevî** ve **Tâbiîn** 'in önde gelenlerinden de hadis rivayet etmiştir.

Talk b. Habîb, **İbni Abbas (r.a)**'dan rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a), şöyle buyurdu: *"Dört şey vardır ki kime verilirse, dünyanın ve âhiretin en hayırlı şeyi ona verilmiştir: Şükreden kalp, zikreden dil, belâya sabreden beden, nefsinde ve malında"*

(S) Ebu Nuaym, *Hilyatü'l-Evliyâ*, c.3, s.75.

Mâlik b. Dinar;

"Allah (c.c) Matar'a rahmet etsin! Ben onun için cenneti ümit ederim" derdi.

İbni Şevzeb, Matar'dan rivayet ediyor:

Matar, "Andolsun biz Kur'an'ı, öğüt almak için kolaylaştırdık. Düşünüp öğüt alan yok mudur?" (1) âyetini şöyle yorumladı: "Kendisine yardım edilecek ilim talebesi yok mu?"

İbni Şevzeb, Matar'dan rivayet ediyor:

"Sünnete uygun az amel, bidate uygun çok amelden daha hayırlıdır. Kim sünnete uygun bir biçimde amel ederse, Allah (c.c) onu ondan kabul eder. Kim de bidate uygun amel işlerse, Allah (c.c), o bidatı reddeder."

Matar'dan Gelen Hadisler

Matar, Enes b. Mâlik (r.a)'e hadis isnad etmiştir. Hasan, İbni Sirin, Ebu Recâ el-Utaridi, Mutarrif b. eş-Şihhîr, Câbir b. Zeyd, Ebu Kılâbe, Amr b. Dinar, Atâ, İkrime, Nafi, el-Hakem, Saîd b. Cübeyr'den de hadis rivayet etmiştir.

Matar el-Varrak, Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Kıyâmet günü kâfire şöyle denir: 'Yer dolusu altının olsa, onları kurtuluş fidyesi olarak vermeyi ister miydin? Kâfir: 'Evet, Ya Rabbim!' der. Ona; 'Yalan söyledin; senden dünyada daha basiti istendi de vermedin' denilir." (2)

Matar, el-Varrak, Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet ediyor:

Hiz. Peygamber (s.a), şöyle buyurdu: "Allah (c.c), bir kulu sevdiği zaman, onun sevgisini meleklerin kalplerine atar. Allah (c.c), bir kula buğzettiği zaman, onun buğzunu meleklerin kalblerine atar. Sonra da insanların kalplerine koyar." (3)

(1) Kamer, 17.

(2) Bu hadis, Katâde'nin hadislerinden sahîh bir hadistir. Matar'ın rivayetine göre garibdir.

(3) Ebu Salih'in Ebu Hureyre'den rivayetine göre; Sahîh, Sâbittir. Matar'ın ve Enes (r.a)'in rivayetine göre; garibdir.

EL-MÜNZİR B. MÂLİK (R.H)⁽¹⁾

el-Münzir b. Mâlik Ebu Nâdire, gözyaşları akıtan, mallarını ve kıymetli elbiselerini dağıtan bir zattı. Basra halkının önde gelenlerindendi.

Tasavvuf, küçük hatalardan da korunmak, uyuşukluk ve gevşekliğe karşı uyanık olmaktır.

Ebu Nâdire'den Gelen Hikmetli Deyişler

Ebu Akıl, Ebu Nâdire'den naklediyor:

"Kişinin, 'Acaba o ülkelerin halkı, geceleyin uyurlarken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin miydiler?'⁽²⁾ âyetini okurken, sesini yükseltmesi müstehabdır" dedi.

Said el-Cerîrî, Ebu Nâdire'den naklediyor:

"İslâm'ın başlangıcında dört konuda nasihatlaştırdık; boş iken meşgul zamanın için çalış; sağlıklı iken, hastalıklı zamanın için çalış; gençliğinde, ihtiyarlığında (çalışamayacak duruma geldiğin günlerini telafi etmek için) çalış; hayatta iken, ölümün için çalış."

Ebu'l-Eşheb, Ebu Nâdire'den naklediyor:

"Kim bir gecede, yüz âyetten bin âyete kadar okursa, bir kın-tar⁽³⁾ sevabı alarak sabahlar. Bir kın-tar, öküz derisi dolusu altın yapar."

Hasan el-Basrî'nin Ebu Nâdire'yi Ziyaret Edişi

İyas b. el-Mu'temir, anlatıyor:

Hasan'la ben, Ebu Nâdire'nin ziyaretine gittik. Ebu Nâdire Hasan'a: "Ey Ebu Said, bana yaklaş!" dedi. Hasan ona yaklaştı, elini Ebu Nâdire'nin ensesine koydu, yanağını öptü. Hasan; "Ey Ebu Nâdire, vallahi burada âhiret korkusu hissedilmeseydi, kimseler buradan ayrılmak istemezdi" dedi. Sonra oradakiler; "Ey

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.97.

(2) A'raf, 97.

(3) Kın-tar, burada çok miktarda servet, mal anlamında kullanılmıştır. (Çev.)

Ebu Said, bir sâre oku, birkaç dua et" dediler. Hasan, Kul huvellâhu ahad, Kul eûzu birabbil felak, Kul eûzu birabbinnâs sûrelerini okudu. Allah'a hamdusenâ etti. Hz. Peygambere salât-u selam getirdi. Sonra, şöyle dua etti: *"Ey Allah'ım! Kardeşimize hastalık isabet etti. Sen merhametlilerin en merhametlisisin!..."* Ebu Nâdire, Hasan, evdekiler, hepsi ağladılar. O gün Hasan'dan daha çok ağlayan kimse görmedim. Ebu Nâdire; *"Ey Ebu Said, benim cenaze namazımı sen kıldır"* dedi.

Ebu Nâdire'den Gelen Hadisler

Ebu Nâdire, çok sayıda sahabiye hadis isnad etmiştir. Ebu Said el-Hudrî, Câbir, İbni Abbas, Ebu Musa, İbni Ömer, Enes (r.a) bunlardan bazılarıdır.

Tabiîn'den çok sayıda kişi Ebu Nâdire'den hadis rivayet etmiştir. Bunlardan bazıları; Katâde, Ali b. Zeyd, Süleyman et-Teymî, Davud b. Ebî Hind, Ebu Bîşr Ca'fer b. Ebî Vahşiyye, Ebu Seleme Said b. Zeyd, Ebu Nuâme es-Sa'dî, Avf b. Ebî Cemile, Yahya b. Ebî Kesîr, Huleyd b. Cafer, Said el-Cerîrî, er-Rebî b. Sabîh'tir.

Ebu Nâdire, Ebu Said el-Hudrî (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) hutbesinde şöyle buyurmuştur: *"İyi biliniz ki, insanların korkusu, bir kişiyi, bildiği hakkı söylemekten alıkoymasın."*

Ebu Nâdire, Ebu Said el-Hudrî (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Sizden birinizi, gözlediği, bildiği hakkı söylemekten, insanların korkusu alıkoymasın." Ebu Said; *"bu hadis, benim, hayvanıma binip, falana giderek ona her şeyi anlatmama sebep oldu"* der.

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: *"Misafirlik üç gündür. Üç günü geçerse, fazlası sadaka olur."*

Ebu Nâdire, Câbir (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) teşrik günleri bize *"Veda Hutbesi"*ni irâd etti ve şöyle dedi: *"Ey insanlar; biliniz ki Rabbiniz birdir. Biliniz ki Rabbiniz birdir. Biliniz ki, ne Acem'in Arap'a ne siyahın kırmızıya,*

ne de kırmızının siyaha bir üstünlüğü vardır. Ancak (birbirlerine) takvâyla üstün olabilirler. Allah (c.c) katında, en şerefli, O'ndan en çok korkanınızdır. Dikkat ediniz! (Tebliğ olunması gerekeni) Tebliğ ettim mi?" Oradakiler; "evet, Ya Rasûlallah!" dediler. Peygamber (s.a); "öyleyse, burada olan, olmayana tebliğ etsin" dedi.

Ebu Nâdire, İbni Abbas (r.a)'dan, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Ey Kureyş gençleri; zina etmeyin, avret yerlerinizi koruyun. Biliniz ki, kim avret yerini korursa, ona cennet vardır."

Ebu Nâdire, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a) rûkû ettiği zaman, (sırtı) dümdüz olurdu. Sırtına su dökülse, su sırtında kalırdı."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor. Zehebî diyor ki :

Hicrî 108 yılında ölenlerden biri de Ebu Nâdire el-Abdî olarak bilinen el-Münzir b. Mâlik'tir. Bu zat Hz. Ali'ye, Talha'ya ve birçok sahabiye yetişmiştir.⁽¹⁾

BEKİR B. AMR (R.H)⁽²⁾

en-Nâcî Ebu's-Sıddîk Bekir b. Amr, gerçek anlamda vaiz bir zattı. İbadette önde giden, Allah (c.c)'a sığınışında samimi olan biriydi.

Zeyd el-Amî, Ebu's Sıddîk en-Nâcî'den rivayet ediyor:

Süleyman b. Davud (a.s), yağmur duası yapmak için şehir dışına çıktı. Yolda, ayaklarını gökyüzüne dikmiş, sırtüstü yatan bir karıncaya rastladı. Karınca şöyle diyordu: "Ey Allah'ım, biz senin yaratıklarından bir yaratığız. Senin su ve rızık vermenden müstağ-ni değiliz. Ya, bize su ve rızık verirsin, ya da bizi helak edersin!" **Süleyman (a.s)** şöyle dedi: "Geri döndünüz, siz başkasının duasıyla sulanacaksınız."

Zeyd el-Amî, Ebu's Sıddîk'dan rivayet ediyor:

(1) Zehebî, el-İber, c.1, s.102.

(2) Ebu Nuaym, Hil yetü'l-Evlâ, c.3, s.101.

"Cenaze götürülürken, götürenlerden birinin ayakkaşısının akçesi kopsa, cenazeyi taşıyanlara zor yetişir veya yetişemez" (cenazenin çok hızlı götürülmesi gerektiğine işaret ediyor. (Çev.)

Ebu's-Sıddık'tan Gelen Hadisler

Ebu's-Sıddık, Ebu Saîd ve İbni Ömer (r.a)'den müsned hadis rivayet etmiştir.

Ebu's-Sıddık, Ebu Saîd (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Yeryüzü, zulüm ve düşmanlıkla dolacak! Sonra ehli beytimden -veya şöyle dedi; neslimden- biri çıkacak, yeryüzünü, zulüm ve düşmanlıkla doldurulduğu gibi, adalet ve doğrulukla dolduracak."

Ebu's-Sıddık, Ebu Saîd (r.a)'den, o da Hz. Peygamber (s.a)'den rivayet ediyor:

"Bir adam, 99 kişiyi öldürmüştü; sonra bir rahibin yanına gelerek, tevbe etme imkânının olup olmadığını sormuş. Rahip; 'senin tevben olmaz!' demiş. O da rahibi öldürmüştü ve tevbe etmiş. Köyünden çıkmış, içinde iyi kimseler yaşamayan bir köye doğru gitmeye başlamış. Yolda giderken eceli gelmiş ve ölmüş. Rahmet ve azap melekleri indiğinde, salih insanların yaşadığı köye bir karış yakınlıkta olduğu için, o adam, o köyün halkından sayılmış."⁽¹⁾

Ebu's-Sıddık, İbni Ömer (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Ölülerinizi kabirlerinize koyduğunuz zaman, 'Bismillahi ve âlâ Milleti Rasûlillah' deyin." ("Âla sünneti Rasûlillah" diye de rivayet edilir)

KASÂME B. ZÜHEYR (R.H)⁽²⁾

Ebu'l Minhal Kasâme b. Züheyr, ekmek kırıntılarıyla yeti-

(1) Sahih, Müttafakun aleyh. Katâde'den Hişam ve Hüman rivayet etmiştir.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.103..

nen, bez parçalarıyla örtünen ve hasır üzerinde guntünü geçiren bir zattı.

Avf, Kasâme b. Züheyr'den rivayet ediyor:

Ebu Musa, Basra'da bize bir hutbe okudu ve şöyle dedi: "Ey insanlar; ağlayın, şayet ağlayamıyorsanız, ağlar gibi görünün. Çünkü cehennem halkı gözyaşları kesilinceye kadar ağlayacaklar. Sonra, kan ağlayacaklar. Öyle ki, akan gözyaşlarının ve kanların üzerine gemiler salıverilse, yüzerler."

Avf, Kasâme b. Züheyr'den rivayet ediyor:

İbrahim (a.s) içinden; "ben halkın en merhametlisiyim" demiş. Allah (c.c) bu sözü üzerine, onu yükselere çıkarmış. **İbrahim (a.s)** oradan yeryüzü halkına bakmış. Onların yaptıkları amelleri görünce; "Ya Rab! Yerin dibine geçir günları!" demiş. Rab Teâlâ "Ya İbrahim, ben kullarıma senden daha çok acırım. Belki tevbe edip, dönüş yaparlar diye onlara süre veriyorum" demiş.

Kasâme b. Züheyr, el-Eş'arî'den naklediyor:

"Hikmet (yararlı söz) sahibi, misk sahibine benzer; yanına oturursun, sana ondan vermese bile kokusunu duyarsın. Kötü insanın yanında oturanın benzeri ise, demircidir. Yanına oturursun; o körüğünü körükler, sana kıvılcım ve dumanı dokunur."

İmrân b. Câbir, Kasâme b. Züheyr'den naklediyor:

"Kalplerinizi dinlendirin ki, zikrin mânâsını idrak etsin."

Kasâme, el-Eş'arî, Ebu Musa ve Ebu Hureyre (r.a)'den hadis rivayet etmiştir.

Kasâme b. Züheyr, Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Mümin ölüme çok yakın olduğu zaman; melekler, içinde misk olan bir ipek bez ve reyhan desteleriyle gelirler. Ruhu, hamurdan kıl çekilir gibi çekilir ve şöyle denir: 'Ey huzur dolu nefis! Sen Rabbinden hoşnut, o da senden hoşnut olarak Rabbine dön'. Sonra ruh ipek bezin içine konulur ve onunla en yüce makamlara gönderilir."

EBU'L-EBYAD (R.H) ⁽¹⁾

Ebu'l Ebyad, farzları harfiyyen yerine getiren, en küçük günahlardan bile kaçınan, âbid bir zattı.

Ömer Ebu'l Hafs el-Cezerî anlatıyor:

Ebu'l Ebyad bazı âbid kardeşlerine şöyle yazdı: *"Sen dünyada nefisten başka bir şeyle mükellef kılınmadın. Eğer onu ıslah edersen, sana hiçbir şey zarar vermez. Eğer onu ifsad edersen, sana hiçbir şey fayda vermez. Şunu bil ki; sen dünyadan bert olamazsın."*

Ebu'l-Ebyad'tan Gelen Bir Hadis

Ebu'l Ebyad, Enes b. Mâlik (r.a)'ten rivayet ediyor:

"Hz. Peygamber (s.a) ikinci namazını güneş bembeyaz, halka gibi iken kılıyordu."

LÂHİK B. HUMEYD (R.H) ⁽²⁾

Ebu Miclez Lâhik b. Humeyd, mustakîm, fakih, şuurlu, âbid biriydi.

er-Rudeynî b. Ebi Miclez babasından (Lâhik b. Humeyd) naklediyor:

"Müminlerin en akıllısı, en tedbirli olanıdır." Başka bir rivayete göre; *"insanların en akıllısı, en tedbirlisidir."*

İmran b. Hudeyr, Ebu Miclez'den naklediyor:

"En faziletli namaz, kıyamı uzun olan namazdır. En faziletli ibadet, rûkûsu uzun olan ibadettir."

İmran b. Hudeyr, Ebu Miclez'den naklediyor:

"Eğer alacaklının, ikiniz arasında bir sorun çıkarmasını önle-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.223.

(2) Ebu Nuaym, a.g.e, c.3, s.224.

yebilirsen önle. Alacaklına hakkını helâl ettikten sonra peşini bırakırsan, mükâfatlandırılırsın.”

el-Mu'temir b. Süleyman, babasından rivayet ediyor:

Bir adam, Ebu Miclez'e –onlar fıkıh ve hadis müzâkere ederken–; “Kur'an'dan bir sûre okusanız daha iyi değil mi?” diye sorar. Ebu Miclez de; “Kur'an'dan bir sûre okumak, bizim yaptığımız müzakereden daha faziletli değildir” der.

Mu'temir b. Süleyman babasından, o da Ebu Miclez'den rivayet ediyor:

Ebu Miclez, şu âyeti şöyle yorumladı: “Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde ebediyyen kalacağı cehennemdir...”⁽¹⁾ “Onun cezası, Allah Teâlâ'nın dediği gibidir; onu affetmek isterse, affeder.”

İmrân b. Hudeyr, İbni Sîrîn'in Ebu Miclez'e şöyle haber gönderdiğini anlatıyor:

“Bize nafakalık para gönder. Biz sana iade edene kadar da bizden isteme.” Bunun üzerine Ebu Miclez, bir çıkına 300 dirhem koyuyor, gönderiyor.

Ebu Miclez'den Gelen Hadisler

İmrân b. Hudeyr, Ebu Miclez'den, o da Ali b. Ebi Tâlib (r.a)'den rivayet ediyor:

“Benim iki hakem tayin etmemi ayıpladılar. Halbuki Allah (c.c) bir kuş için bile iki hakem tayin etti.”⁽²⁾

Ebu Miclez, çok sayıda sahabe (r.a)'den hadis rivayet etmiştir. Bazıları; Enes, Abdullah b. Ömer, İbni Abbas (r.a)'dır.

Ebu Miclez, Enes (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) bir sabah namazında, rûkûdan sonra Rial ve Zekvan kabilelerine beddua etti ve; “onlar Allah ve Rasûlü'ne isyan

(1) Nisa, 93.

(2) Şu âyeti kast ediyor: “Ey iman edenler! İhramlı iken avı öldürmeyin. İçinizden kim onu kasten öldürürse, öldürdüğü hayvanın dengi (ona) cezadır. (Buna) Kâbe'ye varacak biri olmak üzere, içinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder (öldürülen avın dengini takdir eder) (Maide, 95) (Çev.)

eden bir guruptur" dedi.

Ebu Miclez, İbni Ömer (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivayet ediyor:

"Kim ipek giyerse, gümüş kaptan su içerse, o bizden değildir. Kim karı kocanın veya köle ile efendisinin arasını açarsa, o bizden değildir."

Ebu Miclez ve İkrime, İbni Abbas (r.a)'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivayet ediyor:

"Şirk, ümmetimde düz, kaypak kayanın üzerinde yürüten karıncanın ayak seslerinden daha gizlidir. Kul ile küfür arasında, namazı terketmekten başka bir şey yoktur."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

Ebu Miclez, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a)'ın bayrağı siyah, sancığı beyaz idi."

Zehebî şöyle diyor :

Hicrî 106 yılında vefat edenlerden biri de **Ebu Miclez Lâhik b. Humeyd el-Basrî**'dir. Bu zat Basra'nın sayılı âlimlerindendi. **Ebu Musa el-Eş'arî** ve **İbni Abbas** gibi meşhur sahabilerle karşılaşmıştır. **Hişam b. Hibban** şöyle der : *"Ebu Miclez az konuşan biriydi. Konuştuğu zaman hürmete şayan biri olduğu hemen anlaşılırdı."*(1)

KATÂDE B. DÎÂME (2)

Katâde b. Dîâme Ebu'l-Hattab, ilmiyle amel eden, güzel vaaz veren, hafız bir Allah dostuydu.

Tasavvuf; korumak, korunmaktır. Tasavvuf, günaha karşı direnmek ve öğütlerden nasibini alabilmektir.

Bekir b. Abdullah el-Müzenî diyor ki:

Zamanının en güçlü hafızaya sahip olanına bakmak isteyen,

(1) Zehebî, *el-İber*, c.1, s.99.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.333.

Katâde'ye baksın. Biz ondan daha iyi bir hafızaya sahip olanı görmedik.

Katade'nin İlmine ve Hafızasına Dâir Rivâyetler

Ebu Avvâme, Katâde'den naklediyor:

Said b. Müseyyeb'e ilim için yapıştım. Dört gün boyunca bana hadis rivayet etti durdu. Ben dinliyordum. Bir gün bana:

"Sen hiç yazmıyorsun! Söylediklerimden elinde bir şey kalacak mı?" dedi.

"İstersen bana rivayet ettiğin bütün hadisleri sana okuyayım" dedim ve ona okudum. Şaşırarak baka kaldı ve şöyle dedi:

"Sen hadis rivayetine ehil birisin."

Muammer, Katâde'den naklediyor:

"Kulaklarım ne duyduysa zihnim hemen onu alır, belleğime nakşeder."

Said b. Müseyyeb, Katâde'ye şöyle dedi:

"Senin kadar ihtilaflı ve ince konuları soran başka birini görmedim."

Ebu Hilal der ki;

"Katâde, ilmin kahraman süvarisiydi."

Matar anlatıyor:

Katâde bir hadis işitince şimşek gibi kapardı. Hadisi duyduğunda belleğine alıp ezberlemedikçe rahat etmezdi.

Ebu Alkame, Katâde'den naklediyor:

"Otuz seneden beri kendi reyimle fetva vermiş değilim."

Matar diyor ki:

Katâde ilmin kölesiydi. Ölünceye kadar da ilim öğrenmekten geri durmadı.

Muammer, Katâde'den naklediyor:

"Peygamber (s.a)'in hadislerini taharet üzere okumak ve rivayet

etmek müstehaptır."

**Sözün Amelle Doğrulanması, Müminin Direnci ve Umu-
du, İnsanları Samimiyetlerine Göre Derecelendirmek, Güna-
hın Hiçbirini Küçük Görmemek ve Dünyaperest Olmamaya
Dâir**

Şeyban, Katâde'den rivayet ediyor:

*"O'na en güzel kelimeler yükselir."⁽¹⁾ "Bu âyette geçtiği üzere,
en güzel kelimeleri yükselten, salih amellerdir. Bir söz, ancak amelî
sahaya indiğinde makbul sayılır. Kim güzel amel işlerse, Allah (c.c)
onun sözünü doğru sayacaktır, kabul edecektir."*

Haccac el-Esved, Katâde'den naklediyor:

*"Ey insan! Sen hayrın ve iyiliğin ancak, neşe ve canlılıkla
gelmesini istersin. Ama senin özün, bedbahtlığa, gevşeklîğe ve
bıkkınlığa meyillidir. Oysa mümin bir kul dertleri omuzlayabilen,
sabırla direnen ve gece gündüz çağrısını Allah'a yöneltendir.
Müminler açık ve gizli her yerde 'Rabbimiz! Rabbimiz!' diye niyaz
ettikleri sürece, Allah onlara cevap verecek, dualarını kabul edecek-
tir."*

Şeyban b. Abdurrahman, Katâde'den naklediyor:

*"Ey âdemoğlu! İnsanları mal ve soy sop çokluğu ile değerlen-
dirmel! Onları iman ve salih amellerine göre derecelendir. Amelini
kendisiyle Allah arasında yürüten, güzel işler yapan bir kul
gördüğünde, işte onunla yarış, rekabet et! Gücün yettiğince onu
geçmeye çabala!"*

*Küçük günahlar, birikir birikir de sahibini helâke götürür.
Hayatıma andolsun ki, biz biliyoruz; içinde küçük günahlara
düşmekten en çok korkanlarınız, büyük günahlardan da en çok sakı-
nanınızdır.*

*Dünya için çalışanlar ve Allah'tan daima dünyayı isteyenler!
Onların âhiretten hiçbir nasıpları yoktur. Öyleleri zebun-u dünya-
dırlar! Ama; 'Rabbimiz! Bize dünyada esenlik ve güzellik, âhirette
de saadet ve iyilik ver!' diyenler... Bu kullar, niyetinde âhiret olan,
âhiretten payı olan, infak eden, iyiliksever kullardır. Allah (c.c)*

(1) Fâtır, 10.

dünya hayatının gösteriş ve yaldızına aldanıp ayağı kaymakta olanları bilir. Bu konuda onları uyarır. Tâ ki âhirette Allah'a karşı kendilerine bahâne ve kanıt bulamasınlar!"

Âyetlerle Ölüm ve Kıyamet Uyarıları, İyilerin İyi Kötülerin Kötü İz Bırakması ve Katâde'nin Kur'an'la Haşır-Neşir Oluşuna Dâir

Şeyban, Katâde'den naklediyor:

"Ahde vefa gösteriniz! Allah'a verdiğiniz sözleri tutunuz. Allah sizi, ahdi bozmaktan nehyetmiştir! Bu konuda pek çok âyetle uyarmıştır.

'Onlardan sonra sizi yeryüzüne yerleştireceğiz, hâkim kılacağız.'⁽¹⁾ Allah (c.c) böyle buyuruyor. Onlara dünyada zafer âhirette ise cennet vaadediyor ve ardından kimleri yeryüzüne hâkim yapacağını açıklıyor:

'Benim makamımdan ve azap uyarılarımdan korkarlar'.⁽²⁾

Rabbinin makamından (emirlerini tutup sınırları çiğnemekten) korkanlar için iki cennet vardır.'⁽³⁾ Allah'ın, sınırlarını koyduğu bir makamı vardır. Bundan korkanlar, gece gündüz sakınırlar ve namaz kılarlar.

Zannetme ki Allah; elçilerine verdiği sözden cayacaktır!.

'Hiçbir ticaret ve dostluğun fayda vermeyeceği gün gelmeden önce...'⁽⁴⁾ Bu âyette de belirtildiği gibi, Allah (c.c) dünyada aracı edilen bazı dostlukların bazı şefaât ve arka çıkmaların âhirette işe yaramayacağını bildiriyor. Kişi dostluğuna baksın! Eğer Allah için dost olmuşsa, devam etsin. Eğer Allah rızası için değilse, bilsin ki, her dostluk gibi gözüken ilişki kıyamet günü düşmanlık anlamına gelecektir. Ancak müttakî insanların samimiyeti, onların arkadaşlığı hariç."

Selam b. Miskın, Katâde'den naklediyor:

"İnsanlar bazı izleri takip ederler ve söylenmiş sözleri tekrar

(1) İbrahim, 14.

(2) İbrahim, 14.

(3) Rahman, 46.

(4) İbrahim, 31.

ederler. İyi, iyinin izinden gider. Ameli onun ameli gibi, mükâfaatı onun mükâfaatı gibidir. Kötü, kötünün peşinden gider. Ameli ve karşılığı da aynı olacaktır.”

Selam b. Ebî Mutî anlatıyor:

Katâde, her yedi gecede bir Kur'an'ı hatmederdi. Ramazan geldiğinde ise, üç gecede bir hatim yapardı. Son on gün gelince, her gece Kur'an'ı baştan sona okurdu.

Katâde'den Gelen Tefsirler

Katâde, Kur'an'da geçen; “Kalıcı salih işler” ⁽¹⁾ ifadesi için; “Allah rızası gözetilerek yapılan her şey” dedi.

İbni Ebî Arûbe, Katâde'den naklediyor:

Hiçbir elçi, Yusuf (a.s) gibi ölümü istememişti. Tüm nimetler onun ayağına gelmiş, ailesi toplanmıştı. O zaman Rabbine kavuşmak için büyük bir istek duydu ve şöyle dedi:

“Rabbim! Bana hükümlanlık verdin, rüyâların yorumunu öğrettin. Ey göklerin ve yerin Yaradanı! Dünya ve âhirette işlerimi yoluna koyan sensin. Benim canımı müslüman olarak al! Ve beni iyilere kat!” ⁽²⁾

Matar, Katâde'den naklediyor:

“Kim Allah'tan hakkıyla korkar ve ona bağlanırsa, Allah onunla beraberdir. Allah ile beraber olana yenilmeyen bir ordu, uyumayan bir nöbetçi, şaşmayan bir rehber eşlik eder.”

Said, Katâde'den naklediyor:

“Dünyada Allah'a itaat eden, âhirette Allah'ın mükâfâtıyla karşılaşır.”

Said b. Beşir, Katâde'den naklediyor:

Cennetle cehennemi gözlemek için yapılmış pencereler vardır. Cennetlikler bu pencerelerden cehenneme doğru bakarlar:

“Şu bedbahtların hali nicedir? Oysa biz onların öğütleriyle girdik cennet!...” derler. Cehennemdekiler ise;

(1) Kehf, 46.

(2) Yusuf, 10.

"Biz size emreder, size öğüt verirdik. Ancak kendimiz uslanmaz, nefsimizi alıkoymazdık." derler.

Selam, Katâde'den naklediyor:

"Allah kendisine karşı gelmekten sakınan kimseye bir çıkış, kurtuluş yolu sağlar" ⁽¹⁾ âyetinin tefsiri şöyledir:

Allah (c.c) o kulunu dünyevî tereddüd ve kuşkulardan arındırır. Ölüm anındaki zorluklardan ve kıyâmetteki dehşetlerden onu uzak tutar.

"Ummadığı yerden rızık verir" demek, umduğu ve hiç ummadığı yerlerden onun geçimini sağlaması demektir.

Hâlid b. Da'lac, Katâde'den naklediyor:

"O gün kişi kardeşinden, annesinden, babasından, karısından ve oğullarından kaçır" ⁽²⁾ âyetinin tefsiri şöyledir:

Tıpkı Hâbil'in Kâbil'den kaçması gibi, Peygamber efendimizin, anasından uzaklaşması gibi, İbrâhîm (a.s)'in babasından, Lût (a.s)'un karısından ve Nuh (a.s)'un oğullarından kaçması gibi.

Şihab b. Harraş, Katâde'den naklediyor:

"İnsanın, nefsi ve insanların ıslahı konusunda okuduğu ve güzelce tatbik ettiği bir bâb"⁽³⁾, bir sene boyunca sürekli ibadet etmekten hayırlıdır."

Katâde diyor ki:

"Mümin ancak üç yerde görülür, bilinir:

Onu örten evinde, onu yezerten, canlandıran mescidinde veya helâl ve mübah bir işini görmek için gittiği herhangi bir yerde."

Katâde'den naklediliyor:

"Lokman (a.s) oğluna şöyle öğüt verdi:

Şerri terket ki, şer seni kendi halinde bıraksın. Çünkü kötülük (şer) kötülüğü çeker."

(1) Talak, 3.

(2) Abese, 34-35.

(3) Eski kitaplarda, bölüm başlarında "bâb" kelimesi bulunurdu, 8. Bâb, 1. Bâb, İlim Bâbı, Cihad Bâbı gibi. (Çev.)

Katâde'nin Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Katâde büyük bir sahabe kitlesinden hadis rivayetinde bulunmuştur. Bunlar arasında, Enes b. Mâlik, Ebu't-Tufeyl, Abdullah b. Sergis ve Hanzala el-Kâtib'i sayabiliriz.

Tâbiîn'den, Katâde'den hadis rivayetinde bulunanlar arasında Süleyman et-Teymî, Humeyd et-Tavîl, Eyyub es-Sahtiyânî, Matar el-Verrak ve Muhammed b. Cuhâde'yi sayabiliriz.

Yine ondan hadis rivayetinde bulunanlar arasında büyük fakihler, önder insanlar bulunuyor: Şu'be, Hişam, el-Evzaî, Mis'ar, Amr b. el-Hâris, Muammer ve Leys b. Ebî Süleym gibi...

Katâde, Enes (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivayet ediyor:

"İlmin kaldırılması, cehlin yayılması, şarabın (rahatça) içilmesi kadınların çoğalıp erkeklerin azalması, öyle ki elli kadına bir erkek düşmesi... İşte bunlar hep kıyâmet âlâmetlerindendir." (1)

Katâde, Enes'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Namaz kılan, Rabbine dua ve niyazda bulunmaktadır. İçinizden hiç kimse namaz hâlinde önüne, sağına, soluna ve ayaklarının altına tükürmesin!" (2)

Katâde Enes'ten naklediyor:

Bir adam;

"Ya Rasûlallah! Kıyâmet gününde kâfirler nasıl yüzüstü haşrolunacak?" diye sordu. Peygamber (s.a) de;

"Onu ayakları üzerine yürüten Allah Teâlâ, yüzüstü yürütmeye de kâdirdir!" dedi. (3)

Katâde Hakkında Diğer Müelliflerin Beyanı

İbnü'l-Cevzî, Katâde'nin 117 (H.) yılında vefat ettiğini söylüyor. (4) Zehebî ise şu malumatı veriyor :

(1) Sahîh hadis. Müttefakun aleyh.

(2) Sahîh hadis. Müttefakun aleyh.

(3) Sahîh hadis. Müttefakun aleyh.

(4) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.174.

Hicrî 117 yılında, bazılarına göre 118 yılında ölenlerden biri de hadis ilminde hâfız olan Ebu'l-Hattab Katâde b. Diâme es-Sudûsî'dir. Basrahlılar'ın âlimi olarak bilinen bu zat hadisci Muammer'in de rivâyet aldığı kimselerdendir. Katâde, hıfz kabiliyeti hakkında şöyle diyor : *"Hiçbir muhaddise, şu hadisi tekrarla demedim. Ne duymuşsam kalbime nakşetmişimdir."* Katâde, hocası İbni Sîrin tarafından da şöyle övülmüştür : *"Katâde, insanlar içinde belleği en güçlü olanıdır."* Ahmed b. Hanbel ise şöyle diyor : *"Katâde'yi ilimde geçecek birini bulmamız zordur, o tefsir ilmini ve âlimlerin ihtilaf ettiği meseleleri çok iyi bilirdi."*⁽¹⁾ İbni Hallikân ise verilen bu malumattan fazlalık olarak şunları söylüyor :

Katâde Tâbiîn'den büyük bir âlimdir. Ebu Ubeyde'nin beyanına göre Katâde tarih, nesep ve şîir gibi ilimlerden ne soruluyorsa hemen cevap verirdi. Hicretin 60. senesinde doğdu. Soyunun nisbeti olan "Sedûs" ismi, âlimleri ve hatipleri ile meşhur olan Sedûs b. Şeyban Kabilesi'ne dayanmaktadır.⁽²⁾

Katâde hakkında ansiklopedik malumatı Fuad Sezgin veriyor.

Katâde Cahiliye Dönemi Tarihi'ni bilirdi. Hasan el-Basrî'den ve Tâbiîn'in büyüklerinden hadis almıştır. Eserleri şunlardır :

1) *Kitabü'n-Nâsih ve'l-Mensuh fî Kitâbillah* : Bu eser Kur'an ilimleri içinde ihtilafı bir branş olan nâsih-mensuh ilmine dairdir. Hatîb el-Bağdâdî Dimaşk'ta baştan sonra okuyarak bu eserden icazet almıştır.

2) *Kitabü'l-Menâsik* : Hac ibadeti hakkında olan bu risâle Said b. Ebî Urûbe'nin rivâyetiyle gelmiştir.

3) *et-Tefsîr* : Mükemmel bir Kur'an tefsiri olan bu eserden ilk bahseden Hatîb el-Bağdâdî'dir. Ashında bu eserin gayet hacimli bir kitap olduğu da söylenmektedir. Taberî yazdığı ünlü tefsirde üç binden fazla yerde Katâde'yi kaynak göstermiştir. Belki de tefsirindeki tüm maddeleri şu rivâyet zinciriyle Katâde'den alıyordu : *"Bize Bîşr b. Muâz rivâyet etti. O Yezîd b. Zürey'den, o da Said'den almıştır. Said ise Katâde'den nakletmiştir."* Sa'lebî, Katâde'den gelen tefsir rivâyetlerine dair yukarıda zikredilenden ayrı iki tarfık

(1) Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.112.

(2) İbni Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yân*, c.4, s.85.

daha bildirmiştir.

4) *Avâşiru'l-Kur'an* : Böyle bir eserin *Katâde*'ye ait olduğunu söyleyen *İbni Sa'd*'dir.⁽¹⁾

HUMEYD B. HİLAL EL-ADEVÎ (R.H) ⁽²⁾

İlimde derinleşen *İbni Hilal*, çevresindekilere hocalık etmiş, sağlam görüşlere ulaşmış ve sonunda kendini ibadete vererek inzivaya çekilmiştir.

Humeyd'in İlmine Dâir Rivâyetler

Katâde anlatıyor:

Humeyd b. Hilal dini iyi bilen âlimlerdendi. Uzun boylu müzakere etmez ve soru sormazdı. Daha çok, insanlardan uzak bir köşeye çekilir, düşünceye dalar.

Katâde diyor ki:

Ne *Basra*'da ne *Kûfe*'de *Humeyd*'den daha bilgili birine rastlamadım. *Hasan el-Basrî* ve *Muhammed b. Sîrin* de dahil olmak üzere!

Humeyd b. Hilal diyor ki:

Çarşı pazarda, sokaklarda Allah'ı hatırlayan, O'nu zikreden insan, kupkuru ve ölü ağaçlar arasındaki diri ve yemyeşil bir ağaç gibidir.

Süleyman b. Mugîre, *Humeyd b. Hilal*'den naklediyor:

"Bize öyle anlatırlardı ki; cennete giren ve oradaki hizmetçileri, binbir türlü nimeti ve mutluluk bileziğini gören ve bunu takan insan, o an, neredeyse saadetten ölmek istermiş...."

Humeyd, *Ka'b*'dan naklediyor:

"Üç şey vardır ki, onları muhafaza eden, Allah'ın dostudur. Onlara riâyet etmeyen ise, Allah'ın düşmanıdır. Namaz, oruç, cü-

(1) Fuad Sezgin, *Târîhu'l-Türâsi'l-Arabî*, c.1, s.32.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, c.2, s.251.

nüplükten temizlik (gusül)."

Humeyd b. Hilal naklediyor:

"Cehennemde, mızrağınızı yere gömdüğünüzde açtığınız delik gibi dar kazanlar vardır. Her kavim (grup, toplum, millet, fırka) amelleri nispetinde darlığa uğrayacak, sıkıştırılacaktır."

Humeyd'den Gelen Bir Hadis

İbni Hilal, Hişam b. Âmir'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Âdem'in yaratılışından kıyâmet kopuncaya kadar, Deccâl'den daha korkunç ve müessir bir fitne gelmeyecektir."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzi, Humeyd'in vefat tarihini vermemiş, sadece Künyesinin Ebu Nasr olduğunu belirterek, Humeyd'in büyük bir fakih olmasına rağmen herhangi bir ders müzakere etmediğini ve hayatını uzletle geçirdiğini vurgulamıştır. ⁽¹⁾

SÂBİT EL-BÜNÂNÎ (R.H.)⁽²⁾

Sâbit el-Bünânî, gece namazını kaçırmayan, lâtif, hoş sohbet bir zât idi. İbadete düşkünlüğü ile tanınırdı. Künyesi Ebu Muhammed Sâbit b. Eslem el-Bünânî'dir.

Tasavvuf; hürmeti muhafaza, hizmete devam demektir⁽³⁾.

Hammad b. Zeyd babasından, o da Enes b. Mâlik'ten naklediyor:

"Hayır açan anahtarlar vardır. Sâbit de hayır anahtarlarından dandır."

(1) İbnü'l-Cevzi, *Statü's-Safo*, c.3, s.176.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.318.

(3) Hürmet; kutsal şey anlamına gelir. Hürmeti muhafaza, Kur'an'ı, ırzı, namusu korumak anlamındadır. Bu ifadeyi, haram olan şeylerden kendini uzak tutmak, korumak diye de manalandırabiliriz. Hizmette daim olmak ise; samimi olarak iyilik yapmak, İslâm dini için sürekli çaba harcamak demektir. (Çev.)

Bekir b. Abdullah şöyle diyor:

İbadet ve taatte (zamanın) en ilerisini görmek isteyen, **Sâbit el-Bünânî**'ye baksın! Ondan daha çok ibadete düşen birini görmedik.

Sâbit'in Namaz Sevgisine Dâir Rivâyetler

Süleyman b. Mugîre, **Sâbit**'ten naklediyor:

"Bir âbidde tüm hayırlı nitelikler bulunsa bile, onda iki haslet bulunmuyorsa, ona âbid denmez. Bunlar namaz ve oruçtur. Namaz ve oruç âbidin eti ve kanıdır."

Ebu Şevzeb, **Sâbit**'den şu duayı naklediyor:

"Allah'ım! Eğer birine, kabirde namaz kılmak şerefini ihsan edeceksen, o ben olayım!"

Başka bir rivayette **Sâbit**'ten şöyle naklediliyor:

"Allah'ım! Bana kabrimde bile namaz kılmak nasib et!"

Cafer, **Sâbit**'den naklediyor:

Namaz, Allah'ın yeryüzündeki en büyük nimetidir. Eğer Allah (c.c) namazdan daha faziletli bir şeyi kabul etseydi, şöyle buyurmazdı:

"Mabette namaz kılarken melekler Zekerîyya'ya seslendiler...."⁽¹⁾

İbni Fudâle anlatıyor:

Sâbit el-Bünânî'yi hasta yatağında ziyaret ettik. Hâlâ arkadaşlarını dilinden düşürmüyor, onları arıyordu. İçeri girdiğimizde bize şöyle dedi:

"Kardeşlerim! Önceden namaz kıldığım gibi namaz kılamıyorum, oruç tuttuğum gibi oruç tutamıyorum. Dosklarımın yanına inip onlarla Allah'ı zikrederdim. Şimdi bunu da yapamıyorum..."

Allah'ım! Bu üç şeyden beni alıkoyduğuna göre, benim için artık yaşamamanın bir anlamı kalmadı. Hemen canımı al!" Böyle dua etti ve o anda Allah'ın rahmetine kavuştu.

(1) Âl-i İmran, 38.

Muhammed b. Ebî Rezin, Sâbit'ten naklediyor:

"Yirmi sene namaz kıldım ve yirmi sene namazdan zevk aldım."

Şu'be der ki:

Sâbit bir gün ve bir gecede *Kur'ân*'ı hatmeder, devamlı oruç tutardı.

Minhal b. Halife, Sâbit'ten naklediyor:

"Kûfe'nin fakihi, Basra'nın âbidi" sözü meşhurdur.

İbni Şevzeb anlatıyor:

Bazen Sâbit el-Bünânî ile beraber yürürdüm. Nerede bir cami görse, hemen girer orada namaz kılardı.

Humeyd anlatıyor:

Enes b. Mâlik'e giderdik. Yanımızda Sâbit de olurdu. Her gördüğü mescitte namaz kılardı. Sonra Enes'in yanına vardığımızda, o bizi şu sözleriyle karşılardı:

"Sâbit nerede? Sâbit nerede? Sâbit, benim çok sevdiğim, lâtif bir insandır!"

Cafer anlatıyor:

Sâbit şöyle duâ ederdi.

"Allah'ım! Beni tek bırakma! Ey dirilten! Ey tüm kâinatın tek vârisi! Sen elbetteki vârislerin en hayırlısısun!"

Cafer, devamla; *"Namaz, Sâbit'in en sevdiği ibadetti"* diyor.

İbrahim b. es-Sime el-Mühellebî anlatıyor :

Seher vakti kabirlerin yanından geçenler, Sâbit'in mezarı başından *Kur'ân* sesleri yükseldiğini söylüyorlar.

Sâbit'in oğlu Muhammed anlatıyor:

Can çekişen babama *"La ilâhe illallah"* diyerek telkin yapıyordum. Bana baktı ve şöyle dedi:

"Oğulcağızım, beni bırak. Ben zaten şu anda yedinci ya da altıncı virdimi okumaktayım!"

Sâbit'in Ağlayışı ve Samimiyeti

Hammad b. Zeyd, Sâbit'in, ağlarken göğüs kaburgalarının titrediğini söylüyor.

Cafer b. Süleyman anlatıyor:

Sâbit o kadar çok ağladı ki, en sonunda gözleri rahatsız oldu. Onu bir hekime götürdüler. Hekim;

"Gözlerini tamamen sıhhatine kavuşturmak mümkün, ama bir hususta beni dinlemen lazım!" dedi. Sâbit;

"Nedir o?" diye sordu. Hekim;

"Ağlamaman gerekir. Yoksa gözlerin iyileşmez" dedi.

"O zaman bu gözlerin hayrı ne? Eğer gözyaşı dökmeyeceklerse, ben bunların ne hayrını göreceğim?" diyen Sâbit, tedaviyi reddetti.

Abdullah b. Ahmed, babasından naklediyor:

Eneas, Sâbit'e;

"Senin gözlerin, Rasûlullah (s.a)'ın gözlerine ne kadar da çok benziyor" dedi. Bu sözleri duyan Sâbit ağlamaya başladı ve gözlerindeki akıntı onun görme gücünü zayıflattı.

Sâbit şöyle derdi:

"Size ne oluyor da, günde birkaç vakit Allah'ı gerçekten anarak günün tümünden kârlı çıkmıyorsunuz?"

Dua, İbadet, Zikir, Kabir ve Amele Dâir Rivâyetler

Sâbit, Rasûlullah (s.a)'ın şu hadisini naklediyor:

"Müslüman bir kulun duası geri çevrilmez, ya hemen dünyada karşılığı verilir, ya da âhirette ona gereken mükâfat verilir veya günahları affedilir."

Sâbit, ibadete âşık bir adamın sözlerini nakletti:

Bu adam bir gün ihvanıyla sohbet ediyordu. Onlara şöyle dedi:

"Ben, Rabbimin beni ne zaman andığını biliyorum!"

Arkadaşları şaşkınlık ve korkuyla sordular;

"Nasıl? Rabbin seni anınca bunu anlıyor musun?"

"Tabii! Ben Rabbimi samimiyetle anınca, O da beni anıyor. Hem ben, duamın kabul olunduğu zamanı da anıyorum!"

Oradakiler yine şaşırdılar ve sordular:

"Peki, Rab Teâlâ'nın duanı kabul ettiği zamanı nasıl fark ediyorsun?"

"Kalbim ürperince, tüylerim diken diken olunca, gözlerim yaşarınca ve dilediğim gibi ferahlayarak dua edince anıyorum ki, duam kabul edildi."

Cafer, Sâbit'ten naklediyor:

"Allah'ı zikredenler, zikir meclisine oturduklarında, omuzlarında dağlar gibi günah taşıyabilirler. Ama kalktıklarında, üzerleri bomboş, tüy gibi hafıflemiş olarak kalkarlar."

Sâbit şöyle derdi:

"Şu kulun hali ne müthiş, durumu ne kadar ibretlidir:

"Ölüm meleği geldiğinde tek başınadır, kabre girdiğinde tektir. Allah'ın huzuruna çıktığında tektir. Tüm bunlarla beraber, günahlar ne çok, Allah'ın nimetleri ne bitmez tükenmezdir."

Sâbit der ki:

"Mümin kul, kabre konduğunda, çevresini salih amelleri kuşatır."

Hammad, Sâbit'ten naklediyor:

"Ölümü çok anan insanın yaptığı işlerde, bunun tesiri hemen görülür. Ölüm anını çok çok düşünenlere müjdeler olsun."

Hamdan el-Kaysî, Sâbit'ten naklediyor:

"Gece ve gündüz 24 saattir. Hiçbir canlı yoktur ki, bu vakitler içinde başı üzerinde ölüm meleği tetikte beklemesin! Eğer 'kabzet' emri gelirse, ruhu alır (kabzeder)."

Cafer, Sâbit'ten naklediyor:

"Müminin niyeti, amelinden daha makbuldür. Mümin, gece namazına, gündüz orucuna niyetlenir ama nefsi buna izin vermeye-

bilir. Böylece onun niyeti amelinden daha ileri olur."

Sâbit anlatıyor:

"Davud (a.s) namazı uzun uzun kılar, rükû eder, başını kaldırır ve şöyle derdi:

'Ey göğü inşa eden! Başımı sana eğiyorum, senin için kaldırıyorum.'"

Sâbit diyor ki:

"Davud (a.s) ne içerse içsin, içine mutlaka gözyaşı da karışırdı."

Sâbit anlatıyor:

Bana ulaşan rivayetlere göre; bir kavim oturur uzun uzun konuşurlar da, Allah'tan cenneti istemeksizin ve cehennemden sakınıp O'na sığınmaksızın kalkarlarsa, melekler şöyle der:

"Zavallılar! En önemli iki şeyi unuttular."

Sâbit'ten Gelen Hadisler

Sabit, birçok sahabiden hadis rivayet etmiştir. İbni Ömer, İbni Zübeyr, Şeddad, Enes bunlar arasındadır. En çok Enes (r.a)'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Ayrıca ondan hadis rivayet eden tâbiin arasında, Ata b. Ebî Rebah'ı, Katâde'yi ve Eyyûb'u sayabiliriz.

Sâbit, Enes'ten naklediyor:

Peygamber (s.a) bir hastayı ziyaret etti. Onun, duasında; *"Ya Rabbi! Ahirete bir şey bırakma, ne azap varsa dünyada ver!"* dediğini duyunca onu uyardı ve şöyle dedi:

"Şöyle dua etseydin ya! 'Allah'ım! Dünyada ve ahirette bize güzellik ve saadet ver! Bizi ateşin azabından koru!'" (Sahih hadis)

Sâbit, Enes'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Kim beni rüyâsında görmüşse, gerçeği görmüştür. Çünkü şeytan benim sûretime giremez. Müslümanın rüyâsı, peygamberliğin kırk tâbiri gibidir" (Sahih hadis).

Sâbit, Enes'den naklediyor:

Sahabiler, Peygamber (s.a)'e şöyle dediler:

"Ya Rasûlallah! Biz senin yanındayken bir haldeyiz, sen yanı-mızda yokken başka bir haldeyiz. Bunun, nifak olmasından korku-yoruz!" Rasûlullah (s.a);

"Rabbinizle aranız nasıl?" diye sordu.

"O, gizli ve açık, her yerde Rabbimizdir" dediler.

"Peygamberinizle aranız nasıl?" diye sordu.

"O da gizli ve açık (yanında olalım veya olmayalım), bizim Peygamberimizdir" dediler. Rasûlullah (s.a) bunun üzerine;

"O halde, bu nifak değildir" dedi (Sâbit hadis).

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzi, Sâbit'in baba adının Müslim olduğunu ve Sâbit'in, Halid b. Abdullah'ın Irak'a vali olduğu sırada vefat ettiğini bildiriyor. ⁽¹⁾ Zehabi ise şöyle diyor :

123 yılında ölenlerden biri de Sâbit el-Bünânî'dir. 80 yıldan fazla yaşadı. İlim, fazilet, ibadet ve asalet bakımından Tâbî'nin ön-de gelenlerindendi. ⁽²⁾

İYAS B. MUÂVİYE (R.H)⁽³⁾

İyas b. Muâviye; hikmet sahibi biriydi, Ebu Vâsile diye künyelendirilmiş bir zattır.

İyas'dan Gelen İlginç Cevaplar

Ebu İshâk b. Hafs, Nuh'dan İyas b. Muâviye'ye şöyle denildiğini rivayet ediyor:

"Sende dört haslet var; çirkinlik, çok konuşma, kendini beğenme, kaza ve kaderde acele etme." İyas buna cevaben şöyle dedi: *"Çirkinliğe gelince, benim bu konuda yapabileceğim bir şey*

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü'l-Safve*, c.3, s.177.

(2) Zehabi, *el-İber*, c.1, s.120.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.3, s.123. Bazı kitaplarda bu zatın künyesi Ebu Vâsile olarak kaydedilmiştir. (Çev.)

yok; o başkasını ilgilendirir. Çok konuşmama gelince; ben doğru mu konuşuyorum, yoksa yanlış mı?." Oradakiler; "doğru konuşuyorsun" dediler. İyas b. Muâviye şöyle dedi: "Doğruyu söyleyerek çok konuşmak ise çok faziletlidir. Kendimi beğendiğime gelince; siz bende gördüğünüz şeyleri beğeniyor musunuz?" Oradakiler "evet" dediler. "Öyleyse, benim kendimi beğenmekte sizden daha çok hakkım vardır. Kaza ve kaderde acele etmeme gelince; (beş parmağını göstererek) bu kaç?" dedi. "Beş" dediler. İyas; "acele ettiniz; bir, iki, üç, dört, beş deseydiniz ya!" dedi. Onlar; "biz bildiğimiz bir şeyi saymayız" dediler. İyas; "ben de, bana malum olan şeyi içimde hapsedemiyorum" dedi.

Hammad b. Seleme, İyas b. Muâviye'den rivayet ediyor:

"Taze şeker kamışını yemek, beynin gücünün artırır."

Halid el-Hızâ anlatıyor:

Muâviye b. Kurra'ya (İyas'ın babası); "oğlun nasıldır?" dendi. Muaviye b. Kurra; "o, ne güzel oğuldur! Dünyalık işlerimi gördü ve bana âhiret işlerim için bol bol vakit sağladı" dedi.

Davud b. Ebi Hind, İyas b. Muâviye'den rivayet ediyor:

"Ben insanlarla, yarım aklımla konuşuyorum. Bana iki kişi, aralarındaki husûmetten dolayı başvursalar, o zaman bütün aklımlı toplanırım."

Habîb b. eş-Şehîd, İyas b. Muâviye'den rivayet ediyor:

Kaderiyye fırkasından ⁽¹⁾ başka, heva ve heves sahiplerinin hiçbirisiyle uzun boylu konuşmadım. Ben Kaderiyye'den olanlara şöyle dedim: "Sizce zulum ne demektir?" Onlar; "insanın kendine ait olmayan bir şeyi almasıdır" dediler. Ben de şöyle dedim: "Her şey, Allah Teâlâ'ya aittir."

Ebu Yahya, İyas b. Muâviye'den rivayet ediyor:

"Bana göre, geçmişlerin en faziletlisi, itikadı çok sağlam olan ve çok az gıybet edendir."

İyas'dan Gelen Bir Hadis

İyas b. Muâviye, Enes b. Mâlik (r.a)'ten hadis rivayet etmiş-

(1) Ehl-i Sünnetçe kabul edilen kader anlayışını reddeden fırka, Mu'tezile. (Çev.)

tir. Babasından ve Said b. el-Müseyyeb'den de hadis işitmiştir.

İyas b. Muâviye b. Kurra rivayet ediyor:

Ömer b. Abdülaziz'in yanındaydık. Orada hayâdan bahsedildi. Ömer; *"hayâ dindendir; hatta o, dinin hepsidir"* dedi. Ben de şöyle dedim. *"Bana babam, dedemden rivayet etti; Rasûlullah (s.a)'a; 'ya Rasûlallah, hayâ dindendir' dediler. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: 'O, dinin hepsidir. Hayâ, iffet, imandandır. Bunlar, âhirette dereceyi artırır.'"* Sonra Ömer b. Abdülaziz, bu hadisi okumamı emretti. Okudum, o da kendi el yazısıyla yazdı. Sonra bize öğle namazını kıldırıldı. Hadisi yazdığı kâğıt parçasını elinden bırakmıyordu. Çünkü onu çok beğenmişti.

İyas Hakkında Diğer Müelliflerin Verdiği Malûmat

Ebu Vâsile İyas b. Muaviye b. Kurra keskin bir zekaya, etkileyici bir hitabete sahip, nüktedan biriydi. Onun fasih sözleri ve dehası atasözlerine bile geçmiştir. Harîrî, *Makâmât* adlı eserinde, yedinci makâmda İyas'ın ileri görüşlülüğü ve İbni Abbas'ın zekasına dâir bir atasözü naklediyor. Ömer b. Abdülaziz, İyas b. Muaviye'yi Basra kadılığına tayin etti. İyas'ın dedesi olan İyas b. Hilal, Rasûlullah (s.a) ile görüşmüştür.

İyas'la ilgili şöyle bir hikaye anlatılır :

İyas, bir Yahudi'nin şöyle dediğini işitti;

"Şu müslümanlar ne kadar da ahmak! Cennetliklerin yemek yediğini ama helaya gitmediklerini savunuyorlar!" İyas, Yahudiye sordu :

"Sen, her yediğini çıkarıyor musun?"

"Hayır! Vücuduma gıda olarak giren kısmı da var" dedi. İyas;

"O halde Allah Teâlâ'nın cennetliklere verdiği her rızkın onlar için tümüyle gıda olmadığını söyleyebilir misin?" dedi.

İyas çevresindeki fiziki değişimleri anlayan iyi bir gözlemciydi de. Bir gün meydanlık bir yere atılmış büyükçe bir tuğla parçasına işaret ederek; *"Şu tuğlanın altında bir hayvan olmalı"* dedi. Tuğlayı çektiler, altında kocaman bir yılanın çöreklenmiş olduğunu gördüler. Şaşkın şaşkın bakınanlar bunu nasıl anladığını sordular.

İyas şu cevabı verdi :

"Tuğlanın çatlak yerinden hafif hafif bir buğu çıktığını gördüm! Anladım ki bu çatlağın altında canlı, teneffüs eden bir şey var!"

İyas b. Muaviye 122 (H.) yılında vefat etmiştir. ⁽¹⁾

Zehebî şöyle diyor :

Hicrî 122 yılında vefat edenlerden biri de **Ebu Vâile İyas b. Muaviye**'dir. **Yahya b. Main**, **İyas**'ı sika (güvenilir) saymıştır. **Kütüb-i Sitt'e**de **İyas**'tan gelen rivâyet yoktur. ⁽²⁾

EBU İMRAN EL-CEVNÎ (R.H) ⁽³⁾

Ebu İmran el-Cevnî, kalp gözü açık, şeytanın hoşlanmadığı biriydi. İnsanları devamlı uyarır, onlara öğüt verirdi.

Tasavvuf; uyanıp dirilmek, gönülden şüpheyi defetmek için olaylara basiretle bakabilmektir.

Nimetlerin Hesabı, Vakti Değerlendirmek, Bilmeyince Bilene Sormak, Selam ve Sabır Ayetinin Tefsiri

Cafer b. Süleyman, **Ebu İmran el-Cevnî**'den naklediyor:

"Veresiye nimetlerin çok ve uzun oluşu, sizi Allah'tan alıkoy-masın! Elbet (O'nun) hesabı çetin olacaktır."

Cafer b. Süleyman, **Ebu İmran**'dan naklediyor:

"Ahmakların gafletini üzerinizden silkip atınız. Vakitlerinizi size bildirilen şekilde geçirin, defetmeye gücünüzün yetmeyeceği ölüm ve belâlar gelmeden önce! Bilmediğiniz şeyleri bilenlere bırakın."

Cafer b. Süleyman, **Ebu İmran**'dan naklediyor:

"Size selam olsun. Sabretmenize karşılık, burası dünyanın ne

(1) İbni Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yan*, c.1, s.250

(2) Zehebî, *el-Iber*, c.1, s.119.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliya*, c.2, s.309.

güzel bir sonucudur (ukbasıdır)" (1) Âyetini şöyle tefsir etti:

"Dininize sarıldığınız ve yoldan şaşmadığınız için selam olsun size! Dünyanın iyi bir sonucu olarak size nasip olan cennet ne güzel bir yerdir."

Ebu İmran'ın Duası, Cehennemle İlgili Bir Âyetin Tefsiri, Gecenin İnsana Seslenişi, Bardaktaki Su Gibi Hiçbir Şeyin Gizli Kalmayacağı Gün ve Cehennem'in Zindan Olduğuna Dâir Bir Âyet

Cafer, Ebu İmran'ın şöyle duâ ettiğini naklediyor:

"Allah (c.c) kalplerimize kendi zikrine olan aşkı, tutkuyu ekti. Kalplerimiz onun için çarpıyor. Allah (c.c) işlediğimiz günahları affetsin. Allah (c.c) neyi emanet almışsa, onu mutlaka korumuştur. Bende inancımızı, dinimizi Allah'a emanet ediyorum. Amellerimizin sonuçları, nelerle karşılaşacağımız hep onun elindedir. Tıpkı Musâ'nın annesinin Musâ'yı emanet ettiği gibi; Yakub'un, Yusufu emanet ettiği gibi emanet ediyorum sizi. Allah'ın yerde ve göklerde emin kıldığı, ziyan etmediği emanetler gibi emanet ediyorum size. Size selam veriyorum. Allah'ın rahmeti, merhameti, huzur ve esenliği sizinle olsun."

Cafer anlatıyor:

İmran; *"Şüphesiz nezdimizde onlar için ağır boyunduruklar ve cehennem vardır!" (2) Âyetindeki boyunduruklar hakkında: "Bunlar, ebediyen çözülmeyen çok sıkı bağlardır" dedi.*

Hümâm, Ebu İmran'dan naklediyor:

Yaklaşp, geçmekte olan her gece şöyle nidâ eder:

"Gücünüz yettiğince hayırlı işler yapın. Ben artık kıyâmete dek size dönmeyeceğim!"

Cafer anlatıyor:

İmran; *"Ey insanlar! O gün huzura alındığınızda, hiçbir şeyiniz gizli kalmaz" (3) Âyetini şöyle tefsir etti:*

(1) Ra'd, 24.

(2) Müzzemmil, 12.

(3) Hakka, 18.

"Tıpkı bardaktaki su gibi olacaksınız. Allah'ın örtüp gizledikleri hariç."

Yine Cafer, Ebu İmran'dan şu tefsiri naklediyor:

"Cehennemi inkârcılara bir zindan kılmışızdır" ⁽¹⁾ âyetindeki "Hasır" kelimesi zindan anlamına gelir.

Mûsâ (a.s)'nın Allah Tarafından Yetiştirilmesi, Kur'an'ın Getirdiği Mesuliyet, Kalbi Kuruyan Hırsı, Mûsâ (a.s)'nın Ölüm Anındaki Vasiyeti, Kıyamette Yokolan Bağlar, Yeryüzünün Ateş Olması ve Zakkum Ağacı Hakkında Bir Yorum

Cafer, Ebu İmran'dan naklediyor :

"Ey Mûsâ! Gözümün önünde yetiştirdim diye seni sevimli kıldım" ⁽²⁾ âyeti, Allah'ın gözetiminde terbiyesinin yürütülmesi anlamına gelir.

Cafer, Ebu İmran'dan naklediyor:

"Allah (c.c) bize öyle bir Kur'an'la iltifat etti, yöneldi ki, eğer onu dağlara gönderseydi, dağlar sarsılır ve inlerdi."

Ebu İmran, duyduğu şu sözü devamlı söylendi:

"Kalbi kurumaya yüz tutan insan, gittikçe daha büyük bir hırsla mal yağmaya başlar."

Cafer, Ebu İmran'dan naklediyor:

Musâ (a.s), ölüm geldiği zaman kederlendi ve sarsıldı. Şöyle dedi:

"Ben ölüm için endişe etmiyorum. Fakat dilimin ölüm anında zikrullahtan alıkonacağını düşündüğüm için böyle üzüldüm ve korktum." Sonra üç kızını yanına çağırıp, onlara öğüt verdi:

"Kızlarım! İsrailoğulları önünüze dünyayı serecekler. Sakın ha! Onlardan hiçbir şey almayın! Elinizdeki başağı ayırıştırın, öğütün ve yiyin. Böylece cennete varırsınız."

Cafer, Ebu İmran'dan naklediyor:

"Kıyâmet günü, Allah rızası için olmayan tüm bağlar kopa-

(1) İsra, 8.

(2) Taha, 39.

caktır!."

Merhum el-Attar, Ebu İmran'dan naklediyor:

"Bir zaman gelecek, yeryüzü baştan başa ateş kesilecek. O gün için ne hazırladınız?! İşte Allah'ın âyeti:

'Sizden cehenneme uğramayacak yoktur. Bu, Rabbinin yapmayı üzerine aldığı kesinleşmiş bir hükümdür. Sonra biz, Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanları kurtarır, zalimleri de orada diz üstü çökmüş olarak bırakırız.'" (1)

Cafer naklediyor:

Ebu İmran; Kur'an'da geçen Zakkum ağacı (2) hakkında şu tefsiri yaptı:

"Bana ulaşan bilgilere göre insan, bu ağaçtan her ısırışında, kendi etinden de ısırılmış gibi acı çekecek."

Ebu İmran'dan Gelen Hadisler

Ebu İmran, Enes b. Mâlik, Cundeb b. Abdullah, Âiz b. Amr ve Ebu Berze gibi sahabilerden hadis rivayet etmiştir.

Ebu İmran, Enes b. Mâlik'ten, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Allah (c.c) cehennem ehlinde en az azap çeken birine sorar:

'Dünyadaki her şey senin olsa, azabın kaldırılmasına karşılık hepsini de fidiye olarak verebilir miydin?'. Adam;

'Evet!' der. Allah Teâlâ da;

'Oysa, sen daha ödemoğlunun sulbündeysen, bundan daha hafif olan bir şeyi, bana hiçbir şeyi ortak koşmamamı istemiştin. Ama sen, dünyayı bana ortak kabul ettin' der."

Ebu İmran el-Cevnî, Enes b. Mâlik'ten, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"İki kişi ateşten çıkarılır ve Rablerinin huzuruna getirilir. Sonra tekrar ateşe dönmeleri için emir verilir. Biri döner ve şöyle

(1) Meryem, 77-72.

(2) Duhan, 43.

der:

"Ya Rab! Beni ateşten çıkardığında oraya tekrar göndermeyeceğini umuyordum!". Bunun üzerine Allah (c.c) onları ateşten tümüyle kurtarır" (Sahih hadis).

Ebu İmran, Cundeb b. Abdullah'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Bir adam şöyle dedi:

"Vallahi Rab Teâlâ şu adama acımayacak, ona mağfiret etmeyecek!" (buna karşılık) Allah (c.c) şöyle buyurdu:

"Benim, falancaya rahmet etmeyeceğimi, bağışlamayacağımı söyleyip benim üzerime yemin eden kimdir? O adamın tüm amelini yaktım, boşa çıkardım, bahsettiği kişiyi ise affettim!"

Ebu İmran el-Cevni, Ebu Bekir b. Ebi Abdullah'tan naklediyor:

Düşman karşısındaydık. Ebu Musâ, Rasûlullah (s.a)'ın,

"Cennetin kapıları, kılıçların gölgesi altındadır" sözünü nakletti.

O sırada iri, heybetli ve güçlü biri kalktı;

"Bu hadisi Peygamber (s.a)'den mi duydun ey Ebu Musa?" dedi. Ebu Musa;

"Evet!" deyince arkadaşlarının yanına döndü ve,

"Size selam olsun!" diyerek harbe atıldı. Kılıcının keskin tarafı kırıldı. Tâ şehit oluncaya kadar çarpıştı. (Sahih hadis)

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzi, Ebu İmran'ın vefatına dâir bir bilgi vermiyor. Zehebi şöyle diyor :

Hicri 128 yılında vefat edenlerden biri de Basrah Ebu İmran el-Cevni'dir. Bu zatın asıl adı Abdülmelik b. Habîb'dir. Cundub b. Abdullah'tan ve bir grup muhaddisten hadis alan Ebu İmran çok genç yaşta vefat etmiştir. ⁽¹⁾

(1) Zehebi, el-Iber, c.1, s.129.

BEDİL B. MEYSERE (R.H) ⁽¹⁾

Bedil b. Meysere el-Ukaylî ihlash, âbid, zâhid bir zâttı.

es-Seriyy b. Yahya, Bedil el Akîlî'den rivayet ediyor:

"Kim, ilmiyle Allah (c.c)'ın rızasını kazanmak isterse, Allah (c.c) ona yönelir, kullarının kalplerini de ona yöneltir. Kim de ilmiyle, Allah (c.c) rızası dışında amel ederse, Allah (c.c) ondan yüzünü çevirir ve kullarının kalplerini de ondan döndürür."

el-Velid b. Hişâm, Bedil el-Akîlî'den rivayet ediyor:

"Oruç âbidlerin sığınağıdır."

Mehdi b. Meymûn anlatıyor:

Bedil el-Ukaylî'nin öldüğü gece, birisini şöyle derken işittim:

"Biliniz ki, Bedil cennet sâkinlerinden oldu."

Bedil'den Gelen Hadisler

Bedil, Enes b. Mâlik (r.a)'ten hadis almış ve Ebu'l-Cevzâ, Abdullah b. Şakîk ve başkalarından da hadis işitmiştir.

Bedil el-Ukaylî babasından, o da Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Allah (c.c)'ın insanlardan dostları vardır." Hz. Peygamber (s.a)'e; "Ya Rasûlallah, kim onlar." denildi. Hz. Peygamber; "Kur'ân ehli olanlar, Allah (c.c)'ın ehli ve yakınlarıdır" dedi.

Abdurrahman b. Bedil babasından, o Ebu'l-Cevza'dan, o da Hz. Âişe (r.a)'den rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a), namazı tekbirle açardı (girerdi). Okumaya da (kıraate) 'Elhamdülillahi Rabbi'l-Âlemin'le başlardı. Rükûya eğildiği zaman, kafasını ne kaldırır, ne de eğerdi, ikisinin ortasını bulurdu."

Bedil el-Ukaylî, Abdullah b. Şakîk'den, o da Hz. Âişe

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.62.

(r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a); "*Fe ravhan ve reyhan*" âyetini "*Fe râhun ve reyhan*" olarak okudu. ⁽¹⁾

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzî, Bedîl'in 130 (H.) yılında vefat ettiğini söylüyor. ⁽²⁾

MUHAMMED B. VÂSÎ (R.H)⁽³⁾

Mütevazî, salih ameli bırakmayan Ebu Abdullah Muhammed b. Vâsî ancak Allah için çabalar, nefsini körüklemeyi ve Allah'tan korkardı.

Tasavvuf; huşû, nefsi hor görme, kanaathârlık ve alçak gönüllülüktür.

Mâlik'in Muhammed'i "Rahman'ın Kurrâsı" olarak Vasıflandırması

Mâlik b. Dinar diyor ki:

"Kur'ân okuyanlardan iki yüzlüler vardır. Onlar kralların yanına sokulduklarında, onların suyundan giderler. Âhiret ehlinin yanına geldiklerindeyse âbid kesilirler."

"Siz, kralların değil, Rahman'ın kurrâsı (Kur'ân okuyucusu) olunuz. Muhammed b. Vâsî Rahman'ın kurrâsı'ydı."

Muhammed'den Gelen Hikmetli Sözler

Muhammed b. Vâsî diyor ki:

"Kul, tüm kalbiyle Allah'a yönelirse, Allah da müminlerin kalbini ona yöneltir."

Hayyat, Muhammed b. Vâsî'nin duasını naklediyor:

(1) Vâkıa, 89.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.179.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.345.

"Allah'ım! Tüm kötü makamlardan, tüm çirkin oturaklardan, giriş ve çıkışlardan, kötü amellerden, kötü sözlerden, kötü niyetlerden sana sığınır, senden af dilerim. Tevbem sanadır. Tevbemi kabul et. Ben sana döndüm. Sen de bana dön!"

Hişam b. Hassan anlatıyor:

Muhammed b. Vâsi'ye;

"Nasıl sabahladın ey Ebu Abdullah?" diye sordular.

"Ecelimi yakın, emelimin gerçekleşmesini uzak ve amelimi kötü bularak sabahladım."

İsmail b. Müslim el-Abdi, Muhammed b. Vâsi'den naklediyor:

"Kur'an, âriflerin⁽¹⁾ bahçesidir."

Muhammed'in Ağlayışı ve Güzel Halleri

Muhammed b. Vâsi diyor ki:

"Öyle insanlar gördüm ki, gözleri ağlamaktan kızarmış ve yastığını ıslatmışken, yanağının yanbaşındaki hanımının bundan haberi yoktur. Öyle insanlar var ki, namazda gözlerinden sel gibi yaşlar boşanır da, aynı safta yan tarafında bulunanlar hiçbir şey hissetmezler."

İbni Şevzeb anlatıyor:

Muhammed b. Vâsi, ağlayan insanların yanına geldi. Orada biraz durdu. Sonra herkes yemeğe çağrılınca yemeğe gittiler. **Muhammed b. Vâsi** bir köşeye çekilmiş oturuyordu.

"Ey Ebu Bekir! Sofraya yaklaşıp biraz yemek yesen!.." dediler.

"Ağlayan hiç yemek yiyebilir mi?" diye cevap verdi. Ağladıktan hemen sonra yemeğe oturmayı ayıplıyor, hoş görmüyordu.

İbni Hassan anlatıyor:

Muhammed'e; *"Nasıl sabahladın?" diye sorulunca; "Her gün âhirete bir konak daha yaklaşan insanı mı soruyorsun?" derdi.*

(1) İrfan sahibi olanlar, Allah'ı bilenler. (Çev.)

Ammara b. Mihran anlatıyor:

Muhammed b. Vâsi benim evime hayran kalmıştı. Niçin çok beğendiğini sorduğumda, evimin kabristana çok yakın olmasını sebep göstermiş ve;

"Kabirler sana âhireti hatırlatmıyor mu?" demişti.

Süfyan anlatıyor:

Muhammed b. Vâsî'ye;

"Seni Allah için seviyoruz" dediler. Vâsi de;

"Beni sana sevdiren Allah da seni sevsin. Ya Rab! Sen bana kızgın iken seni seviyormuş gibi gözükmekten sana sığınırım" dedi.

Kadılık, Bedenin Zekatı, Kalp Katılığı ve Yemeğe Dâir

Muhammed b. Vâsi defalarca kadılık görevine çağrıldıysa da bunu kabul etmemiştir. *"Sana işkence edeceğim!"* diyen hâkimlere de; *"Olsun! Dünya zilleti âhiretin horluğundan hayırlıdır"* cevabını vermiştir.

Muhammed b. Vâsi diyor ki:

"Kazanç kapısı aramak, çalışmak, bedenin zekâtıdır. Temiz yeyip helâl yedirene Allah yardım etsin, onu yücelerden eylesin."

el-Asmaî, Muhammed b. Vâsî'den naklediyor:

"Günahkârın günahı yüzünden belli olur!"

Huzeyme Ebu Muhammed anlatıyor:

Bir adam **Muhammed b. Vâsî'ye;**

"Bana nasihat ver" dedi. **Muhammed;**

"Dünyada ve âhirette padişah ol!" dedi. Adam;

"Bu nasıl olur?" diye sordu. **Muhammed;**

"Dünyaya önem vermeyerek!" dedi.

Muhammed b. Vâsi diyor ki:

"Dört şey vardır ki kalbi katılaştırır: Günah üstüne günah işlemek, kadınları toplayıp onlarla gevezelik etmek, ahmaklarla

şakalaşıp onlarla atışmak ve ölümler meclisinde oturmak." Vâsi'ye;

"Ölümler meclisi de neyin nesi?" diye sordular. O şöyle izah etti:

"Yâni, zengin, azgın ve zalim sultanların sohbetlerine katılmak, onların gediklisi olmak!"

Halid b. Da'lac, Muhammed b. Vâsi'den naklediyor:

"Yemeği az yiyenin anlayışı çok olur. İnce fikirli ve parlak düşünceli olur. Çok yemek ise sahibini pek çok şeyi anlamaktan alıkoymaz."

Abdülvahid b. Ziyad anlatıyor:

Mâlik b. Dinar, Havşab'a şöyle dedi:

"Karnın şişmişken uyuma! İştahın varken hemen yemekten kalk!" Havşab;

"Ama senin bu sözlerin tam dünya hekimlerinin öğütleri!" dedi. Onları dinleyen Muhammed b. Vâsi;

"Evet! Bu özellikler, aynı zamanda âhiret yolunun hekimlerince de tavsiye ediliyor. Onların da vasfı böyledir" dedi.

Oruç, Sultana Yakınlık, Helal Mal, Haset ve Gurura Dâir

Muhammed b. Behram diyor ki:

"Muhammed b. Vâsi her gün oruç tutar ama bunu gizlerdi."

Haris b. Nebhan anlatıyor:

Muhammed b. Vâsi'yi gördüm. "Ah arkadaşlarım... Ah ashabım... Hepsi gitti, kimsecikler kalmadı" diye sızlanıyordu. Ona yaklaştım ve;

"Allah sana rahmet etsin, seni korusun ey Ebu Abdullah! Şimdi de gündüzünü oruçla, gecesini namazla ve hayatını Allah yolunda cihatla geçiren gençler yok mu?" dedim.

"Evet var. Öyle gençler tekrar ortaya çıktı.. Ama ah bir bilsen, gösteriş ve gurur onları nasıl çirkinleştiriyor" dedi.

Halid b. Da'lac, Muhammed b. Vâsi'den naklediyor:

"Kargıların sivri uçlarıyla berelenmek veya yerde sürüm"

sürüm sürünmek, sultana yakın olmaktan daha iyidir."

Said b. Âmir anlatıyor:

Muhammed b. Vâsi, Bilal b. Ebi Burde'nin yanına gelmişti. Bilal onu yemeğe çağırdıysa da Muhammed kendine bir mazeret buldu ve yemeğe oturmadi. Bilal;

"Yemeğimize hoş bakmadığını görüyorum!" diye kızdı. Vâsi;

"Böyle deme ey emir! Vallahi sizin hayırlılarınızı oğlumuzdan daha çok severiz" dedi.

Hammad b. Zeyd anlatıyor:

Muhammed b. Vâsi ile otururduk. O hep şöyle dua ederdi:

"Allah'ım! Bizi senden uzak edecek her türlü rızıktan sana sığınırız! Bizi pisliklerden temizle. Bizim başımıza zalimleri tasallut etme!"

Böyle dua ettikten sonra bir müddet susar, sonra yine aynı duayı yapardı.

Muhammed b. Behram, Muhammed b. Vâsi'den naklediyor: *"Mal ancak dört yoldan biriyle gelmişse helâl sayılır. Helâl ticaretten kazanılmışsa, Kur'an'a uygun bir miras bölümünden kalmışsa, bir müslümanın gönül hoşluğu ile verdiğiysa ve âdil bir imam tarafından müslümanlara pay edilen bir ganimet ise."*

Vekî anlatıyor:

Muhammed b. Vâsi'ye kadılık teklifi gelmiş, ama o bunu reddetmişti. Hamımı, kocasının bu tavrına son derece sinirlenerek:

"Ailen var! Evladın var! Sen muhtaç bir adamsın, kabul etsene bu görevi" demişti. Ama Muhammed;

"Şirke ve sebze ye dayanabildiğimi gördüğün sürece benden böyle bir şey isteme ve umma" cevabını vermişti.

Utbe b. el-Minhal'den naklediliyor:

Bilal b. Ebi Burde, Muhammed b. Vâsi'ye;

"Kaza ve kader hakkında ne diyorsun?" diye sordu. Muhammed;

"Ey emir! Allah Teâlâ kıyâmette kullarına kaza ve kaderi sormayacak, amellerini soracak!" dedi.

Ebu Said el-Müeddeb, Muhammed b. Vâsi'den naklediyor:

"Sıkıntı veren adamın dostu olmaz. Haset edenin de zenginliği yoktur. Sakın ha kendi görüşüyle gururlanan adama yol göstermeye kalkma! Sözün kabul edilmez."

Muhammed'den Gelen Hadisler

Muhammed b. Vâsi, sadece hadis rivayet eden bir taşıyıcı değil, gözü açık, ibadete düşkün, kalp huzuruna ermiş, az konuşan, çok rivayetten uzak duran, âlim bir zât idi.

Enes b. Mâlik'ten, Mutarrîf'ten, Hasan'dan, İbni Sîrîn'den, Salim ve Abdullah b. Sâmî'ten, Ebu Burde (r.a)'den hadis rivayet etmiştir.

Muhammed b. Vâsi, Enes b. Mâlik'ten, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Kim, Allah'ın öğrettiği bir bilgiyi saklarsa, kıyâmet gününde ağzına ateşten bir gem vurulur!" (Garîb hadistir)

Muhammed b. Vâsi, Bilâl b. Ebt Bürde'nin yanına gelerek; *"Ey Bilâl! Bize, dedenin, Rasûlullah (s.a)'dan rivayet ettiği bir hadis söyle" dedi. Bilâl de şu hadisi okudu:*

"Cehennemde bir vadi vardır. Bu vadide Nebheb denilen bir kuyu vardır. Allah 'bu kuyuya bütün nemrut ve zalimleri dolduracağım' diye vaadetmiştir. Sakın ha! Onlardan olmayın!" (Ezher Muhammed'den bu hadisi ahırken müteferrid kalmıştır).

Muhammed b. Vâsi, İbni Sîrîn'den o Ebu Hüreyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Ateş; yumuşak, hoşgörülü, kolay ve yakın olan her şeye haramdır." (1)

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

(1) Gerçeği hemen kabul eden, insanları kırmadan hareket eden, Rab Teâlâ'ya yakın olan kullara haramdır. (Çev.)

İbnü'l-Cevzî şöyle diyor :

Muhammed b. Vâsî, **Hasan el-Basrî**'den on sene sonra vefat etti. Yaklaşık olarak 120 (H.) yıllarında ⁽¹⁾. **Zehebi** ise şöyle diyor :

Hicri 123 yılında vefat edenlerden biri de Basra'nın âbidi olan **Muhammed b. Vâsî Ezdî**dir. Bu zat, **Enes**'den, **Mutarri**'den ve bir grup hadisçiden hadis almakla beraber rivâyeti az birisiydi. Rivâyet ettiği hadisler 15 civarındadır. **Muhammed b. Vâsî**'nin menkıbeleri meşhurdur. ⁽²⁾

FERKAD ES-SEBEHÎ (R.H)⁽³⁾

Ebu Yakub Ferkad es-Sebehi fani dünyadan yüz çeviren, âhirete yönelen bir zâttı.

Tasavvuf; eğlenmeye, temenniye son vermek ve Allah (c.c)'a kavuşmak için gayret sarfetmektir.

el-Heysem b. Muâviye rivayet ediyor:

Bana, şeyhim anlattı: Kûfeli bazı insanlar toplandılar; "**Haydin Basra'ya inelim, âbidlerin ibadetlerini seyredelim**" dediler. Bazıları, bazılarına: "**Haydin Ferkad es-Sebehi'ye gidelim**" dediler ve onun yanına gittiler. **Ferkad**, onlarla bir saat konuştu. Sonra; "**Ey Ebu Yakub, öğle yemeği vakti geldi**" dediler. **Ferkad**; "**konuşmamı uzattım ki, acıkıp benim yanımdaki yiyecekleri yiyebilirsiniz diye**" dedi. Sonra; "**şu zenbili indirin**" dedi. İndirdiler, içinden siyah arpa ekmeği parçaları çıkardılar. Ona; "**Ey Ebu Yakub, bu tuzsuz!**" dediler. **Ferkad**: "**Hamura bir kez tuz atmıştık, şimdi size tuz bulmamı benden istemeyin!**" dedi.

Seyyar, **Ferkad**'dan şöyle işittiğini rivayet ediyor:

"**Dünyayı, sütannesi, âhireti de asıl ana bilin. Görmez misiniz, çocuk kendisini sütannesinin kollarına atarak büyür, ama asıl annesini öğrenince, sütannesini terkeder, kendisini annesinin kollarına bırakır. Âhiret de sizin annenizdir. Çok yakında sizi kendisine**

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.183.

(2) Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.121.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.44.

çekecektir."

Seyyar, Ferkad'dan şöyle işittiğini nakleder: "Kim dünya için endişelenirse, Rabbine gazaplanmış olur. Kim zenginle birlikte oturur, ona boyun eğerse, dininin üçte ikisi gider. Kime bir musibet gelir de, insanlara şikâyet ederse, sanki Rabbinin ona yaptığı kötülükten şikâyet etmiş gibi olur."

Cafer b. Süleyman rivayet ediyor:

Ferkad es-Sebehî şöyle dedi: "Benî İsrâîl hükümdarları, âbidlerini din yüzünden öldürüyorlardı. Sizin hükümdarlarınız ise, sizi ancak dünya yüzünden öldürüyorlar. Onları ve dünyayı terkedin."

Vaaz, Yahudileştiren Zenginlik, Sadaka ve Ecele Dâir

Muâviye b. Seleme, Ferkad es-Sebehî'den rivayet ediyor:

İsa b. Meryem şöyle derdi: "Ne mutlu! Konuşmasına kulak veren insanlara kulaklara hitap eden kişiye. Bir kişi, Allah (c.c) indinde, bir kavmin cennete girmesini sağlayan bir vaazdan daha büyük ecirli sadaka vermemiştir."

Deylem b. Gazvan, Ferkad es-Sebehî'den rivayet ediyor:

"Bir adam, yedi sene boyunca bir günahattan korunsa, onda o günahattan eser kalmaz."

Cafer b. Süleyman anlatıyor:

Bir gün sabah erkenden Ferkad'a uğradım. Şöyle diyordu: "Bu gece rüya gördüm. Bir tellal, gökyüzünden şöyle bağıırıyordu: 'Ey yahudilerin benzerleri, Allah'tan utanın!'."

Seyyar anlatıyor:

Bir gün erkenden Ferkad'a uğradım. Onu şöyle derken işittim: "Ben bu gece bir rüya gördüm. Bir tellal gökyüzünden şöyle bağıırıyordu: 'Ey saray sahipleri, ey yahudilerin benzerleri, size nimet verildiği zaman şükretmezsiniz. İmtihan edildiğinizde, sabretmezsiniz. Sizin için azaptan sonra hayır yoktur.'"

Fudayl rivayet ediyor:

Ferkad, İbrahim'e (en-Nahaî); "Ey Ebu İmran, altı dir-

hemlik vergi için bugün kederli bir halde sabahladım. Ay başı geldi, bende altı dirhem yoktu. Fırat nehrinin kıyısında yürürken dirhemler buldum, onları aldım, tarttım. Bir de baktım ki, tam altı dirhem. Ne eksik ne de fazla" dedim. Ferkad: "Onları tasadduk et. Çünkü senin değil" dedi.

Abdülvâhid b. Zeyd, Ferkad es-Sebehî'yi şöyle derken işittim der:

"Hiçbir uyku yoktur ki, uyandığımda şeklimin değiştirilmesinden korkmayayım!"

el-Hakem b. Ebân, Ferkad'dan rivayet ediyor:

"Kulun eceli geldiği zaman, sol tarafın sahibi olan melek, sağ tarafın sahibine; 'acele et!' der. Sağ tarafın sahibi olan melek ise; 'Acele edemem, umulur ki 'Lâ ilâhe illallah' der, ben de onu yazarım" diye cevap verir.

Yahya el-Muzeynî rivayet ediyor:

Ferkad es-Sebehî şöyle dedi: "Garip, dostu olmayandır."

İmran anlatıyor:

Hasan (el-Basrî), bir yemeğe davet edildi. Ferkad'a baktı; üzerinde yünden bir cübbe vardı. Ona; "Ya Ferkad, mahşerde olsaydın, Allah'ın mağfiretinden dolayı elbiselerini yırtardın" dedi.

Ferkad'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Ferkad, Enes b. Mâlik (r.a)'e hadis isnad etmiş, Rib'i b. Harraş, Murre et-Tayyib, en-Nahaf, Said b. Cübeyr, Câbir b. Zeyd Ebu's-Şa'sa'dan da hadis rivayet etmiştir.

Ferkad, Enes (r.a)'den rivayet ediyor: "Kim, endişesi, Allah (c.c)'tan başkaları olarak sabahlarsa, o Allah (c.c)'ın kulu değildir. Kim de müslümanları düşünmeden sabahlarsa, o onlardan değildir."

(Bu üç hadisi, bu metinleriyle, Enes (r.a)'den, Ferkad'dan başkası rivayet etmemiştir. Ondan da, Vehb b. Râşid ve Vehb'den başkası rivayet etmemiştir.)

Ferkad, Murre et-Tayyib'den, o da Ebu Bekir es-Sıddik

(r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim: *"Bir müslümana zarar veren ve ondan hoşlanmayan, mel'undur."*

(Anbese b. Said, Ferkad'den bu hadisin aynısını rivayet etmiştir.)

Ferkad, İbrahim en-Nahaf'den, o Alkame'den o da Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"Her iyilik bir sadakadır; zengin için olsun, fakir için olsun (farketmez)."*

Ferkad, Yezid b. Ebi el-Mihzem'den, o da Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ediyor: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"Misvak kullanmak sünnettir, gündüzün hangi vaktinde isterseniz, misvak kullanın"*⁽¹⁾.

Ferkad, Şumayt'den, o da Sevban (r.a)'dan rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a), şöyle buyurdu: *"Kim zorda kalan bir müminin sıkıntısını giderirse, Allah (c.c), onu yetmişüç defa bağışlar. Biriyle dünya ve âhiret işlerini yoluna koyar. Yetmişikisini de, ona kıyâmet gününde tfa eder."* ⁽²⁾

Ferkad, Rib'i b. Hırâş'dan, o da Huzeyfe (r.a)'den rivayet ediyor:

"Beni İsrâil'de, sizin için ibret vardır. Kardeşlik, onlarda acı, sizde tatlıdır." ⁽³⁾

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzi şöyle diyor :

İbadete ve amele verdiği önem, Ferkad'ı hadis hıfzından alıkoymuştur. Ferkad Basra'da vebanın çıktığı sıralarda, 131 (H.) yılında vefat etti. ⁽⁴⁾ Zehebî ise şöyle diyor :

Hicri 131 yılında vefat edenlerden biri de Basralı zahid, Ferkad es-Sebehi'dir. Bu zat Enes (r.a) ve bir grup hadîşçiden hadis

(1) Ferkad'ın rivayetine göre; garîb hadîstir. Diğer yollardan sahîh olarak gelmiştir.

(2) Ferkad'ın rivayetine göre garîbdir.

(3) Ferkad'den Hammad yalnız başına rivayet etti. Affan'dan başkasının ondan rivayet ettiğini bilmiyorum (Ebu Nuaym).

(4) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.184.

almıştır. Hadisçiler Ferkad'ın zayıf bir râvi olduğunu söylerler. ⁽¹⁾ Ferkad es-Sebehî'nin tasavvufî usulü ve etkilediği öğrencileri hakkında şöyle deniliyor :

"Mutasavvıf Maruf el-Kerhî ile Seriiyy es-Sakatt ve Cüneyd-i Bağdâdî arasındaki münasebet son derece sıkıdır. Bu üç zat karakterleri, maksatları ve yaşayışlarıyla aynı şeyin tamamlayıcısı gibidirler. Muhtelif kaynaklardan öğrendiğimize göre Maruf tasavvuf usulünü Davûd-u Tâî'den, Davûd, Habîb el-Acemî'den, Habîb'de Hasan el-Basrî'den almıştır. Fakat bu zincir şüphelidir. İbnü'n-Nedim, Fihrist'inde şöyle diyor :

Cüneyd yöntemini Seriiyy es-Sakatt'den, o Maruf'tan, Maruf da Ferkad es-Sebehî'den almıştır. Ferkad es-Sebehî ise Hasan el-Basrî'den, Hasan, Enes b. Mâlik'ten almıştır. Burada Maruf el-Kerhî'nin hocası olarak gösterilen Ebu Yakub Ferkad es-Sebehî meşhur bir zahid ve muhaddistir. Fakat muhaddislerce zayıf sayılmıştır. Ferkad aslen Ermenistan'dan gelip ihtidâ etmiştir. ⁽²⁾

MÂLİK B. DİNAR (R.H)⁽³⁾

Ebu Yahya Mâlik b. Dinar nefsine hâkim olmasını bilen, Allah'tan korkan, olaylara ibret nazarıyla bakan ve dünya zevklerine kanmayan bir zât idi.

Tasavvufî delil sahibi olmak ve bununla şeref duymak, muhtaç olduğunu anlamak ve müterazi olmaktır.

Marifetullah, Zikir, Kur'an Erleri ve Sıddıklara Dâir

Süleyman el-Havas naklediyor:

Mâlik b. Dinar, "Dünya ehli dünyadan çıktılar. Ama oradaki en tatlı şeyi tatmadan" dedi.

Oradakiler;

(1) Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.133.

(2) Süleyman Ateş, *Cüneyd-i Bağdâdî ve Mektupları*, s.21.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.357.

"Nedir o ey *Mâlik*?" dediler. *Mâlik*;

"*Marifetullah!*" cevabını verdi.

Cafer, *Mâlik*'ten naklediyor:

"Hiç bir zengin, hiçbir servet sahibi Allah'ı anmak kadar güzel bir lezzeti tatmamışlardır."

Seriyy b. Yahya, *Mâlik*'ten naklediyor:

Bazı hikmetli kitaplarda şöyle geçer; "*Ey siddıklar! Allah'ı hazin bir sesle anın!*"

Mâlik hep şöyle derdi:

"Size öğüt verdik ama, siz hiç ders almadınız".

Mâlik diyor ki:

"*Ey Kur'an'ı taşıyanlar! Kur'an kalplerinize ne ekti?! O Kur'an ki müminin baharıdır. Tıpkı yağmur yüklü bulutların yeryüzüne bahar getirdiği gibi.*

Allah (c.c) gökten yağmur indiriyor. Bu su yaratıklara değişiyor, onlar arasında bulunan danelere kan geliyor, can geliyor, titriyor, depreşiyorlar. Yeşil, yemyeşil bir halı oluyor, güzelleşiyorlar.

"Evet! *Ey Kur'an hâimleri! Kur'an sizin kalplerinize hâlâ bir şey ekmedi mi? Nerede sûre ashabı? Nerede o iki sûredeki ashab? Bu sûrelerle ne kadar amel edebildiniz?.*"

Cafer, *Mâlik b. Dinar*'dan naklediyor:

"*Sıddık (doğruluk, samimiyet) kalpte zayıf ve çelimsiz olarak doğar. Tıpkı bir hurma ağacının incecik tek bir fidan halinde yetişmesi gibi. Eğer bir çocuk onu yorar, kırarsa, ya da bir hayvan onu yer, budarsa, aslı ve sağlamlığı gider. O fidan tekrar yeşerir, yeniden boy verir, yeniden gelişir. Nihayet sağlam, kökü ta derinlere varan bir gövde meydana gelir. Bu gövdenin ılık bir gölgesi, yenecek meyveleri vardır. Sıddık da böyledir. Kalpte çelimsiz olarak başlar. Sahibi onu aradıkça Allah samimiyetini güçlendirir. Sonunda mübarek, güzel bir huy ortaya çıkar. Bu huy o adamın nefesine bereket olur, o adamın sözü günahkârların derdine çare olur.*

Peki siz böyle samimi insanlar gördünüz mü? Ben gördüm:

Hasan (el-Basrî), Said b. Habîr ve diğerlerinden bahsediyorum. Allah bu gibi insanların sözleri ve öğütleriyle bir sürü insanı diriltir."

Hakiki Ferahlık, Hakki Takdir, Tevbe ve Dünyaya Dâir

Cafer, Mâlik'ten naklediyor:

İlim ehli şöyle der: "Her günahın aslına, esasına baktık, mal sevgisinden başka bir şey görmedik. Mal ve dünya aşkından uzak olan, hakiki ferahlığa erişir, istirahat eder." Bazı hikmetli kitaplar da geçiyor. Allah (c.c) şöyle buyuruyor: "Âlim bir kul dünyaperest olduğunda, ona uygulayacağım en küçük belâ, en küçük alay; kalbinden zikrimin tadını almam, onu çorak bırakmamdır!"

Cafer, Mâlik'ten naklediyor:

"Ey insanlar! Köpeğe altın ve gümüş sunsanız, yüzünü çevirip bakmaz bile, onları tanımaz, bilmez. Ama ona kemik attığınızda birden canlanır ve üzerine atlar. Sizin sefihleriniz de Hakki bilmez, Allah'ı tanımaz! Hakkiyla takdir edemezler O'nu!"

Cafer, Mâlik'in duasını naklediyor:

"Allah'ım! Kalplerimizi sana yaklaştır! Seni güzelce tanıyalım, senin ahdini bozmayalım, senin öğütlerini dinleyelim. Allah'ım! Bizi iyi kulların gibi yücelt! Bize takva giysisini giydir. Allah'ım! Biz, ölmeden sana dönen, tevbe eden kullarınız. Kaçınılmaz gün gelmeden sana barış imzalayanız! Allah'ım! Tarafından bize öyle bir bak ki bu nazarı âli, dünya ve ahiretin tüm hayırlarını, tüm güzelliklerini bir araya getirsin."

Mâlik bir an durdu ve sonra şöyle devam etti:

"Şimdi bazıları 'dünya iyiliği' sözümle, dinar ve dirhemi kastettiğimi sanıyor!.. Hayır! Ben, ölene kadar işlediğimiz, salih amelleri kastediyorum.

Allah'ım, sana tutkun olalım. Cehenneminden korkalım istiyoruz. Ey göğün ilâhı! Ey yerin hâkimi! Kabul et niyazımızı!"

Bu duayı yapan Mâlik hafifçe, içten içe ağlamaya başladı. Oradakiler de ağladı.

Hazm el-Kaytaf anlatıyor:

Mâlik b. Dînar ölüm hastalığı içindeydi. Başucuna geldik. Kendini hor görüyor, ellerini göğze kaldırıyor ve şöyle diyordu:

"Allah'ım! Biliyorsun, ben, ne bir kadın için, ne de midem için dünyada kalmayı istemişimdir!"

Nifak, Sıla, İlâhî Sevgi, Cihad, Gurur ve Kalp Hastalığı-na Dâir

Mâlik b. Dinar anlatıyor:

İsrâiloğulları, bulundukları yerden çıkıp gittiler. Onlara şöyle deniyordu: *"Ey İsrâiloğulları! Siz dillerinizle bana yalvarıyorsunuz, ama kalpleriniz benden fersah fersah uzak! Gittiğiniz yön bâtıldır!"*

Cafer, Mâlik'ten naklediyor:

"Niceleri vardır ki, kardeşiyle görüşmek, onu ziyaret etmek ister de, meşguliyeti ona engel olur. Ummadığı olaylar görüşmelerini engeller. Umulur ki Allah Teâlâ onları, ayrılığı olmayan diyarda bir araya getirir. Ben de Allah'tan niyaz ediyorum, bizi Tûba ağacının gölgesinde, âbidlerin istirahat ettiği yerde birleştirsin."

Cafer, Mâlik'ten naklediyor:

"Allah'ı seven gönül, Allah için dikilmeyi, ayakta kalmayı, zorluklara katlanmayı da sever."

İbni Şevzeb, Mâlik'ten naklediyor:

"Bazıları; 'cihad! cihad!' diye çılgık atıyor. Bense hentüz kendimle savaştayım."

Cafer, Mâlik'ten naklediyor:

"Dünya sevgisine iyice alıştık. Ne birbirimize iyiliği tavsiye ediyor, ne de birbirimizi kötülüğe karşı uyarıyoruz. Allah'ın bizi nasıl karşılayacağını bilmiyoruz. Kim bilir Allah bize nasıl bir azap indirecek?!"

Hazm, Mâlik'ten naklediyor:

"Siz öyle bir zamanda yaşıyorsunuz ki, hâlinizi ancak basiretli

kullar görebiliyor. Siz, övünmenin bol olduğu bir zamandasınız. Herkes azığını şişire şişire konuşuyor, âhiret ameliyle dünyayı istiyor. Bu tip insanlardan sakınız! Sakın ha onlar sizi tuzagına düşürmesin!”

Mâlik diyor ki:

“Vücut hastalandığında, yemek de yiyemez su da içemez. Ne uyuyabilir, ne de rahat edebilir. Kalp de öyledir. Ona dünya tutkusu (bir sülûk gibi) yapıştığında, ne öğüt alır, ne Allah’ı zikredebilir.”

Cafer, Mâlik’ten naklediyor:

“Eğer kalbimin bir kûmeste samimileşeceğini, kirlerden arınacağını bilsem, öyle bir yerde otururum!”

Mâlik anlatıyor:

Musa (a.s) Rabbına; *“Ya Rab! Seni nerede arayayım?”* diye sorar. Rab Teâlâ da; *“Beni, kalbi kırık olanların yanında ara!”* buyurur.

Dünyaya Değer Vermemek, ve El Emeğine Dâir

Cafer, Mâlik’ten naklediyor:

“Kim dünya şâaasından ve dünya süslerinden uzaklaşırsa, o, hevâsına galip gelmiş, nefsini yenmiştir. Kim de bâtil, abes bir övgüyle kibirlenir, sevinirse, şeytanı kalbine koymuş demektir.”

“Ey Kur’ân okuyan! Sana lâzım olan, bir çoban abası ile bir âsâdır. Sen Allah’ın azabından Allah’a kaçarsın ve kulları Allah’a yöneltensin.”

Mâlik b. Dinar’a; *“Sen evlenmeyecek misin?”* diye soruldu.

Mâlik;

“Güçlüm yetse kendimi her şeyden boşarım! Ben dünyayı üç talâhla boşamışım!” dedi.

Mâlik b. Dinar kendine pek acımaz, yıllarca kuru ekmekle yetinirdi. Ona sunulan taze bir ekmeği bile reddetmiş, yıllarca üzüm, hurma, taze ekmek yemediğini söylemiştir.

Mâlik şöyle derdi:

"Vallahi ne altınım ve ne de dirhemim... Eğer Allah indinde hayırlı bir adam değilsem, ne dünyam kaldı ne de ahiretim!"

Mâlik b. Dinar, mushaf yazarak geçimini sağlardı. O kendine katık olarak, her sene iki fûlusluk tuz alırdı. Başka bir katığı da olmazdı.

Cafer anlatıyor:

Mâlik b. Dinar, yün bir şalvar giyer, hafif bir aba ile gezinirdi. Kış gelince sırtına bir kürk atar, bir bağ ve yine bir aba ile dolaşırdı. Geçimini mushaf yazarak sağlardı. El emeğinden fazla para almaz, kazandığını bakkalına öder, yiyeceğini alırdı. Genelde bir mushafı dört ayda yazardı.

Abdûlmelik b. Karîb, Basra ehlinden olan iyiliksever bir adamdan şu olayı naklediyor;

Mâlik'in evine yangın sirayet etmişti. O hemen mushaf ve örtüsünü aldı. Komşuları; *"Ev, ev, ev gidiyor!.."* dediyse de **Mâlik**; *"Ev yansa ne olur?"* diyordu.

Abdullah b. Mübarek de olayı şöyle anlatıyor:

Basra'da yangın çıkmıştı. **Mâlik**, elbisemden çekıştirerek:

"Bak, bak, görüyor musun! Mal, mülk sahipleri, zenginler helâk oldu" diyordu.

Seyyar, **Mâlik**'ten naklediyor:

"Eğer, uyumamaya gücüm yetseydi, uykuda azabın gelmesi korkusuyla gözüme hiç uyku girmezdi. Eğer yüzlerce dostum ve yardımcımlı olsaydı, onları dünyanın her yanına salar, şöyle nidâ etmelerini söylerdim:

"Ey insanlar! Ateş! Ateş! Her yanınız ateş!"

Mâlik anlatıyor:

H. İsa şöyle der;

"Allah'tan hakkıyla korkmak ve Firdevs cennetlerini arzulamak, mümini dünya parıltısından uzaklaştırır ve ona zorluğa dayanma, sabretme gücü verir."

Selam b. Miskin anlatıyor:

Mâlik b. Dinar'ın yanına geldim. Son hastalığındaydı. Eve girdiğimde eski, kumlara karışmış bir yaygı gördüm. Mâlik orada uzanmıştı. Başının altında parça parça bir giyecek ve sepet vardı. Oradan kupkuru iki dilim ekmek çıkardı. Oturdu. Ekmekten parçalar koparıp suya atmaya başladı. Nihayet ekmek parçalarının yumuşadığına kanaat getirince bana dönerek, orada bulunan bir torbayı istedi. Torbayı uzattım. Baktı. İçinden bir kese çıkardı. Kese tuz doluydu.

"Buyur!" dedi bana.

"Ey Ebu Yahya! Şu anda yiyemem iştahım yok" dedim.
Mâlik;

"Yazık, yazık! Sen de tatlı suya kananlardansın. Tuzlu suyu içemezsin" dedi.

Mâlik daima, rızkının sadece yaşayabilecek kadar olması için Allah'a dua ederdi.

Cafer, Mâlik'ten naklediyor:

"İyilerin gönlü iyilikle coşar. Günahkârlar ise günahla azarlar. Allah herbirinizin çabasını görüyor. İçinize bakınız. Allah size acısın, yardım etsin."

Hammad b. Vâkîd, Mâlik'ten naklediyor:

"Biz ölülerin arta kalanı, rehin bıraktıklarınız. Onlar, rehinleri kendilerine dönünceye kadar mahpusturlar. Sonunda herkes bir araya gelecek ve haşrolunacağız".

Mâlik böyle konuştuğundan sonra ansızın bayıldı.

Mâlik diyor ki:

"Helâlinden bir hurma tanesi sadaka vermek, benim için haram olan bin dinardan daha hayırlıdır!"

Mâlik der ki:

Hiçbir iyilik yoktur ki, önünde bir yokuş olmasın. Eğer sabredilirse, iyilik peşinde koşan, ruhunu rahata erdirir. Eğer yokuşa

çıkamazsa, gerisin geri döner.

Sohbet, Övgüde Aşırı Gitmemek, Âlim, Ölüm ve Kabre Dâir

Mâlik der ki:

"Sohbet ettiğinde sana öğüt vermeyen, hayrı dokunmayan adamı bırak gitsin!"

Mâlik der ki:

"İnsanları tanıdığımdan beri, ne onların methiyle sevinip övünmüşümdür, ne de kınamalarıyla yerinip, üzölmüşümdür." Bunun üzerine kendisine sebebi sorulduğunda Mâlik;

"Çünkü, övenler de aşırı, yerenler de aşırıdır" der.

Cafer, Mâlik'ten naklediyor:

"Âlim odur ki, evine vardığında, hasır bir seccade, mushaf, abdest ibriği görürsün. Yani orada âhiretin izini farkedersin."

Cafer anlatıyor:

Savaş sonrasında, Mâlik ile beraber ölüleri topluyor, defnetmeye hazırlıyor, ve mezarlarına koyuyorduk. O, kısa, küçük bir merkebin sırtına binmişti. Üzerinde yine eski bir aba vardı. Yol boyunca öğüt veriyor, bizi uyarıyordu. Kabirlerin yanına gelmiştik, mahzun, duygulu bir sesle şöyle dedi:

"Uyanın!

Ey kabir mahallesi, ey içerdeki!

Ey sevdiklerimi barındıran mübarek yüzler.

Ah...

Eğer mezarlar cevap verebilseydi

bir diriye,

Bana cevap verirlerdi her ziyaret ettiğimde.

Oysa,

Kabirler suskun, sessiz bana,

Ve ben, yuvama

Sessiz, sedasız, kırgın döntüyorum yanlarından."

Zulmü Önlemek, Bildiğiyle Amel Etmek, Samimiyet ve İyilere Dâir

Mâlik b. Dinar, vergi toplayanların yaptıkları haksızlıklara karşı durur, onları pervasızca uyarırdı. Bir keresinde gemisi elinden alınan bir tacir ona başvurmuş, o da adamdan zorla paralarını isteyen vergi tahsildarlarının yanına çıkarak;

"Birakın, salın adamın gemisini!" demişti. Oradakiler;

"Hayır! Biz hep böyle yaptık, böyle yaparız" dediler. Orada, halktan toplanan haraçların bulunduğu büyücek bir kap vardı. Oradakiler **Mâlik'e**;

"Ey Ebu Yahya! Bizim için Allah'a dua et! dediler. Mâlik;

"Siz gidin para çömleğinizden dua isteyin! O etsin duanızı! Binlerce insan aleyhinize bedduâ ederken, ben niye size dua edecekmişim? Bir haklının bedduâsı kabul olmayacak da, benim duam mı kabul olacak?" dedi.

Mâlik der ki:

"Eğer bu kavim susmayı kendileri için görev sayabilse, gevezeliklerini azaltabilirlerdi."

Mâlik der ki:

"Bilip de, bildiği ile amel etmemek, uzun uzun çalışıp odun yığan ve sonra da yığıdıklarını taşımaktan aciz kalan adamın hali gibidir. O, habire odun yığar ama taşıyamaz."

Mâlik der ki:

"Şeytan hâfizlarla oynar, tıpkı çocukların ceviz taneleriyle oynadığı gibi...."

Mâlik der ki:

"Müminle münafık, koyunla kurt barış imzalamadıkça sulh edemez."

Cafer anlatıyor:

Mâlik, bir gece Tîbâle dağının eteklerinde şu sesi duymuş:

*"Ağlayanlar!
Koşun İslâm'ın yardımına!
Benim mahvoluşum yakın, onlar ahdi bozdular.
Dünya arkasını döndü.
Ben de sırtımı çevirdim ona.
Hayrı, bereketi de kalmadı yanımıza.
Allah'ın vaadine şeksiz inananlar,
Sıkıldı bu dünyadan!"*

Mâlik sesin geldiği yöne bakmış, ama kimseyi görememiş.

Mâlik der ki:

"Mümin, bir inciye benzer. Nerede bulunursa bulunsun, orada güzeldir."

Mâlik der ki:

"İyiler, şu üç şeyi birbirlerine tavsiye ederlerdi;

*Dili kötü söze kapamak. Çok istiğfar etmek ve inzivaya çekilip
Allah'ı anmak!"*

Kur'ânî Tefekkür, Samimi Âlim, Bidatçı, Gösterişli Kadın, ve Bitmeyen Yaşam Hevesine Dâir

Cafer anlatıyor:

Haşr sûresinin son âyetlerini okuyan **Mâlik** şöyle dedi: "Allah'a ve şu Kur'an'a inanan bir kul bu âyetleri duyunca kalbi sarsılır, zelzeleye uğrar (Ey Muhammed! Eğer biz Kur'an'ı bir dağa indirmiş olsaydık, sen onun Allah korkusuyla baş eğerek parça parça olduğunu görürdün)." (1)

Mâlik, âlim geçinen birine şöyle dedi:

"Ey âlim! Sen bilgini çok görüyor ve onunla böbürleniyorsun. Eğer bu ilmi Allah için arasaydın, O'nun rızası uğruna elde etseydin, senin hayatında bunun eseri görüldü."

Galib el-Kattan anlatıyor:

(1) Haşr, 21.

Rüyamda Mâlik'i gördüm. Her zaman ibadet ettiği mescitte oturuyordu. Üzerinde Mısır işi bir giysi vardı. Onu dinledim. Parmaklarıyla "iki" işareti yapıyor, (canlı bir tasvirle) şöyle diyordu:

"İnsanlardan iki sınıf vardır ki, onlarla sakın ha ünsiyyet etme, dost olma! Onlarla sohbet etmek, yârenlik etmek, bir müminin kalbini bozacak en kötü şeydir. Bidate iyice batmış, aşırı giden ile, dünyaya iyice gömülmüş azgın zengin (mütref)'den bahsediyorum."

Mâlik, kendi zamanında "dibâce"⁽¹⁾ ile evlenenlere kızar, onların böyle bir kızı seçmelerinde gösterdiği zaafı, yaptıkları israfı kötüler ve şöyle derdi:

"Vallahi böyle bir kadına heveslenip, altına ve süse boğacağınıza, fakir, iffetli bir yetim kızla evlenmeniz, onu giydirmeniz ve hayat arkadaşı olmanız çok daha hayırlıdır."

Mâlik anlatıyor:

Sizden çok önce yaşayan bir adam, pek uzun ömürlüydü. Beş yüz yaşına geldiğinde ona;

"Artık ölümü istiyor musun" diye sordular. Adam;

"Hayır! Kim ister bahar melteminden ayrılmayı?" dedi.

Temiz Kalp, Hesaplaşma, Para Aşkı, Faydasız Bilgi ve Son Güne Dâir

Cafer, Mâlik'ten naklediyor:

"Temiz olan temiz karşılanır. Kirli ve düzensiz adamın işleri de karışık yapılır. Rüzgâr nasıl ağacı sarsıyorsa, şeytan da öylece insanın nefsini sarsar!"

Muallâ el-Varrak anlatıyor:

Mâlik b. Dinar'ın yanında oturuyorduk. Mâlik sohbet ediyordu. Yanımıza Ebu Ubeyde geldi. Elinde, iki ucu ilmekli bir lif vardı. Birden ilmeğin birini kendi boynuna diğerini de Mâlik'in boynuna geçirdi. Şöyle dedi:

(1) Dibâce : Zamanın güzel, zengin ve yabancı kadınları. (Çev.)

"Ey Mâlik! Düşün, sen ve ben kıyâmet gününde Allah'ın huzurunda böyle olursak ne yaparız? Sen ne dersin o zaman?" Bunun üzerine Mâlik ağladı. Ebu Ubeyde ağladı. Oradaki herkes ağladı.

Mâlik şöyle diyor:

Bazı ilim ehli şöyle der: "Tüm günahların kaynağına baktım, para ve mal sevgisinden başka bir şey yoktu. Mal sevgisini içinden atan ve silkinen kul, gerçekten rahatlamış, huzura ermiş demektir".

Cafer, Mâlik'ten naklediyor:

"Âhir zamanda rüzgârlar ve karanlıklar olacak. İnsanlar korkacak ve bilginlerine sığınacaklar. Ama bir de bakacaklar ki, onlar da çarpılmışlar!"

İsa (a.s)'nın, Ölü Bir Köpeğin Dişlerindeki Güzelliği Görebilmesi, Bir Kabrin İbretli Kitâbesi ve Ölümün Herşeyi Yarıda Bırakışı

Mâlik anlatıyor:

İsa (a.s) havarileri ile bir köpek leşinin yanından geçiyordu. Havariler:

"Of, ne pis, ne dayanılmaz bir kokusu var!" dediler. İsa (a.s) ise;

"Ne güzel, bembeyaz dişleri var!" dedi. ⁽¹⁾

Mâlik anlatıyor:

Bir kabrin yanından geçiyordum. Bir kitâbe ilişti gözüme. Şunlar yazılıydı:

*"Ey buradan geçenler!
Yürüyün bakalım,
Yürüyemeyeceğiniz bir güne doğru yürüyün!
Salın dizginleri, gevşetin ipleri
Ölüm gelmeden önce, yaşayın yaşayacağınızı!"*

(1) Bu olay bazı rivayetlerde peygamberimiz için de varid olmuştur. Doğrusu Hz. İsa için varid olmalıdır kanaatindeyiz. (Çev.)

*Biz de sizin gibiydik bir zamanlar,
Zaman canımıza okudu.
Ve siz de
Döneceksiniz bizim hâlimize!"*

Ubeydullah anlatıyor:

Mâlik, hurma fidanını hırsla dikmeye çalışan bir adamın yanından geçti. Ona selam verdi. Sonra ona tekrar uğradı ve bulamadı. Öldüğünü söylediler. Mâlik şöyle dedi:

*"Dünya tutkunu adam, emelinden önce öldü.
Bir hurma fidanını yetiştirdi,
özen gösterdi ama,
Fidan boy verdi,
ve can vermek düştü adama".*

Ev Reisinin Mesuliyeti, Kötü Dost, Valiye Beddua, Pazar, Helal Kazanç ve Köhne Eve Dâir

Fudayl b. İyâd anlatıyor:

Mâlik, doğru dürüst namaz kılamayan bir adam gördü ve şöyle dua etti:

"Allah bu adamın ailesine, çoluğuna çocuğuna acısın, yardım etsin!" Oradakiler:

"Nasıl olur? Adam doğru dürüst namaz kılamıyor. Ama sen onun ailesine dua ediyorsun?" dediler. Mâlik;

"Ailesi, namazı o adamdan öğreniyor. O, onların büyüğü" dedi.

Cafer anlatıyor:

Bir gün Mâlik'in peşisıra gelen bir köpek gördüm. Şaşkınlıkla şöyle sordum:

"Bu ne hal ey Ebu Yahya? Nedir o seninle giden?".

Mâlik;

"Bu var ya... Kötü dosttan kat kat iyidir" dedi.

Hammad da benzeri bir olayı naklediyor:

Mâlik'in yanına geldim. Oturuyordu. Yanbaşında bir köpek çömelmiş, burnunu **Mâlik**'in ellerine dokunduruyordu. Hemen, köpeği kovmaya çalıştım. **Mâlik** müdahale etti;

"Durl! Bırak onu. Bu yaratık kötü arkadaştan daha hayırlıdır. Hem bana zarar da vermez" dedi.

Bekir b. Muhammed el-Âbid anlatıyor:

Mâlik b. Dinar Basra valisinin huzuruna çağırılmıştı. Vali O'na;

"Bize dua et!" dedi. **Malik**;

"Kapında yüzlerce mazlum sana bedduâ ederken, benden dua mı umuyorsun?" dedi.

Cafer, Mâlik'ten naklediyor:

"Pazar, malı çoğaltır ama dini azaltır."

Muammer naklediyor:

Mâlik'e;

"Sen yemek ve giyside perişan olmaya neden karşısın?" diye soruldu. **Mâlik**;

"Helâlinden kazanın ve helâlinden giyinin" dedi.

Seyyar, Malik'ten naklediyor:

Meryem oğlu İsa (a.s), sakinleri ölmüş köhne bir evin yanından geçiyordu. Durdu ve şöyle dedi:

"Seni bu halde bırakıp gidenlere yazıkl! Senin, onların önceki dostlarına neler yaptığını görmeden, ibret almadan çekip gittiler."

Mâlik'in Hadis Aldığı Kimseler ve İki Hadisi

Mâlik b. Dinar, Enes (r.a)'den birkaç hadis rivayetinde bulunmuştur. Tâbiînin de büyüklerinden, **Hasan**'dan, **İbni Sîrîn**'den, **Kasım b. Muhammed**'den, **Salim b. Abdullah**'dan ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir.

Mâlik b. Dinar, Enes (r.a)'den, o da **Rasûlullah (s.a)**'dan rivayet ediyor:

"Allah korkusu, hikmetin başıdır. Verâ, amellerin efendisidir. Allah Teâlâ, yalnız kaldığında kendini gûnahtan sakındırabilecek bir 'verâ'sı' olmayan adamın diğer amellerine bakmaz, aldırış bile etmez!"

Mâlik b. Dinar, Abdullah b. Galib'ten, o Ebu Said el-Hudrî'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"İki özellik vardır ki, müminde hiç bulunmaması gerekir. Kötü huy ve cimrilik" (Mâlik'in Garîb hadîsidir).

Mâlik b. Dinar Hakkında Diğer Müelliflerin Beyanı

İbnü'l-Cevzî şöyle diyor :

Mâlik b. Dinar Basra'da çıkan meşhur veba salgınından az önce vefat etmiştir. Bilindiği gibi veba hadisesi 131 (H.) yılında vuku bulmuştu. ⁽¹⁾ İbni Hallikân, Mâlik b. Dinar hakkında şöyle diyor :

Ebu Yahyâ Mâlik b. Dinar el-Basrî, Benî Sâme kabilesinin azatlılarından. Mâlik, dünyaya değer vermeyen, sadece kendi kazandığından yiyen biriydi. O, mushaf yazarak geçimini sağlardı. Her zaman eliyle kazanmanın gayet güzel bir vasıf olduğunu söyler ve şöyle derdi : *"Tevrat'ta okudum, şöyle geçiyor; 'eliyle kazanan ve geçinen insanın ölümü ve hayatı ne güzeldir!'"*

Mâlik b. Dinar hakkında çeşitli menkıbeler anlatılır. Bunların ilginç ve güzel olanlarından birkaçı Ebu'l-Kasım Halef b. Beşkûval el-Endelüsînin *"Kitabü'l-Müsteğîsin"* adlı eserinde anlatılmaktadır. Mâlik b. Dinar hakikaten büyük insanlardandır. ⁽²⁾

Mâlik'in kesin ölüm tarihini Zehebi söylüyor :

Hicrî 127 yılında ölenlerden biri de Basralı meşhur zahid Mâlik b. Dinar'dır. ⁽³⁾

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.194.

(2) İbni Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yân*, c.4, s.139.

(3) Zehebi, *el-İber*, c.1, s.126.

HARUN B. RABAB EL-ESEDÎ (R.H) ⁽¹⁾

Harun b. Rabab el-Esedî zühdünü gizleyen, sözünde duran bir zattı.

İbni Uyeyne, anlatıyor:

Harun b. Rabab, zühdünü gizlerdi. Elbiselerinin altına yün giyerdi.

Harun'un Zühdüne ve Yumuşak Kalbine Dâir Rivâyetler

Süfyan b. Uyeyne rivayet ediyor: "*Harun b. Rabab'ı gördüm, yüzü nur içindeydi.*"

Hammad b. Zeyd rivayet ediyor:

Eyyûb'e, **Harun b. Rabab'dan** bahsedildi. **Eyyûb**, "*O zühdünü gizlerdi*" dedi.

İbni Şevzeb rivayet ediyor:

"*Harun b. Rabab'ı gördüğümde, ağlamayı yeni kesmişti.*"

el-Evzâî rivayet ediyor:

Bana Harun b. Rabab, anlattı: "*Arşın hâmilleri (taşıyıcıları) sekizdir. Birbirlerine ince, hoş bir sesle karşılık verirler. Dördü şöyle der: 'Subhâneke vebihamdike, âlâ Hilmike ba'de İlmiğe' (Ya Rab, bildiğin halde sabrından dolayı seni tenzih ederiz, sana hamd ederiz). Diğer dördü de şöyle der: 'Subhâneke vebihamdike âlâ Afvike bâde Kudretike' (Ya Rab, gücün yettiği halde, affettiğin için, sana hamd eder, seni tenzih ederiz).*"

Haccac b. el-Esved, **Harun b. Rabab'dan** rivayet ediyor:

Allah (c.c) peygamberlerinden birine; "*kavmine bildir, onlar binalarını inşa ettiler, kalplerini harap ettiler. Kesileceği güne kadar beslenen develer gibi kendilerini beslediler (semirttiler). Onlara buğzettim. Bana dua ettiler, dualarını kabul etmedim. Benden istediler, onlara vermedim.*" diye buyurdu.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.206.

Harun'dan Gelen Hadisler

Harun b. Rabab, Enes b. Mâlik (r.a) Ahnef b. Kays, Kinâne b. Nuaym'dan hadis rivayet etmiştir.

Harun b. Rabab, Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"Cennet âhâlisi, Âdem (a.s)'in sûretinde, otuzüç yaşında, bıyıkları yeni terlemiş, gözleri sürmeli olarak diriltilecekler. Sonra cennetteki bir ağaca gidilecek. O ağaçtan giydirilecekler, elbiseleri hiç eskimeyecek, gençlikleri tükenmeyecek."* (1)

Harun b. Rabab, el-Ahnef b. Kays'dan rivayet ediyor:

Ebu Zerr'i şöyle derken işittim: Arkadaşım Ebu'l-Kâsım (s.a) bana şöyle söylerdi: *"Şüphesiz, herhangi bir kul, Allah için bir kez secde ederse, Allah onu, o secdesiyle bir derece yükseltir, bir günahını da affeder."*

Harun, Kabisa'dan rivayet ediyor:

Ebu Bekir es-Sıddîk (r.a) Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor: *"Kim, bir mümini sevindirirse, Allah'ı sevindirir. Kim bir mümine hürmet, tazim ederse, Allah'a hürmet, tazim etmiştir. Kim, bir mümine ikram ederse, Allah'a ikram etmiştir."* (2)

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzî, Harun'un baba adının Rabab değil Riâb olduğunu belirtiyor. (3)

YEZİD B. EBAN ER-RAKKAŞİ (R.H) (4)

Yezid b. Eban er-Rakkaşı, sürekli ağlayan, oruç tutan biriydi.

Tasavvuf; sabırlı olmak ve gurura kapılmamaktır.

(1) Evsâf'den, Harun'dan başkası da rivayet etmiştir.

(2) Garîb hadîsidir.

(3) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safoe*, c.3, s.194.

(4) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.50.

Said b. Âmir anlatıyor:

Yezid er-Rakkaşı, Basra'nın sıcaklığında oruç tutarak, kırk sene kendini susattı. Sonra, dostlarına şöyle dedi: *"Geliniz, soğuk suya ağlayalım."*

Abdülhâlik b. Musâ el-Lakittî, anlatıyor:

Yezid, kendini Allah (c.c) için 60 sene acıktırdı; öyle ki, vücudu soldu, bedeni bitkin düştü, rengi değişti. O hep şöyle derdi: *"Midem. bana galip geldi, onun için bir çare bulamıyorum."*

Eş'as b. Sevvar anlatıyor:

Çok sıcak bir günde **Yezid'i** ziyaret ettim. Bana; *"Ya Eş'as! Gel de susuz bir günde soğuk su için ağlayalım"* dedi. Sonra; *"eyvah! âbidler beni geçtiler; ben ise mağlup oldum"* dedi. O, kırk iki sene oruç tutmuştu.

Ebu İshak el-Hamisi, **Yezid er-Rakkaşı'ye** şöyle derken işittiğini söylüyor:

"Allah (c.c) için aç kalanlar, kıyâmet günü birinci sırada olacaklar."

Ebu'l Muttahher es-Sa'dî, **Yezid er-Rakkaşı'den** rivayet ediyor:

"Doğru kişilerin, onları hayırlı amellere götüren himmetleri vardır. Sana, seni hayırdan hayıra sevk eden himmet yeter."

Ebu İshak el-Hamisi rivayet ediyor:

Yezid, şöyle derdi: *"Vay senin haline Yezid! Rabbin senden kimi razı eder? Senin yerine kim oruç tutar, namaz kılar?"* Sonra şöyle derdi: *"Ey kabir evi olacak, ölüm randevusu olan kardeşlerim, ağlamıyor musunuz?"* Sonra da kirpikleri ıslanana kadar ağladı.

Kinâne b. Cebile el-Herevî rivayet ediyor:

Yezid er-Rakkaşı, şöyle dedi: *"İyi sözü kim söylerse al, onunla amel etmese bile. Allah Teâlâ şöyle buyurur: (Ey Muhammed!), 'dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele' (1) Ona geçici bir şey verip, sana kalıcı şey verene hamdetmez misiniz? Allah (c.c) rızası için harcanan bir dirhem, ondan yediyüz misline*

(1) Zümer, 18.

kadar bıkileşir. Allah (c.c) için senin yanında ödül yok mu? Seni yediriyor, suluyor, sana yetiyor, seni gecende koruyor, zor günlerinde duanı kabul ediyor! Kulağının ağrısını, bir gece göz ağrını, denizde, karada korktuğun günleri unutmuş gibisin! O'na dua ettin; duanı kabul etti. Sen ancak günah hırsızlarından bir hırsızısın. Ne zaman başına bir iş gelse, O'na sığınırsın. Şayet seni, dünyayı içindeki altınlarıyla, gümüşleriyle, ziynetleriyle seyretnmek sevindiriyorsa, gel sana haber vereyim: Sen bir cenaze teşyi ediyorsun (uğurluyorsun). O, içindeki altınlarıyla, gümüşleriyle, ziynetleriyle 'dünya'dır. Sonra habir, dünyayı ve içindekileri içine alır.

Ben sana kabrin toprağını taşımanı emretmiyorum, fakat onun düşüncesini taşımanı istiyorum."

Müslim Ebu Abdullah, Yezid er-Rakkaşî'den rivayet ediyor:

"Nuh (a.s)'un Nuh ile isimlendirilmesinin sebebi, kendi nefsi için çok yas tuttuğundandır." (1)

Yezid'den Gelen Hadisler

Yezid, Enes (r.a)'e çok hadis isnad etmiştir. Hasan, Guneym b. Kays ve başkalarından da hadis rivayet etmiştir. Ondan da, imamlardan, meşhurlardan; A'meş, el-Evzâî, Haccac b. Artaa, Zeyd el-Âma, Muhammed b. el-Münkedir, Safvân b. Süleyym, Atâ b. es-Sâib, el-Hamâdân ve başkaları hadis rivayet etmiştir.

Yezid, Enes (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "İnsanların en tasalı, dünya ve âhireti için kaygılanan mümindir." (2)

Yezid, Enes (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Fakirlik, neredeyse küfür olacaktı; haset de neredeyse kadere galip gelecekti."

Yezid b. Ebân, Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet ediyor:

(1) Nuh, "nâha" kökünden geliyor. "Nâhanın mânâsı; üste yas tutmaktır. (Çev.)

(2) A'meş'in Yezid'den rivayet ettiği garîb hadistir. Sevri A'meş'ten tek başına rivayet etmiştir. Sevri'den el-Eşcaf'de rivayet etmiştir.

Hız. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu: "Şüphesiz, her insanın gökyüzünde iki kapısı vardır; ameli oraya çıkar, rızkı oraya iner. Mümin kul öldüğü zaman, o iki kapı ona ağılar." (1)

Yezid er-Rakkaşı, Enes (r.a)'den, o da Hız. Peygamber (s.a)'den rivayet ediyor:

"Safları sık ve düz tutun, çünkü şeytan, aralıklarda durur." (2)

Yezid er-Rakkaşı, Enes (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Kim, bir Mümine hizmet ederse veya onun ihtiyaçlarından bir şeyi hafifletirse (giderirse), ona hizmet etmek, cennette onu misafir etmek, Allah (c.c)'ın üzerine hak olmuştur." (3)

Yezid er-Rakkaşı, Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Kim, kardeşine tatlı bir lokma verse, Allah (c.c) kıyâmet gününde ondan mahşerin acısını kaldırır."

Yezid, Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Namaza çağrıldığında, semanın kapıları açılır, dualar kabul edilir."

Yezid er-Rakkaşı, Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet ediyor:

Hız. Peygamber (s.a), üzerinde, fiyatı dört dirhem olan bir palan, bir de keçe olan deveye binerek haccetti. Mekke'ye yönelince şöyle dua ettiler: "Ey Allah'ım! içinde ne şöhret, ne de gösteriş olmayan bir hac istiyorum." (4)

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzi şöyle diyor :

Yezid b. Ebân er-Rakkaşı, Enes b. Mâlik'ten, Hasan el-Basrî'den ve diğerlerinden hadis almış ise de hadis kritikçileri tarafından tenkide uğramış biridir. Zaten Yezid ibadet âşığı bir sûfi idi. Hadisleri hıfzetme işiyle meşgul olmadı. (5)

(1) Musa b. Ubeyde er-Ribâî, Yezid er-Rakkaşı'den aynı rivayet etmiştir.

(2) el-Abbar da, Atâ'dan, o da er-Rakkaşı'den rivayet etmiştir. Ebu'l-Ahvas, Atâ'dan, o da Enes (r.a)'den rivayet etmiştir (Rakkaşı olmadan).

(3) Yezid'in garîb hadislerindendir.

(4) Yezid'in garîb hadislerindendir. Ondan yalnız başına Halid rivayet etmiştir.

(5) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.195.

ESVED B. KÜLSÛM (R.H)⁽¹⁾

Dua ettiği şekilde vahşi hayvanlar tarafından parçalanarak şehit olan Esved, kerâmeti erken görülenlerdendir.

Humeyd b. Hilal anlatıyor:

Esved yürürken, gözlerini ayak uçlarından ayırmaz, haramdan korunurdu. Savaştan dönüp gazi olduğunda şöyle dedi:

"Allah'ım şu nefsim, kendini gevşemiş hissediyor, seninle buluşmayı istiyor. Eğer istediğinde samimi ise, kabul et duasını. Eğer tam samimi değilse, kerih görsem de, etimi vahşi hayvanlara ve kuşlara yem eyle!"

Sonra düşmana karşı sefere çıkıldı. Esved'in bedeni kurda kuşa yem oldu. Sadece bir duvar dibinde kemikleri kaldı. Kardeşi-ne;

"Gelip görseydin ya, kardeşinden geriye ne kaldı?" dediler.

"Hayır! (Biliyorum) kardeşim dua etti ve kabul edildi. Ne hale geldiğini göreceğiz durumda değilim" dedi.

ŞUVEYS B. HAYYÂN (R.H)⁽²⁾

Adıyoğulları'nın yaşlılarından olan Şuveys b. Hayyan, Hicret yılında doğdu. Peygamber (s.a)'e yetişti, Hz. Ömer (r.a)'den bağış aldı.

Ebu Halede anlatıyor:

Ebu'l-Âliye bana;

"Beni Adiy'in ihtiyarlarından kim kaldı?" diye sordu.

"Ebu's-Sevvar kaldı" dedim.

"O genç sayılır. Ben ona, saçı sakalı ak diyorum, o kadar... Asıl sorduğum, gerçekten yaşlı olanlar" dedi.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.254.

(2) Ebu Nuaym, a.g.e, c.2, s. 255.

"Şuveys el-Adevi!" dedim.

"Evet! İşte o, Hz. Ömer (r.a) zamanında iki dirhem bağış alanlardandır" dedi.

Ebu Mes'ud el-Ceriri, Şuveys'den naklediyor:

Sağdaki melek, soldaki meleği devamlı gözetler. İnsan bir kötülük yapınca, soldaki melek bunu hemen yazmak ister. Ama sağdaki melek;

"Acele etmel Belki de bir iyilik yapacak!" diye müdahale eder. Eğer insan gerçekten bir iyilik yaparsa, bire bir kötülüğü silinir. Ardından ona sevap yazılır. Olayı izleyen şeytan:

"Ah yazık!! Âdemoğlunun sevabını katlayan da kim böyle?" diyerek hayıflanır ve kızar.

Halid b. Umeyr ile Şuveys, Utbe'den naklediyorlar:

"Zaman şimşek hızıyla geçiyor. Geriye, su ibrîğindeki tortu kadar bir şey kaldı. Sizler bir göç yurdundasınız. Bulabildiğiniz en iyi şeylerle göçünüz! Ben Peygamberimizle beraberdim. Yedinci müslüman bendim. Yiyecek bir şeyimiz yoktu. Sadece ağaç yaprağı yiyorduk. Bağırsaklarımız yanıyordu."

UKBE B. ABDÜLGÂFİR (R.H)⁽¹⁾

Ukbe b. Abdülgâfir, en vahim durumlarda bile zikrullahı dilinden ve kalbinden düşürmeyen, nimetlere şükreden bir gönül davetçisiydi.

Sâbit, Ukbe'den naklediyor:

Gizli dua, açık ve sesli duadan yetmiş kat daha faziletlidir. Kul, hem gizli hem de açık yerde aynı güzel ameli işlerse, Allah (c.c) meleklerine:

"İşte! Benim gerçek kulum budur!" der.

Sâbit, Ukbe'den naklediyor:

"Cemaatle kılınan yatsı namazının, bir hac sevabı vardır."

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.261.

Sabah namazının ise, bir umre sevabı vardır."

Ukbe'den Gelen Bir Hadis

Ukbe, Ebu Said'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

Sizden öncekiler içinde, Allah (c.c)'ın çok mal ve evlat nasip ettiği biri vardı. Ölüm geldiğinde evlatlarını yanına toplayıp sordu;

"Size nasıl bir baba oldum?" Evlatları;

"İyi bir babaydın!" dediler. Baba;

"Oysa ben, Allah nezdinde hayır sayılacak hiçbir şey yapmadım. Allah dilerse bana azap edecektir, öldüğümde beni yakın. Küllerimi rüzgâra savurun!" dedi. Öldükten sonra çocukları vasiyetini yerine getirdiler. Onu yaktılar ve külünü rüzgâra savurdular. Sonra Allah (c.c);

"Ol!" diye ferman buyurdu. Adamın cesedi toplandı, canlandı. Allah (c.c) ona;

"Niçin böyle yaptın?" diye sordu. Adam;

"Ya Rab! Senin korkundan ötürü!" dedi. Sonra Allah (c.c) onu rahmetiyle kuşattı ve affetti.

EYYÜB ES-SAHTİYÂNÎ (R.H)⁽¹⁾

Yigitlerin yiğidi, âbidlerin ve sâfilerin efendisi, iman ve yakînle aydınlanmış es-Sahtiyânî Eyyûb b. Keysânî fakih, çok hacceden, âbid, münzevi bir hayat yaşayan, halktan bir şey beklemeyen, Hak'la huzur bulan bir kişiydi.

Eyyûb'un İlimdeki Yeri, ve Çağdaşları Tarafından Övülmesine Dâir Rivâyetler

el-Ca'd Ebu Osman anlatıyor:

"Hasan'ın; 'Eyyûb, Basra ahalisi gençlerinin efendisidir' de-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3 s.3.

diğini işittim."

Said b. Râşid de, Hasan'ın şöyle dediğini söyler:

"Basra ahâlisinin gençlerinin efendisi, Eyyûb'dur."

el-Humeydî anlatıyor:

"Süfyan b. Uyeyne, Tâbitn'den seksen kişiyle karşılaştı. Eyyûb gibisini görmedim' dedi."

Abdullah b. Bişr anlatıyor:

"Eyyûb, Muhammed b. Strin'e bir şey söylediğinde, Muhammed b. Strin; 'Bunu bana es-Siddik -yani çok doğru söyleyen- söyledi' derdi."

Şu'be de; *"Bana bunu, fakihlerin efendisi Eyyûb söyledi"* derdi.

Cerîr, Eş'as'tan rivayet ediyor:

"Eyyûb, âlimlerin en ârif olanıydı."

Bişr b. Abdülmelik, Sellâm b. Ebî Mutî'den rivayet ediyor:

"Ebu Mutî dört kişiden bahsetti; Eyyûb, Yunus, İbni Avn, Süleyman ve şöyle dedi: 'Dinini en iyi bilen Eyyûb idi'."

Yahya b. Said rivayet ediyor:

Hişam b. Urve dedi ki; *"Basralılar'dan Eyyûb gibisini görmedim."*

Hişam b. Urve anlatıyor:

"Bize, Irak'tan şu Sahtiyanlı Eyyûb'dan daha faziletlisi gelmedi."

İshak b. Muhammed rivayet ediyor:

Mâlik b. Enes'i şöyle derken işittim: *"Eyyûb'un yanına gidiyorduk. Ona, Rasûlullah (s.a)'ın bir hadisini söylediğimiz zaman ağlardı. Öyle ağlardı ki, ona acırdık."*

Eyyûb b. Süleyman b. Bilal, Ubeydullah b. Ömer'e: *"Seni hac mevsiminde, Iraklılar'la buluşmak isterken görüyorum"* dedi. **Ömer;** *"Vallahi bana göre, bütün bir yıl içinde hac günlerinden daha huzurlu günler yoktur. Allah (c.c)'ın, kalplerini imanla aydın-*

lattığı kimselerle buluşuyorum. Onları gördüğüm zaman, kalbim ferahlıyor. Onlardan birisi de Eyyûb'dur" dedi.

Hışam b. Hassan rivayet ediyor:

"Eyyûb es-Sahtiyânî kırk defa haccetti."

Hammad b. Zeyd rivayet ediyor:

Cuma günü namazdan önce, **Meymun Ebu Hamza** erkenden bana uğradı. Dedi ki: *"Dün gece rüyamda, Hz. Ebu Bekir (r.a) ve Hz. Ömer (r.a)'i gördüm. Onlara; 'Sizi buraya getiren şey nedir?' diye sordum. Eyyûb es-Sahtiyânî'nin cenaze namazını kılmak için geldik' dediler."* Meymun'un ise Eyyûb'un öldüğünden haberi yoktu. Ona Eyyûb'un dün gece öldüğünü söyledim.

Ebu Dâvud, Şu'be'den rivayet ediyor:

"Eyyûb'le ne zaman bir yerde buluşmaya karar versek, oraya benden önce giderdi."

Kemâl'in Ön Şartları Zühd, Nefsin Kırılması ve Yaşlılığa Dâir

Ubeydullah b. Şumeyt anlatıyor:

Eyyûb es-Sahtiyânî'yi şöyle derken işittim: *"Kul, kendisinde iki haslet bulunmadıkça olgunlaşamaz veya kâmil olamaz: İnsanların ellerinde olanlardan ümit kesmek, onların yaptıkları şeyleri görmezlikten gelmek."*

Abdülvâhid b. Zeyd anlatıyor:

"Eyyûb es-Sahtiyânî ile beraber çölde idik. Çok susamıştım. Öyle ki, Eyyûb bunu yüzümden anladı ve bana: 'Sende bir fenalık görüyorum' dedi. 'Susuzluktan, bana bir şey olmasından korkuyorum' dedim. 'Benim sırrımı gizle' dedi. Ben de; 'tamam' dedim. Hayatta olduğu sürece hiç kimseye söylememek üzere bana yemin ettirdi. Sonra, ayağıyla çölü eştı, su çıktı. Kanıncaya kadar o sudan içtim ve yanıma da o sudan aldım. Eyyûb ölünceye dek bu sırrı kimseye anlatmadım."

Râvi (Abdülvâhid) diyor ki:

"Eyyûb öldükten sonra, bu sırrı Musa el-İsvârî'ye anlattım."

O da; 'Bu ülkede Hasan ve Eyyûb'den daha faziletli kimse yoktu' dedi."

Said b. Âmir rivayet ediyor:

Vüheyb, Eyyûb'u şöyle derken işitmiş: "Salihlerden söz edildiğinde, ben oradan uzaklaşıyorum"⁽¹⁾.

Hammad b. Zeyd rivayet ediyor:

"Eyyûb, Yezid b. Velid'in arkadaşıydı. Yezid halife olunca, Eyyûb; 'Allah'ım, beni ona unuttur' demiş."

Hammad b. Zeyd rivayet ediyor:

"Eyyûb şöyle derdi: 'Kişi Allah (c.c)'tan korksun. Şayet zâhidlik yaparsa, zühdüyle insanlara işkence etmesin. Kişinin zühdünü gizlemesi, ilan etmesinden daha hayırlıdır'. Eyyûb zühdünü gizleyenlerdendi. Bir gün evine gittik. Yatağının üzerinde kırmızı bir çarşaf duruyordu. Onu kaldırıp baktım. Bu içi lifle dolurulmuş kalın bir elbiseydi."

Haccac rivayet ediyor:

Şu'be'yi, şöyle derken işittim: "Bir ihtiyaçtan dolayı Eyyûb'le bir yere gitmiştim. Onunla beraber yürümek istiyordum. Öyle hızlı yürüyordu ki, onunla beraber yürümeme fırsat vermiyordu. Nereye gittiğinin bilinmemesi için, bir sağa bir sola gidiyordu."

Şu'be rivayet ediyor:

Eyyûb şöyle derdi: "İnsanlar bazen benden bahsederler. Ben ise, benden bahsedilmesinden hoşlanmam."

Hammad b. Zeyd rivayet ediyor:

"Eyyûb; 'Kişinin zühdünü gizlemesi, açıklamasından daha hayırlıdır' derdi."

Ebu Bekir b. el-Mufaddal anlatıyor:

Eyyûb'u şöyle derken işittim: "Allah (c.c)'a yemin ederim ki, kulun doğru söylemesi, Allah (c.c) indinde, derecesini bilmiyorsa onu ferahlatır."

Hammad rivayet ediyor:

(1) Bu hareket, Eyyûb es-Sahtiyânî'nin tevazusundan kaynaklanmaktadır. (Çev.)

"Bir gün, Eyyûb'un gözlerinden yaşlar akıyor ve şöyle diyordu: 'İnsan yaşlanınca, avurtları sarkar ve ağzına hakim olamaz, ağlar', sonra elini ağzına koydu ve 'Her halde nezle olduğumdan gözlerim yaşardı' dedi."

Sellam b. Ebî Hamza rivayet ediyor:

Eyyûb'u şöyle derken işittim: "Zühd, dünyada üç çeşittir: Zühdün Allah (c.c)'a en sevgili olanı, Allah (c.c)'ın katında en yüce ve Allah (c.c)'ın indinde en kıymetli olanı; Allah (c.c)'tan başkasına (hükümdar, put, taş v.s. gibi) ibadet edenlerin ibadetine rağbet etmemektir. Sonra, alırken, verirken Allah (c.c)'ın haram kıldığı şeylere rağbet etmemek gelir." Daha sonra Eyyûb bize yönelerek; "Ey kendini ibadete verenler güruhu, vallahi sizin zühdünüz, Allah Teâlâ'nın helâlleriyle yapılan zühd, Allah (c.c)'ın katında en değerli olanıdır" dedi.

Amellerin Karşılığı, Sükût, İbadetin Gizliliği ve Tevâzuya Dâir

Ebu Umeyr babasından rivayet ediyor:

"Eyyûb, benimle, ismiyle çağırıldığı bir adamın arasında yürürken durdu ve şöyle dedi: İnsanların ancak, Allah (c.c)'ın kendilerini koruması karşılığında ve kendilerine bahşettiği sağlık için şükretmeleri gerekir. Bizim amellerimizin hepsi, susuz iken içtiğimiz soğuk suyun karşılığı bile olamaz. Bundan sonraki nimetler için ne demeli!."

Salih b. Ebu'l-Ahdar anlatıyor:

Eyyûb'e: *"Bana bir tavsiyede bulun" dedim. "Az konuş" dedi.*

Abdullah b. Bişr rivayet ediyor:

"Eyyûb'un yanında oturan bir adam; ondan gördüklerine, duyduklarından daha çok uyar."

Said b. Âmir, Sellam'dan rivayet ediyor:

"Eyyûb, gecenin hepsini ibadetle geçiriyor ve bunu gizliyordu. Sabah olunca, uykudan yeni uyanmış intibâi vermek için sesini yükseltiyordu."

Seyyar anlatıyor:

Eyyûb'un oğlu Bekir'e: *"Ey Ebu Yahya, baban geceleyin Kur'ân'ı sesli mi okurdu?"* diye soruldu. Bekir; *"evet çok sesli okurdu ve seher vaktinin başlangıcında kalkardı"* diye cevap verdi.

Hammad b. Zeyd anlatıyor:

Eyyûb'e bir konu hakkında soru soruldu. *"O konu hakkında malûmatım yok"* dedi. Ondan, kendi görüşünü söylemesi istendi. *"Benim görüşüm o kadar ileri gidemez"* dedi.

Hammad b. Zeyd anlatıyor:

Eyyûb'e, *"Bir şey hakkında neden kendi görüşünü söylemiyor-sun"* denildi. Eyyûb: *"Eşeğe; 'neden geviş getirmezsın?' denilmiş. Eşek de; 'boş şeyi çiğnemekten hoşlanmam' demiş"* dedi.

Tebrik, Tebessüm, Dua, Hediye, Bidat ve Ehl-i Sünnet'e Dâir

Hammad b. Zeyd anlatıyor:

Eyyûb, bir insanı yeni doğan çocuğundan dolayı kutladığı zaman; *"Allah (c.c), sana ve Ümmet-i Muhammed'e hayırlı eylesin"* derdi.

Hammad b. Zeyd anlatıyor:

"İnsanların yüzüne Eyyûb'dan daha çok tebessüm eden birini görmedim."

Süfyan anlatıyor:

Eyyûb, şöyle dua ederdi: *"Ey Allah'ım! Senden imânı, haki-katlerini, delillerini ve bana bahsettğin; güzel sevaplar kazanılan amellerin en iyisini dilerim. Bizi senden korunan, korkan, ümit eden, hayâ edenlerden eyle! Allah'ım, bize sıhhat ve selamet ver!"*

Hammad anlatıyor:

Eyyûb'un pazardan çoluk çocuğu için bir şey almadan ayrıldığını görmedim. Bir gün elinde yağ şişesi gördüğümde ona bunun sebebini sordum. Dedi ki: *"Ben Hasan'ı şöyle derken işittim: 'Mü-min, Allah'tan güzel bir terbiye almıştır. Eğer Allah (c.c) onu*

zengin ederse, cömertlik yapar; eğer fakir ederse, tutumlu olur."

Selâm b. Ebî Mutî anlatıyor:

Nefsine uyanlardan bir kişi, Eyyûb'e; *"seninle bir kelime konuşmak istiyorum"* dedi. Eyyûb buna karşılık; *"hayır, yarım kelime bile konuşamazsın"* dedi.

Hişam b. Hassan, Eyyûb'dan rivayet ediyor:

"Bidat sahibi, ne kadar çok içtihat ederse, Allah (c.c)'tan da o kadar çok uzaklaşır."

Muhammed b. Âmir el-Bâhilî, İbni Uyeyne'den naklediyor:

Eyyûb, şöyle dedi: *"Ehli Sünnet'ten bir kişinin ölüm haberi bana geldiğinde; sanki organlarımdan biri kopar."*

Ebu Said el-Eşecc'in rivayetinde ise: *"Ehli sünnetten birinin ölüm haberi bana geldiğinde; sanki organlarımdan birini kaybediyorum"* ibaresi vardır.

Hammad b. Zeyd anlatıyor:

"Eyyûb'un hâlini bir görseniz!.. Allah (c.c) rızası için sizden bir içimlik su istese, ona su vermezsiniz. Onun gür saçı, gür bıyığı, yerleri koklayan iyi bir Herve entarisi, Türk kalpağına benzetilmiş bir kalpağı, iyi bir Kürt şalı ve Aden gömleği vardı."

Hatayî Görebilme, Dostunu Takdir Etme, Cömertlik, Zillet ve İzzete Dâir

Hammad b. Zeyd rivayet ediyor:

Eyyûb bize: *"Hocanın hatasını, başkasıyla birlikte oturmadıkça göremezsin. Öyleyse diğer insanlarla da otur"* dedi.

Selâm b. Ebî Mûti, Eyyûb'den rivayet ediyor:

"Ben iyiliklerin sevaplarının bir misli artırıldığı gibi, bir kişiyi hakkıyla övmenin sevabının da bir misli artırıldığına inanıyorum."

Hammad b. Zeyd rivayet ediyor:

Eyyûb, bize şöyle dedi. *"Ailemin bir deste yeşillığe ihtiyacı olsa, sizden önce onun ihtiyacını temin ederim. Pazara sık sık"*

gidin, çünkü orada zenginlik, sıhhat ve selamet vardır."

Hammad b. Zeyd anlatıyor:

Eyyûb, Mekke'den geldiği zaman, somun ekmekler yapılmasını emreder, ekmekler yapılır ve et, sirke, soğan, baharat v.s.'den yapılan bir çeşit yemek pişirilirdi. Selam verip, her gelene yemek ikram ederdi. Bize de ikram etti ve şöyle dedi: *"Yiyin! Ben bu gün on kereden fazla yedim."* Eyyûb, her gelenin yanına oturup onunla beraber yerdi.

Hammad b. Seleme, Eyyûb'un şöyle dediğini nakleder: *"Bazı insanlar refah içinde yaşarlar. Allah (c.c) ise onları zelil eder. Bazı insanlar tevâzu gösterirler (alçak gönüllü olurlar). Allah (c.c) ise, onları yükseltmektedir."*

Kur'ân'ı Samimice Okumak, Kimseye Muhtaç Olmamak ve Düzgün Dua Etmek Hakkında

Selâm b. Zeyd, Eyyûb'un şöyle dediğini nakleder:

"Fâsık bir Kur'ân okuyucusundan daha iğrenç kimse yoktur."

Hammad b. Zeyd anlatıyor:

Eyyûb bana: *"Pazardan ayrılma. Çünkü sen kardeşlerine muhtaç olmadıkça, onların yanında itibar görürsün"* dedi.

Hammad b. Zeyd, Eyyûb'u şöyle derken işittiğini nakleder:

"Hasan'la dört sene birlikte oturdum; heybetinden ona soru soramadım."

Ebu Hümam el-Hârisi rivayet eder:

Mâlik b. Enes'i şöyle derken işittim: *"Irak'ta, Eyyûb ve Muhammed b. Sîrî'n'e, kendi zamanlarında, tercih edeceğim kimse yoktu."*

Muhammed b. Sîvar, Saîd'den nakleder:

Eyyûb, Katâde'nin yanında kırâatte hata etti. **Katâde**: *"Estagfirullah!"* dedi.

Hammad b. Zeyd, Eyyûb'un şöyle dediğini nakleder: *"Senin istediğin şey olmuyorsa, olacak bir şeyi iste!..."*

Eyyûb'un Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Eyyûb'un, kendilerinden hadis rivayet ettiği kimseler arasında Enes b. Mâlik, Amr b. Seleme el-Cermî (r.a), Tâbîn'den Ebu Osman en-Nehdî, Ebu Recâ el-Utâridî, Ebu'l Âliye, el-Hasen, İbni Sîrîn, Ebu Kılâbe vardır.

Eyyûb, Enes b. Mâlik'den rivayet eder:

Rasûlullah (s.a) buyurdular: *"Mescidler inşa ediniz. Çok şeyler için kullanınız"* (hayırlı işlerinizde kullanmak üzere mescitler inşa ediniz).

Eyyûb, Osman'dan, o da Ebu Musa'dan rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a) ile birlikte seyahatte idik. Abdullah b. Kays bana 'Sana cennet hazinelerinden bir hazine göstereyim mi? Lâ Havle velâ kuvvete illâ billah de' dedi."

Eyyûb, Ebu Recâ el-Utâridî'den, o da İbni Abbas'tan nakleder: *"Rasûlullah (s.a) fıtır sadakası miktarı hakkında şöyle buyurdular: Buğdaydan bir 'sa' (ölçek) veriniz."*

Eyyûb, Muâlla b. Ziyad ve Hişam, Hasan (r.a)'dan rivayet ettiler:

Hız. Peygamber (s.a), şöyle buyurdu: *"Allah (c.c) bu dîni, dinde nasibi olmayanlarla, teyid eder."* (1)

Eyyûb es-Sahtiyânî, Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebu Hüreyre'den şöyle rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a)'ın önüne iki seçenek çıktığında, onun için tercih edilir olanı, en kolay olanıydı."

Eyyûb, İkrime'den, o da İbni Abbas (r.a)'dan şöyle rivayet eder:

Hız. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu: *"Bir arkadaş edinmek isteseydim; Hız. Ebu Bekir (r.a)'i edinirdim."*

Eyyûb, İkrime'den, o da İbni Abbas (r.a)'tan naklediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"Cahiliye zamanında ölen*

(1) Yani, dini yaşamayan, dinden haberi olmayan insanları vesile kılarak da bu dini yüceltir.
(Çev.)

atalarınızla övünmeyin. Nefsim kudret elinde olan Allah (c.c)'a yemin ederim ki; gübre böceğinin burnuyla yuvarladığı şey, cahiliye zamanında ölen babalarınızdan daha üstündür."

Eyyûb, Amr b. Dinar'dan, Ebu Seleme'den, o da Ebu Hüreyre (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

H. Peygamber (s.a), şöyle buyurdular: "Üç kişi Allah (c.c) tarafından teminat altındadır: Hacceden, Umre yapan, Allah (c.c) yolunda savağan; Allah (c.c) onları ecir ve ganimetle döndürene kadar veya öldürüp, cennete koyuncaya kadar onlar teminat altındadır."

Eyyûb, Kâsım b. Muhammed'den, o da Hz. Âişe (r.a)'den rivayet ediyor:

H. Peygamber (s.a) yağmuru gördüğü zaman: "Allah'ım, senden hayırlı yağmur istiyorum" derdi.

Eyyûb, Ebu'z-Zübeyr'den o da Câbir'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz kardeşini defne hazırladığı zaman, onu iyi kefenlesin."

Eyyûb, Muhammed b. el-Münekedir'den, o da Câbir (r.a)'dan rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a): "Kimin üç kızı veya üç kız kardeşi olur da, onlara kefil olur, onların bakımını üstlenir ve onları korursa; cennet ona hak olmuştur" dedi. Biz; "Ya Rasûlallah, iki de olsa geçerli mi?" dedik. O; "evet, iki de olsa" dedi: "Bir de mi ya Rasûlallah?" deseydik, "evet" diyecekti.

Eyyûb Hakkında Diğer Müelliflerin Beyanatı

İbnü'l-Cevzi şöyle diyor :

Eyyûb es-Sahtiyânî Basra'da çıkan veba salgınında 131 (H.) yılında öldü. **Süleyman b. Harb**, Eyyûb'un 63 yaşında vefat ettiğini söylüyor. ⁽¹⁾ **Zehebî** ise şöyle diyor :

Hicri 131 yılında ölenlerden biri de **Eyyûb es-Sahtiyânî** dir. Tâbiîn içinde yaşı küçük olanlardandı. Hadisci Şu'be, Eyyûb için; "O fakihlerin efendisidir" diyor. **İbni Uyeyne** "Ben Eyyûb gibisi-

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.200.

ni görmedim" der. İbnü'l-Medîni de Eyyûb'den gelen hadislerin 80 civarında olduğunu söyler ⁽¹⁾

131. Hicri yıl bir hasad mevsimi gibi birçok zahid, âlim, hadis-ci ve mutasavvıf çekip almıştır bu dünyadan. İbnü'l-Cevzi, ölenlerin çoğunun bu sene yayılan vebadan olduğunu söyler.

YAHYA B. MÜSLİM (R.H) ⁽²⁾

Künyesi Ebu Müslim el-Bekka'dır.

Muaz b. Ziyad anlatıyor :

Yahya b. Müslim çok ağlayan biriydi. Başına sardığı sarığın uçlarını boğazına sarkıttı. Ağladıkça uçlarından birine gözlerini siler, nihayet bu uç ıpsalak olurdu. Sonra öbür uca göz yaşlarını silmeye başlar, orası da ıslanırdı. En sonunda sarığı başından çözer, tümüyle gözlerini silerdi. Biz onun sarığının ve üstüne giydiği ridasının gözyaşlarıyla ıslanarak nemlendiğini görürdük.

Allah (c.c) ona rahmet eylesin.

SÜLEYMAN B. TARHAN (R.H)⁽³⁾

Ebu'l-Mu'temir Süleyman b. Tarhan, gece namaz için uyanık bulunan, tedbirli, ihtiyatlı, işini sıkı tutan birisiydi.

Tasavvuf, vakti değerlendirmek, vakara (sekinete) sarılmaktır.

Süleyman'ın İbadetine, Zühdüne ve Güzel Hallerine Dâir Rivâyetler

Hammad b. Seleme anlatıyor:

"Allah (c.c)'a itaat edilen vakitte Süleyman b. et-Teymî'nin

(1) Zehabî, *el-İber*, c.1, s.133.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.200.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.27.

yanına her gelişimizde onu, Allah (c.c)'a itaat eder halde bulurduk. Eğer namaz vaktiyse, onu namaz kılarken bulurduk. Eğer namaz vakti değilse, ya abdest alırken veya hasta ziyaret ederken, ya da cenaze teşyî ederken, veya mescitte otururken bulurduk. Onu Allah (c.c)'a isyan ederken hiç görmedik."

Süleyman b. Tevbe anlatıyor: **Ali b. el-Medîni'**yi şöyle derken işittim:

"*Teymî*'yi (**Süleyman b. Tarhan**) **Yahya b. Said**'in yanında andık. **Yahya** dedi ki: *Ondan çok Allah (c.c)'tan korkan bir adamın yanında oturmadık.*"

Muhammed b. Abdu'l-A'lâ anlatıyor:

Mu'temir b. Süleyman et-Teymî'yi şöyle derken işittim:

"*Babam, kırk sene boyunca, bir gün oruç tutarak, bir gün iftar ederek (oruç tutmayarak) yaşadı. Sabah namazını yatsının abdestiyle kıları. Uyumaz, abdestini yenilediği de olurdu.*"

Yahya b. el-Muğîre anlatıyor:

Cerîr, Süleyman et-Teymî'nin bir saat geçmeden, mutlaka sadaka verdiğini söylerdi. Eğer sadaka verecek bir şey bulamazsa, iki rekât namaz kıları. Sonra, "*Ey elçiler, helâl rızıklardan yiyin, salih amellerden işleyin*" ⁽¹⁾ âyeti kerîmesini okurdu.

Muhammed b. Abdullah el-Ensârî anlatıyor:

"*Teymî, genellikle, yatsı ve sabah namazını bir abdestle kıları. İkindiden akşama kadar zikrederdi. Devamlı oruç tutardı. Bayram günü, insanlar kabristandan döndüklerinde yağmura tutuldular ve bir mescide girdiler, içinde ileri geri konuştular. Sonra bir de baktılar ki örtülere bürünmüş bir adam ayakta, namaz kılıyordu. O adam Süleyman et-Teymî idi.*"

Yahya b. Said el-Kattan anlatıyor:

"*Süleyman et-Teymî, Mekke'ye giderdi. Sabah namazını yatsının abdestiyle kıları, el-Hasan (el-Basrî)'in sözüyle amel ederdi. O, kalbine uyku bastığı zaman, abdest alırdı. Yahya, Teymî'nin sabrına şaşırdı.*"

(1) Mûminun, 51.

Süleyman b. Vâdih anlatıyor:

"Süleyman et-Teymî, Basra'da kırk sene büyük caminin imamlığını yaptı. Yatsı ve sabah namazını bir abdestle kılardı."

Ebu Ali el-Basrî, et-Teymî'nin müezzininden rivayet ediyor:

Süleyman et-Teymî yatsı namazından sonra benim yanıbaşında namaz kılmaya başladı, Mülk sûresini (Tebareke sûresi) okurken sıra şu âyete; *"Ama onu (azabı) gördükleri zaman, inkâr edenlerin yüzleri kararacak ve (kendilerine) 'İşte sizin arayıp durduğunuz budur' denecektir"* ⁽¹⁾ gelince onu tekrar tekrar okumaya başladı; öyle ki, mescittekiler korktular, oradan uzaklaştılar. Ben de mescitten çıktım, onu yalnız bıraktım. Sabah ezanını okumaya gittiğimde bir de baktım ki, o halâ namaz kıldığı yerde, *"Ama onu (azabı) gördükleri zaman, inkâr edenlerin yüzleri kararacak..."* âyetini okumaya devam ediyordu.

İbrahim b. Ar'ara anlatıyor:

Yahya b. Saîd'i şöyle derken işittim: *"Süfyân es-Sevrî, Basralılar'dan hiç kimseyi Süleyman et-Teymî'ye tercih etmezdi."*

el-Mu'temir babasından (Süleyman et-Teymî) rivayet ediyor:

"İyilik, kalpte bir nur, amelde bir kuvvettir; kötülük, kalpte bir karanlık, amelde bir zaafıdır."

Süleyman et-Teymî'ye; *"sen ve senin gibiler kurtuldu"* denildiğinde şöyle dedi: *"Böyle demeyin, Rabbim tarafından bana ne gösterilecek bilmiyorum. Allah (c.c)'ın Kur'an'da şöyle dediğini işittim: 'Allah tarafından onlara hiç beklemedikleri gösterildi'."*

Mu'temir b. Süleyman et-Teymî anlatıyor: Babamın içinde oturduğu ev göçmüştü. Babam bir çadır kurdu ve ölünceye kadar onun içinde kaldı. Ona; *"bir küçük ev yapsaydın ya!"* denildiğinde o; *"durum onu yapmaktan daha acil, yarın ölüm var!"* dedi.

Yahya b. Saîd el-Kattân anlatıyor:

"Süleyman et-Teymî, otuz sene veya otuz seneye yakın keçeden bir çadırda kaldı."

(1) Mülk, 28.

Muâz b. Muâz anlatıyor:

"Süleyman et-Teymî'yi, ibadete yeni başlamış taze bir çocuk gibi görüyordum. Onun, ibadet etmeyi Ebu Osman en-Nehdî'den öğrendiğine inanırlardı."

Süleyman et-Teymî, Ebu Osman en-Nehdî'den şöyle rivayet etmiştir:

Ömer b. el-Hattab (r.a) şöyle dedi: *"Kış, kulun ganimetidir."*⁽¹⁾

İbrahim b. İsmail (güvenilir biriydi), anlatıyor: *"Süleyman et-Teymî'yle bir adam arasında, bir şeyden ötürü çekişme vardı. Adam, Süleyman'ı yakaladı, elini karnına dürttü, adamın eli kuruverdi."*

Süleyman'ın Din Hususundaki Hassasiyeti

er-Rabî b. Yahya el-Merârî anlatıyor:

Şu'be'yi şöyle derken işittim: *"Süleyman et-Teymî'den daha doğru kimse görmedim. Hadis rivayet ettiğinde, yüzünün rengi değişirdi."*

Mu'temir babasından (Süleyman et-Teymî) rivayet ediyor:

Babam şöyle dedi: *"Hz. Peygamber (s.a)'in ahabından birisinden bahsedildiğinde, ben mutlaka hürmet ve tazimde bulunurdum."*

Mu'temir b. Süleyman anlatıyor:

Babamın borcu vardı. Allah'a istiğfar ederdi. Ona; "Allah'tan, borcunu ödemesini dile" denildi. O; "Rabbim beni affederse, benim borcumu öder" dedi.

Halid b. Hâris rivayet ediyor:

Süleyman et-Teymî şöyle dedi:

"Her âlimin ruhsat veya hatasıyla amel edersen, bütün şerler sende toplanır."

(1) Kış mevsimi; işlerin yoğunluğunun azalması münasebetiyle ibadet ve riyazata daha elverişli bir zaman oluyor. (Çev.)

Saîd b. Âmir anlatıyor:

Süleyman et-Teymî hastalandı. Hastalığında hıçkırarak hıçkırarak ağladı. Ona "seni ağlatan nedir? Ölümünden mi korkuyorsun?" denildi. "Hayır! fakat bir kaderciye (kaderi inkar edene) rastladım, ona selam verdim. Bundan ötürü, Allah (c.c)'ın beni hesaba çekeceğinden korkuyorum" dedi.

Muâz b. Muâz anlatıyor:

"Süleyman'a uğradığımızda, bizim her birimize beş hadisten fazla rivayet etmezdi. Bizim yanımızda bir adam vardı. Daha fazla rivayet etmesi için Süleyman'a ısrar etmeye başladı. Süleyman; 'Allah aşkına söyle! Sen Cehmi⁽¹⁾ misin?' dedi. Adam: 'Sen ne zekîsin! Beni nereden bildin!' dedi."

el-Mu'temir anlatıyor:

Babam şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, perde açılıverse, el-Kaderiyye (fırkası) Allah'ın kulları için asla zulmetmediğini, şüphesiz bilirdi."

Süleyman'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Süleyman et-Teymî'nin hadis rivayet ettiği kimseler arasında Enes el-Kebîr, Ebu Osman en-Nehdî, Ebu Miclez, Ebu Nâdire, el-Hasan, İbni Sîrîn, Ebu'l-Âliye, Ebu Kılâbe, Ebu'l A'la b. eş-Şihhîr vardır.

Süleyman et-Teymî, Enes (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Bana kasıtlı olarak kim iftira ederse, oturacağı yer cehennemde hazır olsun!" (Sahih bir hadistir. Süleyman'dan imamlar ve meşhurlardan bir grup cemaat rivayet etmiştir. Onlardan bazıları; Şu'be, Züheyr, Abser, el-Kasım b. Ma'n, Mansur b. Ebi'l-Esved, İsâ b. Yunus, Cerîr, Haşim, Yahya el-Kattân, İbni Aliyye, el-Mu'temir, Halid el-Ahmar'dır).

Süleyman et-Teymî, Enes (r.a)'den rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a), Muaz kapıdayken dışarı çıktı ve ona seslendi. **Muaz;** "buyur ya Rasûlallah!" dedi. Peygamber (s.a); "kim Allah

(1) Cehmi : Kulun hiçbir şeyde iradesi olmadığı için sorumlu da olmayacağını savunan Cehm b. Safvan'ın ardından gidenler. (Çev.)

(c.c)'a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölürse, cennete girer" buyurdu. **Muâz**; "İnsanlara bildireyim mi?" dedi. Peygamber (s.a); "Hayır! Bırak onları, amellerde yarışsınlar. Ben onların, Allah Teâlâ'ya işlerini havale ederek bağlanıp güvenmelerinden korkarım" dedi. (Sâbit, sahîh bir hadistir. Süleyman'dan başka, Enes (r.a)'den bir topluluk rivayet etmiştir. Onlardan biri de Katâde'dir).

Süleyman et-Teymî, Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet etmiştir:

Hiz. Peygamber (s.a)'in huzurunda iki adam aksırdı. Hiz. Peygamber teşmît etti (rahimekellah dedi); diğerine teşmît etmedi. "Ya Rasûlallah, buna teşmît ettin, ötekine etmedin" denildi. "Bu Allah (c.c)'a hamdetti, ona teşmît ettim. Öteki ise hamdetmedi, ona da teşmît etmedim" dedi. (Sahîh ve Sâbit hadis)

Süleyman et-Teymî, Enes (r.a)'den rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Sahura kalkın, çünkü sahurda bereket vardır" (Garîb hadis).

Süleyman, Enes (r.a)'den rivayet etmiştir:

Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Sizin en hayırlıların, Kur'ân'ı öğrenip, öğretenlerdir" (Garîb hadis).

Süleyman, Ebu Osman en-Nehdî'den, o da **Ebu Ümâme el-Bâhilî** (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Âhir zamanda, tilâveti güzel kimselerin zararları olacak; kim o zamana yetişirse onların şerrinden Allah (c.c)'a sığınsın."

Süleyman et-Teymî, Ebu Miclez'den, o da **Enes b. Mâlik** (r.a)'den rivayet etmiştir:

"Hiz. Peygamber (s.a), bir ay (sabah namazında) küçük Arab kabilelerinden bazalarına bedduâ ettiler." Veya şöyle rivayet etmiştir: "Rial, Zekvan, Usayye kabilelerine, Allah (c.c)'a ve Rasûlüne âst geldikleri için, beddua ettiler." (1)

Süleyman et-Teymî, Ebu Nadîre'den o da **Ebu Saîd** (r.a)'den rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a) küplerde nebîz yapılmasını, taze hurmayla kuru hurmayı; kuru hurmayla kuru üzümü

(1) Sahîh hadistir. Bu hadisi Süleyman'dan imamlar ve meşhur zatlar rivayet etmişlerdir.

Bunlar, es-Sevri, Zâide ve diğerleridir.

karıştırmayı menettiler" (Meşhur hadis).

Süleyman, Ebu Miclez'den, o da İkrime b. Abbas (r.a.)'dan şöyle rivayet etmiştir:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"Şirk benim ümmetimde, büyük, düz taşların üzerinde yürüten küçük karıncanın ayak seslerinden daha gizlidir. Kulla küfür arasında, namazı terketmekten başka bir engel yoktur"*⁽¹⁾ (Garîb hadis).

Süleyman, Abdullah b. Dinar'dan, o da Ömer (r.a.)'den şöyle rivayet etmiştir:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"Allah (c.c) bu ümmeti asla dalâlet üzere toplamaz"* dedi. Ve şöyle devam etti: *"Ümmetim! Allah (c.c)'ın inayeti cemaatla bareberdir. Kahir ekseriyete tâbi olun. Çünkü kim topluluktan ayrı olursa, cehenneme de yalnız girer."* ⁽²⁾

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzî, şöyle diyor :

Süleyman et-Teymî Basra'da 143 (H.) yılında vefat etti. ⁽³⁾

Zehebî ise şöyle diyor :

Hicri 143 yılının Zilkâde ayında vefat eden Ebu'l-Mutemir et-Teymî Basralı âlim ve âbid zatların en meşhurlarındandı. Ebu'l-Mutemir 97 yıl yaşadı. ⁽⁴⁾

DAVUD B. EBÎ HİND (R.H)⁽⁵⁾

Davud b. Ebî Hind derin âlim, itaatkâr, mütevazî, zâhid bir zattı.

İbni Cüreyc anlatıyor:

(1) Namazın farziyetini inkâr ederek terkederse, kâfir olur. Şayet farziyetini ikrar ederek terkederse; ihtilaf konusudur. Doğru olan; kâfir değil, âsi olur. (Çev.)

(2) Garîb hadistir.

(3) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safo*, c.3, 202.

(4) Zehebî, *el-Iber*, c.1, s.150.

(5) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.92.

"Davud b. Ebî Hind'le karşılaştım; onun derinden derine ilim öğrendiğini gördüm."

Davud'un İlmine, Kur'ân Okumadaki Maharetine ve Takvâsına Dâir Rivâyetler

Süfyan babasından naklediyor:

Vâsıt vilayetine girdim. Orada Davud b. Ebî Hind vardı. İnsanları, şöyle derken işittim: *"İşte bu, Kur'ân öğreticisi Dâvud'dur."*

Süfyan b. Uyeyne babasından naklediyor:

"Dâvud b. Ebî Hind'i Vâsıt şehrinde gördüm. Genç biriydi. Ona Kur'ân öğreticisi Dâvud' deniliyordu. Hasan (el-Basrî)'ın zamanında fetva veriyordu."

Yezîd b. Zuray rivayet ediyor:

"Dâvud b. Ebî Hind, Basra halkının müftüsüydü."

Süfyan es-Sevrî, anlatıyor:

Dâvud b. Ebî Hind'i şöyle derken işittim: *"Eğer sen, âlimlerin ittifak ettikleri şeyle amel edersen, ihtilaf ettikleri şey sana zarar vermez."*

Kadere, Zikre, Kimseye Muhtaç Olmamaya ve Ölûme Dâir

Hammad b. Zeyd anlatıyor:

Davud b. Ebî Hind'e, kader hakkında ne düşündüğünü sordum. *"Mutarrîfin dediğini derim; kadere bırakılmadık; ona doğru gidiyoruz"* dedi.

el-Ensârî anlatıyor:

Davud b. Ebî Hind ve Avf b. Ebî Cemile'yi kader hakkında konuşurken gördüm. Öyle ileri gittiler ki, her biri diğêrinin kafasını tuttu. Dâvud kaderi isbat ederdi.

Süfyan rivayet ediyor:

Dâvud b. Ebî Hind'i şöyle derken işittim: Veba zamanında

bana veba bulaştı, bayıldım. Sanki yanıma iki kişi geldi. Biri diğerine "ne görüyorsun?" dedi. Diğer; "onda tesbih, tekbir, mescidlere adım, biraz Kur'an tilâveti buluyorum" dedi. Sonra, kalkıp gittiler. Ben iyileştim, kendimi Kur'an okumaya verdim ve onu ezberledim. Daha önce ezberimde değildi.

İbni Ebî Adiy anlatıyor:

Dâvud yanımıza geldi ve şöyle dedi: "Gençler! Size bir şey anlatacağım. Belki bazılarınız bundan istifade eder. Ben çocuk iken pazara gider gelirdim. Eve dönerken; şu yerden şu yere kadar Allah (c.c)'ı zikredeceğim, diye nefsimi taahhüt ederdim. Sözümlü ettiğim yere geldiğimde nefsimi yine; şu yerden şu yere kadar Allah (c.c)'ı zikredeceğim diye taahhüt ederdim. Tâ ki eve gelene kadar."

İbni Ebî Adiy rivayet ediyor:

"**Dâvud** kırk sene oruç tuttu da, oruç tuttuğunu ailesi bilmezdi. O ayakkabı dikicisiydi. İşine giderken ailesinin hazırladığı öğle yemeğini alır, yolda onu tasadduk ederdi. Akşamleyin eve döner, ailesiyle birlikte akşam yemeğini yerdi."

Süfyan b. Uyeyne babasından rivayet ediyor:

"**Dâvud b. Ebî Hind** geldiği zaman, onu karşılamak için şehir dışına çıkardım. Onun görünüşünü, şeklini, çevikliğini seyrederdik.

İbrahim b. Şeybe el-Abdî, Davud b. Ebî Hind'den rivayet ediyor:

"İki şey olmasaydı dünya halkı dünyalarından istifade edemezdi: Ölüm ve suyu emen toprak."

Davud'un Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Davud b. Ebî Hind, Enes b. Mâlik (r.a)'e hadis isnat etmiş, **Said b. el-Müseyyeb, Ebu Osman en-Nehdî, Ebu'l-Âliye, Ebu Kılâbe, el-Hasan, İbni Sîrîn, Zurâre b. Evfa, Ebu's-Sa'sa, Şehr b. Havşeb, eş-Şa'bî, Simâle, İkrime, Câbir, Mücâhid, Atâ b. Ebî Rabah, Ebu'z-Zubeyr, Nafi, Mekhul, Atâ el-Horâsânî, Ali b. Ebî Talha** ve başkalarından da hadis rivayet etmiştir.

Dâvud, Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a), şöyle buyurdu: *"Zâlim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et. Mazlum ise, onun hakkını koru; zalim ise, onu zulmünden alıkoyma. İşte ona yardım da böyle olur."*

Dâvud b. Ebî Hind, Enes (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"Allah Teâlâ, Firdevs'i eliyle inşa etti ve orayı her müşrike, her içki müptelası sarhoşa haram etti."*

Dâvud, Hasan'dan, o da Cundeb (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Kim sabah namazını kılar, o, Allah (c.c)'ın teminatı altındadır. Allah (c.c) senden teminatının karşılığında hiçbir şey istemez."

Dâvud, Mekhul'den, o da Ebu Sa'lebe'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"Bana en sevgiliniz ve en yakınınız, ahlakça en güzellerinizdir. Benden en uzagınız ise, ahlakça en kötü olanınız, çok konuşmanız ve avurdunu çatlatarak laf edenlerdir."*

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzî'nin beyanına göre Davud b. Ebî Hind 139 (H.) yılında vefat etmiştir. (1) Zehebi şöyle diyor :

Hicri 140 yılında vefat edenlerden biride fakih Davud b. Ebî Hind'dir. Bu zat hürmete şayan bir müftî ve hadis hâfızıydı. (2)

ÂSİM B. SÜLEYMAN EL-AHVAL (R.H)⁽³⁾

Âsım b. Süleyman, çok faziletli, âbid bir zattı.

Hammad b. Zeyd, Âsım el-Ahval'den o da Fudayl er-Rakkaş'den naklediyor:

"Ey kardeşim, insanların çokluğu, seni kendine bakmaktan alıkoymasın. Çünkü bunun zararı onlara değil, sana döner. Oraya buraya gidiyorum da, bütün günüm boşa gidiyor, deme. Çünkü o

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.203.

(2) Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.146.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.120.

boşa geçen vakitler aleyhine yazılır. Eski bir günahı, yeni bir iyilik yaparak telafi etmekten daha güzel bir şey bilmiyorum."

Muhammed b. Abbad babasından naklediyor:

"Âsım el-Ahval çok defa, beni oruçlu halde ziyaret ederdi ve burada iftar ederdi. Yatsı namazını kıldıktan sonra, bir kenara çekilip sabaha kadar hiç yatmadan nafile namaz kılardı."

Âsım'dan Gelen Hadisler

Âsım, Enes b. Mâlik (r.a) ve Abdullah b. Sercis (r.a)'den hadis rivayet etmiştir. **İbni Sîrîn, Ebu Osman en-Nehdî, Ebu Kilâbe** ve başkalarından da hadis rivayet etmiştir.

Âsım el-Ahval, Enes b. Mâlik (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivayet ediyor:

"Ölüm, her müslüman için bir keffarettir."

Âsım, Enes b. Mâlik (r.a)'ten rivayet ediyor:

Hız. Ali (r.a)'nin anası Fâtıma bt. Esad öldüğünde, Rasûlullah (s.a) onun odasına girdi, başucuna oturdu ve şöyle dedi: "Allah (c.c) sana rahmet eylesin! Sen, benim anamdan sonra anamdın, sen aç kalıyordun, beni doyuruyordun. Giymiyordun, beni giydirdiyordun; iyi yemekleri kendin yemeyip, bana yedirdiyordun. Sen böyle yaparak, Allah (c.c)'ın rızasını ve âhireti istiyordun." Sonra cenazenin üçer defa yıkanmasını emretti. Rasûlullah (s.a) içinde kâfûr olan suyu eliyle cenazenin üzerine döktü. Sonra kendi elbisesini çıkardı, ölüye giydirdi ve elbiseyi ona kefen yaptı. Cenazenin kabrini kazmaları için **Üsâme b. Zeyd, Ebu Eyyûb el-Ensârî, Ömer b. el-Hattab** ve bir siyah köle çağırdı. Lahde ulaştıklarında, Rasûlullah (s.a) kabri kendi kazdı, topraklarını da kendi elleriyle çıkardı. Kabir kazılınca, Rasûlullah (s.a) içine girdi, uzandı ve sonra da şöyle dedi: *"Diriltip öldüren Allah'a hamdolsun. O, ölmeyen bir diridir. Benim anam Fâtıma bt. Esad'ı bağışla, ona hüccetini telkin eyle, Peygamber'in ve benden önceki peygamberlerin hakkı için onun giriş yerini genişlet; çünkü sen merhamet edenlerin en merhametlisisin."* Üzerine dört tekbir getirdiler ve cenazeyi **Abbas ve Ebu Bekir es-Sıddık (r.a)'le** beraber kabre koydular.

Âsım el-Ahval, Abdullah b. Sercis (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivayet ediyor:

"Hacamatta şifa vardır."

Âsım el-Ahval, Abdullah b. Sercis (r.a)'den rivayet ediyor: Rasûlullah (s.a) yolculuk ettiğinde, şöyle duâ ederdi: *"Allah'ım, bizi hayır ve mağfirete ulaştır. Allah'ım, bizi hayır ve mağfirete ulaştır. Allah'ım; ben yolculuğun zorluklarından, dönüşün sıkıntısından, fazlalıktan sonra noksanlıktan, mazlumun bedduâsından ve aile, mal ve mülkte kötü görüntüden sana sığınırım!"*

Âsım el-Ahval'in Muhammed b. Sîrîn'den, onun da Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah (c.c)'in 99 tane ismi vardır, kim onların hepsini ezberlese cennete girer."

Âsım el-Ahval, Ebî Osman en-Nehdî'den Ömer b. el-Hattab (r.a)'ın şöyle dediğini rivâyet ediyor :

"Lüks yaşamayı ve ecnebî kıyafetini terkedin, ipekten sakının! Çünkü Rasûlullah (s.a) onu yasakladı."

Âsım'ın, Ebu Kılâbe'den, onun da Enes (r.a)'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu : *"Benim ümmetime en çok merhamet eden, Hz. Ebu Bekir'dir. Allah'ın dini hususunda en şiddetli olan Hz. Ömer'dir. Hayâ bakımından en doğru olan da, Hz. Osman'dır. Miras ilmini en iyi bilen, Zeyd b. Sâbit'dir. Kur'an-ı en güzel okuyan, Übey'dir. Haram ve helâli en iyi bilen, Muâz b. Cebel'dir. Her ümmetin bir güvenilir kimsesi vardır; bu ümmetin-emni de, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'dır."*

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzî şöyle diyor :

Künyesi Ebu Abdurrahman olan Âsım Benî Temim kabilesinin azatlısıydı. Ebu Cafer'in hilafeti esnasında Medâin kadılığı yapan Âsım daha sonra Kûfe şehrinde ölçüleri ve tartıları pazar yerinde denetleyen Hisbe Memuru (müntesib) olmuştur. Âsım 142 (H.) yılında vefat etti. ⁽¹⁾ Zehebî ise şöyle diyor :

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.203.

Hicrî 142 yılında ölenlerden biri de Basra'nın hadis hafızlarından Asım b. Süleyman'dır. ⁽¹⁾ Allah rahmet eylesin.

YUNUS B. UBEYD (R.H)⁽²⁾

Ebu Abdullah Yunus b. Ubeyd, doğru yoldan ayrılmayan, takvâ sahibi, Allah (c.c)'a çok niyaz eden, sözünde ölçülü, çok konuşmayan birisiydi.

Yunus'un Ticaretteki Titizliğine Dair Rivâyetler

Müemmil b. İsmâil anlatıyor:

"İpekçiler çarşısına, Şam ahalisinden bir adam geldi. 'Dört yüz dirheme satılık mitraf (bir çeşit figürlerle işlenmiş ipek elbise) var mı?' dedi. Yunus: 'Biz de ikiyüz dirheme mitraf var!' dedi. O esnada müezzin insanları namaza çağırdı. Yunus, namaz kıldırmak için Benî Kuşeyr kabilesine gitti. Namazdan döndüğünde, kız kardeşinin oğlu mitrafı, Şamlı'ya dört yüz dirheme satmıştı. Yunus, elindeki dirhemleri görünce; 'Bu dirhemler nedir?' dedi. Kız kardeşinin oğlu; 'şu Şamlı adama sattığımız mitrafın paraları' dedi. Yunus, Şamlı adama şöyle dedi: 'Sana satılan bu mitraf iki yüz dirhemdir! Dilersen onu satın al; ikiyüz dirhemi de iade edeyim. Dilersen onu satın almaktan vazgeç!' Adam; 'sen kimsin?' dedi. Yunus; 'müslümanlardan biri' dedi. Adam; 'Allah (c.c) aşkına söyle! Sen kimsin? İsmi ne?' diye sordu. Yunus; 'ismim, Yunus b. Ubeyd' dedi. Adam; 'vallahı, biz düşmanla boğaz boğazayken; durum bizim aleyhimize döndüğü zaman; 'Allah'ım, Yunus b. Ubeyd'in Rabbi! Bizi kurtar' veya buna benzer bir şey derdik" dedi. Yunus; 'Subhanallah, Subhanallah!' dedi.

Ümeyye b. Bistam anlatıyor:

Yunus b. Ubeyd'in yanına, elinde ipektan bir cübbe olan bir kadın geldi. Yunus'a; 'bu cübbeyi satın al!' dedi. Yunus; 'kaçı sattıyorsun?' diye sordu. Kadın; 'beşyüze' dedi. Yunus; 'bu cübbe, beşyüz dirhemden fazla eder' dedi. Kadın; 'altıyüz olsun' dedi.

(1) Zehabi, el-İber, c.1, s.149.

(2) Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evlâd, c.3, s.15.

Yunus; *"altıyüzden de fazla eder"* dedi. Tâ ki bine kadar yükseldi. Kadın ise onu beşyüz dirheme sattı.

Ümeyye anlatıyor:

Yunus b. Ubeyd, Basra'dan ipek satın alıp, Sus'daki⁽¹⁾ vekiline gönderirdi. Vekili de ona halis ipek kumaş gönderirdi. Şayet vekili, yanlarındaki metânın fazla olduğunu yazarsa ipek satın almazdı.

Gassân b. el-Mufaddal anlatıyor:

Bir kadın, ipek bir elbiseyle **Yunus b. Ubeyd**'in yanına geldi. Elbiseyi pazarda sergilemesini istedi. **Yunus,** elbiseyi inceledi. Sonra kadına; *"kaç para?"* dedi. Kadın; *"altmış dirhem"* dedi. **Yunus,** elbiseyi yanındaki komşusuna göstererek; *"kaç para eder bu?"* diye sordu. Komşusu; *"yüzyirmi dirhem eder"* dedi. **Yunus;** *"ben de o kadar veya ona yakın tahmin ediyorum"* dedi. **Yunus,** kadına; *"git, ailenle yüzyirmibeş dirheme satılması konusunda istişare et"* dedi. Kadın; *"bana altmış dirheme satmamı emrettiler"* dedi. **Yunus;** *"git, ailene danış"* dedi.

Muâz b. Ebî Mudar anlatıyor:

"Yunus'un bizim yanımızda ticârî eşyası vardı. Bir gün hesap yapmak için oturduk. Yunus da yanımızda oturuyordu. Hesabımızı bitirince, Yunus; Filanın konuştuğu tek kelime bile bizim hesabımızın içindedir" dedi. Biz de; 'evet' dedik. Benim kâra ihtiyacım yok; bana sermayemi iade edin" dedi. Sermayesini aldı. Dört bin dirhem kârını almadı."

en-Nadir b. Şümeyl ve Saîd b. Âmir anlatıyorlar: *"Basra'da ipek pahalalmıştı. Yunus b. Ubeyd, ipekçi idi. İpeğin pahalandığını öğrenince, bir adamdan otuzbin dirhemlik mal aldı. Sonra adama; 'malın falan yerde pahalandığından haberin var mı?' dedi. Adam; 'haberim olsaydı satmazdım' dedi. Yunus; 'öyleyse paramı ver, malını al' dedi. Adam, Yunus'un otuzbin dirhemini iade etti, malını geri aldı."*

Zübeyr anlatıyor:

Yunus b. Ubeyd ipekçi idi. Bir adam geldi. Elbiselik kumaş istedi. **Yunus** kölesine; *"topu aç"* dedi. Köle topu açtı ve elini topun

(1) Huzistan'da bir şehir. (Çev.)

üzerine vurduktan sonra; *"Sallallahu alâ Muhammed"* dedi. Yunus; *"kaldır topu!"* dedi. Malı övmüş olmasından korkarak satmaktan vazgeçti.

Hammad b. Seleme anlatıyor:

Yunus'u şöyle derken işittim: *"Bir adamı kazancı endişelendiriyorsa, ticareti mutlaka onu zellî eder."*

Esmâ b. Ubeyd anlatıyor:

Yunus'u şöyle derken işittim: *"İki şeyden daha değerli bir şey yoktur; helâl bir dirhem ve kılık zamanında çalışan insan."*

Yine Yunus'u şöyle derken işittim:

"Onlar (iki değerli şey) iki dirhemden ibarettir: Helâl olunca ya kadar terkedilip, helâl olunca aldığın dirhem ve Allah (c.c) için vâcip olup, üzerine hak olan dirhemi edâ ettiğin dirhemdir."

Yunus b. Ubeyd'i yine şöyle derken işittim: *"İnsanların mallarını çalan, benim yanımda şu adamdan daha kötü değildir: Adam bir müslümâna geliyor, ondan vâdeyle mal alıyor. Vâde doluyor. Adam ise Allah (c.c)'ın lütfundan para kazanmak için, yeryüzünde sağa sola koşturuyor. Vallahi o maldan kazandığı bir dirhem bile haramdır."*

Cafer b. Berkân anlatıyor:

Ben, Yunus b. Ubeyd'in fazilet ve istikamet sahibi olduğu haberini aldım. Ona: *"Ey kardeşim, sen ne haldesin? Bana yaz"* diye mektup yazdım. Yunus şöyle yazdı: *"Sana ne halde olduğumu yazmamı istediğin mektubunu aldım. Ben de sana ne halde olduğumu yazıyorum: Bil ki, ben nefsimden; kendisi için sevdiğini, insanlar için de sevmesini; kendisi için hoşlanmadığından insanlar için de hoşlanmamasını istedim. Bir de baktım ki, biri diğerinden çok uzakta kalıyor. Sonra ondan, insanları yalnızca hayırla anmasını istedim. Çok sıcak bir günde Basra'da oruç tutmayı, onun için insanları anmaktan daha kolay gördüm. İşte benim halim kardeşim, vesselam."*

Yunus'un Takvâsına Dâir

Selâm b. Ebî Mutî anlatıyor:

"Yunus, herkesten daha çok namaz kılan, oruç tutan birisi değildi. Ancak o, Allah (c.c)'in haklarından bir hakkı eda vakti geldiği zaman; mutlaka onun için hazır olurdu."

Hişâm b. Hassan anlatıyor:

"Yunus'tan başka, ilimle Allah (c.c)'in rızasını talep eden birisini görmedim."

Said b. Âmir anlatıyor:

"Yunus, şöyle derdi: 'Bana ne oluyor? Bana ne oluyor? Tavuğum kayboluyor, onun yerine başka bir tavuk buluyorum, ama namazımın vakti geçiyor onun için bir bedel bulamıyorum."

Ahmed b. İbrahim anlatıyor:

"Yunus ölürken ayaklarına baktı, ağladı. Ona; 'Ebu Abdullah, seni ağlatan nedir?' diye sorulduğunda; 'ayaklarım Allah (c.c) yolunda hiç tozlanmadı' dedi."

Süleyman b. el-Mugîre, Yunus b. Ubeyd'den naklediyor:

"Hasan'dan daha hüzünlü kimse görmedim. O şöyle derdi: 'Gülüyoruz. Ama belki de Allah (c.c) amellerimizi gördü ve 'sizden bir şey kabul etmiyorum' dedi."

Yunus b. Ubeyd, Hasan'dan naklediyor:

"Müminlerin manastırları evleridir."

Yunus b. Ubeyd, Hasan (el-Basrî)'den naklediyor:

"İnsanların ellerindekileri almak için uğraşmadıkça, onların gözünde saygınlığın devam eder -veya insanlar sana hürmet ve tazimlerini devam ettirirler-. Şayet onların ellerindekileri almak için mücadele edersen, seni küçümserler, sözünden hoşlanmazlar ve sana buğz ederler."

İbni Şevzeb anlatıyor:

"Yunus'u şöyle derken işittim: 'Kulda, iki haslet iyi olursa, diğer işleri de iyi olur; namazı ve dili."

Abdülmelik b. Musâ (Yunus'un komşusu) anlatıyor:

"Yunus'tan çok istiğfar eden görmedim. Gözünü gökyüzüne dikerek istiğfar ederdi."

Said b. Âmir, Yunus'a: "Sen insanın dindarlığını, neredeyse konuşmasından anlıyorsun" dedi.

Abdülaziz er-Rakkâşî naklediyor:

Yunus'u şöyle derken işittim: "Bu ümmet için Mütezîlilerin fitnesi, Ezârika'nın fitnesinden daha şiddetlidir. Çünkü; onlar Rasûlullah (s.a)'ın ashabının sapıtığını iddia ediyorlar. Onların ihdâs ettikleri bidatlerden dolayı şahitlikleri kabul edilmez. Onlar şefâatı, Havuz'u yalanlıyorlar. Kabir azabını inkâr ediyorlar. İmamın (müslümanların halifesi üzerine) onları tevbe ettirmesi vacip olur. Şayet tevbe etmezlerse, onları müslümanların diyarından sürgün eder."

Cisr Ebu Cafer naklediyor:

Yunus'a dedim ki: "kader hakkında mücadele eden bir kavimle karşılaştım." Yunus; "eğer günahları onlara endişe verseydi; kader hakkında mücadele etmezlerdi" dedi.

Yunus'dan Öğütler

Gassân b. el-Mufaddal anlatıyor:

Kureysli bir adam bana Yunus'tan şunları nakletti: İbni Ziyad, köy reislerinin oğullarından olan bir adama; "sizde tam mürüvvet nedir?" diye sordu. Adam;

"Dört haslettir!" dedi: "Şüpheden uzak kalıp, hiç şüpheyle ilişkisi olmamak: Şayet şüpheli biriyse zellî olur. Malını ıslah edip, ifsad etmemek (malının zayı olmasını önlemek): Çünkü kim malını ifsad ederse, onda tam mürüvvet yoktur. Ailesinin ihtiyaçlarını başkalarına muhtaç olmayacak şekilde karşılamak; ailesi başkalarına muhtaç olanın da tam mürüvveti yoktur. İhtiyacı olan yiyeceği, içeceği almak ve kendi nefsini düşünerek yiyeceğine içeceğine bir şey karıştırmamaktır."

Gassân anlatıyor:

Bana Basralı bazı arkadaşlarımız anlattı: Yunus b. Ubeyd'e bir adam geldi. Ona halinden, yaşamındaki sıkıntıdan ve bundan dolayı duyduğu üzüntüden şikâyetle bulundu. Yunus ona; "şu gördüğün gözünün yerine, yüzbin (dirhem) seni memnun eder mi?"

dedi. Adam; "hayır" dedi. Yunus; "kendisiyle işittığın kulağının yerine, yüzbin (dirhem verilse) seni memnun eder mi?" dedi. Adam; "hayır!" dedi. Yunus; "konuştuğun dilin yerine, yüzbin (dirhem verilse) seni memnun eder mi?" dedi. Adam; "hayır" dedi. Yunus; "kendisiyle gerçeği idrak ettiğin kalbin yerine, yüzbine (dirheme) razı olur musun?" dedi. Adam; "hayır!" dedi. Yunus; "ellerinin yerine, yüzbin (dirhem verilse) seni memnun eder mi?" dedi. Adam; "hayır" dedi. Yunus; "ayakların..." dedi; bu şekilde, Allah (c.c)'ın nimetlerini hatırlattı. Sonra ona yineleyerek; "ben sende yüzbinler (para) görüyorum, sen ise ihtiyaçtan şikâyet ediyorsun" dedi.

Hammad b. Zeyd rivayet ediyor:

Bir gün Yunus'u şöyle derken işittim: "Çok yakındır! Gözün, görmediğini göreceksin. Çok yakındır! Kulağın duymadığını duyacak. Sonra bir halden çıkar çıkmaz, daha şiddetlisine gireceksin; tâ ki sonuncusu *Sirat Köprüsü*'nden geçmek oluncaya kadar!"

Hammad b. Zeyd rivayet ediyor:

Bir adam Yunus'a karnındaki ağrıdan şikâyet etti. Yunus ona; "Ey Ebu Abdullah, bu dünya yurdu sana göre değildir; sen sana göre yurt ara" dedi.

Esa b. Ubeyd, Yunus b. Ubeyd'den naklediyor:

"İyilik etmeye (itaat etmeye) yakınlaşmış kimsenin cennete girmesi umulur. İsyan ederek kulluk edenin de cehenneme girmesinden korkulur."

Yunus b. Ubeyd anlatıyor:

"Üç kişinin söylediği sözün doğru olup olmadığında şüphe yoktur:

1) **İbni Sitrin**; "asla hiç kimseye haset etmedim. Nasıl haset ederim ki! Şayet o kişi, Allah (c.c)'ın cennete doğru giden velilerindense... Nasıl haset ederim ki! Şayet o kişi, Allah (c.c)'ın geçici dünya malı için, cehenneme doğru giden düşmanlarından biriye..." dedi.

2) **Muverrik el-Iclî**; "asla, öfkem geçtikten sonra pişman olacağım şekilde öfkelenmedim!" dedi.

3) **Hassan b. Ebî Sinân**; "bana takvâdan daha kolay bir şey

yoktur; bir şeyden şüphelenirsem, onu terkederim" dedi.

Hammad b. Zeyd anlatıyor:

Yunus b. Ubeyd hastalandı. **Eyyûb es-Sahtiyânî** ona; "senden sonra yaşamakta hayır yoktur" dedi.

Yunus'un Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Yunus b. Ubeyd, **Enes b. Malik** (r.a)'ten müsned olarak birçok hadis aldı. Rivayetlerin geneli, **Hasan el-Basrî**, **İbni Sîrîn**, **Ebu Kılâbe**, **Humeyd b. Hilal** ve diğer Basralılar'dandır. **Hicâzîler**'den de **Atâ**, **İkrime**, **Muhammed b. el-Münkedir**, **Nâfi**, **Hişam b. Urve** ve başkaları vardır.

Enes (r.a), rivayet ediyor:

Rasûlullah efendimiz (s.a) şöyle buyurdu: "Mü'min, insanların ondan emin oldukları kimsedir. Müslüman, müslümanların dilinden ve elinden eziyet görmeyen kimsedir. Muhacir, kötülükleri terk edendir. Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki; komşusu şerlerinden emin olmayan kimse, cennete giremez." (1)

Yunus, **Hasan**'dan, o da **İmran b. Husayn**'den nakletti: "Kim müslüman kardeşine, gücü yettiği kadar yardım ederse, Allah (c.c) da ona hem dünyada hem âhirette yardım eder." (2)

Hammad b. Seleme'nin **Yunus b. Ubeyd**'den, onun **el-Hasan**'dan, onun da **Abdullah b. el-Mugaffel**'den rivayetine göre Hz. **Peygamber** (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Eğer Allah (c.c), bir kul için hayır murad ederse, günahlarının cezasını dünyadayken verir. Eğer Allah (c.c) bir kul için şer murad ederse, onun günahlarının cezasını dünyada vermez. Kıyâmet gününde **Ayr Dağı**⁽³⁾ gibi olan günahlarının cezasını tam olarak verir."

Yunus b. Ubeyd, **el-Hasan**'dan, o da **Ebu Hureyre** (r.a)'den rivayet ediyor:

(1) Bu hadis, Yunus'un **Enes** (r.a)'den rivayetine göre garibtir. Hz. **Peygamber**'den rivayet edilen diğer rivayetlere göre sahihtir.

(2) Garib hadistir.

(3) "Ayr", Medine'de bir dağın ismidir. Hz. **Peygamber** (s.a) günahların büyüklüğünü, çokluğunu o dağa benzetir.

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "İnsanlarla, 'La ilâhe illallah' deyip namaz kılincaya, zekât verinceye kadar savaştırmakla emrolundum. Şayet bunları yaparlarsa, benden kanlarını, mallarını -başkalarının hakkı müstesna⁽¹⁾ korurlar. Onların hesabı Allah (c.c)'a aittir"⁽²⁾.

Yunus, el-Hasan'dan, o da Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor: "Hz. İsa'nın Kur'an'daki nerede olursam beni mübarek kıldı" sözünün mânâsı, "nereye yönelsem (gitsem), beni çok faydalı kıldı" demektir.

Yunus b. Ubeyd, Sâbit el-Bünânî'den, o da Enes (r.a)'den rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a), insanların en çok lutfedeniydi. Vallahi, soğuk bir sabah vaktinde, bir köleden, bir cariyyeden, bir çocuktan kendisine su getirmesi için yardım istemezdi. Yüzünü ve kollarını da kendisi yıkardı. Bir kişi ona soru sorduğunda, onu mutlaka iyice dinlerdi. O huzurundan ayrılmadıkça, ondan ayrılmazdı. Kim elini ona uzatsa, mutlaka elini ona verirdi. O kişi elini çekmedikçe ondan elini çekmezdi."

Yunus b. Ubeyd, Nâff'den, o da İbni Ömer'den rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a); 'Allah (c.c)'a ibadette geçen günlerden daha sevimli gün yoktur' buyurdu. Allah (c.c) yolunda cihad da mı? denildi. 'Cihad bile, ancak canıyla malıyla cihada gidip, hiçbir şeyiyle dönmeyen kişi bundan müstesnadır' dedi.

Yunus b. Ubeyd, Hişam b. Urve'den, o da babasından, babası da Âişe (r.a)'den rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a) geceleyin kalktığında, ağzını misvaklardı."

Yunus b. Ubeyd babasından, O da Muhammed b. el-Münkadir'den, o da Câbir (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasulullah (s.a) şöyle buyuruyor: "Evimle minberim arasında,

- (1) Birisini yaralarsa, öldürürse, misilleme yapılır. Birisinin malını çalarsa, o mal, sahibine iade edilir. "La ilâhe illallah" demesi, namaz kılması, zekât vermesi bu durumlarda onun kanını ve malını koruyamaz.
- (2) Yunus'un el-Hasan'dan rivâyet ettiği bu hadis garîb'dir.

cennet bahçelerinden bir bahçe vardır."

Yunus b. Ubeyd; Eyyûb'den, o da Ebu Kılâbe'den rivayet ediyor:

"Hz. Peygamber şöyle buyurdu: 'İki amel vardır ki, onlardan faziletli amel yoktur; ikisine benzer olanı müstesna; Bunlar kabul edilmiş hac ve umredir.'"

Yunus b. Ubeyd, Eyyûb es-Sahtiyânî'den, Ebu Kılâbe (r.a)'den, o da Hz. Ömer b. el-Hattab (r.a)'dan rivayet ediyor:

"Kimsenin orucuna, namazına bakmayın; fakat konuştuğu zaman, sözünün doğruluğuna; kendisine emanet verildiği zaman, emanetine; dünyaya yöneldiği zaman, takvâsına bakın."

Diğer Müelliflerin Yunus Hakkındaki Beyanları

İbnü'l-Cevzî, Yunus'un 139 yılında vefat ettiğini söylüyor.⁽¹⁾ Zehebî, şöyle diyor :

Hicrî 139 yılında vefat edenlerden biri de, Basra'nın üstadı Yunus b. Ubeyd'dir. Enes b. Mâlik'i gören Yunus Hasan el-Basrî ve tabakasından hadis almıştır. Said b. Âmir ed-Dubai, Yunus kadar erdemli birini görmediğini söylüyor. Ebu Hâtim şöyle diyor. *"Yunus, Süleyman et-Teymî'den daha büyük, daha saygıdeğer biriydi."*⁽²⁾ Fuad Sezgin de, Yunus b. Ubeyd'i Emevîler Dönemi hadis musannıfları arasında saymış ve şu malumatı vermiştir :

Yunus b. Ubeyd'in künyesi Ebu Abdullah veya Ebu Ubeyd'dir. Basra asıllıdır. Hasan el-Basrî'nin talebesiydi. Son derece güvenilir hadiscilerden sayılan Yunus'un ikiyüz civarında hadis rivâyeti vardır. Ebu Nuaym, Yunus'un hadislerini müstakil bir mecmua halinde toplamıştır.⁽³⁾

ABDULLAH B. AVN (R.H)⁽⁴⁾

Abdullah b. Avn (r.h), dilini muhafaza eden, uzuvlarına

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.208.

(2) Zehebî, *el-İber*, c.1, s.145.

(3) Fuad Sezgin, *Târîhu't-Türâsi'l-Arabî*, c.1, s.88.

(4) Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, c.3, s.37.

hakim olan, selim kalpli, doğru yoldan ayrılmayan bir zattı. Kur'an okuyan, topluluğa destek olan, müslümanların namuslarını koruyan birisiydi.

Tasavvuf, cömertlik ve ezôya tahammül etmektir.

Abdullah'ın Güzel Huylarına Dâir Övgüler

Hârice (İbni Mus'ab) anlatıyor:

"Abdullah'la (İbni Avn) arkadaşlık yaptım. Onun bir günah işlediğini görmedim" dedi.

Yahya el-Kattân şöyle dedi:

"İbni Avn, dünyayı daha çok terkettiği için insanlara üstünlük sağlamadı; fakat dilini muhafaza ederek onlara karşı üstünlük sağladı."

Selâm b. Mûti anlatıyor:

İnsanlar arasında, diline en çok sahip olan kişi, İbni Avn'dı.

Yunus b. Ubeyd; *"Kırk seneden beri, bir gün bile İbni Avn gibi dilini zapteden bir adam görmedim"* dedi.

Selâm b. Ebî Mûti de; *"İbni Avn nefesine herkesten daha çok sahipti"* diye rivayet etti.

Abdurrezzak, İbnü'l-Mübârek'in şöyle dediğini işittiğini söyledi:

"İbni Avn gibi namaz kılan görmedim."

İbni Ubâde anlatıyor:

"İbni Avn'dan daha çok ibadet eden birini görmedim."

Muâz b. Muâz rivayet ediyor:

Hişâm b. Hassan'ı İbni Avn hakkında şöyle derken işittim:

"Bana, gözlerimin, onun gibisini görmediği kişi, anlattı.."

Osman el-Bettî de şöyle derdi:

"Gözlerim, İbni Avn gibisini görmedi."

Şu'be şöyle derdi:

"İbni Avn atına binerken, üzengisini tutabilseydim bunu yapardım."

Şu'be şöyle dedi:

"Ben ne Eyyûb, ne Yunus, ne de İbni Avn gibisini görmedim."

İbni Ka'neb anlatıyor:

İbni Avn öfkelenmezdi. Birisi onu kızdırdığı zaman; "Allah (c.c) seni bereketli kılsın!" derdi.

Ömer b. Harb anlatıyor:

"İbni Avn'ı annesi çağırdı. Annesine, onun sesinden yüksek bir sesle karşılık verdi, sonra bunun için iki köle azad etti."

Bekkâr b. Muhammed anlatıyor:

"İbni Avn'la, o ölene kadar, uzun zaman arkadaşlık ettim. Ölüm aramızdan ayırana kadar, onu ne doğru yere, ne de yalan yere yemin ederken duymadım."

Muhammed b. Fudâle anlatıyor:

Rüyamda Hz. Peygamber (s.a)'i gördüm: "İbni Avn'ı ziyaret ediniz; çünkü Allah (c.c) onu seviyor (veya onu Allah ve Rasûlü seviyor) dedi."

Kurra b. Hâlid anlatıyor:

"Biz İbni Sitrîn'in takvâsına şaşırdık.İbni Avn bize onu unutturdu."

Bekkâr b. Abdullah es-Seyretî nakleder:

"İbni Avn, bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı."

Muhammed b. Abbâd el-Mühellebî, babasından nakleder:

"İbni Avn'a uğradım, ona selam verdim, eve döndüm. Kapıda duran biriyle karşılaştım. İbni Avn'dı. Onu içeri davet ettim. Şüphesiz onu bir kuvvet (kerâmet) getirdi. Çünkü ben ondan az önce ayrılmıştım. İbni Avn! Ne oldu?" dedim. 'Sana gelip selam vermek istedim. Bir şeye niyet edip, sonra onu ifâ etmemek âdetine nefsimi alıştırmaktan hoşlanmam' dedi."

en-Nadir b. Kesîr anlatıyor:

Rüyamda, mescidin iki şerefesinin arasında, ayakta şöyle nidâ eden bir adam gördüm: *"Biliniz ki! İbni Avn'ın yolu doğrudur!..."*

İbni Mehdi şöyle diyor:

"İrak'ta, sünneti İbni Avn'dan daha iyi bilen yoktu."

İbnü'l-Mübârek'e; *"İbni Avn, neyle yükseldi?"* denildi. *"İstikamette"* dedi.

Muhammed b. Abdullah el-Ensâri anlatıyor:

İbni Avn'a bir adam, kaderle ilgili bir soru sordu. **İbni Avn:** *"Kader konusunda konuşan bir cemaat var. Git, onlardan dinle!"* dedi. Allah Teâlâ şöyle buyurdu: *"Âyetlerimiz hakkında (ileri-geri) konuşmaya dalanları gördüğünde, onlar başka bir söze geçinceye kadar onlardan uzak ol (meclislerini terket). Eğer, şeytan sana unutturursa, hatırladıktan sonra (hemen kalk), o zalimler topluluğu ile oturma"* (1). *Kader hakkında ileri geri konuşanlar, zalimlerdir denildi"* dedi.

Muâz b. Muâz anlatıyor:

"İslâm ahâlisi için, İbni Avn'dan daha büyük umut görmedim. Ona, benim yanımda, Haccac'dan bahsedildi. 'Senin Haccac için istiğfar ettiğini iddia ediyorlar!'" denildi. *"İnsanlar arasında, Haccac için niye istiğfar etmeyeyim, benimle onun arasında ne var? Şu anda beni onun için istiğfar etmekten ne alıkoysun?"* dedi. (2)

Muâz şöyle diyor:

"Onun yanında bir adamın ayıbından bahsedildiğinde; 'Allah Teâlâ çok esirgeyendir' derdi."

Yahya b. Kesir rivayet ediyor:

İbni Avn şöyle dedi: *"Ey kardeşlerim, sizin üç şeyi yapmanızı severim. Kur'an'ı gece ve gündüz saatlerinde okumanızı, cemaatle namaz kılmaya devam etmenizi, müslümanların namuslarını korumanızı."*

İbni Avn, Enes b. Mâlik (r.a)'i ve dostlarını görmüştür.

(1) En'âm, 68.

(2) Yani önce zulüm yapmasına rağmen yine de cezasını çektikten sonra azapta ebedî kalmaması için istiğfar ediyor. (Çev.)

Ondan hadis rivayet ettiği de söylenir.

İbni Avn'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

İbni Avn'ın müsned olarak hadis aldığı kişiler arasında İbni Sîrîn, el-Hasan, Ebu Reça el-Utâridî, Hicâzîler'den el-Kasım b. Muhammed, Mucâhid, Nâfi ve diğerleri sayılabilir.

İbni Avn, Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ediyor:

Ebu'l-Kâsım (s.a) şöyle buyurdu: *"Cuma gününde bir vakit vardır. Müslüman bir kişi, namaz kılarken o vakte rastlar da Allah (c.c)'dan hayırlı bir şey isterse; Allah (c.c), onu mutlaka verir."* (1)

İbni Avn, Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"En faziletli oruç, Dâvud kardeşimin orucudur. O bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı"* (2).

İbni Avn'ın Muhammed b. Sîrîn'den, onun da Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kul, kardeşinin yardımında olduğu sürece, Allah (c.c) da ona yardımını sürdürür. Allah (c.c), bir şeye yanıp yakılanın imdadına yetişmeyi sever." (3)

İbni Avn, İbni Sîrîn'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: *"Allah (c.c)'ın, her namaz vaktinde şöyle nida eden bir meleği vardır: 'Ey Âdemoğulları! Kendiniz için yaktığınız ateşleri namazla söndürünüz.'" (4)*

İbni Avn, Hasan'dan, o annesinden, o da Ümmü Seleme (r.a)'den rivayet ediyor:

(1) Şu'be, İbni Avn'dan aynıını rivayet eder.

İbni Sîrîn de Ebu Hureyre'den aynıını rivayet eder.

İbni Avn'dan, Hafs b. Gıyas, İbni Aliyye, İbni Ebt Adıyy, Yezîd b. Harun da rivayet etmiştir.

(2) Garîb hadistir.

(3) İbni Avn'ın Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ettiği garîb hadislerden.

(4) İbni Avn'ın garîb hadislerinden.

Hız. Peygamber'in Hendek Savaşı'ndaki halini hiç unutmuyorum; orada çalışanlara kerpiç taşıyordu. Üstü başı tozlanmıştı ve şöyle diyordu: "*Gerçek hayır, ahiretin hayırıdır. Allah'ım! Ensar'ı ve Muhacirler'i bağışla.*" (1)

İbni Avn, Abdurrahman b. Ubeyd'den, o da Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet ediyor:

Bir cenazede, Hız. Peygamber (s.a) ile beraberdim. Yürüdüğüm zaman beni geçerci, koştüğüm zaman, ben onu geçercim. Etrafıma bakındım, şöyle dedim: "*Yer, onun ve Allah'ın dostu Halil İbrahim için katlanıyor (kısalıyor).*" (2)

İbni Avn, Nâfi'den, o da İbni Ömer (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "*Hayır, atların alınlarında, kıyamete dek düğümlüdür.*" (3) (Yani atlar kıyamete kadar müslümanların işine yarayacaktır).

İbni Avn, Nâfi'den, o da İbni Ömer (r.a)'den rivayet ediyor: Hız. Peygamber (s.a), yemek yerken ilk lokmayı yuttuğunda; "*Ey başış bol olan (Allah'ım), beni başışla!*" derdi.

İbni Avn, Nâfi'den, o da İbni Ömer (r.a)'den rivayet ediyor:

İbni Ömer cünub olmuş. Hız. Ömer (r.a) de Hız. Peygamber (s.a)'e uğramış, meseleyi anlatmış, Hız. Peygamber (s.a): "*Abdest al, yatar*" buyurmuştur. (4)

İbni Avn, İbrahim en-Nahaî'den, o Alkame'dan, o da İbni Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediyor:

"Hız. Peygamber (s.a) bize, Kur'an'dan sûre öğrettiği gibi, Teşehhüd duâsını da öğretirdi."

Teşehhüd duâsının mânâsı şöyledir:

Saygılar, duâlar, iyilikler ancak Allah (c.c)'a aittir. Ey Peygamber, Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketleri senin üzerine olsun. Selâm, bizim ve Allah'ın salih kulları üzerine de olsun. Allah (c.c)'dan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim. Ve Hız. Muham-

(1) Garîb hadistir.

(2) Garîb hadistir.

(3) Meşhur hadistir. İbni Avn'ın rivayetine göre garîbdir.

(4) Sahîh hadistir.

med (s.a)'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna da şehâdet ederim.⁽¹⁾

Diğer Müelliflerin, Abdullah b. Avn'a Dâir Verdikleri Malûmat

İbnü'l-Cevzî, Muhammed b. Sa'd'dan nakil yaparak, Abdullah'ın ölüm hastalığı esnasında gayet sabırlı ve âsûde bir manzara arzettiğini söylüyor ve 151 yılının (H.) Receb ayında Rahmet-i Rahmân'a kavuştuğunu bildiriyor. ⁽²⁾ Zehebî ise şöyle diyor :

Hicrî 151 yılının Receb ayında vefat eden Abdullah b. Avn Basrahlılar'ın imamıydı. Hişam b. Hibbân, Kurre ve Abdurrahman b. Mehdî, Abdullah'ı öven sözler söylediler. ⁽³⁾

HİŞÂM B. HASSÂN (R.H) ⁽⁴⁾

Hişam b. Hassân çok hüzünlü, çok kederli, dikkatli, uyanık biriydi.

Üstadı el-Hasen b. Ebi'l-Hasen'den on sene ayrılmadı.

Hişam'ın; Diri Bir Gönüle, Yemeğe ve Hakiki Zenginliğe Dâir Hasan el-Basrî'den Aldığı Rivâyetler

Hişam b. Hassân, üstadı Hasan'dan naklediyor :

Ben öyle zatlara yetiştim ki, hiçbirisinin evinde, asla bir elbise katlanmadı. Ailesinde, asla yemek yapılması için emir verilmedi. Yerle arasına asla yatak konulmadı. Onlardan birisi şöyle dermiş : "Bir yemek yeyip, mideme kiremit olarak inmesini ne kadar isterdim. Çünkü kiremitin suda üçyüz sene kaldığını öğrendik."

Hişam b. Hassân, Hasen'den naklediyor :

Vallahi ben öyle zatlara yetiştim ki; birisine mirasdan büyük bir hisse düşüyor, kendisi çok fakir olduğu halde, kardeşine şöyle

(1) Sahih, Meşhur hadistir.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.210.

(3) Zehebî, *el-Iber*, c.1, s.165.

(4) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Euliya*, c.6, s.269.

diyor : *"Ey kardeşim, bunun helal bir miras olduğunu biliyorum, fakat kalbimi ve amelimi bozmasından korkuyorum. Al, bana düşen hissem senin olsun, benim ona ihtiyacım yok."* Çok fakir olduğu halde, ondan hiçbir şey almıyor.

Hişâm b. Hassân, Hasen'den rivâyet ediyor :

Vallahi öyle zatlarayetiştım ki, yemek yiyor, doymaya yaklaşıncıca elini yemekten çekiyor.

Hişâm b. Hassân, üstadı Hasen'den rivâyet ediyor :

"Vallahi ben öyle zatlara yetiştım ki; biri din kardeşinin ailesine bakmak için yerine bedel bırakıyor; kırk sene onlara infak ediyor."

Hişâm, Hasen'den rivâyet ediyor :

"Vallahi, ben öyle zatlara yetiştım ki; biri, ailesine yemek yapması için asla emir vermiyordu. Önüne bir şey konursa, yiyor; konmazsa yemiyor, sıcak mı soğuk mu hiç aldırmıyordu. Onlardan hiç birisi, yer ile kendi arasına asla bir yatak sermedi. Ancak elini yastık yapıp, akşamdan yatardı, sonra kalkar gecesi ayakta rûkû ve secde ederek geçirirdi. Allah (c.c)'a kendisini kurtarması için yakarırdı."

Dünya'ya, İlme, Zikre, Tefekkür, Ölüme ve Hüzne Dâir

Hişâm, Hasen'den rivâyet ediyor :

"Dünya, başından sonuna kadar ancak, uykuya yatıp, rüyasında sevdiği bir şeyi görüp, sonra uyanan kişinin hâli gibidir."

Hişâm, Hasen'den rivâyet ediyor :

"Ben, dünya malı kendilerine yöneldiğinde, sevinmeyen; dünya malı onlara sırtını çevirdiği zaman, ümitsizliğe kapılmayan zatlara yetiştım."

Hişâm, Hasen'den rivâyet ediyor :

"Şüphesiz ilimden öğreneceğim bir bab (bölüm), benim için dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır."

Hişâm, Hasen'den rivâyet ediyor :

"Herhangi bir müslüman yatağına yatmaya gittiğinde, Allah (c.c)'ı zikrederse, şüphesiz onun yatağı, Allah (c.c)'ın bir mescidi olur. Allah (c.c) indinde de zâkirlerden yazılır.

Hîşâm, Hasen'den rivâyet ediyor :

Abdullah şöyle demiştir : "Cennetle cehennem arasında dursam, ikisinden birinde yerimi bilmeyi veya toprak olmakla muhayyer kılinsam; toprak olmayı seçerdim."

Hîşâm, Hasen'den rivâyet ediyor :

"Bir saatlik tefekkür, gece namazından daha hayırlıdır."

Hîşâm, Hasan'dan rivâyet ediyor :

"Siz eksilmekte olan ecelle, zaptedilen amelle sabahladınız. Ölüm ensenizde, cehennem önünüzde. Bu durumda, nereye kaçmayı düşünüyorsunuz? Her gün, her gece Allah (c.c)'ın hükmünü (ölüm hükmünü) bekleyiniz! Kişi kendisi için önden gönderdiği amelleri iyiden iyiye düşünüp taşınsın."

Hîşâm, Hasen'den rivâyet ediyor :

"Mü'min hüzünlü olarak sabahlar, hüzünlü olarak akşamlar ve hüzn içinde debelenir. Oğlağa yeten şey ona da yeter."

Hîşâm, Hasen'den rivâyet ediyor :

"Vallahi öyle kişilere, öyle topluluklara yetiştik ki; onlardan birisi, akşamlıyor, yanında da kendisine yetecek kadar yemek var, istese hepsini yer. Fakat o şöyle diyor : 'Vallahi bunun hepsini mide-me koymayacağım.' Bir kısmını Allah (c.c) rızası için tasadduk ediyor. Vallahi, öyle insanlara yetiştik ki; dünya doğmuş, batmış hiç aldırmıyorlardı. Allah (c.c)'tan başka ilâh olmadığına yemin ederim; dünya onlar için üzerinde yürüdükleri topraktan daha değer-sizdi."

Paraya, Günaha ve İnsanın Karakterine Dâir

Hîşâm, naklediyor : Hasen'in; *"Kim, dirhemi (parayı) büyütürse, Allah (c.c), onu küçültür."* diye yemin ettiğini işittim.

Hîşâm anlatıyor : Hasan'ı, şöyle derken işittim : *"Vallahi insanlardan birisine dünya malı verildiğinde, kendisine tuzak kurul-*

duğundan korkmazsa, şüphesiz onun ilmi eksilir, akli âcizleşir. Allah (c.c), müslüman bir kula dünya malı vermediğinde, Allah (c.c), benim için bunu seçmiş, diye suizan ederse, şüphesiz onun ilmi eksilir, akli âcizleşir."

Hişâm, Hasen'in şöyle dediğini naklediyor :

"Âdem (a.s), günah işlemekten önce, eceli, gözlerinin arasındaydı, ümidi arkasındaydı. Günah işleyince, değiştirildi. Ümidi gözlerinin arasına; eceli arkasına konuldu."

"Âdemoğlunun ruhu, dünyadan üç şeye hasret duymadan çıkar: Topladığı mal-mülkle iyi hayat yaşayamadığına, umut ettiği-ne kavuşamadığına, iyi azık hazırlayamadığına."

"Yusuf (a.s)'a; 'Dünya hazineleri elinin altında, sen de mi aç kalıyorsun?' denilmiş. 'Doyup, açları unutmaktan korkuyorum' cevabını vermiş."

Hammâd b. Zeyd anlatıyor :

"Huzur ve huşû yönünden, Hişâm b. Hassân'ın meclisinden daha iyi bir meclis görmedim. Konuştuğunda ağlıyor, gözyaşları sakalının üstüne yüzünü ekşitmeden, buruşturmadan akıyordu."

Hişâm'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Hişâm, büyük imamlara ve meşhur zatlara yetiştirdi. Onların muhakeme ve hükümlerinden istifade etti.

Muhammed b. Sîrîn, Katâde, İkrime ve Hişâm b. Ur-ve'nin sözlerini işitti.

Hişâm b. Hassân, Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebu Hu-reyre(r.a)'den rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : "Kim, oruçlu iken unutup yer, içerse orucunu tamamlasın (bozmasın). Şüphesiz Allah (c.c) ona yedirip içirmiştir."

Hişâm b. Hassân, Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebu Hu-reyre (r.a)'den rivâyet ediyor : Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Cuma gününde bir vakit vardır. Müslüman bir kul, o vakte rastlar da, Allah (c.c)'tan iyi bir şey dilerse, şüphesiz Allah (c.c) onu ona ve-*

rir."

Râvi diyor ki : O vaktin süresinin kısa olduğunu, işaret etti.

Hişâm b. Hassân, Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebu Hureyre (r.a)'den rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur :

"Cemaat namaza durduğunda, sizden biriniz (cemaate yetişmek için) koğmasın. Namaza, vakarlı bir halde yürüsün. Yetişebildiğini kulsın, yetişemediğini kaza etsin."

Hişâm b. Hassân, Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebu Hureyre (r.a)'den rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur :

"Namazı serin vakitte kılın. Çünkü şiddetli sıcak, cehennemin alevindendir. (veya cehennemin kapılarının alevindendir)"

Hişâm b. Hassân, Muhammed b. Sîrîn'den, o Ebu Hureyre (r.a)'den, o Muhammed b. Amr'dan, o da Ebu Seleme (r.a)'den rivâyet ediyor. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Allah (c.c)'ın 99 tane ismi vardır. Yüzden bir eksik. Kim onları ezberlerse, cennete girer. O (c.c), tektir, teki sever."*

Hişâm b. Hassân, Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebu Hureyre (r.a)'den rivâyet etmiştir :

Rasûlullah (s.a), şöyle buyurmuştur : *"Kim Allah (c.c) nezdinde, kendisi için ne olduğunu bilmek isterse, kendi yanında Allah (c.c) için ne olduğunu öğrensın."*

Hişâm b. Hassân, Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebu Hureyre (r.a)'den rivâyet etmiştir :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Kul, bir günah işler de, onu hatırladığı zaman; o günah onu üzerse, Alah (c.c) onun günahını, kefaretime⁽¹⁾ başlamadan önce, namazsız ve oruçsuz bağışlar."* (Garîb Hadis)

Hişâm b. Hassân, Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebu Hureyre (r.a)'den rivâyet etmiştir : Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Kim Allah (c.c)'tan korkarsa, cennete girer, refah içinde yaşar,*

(1) Keffaret : Günahları örten ve izale eden, sadaka, oruç vs. gibi şeyler. (Çev.)

orada zorluk ve sıkıntı çekmez, orada ebedi olarak kalır, ölmez, gençliği bitmez, elbiseleri eskimez.” (Garib Hadis)

Hişâm b. Hassân, Katâde'den, o da Enes b. Mâlik (r.a)'den rivâyet etmiştir :

Ureyne Kabilesi'nden Medine'ye bir grup insan geldi. Medine'nin havası onlara yaramadı. Rasûlullah (s.a), onlara bir deve sürüsü ve bir çoban verilmesi için emir verdi ve onlara sütlerini ve bevillerini içmelerini emretti. (Efendimizin tavsiyesini uyguladıklarında) beslendiler, öyle ki, oturduklarında etleri etrafa sarktı. Sonra çobanı öldürdüler, develeri götürdüler. Rasûlullah (s.a), peşlerinden adam gönderdi. Yakalanıp getirildiler, güneşte bırakıldılar ve öldüler.

Bendar, İbni Ebi Adiy'den, o da Hişâm b. Hassân'dan aynı-sını rivâyet etmiştir. Fakat onda, “sonra müle⁽¹⁾ yapmaktan men etti” ibaresi vardır.

Hişâm b. Hassân, Katâde'den, o da Enes b. Mâlik(r.a)ten rivâyet etmiştir :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *“Âdemoğlu yaşlanır. Onda iki şey gençleşir : Mala olan hırsı, uzun ömre olan hırsı.”*

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur :

“Allah (c.c), farz hükümlerinin yerine getirilmesini sevdiği gibi, kolaylaştırdığı farz hükümlerinin (ruhsatların) yerine getirilmesini de sever.”

Hişâm b. Hassân, İbni Sîrîn'den o Abdülmelik b. Katâde b. Milhan el-Kaysi'den, o da babasından rivâyet etmiştir :

Rasûlullah (s.a), mehtaplı gecelerde, bize oruç tutmayı emrederdi. Çünkü, o günlerde oruç tutmak, bütün zaman oruç tutmak gibiymiş.

Hişâm, Vâsıl Mevla Ebi Uyeyne'den, o Muhamed b. Ebi Yakub'dan o Reca b. Hayve'den, o da Ebu Ümâme'den rivâyet etmiştir :

Rasûlullah (s.a) bir savaşa çıktığında yanına geldim : *“Ya Rasûlallah Allah (c.c)'in, bana şehâdeti (şehitliği) nasib etmesi*

(1) Müle; öldürmeden önce veya sonra kişinin vücut azalarını parçalamak demektir. (Çev.)

için dua et." dedim. Dedi ki : *"Allah'ım, onları savaşta koru ve ganimet sahibi yap."* Savaştan sağ salim ve ganimetle döndük. Sonra Rasûlullah (s.a)'a geldim : *"Ya Rasûlallah, bana bir amel emret; belki onunla amacıma ulaşırım"* dedim. *"Oruç tut, onun benzeri yoktur."* dedi. Allah (c.c)'ın izniyle uzun süre oruç tuttum. Sonra Rasûlullah (s.a)'a geldim : *"Ya Rasûlallah, bana başka bir amel emret"* dedim. *"Bilmiş ol, sen Allah (c.c), için bir secde edersen, Allah (c.c), o secdeyle seni bir derece yükseltip, bir günahını muhakak siler."* buyurdu.

Hişâm b. Hassân, Muhammed b. Sîrîn'den, o da İmran b. Husayn'dan rivâyet etmiştir :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Kim yalan söyleyerek, (yeminini yerine getirinceye kadar mahpus kalacak şekilde) yemin ederse, cehennemde oturacağı yeri hazırlasın!"*

Hişâm b. Hassân, Hişâm b. Urve'den o da babasından rivâyet ediyor :

H. Aîşe (r.a) şöyle buyurmuştur :

"Anam babam feda olsun o peygambere ki, bu dünyadan irtihal etti. Ama; buğday ekmeğine bile doymadı."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzî şöyle diyor :

Hişâm b. Hasan 148 yılının Safer ayında vefat etti. O, *"Hasan el-Basrî'ye on sene komşuluk ettim"* derdi.⁽¹⁾

Zehebi ise şöyle diyor :

Hicrî 147 yılında vefat edenlerden biride **Hişâm b. Hassân el-Ezdi el-Kurdûsî**'dir. Bu zat hadis hafızı olup, Basra'nın en meşhur muhaddislerindendi. İbni Uyeyne şöyle diyor : *"Hasan el-Basrî'nin hadislerini ve hikmetli sözlerini en iyi bilen kişi Hişâm b. Hassân'dır."* Bazıları Hişâm'ın bin civarında hadisi olduğunu söyler.⁽²⁾ Fuad Sezgin de Hişâm'ı, ilk hadis musannifleri arasında saymaktadır.⁽³⁾

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Saife*, c.3, s.211.

(2) Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.160.

(3) Fuad Sezgin, *Târîhu't-Tûrâsî'l-Arabî*, c.1, s.58.

İMRAN EL-KASİR (R.H)⁽¹⁾

Basiretli öğüt verici ve ahiret yolculuğu için azığa teşvik edici olan **Ebu Bekir İmrân el-Kasir** de onlardandır. Günahtan korunmak ve kalbi uyanıklığı onun özelliklerindendir.

İmrân'ın; Takvaya ve Salih Amele Dâir Nasihatları

Osman b. Zâide, İmrân el-Kasir'den naklediyor :

"Dünyaya az değer vermediğiniz sürece imanın lezzetini almazsınız."

İmrân'ın kızı anlatıyor :

Babam; *"Hayatım boyunca Allah'a itaat edip tapınacağım. Eğer rûkû, sücud ve Kur'an tilâveti olmasa dünyada yaşamayı hiç istemezdim."* derdi. Hep böyle ibadetle yaşadı. Öldüğünde onu rüyamda gördüm ve sordum : *"Babacağım! Bizi terkettiğinden beri senden haber alamıyoruz?"* Babam;

"Hayattan ayrılıp kabre giren birinden nasıl haberdar olabilirsin kızcağızım!" dedi.

"Nasılsın?" dedim.

"İyiyim, çok iyiyim, bize döşekler hazırlanmış, evler kurulmuş burada. Burada cennetten gelen hizmetler içindeyiz. Cennet kokusunu kokluyoruz" dedi.

"Sizi bu makama getiren nedir?" dedim.

"Samimi bir gönül ve çok Kur'an okumak!" dedi.

İmrân el-Kasir, Ebu Recâ'dan, o da Ebu Derdâ'dan naklediyor :

"Yüz defa tekbir almam, yüz dinar almaktan çok daha güzeldir."

İmrân anlatıyor :

Hasen'den işittim. Bir adam ona soru sormuş ve *"Bir fakihe*

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.177.

soru sordum" demiş. Bunun üzerine Hasen demiş ki : "Be hey adam! Sen hiç fakih görmedin mi? Fakih, dünyaya değer vermeyen, kusurunu görebilen ve Rabbına sürekli ibadet edendir."

İmran, Hasen'den aktarıyor :

"Kişi, ailesine ve evlâdü-iyâline cimrilik ediyorsa, onun ameli Allah nezdinde en kötü, ne değersiz bir iştir."

İmran, Cafer'le konuşurken, Cafer ona şöyle dedi :

"İyilerin dilinde ne güzel anılıyorsun sen? Müminler kalplerinde seni yüceltiyor."

İmran'dan Gelen Hadisler

İmran, Enes b. Mâlik'ten hadis rivâyet etmiş ve onunla görüşmüştür. **Atâ b. Rabah'tan, Ebu Reza el-Attarî'den, Hasen'den, Muhammed b. Sîrin'den** ve birçoklarından hadis rivâyet etmiştir.

İmran, Hasen'den, o da Enes'den rivâyet ediyor :

"Peygamber (s.a) ve Ebu Bekir (r.a) (namazda) besmeleyi gizlice çekerlerdi."

İmran, Enes'ten, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor :

"Ümmetimin işlediği ameller, her Cuma bana gösterilir. Allah Teâlâ en çok zânilere gazab eder."

İmran, Enes'ten, o da Peygamber (s.a)'den naklediyor :

"Allah'ım! Senden sürekli iman, sağlam bir hidayet ve faydalı ilim istiyorum."

İmran, Enes'den rivâyet ediyor : Peygamber (s.a)'e on sene hizmet ettim. Ne zaman beni bir yere bir ihtiyaç için gönderse; "İn-şaallah, Allah izin verirse" derdi.

İmran, İbni Sîrin'den, o da Enes b. Mâlik'ten rivâyet ediyor:

Peygamber (s.a), devesi nereye yönelirse yönelsin, onun üzerinde nafilâ namaz kıldığı olurdu.

İmran, Atâ'dan, o da İbni Abbas'tan rivâyet ediyor :

"Sana cennetlik bir siyah kadın göstereyim mi?"

"Evet göster!" dedim.

"İşte şu kadın! O peygambere gelerek: 'Ben saralıyım, dua et şifa bulayım' dedi. Peygamber (s.a);

'İstersen sabret! O zaman cennet senin olacak. Eğer istiyorsan Allah'a dua edeyim hastalığı senden kaldırsın.' dedi. Kadın;

'Tamam! Allah'a dua et! Hastalığı benden kaldırmasın (ki cennetlik olayım)' dedi. Peygamber (s.a) kadın için dua etti."

İmran, Muhammed b. Sîrîn'den, o Ebu Hureyre'den, o da Peygamber (s.a)'den rivâyet ediyor :

"Namaz kıldığı yere gelip sessizce beklese de, Melekler böyle bir kul için 'Allahımız Onu bağışla' diye dua ederler."

İmran, Said b. Selman'dan, o da Yezîd b. Nuâme'den aktarıyor. Peygamber (s.a) buyuruyor ki ;

"Bir kimse bir kimseyle kardeş olmak isteyince ona ismini, babasının adını ve nereli olduğunu sorsun. Böyle yapmak sevgi ve dostluğu daha çabuk kurmaya yol açar."

İmran, Kays'tan, o Tavus'dan, o da İbni Abbas'tan rivâyet ediyor :

Peygamber (s.a) geceleyin kalkınca tekbir getirir ve şöyle dua ederdi : "Allah'ım sana hamdolsun. Yeri ve gökleri tutan sensin. Sana hamdolsun, göklerin ve yerin nurusun. Sana hamdolsun. Sen haksın, sözün haktır. Vaadin gerçekleşecektir. Cennet vardır, cehennem de vardır. Şefaaat haktır. Allah'ım sana teslim oldum, sana inandım. Sana güvendim, sana döndüm. Seni hakem kabul ettim. Sen Rabbimizsin, dönüş sanadır. Allah'ım gizli ve açık işlediklerimi bağışla. Önce ve sonra yaptıklarımı bağışla! Sen ilâhımsın, senden başka yaradan yok"

İmran, Abdullah b. Dinar'dan, o İbni Ömer'den, o da

Rasûlullah (s.a)'dan aktarıyor :

"Gafil ve dünyaya dalanlar arasında Allah'ı an! Tıpkı savaş kaçınlarıyla döğüşen bir savaşçı gibi! Gafiller arasında Allah'ı an! Karanlık bir evi aydınlatan kandil gibi. Gafillere Allah'ı hatırlat! Kuru bitkiler arasında yeşil ağaç gibi...."

Gaflet uykusuna dalanlar arasında Allah'ı anan kimseyi Allah Teâlâ cennetine koyar."

İmran, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den aktarıyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor : *"Kader hakkında münakaşaya girmeyiniz. Kader Allah'ın bir sırrıdır. Allah'ın sırrını açmaya çalışmayınız."*

İmran, Abdullah b. Ebi Kâlus'dan, o Mutarrif b. Abdullah'tan, o da İmran b. Husayn'dan naklediyor :

Size bir şeyden bahsedeyim mi? Rasûlullah ile bunu konuştuğumuzdan bu yana aleyhe konuşulur diye hiç kimseye söz etmemiştim bundan. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu : *"Her kim, Allah Teâlâ'yı Rab, beni peygamber, kabul ederse (eliyle göğsüne işaret ediyordu) Allah Teâlâ onun etini cehenneme haram kılar!"*

KEHMES ED-DUA (R.H)⁽¹⁾

Kehmes b. el-Hasen dindar ve çok ağlayan birisiydi. Künyesi; Ebu Abdullah ed-Dua'dır.

Kehmes'in Takvâsına ve Ağlayışına Dâir

Ammara b. Zâzân rivâyet ediyor :

Kehmes, Ebu Seleme'ye şöyle dedi : *"Ey Ebu Seleme, ben bir günah işledim. Onun için kırk seneden beri ağlıyorum."* Ebu Seleme şöyle der : *"Nedir o işlediğin günah ey Ebu Abdullah?"* Kehmes şöyle cevap verdi : *"Beni bir din kardeşim ziyaret etti. Onun için bir kuruşluk bir balık satın aldım. Balıkları yeyince, elle-*

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s. 211.

rini silmesi için komşumun bahçesinden bir parça çamur aldım, onunla ellerini sildi. Ben işte buna kırk senedir ağlıyorum."

Ebu Abdurrahman el-Hanefî rivâyet ediyor :

Kehmes yolda bir dinar düşürdü. Onu aramak için geri döndü ve onu buldu. Eline aldığı anda şöyle dedi : *"Nerden bileyim bu dinarın benim olup olmadığını!"* Ve dinarı geri bıraktı.

el-Heysem b. Muâviye rivâyet ediyor :

Kehmes, bir gün, bir gecede bin rekat namaz kıları. Usanınca, nefsine şöyle derdi : *"Ey her kötülüğün sığınağı, kalk! Vallahi Allah (c.c)'ı bir saat bile kendinden razı edemedin."*

Said b. Âmir, rivâyet ediyor :

Kehmes, Benî Hanffe'den salih bir adamdı. Kireç ocaklarında çalışırdı, ezan okurdu. Annesi ölene kadar, onun bakımıyla ilgilendi. Sonra Mekke'ye gitti, orada ikâmet etti.

Abdülmelik b. Karîb, rivâyet ediyor :

Kehmes, kireç işinde, her gün iki dânike çalışırdı. Akşam olduğunda, iki dânikle annesine meyva ahr, götürürdü.

Ubeydullah b. Muhammed el-Kureşî rivâyet ediyor :

Kehmes, annesine herkesten çok itaatkârdı. Bir gün komşularının düğünü vardı. Düğünde kadınsı erkekler vardı. Seslerini yükselterek şarkı söylemeye başladılar. **Kehmes**, şöyle diyordu : *"Allah (c.c)'a yemin ederim! İyi yapmıyorsunuz."*

Gassân b. el-Mufaddal, rivâyet ediyor :

Amr b. Ubeyd, Kehmes'in yanına geldi, ona selam verdi. O ve dostları onun yanında otururdu. Annesi ona şöyle dedi : "Ben bu adamı ve dostlarını iyi görmüyorum, hoşuma da gitmiyor; onlarla birlikte oturma" Amr ve dostları geldiğinde, onlara yukarıdan bakarak şöyle dedi : *"Annem senden ve dostlarından hoşlanmadı bundan sonra bana gelmeyiniz."*

Hişâm b. Haassân rivâyet ediyor :

Kehmes, Mekke'de iken yanına gittik. Mekke'de Süleyman b. Ali'nin hanesinde oturuyordu. Süleyman, bu haneyi kırkbin di-

nara satın almıştı. Kırkbin dinar da masraf etmişti.

Kehmes'i ikinci vaktinde ziyaret etmiştik. Arkadaşlarımızdan biri başını kadırdı, evin tavanına baktı ve şöyle dedi : *"Ya Kehmes, bu hanenin senin olması, ırlınlını yemen, seni sevindirir mi?"* Kehmes şöyle dedi : *"Vallahi hayır! Dört dirheme bile benim olması beni sevindirmez."* Hişam dedi ki : *"İkinci vaktinden sonra yemin eden adamın yalancı olduğunu sanmam."*

Abdullah b. el-Mübârek, anlatıyor :

Kehmes'le beraberdik. Su içmek için suya yaklaştı. Ağzına aldı, soğuk bulunca içmekten vazgeçti ve şöyle dedi : *"Ya Abdullah, içme! Soğuk sudan dahi hesaba çekileceğiz."*

Musa b. Hilâl el-Abdî anlatıyor :

Kehmes, Mekke'de bana şöyle dedi : *"Kuru ve taze hurmaları bana satın alan ve bahçelerden devşiren bir komşum vardı. O ölünce, hurma yemeyi terkettim."*

Yahya b. Kesîr anlatıyor :

Kehmes, bir dirhemlik un aldı. Ondan yedi, uzun zaman tükenmeyince onu ölçtü. Bir de baktı ki, un koyduğu gibi duruyor. Ondan sonra her alığında eksildi, tâ ki bitene kadar.

Halef b. el-Velfd, rivâyet ediyor :

Kehmes, gece yarısı şöyle derdi : *"Ey kalbimin sevgilisi, bana azap edeceğini sanıyorum. Sen ise, benim gözümün nurusun."*

Kehmes'den Gelen Hadisler

Kehmes, pek çok Tâbiîn'den ve meğhurlardan hadis rivâyet etmiştir.

Kehmes b.el-Hasan, Abdullah b. Baide'den, o da Hz. Âişe (r.a.)den rivâyet ediyor :

Bir kadın geldi, Rasûlullah (s.a) ile görüşmek istiyordu. Oturdu, gelene kadar onu bekledi. Dedim ki : *"Ya Rasûlallah, bu kadının bir hâceti var."* Kadına dedi ki : *"Nedir senin hâcetin?"* Kadın dedi ki : *"Babam beni kardeşinin oğluyla, bana danışmadan evlendirdi. Benim bu işte söz hakkım var mı?"* Rasûlullah (s.a) : *"Evet"*

dedi. Kadın dedi ki : *"Ben babamın yaptığı şeyi reddedecek değilim. Fakat ben, kadınların söz hakkı (istişare hakkı) olup olmadığını bilmelerini istedim."*

Kehmes, Mus'ab b. Sâbit (r.a)'den, o da Abdullah b. Zübeyr (r.a)'den rivâyet ediyor :

H. Osman (r.a)'dan işittiğim bir hadisi söyleyeceğim. Bu hadisi size söylememe mâni olan, size olan zannımdır. Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim : *"Allah (c.c) yolunda bir gece nöbetçilik yapmak, gecesi ibadetle geçirilen, gündüzü oruçla geçirilen bir gecedен faziletlidir."*

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

Kehmes ibadete düşkünlüğü ile tanınırdı. O, annesine hizmet ederdi. Annesi vefat edince **Kehmes** de Mekke'ye gitti ve ölünceye kadar orada kaldı. ⁽¹⁾ **Zehebi** ise şöyle diyor :

Hicri 149 yılında vefat edenlerden biri de **Kehmes b. Hasan el-Basrî**'dir. Bu zat **Ebu't-Tufeyl** ve bir grup hadisçiden hadis almıştır. ⁽²⁾

HABİB EL-FÂRİSİ (R.H)⁽³⁾

Basralı olan **Habîb** de bu iyiler tâifesindendir. Kerâmet sahibi idi. Duaları kabul olurdu. Dünyadan geçip âhirete yönelmesinin nedeni, **Hasen b. Ebi'l-Hasen**'in meclisinde bulunanlardan olmasıdır. Onun öğütleri ta derûnuna işlemiş, yürütmekte olduğu işlerden sıyrılarak, Allah'a güvenmiş ve dört defa da kırkbin dinar sadaka vermiştir.

Güntün başında onbin dinar sadaka etmiş ve; *"Ya Rab! Böylece nefsimi senden satın aldım mı?"* demiş, ardından onbin daha fakirlere dağıtarak *"Ya Rab! Bu da bana nasip ettiğin gönül huzuru için"* demiş, sonra bir onbin daha çıkarıp; *"Birinci ve ikinci sadakalarımı kabul etmezsen bunu kabul et ey Rabbim"* diye niyazda bulunarak dördüncü kez bir onbin dinar bağışlamış ve; *"Ya Rab*

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatu's-Saife*, c.3, s.212.

(2) Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.162.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Euliya*, c.6, s.149.

üçüncü sadakamı kabul ettiysen bu da sana teşekkürümü bildirmek içindir" deyivermişti!

Habîb'in Sevilen Biri Oluşu ve Duasının Kabulüne Dâir

Hasan her gün meclisini kurar, sohbet ederdi. Habîb Ebu Muhammed ise tüccarların uğrak yerlerine gider, Hasan'ın sohbet meclisinde olup bitenlerden haberdar olamazdı. Bir gün merak etti ve Hasan'ın neler anlattığını sordu. Ona *"Ey Ebu Muhammed! Hasan cenneti anlatır, ateşi izah eder, âhirete özlem duyar, dünyada azla yetinmenin gereğini anlatır."* denildi.

Bu açıklama onu kalbinden vurmıştu. Farsça; *"Beni ona götürün, merak ettim"* dedi. Oraya vardıklarında Hasan'ın gönüldaşları Habîb el-Fârisî'yi Hasan'e tanıttılar :

"Ey Ebu Said! Bu adam Ebu Muhammed Habîb'dir. Sana geldi. Ona vaaz et ve yol göster." dediler.

Habîb durdu ve farsça bir şeyler söyledi. Hasan *"Ne diyor bu adam?"* diye sorunca tercüme ettik : *"Senin neler anlattığını soruyor."* Bunun üzerine Hasan, Habîb'e yaklaştı, ona cennetten bahsetti cehennemle korkuttu. İyiliğe teşvik etti. Âhirete özlem hissinin uyandırdı ve ruhi olgunluk konusunda ona yol göstereceği teminatını verdi.

Habîb oradan çıktığında bir hoş olmuş ve malını mülkünü infak etmeye kalkmıştı. Herşeyi azaldı ve herkese Allah rızası için güzel borç vermeye başladı.

Yunus anlatıyor : Bir adam Ebu Muhammed'e geldi ve pek çok borcu olduğunu ve borçlarının altında ezildiğini anlattı. Ebu Muhammed;

"Git, dilediğin kadar borçlan. Ben senin kefilim" dedi. Bunun üzerine adam gitti, başka birinden beşyüz dirhem aldı ve bu açığını Ebu Muhammed ödedi. Sonra adam geldi ve; *"Ey Ebu Muhammed ! Dirhemlerini ödeyememek beni eziyor."* dedi. Ebu Muhammed de *"Evet... İnşallah yarın"* dedi. Sonra abdest aldı, mescide girdi, Allah (c.c)'a uzun uzun dua etti. Adam geri geldi. Ebu Muhammed adama şöyle dedi :

"Git camiye bak! Eğer bir şeyler bulursan al" Adam camiye

gitti. Bir de ne görsün! Bir kese, beşyüz dirhem yanbaşımda! Aldı getirdi ve saydı. Paralar beşyüzü de geçiyordu. Ebu Muhammed'e geldi ve;

"Ey Ebu Muhammed! Bu dirhemler biraz fazla" dedi. Ebu Muhammed,

"Hadi git, bunlar tamamen senindir" dedi.

Habîb, Ebu Muhammed'den naklediyor :

Halka büyük bir açlık felaketi isabet etmişti. Ebu Muhammed, un tüccarlarından un aldı, kavut yaptı. Bunları veresiye olarak alıyordu. Sonra da çantalar dikmeye koyuldu. Bir yandan dikiyor, diğer taraftan diktiklerini yatağının altına koyuyordu. Allah'a devamlı dua ve niyazda bulundu.

Günü geldi, un ve diğer gıda maddelerini veresiye aldığı tüccarlar, Ebu Muhammed'den karşılıklarını istediler. Ebu Muhammed endişeye kapılmadan *"Ya Allah"* deyip yatağının altındaki çantaları bir bir çıkardı. Hepsi dolmuştu. *"Tartınız!"* diye ricada bulundu. Tarttılar. Tüccarların hakkını milimi milimine karşılayacak kadar gerekli madde çıktı.

Çiğ Gidip Pişmiş Gelen Ekmek, Pişmişken Çiğleşip Koka Balık, Şeytan'ın İnsanlarla Oynaması, Samimiyet ve Dua ile Gelen Para

Cafer b. Süleyman, Habîb'den aktarıyor :

Bize bir dilenci geldi. Amra ise o sırada hamur yoğuruyordu. Ekmek pişirmek için gerekli olan ateşi almak üzere içeriye girdi. Ben dilenciye;

"Hamuru alabilirsin" dedim. Adam hamuru alıp götürdü. Amra ise geri döndü ve; *"Hamur nerede?"* diye sordu. Ben de;

"Aldılar, ekmek yapıp getirirler" dedim. Ekmeklerin gecikmesine çıkışarak :

"Sübhaneallah... Muhakkak yiyecek bir şeyler bulmamız lazım." dedi Amra...

O sırada bize doğru bir adam çıkageldi. Sırtında büyük bir kü-

fe vardı. Ekmek ve et doluydu. Amra şaşkın şaşkın mırıldandı :

"Ne çabuk getirdiler! Hem pişirmişler hem de et koymuşlar."

İbni Süleyman, Ebu Muhammed'den aktarıyor :

Bize misafirler gelmişti. Biz de az önce balık pişirmiştik, kendimiz yemek istiyorduk. Misafirler uzunca oturdular. Kalkıp gittiklerinde, Amra'ya;

"Hadi, getir de balığı, yiyelim" dedim.

Amra balığı getirdi. Bir de ne görelim? Yemek, çiğ bir kan damlasına dönmüştü. Çöpe attık.

Cafer, Habîb'den naklediyor :

"Vallahi, şeytan Kur'ân okuyanlarla oynar. Çocukların bilye oynadığı gibi. Allah Teâlâ bana seslenip :

'Ey Habîb, benim için kıldığın her namazda, tuttuğun her oruçta, İblis'ten sakınıp onun çamurundan ve vesvesesinden korunmak için dua ettin mi?' dese :

'Evet, ey Rab' demeye gücüm yetmez! Sakın ha! boş şeylerin başına oturup oyalanmayın! Ölüm her an sizi takip ediyor.'

Damra b. Şevzeb, Habîb'den aktarıyor :

"Bir çölde hiçbir gölgeye sığınmadan Rabbim karşısında bekleyişim, sizin şu sefanız ve bahçelerinizden daha güzeldir."

Hammâd ve Ebu Avâne anlatıyor :

Bir gün Habîb'e bir kadın geldi ve ekmek istediğini söyledi. Habîb de; *"evladü iyâlin ne kadar"* diye sordu. Kadın; *"şu kadar"* diye izah etti.

Bunun üzerine Habîb kalktı, abdest aldı ve namaz kıldı. Huşu ve huzur ile kıldığı namazı bitirdikten sonra dua etti :

"Ya Rab! İnsanların benim hakkımdaki zanları ne güzel! Sen benim fakirliğimi örtüyorsun. Onların zannını boşa çıkarmal!"

Sonra hasırını kaldırdı ve orada elli dirhem buldu. Tutup kadına verdi. Sonra da; *"Ey Hammâd, gördüğün şeyi gizle, kimseye söyleme!"* dedi.

Ebu Süleyman ed-Dârânî anlatıyor :

Habîb Ebu Muhammed tüccarlardan bir şeyler alır ve fakirlere bağışlardı. Bir keresinde yine bir şeyler aldı ama karşılık olarak vereceği bir para bulamadı ve dua etti :

"Ya Rab, onların yanına varmaya yüzüm yok." Evine girdi ve her tarafın, yerden tavana kadar buğday dolu olduğunu gördü. Şaşırdı :

"Ya Rab! bu kadar istememiştim" dedi. İhtiyacı kadar aldı ve gerisini bıraktı.

Habîb'in Duası ve İbadeti

Cafer anlatıyor :

Sabit el-Bünânî'nin sohbet meclisinden dönüyorduk. **Habîb'e** geldik. Yanındakileri sadakaya teşvik ediyordu. İçeri girdiğimde ayağa kalktı, evinin bir duvarına asılı olan bir çıkıntıya tutunarak şöyle dedi :

"İşte gıdamı aldım, içim zevkten dört köşe

Eurende benim gibi bir hizmetçi ve kul yoktur.

Sadece benden önce bu zevki tadanlar hariç.

Allah'ım seni tenzih ederim. Yarattın ve şekil verdin. Doğru yola eriştirdin, zengin ettin. Sağlık verdin, günahları affettin. Sana sonsuz hamdolsun. Sen en büyük cömertsin, sen vermeyi seversin. Sen İbrahim'in dostusun. Senin isteyenin eksik olmaz. Nimetlerin eksilméz. Kimse seni hakkıyla övemez. Yüzümü sana çevirip secde ediyorum." Secde etti. Biz de beraber secdeye vardık. Sonra yanına gelen fakirlere sadaka dağıttı.

Seriyy b. Yahya anlatıyor :

Ebu Muhammed geceleyin Basra'da Terviye Günü'nde hac için yola çıkar, Arefe akşamı Arafat'ta görülürdü.

Ubâde anlatıyor :

Süleyman et-Teymî ile beraber Habîb'e gittik. **Süleyman;** *"Ey Ebu Muhammed! Allah'a dua et bizim için"* dedi. O da şöyle

cevap verdi : "Çırac hocanın önüne geçemez!"

Muhammed b. Sâbit, Habîb'den naklediyor : "Seni düşünüp gözleri aydınlanmayan kördür. Senin verdiğin sevinçle sevine-meyen gerçek huzuru bulamaz. Senin yüceliğine yemin ederim ki seni seviyorum Ey Rab... Biliyorsun."

Cafer anlatıyor :

Habîb pek çok insandan daha ince kalpli ve ağlamaya yatkındı. Bir gece öyle çok ağladı ki, Amr, farsça şöyle sordu : Ey Ebu Muhammed! Niçin ağhyorsun, **Habîb** cevap verdi : "Bırak beni. Daha önce girmediğim bir yolda yürümek istiyorum."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzi şöyle diyor :

Ahmed b. Abdullah'ın bildirdiğine göre **Habîb** ibadetle meşgul biriydi. Onlardan rivâyet edilen müsned bir hadise rastlamadık. **Hasan el-Basrî** ve **İbni Sîrîn**'den hadis alan **Habîb**; **Habîb el-Mudlim**'dir.⁽¹⁾

ABDÜLVAHİD B. ZEYD (R.H)⁽²⁾

Abdülvâhid ibadete düşkün, dünyaya değer vermeyen, kötülüklerden sakındıran bir zat idi.

Ebu Süleyman ed-Dârânî anlatıyor :

Abdülvâhid felç olmuştu. Allah'a "Abdest alırken beni felçten kurtar" diye dua etti. **Abdülvâhid** abdest alırken felç yokoluyor, namaz için secdeye gittiğinde ise yeniden felç oluyordu.

Ekmek-Tuz Gibi Sade Şeyler Yemek, Rızâ, Nefis Muhaşebesi ve Cennetle İlgili Dualar ve Mideye Karşı Güçlü Bir İrade Sergilemek

Muhammed el-Musulî, Abdülvâhid'den naklediyor :

"Kardeşlerim! Ekmek ve tuzu bırakmayın. Zira o yağları eritir

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.216.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.155.

ve insanın yakın konusunda tecrübesini artırır."

Sera b. Hassan, Abdülvâhid'den aktarıyor :

"Rıza, Allah'ın en büyük kapısıdır. Dünyadaki cennettir. İbadet edenlerin dinlendiği, huzura kavuştuğu derecedir."

Ezdî, Abdülvâhid'ten aktarıyor :

Muhammed b. Vâsi, ben ve Mâlik b. Dırar, beraberce Beytül-Makdis tarafına gittik. Rusâfe ile Himis arasına geldiğimizde şöyle bir dua işittik. Ses kumlardan geliyordu :

"Ey gizlenen ve kendini korumaya alan! Kim ve ne olduğunu anlamaya çalış! Eğer bunu başaramazsan, dünyadan kaç ! Eğer dünyadan sakınmayı bilmiyorsan, onu bir diken say ve ayağını nereye koyduğuna, neye doğru adım attığına iyi bak!"

Mudırr el-Kâri anlatıyor :

Abdülvâhid dedi ki :

"Ya Rab! İzzetin hakkı için; Seninle karşılaşmadan sevgini tam anlamayacağım. Senin celal olan yüzüne bakamadan bu sevgiye garkolamayacağım. Ey samimleri cennete sokan, boş işlerle uğraşan bâtılları pişmanlık durağında bekleten Rab! Beni ve yanımdakileri sana en yakın dostlarından eyle! Senin bana ve kardeşlerime sunduğun bir hediye olarak bizi cennetine al. O gün ki, sadık olanlar samimiyetlerinden ötürü meyveleri yerlere sarkan bahçelerle mükâfaatlandırılırlar."

Muhammed b. Abdullah, Abdülvâhid'den aktarıyor :

"Her kim midesine karşı güçlü bir irade sergilerse dini bakımdan da güçlü olur, güzel huylarla donanır. Her kim de midesinden dinine gelen zararın farkında değilse, ibadet edenler arasında kör biri gibi dolaşır."

Zikrin Tadı, Öğütten Etkilenmek İçin Kalpler Arası Yolun Açık Olması Gereği, Nefisle Günah Arasına Deniz Koyabilmek, İlginç Bir Rüya, Ölümle Uyarılmak ve Vaazda Ölen Adam

Mesma b. Âsım anlatıyor :

Abdülvâhid b. Zeyd'i gördüm. Hasta bir kardeşini ziyaret etti. "Ne istersin?" diye sordu. Hasta; "Cenneti!" dedi. "İsteğin buysa dünya içinde ne dilerdin ve neye üzüldürdün?" dedi. Adam şöyle cevap verdi : "Vallahi zikir meclislerinden ayrılacağım için üzüldüyorum. Allah'ın nimetlerini ananlarla beraberliğimi sürdürmek isterdim." **Abdülvahid;** "Allah için, senin bu isteğin dünyanın en hayırlı işidir. Ve ancak bununla âhiretin en güzel haline kavuşulur" dedi.

Husayn b. Kâsım, Abdülvâhid'ten rivâyet ediyor :

"İki kalp arasındaki yol açıktır. Oradan geçene engel konulmasın! Vaizin kalbinden çıkan öğüt, dinleyenin kalbine girmelidir, hem de hiç değişmeden."

Mudırr el-Kârî, Abdülvahid'den aktarıyor :

Birisi, Hasan'ın yanına gelip günahlarının çokluğundan şikâyetçi olduğunda, Hasan; "Günahlarınla, nefsin arasına bir deniz koy" derdi. Hasan ayrıca şöyle nasihat ederdi : "Her mesafenin bir kısa ve kestirme yolu vardır. Cennete ulaşmanın kestirme yolu ise cihaddır."

Muaz b. Ziyad, Abdülvâhid'ten aktarıyor :

"Basra ve içindeki tüm mülk ve mallar, beni iki dirhem kadar bile sevindirmez."

Ebu Süleyman, Abdülvâhid'ten aktarıyor :

Verdi'de bir mescitte geceledim. . Rüyamda çok güzel ve çekici bir cariye gördüm. Üzerinde yeşil ipekten bir giysi vardı. "Ey İbni Zeyd! Beni isteyebilirsin, ben de seni istiyorum" dedi ve yumuşak bir sesle şöyle mırıldandı :

"Kim beni satın alır, kim beni ağırlarsa
Kâr ettiğini mutmain bir kalb ile anlar."

Ben de; "Ey güzel cariye, senin karşılığın nedir?" dedim.

"Allah'a delicesine âşık olmaktır,

Keder denizinde saçları ak ederek şükretmektir" dedi.

Ben; "Sen kiminsin ey cariye?" dedim.

"Benim için para önermeyen bir mülk sahibinin cariyesiyim. Bedelimi getirmiş bir hak talibine aitim" dedi.

Hâris b. Ubeyd anlatıyor :

Abdülvâhid yan tarafımda **Mâlik b. Dınar**'la oturuyordu. Onun ağlamasından, **Mâlik**'in verdiği vaazı anlayamıyordum.

Hatem b. Süleyman et-Tâî anlatıyor :

Abdülvâhid'i **Havşab**'ın cenazesinde gördüm. Defin işi yapılmıca **Abdülvâhid** mezarın başına geldi :

"Allah sana rahmet etsin ey Ebu Bişr. Bizi böyle bir günle, ölümle uyarırdın. Allah'a yemin ederim ki, gücüm yetseydi, senin bu yere yıkılışından sonra ben de göçerdim" dedi. Sonra şalvarını topladı ve inzivaya çekildi.

Husayn b. Kasım anlatıyor :

Abdülvâhid'in vaazını dinliyorduk. Caminin köşesinden biri haykırdı: *"Bizi bırak ey Ebu Ubeyde! kalbimin içini açtın."* Ama **Abdülvâhid** bu sözlerle iltifat etmeden vaazına devam etti. Adam hala aynı şekilde bağııyordu. Vaaz devam etti. Adam çırpındı. Ve en sonunda öldü. O gün onun cenazesini kaldırdık. Basra'da o güne kadar böylesine çok ağlayan bir kitle görmemiştik.

Hayatın Fâniliği, Sohbetle Öncelik Sahibi Olanlar, Korunun Son Noktası, Yemeği Boğaza Tıkayan Bir Çağrı, Ağlamanın Yeri ve Abdülvâhid'in Hüznü

Husayn el-Vezzan anlatıyor :

Abdülvâhid'in yanında, sevabına baktığı bir çocuk vardı. Onun tüm ihtiyaçlarını karşıları. Çocuk ölünce **Abdülvâhid** çok derin bir üzüntüye kapıldı. Bir gün ondan bahsederken gözleri yaşardı. *"Hayat ondan sonra boğazıma takılan bir ur gibi kaldı. Zaten hayat, bulanık bir üzüntüden ibaret değil midir?" dedi.*

İbni Zekvan, **Abdülvâhid**'ten naklediyor :

"Dine önem verenlerle sohbet edin. Onları bulamazsanız kişilik

sahibi insanların sohbetine koşun. Zira onlar meclislerinde boş ve çirkin laf etmezler."

Ebu Said, Abdülvâhid'ten naklediyor : Ziyad b. Nümeyrî'ye sordum : *"Korkunun son noktası nedir?" "Kötülük anında Allah'ın azametini düşünmektir" dedi. "Umudun son noktası nedir?" diye sordum "Bütün zamanlarını Allah'ı düşünerek geçirmektir" dedi.*

Müslim el-Abbad anlatıyor :

Bir defasında bize Salih el-Murri, Abdülvâhid ve Utbe isimli çocukla Seleme el-Esvârî geldi. Sahile indiler. Onlara bir gece çok güzel bir yemek hazırladım. Davet ettim. Geldiler. Yemeği önlerine koyduğumda, sahilden geçen biri bağırmaya başladı.

"Seni ebedi yurttan ziyafetler alıkoyuyor.

Nefsin lezzet kuyusu fayda vermeyecek o gün."

Utbe tiz bir çılgın atıp baygın düştü. Herkes ağlıyordu. Yemeği kaldırdık. Vallahi hiç kimse bir lokma bile yiyemedi.

Bekir b. Muaz, Abdülvâhid'den aktarıyor :

"Kardeşlerim! Ateş korkusuyla ağlamıyor musunuz? Cehennem-i düşünüp ağlayan bir kulu Allah (c.c) azaptan koruyacaktır. Kardeşlerim kıyâmet günündeki susuzluktan korkup ağlamıyor musunuz? Dünyadaki her soğuk su başında ağlayın! Belki âhirette siddıklar, şehitler, peygamberler ve salihlerle beraber ondan içeceksiniz. Onlar ne güzel dostlardır." Sonra hıçkırığa hıçkırığa ağladı ve bayıldı.

Husayn b. Kasım anlatıyor :

Abdülvâhid'in hüznü tüm Basra'ya dağıtılsaydı, hepsini de içine alırdı. Gece karanlığı çöktüğünde onu gözlerdim. Gizliden gizliye koşan, rehin alınmış bir yarış atı gibiydi. Sonra mihraba geçer, sanki hutbe okur gibi konuşurdu.

Abdülvahid'in Rüya İle Şifa Bulması ve Uykuda Gelen Güzel Beyitler

Hayyan el-Esved, Abdülvâhid'den aktarıyor :

Bacağıma bir ağır girdi. Sabrederek namaz kıldım. Geceleyin kalktım, derin sızılara dayandım ve namaz kıldım. Oturdum ve şalvarımı kıvrıarak başımı onun üzerine koydum. Uyumuşum. Rüyamda dünyalar güzeli bir câriyeyle yanyanaydım. Etrafında süslü câriyeler vardı. Bir an durdu. Arkasına döndü *"Kaldırın bunu, güzelce, sarsmadan!"* dedi. Beni yerden kaldırdılar. Onlara bakıyordum. Sonra etrafımdaki diğer câriyelere seslendi : *"Onun altına döşekler serin, etrafına kanapeler koyun, yastığını da verin. Altına yedi kat döşek yaydılar. Dünyada böylesini görmemiştım. Başımın altına yeşil yastıklar koydular. Onu güzelce yatağa yerleştirin, yavaş yavaş"* dedi baş câriye.

Döşege bırakıldım. Onlara bakıyordum. Sonra yine seslendi : *"Ona kokular sunun!"* Bir anda yatağım yasemin kokusuyla doldu. Baş câriye bana yaklaştı. Yavaşca elini ağrıyan ayağıma koydu. Meshetti ve;

"Ayağa kalkabilirsin. Allah Teâlâ namazından ötürü sana şifa verdi." dedi.

Uyandım. Allah için, sanki tüm bağlardan ve sızılardan sıyrılıp çıkmıştım. O geceden sonra bir daha hiç o ağrıdan ötürü inlemedim. O câriyenin söz söyleyişindeki tatlılık bir daha ruhumdan silinmedi:

"Kalk! Allah Teâlâ namazından ötürü sana şifa verdi!"

Âsım el-Abadânî, Abdülvâhid'ten aktarıyor :

Sefere çıkmıştık. Büyük bir kampta kalıyorduk. Arkadaşlarım uyudu. Bense cüzümü okuyordum. Gözlerim ağırlaşıyor, başım düşüyordu. Cüzümü tamamlar tamamlamaz, yatağıma gittim. *"keşke arkadaşlarım gibi uyusaydım. Bedenim bayağı rahatlardı"* dedim. Ama sabaha kadar cüzümü okudum. Bu sözleri içimden söylüyordum. Dudaklarımı bile oynatmadım. Kimse de benden bir şey duymadı. Uyudum, Rüyamda yanıma biri geldi, elinde gümüş gibi parlak bir beyaz kağıt vardı. *"Ey delikanlı! Elindeki bu kağıt nedir?"* diye sordum. Bana uzattı. O kağıtta yazılanları okudum :

*"Dileyen, gaflet içinde uyur
Uyku ölümdür, güvenme ona!
O anda sesler kesilir,*

İşler durur.

Sanki ecel insanı dünyadan koparmakta."

Genç kayboldu. Onu bir daha göremedim.

Abdülvâhid bu olayı çok çok anlatır ve ağlardı.

"Uyku namaz kılanlar ile namaz lezzeti arasına bir perde çeker, oruç tutanla, orucun lezzeti arasına engel koyar" derdi.

Duanın Kabulü, Sabır, Bildiği ile Amel Edenin Hâli, Allah'a İtaat ve İlâhî Sevgi Arasındaki Bağ, Uyku ve Nisyanın İki Büyük Nimet Oluşu

Sevvar el-Ganevî, Abdülvâhid'ten aktarıyor :

"Duanın kabulü samimiyetle alakalıdır. Birbirlerinden ayrılmazlar!"

Mudırr el-Kârî, Abdülvâhid'ten aktarıyor :

"Sabrı geçebilecek, ondan daha üstün dereceli olabilecek hiçbir amel bilmiyorum. Yalnız rıza hariç. Rızaullah (Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak) tan daha yüksek bir mertebe yoktur. İlâhî aşkın başı rızadır."

İbni Simâk, Abdülvâhid'ten aktarıyor :

"Kim bildiği ile amel ederse, Allah (c.c) ona bilmediğinin de kapısını açar."

Muhammed b. Abdullah el-Huzâî anlatıyor :

Abdülvâhid, kırk yıl yatsı abdestiyle sabah namazı kılmıştır.

Mesma b. Âsım, Abdülvâhid'den aktarıyor :

"Kim Allah'a itaat konusunda sabırlı olursa, Allah Teâlâ da ona güç kuvvet verir. Her kim günah işlememekte sabrederse, Allah (c.c) ona yardım eder ve günahlardan korur." Sonra bana döndü :

"Allah sevgisinden ötürü günahlara sabrettiğinde, sabrının boşa gideceğini sanma. Kim böyle kötü zanda bulunur ve şüpheye düşerse kaybetmiştir." Sonra ağladı, neredeyse bayılacağından korktum. "Ey günahkar kullarına sonsuz nimetler ve fırsatlar yağdıran

yüce Rab! Senin rahmet ve affından nasıl ümidini kesebilir ki ehli muhabbet (Allah âşıkları)" diyordu.

Abdullah et-Teyyâhî anlatıyor :

Abdülvâhid'e soruldu :

"Basra'daki şu elli seneden beri namazını kılan ve orucunu tutan adam hakkında samimi olduğuna Dâir kanaatin var mı?"

"Hayır"

"Ondan razı mısın?"

"Hayır!"

"Ona yanaşıp arkadaşlık kurdun mu?"

"Hayır! Yoksa çok namaz kılip, çok oruç tutmakla sevabın da çoğalacağını mı sanıyorsun?"

"Evet... Tabii."

"Senden çekinmeseydim (utanmasaydım) senin amelinin karışık ve bozuk olduğunu sana bildirirdim."

Davud b. Muhabbir, Abdülvâhid'ten, aktarıyor :

"Hasen'den öğittim : Unutmak (uyanıklık) ve ümit etmek âdemoğluna verilmiş en büyük nimetlerdir."

Abdülvâhid, Eslem el-Kûfi ile Hasan el-Basrî'den hadis rivayet etmiştir :

Abdülvâhid, Hasan'den, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan aktarıyor :

"Kim dinini ayağa düşürmez, uygular ve üstün tutarsa, Allah da onu üstün tutar (şerefini ayaklar altına almaz) Kim de kendini düşünür ve üstün görürse, dinini rencide eder, dinin kendisi hiçbir zaman alçalmaz. Kim kendi şehvi arzularını doyurursa dinini zayıflatır. Kim de dinine gereken önemi verirse, dini de onu güçlendirir ve onun karakterini rencide etmez."

ATÂ ES-SÜLEYMÎ (R.H)⁽¹⁾

Atâ es-Süleymî, müttakî, temiz kalpli bir zattı. Günahlardan sakınma hissi onu zayıflattı nahiflik onu soldurdu. Mârifet, onun teminatıydı; korku onun bağıydı.

Bîşr b. Mansur, rivâyet ediyor :

Atâ es-Süleymî'ye dedim ki :

"Ya Atâ, söyler misin? Bir ateş yakılsa ve sonra bu ateşe kim girerse, kurtulacak denilse, acaba kimse bu ateşe girer mi?"

Atâ dedi ki : *"bu bana denilseydi, koşa koşa giderdim, oraya varmadan sevinçten canım çıkardı."*

Bîşr b. Mansur, anlatıyor :

Atâ es-Süleymî'nin önünde, soğuk bir günün sabahı, ateş yakıyordum. Dedim ki : *"Kıyâmet gününde hesaba çekilmemen karşılığında, şimdi kendini şu ateşe atman emredilse, ne yaparsın?"* Dedi ki : *"Evet! Kâbe'nin sahibine yemin ederim! Hiç tereddüt bile etmem."* Sonra şöyle dedi : *"Bununla beraber, sevinçten ona ulaşmadan, canımın çıkmasından korkarım."* ⁽²⁾

Gurbette, Ölümde, Kabirde ve Huzuru İlâhîde Allah'ın Merhametine Mazhar Olabilmek, Güzel Korkuyu İstemek, Atâ'nın Bitmeyen Kederi, Ağlayışı ve Yemek Yiyemeyişi

Nuaym b. Muvarra, anlatıyor :

Birgün Atâ es-Süleymî'ye uğradık. Evine girdiğimizde şöyle diyordu : *"Vay Atâ'nın haline! Keşke Atâ'yı annesi doğurmasaydı."* Üzerinde bir aba vardı. Güneş sararana kadar böyle söylemeye devam etti. Biz, ondan sonra evlerimizi hatırladık, yerimizden kalktık ve onu yalnız bıraktık. O, duasında şöyle derdi : *"Allah'ım, dünyada garipliğime merhamet et. Ölürken yere düştüğümde merhamet et. Kabrimde yalnız iken merhamet et ve huzuruna çıktığımda merhamet et."*

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.215.

(2) Bu olay, aynı râvî tarafından değişik üsluplarla birkaç defa anlatılmıştır. (Çev.)

Ali b. Bekkar, anlatıyor :

Atâ es-Süleymî, kırk sene yatakta kaldı. Korkudan ne kalkıyor, ne de dışarı çıkıyor, yatakta abdest alıyordu. Kırk sene onun için nedir? O, Allah (c.c)'a başındaki saçların ve vücudundaki kılların sayısınca itaatte bulunmuştur.

Muhammed b. Ubeydullah el-Kureşî, rivâyet ediyor :

Atâ es-Süleymî Allah (c.c)'tan çok korkardı ve şöyle dua ederdi : *"Allahım, biz senden; zorluk vermeyen, yormayan, korku istiyoruz. Sana ibadet ettiren günahlardan alıkoyan korku istiyoruz."*

Ahmed b. el-Havârî, anlatıyor :

"Ebu Süleyman'ı şöyle derken işittim : Atâ es-Süleymî'nin korkusu çok şiddetlenmişti. O, cenneti hiç istemezdi. Onun yanında cennet anıldığında : 'Allah (c.c)'tan selamet isteriz' derdi."

Ebu Câfer es-Sâih rivâyet ediyor :

Atâ es-Süleymî, şöyle derdi : *"Bana kolaylıkla ilgili hadisleri araştırın, belki Allah (c.c) içinde bulunduğum gamı, tasayı hafifletir."*

İbni Tevbe el-Anberî rivâyet ediyor :

Atâ es-Süleymî ağlardı. Ona bunun sebebi sorulduğunda, şöyle derdi : *"Ben büyük bir iş yapmaya niyet ediyorum, ben Allah (c.c)'ın huzurunda durmak istiyorum!"*

el-Âlâ b. Muhammed rivâyet ediyor :

Atâ es-Süleymî'ye uğradım. Bayılmış vaziyetteydi. Karısı **Ümmü Cafer'e** dedim ki : *"Atâ'nın nesi var?"* Dedi ki : *"Komşumuz fırını yakmıştı. Atâ ona baktı ve bayılarak yere düştü."*

Âire diye çağrılan zühd sahibi bir kadın -ibâdet etmekten gözü kör olmuştu- rivâyet ediyor :

"Atâ, ağıladığı zaman, üç gün, üç gece sürerdi."

İbrahim et-Mahallî rivâyet ediyor :

"Atâ es-Süleymî'ye uğradım. Onu evinde bulamadım. Etrafa baktığımda, onu odanın bir köşesinde otururken gördüm. Etrafında bir ıslaklık vardı. Onu abdest aldığı suların izleri sandım." Evde,

yanında oturan ihtiyar bir kadın dedi ki : "Bu ıslaklık gözyaşları-
nın eseridir."

Abdullah b. Süleyman, Salih el-Mürri'den rivâyet ediyor :

"Atâ es-Süleymî, kendine çok eziyet etti. Öyle ki vücudu zayıf-
ladı. Ona dedim ki : Sen kendine çok eziyet ediyorsun! Ben sana bir
iyilikte bulunacağım; benim iyiliğimi reddetme." Atâ; "öyleyse yap"
dedi. Bulduğum en iyi kavuddan ve yağdan satın aldım. Onun için
şerbet hazırladım. Oğlumla ona kavud ve bir bardak şerbet gön-
derdim ve dedim ki : "İçene kadar yanından ayrılmı!" Oğlum döndü ve
içtiğini söyledi. Ertesi gün olunca, aynı şeyi yaptım ve oğlumla gön-
derdim. Oğlum gönderdiklerimi geri getirdi; içmemiştii. Yanına git-
tim, onu azarladım ve ona şöyle dedim : "Subhanallah, iyiliğimi
reddettin! Bu senin namaz kılmana, Allah (c.c)'ı zikretmene yar-
dımca olacak ve takviye edecek." Benim üzüldüğümü görünce şöyle
dedi: "Ey Ebu Bîr, Allah (c.c) seni korusun, ilk defa gönderdiğini
içtim. Ertesi gün olunca, içmek için nefsimle uğraştım, fakat kabul
ettiremedim. Onun için içemedim. İçmek istediğimde şu âyeti hatırla-
dım: 'Onu yudum yudum alacak fakat yutamayacaktır. Ölüm ona
her taraftan geldiği halde, ölemeyecek, arkasından da çetin bir azâb
gelecektir'" (1)

O zaman Salih ağladı ve içimden şöyle dedim : "ben bir vadi-
deyim, sen başka bir vadidesin!"

**Atâ'nın Baygınlığı, Kabir Korkusu, Zühdünden Ötürü
Eski Bir Tuluma Benzetilişi**

Ebu Yezîd el-Haddâdî anlatıyor :

Bir gün cumadan döndüm, birde baktım ki, Atâ es-Süleymî
ve Ömer b. Dirhem, yürüyorlar. Ömer, Atâ'ya şöyle diyordu : "Ne
zamana kadar eğlenip, oynayacağız? Ölüm meleği, peşimizi bırak-
mıyor" Atâ, öyle bir çılgık attı ki, bayılarak yere düştü. Alnı belir-
gin bir şekilde yarıldı. İnsanlar telaşlandılar, Ömer başucuna
oturdu. Akşama kadar baygın kaldı. Sonra ayıldı, evine taşındı.

Ağlamaktan Atâ'nın gözleri zayıflamıştı. Namaz kılmaktan
ayakları yaralanmıştı.

(1) İbrahim, 17.

Salih, anlatıyor :

Atâ es-Süleymfye uğradım. Bana; *"Nereden geliyorsun?"* dedi. *"Kardeşin Hasan'ın yanından geliyorum"* dedim. Dedi ki : *"Hasan, ne söyledi?"* *"Dünya, müminin rabbine giden bineğidir. Mümin onun üzerinde Rabbine intikal eder. Onun için bineklerinizi tımar ediniz ki; sizi Rabbinize ulaştırsın"* dedi" dedim. Atâ bu sözleri işitince, bayılarak yere düştü.

el-Alâ b. Muhammed el-Basrî, anlatıyor :

Atâ es-Süleymfyi bir cenaze namazında gördüm. Cenaze namazını kılana kadar dört defa bayıldı. Her defasında bayılıyor sonra ayılıyor, kabristana baktığında tekrar bayılarak yere düşüyordu.

Sirâr Ebu Ubeyde, rivâyet ediyor :

Atâ es-Süleymf, ölümünden otuz sene önce uzlete çekilmişti. Atâ es-Süleymfyi ne zaman görsem, gözlerinden yaş akıyordu. Atâ'yı gördüğümde, onu çocuğunu kaybetmiş kadına benzetirdim. Sanki Atâ, dünya halkından değildi.

Bişr b. Mansur rivâyet ediyor :

Atâ es-Süleymf'nin ikindiden sonra, her akşam şöyle dediğini işitirdim : *"Atâ, kabirde olacak, Atâ, kabirde olacak."*

Hammâd b. Zeyd rivâyet ediyor :

Atâ es-Süleymf fazla konuşmazdı. Konuştuğu zaman şöyle derdi : *"Atâ, şimdi kabirde olacak."*

Ufeyne, anlatıyor :

"Atâ es-Süleymf, başını hiç gökyüzüne kaldırmazdı. Kırk sene gülmedi. Bir kez başını gökyüzüne kaldırdı; korktu, yere düştü ve karnında büyük bir delik açıldı."

el-Alâ b. Muhammed, anlatıyor : Atâ es-Süleymfyi eskimiş bir tulum gibi gördüm. Atâ'yı gördüğümde, onun sanki dünya halkından birisi olmadığını düşündürdüm. Bir defasında onu ziyaret ettim. Karısı bana dedi ki : *"Görmez misin? Atâ, gece gündüz ağlıyor, ayılmıyor!..."*

Rüzgârın Getirdiği Kıyamet Dehşeti, Her Belâyı Kendinden Bilmek, Dostlar Gidince Ölümü Arzulamak ve Her Sabah Başka Bir Surette Başka Bir Yaratığa Dönüşme Endişesi

Câfer, rivâyet ediyor :

"Basra'da şiddetli bir rüzgar esti, ortalığı bir endişe sardı. İnsanlar camilere sığındılar. "Ben kime gideyim?" diye düşündüm. Atâ es-Süleymî'ye gittim. Bir de baktım ki, eli başı üstünde, ayakta duruyor ve şöyle diyordu : "İlâhî, bana kıyâmetin âlâmetlerini gösterene kadar, beni hayatta bırakacağını sanmıyordum." Yerinde böylece sabah oluncaya kadar durdu.

Mercan b. Vâdi er-Rasibî anlatıyor :

Atâ es-Süleymî, rüzgar esince, şimşek çakınca, gök gürleyince, şöyle derdi : "Bunlar sizin başınıza benim yüzümden geliyor. Atâ ölse, insanlar dinlenirlerdi." Onu ziyaret ederdik ve şöyle derdik : "Bugday pahalandı." O da şöyle derdi : "Bu pahalılık, size benim yüzümden geliyor, ben bir ölsem, insanlar dinlenirler."

Muhammed b. Salih ed-Dabbî rivâyet ediyor :

Atâ es-Süleymî, Mâlik b. Dinâr'a şöyle dedi : "Ey Ebu Yahya, cenneti bize arzu ettir." Mâlik b. Dinar şöyle dedi : "Cennette, cennet ehlinin güzellikleriyle övündükleri huri kızları var. Şayet Allah (c.c) cennet ehline, ölmelerini yazmasaydı onların güzelliklerinden hepsi ölürlerdi." Atâ es-Süleymî, Mâlik b. Dinar'ın bu sözünden dolayı kırk sene çok mahzun kaldı.

Ebu Yezîd rivâyet ediyor :

Atâ es-Süleymî, şöyle dedi : "Habîb öldü, Mâlik öldü, filân öldü. Keşke ben de öleydim. Bu benim için en hafif azab olurdu."

Muaviye el-Kindî, rivâyet ediyor :

Atâ es-Süleymî, sıcak bir yaz gününde oruçluydu, çok susamıştı. Suya girdi, susuzluğu geçti ve şöyle dedi : "Ey nefis, senin rahat etmeni istedim. Bugünden sonra hiç suya girmeyeceğim."

İbrahim b. Edhem, rivâyet ediyor : *Atâ es-Süleymî, şeklinin değiştirilmesinden korktuğu için, gece eliyle vücudunu yoklardı.*

uykudan uyandığında, şöyle derdi : *"Vay senin haline Atâ Vay!"*

Bişr b. Mansur es-Süleymî rivâyet ediyor :

Atâ es-Süleymî, kendisinin Ebu Müslim'den altmış defa hayırsız olduğunu söylerdi veya öyle sanırdı.

Atâ'nın; Avladığı Bir Güvercinden Ötürü Kendini Affedemeyişi, Kabristanlarda Sabahlaması, Ancak Amele Vesile Olacaksa Uzun Ömür İstemek, Hesap Günü Korkusu ve Hevânın Esiri Olmamak İçin Dua Etmek

Abdülhâlık anlatıyor :

Birgün, bir adam, Atâ'ya şöyle dedi : *"Nefsine ettiğin bu işken-ce nedir? Bir cana mı kıydın? Ne gibi bir şey yaptın?"* Dedi ki : *"Kırk sene önce, komşuma ait bir güvercin avladım."* *"Sonra ne yaptın?"* dedi adam. Dedi ki : *"Sanki o, güvercinin sahibini bilmi-yormuş gibi, değeri kadar parayı tasadduk ettim."*

Abdullah el-Abdî anlatıyor :

Atâ, ortalığı karanlık basınca, kabristanlara gider, kabir sahiplerinin başında durur, şöyle derdi : *"Ey kabir sahipleri, siz öldünüz, vay benim ölümüm!"* Sonra ağlar, şöyle derdi : *"Ey kabir sahipleri, yaptıklarınızı açık seçik gördünüz, vay benim amelime!"* Sabah oluncaya kadar bu şekilde devam ederdi.

Mürcî b. Vâdî anlatıyor : Atâ es-Süleymî, şöyle dedi : *"Ölümü arzular, temenni ederdim. Uykumda bir kişi geldi ve şöyle dedi: 'Ya Atâ, ölümü temenni eder misin?' Nerde o?" dedim. Yüzünü döndü, sonra şöyle dedi : 'Şayet sen ölümün şiddetini, sıkıntısını gerçek anlamda bilsen, hayatın boyunca, nıkun kaçardı. Aklını yitirir, insanlar arasında şaşkın aşkın dolaşırdın' Ne mutlu hayatının kendisine faydası olana! Uzun ömrü, amelinin fazla olmasına sebep olana! Vallahi, ben Atâ'yı öyle görmüyorum."* Sonra ağladı.

Ebu Cafer et-Tıbbâ, rivâyet ediyor: Muhalled'i şöyle derken içttim : *"Atâ es-Süleymî'den daha hayırlı kimse görmedim. Meyvalar, onun evinin kapısından içeri sürülürdü. O, ne fiyatını ne de süreni bilirdi."*

Salih el-Mürri anlatıyor :

Atâ es-Süleymî bana; *"Ey Ebu Bişr, ölümü arzuluyorum, onunla rahat edeceğimi de bilmiyorum. Ancak ben şunu biliyorum : Ölüyle amelleri arasına engel konulmuştur. Bundan dolayı günah işleyip, kendine zarar vermekten kurtulmuştur. Canlı ise, o her gün kendi için kaygılıdır. Bütün kaygıların sonu ise, ölümdür."*

Salih el-Mürri anlatıyor :

Atâ es-Süleymî'ye : *"Ne arzuluyorsun?"* dedim. Ağladı ve dedi ki : *"Ya Ebu Bişr, Vallahi, ne dünyada ne de âhirette, tozu bir araya gelmeyen kül olmak istiyorum."* **Salih** diyor ki : *"Vallahi, beni ağlattı. Onun, hesap gününün zorluğundan kurtulmayı istediğini öğrendim."*

Bişr b. Mansur, rivâyet ediyor :

Atâ es-Süleymî, şöyle dua ederdi : *"Rabbim! Dünyada garipliğime, kabirde yalnızlığima, yarın huzurunda uzun süre kaldığımda bana merhamet et."*

Miskin Ebu Fâtıma rivâyet ediyor :

Atâ es-Süleymî'yi şöyle derken işittim : *"Şehvetin ve hevânın; ilmi, aklı, ve hücceti (delil) mağlup ettiği bize kadar ulaşmıştır."*

Allah'ın Gazabından Allah'ın Affına Sığınmak, Gökgürültüsünden Ölüm Anına Geçiş, İbnü'l-Eş'as'la İlgili Bir Rivâyet ve Atâ'nın Enes b. Mâlik'e Yetişmesine Dâir

Süfyan b. Uyeyne, rivâyet ediyor : **Atâ es-Süleymî**'ye *"bize dua et"* denildiğinde şöyle derdi : *"Allah'ım, bize kızma, eğer bize kızıyorsan, bizi bağışla."*

Hammâd b. Zeyd anlatıyor : Bir cenazeden dönerken **Atâ es-Süleymî**'ye uğradık. Bizi görünce, çokluğumuzdan dolayı aklına kötü bir şey gelmesinden korktu ve şöyle dedi : *"Allah'ım bize kızma"* veya *"Allah'ım, bana kızma"* sonra şöyle dedi : *"Cafer b. Zeyd el-Abdî'yi şöyle derken işittim: 'Bir adam, bir kavime uğrar, oturur. Onu hayırla yadederler ve ona duyururlar. Onlardan ayrılınca şöyle der : Allah'ım, şayet onlar beni bilmiyorlarsa, sen beni biliyorsun.'"*

İbrahim b. Yakub, anlatıyor :

Atâ es-Süleymî, gökgürültüsünü duyduğu zaman yerinden kalkar ve otururdu. Doğum sancısı çeken kadın gibi karnını tutardı ve şöyle derdi : *"Kış gelmeden önce ölmeyi ümit ediyordum."*

Atâ es-Süleymî rivâyet ediyor :

Abdullah b. Gâlib'i gördüm. İbnü'l-Eş'as'a uğradı. Cevva-ne'de, demirden yapılmış bir minberin üzerindeydi. Yanında, üzerlerinde kokulanmış beyaz elbiseler olan dostları vardı. Abdullah, minbere onun yanına çıktı ve şöyle dedi : *"Sana ne üzere biat edeceğiz?" "Allah (c.c)'ın kitabı, Rasûlullah (s.a)'ın sünneti üzerine"* dedi. Ona biat etti. Onun kabrinde misk kokusu bulunurdu.

İbnü'l-Mübârek rivâyet ediyor :

Atâ es-Süleymî'ye *"Hasan'la buluştun mu?"* denildi. *"İbni Ayn'la bir defa"*, dedi. İbnü'l-Mübârek şöyle dedi : *"Fakat İbni Ayn'dan başkasıyla defalarca görüştin."*

Atâ es-Süleymî, Enes b. Mâlik (r.a)'e ve onun günlerine yetti. Onlardan hiç hadis rivâyet etmedi. Hasan, Abdullah b. Gâlib, Mâlik b. Dînâr ve Cafer b. Zeyd el-Abdî'yle buluştu. Onları dinledi, onlardan anlattı, onların sözlerini, rivâyetlerini nakletti.

EBU CÜHEYR MES'UD ED-DARİR (R.H) ⁽¹⁾

Harraz anlatıyor :

Mâlik b. Dinar, Ebu Salih'e şöyle dedi :

"Ey Ebu Salih! Haydi gel dağlara gidelim. Ben gönlül dostlarımdan Ebu Cüheyir Mes'ud ed-Darir ile buluşma sözü verdim. Ona bir selam verelim."

Dağlarda Yaşayan Bir Dervişin Öğütleri ve Kerâmetleri

Salih el-Mürri der ki :

Babamın da görmeye gittiği Ebu Cüheyir Basra'ya hiç uğramayan, sadece cuma günleri namaza gelen bir dervişti. Namaz kıl-

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.224.

dıktan sonra hemen dönüp giden bu adam şehrin yakınındaki tepelerin birinde kurduğu küçük kulübede yaşırdı.

Babam, Mâlik ile bu adamı ziyaret edişini şöyle anlatıyor :

Mâlik'in yanına geldim. Yanında Muhammed b. Vâsi vardı. ilerde Sabit el-Bünânî ile Habîb'i gördüm. Onların hepsini bir arada görünce kendi kendime; "*Bugün hep bir aradayız, ne güzel bir gün!*" dedim. Hep birlikte Ebu Cühey'r'i aramaya koyulduk. Mâlik kenarda temiz bir yer görünce Sâbit'e; "*Sen burada namaz kıl! Yarın senin için şahitlik edecektir*" dedi. Sâbit burada namaz kıldı. Sonra yine yola koyulduk. Ebu Cühey'r'in kulübesine geldik. Onu bulamadık. Nerede olduğunu sorduğumuzda bize, onun namaza gittiğini söylediler. Biz de beklemeye başladık. Biraz sonra yanıma, kabirden kalkmış gibi perişan ve zayıf bir adam geldi. Yanıbaşımızdan biri fırladı onun elinden tutup namaz kılınan yere götürdü. Adam içeri girdi namaza durdu. Bizde onunla beraber namaz kıldık.

Namazını bitirince yavaşça bir kenara çekilip oturdu. Biz hep birlikte onu selamlamak üzere anlaşmıştık. Muhammed b. Vâsi öne çıktı ve selam verdi. Ebu Cühey'r selamı aldı ve;

"*Sesini tanyamadım, kimsin sen?*" diye sordu.

"*Ben Basra'lıyım*" dedi Muhammed.

"*Peki ismin nedir?*" dedi Ebu Cühey'r.

"*Vâsi oğlu Muhammed!*" dedi.

"*Hoşgeldin, merhabalar olsun sana. Sen hani şu Basra halkının en faziletli adam dediği adam değil misin? Haydi otur bakalım şöyle*" dedi. Ebu Cuhey'r.

Muhammed bir köşeye oturdu. Sonra Sâbit el-Bünânî kalktı selam verdi. Ebu Cühey'r onun da selamını aldı ve sordu :

"*Sen kimsin?*"

"*Ben Sâbit el-Bünânî'yim*" dedi. Ebu Cuhey'r;

"*Merhabalar olsun sana da.. Sen Basralılar'ın 'en uzun namaz kılan' dediği adamsın değil mi? Sen de otur şöyle. Senin için dua edeceğim*" dedi.

Hemen sonra da **Habîb** kalktı, selam verdi.

Ebu Cuheyir de onun selamını aldı ve sordu :

"Sen kimsin?"

"**Ben Muhammed'in babası Habîb'im**" dedi. **Ebu Cuheyir**;

"*Merhabalar olsun sana ey Ebu Muhammed. Sen Basra'lılar tarafından 'her duası makbul adam' diye bilinensin değil mi? Allah'a dua etsen de bunu kimse bilmece daha iyi olmaz mıydı? Geç şöyle otur bakalım. Allah seni rahmetiyle kuşatsın*" dedi.

Sırada **Mâlik b. Dinar** vardı. O da kalktı selam verdi. **Ebu Cüheyir** onun selamını da aldı ve sordu :

"Sen kimsin?"

"**Ben Mâlik b. Dinar'ım**" dedi. **Ebu Cüheyir**,

"*Sen şu Basralılar'ın sözünü ettiği zühd ve takvâya çok önem veren adamsın değil mi? Geç şöyle otur bakalım. İşte dünya hayatında en çok istediğim şey gerçekleşti. Tüm hayır sahipleri yanıma toplandı!*" dedi.

Salih anlatmaya devam ediyor :

Sonra ben yerimden kalktım. Ona doğru yaklaştım. Herkes bana bakıyordu.

Ebu Cüheyir şöyle dedi :

"*Yarın kıyâmet günü Allah'ın huzurunda ne yapacağınızı düşünün bakalım!*"

Ben selam verdim. Selamımı aldı ve sordu :

"Sen kimsin?"

"**Ben Salih el-Mürri'yim**" dedim.

"*Hani şu Bişroğlu diye tanınan genç hâfız sen misin?*" dedi.

"Evet, benim" dedim.

"*Elhamdülillah! Oku bakalım ey Salih, seni dinleyelim*" dedi.

Ebu Cüheyir'in bu isteği üzerine okumaya başladım. Daha Euzu'yu bitirmeden huşû ile bayıldı. Sonra gözlerini açtı ve dinle-

meye başladı :

"Okumana devam et ey Salih" diyordu bana. Ben tekrar okumaya başladım. Şu âyeti okuyordum :

"Onların yaptıkları herbir işi dikkate alırsınız. Fakat onu saçılmış zerreler haline getiririz." ⁽¹⁾

Ebu Cüheyir birden çığlık attı ve yüzükoyun yere düştü. Olduğu yerde debeleniyordu. Sonra hareketleri yavaşladı, azalarında ki seğirme iyice durdu. Her şey bitmiş, ruh çıkmıştı o anda. Yanına yaklaştık, cansızdı.

Sonra dışarı çıktık. Bu adamın bir yakını var mı diye aramaya koyulduk. İhtiyar bir kadının bazan buraya geldiğini ve ona yardım ettiğini söylediler. Ona haber gönderdik. Geldi ve;

"Ona ne oldu?" diye sordu.

"Kur'ân dinlerken bayıldı" dedik.

"Doğrudur. O da öyle dua ederdi. Peki kim okudu? Salih el-Murri olmasın?" dedi.

"Evet, o okudu! Nereden biliyorsun sen Salih'i?" dedik.

"Ben Salih'i tanımam. Ama çoğu zaman onun şöyle dua ettiğini duyardım : 'Salih bana Kur'ân okusa da, o zaman can versem! Ne iyi olur!'"

Sonra ihtiyar adamın cenazesini hazırladık ve onu defnettik.

Allah (c.c) rahmet eylesin.

ABDULLAH B. GÂLİB (R.H)⁽²⁾

Ebu Firas Abdullah b. Gâlib çok ağlayan, ilâhî aşkla yanan ve kendini tamamen ibadete adayan bir zât idi.

Tasavvuf; dünyanın şerrinden sakınmak için günden korkmak ve âhiret sevgisine ulaşmaktır.

(1) Furkan, 23.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.2, s.256.

Mâlik b. Dinar diyor ki;

"Abdullah'ın iki evi vardı. Biri ailesi için, diğeri ibadeti içindi. Onun iki türlü virdi vardı. Biri gece, biri gündüz içindi."

Cafer, Abdullah'ın şöyle dediğini naklediyor:

"Allah'ım! uykumuzun darlığından, amellerimizdeki noksanlıktan, ecellerimizin yaklaşmasından ve salih insanların aramızdan kaybolmasından dertliyiz!"

Nasr b. Ali anlatıyor:

Abdullah b. Gâlib, sabah olunca şöyle derdi: *"Allah (c.c) beni dün şöyle şöyle rızıklandırdı, şu kadar okudum, bu kadar namaz kıldım ve şu kadar zikir yaptım."*

Ona; *"Ey Ebu Fıras! Senin gibi biri böyle konuşmaz!"* denilince de şu cevabı verirdi:

"Allah(c.c) ne buyuruyor:

Yalnızca Rabbinin nimetini anlat! " (1)

Said b. Zeyd anlatıyor:

Abdullah secdeye vardığı sırada, bir adam yanbaşındaki köprüye geldi, karşıya geçti, alacağını aldı ve geri döndü. **Abdullah** hâlâ secdedeydi.

Mâlik b. Dinar anlatıyor:

Zâviye savaşında **Abdullah b. Gâlib** şöyle diyordu: *"Sabırsızım! Sabredemeyeceğim bir durum içindeyim. Çarçabuk beni cennete uğurlayın!"*

Sonra kılıcının kenarı kırıldı. Ama o yine ön saflara atıldı. Çarpıştı ve şehid oldu. Toprağı misk kokardı. **Malik b. Dinar, Abdullah b. Gâlib'den, o da Ebu Said el-Hudrî'den** rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a)'dan işittim:

"İki özellik vardır ki, bir müminde kesinlikle bulunmaması gerekir; Cimrilik ve kötü ahlâk!"

EŞ'AS EL-HUDDÂNÎ (R.H) ⁽¹⁾

Hazm anlatıyor :

Eş'as el-Huddânî bize; *"Habîb Ebu Muhammed'e gidelim, bir selam verelim."* dedi. Gün yeni başlıyordu. Hep beraber gittik. Eş'as selam verince Habîb selamı aldı. Birbirlerine bakıp ağlaşmaya başladılar. Neredeyse öğle olmuştu ama onlar hâlâ ağlıyordu. Sonra hep beraber namaz kıldık. Vakit ikindi olduğunda onların ağlayışı bitmemişti. Akşam namazını kıldığımızda yine ağlıyorlardı. Birbirlerine öğüt veriyor, sonra da durmadan ağlıyorlardı. Eş'as'ı merkebine bindirdik. Bize şöyle dedi :

"Bazı insanlar böyle çok ağlamaktan hiç hazzetmez ve nehyederler. Onları mı dinlesem acaba?" Biz de;

"Sen bilirsin, daha iyisi neyse onu yap!" dedik.

"Vallahi ben öyle diyenlerin sözüne uymayacağım!" dedi.

Eş'as çok hisli bir adamdı. Küçük şeylerden duygulanır, ağlardı. Kalbi Allah korkusu ile doluydu.

Allah (c.c) rahmet eylesin.

EL-HACCAC B. EL-FURÂFİSA (R.H) ⁽²⁾

el-Haccac b. el-Furâfisa, nefsinı dünyadan âhirete meylettirmiş bir zattı.

Süfyan es-Sevrî anlatıyor:

"Haccac'ın yanında yirmibir gün kaldım; ne yedi, ne içti, ne uyudu."

Süfyan es-Sevrî, Haccac b. Furâfisa'nın kendisine yazdığı mektupta, Bedîl'in şöyle dediğini naklediyor:

"Kim Rabbini tanırsa, onu sever. Kim O'nu (Rabbini) severse, dünyayı terk eder, ona bağlanmaz. Tefekkür ettiği zaman üzülür."

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.226.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.3, s.108.

el-Haccac b. Furâfisa, şöyle diyor:

Bize, bazı kitaplarda şöyle yazıldığı malum oldu: "Kim, danışmadan bir iş yaparsa, bâtıl bir şeyin zorluk ve zahmetini çeker. Kendisine zulmedene, ne eliyle ne de diliyle galip gelemeyiz. Kim, kendisine zulmedenin bağışlanması için Allah'a duâ ederse, şüphesiz şeytanı yenilgiye uğratmış olur."

Haccac'dan Gelen Hadisler

Haccac; Enes b. Mâlik (r.a), Ebu Osman en-Nehdî, Ebu İmran el-Cevnî ve Mekhûl'den hadis rivayet etmiştir.

Haccac b. Furâfisa, Enes b. Mâlik (r.a)'den o da Rasûlullah (s.a)'dan rivayet ediyor:

"İstiğfar ediniz. Yetmiş tamamlayın. Kim yetmiş defa istiğfar ederse yediyüz günahı affedilir. Bir gün, bir gecede, kim yedi yüzden fazla günah işlerse, o şüphesiz kaybetmiştir ve zarardadır."

el-Haccac'ın, Ebu Osman en-Nehdî'den, onun da Selman (r.a)'dan rivayetine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Söz açığa çıkıp, amel saklandığı zaman; diller bir şey üzerinde ittifak edip, kalpler birbirine buğzettiği zaman; akrabası olanlar, akrabalarıyla ilişkiyi kestiği zaman; Allah (c.c) onlara lânet eder. Kulaklarını sağır, gözlerini kör eder."

el-Haccac'ın, Yezîd er-Rakkaşî'den, onun da Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Fakirlik, az kalsın küfür olacaktı; hased de, neredeyse kadere galip gelecekti."

el-Haccac'ın Ebu İmran'dan, onun da Cündub (r.a)'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Kur'an'ın üzerinde ittifak ettiğiniz sürece onun etrafında toplanın; ihtilafa düştüğünüz zaman, dağılın."

el-Haccac, Mekhûl'den, o Ebu Hureyre (r.a)'den, o da Hz. Peygamber (s.a)'den rivayet ediyor:

"Kim dünya malını, dilenmekten kaçınmak, âilesinin nafakasını temin etmek, komşusuna iyilik yapmak için helâl yoldan

kazanırsa; Allah (c.c)'a, kavuşacağı gün; yüzü bir dolunay gecesindeki ay kadar parlak olarak Allah (c.c)'a koşar. Kim de dünya malını, helâl yoldan, mal çokluğuyla övünmek, iftihar etmek, gösteriş yapmak için kazanırsa, Allah (c.c) kendisine çok gazaplı olduğu halde kavuşur."

el-Haccac'ın Yahya b. Ebî Kesîr'den, onun Ebu Seleme'den, onun da Ebu Hureyre (r.a)'den rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:

"Mü'min, dünya tecrübesi az, cömert birisidir (şerefli dir). Fâsik ise, hilekâr, cimridir (şerefsizdir)."

HASSAN B. EBÎ SİNAN (R.H)⁽¹⁾

Hassan b. Ebî Sinan, gözünü, dilini (haramdan) koruyan, yürekli bir zattı.

Cafer b. Süleyman, Vehb b. Münebbih'in yanında oturan birinden, şöyle işittiğini söylüyor:

H. Peygamber (s.a) efendimizi rüyamda gördüm. "Ya Rasûlallah; ümmetin zâhidleri nerededir?" dedim. Eliyle Şam tarafını işaret etti. "Ya Rasûlallah, onlardan Irak'ta yok mu?" dedim. "Evet, var; Muhammed b. Vâsi, Hassan b. Ebî Sinan, Mâlik b. Dinar" dedi.

Hassan'ın İlginç Halleri, Öğütleri

Gassan b. el-Mufaddal, Ebu Hâkim denilen bir şeyhden naklediyor:

Hassan, bir bayram günü evinden dışarı çıkmış. Döndüğünde, karısı ona şöyle demiş; *"bugün nice güzel kadınlara baktın ve güzel kadınlar gördün, anlat bakalım."* **Hassan** susmuş. Karısı sözünü tekrarlayınca da şöyle demiş; *"Yazıklar olsun sana! Senin yanından çıkıp sana dönünceye kadar baş parmağımdan başka bir şeye bakmadım!"*

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.3, s.114.

Hammad b. Zeyd, anlatıyor:

Hassan b. Ebî Sinan'ı sanki hep hasta olarak gördüm. **Ebu Cafer**, diyor ki: **Bunu Muhalled b. Husayn**'a söyledim. "Evet, o hep öyleydi. Onu gördüğünde, sanki hastalıktan yeni iyileşiyor gibiydi" dedi.

Abdulcebbar b. en-Nâdir es-Sülemî anlatıyor:

Hassan b. Ebî Sinan bir eve uğradı ve şöyle dedi: "Bu ev kaç ayda yapıldı acaba?" Sonra nefesine dönerek; "sana ne kaç ayda yapıldığından, seni ilgilendirmeyen bir şeyi neden soruyorsun?" dedi ve nefisini bir sene oruçla cezalandırdı.

Hassan b. Ebî Sinan şöyle diyor:

"Yoksullar olmasaydı, ticaretle uğraşmazdım."

Takva'nın Kolaylığı ve Zorluğu, Hassan'ın Ticarete İzlediği Yol ve Cömertliği

Züheyr b. Nuaym el-Bâbî anlatıyor:

Yunus b. Ubeyd ve **Hassan b. Ebî Sinan** bir araya geldiler. **Yunus**; "bana hiçbir şey takvâdan daha zor gelmedi" dedi. **Hassan** da: "Bana da hiçbir şey takvâdan daha kolay gelmedi" dedi. **Yunus**; "nasıl?" diye sordu. **Hassan**; "bana şüpheli gelen şeyi bıraktım; bana şüphesiz gelen şeye yöneldim ve dinleniverdim" dedi.

İbni Şevzeb, **Hassan**'dan rivayet ediyor:

"Takvâ ne kolay şeydir! Bir şeyden şüphelendiğim zaman, onu terkederim."

İbni Şevzeb anlatıyor:

Hassan b. Ebî Sinan Basra'nın tüccarlarından. Onun Basra'da bir ortağı vardı. O ise, Ehvaz'da oturuyordu. Basra'daki ortağına mal temin ediyordu. Sonra, her sene başında bir araya geliyorlar, kârı paylaşıyorlardı. Kârından yiyeceği kadarını alıyor, gerisini tasadduk ediyordu. Ortağı ise evler yaptırıyor, topraklar ediniyordu. **Hassan**, Basra'ya geldiğinde, kazandığını dağıtabildiği kadar dağıttı. Ona, ihtiyaç sahibi olduklarını belli etmeyen bir aileden söz edildi. **Hassan**; "bana neden bildirmediniz?" dedi. 300

dirhem borç aldı ve onlara gönderdi.

el-Vâlid b. Yesar anlatıyor:

Üzerinde, boyası solmuş elbiseyle bir kadın geldi. **Hassan b. Ebî Sinan**'dan bir şey istedi. **Hassan**, ortağına baş ve işaret parmağını göstererek işaret etti. Bunun üzerine ortağı iki dirhem mal tartmaya başladı. O zaman **Hassan**; "200 dirhem tart" dedi. Oradakiler; "ey *Ebu Abdullah*, o (kadın) iki dirheme razıydı, neden böyle yaptın? Daha çok dilenci var!" dediler. **Hassan**; "ben sizin düşündüğünüz gibi düşünmedim. Ben onda gençlik alâmetleri gördüm. İhtiyacın, onu hoş olmayan bazı şeylere sevk-etmesinden korktum" dedi.

En Kötüde Bile İyiliği Düşünmek, Nefse Ders Vermek, Cehennem'den Uzak Olma İsteği, Darda Kalana Yardım Edebilmek, Alış-Verişte Namus ve Hassan'ın Tok Gözlülüğüne Dâir

Kibirli bir adam, **Hassan b. Ebî Sinan**'la karşılaştı -**Hassan**'ın yanında da bir adam vardı-. **Hassan**, gururlu adama kibar bir şekilde hâl hatır sordu. Yanındaki adam: "Böyle birisine, kendini bir şey sansın diye, kibar bir şekilde mi hâl hatır soruyorsun?" dedi. **Hassan**; "sen ne bilirsin? Belki onda Allah (c.c)'in sevdiği bir haslet vardır. Sende de, sevmediği bir haslet vardır" dedi. Adam: "Ey *Ebu Abdullah*; Allah (c.c)'in onda sevdiği haslet ve bende sevmediği haslet nedir?" dedi. **Hassan**; "belki o seni gördüğünde nefsi, senin kendisinden üstün olduğunu söylemiştir. Belki sen onu gördüğünde nefsin, senin ondan üstün olduğunu söylemiştir" dedi.

Recâ b. Ebî Seleme anlatıyor:

Hassan b. Ebî Sinan'a; "nefsin sana yoksulluktan bahsediyor mu?" dedim. "Evet" dedi. "Onu nasıl reddedersin?" dedim. "Ona şöyle derim, o zaman sakınleğir: Unuttun mu! Elinde kürek, işçilerle beklediğin günleri; bir kuruş, iki kuruş kazanıp yaşadığını." dedi.

Ebu Cafer el-Horâsânî anlatıyor:

Mehdi b. Meymun'a; "**Hassan b. Ebî Sinan** kimdir?"

dedim. Mehdi; "*Hassan b. Ebî Sinan'ı gördüm. Ona; 'kendini nasıl hissediyorsun?' denildi. 'Cehennem ateşinden kurtulursam, iyiyim' dedi. Ona; 'canın ne çekiyor?' denildi. 'İki göz arası kadar uzun bir gece istiyorum, iki gözün arasındaki mesafe kadar yaşamak için.'*" dedi.

Muhammed b. Esmâ, Said b. Âmir'den naklediyor:

Bir grup insan, **Hassan b. Ebî Sinan**'ın yanına geldiler. Yanlarında, durumu iyi iken fenalaşan bir adam vardı. **Hassan**'la, yardım etmesi için konuşmak istediler. Ama onu üzgün bir halde görünce birbirlerine; "*bu halde iken, onunla konuşmayalım, sonra tekrar geliriz*" dediler. **Hassan**; "*hayır! İstedığınızı söyleyin*" dedi. Onlar; "*işte bu filanca, bir gün önce durumu iyiydi, şimdi durumu değişti. Biz de onun için biraz yardım toplamak istedik*" dediler. **Hassan**; "*yerinizde kalın*" dedi. İçeri girdi, ve içinde 400 dirhem olan bir çıkın getirdi. Sonra şöyle dedi: "*Bilin ki Bundan başka param yok. Şimdi size, bende gördüğünüz üzüntünün sebebini açıklayayım. Ailem için bir kiler yaptırdık. 27 küsur dirhem harcadık. Bu bizim için faydalı bir şeydir. Fakat yaptırmasaydık, yerine başka bir şey yapılabilirdi (başka bir hayır için sarfedebilirdik. İşte bende gördüğünüz üzüntü bundandır.*"

el-Hasen b. Şakîk, Hassan b. Ebî Sinan'ın, **Ehvâz**'dan ona şöyle yazdığını anlatıyor:

"Burada şeker kamışına âfet geldi, oralardan şeker kamışı satın al. "Bunun üzerine **Hassan** da bir adamdan şeker kamışı satın aldı. Sonra satın aldığı malda 30 bin dirhem kâr olduğunu gördü. Şeker kamışının sahibine geldi, şöyle dedi: "*Ey kardeşim, benim kölem, Ehvâz'dan bana bir haber yazdı. Ben sana bunu bildirmediğim, onun için seninle yaptığım alışverişi boz!*" Satıcı; "*şimdi bana bildirdin ve onu sana helâl ettim*" dedi. **Hassan** geri döndü, fakat kalbi buna tahammül edemedi. Tekrar satıcıya gitti ve şöyle dedi: "*Ey kardeşim, ben bu alışverişi, olması gerektiği şekilde yapmadım; onun için bu satılanları geri almanı istiyorum.*" Öyle ki, satıcı malları geri alana kadar ısrar etti.

Amr b. Muhammed bir arkadaşından naklediyor:

Hassan'ın tüccar arkadaşlarından bir grup, bir gemiyle nehirde giderken, pirinç yüklü bir başka gemiyle karşılaştılar. Bütün

pirinçleri satın aldılar ve aralarında, Hassan için de bir pay ayırmayı kararlaştırdılar. Daha sonra bütün pirinçleri sattılar ve binlerce dirhem kâr ettiler. Her birine ikibin dirhem düştü. Hassan'ın ikibin dirhemini de bir keseye koydular. Hassan'a hikâyeyi anlattı. Hassan; *"bana söyleyiniz! Siz bu pirinci zararına satsaydınız, sizinle zararı paylaşmak zorunda kalır mıydım?"* dedi. *"Hayır!"* dediler. O zaman Hassan; *"öyleyse benim ona ihtiyacım yok"* dedi.

Hassan'dan Gelen Hadisler

Harun el-A'var rivayet ediyor:

Basra'da Hasan el-Basrî'nin sözlerini Hassan'dan daha çok rivayet eden yoktu. Buna rağmen rivayet ettiği hadisler beşi geçmezdi Fakat o, âbid ve namaz ehli bir adamdı.

el-Haccac b. Furâfisa, Hassan b. Ebî Sinan'dan rivayet ediyor: *"Allah (c.c)'ı gafillerin içinde zikret..."*

Hassan b. Ebî Sinan, Hasan'dan, o Ebu Hureyre (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivayet ediyor:

"Zühd, rivayet etmekten; takvâ ise, zorlanarak kendini, tavırlarını güzel göstermekten ibaret olana kadar, kıyâmet kopmayacaktır."

Hassan b. Ebî Sinan, Ebu Hureyre (r.a)'den o da Rasûlullah (s.a)'dan rivayet ediyor:

*"Âhir zamanda, benim ümmetimden bir grup, maymun ve domuz şekline çevrilecek." Bunun üzerine oradakiler; "ya Rasûlallah! Onlar Allah (c.c)'tan başka ilah olmadığına, senin de onun elçisi olduğuna şahitlik edecekler mi? Oruç tutacaklar mı?" dediler. Hz. Peyamber (s.a); "evet!" dedi. "Halleri nasıldır ya Rasûlallah?" denildi. Rasûlullah (s.a); *"çalgtı aletleriyle, kadınlarla, deflerle eğlenirler ve içki içerler. İçkili içkili, eğlene eğlene gecelerler, maymun ve domuz şekline çevrilmiş olarak sabahlarlar"* dedi.*

Enes b. Mâlik (r.a) rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a), Ensar'dan genç kızların yanından geçiyordu.

Onlar def çalıyor ve şöyle diyorlardı:

*"Biz Benî Neccâr'dan genç kızlarız
Muhammed ne güzel bir komşudur."*

Hız. Peygamber (s.a) şöyle buyurdular: *"Ey Allah'ım, onları mübarek kıl."*

ABDÜLHAMÎD ŞUMAYT B. ACLAN (R.H) ⁽¹⁾

Ebu Hümmam Şumayt b. Aclan, ilâhî aşktan yanmış, tutuşmuş, şaşkına dönmüş, vaiz bir zattı.

Künyesinin Ebu Ubeydullah olduğu söylenir.

Şumayt'in Vaazları

Ebu Ubeydullah b. Şumayt, babasından rivayet ediyor:

"Sağlam inançlı kişiler vasfedildiğinde, onlara Allah (c.c) tarafından bir hal gelir ve onları bâtıldan uzaklaştırır. Onlar öyle kimseler ki; geceleri uyumazlar, karınlarını acıktırır, ciğerlerini susatırlar, bedenlerini yorarlar, elbisenin yenisini eskisini giyerler."

Ubeydullah b. Şumayt babasından rivayet ediyor:

"Tam mânâsıyla Allah (c.c)'tan korkanlara, Allah (c.c) tarafından bir durum geldiğinde, onları çok üzdi. Kederli kederli yerler, çekine çekine gecelerlerdi. Muttaktler (tam mânâsıyla Allah (c.c)'tan korkanlar), gerçekten zeki kimselerdir. Onlar Allah (c.c)'in helâl rızkını yerler, âhiretin iyi nimetleri içinde yaşarlar."

Abdurrahman b. Mehdi, Şumayt'ten rivayet ediyor:

"Muttaktler (takvâ sahipleri) öyle kimseler ki; Allah (c.c) tarafından onlara bir vâd (tehdit) geldiği zaman, korka korka uyurlar, hürmet ve tazimle kalkarlar."

Amr b. Ebî'l-Muhâcir, Şumayt'i, bir mecliste, dünya ehlini

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.3, s.228.

ve içinde bulundukları gafleti şöyle vasfederken işittiğini rivayet ediyor:

“Şaşkınlara, sarhoşlara; süvarileri dünyanın peşinden hızla koşuyor, piyadeleri durmadan onu izliyor, dünyaya sevdalanmışlar ve ona sınıksız sarılmışlar, onu içlerine çekiyorlar ve bundan vazgeçmiyorlar. Allah (c.c) onlardan birisine bir nimet verdiği zaman, gösteriş yaparlar. Mü'minlere gelince, onlar şöyle derler: 'Vallahi, ne iyi vardır, ne güzeldir! Şayet, helal yoldan gelmişse şüphesiz israf ettin. Şayet, haram yoldan gelmişse, vay senin haline!'. Münafıklar ise şöyle derler: 'Eyvah, eyvah! Keşke bizim olsaydı! Ne çokmuş, ne güzelmış!'. Ey Allah (c.c)'ın kulları, onları ve kendileri için seçtikleri dünyalıkları bırakın. Sen bir gün sebze ye, bir gün sirke ye, bir gün tuz ye. Onlar (münafıklar), çocukları için yağ, bal temin ederler, sonra onları yetim, fukara çocukların içlerine salarlar; onların elindekileri gören yetim çocuk annesine gider, onun eşarbını sağa sola çekerek şöyle der: 'Anne! bize de yağ, bal... falancanın oğlu yağ, bal yiyor...'. Annesi de ona şöyle der: 'Yağ, bal senin için çoktur oğlum. Ben ekmeği, tuzu zor buluyorum.'”

“Onlardan (münafıklardan) birisi, müşriklerin diyarından müslümanların diyarına getirilmiş, dil bilmeyen bir cariye satın alır. Ona ne dinden bir şey, ne de peygamberler hakkında bir şey öğretir. Cariye, süslü elbiseler giyer, altınla süslenir, sonra pazar yerlerindeki fâsiklara cülve yapar. Eğer o cariye bir günah işlerse, onun günahı sahibine aittir.”

Dünya Âşıklarının Tasviri, Allah Dostlarının Hali, Üç Şeyin Üç Şeyden Önce Kıymetini Bilmek, Dini Mideden Üstün Tutmak, Müminin Sermayesi, Paranın İmtihan Oluşu, Münâfığın Kendini Aldatışı ve Kalbinden Değil Gözlerinden Ağlayışına Dâir

Ubeydullah b. Şumayt, rivayet ediyor:

Babam dünya ehlini şöyle vasıflandırır: “Her zaman karnı tuka basa tok, anlayışı azdır. Onun bütün derdi; karnı, şehveti, bedenidir. O şöyle der: 'Ne zaman sabahlırsam; yerim, içerim, oynarım, eğlenirim. Ne zaman akşamlırsam; yatar uyurum.' O, geceleyin bir leş, gündüzleyin bir aylakçadır.”

Ubeydullah b. Şumayt, babasından naklediyor:

"Allah (c.c)'ın dostları, Allah (c.c)'ın rızasını nefislerinin isteklerine tercih etmişlerdir. Nefislerinin istekleri, onlar için bir sıkıntı ise, nefislerini çok defa Rablerinin rızası için zorlarlar ve felaha, başarıya ererler."

Ubeydullah b. Şumayt babasından ve Giylan et-Tafavi'den rivayet ediyor:

"Dünyaya karşı oruç tut, dünyadaki en son iftarını ölümle yap."

Ubeydullah b. Şumayt babasından naklediyor:

"Hastalık gelmeden sıhhati, dolu vakitler gelmeden önce boş vakitleri, ölüm gelmeden önce hayatı değerlendirmekte acele ediniz."⁽¹⁾

Ubeydullah b. Şumayt babasından rivayet ediyor:

"Allah'ım, sana zikredilen ve ibadet edilen vakitleri bizim için dünyanın en sevimli vakitleri eyle ve yediğimiz, içtiğimiz, uyuduğumuz vakitleri de bize en sevimsiz vakitler eyle!"

Ubeydullah b. Şumayt babasından naklediyor:

"Ey Âdemoğlu, dünya öğle ve akşam yemeğinden ibarettir. Eğer öğle yemeğini akşam yemeğine geciktirirsen, sicil defterin oruç tutanlarınkine denk olur."

Abdullah b. Semî el-Ezdi, anlatıyor:

Bazı valiler, Şumayt'i yemeğe davet ettiler. Şumayt, bir özür beyan edip davete gitmedi. Şumayt'e yemek davetine neden gitmediği sorulduğunda şöyle cevap verdi: *"Bir yemekten olmak, bana, onlar için dinimi mahvetmekten daha kolaydır. Müminin midesi, ona, dininden daha kıymetli olmamalıdır."*

Ebu Muâviye el-Gulâbi, Şumayt'in karısının Şumayt'e şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Ey Ebu Hümam, biz yemek yapıyoruz, senin de bizim yediğimizden yemen için ayırıyoruz. Sen ise, yemek bozuluncaya kadar gelmiyorsun." Şumayt şöyle dedi: *"Benim en sevmediğim vakit."*

(1) Bu söz hadis olarak da aktarılır. (Çev.)

yemek yediğim vakittir."

Cafer b. Ubeydullah b. Şumayt, Şumayt'ten rivayet ediyor:

"Müminin sermayesi, dinidir. O nereye giderse; dini de onunla beraber gider. Sermayesini ne yolcuların yüklerinin yanına bırakır, ne de insanlara itimat eder."

Cafer, Şumayt'ten rivayet ediyor:

"Dinar ve dirhem, münafıkların belâsıdır. Onlar, dinar ve dirhemle kötülüklerle sevk edilirler."

Ubeydullah b. Şumayt b. Aclan, babasından rivayet ediyor:

"Allah Azze ve Celle, Dâvud (a.s)'a şöyle vahyetti: 'Münafığı görmez misin? Beni nasıl aldatmaya çalışıyor; ben ise, onu aldatıyorum. Dilinin ucuyla beni zikrediyor, kalbi ise benden uzak. Ya Dâvud, Beni İsrâîl toplumuna söyle; içleri günahlarla dolu iken bana duâ etmesinler. Önce onları atsınlar, sonra bana duâ etsinler, onların duâsını kabul ederim!'"

Ubeydullah b. Şumayt, babasından naklediyor:

"Münafığın alâmeti, Allah Azze ve Celle'yi çok az zikretmesidir, denilirdi."

Cafer, "Abbad'ın Şumayt'e şöyle bir soru sorduğunu işittiğini rivayet ediyor:

"Münafık ağlar mı?". Şumayt de şöyle cevap verir: 'O, kafasından ağlar, kalbi ise ağlamaz.'"

İbadeti Birakan Kulun Zavallılığı, Ölümü Hatırlamak, Müminin Kalbindeki Kuvvet, Kur'ân Bilgisine Vâkıf Birinin Dünyaya Tamah Etmesi ile Vebâle Girmesi ve Tehlikeye Maruz Olanı Kurtarmanın Sevabına Dâir

Ubeydullah b. Şumayt, babasından rivayet ediyor:

"İbadet için yaratılıp, şehvetlerin ibadet etmekten alıkoyduğu kul, ne kötü kuldur! Âhiret için yaratılıp, dünyanın âhiretten alıkoyduğu kul ne kötü kuldur! Dünyayı kaybeder, âhirette de bedbaht olur. Her gün ömrün eksiliyor, sen ise üzülüyorusun. Her gün rızkindan payını alıyorsun. Sana yetecek kadar verildiği halde;

sen, seni azdıracak kadar istiyorsun. Ne azla kanaat ediyorsun, ne de çok şeyle doyuyorsun! İçinde bulunduğu nimete şükretmekten âciz olanın cehaleti bir âlim tarafından nasıl anlaşılır, o ise daha fazlasını istemekle aldanmış. Dünyadan arzuları bitmemiş kişi, âhiret için nasıl bir şey yapar? Asıl şaşılacak olan; âhiret evine inanıp, aldatıcı olan dünya evi için çalışan kişidir."

Ubeydullah b. el-Abbadânî, Şumayt'ten rivayet ediyor:

"Ey âdemoğlu; sen sükût ettiğin sürece kurtulursun. Şayet konuşursan, tedbirini al."

Ubeydullah b. Şumayt rivayet ediyor:

Babamı, bayram gününde, insanların toplandıkları yere bakarak şöyle derken işittim: *"Yarın, eskiyen bir kumaş parçasından ve kurtların yediği bir etten başka ne olacaksın?"*

Cafer b. Süleyman, Şumayt'ten rivayet ediyor:

"Kim ölümü gözleri önüne getirirse; dünyanın ne darlığına ne de genişliğine aldırır."

Ubeydullah b. Şumayt, babasından rivayet ediyor:

"Allah Teâlâ, müminin kuvvetini kalbine koymuştur, organlarına değil. Görmez misiniz! Yaşlı bir kişi, zayıf olduğu halde en şiddetli sıcak günlerde oruç tutar ve geceleri namaz kılar; genç ise bunları yapmaktan âcizdir."

Ubeydullah b. Şumayt, babasından rivayet ediyor:

"İnsanlardan birisi Kur'ân okumak ister, okur. İlim tahsil etmek ister, tahsil eder. Sonra dünyayı alır, göğsüne basar ve başında taşır. O zaman ona üç zayıf kişi bakar; zayıf bir kadın, cahil bir bedevî ve bir ecnebt (gayri müslim). Ve şöyle derler: 'Bu, Allah (c.c)'ı bizden daha iyi bilir. Dünyada bir hazine görmeseydi, böyle yapmazdı.' Onlar da, dünya malına heves ederler, ona taparlar." Şumayt şöyle devam eder: "Onun misâli, Allah (c.c)'ın dediği gibidir: 'Kıyâmet gününde kendi günahlarını tam olarak taşımaları ve bilgisizce saptırmakta oldukları kimselerin günahlarından da bir kısmını yüklenmeleri için (öyle konuşurlar): Bak ki, yüklenecekleri şey ne kötü bir şey!' (1)."

Ubeydullah b. Şumayt, babasından (Şumayt) rivayet

(1) Nahl, 25.

ediyor:

Allah Teâlâ Dâvud (a.s)'a şöyle vahyetti: "Ya Dâvud, sen bir tehlikeye düşmüş birisini tehlikeden kurtarırsan, ben de seni, hak ile batılı ayırdeden, bir ârif diye isimlendiririm."

Günah İşlenmesine Razi Olmanın Vebâli, İnsanın Değişkenliği, Ârifler İçin Dünyanın Gurbet Oluşu, Vücudu Allah İçin Yormak, Hanıma Sadakat, Rab Teâlâ'nın Kendini Tanıtışı, Kurtulan Kulun Vasıfları ve Üç Çeşit İnsana Dâir

Ubeydullah b. Şumayt, babasından rivayet ediyor:

"Kim, bir günahın işlenilmesine razı olursa, o günahkârlardandır. Kim, Allah (c.c)'a isyan edilmesine razı olursa, onun hiçbir ameli kabul edilmez."

Ubeydullah b. Şumayt, babasından rivayet ediyor:

"Şu âdemoğlunun hâli ne tuhaf! Kalbi âhiretteyken; bir pire veya bit ısırığında, hemen âhireti unuttur."

İbrahim b. Abdülmelik, Şumayt'ten rivayet ediyor:

"Allah Teâlâ, dünyayı ıssızlıkla damgaladı ki, dünyaya meyletmeyenlerin ünsiyeti O'nunla olsun."

Rabâh el-Kaysi ve Ubeydullah b. Şumayt, Şumayt'ten rivayet ediyor:

"İki adam dünyada azap içindedir. Biri, kendisine dünya malı verilmiş olan adam; dünya malı için didinir durur. Diğeri de kendisinden dünya malı uzaklaştırılmış olan adam; nefsi, dünya malı için hasretten parçalanır."

Rabâh, Ubeydullah b. Şumayt ve Cafer, Şumayt'ten rivayet ediyorlar:

"Ben sizin vücutlarınızı, sizi Allah (c.c)'a götüren binekler olarak görüyorum. Onun için onları Allah (c.c)'a itaat ederek yorun ki, Allah (c.c) sizi mübarek kılsın."

Ubeydullah b. Şumayt ve Cafer, Şumayt'ten rivayet ediyor:

"Cennet ahalisinin kadınlarına inandığı için bir tek kadınla yetinen adama, Allah (c.c) rahmet etsin; bu kadın orta yaşlı ve

çirkin olsa bile."

Cafer, Şumayt b. Aclan'dan rivayet ediyor: Yüce Rabbımız kendini bize şu âyetle tanıttı:

"Şüphesiz ki, gökleri ve yeri altı günde yaratan sonra Arş üzerine kurulan, geceyi, durmadan onu kovalayan gündüze bürüyüp örten: Güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Rabbimiz Allah'dır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!" (1)

Ubeydullah b. Şumayt, babasından rivayet ediyor:

"Allah (c.c), kime basiretli iki göz, güzel konuşan bir dil, hayrı idrak edip onunla amel eden anlayışlı bir kalp verdiyse, o kurtulmuştur."

Ubeydullah b. Şumayt, babasından rivayet ediyor:

"İnsanlar üç çeşittir. Birincisi; genç yaşında hayırlı bir iş bulup, sonra dünyadan âhirete intikal edene kadar bu hayırlı işi devam ettiren insandır. İşte bu insan Allah (c.c)'a yakın olandır. İkincisi; ömrünü günah işlemekle ve gafletle geçirip, sonra hepsinden tevbe ederek vazgeçen insandır. Bu da Sâhibu Yemin'dir (amel defterini sağ tarafından alan). Üçüncüsü; gençliğinde şer işler icat edip, sonra dünyadan çıkana kadar bunları işleyen insandır. Bu ise, Sâhibu Şimal'dir. (amel defterini solundan alanlar)"

Şumayt'ten Gelen Hadis Rivayetleri

Ubeydullah b. Şumayt, babası (Şumayt b. Aclan)'ndan, o da Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivayet ediyor:

"Bir saat dünya için çalışın, bir saat de âhiret için çalışın. Sohbet esnasında da, 'Allah (c.c)'ım bizi bağışla!" deyin."

Şumayt, Tâbiin'den birden çok kişiye hadis isnat etmiş, ancak çok az rivayet etmiştir.

Ubeydullah b. Şumayt, babasından ve amcasından, o Ebu Bekir el-Haneffiden, o Enes (r.a)'den rivayet ediyor:

"Hz. Peygamber (s.a), müzayede usulüyle bir çul ve bir tas sattı. Dedi ki: 'Bunu kim satın alacak?'. Adamın biri; 'benden bir

(1) A'raf, 54.

dirhem' dedi. Rasûlullah (s.a); 'Kim artıracak?' dedi. Adamın biri; 'ben ikisini iki dirheme alırım' dedi. Rasûlullah (s.a); "Onlar senindir" dedi."

Ubeydullah b. Şumayt, babasından ve amcası Ahdar'dan, onlar Atâ b. Züheyr el-Âmirî'den, o da babasından rivayet ediyor:

"Abdullah b. Ömer (r.a)'e şöyle dedim: 'Sadaka hakkında ne diyorsun? Yani o mal mıdır?'. Dedi ki: 'O en hayırsız maldır. O, ancak körler, topallar ve onlara bakanlar içindir.' Dedim ki: 'Zekât tahsil edenler ve Allah (c.c) yolunda cihat edenlere helâl olan şey nedir?'. Dedi ki: 'Zekât tahsil edenlere, çalıştıkları kadar, Allah (c.c) yolunda cihad edenlere, onlara helâl edilen miktar kadar. Zekât ne zengine ne sağlam birisine helâl değildir."

Şumayt b. Aclân, Benî Ka'b müezzininden naklediyor:

Kuru bir çölde yürürken ezan okudum. Arkamdan birisi şöyle seslendi: "Allah (c.c) seni ne güzel şeyle terbiye etmiş!" Arkama döndüm, bir de baktım ki Ebu Berze el-Eslemî. Dedi ki: "Ben Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim: 'Hangi kul olursa olsun, çorak bir çölde ezan okursa; orada Allah (c.c)'ı zikreden az olduğundan dolayı, ağlamayı tatlı bulmayan ne ağaç, ne çamur, ne toprak, ne de herhangi bir şey kalır."

HUVEYL B. MUHAMMED EL-EZDÎ (R.H) ⁽¹⁾

Heysem b. Adiy naklediyor :

Samimi bir âbid olan Huveyfîn, kendi için şöyle dediğini duyurdum:

"Huveyl'e hesap sorulduğunda şöyle denecek: 'Ey Huveyl! Sana altmış sene ömür verdik. Hiçbir şey yapmadın! 'Gündüzleyin geçirdiğim boş zamanlar ve gevezeliklerle gece uykularım toplandı, ömrümün önemli bir bölümü gitti! Yemek yemeyle geçirdiğim vakitler toplandı, gene büyük bir parça gitti. Abdest aldığım vakitler toplandı, yine eksilme oldu. En sonunda namaz kıldığım ve diğer ibadetleri yaptığım vakitlere bakıldı! Hiçbir şey kalmamış olduğu"

(1) İbnü'l-Cevzî, Sıfatü's-Sâfiye, c.3, s.234.

görüldü! Birkaç eksik namaz ve bir iki oruç!

İşte ben böyleyim! Ya Allah beni fazlu keremiyle affedecek, ya da ben helâk olacağım!"

Allah (c.c) rahmet eylesin.

HIŞAM ED-DÜSTÜVÂÎ (R.H)⁽¹⁾

Ümeyye b. Hâlid, naklediyor :

Şu'be'yi şöyle derken işittim : "Allah (c.c) rızası için, **Hişam ed-Düstüvâî**'den başkasının hadis tahsil ettiğini söyleyemem. O şöyle derdi : 'Keşke, bu hadisin vebalinden başa baş kurtulsaydık; ne lehimize ne aleyhimize."

Amr b. el-Heysem b. Kattân, şöyle diyor :

"Hişam ed-Düstüvâî'den başka, ölümü çok anan kimse görmedim."

Müslim b. İbrahim anlatıyor :

Hişam ed-Düstüvâî, sabaha kadar kandilini söndürmezdi ve şöyle derdi : "Karanlığı gördüğüm zaman, kabrin karanlığını hatırlıyorum."

Abdurrahman b. Mehdi diyor ki :

Hişam ed-Düstüvâî'yi hadis rivâyet ederken -bir kezden fazla - şöyle derken işittim : "Nice kişiler hadis rivâyet etti, sonunda dilini toprak yedi!"

Ebu Yezid el-Herevî anlatıyor :

Hişam ed-Düstüvâî'yi şöyle derken işittim : "Bu Hadis'in su olmasını temenni ederdim ki, onu size içireyim."

Ebu Nuaym ⁽²⁾ anlatıyor :

Basra'ya geldim. Orada iki adamdan daha faziletli kimse görmedim : **Hişam ed-Düstüvâî**, **Hammad b. Seleme**.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Euliya*, c.6, s.278.

(2) Bu Ebu Nuaym, Fadl b. Dükeyn'dir.

İbnü'l-Mübârek, Hişam'dan naklediyor :

"Bir âlimin gülmesi çok tuhaftır!"

İsa'dan Öğütler

Said b. Âmir, Hişam ed-Düstüvâî'den naklediyor :

Bir kitapta okudum **İsa b. Meryem (a.s.)**'in sözlerindenmiş :
"Dünya için çalışıyorsunuz. Rızkınız ise çalışmadan veriliyor. Âhiret için çalışmıyorsunuz. Halbuki orada size amelsiz rızık verilmeyecek. Yazıklar olsun kötü âlimlere (dünya âlimleri) Ücreti alıyorsunuz, ameli zayi ediyorsunuz. Çok yakındır, amel sahibi (işveren) amelini isteyecek. Çok yakındır, bu geniş dünyadan çıkıp, dar ve karanlık kabre gideceksiniz. Allah (c.c) size namazı ve orucu emrettiği gibi, sizi günahlardan meneder. Rızkından hoşlanmayan, mertebesini hor gören, Allah (c.c)'in ilmi ve kudreti dahilinde olduğunu bildiği halde nasıl ilim ehlinde olur? Nasıl ilim ehlinde olur? Allah (c.c)'ı onun için hükmettiği şeyden dolayı itham eder, başına gelen bir işten dolayı rıza göstermez. Nasıl ilim ehlinde olur? Dünyasını âhirete tercih eder, âhiret, dünyada onun en güzel isteği olduğu halde. Nasıl ilim ehlinde olur! Yolu âhirete gittiği halde, o dünyaya yöneliyor.

Ebu Ubeyde el-Haddad, Hişam ed-Düstüvâî'den naklediyor :

İsa b. Meryem (a.s) şöyle derdi : *"Ey âlimler topluluğu, sizler zakkum ağacı gibisiniz; gülü, bakanın hoşuna gider, tadı da yiyeni öldürür. Sözleriniz bir ilaçtır; hastalığı iyileştirmez. Amelleriniz bir hastalıktır, ilaç kabul etmez. Hikmet ağızlarınızdan çıkar, ağızlarınızla kulaklarınız arasında, dört parmak mesafe vardır. Sonra kalpleriniz idrak etmez. Ey âlimler topluluğu, Allah (c.c) dünyayı amel etmeniz için önünüze seriyor; azıp sapasınız diye sermiyor! Ey âlimler topluluğu! Uygulamak için değil, anlatmak için ilim öğrenen, nasıl ilim ehlinde olur? İlim başınızın üstünde, amel ayaklarınızın altında."*

Hişam'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Hişam, büyük imamların ve meşhur kişilerin sözlerini işitmiş-

tir. Basrahlılar'dan Katâde, Yahya b. Ebî Kesir ve tabakaları, Kûfeliler'den Hammâd b. Ebî Süleyman ve tabakası, Mekkeli-ler'den Ebu'z-Zubeyr ve tabakası sayılabilir.

Hişam, Katâde'den, o da Enes b. Mâlik (r.a)'den rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a)'tan bir hadis işittim. Benden sonra, onu Rasûlullah (s.a)'tan işiten hiç kimse rivâyet etmez. Diyor ki : *"İlmin kaldırılması, cehaletin ortaya çıkması, içkinin içilmesi, zinanın gizliyken açık olması, erkeklerin azalması, kadınların çoğalması -öyle ki elli kadına bir erkek olacak- kıyâmetin alâmetlerindendir."*

Hişam, Katâde'den, o da Enes b. Mâlik (r.a)'den rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a), bir ay sabah namazını uzatarak kıldı ve bu sürede Arap kabilelerinden birine beddua etti. Sonra beddua etmekten vazgeçti.

Hişam b. Ebî Abdullah, Katâde'den, o da Enes b. Mâlik (r.a)'den rivâyet ediyor :

"Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : Rükûda ve secdede mu'tedil olunuz. (düzgün, doğru olunuz) Sizden biriniz kollarını köpeğin yaydığı gibi (yere) yaymasın."

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

Bir arpa ekmeği ve bir oğlak derisiyle Rasûlullah (s.a)'ın yanına gittim. (O, zırhını bile arpa karşılığında rehin vermişti.) Onu şöyle derken işittim : *"Muhammed ailesinin bir sâdân (ölçek) asla arpası olmadı. O da akşama kadar kalmazdı."*

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Allah (c.c); her idareciyi korunmasını ve gözetmesini istediği şeyden dolayı sorguya çekecektir. Bu isteği ister yerine getirsin, isterse getirmesin. Kişiyi, evindeki aile fertleri için dahi sorguya çekecektir."*

Said el-Müseyyeb rivâyet ediyor :

H.z. Ali (r.a), bir yemek yapmıştı. Rasûlullah (s.a) evine geldi, içindekilere bir gözattı, geri döndü gitti. H.z. Ali (r.a); *"Ya*

Rasûlallah, anam babam sana feda olsun! Seni geri çeviren şey nedir?" dedi. Rasûlullah (s.a): "Ben senin evinde bir örtü gördüm, üzerinde resimler vardı. Melekler, içinde resimler olan eve girmez." dedi.

Hişam ed-Düstüvâî, İbni Abbas (r.a)'dan rivâyet ediyor :

"Hibe (hediye, bağış)sinden geri dönen, kusmuğunu tekrar yiyen köpek gibidir."

Abdullah b. eş-Şihhîr babasından rivâyet ediyor : Hz. Peygamber (s.a)'in yanına gittim. Tekâsür sûresini okuyup şöyle diyor-du : *"Âdemoğlu şöyle der : 'Malım, malım! ' Senin yeyip, tükettiğin şeyden başka veya giyip eksittiğin, ya da sadaka verip, geçtiğin şeyden başka malın var mı?"*

Ebu Hureyre (r.a) rivâyet ediyor : Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Şüphesiz Allah (c.c) ümmetimi, içinden geçirdikleri şeylerden dolayı affetti, onu uygulamadığı veya onu konuşmadığı sürece."*

Ebu Hureyre (r.a) Rasûlullah (s.a)'tan rivâyet ediyor :

"Allah'ım, cehennem azabından, kabir azabından, Deccal'ın fitnesinden sana sığınırım." Müslim; "hayatın ve ölümün fitnesinden" ibaresini ilâve ediyor.

Hişam, Ebu Hureyre (r.a)'den rivâyet ediyor :

"Vallahi namaz yönünden, Rasulullah (s.a)'a sizin en yakınızım." Ebu Hureyre (r.a), öğle namazının, yatsı namazının ve sabah namazının son rekatında "Semiallahu limen hamide" dedikten sonra dua ederdi. Mü'minler için dua eder, kafirleri te'lin ederdi.

Ebu Hureyre (r.a) Rasûlullah (s.a)'tan rivâyet ediyor :

"Ramazandan bir gün veya iki gün önce oruç tutmayın, ancak daha önceden oruca başlayan kişi bundan müstesnadır."

Ebu Hureyre (r.a) Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor : *"Kim, ramazan orucunu inanarak, sevabını (Allah (c.c)'tan) bekleyerek tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır."*

Ebu Hureyre (r.a) Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor : *"Kim kadir gecesini inanarak, sevabını umarak ihya ederse geçmiş gü-*

nahları bağışlanır."

Ebu Hureyre (r.a) Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor : *"Benim kabrimi tapınak edinmeyiniz. Allah (c.c), peygamberlerinin kabirlerini mescid yapıp, ona doğru namaz kılan kavmi lanetledi. Evlerinizde namaz kılınız. Evlerinizi kabir yapmayınız."*

Ebu Seleme, Ebu Hureyre (r.a)'den rivâyet ediyor :

"Rasûlullah (s.a), erkeklerden 'biz evlenmeyeceğiz' diyerek kadın gibi davrananları, kadınlardan 'biz evlenmeyeceğiz' diyerek gizlenenleri ve çölde yalnız başına gidene lanetledi." **Ebu Hureyre** (r.a) onlara çok kızmış olacak bir sözünü şöyle tamamladı : *"Bunlardan daha kötüsü, yalnız başına geceleyendir."*

Câbir (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a), şöyle buyurmuştur :

"Ey Ensar topluluğu, mallarınızı kendinize alıkoyun; birisine ömrünüz boyunca vermeyin. Çünkü kim ömrü boyunca malını birisine verirse, o mal, hayatında da ölümünden sonra da onun olur."

Câbir b. Abdullah rivâyet ediyor :

Ben hastayken Hz. Peygamber (s.a) benim ziyaretime geldi, bana şöyle dedi : *"Ya Câbir, ben senin ölümünün bu hastalıktan olacağını sanıyorum. Onun için kızkardeşlerine düşen hisseyi açıkla."*

Câbir onlar için üçte iki hisse vasiyet etti ve şöyle dedi : *"Eğer kızkardeşler iki olursa, onlara terkettiği şeyden üçte ikisi düşer ' âyeti benim hakkımda indi."*

H. Âişe (r.a) rivâyet ediyor :

"Rasûlullah (s.a), ihramlıyken, sanki onun saçlarını ayırdığı yerde, kokunun pırıltılarını görür gibiydim."

Safvân b. Assâl (r.a) rivâyet ediyor :

Hz. Peygamber (s.a)'le birlikte bir seferdeydik. Bize doğru bir adam yöneldi. Rasûlullah (s.a), onu görünce : *"Ne kötü aşiret dostu (veya ne kötü adam)"* dedi. Adam geldiğinde, onu yanına oturttu. Adam yerinden kalkıp gidince oradakiler : *"Ya Rasûlallah, onu gördüğünde, 'ne kötü aşiret dostu (veya ne kötü adamdır)' dedin,*

sonra onu meclisine yaklaştırdın." dediler. Rasûlullah (s.a) şöyle dedi : "O, bir münafıktır. Onu nifakından dolayı idare ediyorum, başkasını ifsad etmesinden korktuğum için."

Zirr b. Hubeyş, rivâyet ediyor :

Safvân b. Assâl (r.a) : "Şüphesiz, melekler ilim talebesinden hoşnut oldukları için kanatlarını ayaklarının altına sererler." dedi. Ben de ona : "Sen bu hususta bir hadis işittin mi?" dedim. Şöyle anlattı : "Bir seferinde, Rasûlullah (s.a)'la beraberdik. Bir bedevi geldi. 'Ya Muhammed!' diye çağırdı. Rasûlullah (s.a) ona; 'buyur' diye cevap verdi. Adam; 'Ya Rasûlallah! Bir toplumu seven ve onlara daha kavuşmamış bir adam gördün mü' dedi. Rasûlullah (s.a) şöyle dedi : 'kişi sevdiğiyle beraberdir' Bedevi ayrılır ayrılmaz ise bize şöyle dedi : 'Mağribte teube için bir kapı var. Batudan güneş doğana kadar kapanmayacak. İşte o güne, daha önce iman etmeyen, ya da imanına bir hayır kazandırmayan nefse (kişiye), imanı fayda vermeyecektir? Ben; 'Bana mesh üzerine meshetmekten bahseder misin? Çünkü (bu meselede) şüpheye düştüm', dedim. **Safvân**; 'Rasûlullah (s.a)'ı, kalın meslerin ve sarığın üzerine meshederken gördüm' dedi"

Rifâa, babası (Arrâba) el-Cühenf'den rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a)'la beraber bir seferdeydik. Kadid'e geldiğimizde, bazı kişiler ailelerine gitmek için izin istemeğe başladılar. Peygamber (s.a) onlara izin veriyor ve Allah (c.c)'a hamdedip, hayırlı sözler söylüyordu. Sonra şöyle dedi : "Niçin Rasûlullah (s.a)'dan yana düşen ağacın bu yanı size diğer yanından daha sevimsiz?" dedi. Bu sözden sonra, topluluğun içinde ağlamayan hiç kimse kalmadı. Bir adam : "Ya Rasûlallah, bundan sonra senden izin isteyen ahmaktır" dedi. Rasûlullah (s.a) Allah (c.c)'a hamdedip, hayırlı söz söyledi ve şöyle dedi : "Allah (c.c) indinde şehâdet ederim ki, kim kalbiyle inanarak, Allah (c.c)'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed (s.a)'in onun Rasûlü olduğuna şehadet getirip, sonra söz veya fiille doğruluğa yönelirse, cennete girer. Rabbim, bana ümmetinden yetmişbin kişiyi hesaba çekmeden, azab etmeden cennete sokacağına dâir söz verdi. Ben onlar cennete girene kadar, sizin, zevcelerinizden ve zürriyetlerinizden iyi olanların cennetteki meskenleri (konutları) yurt edinmenizi ümit ediyorum."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzî şöyle diyor :

"Abdüsammed'in bildirdiğine göre Hişam b. Ebî Abdullah ed-Düstüvâî 152 (H.) yılında vefat etmiştir. Zeyd b. el-Habbâb diyor ki : "Ben Hişam'ı 153 yılında ziyaret etmiştim. Birkaç gün sonra da vefat etti." (1) İbnü'l-Cevzî, Hişam'ın asıl adının Senber olduğunu ve Sedüsoğulları kabilesinin azatlısı olduğunu bildiriyor. Sıfatü's-Safve'nin dipnotunda Hişam'ın Basralı meşhur bir hadis hafızı olduğu ve Ehvaz'ın Düstüvâ şehriden kumaş getirip sattığı için Düstüvâî adını aldığı belirtiliyor. (2)

ŞU'BE B. EL-HACCAC (R.H.)⁽³⁾

Menkıbeleri dilden dile dolayan, sancağa çekilmiş bayrak gibi ünü ve önderliği büyük bir alana yayılan, hadis ilminde *"emirü'l-müminîn"* derecesinde bulunan, özellikle en sahih hadisleri seçen **Ebu Bistam Şu'be b. Haccac**, günahları yüklenmekten kaçınmış fakirliği koynuna alarak, Allah'ın garantisine güvenmiş, ayağı yere basan bir rehber idi.

Tasavvuf, azla yetinmek, ve iffetle donanmaktır.

Şu'be'nin İbadetine ve Dinde Titizliğine Dâir

Ebu Bekir el-Bükravî diyor ki :

Şu'be'den daha çok ibadete düşkün birini görmedim. Bir deri bir kemik kalıncaya kadar Allah'a ibadet etmeye devam ederdi.

Ebu Kuteybe anlatıyor :

Şu'be'nin hadis ilmiyle uğraşanlara hadis konusunda şöyle bir söz söylediği muhtemeldir.

"Ey kavim! Biliniz ki, hadiste derinleştikçe Kur'an'ı Kertim'i aksatıyorsunuz."

Şu'be bazan elleriyle başını döver, şöyle derdi :

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.235.

(2) İbnü'l-Cevzî, a.g.e, c.3, s.235.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.7, s.144.

"Hâk be ser-i Şu'be! (Şu'be'nin başına toprak yağsın!)"

Ebu Fâtın der ki :

"Şu'be'yi rûkû halinde ya da iki secde arasında duruken görsen, secdeye gitmeyi unuttuğunu sanırdım. Öylesine uzun sürerdi ki ibâdeti."

Ebu Nuh anlatıyor :

Şu'be, üstümde gördüğü gömleğin fiyatını sordu :

"Kaça aldın bunu?"

"Sekiz dirheme"

"Vay! Allah'tan korkmaz mısın sen? Sekiz dirhemlik bir gömleği nasıl giyinebiliyorsun. Dört dirhemlik bir giysi alsaydın da diğer dördünü fakirlere sadaka verseydin! Senin için ne kadar hayırlı olurdu bu, bir bilsen."

"Ama ey Ebu Bistam! Biz lüks giyinen bir topluluk içinde yaşıyoruz."

"Onlar için pahalı giyinmek de ne demek?" Şu'be bunu söylerken çok kızgındı.

Yahya b. Said'den naklediliyor :

Şu'be pek yumuşak bir zat idi. Ona bir dilenci geldiğinde evine davet eder, ne bulursa verirdi.

Yahya b. Said der ki :

Şu'be'ye dilenci geldiğinde, yanında bir şey yoksa benden alır dilenciye verirdi. Daha sonra benden aldığı şeyin karşılığını bana iade ederdi!

Ebu Fâtın der ki :

Şu'be'nin elbiseleri toprak rengindeydi. O çok namaz kılar, çok oruç tutar ve pek cömert davranırdı.

Haccac anlatıyor :

Şu'be kendi eşeğinin sırtında giderken Süleyman b. Mugîre ile karşılaştı. Süleyman kendi halinden ve (fakirlikten) yakındı. Şu'be; *"Vallahi şu merkepten başka malım yok!"* dedi. Bineğinden

indi ve onu Süleyman'a teslim etti.

Nadr b. Şümeyl anlatıyor :

Fakir ve kimsesiz insanlara Şu'be kadar merhamet gösteren başka birini görmedim. Fakir birini gördüğünde, gölgesi kayboluncaya kadar arkasından bakardı.

Şu'be'nin Hadisçiliği ve Uyarısı

Süfyân-ı Sevri şöyle derdi :

"Şu'be, hadis konusunda müminlerin emtridir."

Süfyan b. Uyeyne anlatıyor :

Şu'be ile Mekke yolunda karşılaştım. Nereye gittiğini sordum. O da;

"Esved b. Kays'a hadis almaya gidiyorum" dedi.

Nasr b. Hammâd el-Beceli anlatıyor :

Şu'be benden şu hadisi işitti :

İsrail, Ebu İshak'tan, o Abdullah b. Atâ'dan, o da Ukbe b. Amir'den rivâyet ediyor : Deve sürüsünü nöbetleşe bekliyorduk. Abdest aldım, Rasûlullah (s.a)'ın yanına vardım. Ashabı etrafındaydı. Yaklaştım ve Rasûlullah (s.a)'ın şöyle dediğini işittim. *"Kim abdest alır, mescide girer ve iki rekat namaz kılarsa, Allah (c.c) onun işlediği tüm günahları affeder."*

Ben bu hadisi aktardıktan sonra, *"Bak, bak, ne kadar sevap getiren bir iş"* diyordum ki Şu'be bana bir tokat yapıştırdı. Hemen bir köşeye çekilip ağlamaya başladım. İbni İdris araya girerek;

"Sen ne yaptın? Pek kötü davranıyorsun!" deyince Şu'be :

"Sen asıl onun kimden hadis aldığına bir bak! İsrâil'den, o da Ebu İshak'tan naklediyormuş! Ben gittim, Ebu İshak'a sordum; 'Bu hadisi sana kim aktardı?' diye. O da 'Abdullah b. Atâ, Ukbe'den bana nakletti' dedi. Ben Ebu İshak'a tekrar sordum;

'Abdullah b. Atâ Mekke'dedir' dedi. Hac niyeti olmaksızın sırf bu iş için Mekke'ye gittim. Abdullah b. Atâ'ya bu hadisi sordum. O da bu hadisi kendisine Sa'd b. İbrahim'in naklettiğini

söyledi. Bu arada **Mâlik b. Enes**; 'Sa'd bu sene Medine'deydi, hac yapmadı' dedi. Artık Medine yolunu tutmuştum. Gittim, **Sa'd'a** bu hadisi sordum. O da; 'Sizin rivâyetini araştırdığınız hadis **Ziyad b. Mihrak**'ın hadisidir. Bana da o rivâyet etti' dedi. Ben kızmıştım artık; 'Nasıl bir hadis bu böyle?! Kûfeli iken, Basralı oluyor? Sonra Medineli ya da Mekkeli oluyor! dedim. Sonunda Basra'ya geldim. **Ziyad b. Mihrak'a** sordum. O da şöyle dedi: 'Bu hadis sana göre değil! 'Ben direttim: 'Bu hadisi kimin rivâyet ettiğini mutlaka bana haber vermelisin!' dedim. 'Bu hadisi bana **Şehr b. Havşab** rivâyet etti! O **Ebu Reyhâne**'den, o da **Ukbe b. Âmir**'den, naklediyor! dedi. Ben bu cevabı alınca, özellikle **Şehr** ismini duyunca; 'Bu hadis mahvolmuş! ' dedim. Vallahi eğer bu hadisin **Rasûlullah (s.a.)**'dan nakledildiği doğru olsaydı, benim için malımdan, ailemden ve tüm insanlardan daha kıymetli, daha hoş olurdu!'

Ebu Davud et-Tayâlisî, Şu'be'den naklediyor :

"İçinde 'haddesena, ahbarana'(bize rivâyet etti) gibi bir kelime bulunmayan, râvileri söylenmeyen bütün hadisler sirkedir, oturmaz. (işe yaramaz, karışıktır)."

Yahya b. Said el-Kattan şöyle diyor :

"Yirmi sene **Şu'be'den** ayrılmadım, devamlı ondan hadis dinledim. Ama bir günde üç ya da on hadisten daha fazla hadis alamadım."

Yezîd b. Harun anlatıyor :

Bir gün **Şu'be'ye Şarkî b. Katâmî'nin** hadisi nakledildi. **Şarkî'nin Ömer b. el-Hattab'tan** rivâyet ettiği hadiste, **Ömer'in** eşik arkasında gecelediği naklediliyordu. **Şu'be** hemen şöyle dedi : "Tüm bineklerim, su arklarım fakirlere sadaka olsun. Eğer **Şarkî'nin Hz. Ömer (r.a.)** hususunda yalan söylemediğini görürsem."

Hıdır b. el-Yesa naklediyor :

Şu'be'nin, sımsıcak bir gün ortasında, elbisesine bürünerek bir yere doğru gittiği görüldü. Merakla sordular :

"Nereye gidiyorsun ey **Ebu Bistam**?"

"Peygamber (s.a.)'e yalan isnad eden biriyle savaşmaya gidiyo-

rum" dedi.

el-Cediy anlatıyor :

Şu'be'nin koşa koşa bir yere gittiğini görünce sordum :

"Nereye gidiyorsun ey Ebu Bistam?"

"Cafer b. Zübeyr'e gidiyorum. O, Rasûlullah (s.a)'a yalan isnad etti! Onunla savaşaacağım" dedi.

Mekki b. İbrahim naklediyor :

Şu'be, Ömer b. Cedir'e gelir, şöyle derdi :

"Gel ey Ömer! Allah rızası için ashâbı hadisin (hadisle uğraşanların) hata ve yalanlarını değilim biraz!"

Ümeyye b. Halid anlatıyor : Birisi Ebu İshak'a;

"Şu'be'nin dediğine göre sen Alkame'den hiçbir şey işitmemişsin!" deyince Ebu İshak;

"Evet! doğru söylemiş" cevabını verdi.

el-Minhal b. Bahr, Şu'be'den naklediyor :

"Kimden hadis alıp yazdığınıza çok dikkat ediniz! Hadislerinizi zi Kurra b. Halid'den, Süleyman b. el-Mugfire'den, Esved b. Şeyban'dan ve İbni Avn'dan alıp yazınız! Ben her gün İbni Avn'ın üzengisine tutunmak isterdim. (Ondan ayrılmazdım)"

Hammâd b. Zeyd der ki :

"Hadis konusunda bana kim muhalefet ederse etsin, hiç aldırmam! Ancak Şu'be hariç. Çünkü o hadise ağırlığı itina gösterir. (ince eleyip sık dokurdu) Gider hadisin kaynağı olan hocayı bulur tekrarlatırdı."

Ebu'n-Nadr şöyle diyor :

Süleyman b. Mugfire, Şu'be anıldığında şöyle derdi :

"O, hadiscilerin şahıdır!" Şu'be de aynı şekilde Süleyman anıldığında;

"O kurrâların şahıdır" derdi :

Yahya b. Said el-Kattan anlatıyor :

Şu'be'nin yanındaydım. Bir adam Şu'be'den ne kadar direterek hadis istediye de Şu'be hadis vermedi. Şu'be'ye, niçin böyle davrandığını sordum. Cevap verdi :

"Bunlar kassas (hikayeci) tâifesindendir. Hadise bir sürü ek-leme yaparlar!"

Yahya b. Said el-Kattan, Şu'be'den naklediyor :

"Haddesena' (bize nakletti) ile başlayan, râvisi belirli olan hadisleri kimden duyduysan, ben onun kölesi olurum"

Şu'be anlatıyor : *"Ebu'l-Mühzım'ı Sâbit el-Bünânî'nin meclisinde gördüm. Biri ona bir kuruş ihsan etse, o doksan hadis birden uydururdu!"*

Şu'be anlatıyor :

"Ben Kays b. Rebî ile mesciddeydim. İkide bir; 'Ebu Husayn rivâyet etti ki' diyordu. Öyle çok nakil yaptı ki, caminin başımıza çökeceğini sandım."

Şu'be der ki :

"Bana göre cehenneme girmede en etkili olan şey,hadis konusunda dikkatsizliktir."

Şu'be der ki :

"Nerede bir ilim ehli gördüysem, kendi ilmini de yediğine şahid oluyordum."

Şu'be'den Gelen Hadisler

Şu'be, Muhammed b. Abdurrahman'dan, o Muhammed b. Amr b. Hasan'dan, o da Câbir b. Abdullah'tan naklediyor :

Rasûlullah (s.a), gölgeye çekilmiş, sıkıntı içinde bir adam gördü. Ne olduğunu sordu. Adamın oruçlu olduğunu söylediler. Efendimiz :

"Yolculukta oruç tutmak takvâ sayılmaz!" dedi. (Sahih Hadis)

Şu'be, İbni Ebî Leyla'dan, o kardeşinden, o babasından naklediyor : Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Sizden biri aksırdığında; 'herşey için Allah'a hamdolsun ' de-

sin. Onun yanındaki de; 'Allah hepinize merhamet etsin' desin Ak-
stran cevaben; 'Allah sizi hidayete erİştİrsin ve İçinizi tertemiz kıl-
sın' desin."

Şu'be, Muhammed b. Osman'dan, o Musa b. Talha'dan, o
da Ebu Eyyub'dan naklediyor :

Birisi Rasûlullah (s.a)'a;

"Ya Rasûlallah! Beni cennete sokacak ameli haber ver bana!"
dedi. Efendimiz (s.a);

"Allah'a ibadet et! Ona hiçbir şeyi ortak koşma! Namazını
düzgün kıl, zekatını ver, akraba ve yakınlarını ziyaret et" diye bu-
yurdu.

Şu'be, Muhammed b. Abdullah'tan o Ebu Nasr'dan, o Re-
ca b. Hayve'den, o da Ebu Ümâme'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'a sordum :

"Ya Rasûlallah! Beni cennete sokacak bir şey emret bana!"

"Oruç tut! Orucun benzeri yoktur!" dedi. Sonra yine geldim Al-
lah Rasûlü'ne aynı soruyu sordum. O da;

"Oruç tut! Orucun eşi, benzeri yoktur!" diyerek tavsiyesini tek-
rarladı.

Şu'be, Muhammed b. Zekvan'dan, o da Abdurrahman b.
Abdullah b. Mes'ud'dan naklediyor :

"Babam İbni Mes'ud, cumadan cumaya Kur'an-ı hatmederdi.
Ramazan'da ise üç defa hatmederdi."

Şu'be, Ebu Cafer'den, o Ebu'l-Müsenna'dan, o da İbni
Ömer'den naklediyor :

"Peygamber (s.a) zamanında ezan ikişer ikişer okunurdu.
(Cümleler tekrarlanırdı) Kâmet ise teker teker. Sadece 'kad
kâmetİsalâ' cümlesi iki defa tekrarlanırdı."

Şu'be, Katâde'den, o Salim b. Ebu'l-Cu'd'dan, o
Mi'dan'dan, o da Ebu'd-Derdâ'dan naklediyor :

Peygamber (s.a) sordu :

"Sizden biri bir gecede Kur'an'ın üçte birini okuyabilir mi?"

Sahabiler;

"Ya Rasûlallah! Kim dayanabilir buna?" dediler. Efendimiz (s.a);

"O zaman 'Kul hüvallahü ehad' sûresini okuyun" buyurdu. (Sahih Hadis)

Şu'be, Muhammed b. Ziyad'dan, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Bir hurma yarısıyla dahi olsun ateşten korunun!" (Sadaka veriniz)

Şu'be, Süleyman el-A'meş'ten, o Zeyd b. Vehb'den, o Ebu Zer'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Cebrâil (a.s) bana şu müjdeyi verdi :

"Kim senin ümmetinden olup da Allah'a şirk koşmadan ölürse cennete girecektir.

Ben sordum :

"Hırsızlık yapsa, zina etse de mi? ' Cebrail (a.s) cevap verdi :

"Evet hırsızlık yapsa, zina etse de!" (Sahih Hadis)

Şu'be, Muhammed b. Ziyad'dan, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Oruçlunun ağız kokusu Allah indinde misk kokusundan daha hoştur." (Sahih Hadis)

Şu'be, Halid el-Hızâ'dan, o Ebu Kılabe'den, o Enes'den o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Her ümmetin bir emini vardır. Bu ümmetin emini ise Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'tır." (Sahih Hadis)

Şu'be, Ebu İshak'tan, o Sıla b. Züfer'den, o da Hüzeyfe'den naklediyor :

Necranlılar Rasûlullah (s.a)'a geldiler :

"Bize emin, güvenilir bir adam gönder!" dediler. Rasûlullah (s.a);

"Size gerçekten emin, son derece güvenilir, dosdoğru birini

göndereceğim." dedi. Ashab bu söze dikkat kesildi. Peygamber (s.a) aralarından Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'ı gönderdi.

Şu'be, Katâde'den, o Ebu's-Sevvar el-Adevî'den, o da İmran b. Husayn'dan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Rab Teâlâ temiz olmadan⁽¹⁾ kılınan namazı, ve sömürüden elde edilerek verilen sadakayı kabul etmez."

Şu'be, Atâ b. Ebî Meymun'dan, o da Ebu Râfî'den, naklediyor :

Ebu Hureyre (r.a) İnşikak sûresini okuyunca secdeye vardı ve şöyle dedi :

"Halilim Rasûlullah (s.a)'ın da bu sûreyi okuyunca secde ettiğini gördüm. Ben de Rab Teâlâ'ya kavuşuncaya kadar böyle yapmaya devam edeceğim." (Sahih, Sâbit hadis)

Şu'be, Hammâd b. Ebî Süleyman'dan, o Ebu Vâil'den, o da Abdullah b. Mes'ud'dan naklediyor :

Biz namazda *"es-Selâmu alellah"* derdik. Peygamber (s.a) bize;

"Selam Allah'a demeyin. Zaten Rab Teâlâ'nın kendisi selamdır, esenliktir." dedi ve teşehhüdün şöyle okunmasını emretti :

"Tüm övgüler Allah içindir. Sözle ve bedenle ve mal ile yapılan tüm ibadetler Allah içindir. Ey yüce Peygamber! Allah'ın rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Selam olsun bizlere ve Allah'ın iyi kullarına. Ben şahadet ederim ki Muhammed (s.a) Allah'ın kulu ve Rasûlü'dür."

Şu'be, Husayn'dan, o Ebu Vâil'den, o da Huzeyfe'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) Teheccüde kalktığında ağzını misvaklardı. (Meşhur hadis)

Şu'be, Seleme b. Küheyf'den, o Zer'den, o İbni Abdurrahman b. Ebezz'den, o da babasından naklediyor :

Peygamber (s.a) vitir namazında Alâ, Kâfirûn ve İhlas

(1) Temizlik : Abdest, ya da su olmayınca teyemmüm kastediliyor. (Çev.)

sûrelerini okurdu.

Şu'be, Muhavvil'den, o Müslim'den, o Said b. Cübeyr'den, o da İbni Abbas (r.a)'dan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) cuma günü, Cuma ve Münâfikûn sûrelerini okurdu. Cuma gününün sabahında ise Secde ve İnsan sûrelerini okurdu.

Şu'be, Zebîd'den, o Şa'bî'den, o da Berâ b. Âzîb'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) kurban günü (bayramı) hutbesinde şöyle dedi: *"Bugün ilk yapacağımız şey namaz kılmaktır. Ondan sonra (evlerimize) döneceğiz ve kurban keseceğiz. Kim böyle yaparsa bizim sünnetimizi uygulamış olur. Namazdan önce kesenin kestiği ise ailesine takdim ettiği bir et yemeğidir. Onda ibadet namına bir şey yoktur."*

Kurbanını namazdan önce kesen dayım Ebu Bürde;

"Ya Rasûlallah! Yanımda iri ve yaşlı bir deveden daha çok sevdiğim genç bir deve var." (Onu keseyim mi?) dedi.

"Onu kes! Senin dışında başkasının kurban vecibesini ifa etmiş olmaz bu kestiğin" diye cevap verdi Rasûlullah (s.a). (Sahîh, Sâbit Hadis)

Şu'be, Câbir'den, o Salim b. Abdullah'dan, o da İbni Ömer'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) seferde (yolculukta) iki rekat kılardı." (1)

Şu'be, Urve b. Mudris'ten naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'a geldim :

"Ya Rasûlallah! Ben Cebeli Tay'dan bu yana tüm tepelerde durarak (vakfe yaparak) buraya geldim.. Haccım oldu mu?" dedim. Rasûlullah (s.a);

"Kim bu namazı kılar (vakfe'de durursa) ve bundan önce de gece veya gündüz Arafat'tan geçmişse haccı tamamdır, o kirlerden arınmıştır" buyurdu.

(1) Burada dört rekatlı olanların iki rekat kılnması söz konusudur. Akşam üç rekatlı olduğu için aynen kılnır. (Çev.)

Şu'be, Abdullah b. Dinar'dan, o İbni Ömer'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kim elbisesini gururla (kaldırır) ve sürürse Rab Teâlâ onun yüzüne bakmaz!" (Sahih Hadis)

Şu'be, Ebu Mâlik'ten, o Rebî'den, o Huzeyfe'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Tüm güzel davranışlar sadakadır." (Meşhur hadis).

Şu'be, Sa'd b. İbrahim'den, o İbrahim b. Sa'd'dan, o da Sa'd b. Ebî Vakkas'tan naklediyor :

Rasûlullah (s.a), Ali (r.a)'ye şöyle buyurdu :

"Benim nezdimde Harun'un Musa yanında olması gibi olmak istemez misin? Ancak, benden sonra kesinlikle peygamber gel-meyecektir" (Sahih Hadis)

Şu'be, Eyyûb'den, o Hasan'dan, o da Rasûlullah (s.a)'ın hanı-mı olan Ümmü Seleme'den naklediyor :

Peygamber (s.a) Ammar'a şöyle dedi :

"Seni azgın ve mütecaviz bir güruh öldürecek!"

Şu'be, Hakem'den, o Ebu Cuhayfe'den, o da Ali (r.a)'den naklediyor :

"Bu ümmetin en hayırlısı, Peygamber (s.a)'den sonra Ebu Be-kir'dir. Ebu Bekir'den sonra ise Ömer'dir. Üçüncüyü söylemek isteseydim söylerdim." (Sahih ve Meşhur Hadis)

Şu'be, Abdülmelik b. Umeyr'den, o Ebu Seleme'den, O Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Arabın ⁽¹⁾ söylediği en doğru söz şu beyittir :

'Biliniz ki Allah'ın dışında her şey fâni ve batıldır "

Şu'be, A'meş'ten, o Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"İnsan abdestini güzelce alır, kimsenin zoru olmadan kendi is-teğiyle namaza giderse, attığı her adım için bir derece yükselir ve

(1) Yani Arab şairlerinin. (Çev.)

bir günahı eksilir.” (Meşhur, Sâbit Hadis)

Şu'be, Firâs'dan, o Şâbî'den, o Abdullah b. Ömer'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

“Büyük günahlar⁽¹⁾ dörttür. Allah'a ortak koşmak, Allah'ın haram kıldığı canı öldürmek, ana babaya kötü muâmele ve isyan, yalan yere yemin etmek.” (Sahîh ve Sâbit Hadis)

Şu'be, Ebu İshak'tan, o Abdullah b. Yezîd'den, o da Berrâ b. Âzîb'den naklediyor :

“Rasûlullah (s.a) rûkû'dan başını kaldırıncâ, onu secdede görünceye kadar sırtlarımızı eğmezdik. (secdeye varmazdık)” (Sahîh ve Sâbit Hadis)

Şu'be, Ebu Bekr'den, o Amr b. Meymun'dan, o Abdullah b. Ömer'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

“Eğer siz hiç günah işlemesiniz, Rab Teâlâ günah işleyen kullar yaratır ve onları affederdi.”

Şu'be, Ebu İshak'tan, o el-Ağar Ebu Müslim'den, O Ebu Said ve Ebu Hureyre'den, onlar da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

“Bir grup insan Allah (c.c)'ı anmak için bir araya geldiğinde rahmet onları kuşatır, melekler çepeçevre etraflarını sarar. O kulların üzerine seknet (ilâhî huzur) iner. Ve Rab Teâlâ onları kendi nezdindeki kullarıyla beraber anar.”

Şu'be, Yahya b. Süleym'den, o Ebu Bekir (s.a)'den, o Amr b. Meymun'dan, o Ebu Hureyre (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

“İmanın tadına varmak isteyen, arkadaşını sadece Allah için sevsin.”

Şu'be, Ali b. Müdrik'ten, o Ebu Zûr'a b. Amr b. Cerir'den, o Harşâ b. Hâr'dan, o Ebu Zer'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

Efendimiz (s.a) buyurdu ki;

(1) Büyük günahların daha fazla olduğunu söyleyen de vardır. Bânları ise büyük günahın nisbi olduğunu söylerler. (Çev.)

"Üç kişi vardır, Rab Teâlâ kıyâmet gününde onların yüzüne bakmaz, onları (affedip) temize çıkarmaz, onlar için korkunç bir azap vardır."

"Ya Rasûlallah! Kim bu hüsrana uğramış, mahvolmuş kimse-ler?" dedim.

Rasûlullah (s.a) sözlerini defalarca tekrarladı ve şöyle bağladı:

"Bunlar kibir ve gururla elbisesini sallayanlar, yaptığı iyiliği başa kakanlar, yalan yere yemin ederek malını satmaya çalışanlar-dır!"

Şu'be, A'meş'ten, o Ebu Salih'ten, o da Ebu Hureyre'den naklediyor :

Peygamber (s.a) öyle çok namaz kıldı ki, ayakları şişti. Ona şöyle dedik :

"Ya Rasûlallah! Böyle yapıyorsun ama, Rab Teâlâ senin önce-ki ve sonraki tüm günahlarını affetti?" Efendimiz (s.a) şöyle buyur-du :

"Şükreden bir kul olmayayım mı?!"

Şu'be'den Gelen Garîb Hadisler

Şu'be, Süheyl b. Ebi Salih'ten, o babasından, o Ebu Hurey-re'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Bir grup insan oturur, meclis kurar ve Allah'ı hiç anmadan dağılırlarsa, bir eşek leşinin başından dağılmış gibi olurlar. Kur-dukları bu meclis kıyamette onlar için hüsrân olacaktır."

Şu'be, Abdurrahman b. Âyis'ten, o Kûmeyl'den, o Ebu Hu-reyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Size cennet hazinelerinden bir hazine bildireyim mi? Lâ havle velâ kuvvete illâ billah! (deyin)⁽¹⁾

Ebu İshak'tan, Ebu'l-Ahvas'tan, o Abdullah'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kim Allah ve Rasûlü'nün sevgisini kazanmak istiyorsa, Mus-haf'a (hakarak) okusun."

(1) Tüm hareket ve kuvvet sadece Allah'tadır. (Çev.)

Şu'be Hakkında Diğer Müelliflerin Beyanı

İbnü'l-Cevzî, Şu'be'nin Basra'da, 160 (H.) senesinin başında, 77 yaşında vefat ettiğini söylüyor. ⁽¹⁾ Zehebi ise şöyle diyor :

Hicrî 160 yılının Cumâda'l-Âhire ayında, Basra'nın üstadı İmam Ebu Bistam Şu'be b. Haccac b. Verd el-Ateki el-Ezdi el-Vâsîti vefat etmiştir. Şu'be hadis ilminde emîrül-müminîn derecesine gelmiştir. Bu demektir ki Şu'be o devrin hadis otoritesiydi. Şâfiî; *"Şu'be olmasa Irak'ta hadis nedir bilinmezdi."* diyor. İbnü'l-Medîni, Şu'be'nin ikibin hadisi olduğunu bildiriyor. Şu'be'nin ölüm haberi Süfyan'a geldiğinde : *"Hadis öldü!"* demiştir. Ebu Zeyd el-Hasevî, Şu'be'nin ibadete düşkün biri olduğunu, çok namaz kılmaktan ayaklarının şiştiğini söylüyor. Büyük imamların bir kısmı Şu'be'yi övmüşler, onu, ilmi, zühdü, kanaati merhameti ve hayrı şahsında toplayan bir insan olarak vasıflandırmışlardır. Şu'be aynı zamanda Arapça, şiir gibi edebî dallarda da önder konumundaydı. ⁽²⁾

Ahmed b. Muhammed b. Abdirrabbih de Şu'be hakkında övgü dolu nakillere yer vermektedir :

Abdurrahman b. Mehdî diyor ki : *"Şu'be'den daha eski elbise giyinen, Süfyan-ı Sevrî'den daha çok ibadete düşkün ve İbnü'l-Mübârek'ten daha güçlü bir hafızaya sahip olan başka birini görmedim."* ⁽³⁾

İbni Hallikân da Şu'be'den şöyle bahsediyor :

Ebu Bistâm Şu'be, Vâsîti bölgesinden gelmiş, Basra'ya yerleşmiştir. **Nadr b. Şümeyl** şöyle diyor :

"Fakirlere Şu'be'den daha çok merhamet eden birini görmedim. Bir fakir görünce, yardım etmedikçe ondan ayrılmazdı. O Arab şiirini çok iyi bildiği için şöyle derdi : 'Vallahi ben şiirde hadisten daha iyiyim. Kimbilir, kendimi tamamen Allah'a teslim etseydim, sizin huzurunuzda hiç çıkmazdım. Siz de gerçekten Allah'ı murad etseydiniz, bana selâm bile vermezsiniz. Fakat hepimiz övülmeyi sever, yerilmekten hoşlanmayız. Şu'be Basra'da 160 yı-

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.236

(2) Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.190.

(3) Ahmed b. Muhammed b. Abdirrabbih, *el-İkdu'l-Fetîd*, c.3, s.116.

linda vefat ettiğinde 75 yaşındaydı.”⁽¹⁾

Fuad Sezgin ise şöyle diyor :

Şu'be, Hicrî 82 yılında Vâsıt'ta doğdu. Sonra Basra'ya gitti. Basra'da ilk hadis derleyicileri arasındaydı. Şu'be'nin en dikkat çekici özelliği, muhaddislerin hallerinden bahseden ilk musannif olmasıdır. Bu hususta ayrı bir disiplin ortaya koyan Şu'be hadis kitiği hususunda pek titizdi.⁽²⁾ Hadis ilmindeki tartışmasız otoritesinin yanında Şu'be şiiri de iyi bilirdi. el-Asmaî, Şu'be'yi tüm akranlarından üstün görmüştür. Eserlerine gelince, Şu'be'nin hadisleri bazı müellifler tarafından toplanmış mecmua haline getirilmiştir.⁽³⁾

SALİH B. BEŞİR EL-MÜRRÎ (R.H)⁽⁴⁾

Sözleri inci dökülen, Allah'tan hakkıyla sakınan ve öğüt veren **Ebu Bişr Salih b. Beşir el-Mürri** de onlardandır.

Salih'in Kıraatı, Nasihatı ve Takvâsına Dâir

İbni Haddaş, Salih el-Mürri'den aktarıyor :

“Yazıklar olsun o topluma ki, yolculuk için azık almaları tavsiye edildiği ve ataları öldüğü halde (çocuklar gibi) oynamaya devam ederler.”

Hasan b. Hassan anlatıyor :

Bir gün Salih el-Mürri'nin vaazını dinliyorduk. Önündeki adama; *“Oku ey oğulcağım”* dedi. Adam da okumaya başladı.

“Ey Muhammed! Onları yüreklerin ağza geleceği, tasadan yutkunacakları, yaklaşan kıyamet günü ile uyar! Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlenecek şefaatsız olur.”⁽⁵⁾ Âyet bitince Salih

(1) İbni Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yân*, c.2, s.470.

(2) Bkz; İbni Hacer, *et-Tehzib*, c.4, s.345. Şu'be İlmü'r-Rical dediğimiz, râvilerin zayıf olup olmadıkları, güvenilirlikleri ve kişisel huylarına dair ilmin temellerini ortaya atmıştır.

(Çev.)

(3) Fuad Sezgin, *Târîhu't-Târîsi'l-Arabî*, c.1, s.92.

(4) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s. 165.

(5) Mü'min, 18.

şöyle dedi : "Zalimlerin nasıl dostu ve şefaatçısı olacak ki?! Zaten şefaat ve dostluğu dileyen Allah'tır. Keşke o anı düşünseniz; günahkarlar bukağılarını ve zincirlerini sürüye sürüye ateşe girerler. Bedenleri çırılçıplak, yüzleri simsiyahtır. Gözleri boş, etleri erimiştir. 'Bize ne oldu. Bizi bozan ve değiştiren neydi, mahvolduk!' diye çığlık atarlar. Sonra devam ederler : 'Nereye sürükleniyoruz? Bizden ne istiyorlar?' Melekler, ateş saçan gürzlerle onları yüzüstü süründürürler. Gözlerinden yaşlar boşanır. Allah'a andolsun, bu manzarayı görseydiniz gözleriniz kapanır, kalbiniz durur, korkudan seketeye uğrar, ayaklarınız zangır zangır titrerdi. Ah ne korkunç manzara! Ah ne korkunç ters yüz ediliş! Ağlıyordu. Herkes ağlıyordu.

Bir genç kalktı ve; "Bunlar hep kıyamette olacak mı?" dedi. Salih;

"Evet Ey kardeşimin oğlu! Bundan daha büyük daha korkunç ne olabilir? Benim öğrendiğime göre ateştekiiler, sesleri kesilip gırtlakları sökülünceye kadar bağıracaklar, sadece kesik kesik inlemler kalacak!"

Bu sırada genç çığlık attı :

"Allah'ım ne büyük gaflete düştük biz! Ya Rab! dünyadaki hayatımı nasıl da çarçur ettim! Yazık bana!" Ağladı ve kibleye döndü. Şöyle dua etti :

"Allah'ım, zerre kadar riya olmadan tevbe için sana dönüyorum. Bana acı! Günahlarımı affet, beni ve buradakileri rahmet deryanla kuşat. Ey merhametlilerin en merhametlisi! Senin için tüm günah halkalarını boynumdan sıyrıp attım. Tüm uzuvlarımla döndüm sana! Benim tevbemi kabul buyurmazsan yazıklar olsun bana!"

Sonra ağırlaştı ve baygın bir halde yere yıkıldı. Herkes ona ağlıyordu. Salih şöyle diyordu :

"Ey Kur'an Şehidi! Ey vaaz şehidi!"

Daha sonra bir adam o genci rüyasında gördü. "Ne yapıyor-sun?" diye sordu. Genç;

"Salih'in meclisindeki bereket, her yanıma kapladı. Allah'ın herşeyi kuşatan rahmetine erdim." dedi.

Yine Salih'in sohbet meclisindeydik. Dua ediyordu. O sırada

içeriye kadınısı davranışlar içinde bulunan bir adam girdi. Salih'in duasına iştirak etti, onun söylediğini söyledi :

"Allah'ım! Kalbi katı olanları, gözü dönmüşleri, yeni günahlara başlayanları bağışla" Adam bunları dinledikten sonra oracıkta aniden öldü. Sonra birinin rüyasına girdi. Ona;

"Allah Teâlâ sana nasıl muamele etti?" diye sorulunca;

"Beni affetti!" dedi.

"Nasıl affetti?" diye sordular.

"Salih duasında yeni günahlara başlayanlardan bahsetti. O mecliste benim gibi günah işleyen kimse yoktu. Dua kabul edildi. Ben de affedildim."

Abdurrahman b. Mehdi anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî ile Salih'in mescidinde oturuyorduk. Salih vaaz vermeye başlayınca Süfyan ağladı ve şöyle dedi :

"Bu adam bir kıssacı, hikayeci değil! Gerçek bir vaiz ve toplum uyarıcısı!"

Kur'an'ın Misk Olarak Vasıflarını, Nefsi Muhasebe Edebilmek, Kalple Gözün Aynı Şeyi Söylemesi, Ölümden Önce Hazırlıklı Olmak ve Güzel Sabrı İstemek

Halef b. Velid anlatıyor, Salih, konuşmaya başlayınca;

"Getirin miskü amberi" derdi. Bununla Kur'an-ı kastederdi. Bir yandan Kur'an okur, diğer yandan dua eder ve ağlardı.

İfâf b. Müslim anlatıyor :

Salih'in meclislerine daima katılırdık. Konuşurken endişeli ve korkulu bir hal alır ve yarı baygın halde sözünü tamamlardı. Allah'tan çok korkardı.

Abdullah b. Muhammed anlatıyor :

Salih şöyle derdi :

"Qnların işi cezasız mı kalacak, yoksa bunca uyarıya rağmen sonlarını düşünmüyorlar mı? Hayır hayır! Allah'a andolsun ki, bunları anladın ey kul. Ama gafletin ve uykun ilmini örttü. Sen

kendi yaptığına layıksın."

İbni İshak el-Hadramî, Salih'ten aktarıyor :

"Günahtan kaçmada gözyaşının yeri büyüktür. Eğer kalp gözyaşına cevap verirse ne alâ! Yok kalple göz ayrı şeyler söylüyorsa, bu gözyaşı onu büyük dehşetlere sevkedecektir. Eğer kalp yine kokuksa ateşin katmanları arasında gidip gelecektir." Ağladı ve bayıldı. İnsanlar çığlık atıyordu.

Bişr b. Meymun en-Necdî anlatıyor :

Salih dedi ki :

Dünyayı bilen bir göz nasıl kalabilir orada? Geçmiş büyükler, eski âlimler ölmenden önce göçmüşler bu dünyadan, sıra size geldi"

İbni İshak el-Hadramî, Salih'ten aktarıyor :

"Ölüm çıkılacak son seferdir. Azıkların en hayırlısı takvâdır. Ölüm gelmeden önce hazırlanınız."

İbrahim Tercemânî, Salih'ten aktarıyor :

Rüyamda şöyle denildi : *"Eğer duanın kabulünü istiyorsan, 'Allah'ım senden istiyorum, gizli, mübarek, tertemiz ve kutsal isimlerinle yalvarıyorum ' de. Böyle dua edersen duaların kabul edilir."*

İbni Âişe anlatıyor :

Salih, duasında şöyle derdi :

"Allah'ım! Senden, günahı önleyen bir korku istiyorum. İtaati güçlendiren bir korku istiyorum. Senden sabır istiyorum. Boyun eğdiren, günahlara dur diyen bir sabır."

İbni Cerîr anlatıyor :

Salih'in sohbetindeydik. İlk sözü *"elhamdülillah"* idi. Bir de baktım, insanların gözleri yaşarmaya başlamıştı bile.

Harap Evlerden İbret Almak, Kabirden Gelen Ses, Kur'an'ın Şifası, Dostları Ziyaret, Gece Gelen Çağrı ve Haz Duyulacak Yerler

Abdullah el-Anberî anlatıyor :

Salih dedi ki :

Mirzabân şehrini gördüm. Harab olmuştu. Duvarlar yıkıktı. Aklıma şu âyetler geldi :

"İşte onların evleri, onlar gittikten sonra çok az kullanıldılar. Arkalarında ne bağlar ve gözeler bırakmışlardı." (1)

Bu âyetleri okurken bir delikten siyah bir yılan uzandı ve :

"Ey Allah'ın kulu! Bu gördüğün bir yaratığın başka bir yaratığa olan gazabıdır. Ya yaradanın gazabı nasıl olacak?" dedi. Sonra kayboldu. Takip ettiysem de kimseyi göremedim.

Gassan Ebu Muaviye anlatıyor :

Salih'in sözü kalbi deşiyordu. Ondan daha kederli konuşan bir başkası yok desem doğru olur.

Hakim b. Cafer es-Sa'dî, Salih'den naklediyor :

Bir gün sıcaktan bunaldım ve mezarhğa girdim. Kabirler suskun ve içi boş mezarlar topluluğuydu sanki.

"Sizin ruh ve cesetlerinizi toplayacak ve sizi diriltip onca zaman sonra hesaba çekecek olan Rab Teâlâ ne büyüktür." dedim.

Çukurların arasından tüyler ürperten bir ses duyuldu : *"Göğün ve yerin O'nun buyruğu ile ayakta durması, O'nun varlığının belgelerindendir. Sonra sizi kabirlerinizden çağırmaya görsün, hemen çıkıverirsiniz"*(2) Oracığa düştüm. Sesten ötürü yüzümdeki damarlar çekilmişti sanki..

İbni Mahmud et-Teymf, Salih'ten aktarıyor :

Hanımım felç olmuştu. Kur'ân okudum, iyileşti. Bu olayı **Kattan'a** anlattım. Bana;

"Bunda şaşacak ne var? Vallahi bana desen ki 'Bir ölüye Kur'ân okundu ve ölü kalktı', bu söze de hayret etmezdim. Elbette olur."

Ebu's-Sâib el-Abdî anlatıyor :

Salih yanımıza geldi : *"Nereden böyle Ey Ebu Bîşr?"* dedim.

(1) Kasas, 58.

(2) Rum, 25.

Cevap verdi : *"Ta evimden buraya geldim. Önce komşuma vaaz verdim. O çok duygulandı ve; 'Benim bir arkadaşım var ona uğra' dedi. Ona uğradım. O da başka birini söyledi. Böylece ev ev dolaşıp yanınıza geldim."*

Salih, Ziyad'dan naklediyor :

Rüyamda biri yanıma geldi. *"Ey Ziyad! Âdetini sürdür, tehec-cüd (gece) namazını kıl, nasibini al! Vallahi bu namaz, bedenini gevşeten bir gece uykusundan kat kat hayırlıdır."* dedi.

Uyandım. Korkuyordum. Sonra uykuya doyamadım. Yine uyukladım. Başka biri geldi :

"Kalk Ziyad Dünyada ancak âbidler (çok ibadet edenler) felaha ererler" dedi. Dehşetle sıçradım. Yatmadım.

Ebu Muhammed el-Haddad, Sâlih'ten, o Havşab'dan, o da Hasan'dan naklediyor :

"Üç yerde lezzet ve hazza boğulun! : Namazda, Kur'ân okuma esnasında, Allah'ı anarken. Eğer tadını çıkarırsanız devam ediniz! Ne mutlu size! Yok eğer hiçbir tat alamadıysanız biliniz ki (gönül âleminizin) kapısı kapanmış!"

Allah'ın Rızasını Kazanmanın Yolu, Sabrın Acı Oluşu, Temiz Bir Gencin Vefatı, Kıyâmetin Tasviri, Hüzün Denizini Kabartan Kitap, Salih'in Atâ'yı Rüyada Görüşü ve Ham-mad'ın Salih'i Övmesi

Ammar b. Osman el-Halebî, Sâlih'ten naklediyor :

"Allah (c.c)'ın sana, hoşlandığın şekilde bakmasını istiyorsan, O'nun yaratıklarına, O'nun rızasına uygun olarak davran. İşte o zaman hiçbir işine kötülük bulaşmaz ve Allah sevgisini kaybetmezsin."

Said b. Âmir, Salih 'ten şu duayı naklediyor : *"Allah'ım! sana boyun eğerken ve zor imtihanlar esnasında bana sabır ver!"*

Halid b. Haddaş, Salih'ten aktarıyor :

"Eğer sabır çok tatlı bir şey olsaydı Allah (c.c) elçisine sadece 'sabret' derdi. Oysa Rab Teâlâ ona; 'sabır acıdır. Ama sen sabret' "

diye buyurmuştur."

Abdullah b. Bekr es-Sehmî, Salih'ten aktarıyor :

Bir grup adam, yolculuğa çıkmak istedi. Yanlarına genç birini de aldılar. Delikanlı yolda ruhunu teslim edince cenazesini yıkamak için elbiselerini çıkardılar. Ayaklarında ılık ılık parlayan bir kitâbe gördüler : *"Bunun gaslini (temizlenip yıkılmasını) itina ile yapınız. Zira bu genç daha önce bir cenazeye dua etti ve tüm günahları affedildi"* yazıyordu.

el-Asmaî anlatıyor :

Salih'i gördüm. Babası vefat etmiş bir adamı teselli ediyordu. Sonra şöyle dedi :

"Eğer bu olay senin ruhunda gerçek bir öğüt ve ibret olarak yer almıyorsa, nefsinde yer eden vurdumduymazlık felaketi yanında bu olay deve de kulak gibidir. Uyan ve ağla!"

Davud b. Muhabbir, Salih'ten aktarıyor :

Kıyâmet sûresindeki şu âyetleri okuyunca *"Dikkat edin, can boğaza gelip, köprücük kemiklerine dayandığı zaman; 'çare bulan yok mudur?' denir. Artık ayrılık vaktinin geldiğini anlar. Bacaklar birbirine dolaşır..."*⁽¹⁾ Başımı iki elim arasına aldım.

Ferih er-Rakkaşî, Salih'in, çocuğuna Kur'an okurken şöyle dediğini anlatıyor : *"Haydi, hüzün denizlerini kabartan ve büyük günahları hatırlatan Kitâb'ı getir"*

Şuayb b. Muharriz, Salih'ten aktarıyor :

Atâ es-Süleymî öldüğünde çok üzülmüştüm. Bir gün rüyamda onu gördüm ve sordum : *"ey Atâ! sen ölenler arasında değil misin?"*

"Evet öyleyim" dedi.

"Vefatından sonra nereye vardın?" dedim.

"Vallahi, nimetler içine, bağışlayan Rabb'a vardım." dedi.

"Hay Allah, Bense şu dünya yurdunda öylesine derin bir hüzne kapıldım ki." dedim. Güldü ve ekledi :

(1) Kıyâmet, 26-32.

"Oysa ben ne kadar rahatım ve sürekli saadet içindeyim."

"Sen şimdi kimlerin derecesindesin?" dedim.

"Allah'ın üzerlerine nimet yağdırdığı, peygamberler, siddıklar, şehitler ve iyi kullarla beraberim. Onlar ne iyi, ne güzel dostturlar!" dedi.

Salih, Malik b. Dinar'dan aktarıyor :

Hikmetli kitaplarda okudum. Allah (c.c) buyuruyor ki :

"Ben sultanların sultanıyım. Tüm yönetenlerin, kralların ve kulların kalpleri benim elimdedir. Kim bana itaat ederse, onun tebaasını (yönettiklerini) ona rahmet kılarım. Kim de bana isyan ederse, yönettiği insanlar ondan (er veya geç) intikam alırlar. Canınızı yönetenler ve krallardan ötürü sıkmayın. Ruhunuzu onlarla doldurmayın. Siz bana dönün, bana tevbe edin, onları size karşı şefkatli, merhametli edeyim."

Hammâd b. Zeyd, Salih'ten, Kur'an'ın faziletine dair bir hadis aktardıktan sonra şöyle dedi :

"Salih, gerçek bir Kur'an dostuydu. Kimbilir benim hissedeemediğim şeyleri o duydu ve anladı."

Salih'in Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Salih, el-Hasan'dan, Sâbit b. Katâde'den, Cafer b. Zeyd'den, Yezid er-Rakkaş'den, Muhammed b. Ziyad'dan ve pek çoklarından hadis rivâyet etmiştir.

Amr b. Hamza, Salih'ten, o Hasan'dan, o da Enes'ten rivâyet etmiştir.

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki;

"Hikmet, şerefli olanın şerefini artırır, parayla satın alınmış bir köleyi kralların sohbet halkasına yükseltir." (Garib hadis. Amr sadece Salih'den rivâyet etmekle tek kalmıştır)

Salih, Sabit el-Bünânî'den, o da Enes b. Mâlik'ten aktarıyor :

(1) Tamir etmek, daha çok manevi anlamda ele alınmalıdır. Girip namaz kılmak, içinde Kur'an öğretmek, öğüt vermek gibi. (Çev.)

Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor :

"Allah'ın evlerini, tamir edip güzelleştirenler,⁽¹⁾ işte onlar Allah ehlidirler (Ehlullah)"

Salih, Sabit el-Bünânî'den, o da Enes b. Mâlik'ten aktarıyor :

"Kim sabah namazını kılsa, Allah'ın emniyeti ve güveni içindedir. Sakın ha! Allah (c.c)'in sizden emniyet ve huzuru kaldırmasına yol açacak şeyleri yapmayın."

Salih anlatıyor :

Birisi Bekr b. Abdullah'a, Rasûlullah (s.a)'ın nasıl telbiye getirdiğini sorunca, Bekr, Abdullah b. Ömer'den şu hadisi rivâyet etti : Peygamber (s.a) Lebbeyk getirirken şöyle derdi : *"Lebbeyk. Allahümme Lebbeyk. Lebbeyke Lâ Şerike leke Lebbeyk. İnne'l-Hamde ve'n-Ni'mete leke ve'l-Mülk. Lâ Şerike lek."* Mânâsı : Sana boyun eğiyoruz Allah'ım, sana! Senin ortağın yoktur. Sana itaat ediyoruz. Hamd sanadır. Nimetler senindir. Evrenin mülkü senindir. Yoktur senin ortağın!

Salih, Cafer'den, o Enes b. Mâlik'ten, o da Peygamber (s.a)'den aktarıyor :

Kıyâmet gününde insanoğlu terazinin iki kefesi arasına getirilir. Başına da bir melek konur. Eğer (sevap) kefesi ağır gelirse melek şöyle seslenir :

"Falan adam öylesine mutludur ki, bir daha ebediyen bedbaht olmayacak!"

Eğer terazinin kefesi hafif gelirse, yine melek ortaya çıkar ve herkesin duyabileceği bir sesle;

"Falan adam öyle talihsiz ve bedbaht oldu ki, bir daha hiçbir zaman gülmeyecek, saadete ermeyecek."

Salih, Cafer b. Zeyd'den, o da Enes b. Mâlik'ten rivâyet ediyor. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

Bütün sabah ve öğle zamanlarında, yeryüzündeki bölgeler, şehirler, kıtalar ve her yön birbirlerine seslenirler :

"Komşucuğum! Bugün sana salih bir kul uğradı mı? Üzerinde

dua edip namaz kıldı mı?" Eğer diğeri; Evet" derse, ona gıptayla bakarlardı.

Salih, Yezid er-Rakkaşî'den, o Enes b. Mâlik'ten, o da Rasûlullah (s.a)'dan aktarıyor :

"Dört şey şekâvete ⁽¹⁾ girer : Gözün artık yaşarmaması kalbin katılaşması, hınç, sonsuz tamah ve istek (tâlu emel)"

Salih, Yezid er-Rakkaşî'den, o Enes b. Mâlik'ten, o da Rasûlullah (s.a)'dan aktarıyor :

"İnsanlar öyle bir zamanı yaşayacaklar ki, mümin bir kul herkesin hayrını için Allah'a dua ettiğinde, Allah (c.c); 'Sadece kendine dua et ki kabul edeyim! Zira ben topluma karşı gazablıyım! diyecek."

Salih, Hişam'dan, o Muhammed'den, o da Ebu Hureyre (r.a)'den naklediyor :

Peygamber (s.a) buyuruyor ki :

"Kul günah işler. Daha sonra günahını hatırlayınca büyük bir üzüntüye düşer. Allah (c.c) onu böyle görünce, kul namaz veya oruçla günahını affettirmeye (keffaret) başlamadan ona mağfiret eder."

Salih, Harîrî'den, o da Ebu Osman'dan aktarıyor : Selman, Ebu'd-Derdâ'ya şöyle yazdı : "Kardeşim, mescide yapış! Zira Allah Rasûlü (s.a)'nden şöyle duydum : 'Mescid tüm müminlerin evidir" (Garîb Hadis)

Salih, Kays b. Sa'd'dan, o Muhammed b. Sîrîn'den, o Ebu Huveyd'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor :

"Cuma günü öyle bir an vardır ki, müslüman bir kulun o sırada dua ve niyazda bulunduğu tüm hayırlı istekleri Allah (c.c) ona nasib eder."

Diğer Müelliflerin Salih Hakkında Söyledikleri

İbnü'l-Cevzî, Salih'in 176 yılında vefat ettiğini söylüyor. ⁽²⁾ Zehebî ise şöyle diyor :

(1) Bedbahtlık, alındaki kara yazı, kara talih, kötü ve talihsiz biri olmak. (Çev.)

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.237.

Hicrî 172 yılında vefat edenlerden biri de, Basra vaizi Salih el-Mürri'dir. Hasan el-Basri ve bir grup muhaddisten hadis alan Salih dünyaya değer vermezdi. Salih, hadis konusunda zayıftır. ⁽¹⁾

İbni Hallikân anlatıyor :

Ebu Beşir, Salih b. Bişr el-Mürri, hakikaten salih bir kuldur. Halife Mehdi'ye nasihat etmiş, Mehdi ağlayarak Salih'e hediye sunduysa da Salih hiçbir şey kabul etmemiştir. Onu tanıyanlar, ibret verici kıssaları anlatırken, kendinden geçtiğini bildirmektedirler. ⁽²⁾

İBNI BERRE (REBÎ) (R.H) ⁽³⁾

İbni Berre lakabıyla bilinen er-Rebi b. Abdurrahman gafletten uyandıran, zarardan, kötülükten sakındıran, huzuru ve sevinci (cenneti) arzu ettiren bir zattı.

İbni Berre'den Amel, Şükür, Gaflet ve Kıyâmete Dâir Vazılar

"Ey âdemoğlu, hangi yaratık senden daha cahil, hangi yaratık senden daha tuhaf? Sonunun böyle olduğunu ve toprağın dinlenme yerin olduğunu bildiğin halde... Sonra sen, çok cahil olduğun için dünyada mutluluk arıyorsun. Duymadın mı? Allah Teâlâ ne diyor : 'Biz de onları, (insanlar arasında söylenen) hayret verici masallara çevirdik. Onları darmadağın ettik. Şüphesiz bunlarda, çok sabreden ve çok şükreden herkes için ibretler vardır' " ⁽⁴⁾

Bilmiş ol ki; vallahi seni sabretmeye ve şükretmeye sevkeden şey, Allah (c.c) nezdinde sevapların büyük olmasıdır. Duymadın mı? Allah Teâlâ ne diyor : 'Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracam' " ⁽⁵⁾ *Duymadın mı? Allah Teâlâ ne diyor : 'Yalnız sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir.' "* ⁽⁶⁾

(1) Zehabi, el-İber, c.1, s.202.

(2) İbni Hallikân, Vefyâtü'l-A'yân, c.2, s.494.

(3) Ebu Nuaym, Hülyetü'l-Evliyâ, c.6, s.296.

(4) Sebe, 19.

(5) İbrahim, 7.

(6) Zümer, 10.

İşte bu iki şey; Allah (c.c)'ın sana bahsettiği, sevabı büyük iki mertebedir. Ey âdemoğlu, senden daha büyük gaflet içinde olan var mı? Veya kıyamet gününde senden daha çok hayıflanan olacak mı? Eğer sen Mevlâ'nın senin için istediği şeyden yüz çevirirsen; gece, gündüz, sabah, akşam 'O ne güzel Mevlâ'dır. O ne güzel yardımcıdır⁽¹⁾ âyetini okuduğun halde."

er-Rebî b. Berre şöyle diyor :

"Şaşırdım bu yaratıklara : Gözlerinin gördüğü ve elçilerin getirdiği şeylere iman ederek, tasdik ederek, kalplerinin şahitlik ettiği hak bir şeyi nasıl dikkatlerinden kaçırıyorlar. İşte onlar gaflet içindeler, sarhoş halleriyle oynuyorlar. Allah (c.c)'a and olsun ki; o gaflet onlar için Allah (c.c) tarafından bir rahmet, bir nimettir. Eğer gaflet olmasaydı müminler, akıllarını, kaçmış ve kalplerini yerinden oynamış halde bulurlardı. Ölüm gelene kadar bu hal onlarda devam ederdi. Âhiretleri için de bütün güçleriyle çalışırlardı. Allah (c.c)'ı razı edecek ameller işleyerek, Rablerine kavuşmak için özlem duyarlardı. Vallahi ben, sanki onları işledikleri amellerle birlikte, sevinç içinde, melekler de etraflarında onları müjdeleyerek Allah (c.c)'a takdim ederken ve onlara : 'Selamün aleyküm, işlediğiniz amellerden dolayı cenete giriniz ' dediklerini görür gibiyim."

Mevtânın Garipliği, Müttakilerin Yaşamı, Şükür, Ağlamak ve Allah'ın Has Kullarına Dâir

Davud b. el-Muhabbir, babasından rivâyet etmiştir : Biz, bir ölünün nâşını düzeltirken, **er-Rebî b. Berre** geldi, "aranızdaki bu garip kimdir?" dedi. "O garip değildir, bilakis o bir yakın ve bir sevgilidir" dedik. Ağladı ve şöyle dedi : "Canlıların arasında olan bir ölüden daha garip kim vardır! " Herkes ağladı.

Rebî, Muhammed b. Selam b. el-Cumahî'den naklediyor :

"Takva sahipleri Allah (c.c)'tan gelen tehdidi önlerine koyarlar; kalpleri de onu tasdikler. Vallahi onlar dünyada hep gamlıdır. Salih amellerin sevabını onun arkasında kazanırlar. Kalp gözleri, ne zaman amellerin sevabını görse, iştiaqları artar, ona inip konmayı arzular. Vallahi onlar âhireti korkunç bir tehdid ve sâdik bir vaaadin arasından gözetlerler. Tehdid korkusundan bir an kur-

(1) Hac, 78.

tulsalar, onlara vâdedilen şeyleri arzulamaya başlarlar. Allah (c.c)'in emri gelene kadar, onlar bu minval üzere devam eder, giderler. Onlar hep perişan haldedirler. Rahatları ölümle başlar."

Abdullah b. Ebî Nuh anlatıyor :

Bir adam bana şöyle dedi : "Allah (c.c)'a, sevmediği şeyle ne kadar muamele ettin. O sana sevdiğin şeyle ne kadar muamele etti?", "O kadar çok ki sayamam" dedim. "Sana bir sıkıntı gelip, Allah (c.c)'a yöneldiğinde, sana yardım etmezlik yaptı mı?" dedi. "Hayır. Vallahi o hep bana iyilik ve yardım etti. O'ndan ne istediysem bana verdi. Ne için yardım dilediysem, bana yardım etti" dedim. "Bana söyler misin? Sana bütün bu iyilikleri bir insanoglu yapsa, onun mükâfatı senin yanında ne olurdu?" dedi. "Ona ne bir ödül, ne bir karşılık vermeye gücüm yetmezdi" dedim. "Sana envâi çeşit nimetler veren Rabbin, şükre daha layıktır, daha çok hakkedir. O eskiden de, şimdi de sana iyilik eder. Allah (c.c)'a şükretmek, kullarına ödül vermekten daha kolaydır. O, kullarından hamdi şükür olarak kabul etti." dedi.

Rebî, Ebu Abdullah el-Berâsîden naklediyor :

Âbidlerden bir adamı ağlarken gördüm. Ağlarken şöyle diyor-du : "Kalplerimiz, günah işlemeye olan isteginden dolayı ağladı. Sonra gözlerimiz, işlediğimiz günahlara olan hüzünden dolayı ağladı. Ey dilediğine merhamet eden, ya Kerîm, ya Rahîm, eğer tevbe-yi kabul etmezsen, bizim için sana dönüş vakti gelmiştir. Eğer biz-den yüz çevirirsen biliriz ki, senden yüz çevirenlerden, hakkıyla yüz çevirirsin."

Ve onu şöyle derken işittim : "Bizi günahların boğumları bağladı. Biz dünyada şaşkınlınız, akıllılarımız Allah (c.c)'i unuttu."

Rebî b. Abdurrahman anlatıyor :

"Allah (c.c)'ın öyle kulları var ki, Allah (c.c) rızasını kazanmak ve haram yemekler yememek için uzun süre aç kaldılar. Allah (c.c) rızasını kazanmak için gözlerini günah olan görüntülere kapadılar, toprak onları arasına aldığı zaman, kalplerini aydınlatması için gece olunca, onun için gözyaşları akıttılar. Onlar, dünyada çok mahzundurlar, sürekli âhireti gözetirler. Gayb vasıtasıyla kalp gözleri Melekût âlemine nüfûz etmiştir. Orada, umduğu, Allah (c.c)'in büyük mükâfaatlarını görmüştür. Kalp gözleri, arzuladığı şeyleri

görünce, gayretleri artıyor. Onların dünyada rahatı olmaz. Onlar yarın ölüm meleğinin yüzünü (Azrail) gördüklerinde, sevinirler." Sonra sakalını ıslatana kadar ağladı.

Huzura Eren Ruhun Hâli, Uzun Yaşamanın Tehlikeleri ve İyi Yanlarına Dâir

Rebî b. Abdurrahman anlatıyor :

Hasan'ı "Yâ eyyetühe'n-Nefsü'l-Mutmainne"⁽¹⁾ yi okurken işittim. Şöyle dedi : "Güvenceye kavuşmuş ruh Allah (c.c)'a itimat etmiştir. O'nunla sükunet bulmuştur. Allah (c.c)'a kavuşmayı ister. Allah (c.c) da ona kavuşmak ister. Allah (c.c)'tan hoşnut olmuştur. Allah (c.c) da ondan hoşnut olmuştur. Onun ruhunun kabzi için emir verir, onu bağışlar, cennete sokar ve salih kullarından eyler."

Rebî b. Berre rivâyet ediyor :

"Dünyada uzun süre kalmayı, ancak ömrü onun için bir ganimet ve amelinin çoğalmasına sebep olan kişi sevmelidir. Ama ömrü onu zarara sokuyorsa, nefsi arzusu pusu kuruyorsa, onun için ömrünün uzun olmasında bir hayır yoktur."

Rebî'nin Hadisleri

Rebî b. Berre'nin müsnedleri pek nâdirdi. **Hasan'dan** rivâyet ettiği söylenmiştir.

Rebî b. Berre, Enes b. Mâlik (r.a)'den rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : "Cihad, Allah (c.c) yolunda kılıç sallamaktan ibaret değildir. Anasının babasının nafakasını temin etmek, çocuklarının nafakasını temin etmektir. Kendisinin nafakasını temin edip, insanlara el açmaktan korunmak da cihaddır."

Enes b. Mâlik (r.a) **Rasûlullah (s.a)**'dan rivâyet ediyor :

"Kime müslüman kardeşi ikram ederse, ikramını kabul etsin. Çünkü o Allah (c.c)'ın ikramıdır. Allah (c.c)'ın ikramını reddetmeyiniz." (Garîb Hadis)

Ebu Nuaym'ın nakilleri burada bitiyor. **İbnü'l-Cevzî** şöyle

(1) Manası : "ey huzura ermiş ruh" (Fecir, 27.)

diyor :

"Bazı hadisciler Rebi b. Berre'nin Hasan el-Basri'den müs-ned olarak hadis aldığını söylediler de, Hasan el-Basri'den hadis alan; Rebi el-Muallim'dir. Rebi b. Berre'nin müsned hadisi yoktur."⁽¹⁾

EL-HACCAC EL-ÂBİD (R.H) ⁽²⁾

Muhammed b. Salih et-Temîmî, Benî Cidan mescidinin mü-ezzini olan **Ebu Abdullah**'tan naklediyor :

Bir genç mescide, beni ziyarete gelmişti. Ezan ve kâmet esnasında hep bu gencin kim olabileceğini düşündüm. Namazı kıldık. O pabuçlarını giyip dışarı çıktı. Oysa ben, onunla biraz konuşmak istiyordum. Bu genç yine bir gün selam verdi, yanıma geldi. Şöyle sordu :

"Ey Ebu Abdullah! Yanında bir mushaf var mı? Kur'ân okumak istiyorum da"

Onun bu isteği üzerine gittim, bir mushaf getirdim. Mushafı aldı, göğsüne bastırıp şöyle dedi :

"Bu gün ikimiz için de büyük gün."

Bu genci o gün bir daha hiç göremedim. Ne akşam ne de yatsı namazında camiye gelmedi. Aklıma kötü şeyler geliyordu. Ya bu gence bir şey olmuşsa diye. Yatsı namazından sonra onun oturduğu evi araştırıp buldum. Eve girdiğimde içeride bir kova ve lif vardı. Yandaki kapının üzerinde de bir perde vardı. Hiç ses işitmeyince kapıyı ittim. Karşımda yeni soğumuş bir ceset vardı. Mushafı orada bir kabin üzerinde duruyordu. Mushafı taşın üzerinden kaldırdım. Etrafta oturanları çağırdım. Genç adamı kaldırdık, bir sedirin üstüne boylu boyunca yatırdık.

Geceyi düşünerek geçirdim. Bu adamın kefenini hazırlamak zorundaydık. Acaba kim yardım eder diye kafa yoruyordum. Sabah namazı için ezan okudum. Mescide girdiğimde kible tarafında bir

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.239.

(2) A.y.

ışığın parladığını hayretle müşahede ettim. Yaklaştım ve kat kat sarılmış bir kefen gördüm. Hemen aldım ve Allah'a hamdettim. Kefeni evime bırakıp tekrar camiye gittim. Namazı kaldırıp selam verdiğimde sağ tarafımda Sâbit el-Bünânî, Malik b. Dinar, Habîb el-Fârisî ve Salih el-Mürri vardı. Şaşkın şaşkın sordum :

"Ey kardeşler! Sabahleyin sizi buraya getiren nedir?" diye.

"Senin evin etrafında bu gece biri ölmedi mi?" dediler.

"Evet! Beş vakit namaza gelen âbid bir genç öldü" dedim.

"Bize onu gösterir misin?" dediler.

Ben de onları gencin cenazesinin yanına götürdüm. Hep birlikte orada toplandıklarında Malik b. Dinar gencin yüzünden örtüyü kaldırdı ve secdeye değen alnını öptü. Sonra hüzünlü bir sesle şöyle dedi :

"Babam sana feda olsun ey hacı genç! Bir yerde tanınsan orada duramaz hemen başka yere giderdin. Ta ki tanınmayacak bir yer buluncaya kadar sürdü bu yolculuğun. Şimdi de vefat ettin... Haydi arkadaşlar onu yıkamaya götürelim."

Bir de baktım ki buraya gelen bu saygın ve âbid şahsiyetlerin hepsinin elinde tertemiz bir kefen var. Birbirleriyle çekişmeye başladılar. Herkes bu gencin kendi kefeniyle kefenlenmesini istiyorlardı. Aralarındaki konuşma uzayıp gidince ben şöyle dedim :

"Ben de sizin gibi kefen konusunda düştümdü. Onu kefenleyen biriyle konuşmak istiyordum. Mescide indim, ezandan sonra içerde bir kefen buldum. Kimin koyduğunu da bilmiyorum!"

Herkes bana kulak kesildi. Sözlerimi bitirince hep birlikte şöyle dediler :

"Tamam o halde! Bu genç, mescidde bulduğun o kefenle kefenlenmelidir."

Kefeni odanın bir köşesinden aldım. Genci ona sardık ve evden çıkardık. Dışarı çıktığımızda onu görmeye ve cenazesine iştirak etmeye gelen o kadar büyük bir kalabalık vardı ki, cenazeyi bir türlü düzgün bir şekilde omuzlara kaldıramadık. Bu genç, Allah'ın gizli dostlarından biriydi. Sevenlere Allah duyurmuştu onun vefatını.

Allah (c.c) rahmet eylesin.

DAYGAM B. MÂLİK (R.H) ⁽¹⁾

Âbid Ebu Mâlik diye de bilinir.

Daygam'ın azatlısı **Ebu Eyyub** anlatıyor :

Bir gece **Daygam**'ın bana şöyle dediğini hatırlıyorum :

"Eğer etimin borç verilmesiyle Allah'ın rızasını kazanacağımı bilsem, hiç durmaz hemen etimi kestirir, verirdim."

Seyyar anlatıyor :

Daygam, gününü namaz kılmakla geçirirdi. Geceyi de namazla ihya eden **Daygam**'ın, rûkû esnasında öylece taş kesilmiş gibi kaldığını ve secdeye gidemediğini gördüm. Öyle yorgundu ki. Başını göğe kaldırıp şöyle yalvardı.

"Ey gözümün nuru!"

Böyle dedikten sonra secdeye vardı. Onun secdedeyken yaptığı duayı duyabiliyordum.

Şöyle yalvarıyordu :

"İlâhî! Kullarının kalpleri seni nasıl bırakır, senden nasıl vazgeçer?"

Bazan **Daygam**'ın üzerine ağır bir yorgunluk çöktüğünü görürdüm. Böyle zamanlarda gider gusûl abdesti alır, odasına girer ve kapısını kapatıp şöyle dua ederdi :

"İlâhî! Sana geldim."

Böyle dua eden **Daygam**'ın yeniden rûkûya ve sücûda döndüğünü anlardık. O her gün dört yüz rekat namaz kılarıdı.

Daygam'ın Ağlayarak İslattığı Yerler, Hüzünlü Hali, Ölümü Hem Sevmesi Hem Sevmemesi, Gecenin Getirdikleri ve Hizmetçisi **Ebu Eyyub**'a Verdiği Öğütler

Ubeydullah b. Ömer anlatıyor :

İmran b. Müslim adlı bir gönüldaşı ziyaret ettim. Bana her

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.240.

zaman namaz kıldığı mescidde iki yer gösterdi. Buralar ıslanmıştı. Bu yerlerden biri hemen diğerinin yanındaydı.

"Bu nedir?" diye merakla sordum.

"Burası Daygam'ın namaz kıldığı yerdir. Daygam dün akşamla yatsı arasında, rükû esnasındayken öyle çok ağladı ki, gördüğün ıslak izleri bıraktı" dedi.

Ezher b. Mervan er-Rakkâşî anlatıyor :

"Geçenlerde âbid Daygam'ı gördüm. O hiç kimseye benzemezdi. Hüzünlü biriydi. İbadetlerini huşû içinde yerine getirirdi."

Kuraşî, Şeyh Ebu Yakub'tan, o da Said el-Bekkâ'dan naklediyor :

Bir adam Daygam'ın annesine şöyle dedi :

"Daygam ne kadar hüzünlü birisi. Onu hep üzgün görüyorum."

İhtiyar anne de ağladı ve şöyle dedi :

"İşte böyle bir soruya üzülürüm! Hasan el-Basrî ve gönüldaşları bu dünyadan geçerken hüzünlüydüler. Benim oğlum niçin mahzun ve kederli olmasın ki?"

Muhammed b. Hüseyin, Mâlik b. Daygam'dan naklediyor :

Bir gün annesi, Daygam'a şöyle sordu :

"Ölümü seviyor musun ey oğlum?" Daygam;

"Elbette anneciğim!" dedi. Annesi;

"Niçin ey oğlum?" diye sordu. Daygam;

"Allah nezdindeki hayra ve nimetlere ulaşmak için!" dedi. Bunun üzerine Daygam'ın annesi ağlamaya başladı. Ev halkı da oraya gelip, hep beraber ağlaştılar.

Başka bir gün annesi yine Daygam'ın yanına geldi ve;

"Ölümü seviyor musun?" diye sordu. Daygam;

"Hayır anneciğim!" diye cevap verdi. Annesi;

"Niçin ey oğlum?" dedi. Daygam;

"Kendi nefsimin gafletinden ve günahlara çok meylettiğimden ötürül" dedi.

Daygam bu sefer de cehennem korkusundan ötürü ölümü istemiyordu. İhtiyar kadın ağlamaya başladı. **Daygam** da ağladı. Ev halkı beraberce ağlaştılar.

Daygam'ın Bitmeyen Derdi

Hakem b. Nüh, **Daygam**'ın oğluna şu olayı anlattı :

Bir gece baban gecenin başından sonuna kadar ağladı. Ne secde etti ne de rükûya vardı. Hepimiz denizde bir geminin içindeydik. Sabah olunca **Daygam**'ın yanına geldik ve şöyle dedik : *"Ey Daygam! Geceni namazsız ve duasız geçirdin."* Baban yine ağladı ve şöyle dedi : *"Yaratıklar yarın kendilerini neyin karşıladığını bilse-ler hiçbir şeyden zevk alamazlar, hayat onlara zindan olurdu. Allah için ben gecenin karanlığını, gizemini ve korkularını yaşayınca kıyâmet gününü düşündüm. Oradaki acıklı halim beni ağlattı. O gün herkes kendiyle ilgilenecek. Kimse kimseye bakmayacak. Rab Teâlâ şöyle buyuruyor :*

'Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ne babanın evladı ne evladın babası için ödeyemeyeceği günden çekinin. Bilin ki Allah'ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın.' (1)

Daygam bu âyeti okuduktan sonra birden bayıldı.

Daygam'ın torunu **Muhammed** anlatıyor :

Azatlı kölemiz **Ebu Eyyub**, dedemin kendisine şöyle dediğini naklediyor :

"Ey Ebu Eyyub! Nefsine karşı uyanık ol! Kendini yine kendinden sakın! Ben mümin insanların dertlerinin bu dünyada hiç bitmediğini gördüm. Ve Allah'a yemin ederim ki eğer mümin âhirette de mesud olamazsa, iki şeye birden uğramış olur : Dünyanın derdi ve âhiretin karanlığı"

Bunun üzerine ben;

"Anam babam sana feda olsun, âhirette mümine niçin sürûr gelmesin ki, O dünya yurdunda Allah için yoruluyor, ibadet edi-

(1) Lukman, 33.

yor?" dedim.

Şöyle cevap verdi :

"Ey Ebu Eyyub! Nasıl kabul edilsin ve nasıl kurtulsun? Nice-leri var ki herşeyini en güzel hale getirdiğini sanır. Akrabalarıyla arasını islah eder. Amacı ve derdi hak yoldadır kendince. Yaptığı amellerin de en güzelini yaptığını sanır. Kıyâmet gününde her şey bu gururlu adamın yüzüne çarpılır."

Daygam'ın Manzum Nasihatları

Yahya b. Bistam anlatıyor :

Daygam b. Mâlik'in komşusuna;

"Daygam hiç şiir okur muydu?" diye sordum.

"Hayır, yalnız onun bazan şu beyti mırıldandığını duyardım" dedi ve şunları okudu :

*"Allah'ı çok seven ve günahattan sakınan
Diline küser, üzüldür zaman zaman,
Söz söylemekten, gevezelikten korkmaktadır,
Sözün en dirisini söylediği halde."*

HAMMAD B. SELEME (R.H)⁽¹⁾

Ebu Seleme Hammad b. Seleme ibadette çok gayret eden, önderlerden sayılan bir zattı. . Çok zor işleri yapmaya çalışsan, az yiyeceklerle kanaat eden biriydi.

Hammad'ın İbadetine ve Takvâsına Dâir

Abdurrahman b. Mehdi diyor ki :

Eğer Hammad b. Seleme'ye *"Yarın öleceksin"* denilse, yapacağı hiçbir şey yoktur. ⁽²⁾

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.249.

(2) Yani amelini artıracak bir şey yapamaz. Zira sürekli güzel ameller peşindedir. (Çev.)

Affan b. Müslim anlatıyor :

"Ben, Hammad b. Seleme'den daha çok ibadet edeni gördüm. Fakat hayra, Kur'ân okumaya, Allah (c.c) için amele Hammad'dan daha çok devam edeni görmedim."

Musa b. İsmail anlatıyor :

Ben size; *"Hammad b. Seleme'yi hiç gülerken görmedim"* desem, doğru söylemiş olurum. O her zaman kendisiyle meşgul idi. O, ya sohbet ediyordu, ya Kur'ân okuyordu, ya zikrediyordu ya da namaz kılıyordu. O, gündüzünü bu işlere taksim etmişti.

Yunus b. Muhammed, anlatıyor :

Hammad b. Seleme, mescidde namaz kılarken öldü.

Sevvar b. Abdullah, anlatıyor :

Hammad b. Seleme pazarda iken yanına uğruyordum. Bir iki dânik kazandığı zaman sepetini bağlayıp, satışı bırakıyordu. Kazandığı o şeyin, onun günlük yiyeceği olduğunu sanıyorum. O, günlük yiyeceğini kazandığı zaman başka bir şey kazanmazdı.

Hâtem b. Ubeydillah, anlatıyor :

Hammad b. Seleme, pazara giderdi. Bir elbiseden bir-iki dânik kazandığı zaman evine dönerdi. Bir şeyler kazandığı zaman, iki dinar fazla kâr etme imkanı olsa bile, ona bakmazdı.

Muhammed b. İsmail el-Buhârî anlatıyor :

Hammad b. Seleme, Süfyan es-Sevrî'yi ziyaret etti. Süfyan *"Ey Ebu Seleme, ne dersin? Allah (c.c) benim gibisini bağışlar mı?"* dedi. **Hammad;** *"Beni Allah (c.c)'ın muhasebesiyle, ebeveynimin muhasebesi arasında serbest bıraksalar, Allah (c.c)'ın muhasebesini seçerim. Çünkü Allah (c.c), ebeveynimden daha merhametlidir"* dedi.

Musa b. İsmail, anlatıyor :

Hammad b. Seleme'yi bir adama şöyle derken işittim : *"Emîr seni, 'Kul huvellahu Ahad' okutturmak için çağırırsa, yanına gitme!"*

Hammad b. Seleme anlatıyor :

Eyyub es-Sahtiyânî'yi rüyamda görene kadar hadis rivâyet etmek tabiatımdan değildi. Bana: *"Hadis rivâyet et; çünkü insanlar kabul ederler."* dedi.

Muhammed b. el-Haccâc, anlatıyor : Bir adam, bizimle beraber **Hammad b. Seleme'nin** yanında hadis dinlerdi. Bir ara Çin'e gitti. Döndüğünde, **Hammad b. Seleme'ye** bir hediye getirdi. **Hammad** ona; *"Eğer ben bu hediyeyi kabul edersem, sana hadis söylemem, kabul etmezsem söylerim."* dedi. Adam; *"Kabul etme, fakat bana hadis söyle"* dedi.

Eban b. Abdurrahman, rivâyet ediyor : **Hammad b. Zeyd**, rüyada görülmüş : *"Allah (c.c) sana nasıl muamele yaptı?"* denilmiş. *"Beni bağışladı"* demiş. *"Hammad b. Seleme'ye nasıl muamele yaptı?"* denilmiş. *"Heyhat!! O en üst makamların da üstünde"* demiş.

Hammad'dan Gelen Hadisler

Hammad b. Seleme birçok hadis rivâyet etmiştir.

Hammad b. Seleme'nin Katâde'den, onun da **Enes (r.a)'den** rivâyet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Ben yolda hurma buluyorum. Onu yemekten beni alıkoyan, ancak sadaka malı olması korkusudur."*

Hammad b. Seleme, Enes (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor :

"Allah'ım, fayda vermeyen ilimden, nezdinde kabul görmeyen amelden, huşû etmeyen kalpten ve işitilmeyen duadan sana sığınırım."

Hammad b. Seleme'nin, Sâbit el-Bünânî'den, onun da **Enes b. Mâlik (r.a)'ten**, rivâyet ettiğine göre, bir adam, Hz.Peygamber (s.a)'e şöyle demiş : *Sen bizim efendimiz, efendimizin oğlu, en hayırlımız ve en hayırlımızın oğlusun."* *"Ey insanlar, görüşünüzü söyleyiniz, şeytan sizinle alay etmesin, ben Abdullah'ın oğlu Muhammed'im."*

Hammad b. Seleme'nin Sâbit'ten onun da **Enes (r.a)'den** rivâyet ettiğine göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur :

"Allah (c.c) yolunda korkutuldum; hiç kimse öyle korkutulmaz."

Allah (c.c) yolunda eziyet edildim, hiç kimseye öyle eziyet edilmez. Benim başımdan otuz gün ve gece geldi geçti. Bu süre içinde bende ve Bilal'de, Muhammed (s.a) ailesinin yiyeceği bir yiyecek bulunmazdı. Ancak Bilal'in koltuğu altında sakladığı bir parça yiyecek hariç"

Hammad b. Seleme'nin Sâbit'ten, onun da Enes (r.a)'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (s.a), şöyle buyurmuştur :

"Şüphesiz cennette bir panayır yeri vardır. Cennet ahalisi her cuma oraya gelir. Kuzey rüzgarı eser, yüzlerine ve elbiselerine toprak döker. Güzellik ve yakışıklılıkları artar. Ailelerine dönerler. Aileleri onlara şöyle der : Vallahi bizden sonra güzelliğiniz ve yakışıklılığınız arttı." Onlar da şöyle der : "Sizin de vallahi bizden sonra güzelliğiniz ve yakışıklılığınız arttı."

Hammad b. Seleme'nin Sâbit'ten, onun da Enes (r.a)'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur :

"Cennet ehlinde bir kişi getirilir, ona, 'Ey Âdemoğlu, yerini nasıl buldun?' denilir. 'Ey Rabbim, en iyi yer ' der. Allah (c.c) : 'Benden iste ve temenni et ' der. O kişi, 'Beni tekrar dünyaya döndürmeni istiyor ve temenni ediyorum. Tâ ki senin yolunda on kez öldürtüleyim ' (Şehâdetle gördüğü faziletten dolayı böyle diyor) Sonra cehennem ehlinde bir kişi getirilir. Ona; 'Ey Âdemoğlu, yerini nasıl buldun?' denilir. 'en kötü yer ' der. Allah (c.c); 'Ondan kendini kurtarmak için yer dolusu altını fidye olarak verir misin? ' der. O kişi; 'Evet! Ya Rabbi ' der. Allah (c.c) 'Yalan söyledin. Senden ondan daha az ve daha kolay istenildi, yapmadın ' der ve cehenneme tekrar iade edilir."

Ebu Habbe el-Bedri anlatıyor :

"Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar Ehli Kitap'tan ve müşriklerden inkarcılar küfürden ayrılacak değildir. " ⁽¹⁾ âyeti indiğinde Cebrail (a.s) şöyle dedi : "Ya Muhammed, Rabbin bu âyeti Übey b. Ka'b'a okumanı emrediyor." Hz. Peygamber (s.a) de bunu Übey b. Ka'b'a bildirdi. Übey ağladı ve şöyle dedi : "Ya Rasûlallah, gerçekten orada zikredildim mi?", "Evet!" dedi.

Hammad b. Seleme, Âsım b.Behdele'den, o Zirr b. Hubeyş'den o da Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan rivâyet ediyor : Bedir

(1) Beyyine, 1.

savaşında, üç kişi bir deveye biniyordu. Ali b. Ebî Tâlib ve Ebu Lûbâbe, Hz. Peygamber (s.a)'in yoldaşlarıydı. Yürüme nöbeti Rasûlullah (s.a)'a geldiğinde ona şöyle derlerdi : *"Ya Rasûlallah siz bininiz, biz sizin yerinize yürütürüz."* Rasûlullah (s.a) da şöyle derdi : *"Ne siz benden daha güçlüsünüz, ne de benim sevaba sizden daha az ihtiyacım var."*

Hammad b. Seleme'nin Âsım b. Behdele'den, onun Ebu Vâil'den, onun Abdullah'dan, onun Dâvud b. Hind'den, onun Sa'id b. el-Müseyyeb'den, onun da Ebu Hureyre (r.a)'den rivâyet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur :

"Üç şey kimde bulunursa o münafıktır : Oruç da tutsa, namaz da kılrsa, ben müslümanım diye iddia etsede! İşte bunlar, konuştuğu zaman yalan söyleyen, söz verdiği zaman sözünü yerine getirmeyen, kendisine emanet edildiği zaman hainlik yapan kimselerdir" (Meşhur Hadis)

Hammad b. Seleme'nin Asım b. Ebi'n-Nucûd'dan, onun da Ebu Salih'den rivâyet ettiğine göre Ebu Hureyre (r.a) şöyle demiştir :

"Şüphesiz Allah (c.c) cennette kulun derecesini yükseltir, kul şöyle der : 'Ey Rabbim, bana bu derece nereden geldi? Allah (c.c) : 'Çocuğun senin için af dilediğinden' der." (Garib Hadis)

Hammad b. Seleme, ez-Zübeyr Ebu Abdusselam'dan, o Eyyûb b. Abdullah b. Mükerriz'den, o da Vâbisa b. Ma'bed'den rivâyet ediyor :

Hiz. Peygamber (s.a)'e geldim. Ben, iyi kötü hiçbir şeyi bırakmayıp, mutlaka ona soruyordum. Ona doğru yaklaşımaya başladım. Bana dediler ki : *"Ya Vâbisa, Rasûlullah (s.a)'ı rahat bırak."* *"Bırakın beni ona yaklaşıyım. O bana kendisine yaklaşmak istediğim insanların en sevgilisidir."* dedim. Rasûlullah (s.a) bana ; *"Yaklaş. Ya Vâbisa"* dedi. Ona yaklaştım. Öyle ki dizlerim onun dizine dokundu. Dedi ki *"Ya Vâbisa, sana neyi sormaya geldiğini söyleyeyim mi?"* *"Söyle Ya Rasûlallah"* dedim. *"İyilik ve kötülükten sormaya geldin"* dedi. *"Evet!"* dedim. Parmaklarımı bir araya topladı ve göğsüme vurmaya başladı, şöyle diyordu : *"Ya Vâbisa, kalbine danış, nefesine danış. iyilik, kalbin sükûnet bulduğu şeydir, aklın sükûnet bulduğu şeydir. Kötülük, içeride yerleşip, göğüste istikrar bulmayan (kalbin kabul etmediği) şeydir. İnsanlar, sana fetva ver-*

seler de, vermeseler de (bundan şaşma) ” (Garîb Hadis)

Hammad b. Seleme'nin Ali b. Zeyd'den, onun da Enes b. Mâlik (r.a)'den rivâyet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur :

“Ateşten ilk gömleği İblis giyecektir. Bir gömlek giyecek sonra onu başının üstüne koyacak, zürriyeti ise arkasından, ‘vah, vah, onun haline’ diye bağıracaklar. Arkasındaki diğer bir zürriyeti ise : ‘Vah! Vah! onların hallerine’ diye bağıracaklar ve onlara; ‘Bu gün bir kere helak olmayı istemeyin, aksine birçok defalar helak olmayı isteyin’ denilecek.”

Hammad b. Seleme'nin Ammar b. Ebî Ammar'dan, onun da Ebu Hureyre (r.a)'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (s.a), şöyle buyurmuştur :

“İnsanlar maden gibidir. Dinlerini iyice öğrendiklerinde, cahiliye dönemindekilerin seçkinleri, İslâm döneminde de seçkin sayılırlar.”

Hammad b. Seleme, et-Tufeyl b. Sehbere'den o el-Kasım'dan, o Âişe (ra.)'den rivâyet ediyor :

Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur: “Nikahın en büyük hediyesi (ödülü) berekettir en azı rızıktır.”

Hammad b. Seleme, Âsım b. Behdele'den, o da Zirr b. Hubey'den rivâyet ediyor :

Abdullah b. Mes'ud ayakta namaz kılıyordu. Nisâ sûresinin yüzüncü âyetine ulaşınca, Rasûlullah (s.a) ona; *“Allah (c.c)'tan ne istersen verir”* dedi. O da şöyle dedi : *“Allah'ım, senden irtidat etmeyen imanı, tükenmeyen nimeti, Huld cennetinin en yükseğinde peygamberinle beraber olmayı isterim.”*

Hammad b. Seleme'nin, Ebu'l Aşra ed-Dârâmî'den, onun da babasından rivâyet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a)'a; “Ya Rasûlallah (hayvan) boğaz çukurundan veya boğazından boğazlanır mı?” denildi. *“Uyluğunu hançerlesen bile câiz olur.”* dedi.

Hammad Hakkında Diğer Müelliflerin Beyanı

İbnü'l-Cevzî şöyle diyor :

Hammad Tâbiîn'den olan birçok büyük zattan hadis almıştır. O hicrî 168 yılında vefat etti.⁽¹⁾

Zehebî ise şöyle diyor :

Hicrî 167 yılında ölenlerden biri de Basrahlıların bilgini **Hammad b. Seleme b. Dinar Ebu Seleme el-Basrî'dir**. **Vüheyb, Hammad için; "O bizim efendimiz ve en bilginimizdir"** diyor. **İbnü'l-Medîni** ise şöyle söyler : **"Yahya b. Durays'ın Hammad'dan rivâyet ettiği onbin civarında hadis vardı."** Belhli **Şihab, Hammad'ı** şöyle vasıflıyor : **"Hammad âriflerdendir"** Daha birçokları da **Hammad'ı** övmüş, onun dil ve şiir gibi edebi hususlarda da mükemmel olduğunu söylemiştir. **Hammad'ın** hadis kitapları vardır. **Hammad**, battaniye satardı. Helal kazanç hususunda titiz olduğu bildiriliyor.⁽²⁾

HASAN B. EBÎ CAFER (R.H)⁽³⁾

İbnü'l-Cevzî, bu zâtın künyesinin **Ebu Said** olduğunu söyler. **Ebu Nuaym**, bu zâtın nisbet edildiği yeri **"Hafer"** diye belirtirken, **İbnü'l-Cevzî "Cüfr"** olarak kaydeder.⁽⁴⁾

Hasan, Kur'ân okumasını iyi bilen bir âbiddi. Kendini ibadet ve takva ile terbiye etti. **Ebu Nuaym'ın** ifadesine göre de cinlerden mümin olanlara dost olmuş, onlara yardım etmiştir.

Ebu İmran et-Temmam anlatıyor :

Bir gün sabahleyin erkenden **Cüfrî** (ya da **Haferî**) mescidine geldim. Sabah ezanı okunmamıştı ve kapı kapalıydı. **Hasan** oturmuş dua ediyordu. Ansızın mescidde bir çığlık duyuldu. Cemaat onun duâsına âmin diyordu. **Hasan** dua ediyor onlar da devamlı âmin diyorlardı. Mescidin kapısına oturdum. **Hasan** duâsını bitirene kadar orada kaldım. **Hasan** kalktı, ezan okudu. Mescidin kapısı yavaşça açıldı. Ama içeri baktığımda hiç kimseyi göremedim.

Sabahleyin gün ağarınca şöyle dedim :

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.244.

(2) Zehebî, *el-Iber*, c.1, s.191.

(3) Bkz: İbnü'l-Cevzî, a.g.e, c.3, s.235 ve Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.10, s.139.

(4) İbnü'l-Cevzî, a.g.e, c.3, s.235.

"Ey Ebu Said! Ben vallahi tuhaf şeylere şahit oldum."

"Ne gördün?" diye sordu.

Bu soru üzerine sabah namazından önce ettiği duaları ve bir cemaatin onu duasına "âmin" dediğini anlattım. Ama hiç kimseyi göremediğimi söyledim ve bunun nedenini sordum. Şöyle cevap verdi :

"Onlar cin tâifesindendi. Her cuma gecesi gelirler. Kur'ân'ı birlikte hatmederiz ve duâsını yaptıktan sonra dönüp giderler."

Hasan, Ebu'z-Zübeyr'den, Sâbit el-Bünânî'den ve diğerlerinden hadis almıştır.

ŞEDDAD EL-MECZUM (R.H)⁽¹⁾

Sabır ve rızasıyla âbidler arasında şöhret bulan Şeddad, cüzzam hastalığına yakalandığı için meczum (cüzzamlı) sıfatını almıştır.

Muhammed b. Hüseyin anlatıyor :

Basra'da Şeddad adlı biri yaşıyordu. Cüzzam hastalığına yakalandığından beri bir köşeye çekilmiş, kimseyle görüşmüyordu. Hasan el-Basrî'nin ashabından olup, onu da yakından tanıyan güzel insanlar bir gün onun ziyaretine geldiler.

"Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordular.

"İyiyim.... Gece virdlerimi hiç kaçırmıyorum.Ama cemaatle kılınan namazlara gidemiyorum. Bu yüzden üzülüyorum" dedi.

Allah (c.c) rahmet eylesin.

HAMMAD B. ZEYD (R.H)⁽²⁾

Hammad b. Zeyd, adaletle hükmeden sağlam köke tutunan,

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.10, s.145 ve İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.245.

(2) Ebu Nuaym, a.g.e, c.6, s.257.

doğru yoldan ayrılmayan bir zattı. İlmiyle yüce bir mertebeyi işgal etti. Sağlam vasıtaıyla esaslara ulaştı. Haberleri seçkin kişilerden aldı, iyi insanların amellerini kendine rehber yaptı. En büyük faydası, muhakeme ve hükümlerinde tezâhür etti, en etkili vaazları, yapıları ve tarihi eserleri korumada tezahür etti.

Hammad'ın İlmine, İbadetine ve Kadrinin Yüceliğine Dâir

Abdurrahman b. Mehdi, rivâyet ediyor :

Abdurrahman b. Mehdi'yi şöyle derken işittim :

"İnsanlara yetiştirdiğimde, dört imamları (önderleri) vardı; Mâlik b. Enes, Hammad b. Zeyd, Süfyan b. Said, dördüncüyü de söyledi, fakat ben onu unuttum. Şayet o, İbnü'l-Mübârek değilse, onun kim olduğunu bilmiyorum."

Ebu Âsım diyor ki :

"Hammad b. Zeyd öldü; İslâm'da, onun heybetine, sekinetine ve vakarına benzeyen birisini görmedim."

İbnü'l-Mübârek diyor ki :

"Ey ilim talebesi Hammad b. Zeyd'e git

İlmi ağırbaşlılıkla tahsil et, sonra ona bir bağla bağlan.

Sevr, Cehm ve, Amr b. Âbid gibi değil."

(Sevr'le, Sevr b. Yezîd'i kastediyor).

Halid b. Haddaş, rivâyet ediyor :

"Hammad b. Zeyd, akıllı ve iyi kalpli insanlardandı."

Halid b. Haddaş, diyor ki : **Hammad b. Zeyd**'i şöyle derken işittim :

"Eğer Ali (r.a), Osman (r.a)'dan daha üstündür dersem; Rasûlullah (s.a)'ın Ashabı'nın hainlik yaptığını söylemiş olurum."

Yezîd b. Zuray, **Hammad b. Zeyd**'in öldüğü gün; *"Bu gün müslümanların efendisi öldü."* dedi.

Hammad b. Zeyd, anlatıyor :

Bir gün, Eyyûb es-Sahtiyânî, Yunus b. Ubeyd, İbni Avn ve Sabit el-Bünânî bir evde toplandılar. Sabit : "Ey sizler! Kul Allah (c.c)'a dua edip, duası kabul olduğunda hali nasıl olur?" dedi. İbni Avn; "Musibet kendinde olur" dedi. Sâbit; "Allah (c.c)'ın ona yaptığı iyilikten dolayı kendini beğenme hasul olur." dedi. Yunus; "Allah (c.c)'ın yaptığı iyilikten dolayı kendini beğenen kul, şüphesiz müstedrec⁽¹⁾tir." dedi. Eyyûb, "Müstedrec kişinin alâmeti nedir?" dedi. Yunus : "Kulun, Allah (c.c)'ın nezdinde bir mertebesi olur da, onu koruyup, devamını sağlayıp, sonra Allah (c.c)'a şükrederse; Allah (c.c), ona ilk mertebesinden daha şerefli bir mertebe verir. Eğer o, şükürü zayi ederse, Allah (c.c) onu istidrac eder." dedi.

Hamad'dan Gelen Hadisler

Hamad b. Zeyd'in Sâbit'ten, onun da Enes b. Mâlik (r.a)'den rivâyet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a), yatağına girdiğinde şöyle derdi : "Bizi yedirip, içiren ve barındıran Allah (c.c)'a hamdolsun, nice kimse vardır ki, ne bakıcısı ne de sığınağı vardır." (Garîb Hadis)

Hamad b. Zeyd, Sâbit'ten, o Hamid'den, o da Enes b. Mâlik (r.a)'ten rivâyet ediyor : "Bu tasla Rasûlullah (s.a)'a bütün içecekleri içirdim; bal, nebiz, süt ve su." (Garîb Hadis).

Hamad b. Zeyd, Haccac es-Savvaf'dan, o Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den rivâyet ediyor :

Tufeyl b. Amr ed-Devsî, Rasûlullah (s.a)'a geldi : "Ya Rasûlallah senin sağlam bir kalen ve muhafızların olsun istemez misin?" (Devs'e ait bir kale gibi)" dedi. Rasûlullah (s.a), Ensar'ı beklettiği için bu teklifi reddetti. Hz. Peygamber (s.a) Medine'ye hicret ettiğinde, Tufeyl b. Amr da hicret etti. Onunla beraber bir grup kişi de hicret etmişti. Medine'nin havası onlara yaramadı. Bir adam hastalandı, dışarı çıktı, küçük demirli bir ok aldı ve parmak boğumlarını kesti, kollarında kan kalmayınca öldü. Tufeyl onu rüyasında güzel bir durumda ve ellerini yüzüne kapatmış bir halde gördü. Ona; "Rabbin sana nasıl muamele yaptı?" dedi. "Hz. Peygamber (s.a)'ın yanına hicret ettiğim için beni bağışladı" dedi. "Se-

(1) Kendisine imtihan için verilen bazı yüksek hasletleri ve nimetleri kötüye kullandığı için mertebesinden aşağıya yuvarlanma cezasına çarptırılan mağrur kişi. (Çev.)

ni elini yüzüne neden kapatır halde görüyorum?" dedi. Adam; "Bana; 'Onun bozduğunu asla tamir edemeyeceğiz' denildi" dedi. Tufeyl b. Amr (bu rüyayı) Rasûlullah (s.a)'a anlattı. Rasûlullah (s.a); "Allah'ım, onun ellerini de bağışla" dedi. (Sahih Hadis).

Hammad b. Zeyd, Haccac es-Savva'dan, o Ebu'z Zübeyr'den, o da Câbir (r.a)'den rivâyet ediyor :

Hız. Peygamber (s.a), şöyle buyurmuştur : "Kişi yatağına sığındığı (gece yatmak istediğinde) zaman, bir melek ve bir şeytan ona daha önce varmakta yarışır. Melek : 'Gününe hayırla son ver!' der. Şeytan; 'Şerle son ver' der. Şayet Allah (c.c)'ı zikredip uyursa, Melek onu koruyarak geceler. Uyandığı zaman melek; 'Gününe hayırla başla' der. Şeytan; 'Şerle başla' der. Eğer; 'uykuda öldürmeyip, canımı bana iade eden Allah (c.c)'a hamdolsun, izni dışında, gökyüzü yere düşmesin diye tutan Allah (c.c)'a hamdolsun!' derse yatağından düşüp ölse bile; cennete girer." (Garib Hadis)

Hammad b. Zeyd, Eyyub, Yunus el-Mualla ve Hişam'dan, onlar Hasan'dan, o da Ahnef b. Kays'dan rivâyet ediyor :

Hız. Ali (r.a), Basra'ya gelince, yanına gidip, ona yardım etmek için kılıcını kuşandım. Yolda Ebu Bekre'yle karşılaştım. Bana; "Nereye gidiyorsun?" dedi. "Şu adam için" dedim. "Geri dön, çünkü ben Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim : 'İki müslüman, kılıçlarıyla birbirleriyle karşılaşırlarsa; kâtil de maktul de cehennemliktir, ateştedir' dedi." (Sahih Hadis)

Hammad b. Zeyd, Mualla b. Ziyad'dan, o Hasan'dan, o da Enes b. Mâlik (r.a.)'ten rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : "Şüphesiz Allah (c.c), bu dini hiç nasibi olmayanlarla da destekler" (Garib Hadis).

Hammad b. Zeyd, Eyyub'ten, o Ebu Reza el-Utâridi'den, o da İbni Abbas (r.a.)'tan rivâyet ediyor : "Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : "Fıtır zekatında) buğdaydan bir sa' (ölçek) veriniz." (Garib Hadis)

Hammad b. Zeyd, Bedil'den, o Abdullah b. Şakik'den, o da Âişe (r.a.)'den rivâyet ediyor : "Rasûlullah (s.a), kabir azabından ve tek gözü kör olan (Deccal)'ın fitnesinden (Allah'a) sığınır." (Garib Hadis)

Hammad b. Zeyd, İshak b. Süveyd'den, o Ebu Katâde'-

den, o da İmran b. Husayn'dan rivâyet ediyor : Rasûlullah şöyle buyurmuştur : *"Hayânın hepsi hayırlıdır."*

Hammad b. Zeyd, Atâ b. es-Sâib'den, Ebu'l-Ahvas'dan, o da Abdullah'dan rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Kim Allah (c.c)'in Kitabı'ndan bir harf okursa; onun için on sevap yazılır. Bilmiş olun ki; ben Elif-Lâm-Mîm demiyorum. Fakat Elif bir harftir, Lâm bir harftir, Mîm bir harftir, otuz sevap yapar."*

Hammad b. Zeyd, Yahya b. Atik'den, o Abdullah b. Abdurrahman -veya Abdurrahman b. Abdullah'dan, o Nehar el-Abdîden, o da Ebu Said el-Hudrî (r.a)'den rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Şüphesiz, bir zaman gelecek, insanlar için en hayırlı mal, koyunlar -veya davar- olacak. Sahibi onlarla, dağ başlarına ve yağmur düşen yerlere sığınarak dinini fitnelerden korumaya çalışacak."*

Hammad b. Zeyd, Âsım b. Behdele'den, o Ebu Vâil'den, o da Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a), bir gün yere bir çizgi çizdi : *"Bu Allah (c.c)'in yolu"* dedi. Sonra, o çizginin sağına, soluna çizgiler çizdi : *"Bunlardan hepsi şeytanın yoludur, insanları bunlara çağırır."* dedi. Sonra şu âyeti okudu : *"Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur. Ona uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yol sizi Allah 'ın yolundan ayırır."*(1)

Hammad b. Zeyd, Âsım'dan, o Ebu Vâil'den o da Abdullah'dan rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) Cî'râne (Mekke ile Tâif arasında bir mevkide Hevâzin kabilesine ganimet dağıttı. Ensâr'dan bir adamdan, Rasûlullah (s.a)'ı öfkeli edirecek bir söz işittim. Kendime hakim olmayıp Rasûlullah (s.a)'a geldim. Ona söyledim. Yüzünün rengi değişti. Ona bu haberi söylemeyip, bütün ailemi ve malımı feda etmek isterdim. Rasûlullah (s.a) dedi ki : *"Ona eziyet edildiyse, Musa (a.s)'ya bundan daha fazlası edildi, sabretti. Peygamberlerden bir peygamberi kavmi döğüyor; öyle ki yüzünün derisini yarıyorlar. O :*

(1) En'am, 153. Bu hadis son derece mânidardır. Günümüzde sağ ve sol diye bilinen çizgiler, bu temel çizginin etrafında yer alan sapmış yollar diye nitelendirilebilirler. (Çev.)

'Allah'ım, sen kavmimi bağışla; çünkü onlar (ne yaptıklarını) bilmiyorlar diyor.'

Hammad b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan o Tâvus'dan, o da İbni Abbas (r.a)'dan rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : "Ben, yedi organ üzerine, secde etmekle emrolundum : Burun, alın, iki el ayası, ellerin ve ayakların parmak uçları. Ne saç ne de elbise düzeltmemekle emrolundum."

Hammad b. Zeyd, Şuayb b. el-Haccac'dan rivâyet ediyor :

Enes b. Mâlik (r.a)'i şöyle derken işittim : "Rasûlullah (s.a) Safiyye'yi azâd etti ve hürriyetini mehirinin yerine kabul etti."

Hammad b. Zeyd, Yahya b. Atik'ten, o Muhammed b. Sîrin'den, o Eyyûb'ten, o Yusuf b. Mahik'ten, o da Hâkim b. Hizâm'dan rivâyet ediyor :

"Rasûlullah (s.a), beni kendime ait olmayan bir şeyi -veya yanımda olmayan bir eşyayı- satmaktan men etti."

Hammad b. Zeyd, Yezid er-Rakkaş'den, o Enes b. Mâlik (r.a)'ten, o da Peygamber (s.a)'den rivâyet ediyor :

"Dininizden ilk kaybettiğiniz şey namazdır."

Hammad b. Zeyd, Leys'den, o Ziyad'dan, o Ebu Hureyre (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor :

"Misafirin, kendisini misafir edenin üzerinde, üç (gün kalma hakkı) vardır. Üç (gün)'ten fazla misafir ederse, o sadaka sayılır. (Üç günden sonra), misafir onlardan ayrılсын, onları günaha sokmasın."

Hammad b. Zeyd, Eyyûb'den, o İbni Ebi Mûleyke'den, o da İbni Abbas'dan rivâyet ediyor :

H. Ömer (r.a) hançerlendiğinde ona yakın idim. Vücudunun bir yanına dokundum : "Ateşin dokunamayacağı bir beden" dedim. Bana öyle bir bakış baktı ki, ona o bakışından ötürü acımaya başladım. Dedi ki : "Sen ne biliyorsun?" Ben de : "Ey Emirü'l-Müminin! Rasûlullah (s.a)'la dostluk ettin, dostluğun çok iyiydi ve senden razı olarak ayrıldı. Müslümanlarla dostluk ettin ve iyi bir dostluk gösterdin. Allah (c.c) diler de ayrılırsan; onlar senden razı olduğu"

halde ayrılacaksın" dedim. O; "Rasûlullah (s.a)'la olan, söylediğin dostluğum Allah (c.c)'ın bana ihsan ettiği bir nimetti. Müslümanlarla yaptığım dostluğa gelince; yeryüzünde ne varsa hepsi benim olsa, cehennem azabından kurtulmam karşılığında fidye olarak verirdim; azabı görmeden önce" dedi.

Hammad b. Zeyd, Muammer ve Nu'man'dan, o da Zühri'den ve Humeyd b. Abdurrahman'dan, o da annesi Ümmü Külsüm'den rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur :

"Kim ,insanların arasını düzeltmek için bir hayrı birisine isnat ederse veya bir haberi söylerse, yalan söylemiş sayılmaz."

Hammad b. Zeyd, Ebân b. Sa'leb'ten, o el-A'meş'ten, o Ebu Amr eş-Şeybânî'den, o da İbni Mes'ud'dan rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur :

"Hayra kılavuzluk eden, yapan gibidir."

Hammad b. Zeyd, Ebân b. Sa'leb'den, o Ebu İshak'dan, o Abdurrahman Yezîd'den, o da Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a); *"Emrindeyim Allah'ım emrindeyim, emrindeyim. Senin ortağın yoktur, emrindeyim. Hamd ve nimet ancak sana aittir"* diye telbiye getirirdi.

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzî şöyle diyor :

Hammad Tâbiî'n'den olan birçok büyük zattan hadis almıştır. 179 yılının Ramazan ayının onuncu günü vefat etti. 81 yaşındaydı.⁽¹⁾ Zehebi de şöyle diyor :

179 yılının Ramazan ayında vefat eden Hammad b. Zeyd b. Dirhem Ebu İsmail el-Ezdi Basrahlılar'ın imamlarından. Ebu İmran el-Cevnî'den, Enes b. Sîrin'den ve onların tabakasında bulunanlardan hadis almıştır. Abdurrahman b. Mehdi şöyle der: *"İnsanların imamları dört tanedir. Kûfe'de Süfyân-ı Sevrî, Hicaz'da Mâlik, Basra'da Hammâd b. Zeyd ve Şam'da Euzât"*

(1) İbnü'l-Cevzî, Sıfatü's-Sâfve, c.3, s.246.

Yahya b. Yahya et-Temîmî de Hammad b. Zeyd'den daha güçlü bir hafızaya sahip birini görmediğini söylüyor. Ahmed el-İclî Hammad b. Zeyd'in sika (güvenilir) olduğunu ve dörtbin civarında hadisi olduğunu bildiriyor. Yahya b. Maîn de Hammad b. Zeyd'den daha güvenilir biri olmadığını söylüyor.⁽¹⁾

YEZİD B. ZURAY (R.H)⁽²⁾

Künyesi **Ebu Muâviye**'dir. Aişoğulları'ndan olduğu için el-İşî diye tanınır. Bekr b. Vâil soyundandır.

Ebu Bekir el-Mervezî, Abdülvehhab'dan, o da Ebu Süleyman el-Eşkar'dan naklediyor :

Yezîd b. Zuray, babasının mirası olan yüzbin dirhemlik servetten bir kuruş dahi almadı.

Yine Mervezî, Ümeyye b. Bistam'dan naklediyor :

Yezîd hurma yapraklarıyla sepet vb. yapardı. Küçük ve şirin bir kulübede yaşardı. Oysa onun babası Zuray büyük bir şehrin valisiydi.

Ahmed b. Hanbel, Yezîd'in babası Zuray'den bahsederken onun Basra valiliği yaptığını, kendi malından bile yemediğini, son derece sağlam ve güvenilir biri olduğunu söylüyor.

Yezîd, Eyyub'den, İbni Ebi Urve'den ve diğerlerinden hadis dinlemiştir. Basra'da 182 H. yılında vefat etti. Allah rahmet eylesin.

YAHYA B. SAİD EL-KATTAN (R.H)⁽³⁾

İki iyi dost, insanlara sünneti ve Kur'ân'ı güzelce anlatan iki büyük imam Abdurrahman b. Mehdi ve Yahya b. Said el-Kattan... Allah onlardan razı olsun.

(1) Zehabî, *el-İber*, c.1, s.212.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.246.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.8, s.380.

Bu iki büyük insan ibadetlerini gizlerlerdi. Dinin temel noktalarını bilen ârif kimselerdi. Sahih sünnetin takipçisiydiler. Eğri kalpli sapıkların baş düşmanıydılar. Âbid ve zâhidlerin dostuydular.

Yahya b. Said selef akidesinin ateşli müdafilerindendi. İmanın; söz ve amel anlamına geldiğini savunan Yahya, *"İman eksilir ve çoğalır. Ben hangi imama erişmişsem onlardan hep böyle duy-dum"* derdi.

Yahya'nın İlmî, Takvası ve Hikmetli Sözleri

Ahmet b. Ebi'l-Havâri anlatıyor :

Ahmet b. Hanbelî Humus'ta gördüm. Şöyle diyordu : *"İrak-taki güvenilir âlimlerimiz üç tanedir : Yahya b. Said, Abdurrah-man b. Mehdi ve Veki b. el-Cerrah"*

Ali b. Abdullah anlatıyor :

Yahya b. Said'le beraberdik. Mescidden onunla beraber çıktık. Evinin kapısına vardığında yine yan yanaydık. O esnada Revbî bize doğru geldi. Yahya onu görünce;

"Hadi bakalım girin içeriye!" dedi. İçeri girdik Revbî'ye döne-rek : *"Bana bir sûre oku!"* dedi. Revbî de, Ha mîm diye başlayan bir sûreyi, Duhan sûresini okudu, Ben Yahya'ya bakıyordum. Yahya'nın rengi atıyordu. Revbî; *"Şüphesiz (hakkı batıldan ayıran) hüküm günü hepsinin bir arada buluşacağı gündür"* ⁽¹⁾ âyetine geldiğinde Yahya'nın titrediğini ve bayıldığını gördüm. Göğsünü yer-den kaldırırsa da iki büklüm olmuştu. Kapı pek yakındaydı. Tek-rar yalpaladı ve kapıya çarptı. Her şey bir anda oluvermişti. Biz bir şey yapamadık. Göğsü göçtü, yarısından kanlar akıyordu. Birden ortahğı kadın çığlıkları doldurdu. Biz koştuk kapıya geldik. Yavaş yavaş ayıldı. Sonra tekrar yanına geldiğimizde uyuyor ve sayıklı-yordu :

"Şüphesiz hüküm günü, hepsinin bir araya geleceği gündür."

Bu yara ile daha fazla yaşamadı, Allah 'ın rahmetine kavuştu.

(1) Duhan, 40.

Yahya'dan Gelen Hadisler

Yahya b. Said birçok sağlam bilginden nakil yapmıştır. Tâbiîn'den bir grup da onun rivâyet aldığı kişiler arasındadır. Allah hepsine rahmet eylesin. **Yahya b. Said, Ubeydullah b. Ömer'den, o Said b. Ebî Said'den, o babasından, o da Ebu Hureyre'den** naklediyor :

Rasûlullah (s.a) mesciddeyken bir adam geldi, namaz kılmaya başladı. Sonra Rasûlullah (s.a)'ın yanına gelince efendimiz onu geri gönderdi ve şöyle dedi:

"Dön, namaz kıl, sen namaz kılmadın!"

Adam döndü, namaz kıldı, selam verdi. Rasûlullah (s.a) selâmı aldı ve; *"Dön namaz kıl. Zira sen namaz kılmadın!"* dedi. Bu şekilde üç defa oldu. Adam (dayanamayıp) sordu :

"Seni hak üzere gönderene yemin ederim ki, bundan daha iyi kılamıyorum. Bana (namaz kılmasını) öğret!"

Rasûlullah (s.a) şöyle dedi :

"Namaza kalktığında tekbir al, sonra Kur'ân'dan kolayca okuyabileceğin kadar oku. Sonra rükûya var. Uzuvarın mutmain oluncaya kadar rükû et. Sonra kalk ve yine itminana ulaşincaya kadar bekle. Sonra secde et (secdeden kalkıp) oturduğunda yine bekle. Bu şekilde tüm namazını ta'dili erkan ile kıl" (Sahih, Müttefakun aleyh)

Yahya b. Said, Ubeydullah'tan, o Said b. Ebî Said'den, o babasından, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kadın dört şey için nikahlanır; malı için, güzelliği için, soyu için ve dini için. Sen dinine önem vereni seç ki, elin bereketlensin" (Sahih Hadis)

Yahya b. Said, Osman b. Gayyas'dan, o Abdullah b. Bureyde'den, o Yahya b. Yamen ile Humeyd b. Abdurrahman'dan naklediyor. Şöyle dediler :

Abdullah b. Ömer'le görüştük. Kader konusunda söylenen şeyleri zikretti ve sözlerine şöyle devam etti :

"Kaderi inkar edenleri gördüğünüzde, **İbni Ömer**'in onlardan uzak olduğunu ve onların da **İbni Ömer**'le aynı yolda olmadıklarını söyleyiniz. (Bu sözü üç defa yineledi **İbni Ömer**) (Babam) **Ömer b. el-Hattab** bana şu olayı anlattı, **Rasûlullah (s.a.)**'ın yanında oturuyorlarmış. Bu esnada güzel yüzlü, düzgün saçlı beyazlara bürünmüş bir adam gelmiş, oturanlar birbirine bakışmışlar. 'Bunu kim tanıyor' demişler. Adamda yolculuk eseri de yokmuş. Gelmiş, **Rasûlullah (s.a.)**'a yanaşmış :

'Ya Rasûlallah! Sana geliyorum!' demiş, **Rasûlullah (s.a.)**;

'Evet' deyince adam yaklaşmış, **Rasûlullah (s.a.)**'ın tam karşısına oturmuş. **Rasûlullah (s.a.)** ile dizdizeymişler. Adam elleri dizlerinin üzerinde sormuş :

'İslam Nedir?' **Rasûlullah (s.a.)** cevap vermiş :

'Allah'tan başka tanrı olmadığına, **Muhammed**'in onun elçisi olduğuna şehadet getirmen, namazı dosdoğru kılman, zekatı vermen, Ramazan orucunu tutman ve **Beytullah**'ı haccetmendir.'

'İman Nedir?'

'Allah'a, meleklerine, cennete, cehenneme, ölümden sonra dirilişe ve kadere bunların hepsine inanmandır'

'İhsan nedir?'

'Allah'a, onu görüyormuşçasına ibadet etmendir. Sen onu görmesen de o seni görür'

'Kıyâmet ne zaman?'

'Kendisine soru yöneltilen, soruyu sorandan daha bilgili değildir (bu konuda)'

'Peki kıyâmetin alâmetleri nelerdir?'

'(Sirtına giysi bulamayan) çıplak ve yalınayak koyun çobanları bina yükseltme yarışına kapılınca ve cariyeler efendilerini doğurmaya başlayınca (kıyâmet yakın demektir)'

Adam bu cevapları aldıktan sonra çıkıp gitmiş. (**Rasûlullah (s.a.)**; "Adamı bana getirin" demiş. Aramışlar fakat bulamamışlar. Bu şekilde iki-üç gün geçtikten sonra **Rasûlullah (s.a.)** sormuş :

Ey İbni Hattab! Soru soranın kim olduğunu biliyor musun?

'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir!'

'O adam Cebrâil (a.s)'di. Size dininizi öğretmek için geldi' "
(Sahih Hadis)

Yahya b. Said, Süfyan'dan, o Alkame'den, o Sa'd b. Ubeyde'den, o Ebu Abdurrahman'dan, o Osman'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Sizin en üstünüünüz Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir." (Sahih Hadis)

Yahya b. Said, Şu'be'den, o Mansur'dan, o Rebî'den o Ali'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Bana yalan söz isnad etmeyiniz. Kim benim adıma yalan söz aktarırsa ateşe atılacaktır." (Sahih Hadis)

Yahya b. Said, Muhammed b. Amr'dan, o Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Ümmetimi dara sokmasam her namazda, misvak kullanmalarını emrederdim."

Yahya b. Said, Talha b. Yahya'dan, o da Abdullah b. Feruh'dan naklediyor :

Bir kadın Ümmü Seleme (r.a)'ye gelerek;

"İkimiz de oruçluyken kocam beni öptü. (Oruca zarar gelir mi?)" diye sordu. Ümmü Seleme ise :

"Rasûlullah (s.a) da beni öperdi, ikimiz de oruçlu olduğumuz halde." cevabını verdi.

Yahya b. Said, İbni Aclan'dan o Said b. Ebî Said'den, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Üç kimse vardır ki, Allah onlara mutlaka yardım edecektir : Allah yolunda cihada çıkan, namus ve iffetini korumak amacıyla evlenen, borcunu ödemek ve böylece hürriyetine kavuşmak için efendisiyle sözleşme yapan köle."

Yahya b. Said, Vâil b. Davud'dan, o Muhammed b. Sa'd'dan, o da babasından naklediyor :

"Dört şey mutluluk getirir. Dört şey de bedbahtlıktır. Mutluluk getirenler : Salih (iyi ve hayırlı) eş, salih komşu, kaliteli binek, geniş ev. Bedbaht yapanlar : Kötü ve huysuz eş, kötü komşu, dar ev, kalitesiz binek."

Yahya b. Said , Rebî b. Müslim'den, o Muhammed b. Ziyad'dan o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a da şükretmez."

Yahya b. Said, Ubeydullah b. el-Ahnas'ten, o Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) bineği üzerinde de namaz kıları.."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzî şöyle diyor :

Yahya; A'meş, İbni Cüreyc, Sevrî ve Mâlik gibi büyük imamlardan hadis aldı. Basra'da 198 yılında vefat etti. (1)

Zehebî ise şöyle diyor :

Hicrî 189 yılının Safer ayında vefat eden imam Ebu Said Yahya b. Said el-Kattan Basra'da bir hadis hafızıdır. 78 yıl yaşadı. (2)

RIYAH B. AMR EL-KAYSÎ (R.H)⁽³⁾

Mâlik b. Daygam, babasından aktarıyor :

Riyah bir ikindi sonrası bize gelerek babamı sordu. "Uyuyor" dedik. "Bu vakitte mi uyuyor? Şimdi uykunun sırası mı?" dedi ve gitti. Arkasından birini gönderdik. "Ona yetiş ve babamızı onun için uyandıracağımızı söyle" dedik.

Gönderdiğimiz adam akşamleyin geri geldi. "Söyledin mi?" diye sorduk. Şöyle anlattı :

"Beni anlayacak vakti yoktu. Meşguldü. Ona vardığımda ka-

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safo*, c.3, s.247.

(2) Zehebî, *el-İber*, c.1, s.256.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.192.

birleri geziyor ve kendini kınıyordu :

'Bu uyku işi de ne? Kişi dilediği gibi uyur. Seni ilgilendirmeyen şeyleri soruyorsun' dedi kendi kendine ve devam etti :

'Allah Teâlâ'ya söz verdim. Kesinlikle tutacağım. Uyku seni bir an bile koltuğu altına alamayacak'

Kendi kendine söylediği bu sözleri duyunca, onu orada bıraktım ve döndüm"

Riyah'ın Gecesi, Zamanın Akışına Ağlamak ve Hiç Doyasıya Yememiş Bir Adamın Zakkum'u Hatırlayışı

Mihne anlatıyor :

Riyah b. Kaysi'yi geceleyin mezarlığın arkasında gördüm. Ben de arkasına geldim ve çömeldim. O ayakta idi. Ona bakıyordum, hüzünlü bir sesle;

"Tüm Allah dostları beni geçti. Tek kaldım. Yazıklar olsun bana!" dedim. Riyah ansızın dona kaldı. Yüzüstü baygın olarak düştü. Ağız kumla doldu. Bu şekilde sabahladık. Gün doğarken ayıldı.

Haris b. Said anlatıyor :

Riyah, bir gün elimden tutarak *"haydi şu halimize bakıp zamanın nasıl aktığına ağlayalım"* dedi.

Onunla mezarlığa gittik. Kabirlerin başına geldiğimizde bir çığlık attı ve bayıldı. Oturdum, onun yanbaşımda ben de ağlamaya başladım. Uyandı ve;

"Niçin ağlıyorsun?" dedi.

"Sende müşahede ettiğim duyarlılıktan ötürü" dedim.

"Kendin için de ağla" dedi. Sonra yeniden ah vah etmeye koyuldu ve bayıldı.

Onun bu halinden çok müteessir oldum. Ayılana kadar başından hiç ayrılmadım. Sonra aniden kalkıp sıçrayarak;

"Öyleyse bu kaybedilmiş bir fırsat, kaybedilmiş bir fırsat" dedi. Yola koyuldu. Onu takip ettim. Evine vardı. Girdi ve kapıyı kapattı. Ben de evime döndüm.

Çok değil birkaç gün sonra Allah'ın rahmetine kavuşmuştu.

Muaz Ebu Avn ed-Darfır anlatıyor :

Bir gün yolun kenarında oturuyordum. **Riyah el-Kaysi**'yi yoldan geçerken gördüm. Kendi kendine şöyle diyordu :

"Ey gece ey gündüz! Daha ne kadar beni süründüreceksiniz?" diyor ve ağlıyordu. Sonra şöyle dedi :

"Ben benden isteneni bilmeyen bir gafilim. Biz Allah'a âidiz. Biz Allah'a âidiz."

Uzakta görünmez oluncaya kadar böyle söylenir ve mırıltıları gelirdi.

Abdülmu'min ed-Dâi' anlatıyor :

Riyah'ı bir gece evime davet ettim. Abadan'daydık. Seher vakti geldi. Önüne yemek çıkardık. Yemekten uzak durdu. Ben;

"Yesene! Senin doyduğunu sanmıyorum!" dedim.

Keskin bir çığlık atarak beni korkuttu.

"Zakkum ağacı, günahkarların yemeği olarak önümdeyken, dünya yaşamında nasıl (doyabilirim ki?" dedi.

Dünya Aşkıyla Yanan Kalbin, Hikmet Işığına Yönelemediği, Çocuk Sevgisinin Rahmet-i İlâhiyye ile İlgisi ve Riyah'ın Gece Hali

Muhammed b. Yahya, **Riyah**'tan aktarıyor :

"Gözler nasıl güneşe doğru bakamazsa, dünya aşkıyla yanan gönüller de ebediyen hikmet ışığına bakamazlar."

Abdullah b. Amr anlatıyor :

Rabia, **Riyah**'ı seyrediyordu. Onun çocukları sevdiğini görünce; *"Senin kalbinde Allah'ın dışında hiçbir yaratığın sevgisine yer olduğunu sanmıyordum"* dedi.

Bunun üzerine **Riyah** bir sayha kopardı ve bayıldı. Sonra ayıldı, alnından terini sildi ve;

"Allah'ın rahmeti kulların kalplerine çocuk sevgisini yerleştir-

miş.." dedi.

Muhammed b. Mis'ar anlatıyor :

Riyah'in demir bir bukağısı vardı. Gece olduğunda onu boynuna takar ve ağlardı. Ta sabahlara kadar.

Riyah'dan Gelen Hadisler

Riyah, Hassan b. Ebî Sinan ve diğerlerinden hadis rivâyetinde bulunmuştur.

Riyah'in kardeşi olan Uveyn b. Amr el-Kaysî, Cerîrî'den, o İbni Büreyde'den, o da babasından naklediyor : Peygamber (s.a) şöyle buyuruyor : *"Kur'ân-ı Kertm'i hüznle okuyunuz. Zira o hüznle indi."* (Bu hadis Garîb'dir).

Riyah, Eyyub Sicistânî'den, o İbni Sîrîn'den, o da Ebu Hureyre'den naklediyor :

Peygamber (s.a)'le beraber oturuyorduk. Karşıdan Seniyye tepelerinden bir genç gözüktü. Biz gözlerimizi ona doğru kaldırdık :

"Şu genç, gençliğini ve enerjisini Allah yolunda harcasa..." di-yorduk. Rasûlullah (s.a) bizi duydu ve cevap verdi :

"Allah yolunda olmak ancak ölmekle mi olur sanıyorsunuz? Kim ana babasına ziyarete giderse, çoluk çocuğuna gelirse onların rızıkı için çalışırsa, o da Allah yolundadır. Her kim de gururlanmak için mal biriktiriyorsa Tağut'un yolundadır."

UTBE B. GULAM (R.H) ⁽¹⁾

Utbe b. Ebân el-Gulâm; cesûr, karanlıktan uzaklaştırılmış, şehâdetle, Kelam ilmiyle korunmuş bir zattı.

Utbe'nin İbadeti ve 'Kul' Diye İsimlendirilişi

İshak b. İbrahim es-Sekafî anlatıyor :

Bir adam Riyah el-Kaysî'ye sordu : *"Ey Ebu'l-Muhâcir, Utbe*

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.226.

neden ötürü Utbetü'l-Gulam diye isimlendirildi?" Dedi ki : " O, orta boylu birisiydi. Fakat, biz ona 'el-Gulam' diyoruz. Çünkü o, ibadette yarışan bir gençtir."

Muhammed b. el-Hüseyin, rivâyet ediyor :

Ubeydullah b. Muhammed'i şöyle derken işittim : *"Utbe-tü'l-Gulam, Utbe b. Eban b. Sam'a'dır. Babasından önce ölmüş-tür."*

Şuayb b. Muharriz, Hüseyin'den rivâyet ediyor : **Abdolvâhid b. Zeyd, bana :** *"Bu gencin (Utbe) üzüntüsünü, ki-min üzüntüsüne benzetiyorsun?" dedi. "Hasan'ın üzüntüsüne ben-zetiyorum" dedim. "Vallahi, haddi aşmadın" dedi.*

Riyah el-Kaysi anlatıyor :

Utbe benim yanımda geceledi. Onu secdesinde şöyle derken işittim : *"Allah'ım! Utbe'yi, kuşların kursaklarında ve kurtların karnlarında haşret!"*

Utbe'nin Cesareti ve Şehadeti

Haleb'e geldiğimizde Utbe şöyle dedi :

"Bana öyle bir at satın alınız ki; müşrikler onu gördüklerinde gazaba gelsin" Müşamrah *yaya idi. Halep'ten bir at satın aldı ve üzerine bindi. Sonra valiyle birlikte yolumuza devam ettik. Ada-na'ya vardığımızda, düşmanların izlerini bulduk. Halep valisi bana şöyle dedi : "Kim düşmanlardan bize bir haber getirecek?" Utbe, "Ben getiririm" dedi. Birkaç arkadaşıyla yola çıktılar. Düşmanların izlerini takip ediyorlardı. Fakat düşman, ansızın onlara saldırdı, hepsini öldürdü. Ancak bir adam kaçmayı başardı ve bize geri dön-dü, olanları anlattı. Yolumuza devam ettik. Onlara ilk baktığımda, Utbe'nin beyaz cesedini gördüm, öldürülmüş ve üstündekiler parçalanmıştı. Göğsünde altı veya yedi kılıç yarası vardı, eliyle avret yerini kapatmıştı. Onu oraya defnettim.*

Muhalled diyor ki : *Utbe'den bir sene sonra öldürülen, bir genci rüyamda gördüm. Ona dedim ki : "Allah sana nasıl muamele etti?" "Allah (c.c) beni rızıklandırılmış şehitlere kavuşturdu" dedi. "Bana Utbe'den ve arkadaşlarından haber ver, senin onlar hakkın-da bilgin varmı?" dedim. "Hubab köyünde öldürülenler mi?" dedi.*

"Evet!" dedim. "Onlar gökyüzü âlemlerinde tanınmış kişilerdendir." dedi.

Muhammed b. el-Hüseyn anlatıyor :

Utbe bize geldi. Ona : "Seni buraya getiren şey nedir?" dedik. "Savaşmak için geldim" dedi. "Senin gibi birisi savaşır mı?" dedim. Dedi ki : "Ben rüyamda Masise'ye geliyorum, savaşıyorum, şehit oluyorum."

Bir gün cihat ilan edildi. Bütün insanlar cihada koştu. Utbe cihad kapısından girdiğinde, onu bir adam karşıladı. Ona şöyle dedi : "Benim atımı ve silahımı alır mısın? Çünkü ben hastalandım." Utbe; "Evet!" dedi. Adam atından indi, atını ve silahını ona verdi. İnsanlarla beraber yola koyuldular. Rumlarla karşılaştılar. İlk şehit olan Utbe'ydı.

Ebu Câfer, anlatıyor :

Ali b. Bekkar'a : "Utbe'nin öldürüldüğünü gördün mü?" dedim. "Hayır" dedi.

Fakat o, şehit oldu ve Hubab köyünde öldürüldü.

Utbe'nin Günahını Hatırlayınca Terlemesi, Bela Anında Kendine Kızması, Ekmek Kırıntısıyla Yetinmesi ve Meslek Sahibi Olmaya Önem Vermesi

Ebu'l-Hasan el-Yesa, rivâyet ediyor :

Çok soğuk bir kış gününde, Abdolvâhid b. Zeyd, Utbe'yle kasapların bulunduğu yerde karşılaştı. Utbe durmadan alnındaki terleri siliyordu. Abdolvâhid ona; "Neyin var senin? Böyle bir günde niye terliyorsun?" dedi. Utbe; "Hayırdır" dedi. Abdolvâhid; "Mutlaka bana söyleyeceksin" dedi. Utbe; "Hayırdır" dedi. Abdolvâhid "Benimle senin arandaki, dostluğun ve kardeşliğin hakkı için söyle" dedi. Dedi ki : "Vallahi, ben burada işlediğim bir günahı hatırladım. İşte gördüğün ter bunun içindir."

Abdulkâhir b. Abdurrahim anlatıyor :

Basra'da tozu dumana katan, kızıl bir fırtına esti. İnsanlar korkudan paniğe kapıldılar. Utbe ağhyarak geldi. Şöyle diyordu: "Vay sana olan cüretime! Vay kıratlarla hurma satın alışıma!"

Selemetü'l-Ferrâ, anlatıyor :

Utbe Basra'nın âbidlerindendi. Onlar kırıntı ekmeklerle yaşayan kişilerdi. O da kendisi için altmış tane ekmek kırıntısını yiyecek yapmıştı. Her akşam birisini yedi. Birisiyle de sahur yapardı. Her gün oruç tutardı.

Muhammed b. el-Hüseyn rivâyet ediyor :

Utbe bizimle birlikte, Hişam b. Hassân'ın kapısının yanında otururdu. Bir gün bize şöyle dedi : *"Elinde bir meslek olmayan kişiden hoşlanmam"* Ona; *"Sen de elinde bir mesleği olmayan birisin, seni hiç bir meslekle uğraşırken görmedik"* dedik. *"Hayır! Ben bir meslekle uğraşıyorum"* dedi. Benim ana sermayem bir tassücdür (zamanın en küçük para birimi). *Onunla hurma vs. yaprağı alır, işlerim ve onu üç tassüce satırım. Bir tassüc, sermayem olur, bir kırat ta ekmek masrafım olur."*

Halid b. Haddaş rivâyet ediyor :

Adamlarımızdan birçok kişiden işittim şöyle diyorlardı : Utbe'nin Vâsit'ta bir kardeşi vardı. Basra'dan bir dirhemlik yağ satın alıyordu. İşte bu, onun kardeşine varana kadar azığı oluyordu.

Utbe'nin, Bir Dervişin Beyitleriyle Ansızın İrkilmesi, Dost Ziyafetinde Cenneti Anarak Ağlaması ve Geceyi Uykusuz Geçirmesi

Selem el-Abâdânî, anlatıyor : Bir defasında, bize Salih el-Mürri, Utbe, Abdulvâhid b. Zeyd ve Selem el-İsfirâf geldi. Sahile indiler. Bir gece onlara yemek hazırladım ve davet ettim. Geldiler, yemeği önlerine koydum. Tam o sırada, deniz sahilinden geçen sûfilerden biri, sesini yükselterek şöyle diyordu :

"Seni ebedi yurttan, yemekler mi alıkoyuyor

Bir nefeslik lezzetin, lezzetin âkıbeti faydasızdır."

Utbe bu sözü işitince bir çılgık attı, bayılarak yere düştü, herkes ağladı. Yemeği kaldırdık, ondan bir lokma bile tatmadılar.

Secef b. Mansûr anlatıyor : Abdulvâhid, bir yemek yaptı. Kardeşlerinden birkaç kişiyi davet etti. Aralarında Utbe de vardı. Utbe'den başka herkes yedi. O, onlara hizmet etmekten yemek yi-

yemedi. Birisi bir ara Utbe'ye baktı, gözlerinden yaşlar dökülüyordu. Hiçbir şey söylemeden yemeğine devam etti. Herkes yemeğini bitirince dağıldılar. Utbe'nin ağladığını gören adam, gördüğü şeyi **Abdolvâhid'e** anlattı. **Abdolvâhid** ona; "Anam, babam sana feda olsun! Herkes yemek yerken sen neden ağladın?" dedi. Utbe, "Cennet ehlinin sofralarını, hizmetçiler başlarında olarak hatırladım" dedi. **Abdolvâhid**, öyle bir hıçkırdı ki, bayılarak yere düştü.

Secef diyor ki :

Husayn b. el-Kâsım şöyle anlattı : "O günden sonra, **Abdolvâhid'in**, evine insan davet ettiğini görmedim. Ne doyunca-ya kadar yemek yedi, ne de kanıncaya kadar su içti. Dizleri görünecek şekilde güldüğünde, çeker giderdi."

Utbe ise, çok az yiyeceğine, çok az içeceğine, gece gündüz çok az uyuyacağına dair Allah (c.c)'a söz verdi.

Adamlarından biri ona; "Ya Utbe! Geceleyin uyuma, gündüzleyin, namaz kılınması helal olmayan vakitlerde uyu" dedi. Utbe dedi ki : "Ey Allah (c.c)'ın kulu, ben o zaman Allah (c.c)'ı aldatmak için hile yapmış olmaz mıyım? Ben ne gece, ne de gündüz yenik düşmeden uyumam."

Utbe'nin Giysisi, Sıradan Biri Gibi Gözükmekten Hoşlanması, Kabristanda Kabristanda Zengin Birine Verdiği Anlamlı Ders, Pazarda Kendi Kendine Konuşarak Nefis Muhasebesi Yapması, Ölümünden Hem Korkması Hem de Haz Duyması

Abdurrahman b. Mehdi anlatıyor :

Yusuf b. Atıyye'ye : "Utbe nasıl giyinirdi?" dedim. Dedi ki : "İki tane tozlu elbise giyerdi. Birisini altına, diğerini üzerine giyerdi. Onu görsen; 'bu, ırgatlardan birisi' derdin."

Ahmet b. Züheyr el-Mervezî, anlatıyor :

Utbe bir gün arkadaşlarıyla beraber, bir kayığa bindi. Kayıkçı, bazılarıyla kayığı dengelemek istedi. Gözünde, Utbe'den daha avam birisini bulamadı. Utbe'nin omzuna vurdu ve; "Düzgün dur!" dedi. Utbe; "Gözünde, onların içinde beni en düşük gösteren Allah (c.c)'a hamdolsun" dedi.

Süleyman b. Ali adamlarından birine :

"Vah! Vah! Sana! Nerede Basra halkının hayran olduğu Utbe?" dedi. Sonra maiyetindekilerle kabristana geldi. Utbe'yi başını eğmiş, elinde bir çöple toprağı egelerken buldu. Ona selam verdi. Utbe; "Ve aleyküm selam ve rahmetullah ve berakâtühü" dedi. Süleyman; "Ya Utbe nasılsın?" dedi. Utbe; "İki hal arasında bir haldeyim" dedi. Süleyman; "Nedir o iki hal?" dedi. Utbe; "Allah (c.c)'a hayırla mı, yoksa şerle mi varacağız?" dedi. Sonra başını eğdi. Toprağı eşelemeye başladı. Süleyman b. Ali, "Görüyorum ki Utbe kendini kurtarmış, bizim ne içinde sabahladığımıza, akşamladığımıza aldırıyor" dedi. Sonra Süleyman; "Ya Utbe sana iki bin dirhem verilmesini emrediyorum." dedi. Utbe; "Ya emîre'l-müminîn, benim bir ihtiyacımı görmen karşılığında kabul edeceğim" dedi. Süleyman; "Kabul" dedi ve sevindi. "İhtiyacın nedir?" dedi. Utbe; "Beni ikibin dirhemden muaf etmendir" dedi. Süleyman; "dediğini yaptım" dedi. Sonra ağlayarak ondan uzaklaştı ve şöyle dedi : "Utbe'nin bizim içinde bulunduğumuz şeyleri yapmaya gücü varken vazgeçti."

İbrahim b. Abdurrahman, Mudar'dan rivâyet ediyor :

Bir adam Abdulvâhid b. Zeyd'e : "Ey Ebu Ubeyde, yolda giderken, kendi nefsiyle meşgul olan birisini gördün mü? Öyle ki; işlerinin çokluğundan, kendisiyle konuşanı bilmiyor" dedi. O da; "Bir adamdan başkasını tanımıyorum. O da şimdi bize geliyor" dedi. Onlar öyle konuşurlarken, Utbe geliverdi. Yolu pazara doğruydı. Utbe'ye : "Ya Utbe yolda kimi gördün? Kiminle karşılaştın?" dedi. Utbe; "Hiç kimseyi görmedim" dedi.

Ebu'l-Muhâcir el-Kaysî rivâyet ediyor :

Utbe şöyle dedi : "Ölümü temenni etmekten yasaklanmış olmasaydık; onu temenni ederdim." Dedim ki : "Neden ölümü temenni ederdin?" Dedi ki; "Ölümde benim için iki güzel haslet vardır." "Nedir onlar?" dedim. "Kötülerle beraber olmaktan kurtulmak, iyilerle komşu olmak ümidi." dedi. Sonra ağladı ve; "Estağfirullah, şeytanla demirden bir zinceye bağlanıp, sonra cehennem ateşine atılmamam için bana ne teminat verecek?" dedi, sonra bayıldı.

Üç Çılgılla Bölünen Gece, Gecenin Güzel Duası, Seher Vakti Ağlamak, İlahi Sevginin Sıcağı, Soğuğu, Yağmuru ve Kışı Unutturması

Cafer b. Muhammed rivâyet ediyor : Utbe geceyi üç çılgık atarak bölüyordu. Gece namazını kılıyor, sonra kafasını dizlerinin arasına koyup düşünüyordu. Gecenin üçte biri geçince bir çılgık atıyor, sonra kafasını dizlerinin arasına koyuyor, düşünüyordu. Seher vakti geldiğinde bir çılgık atıyor, "Allah!" diyordu. Bu durumunu Abdülazîze anlattım. Bana dedi ki : *"Ben bu halini bazı Basralılar'a anlattım. Bana; 'Onun çılgılığına bakma; fakat iki çılgık arasında yaptığı işe bak' dediler."*

Süleyman en-Nahîf, anlatıyor :

Bir gece, Utbe'yi gözetledim. O gece şu kelimelerden fazla bir şey söylemedi : *"Allah'ım, bana azap etsen de, rahmet etsen de; seni severim."* Tan yeri ağarana kadar bu sözleri hem tekrarlardı, hem ağladı.

Muhammed b. Fehd el-Medîni, rivâyet ediyor : Uzun gecelerde namaz kıları. Namazını kıldığında kafasını kaldırır ve şöyle derdi : *"Efendim, bana azap etsen de, affetsen de, seni severim."*

Müslim b. Arfece el-Anberî, Anbese el-Havvas'dan rivâyet ediyor : Utbe, beni ziyaret ederdi. Benim yanımda gecelediği de olurdu. Bir gece yanımda kaldı. Seher vaktinde çok ağladı. Sabah olunca ona; *"Senin ağlamanla kalbim çok ürktü. Bu ağlayış niyedir, böyle kardeşim?"* dedim. Utbe;

"Ya Anbese, vallahi, kıyamet günü, amellerin Allah (c.c)'a arz oluşunu hatırladım" dedi. Sonra düşecek gibi oldu. Onu kucakladım. Gözlerine bakmaya başladım. Fıldır fıldır yerinde dönüyordu, iyice kızarmıştı. Sonra kanı alevlendi, haykırmaya başladı. Onu; *"Utbe, Utbe"* diye çağırdım. Bana hafif bir sesle cevap verdi : *"Amellerin Allah (c.c)'a arz gününü hatırlamak, âşıkların mafsallarını koparı"* dedi. Bu sözü tekrar tekrar söyledi. Sonra hıçkırı hıçkırı ağlamaya başladı. Şöyle diyordu : *"Mevlam, acaba seni sevene azap eder misin? Sen Hay ve Kertimsin!"* Bu sözleri tekrar tekrar söyledi. Vallahi sonunda bizi de ağlattı.

İbrahim b. Abdurrahman b. Mehdi, anlatıyor :

Muhalled b. el-Hüseyn'in yanında, Utbe ve arkadaşı Yahya el-Vâsıtî anıldı. Muhallid dedi ki : *"Sanki onları peygamberler yetiştirmiş."*

Osman b. Ammara, Utbe'den rivâyet ediyor :

"O'nun (Allah c.c) sevgisi, kimin kalbine yerleşirse, ne sıcak, ne soğuk hisseder." Abdurrahim diyor ki : "Mânâsı : Allah (c.c) sevgisi, kimin kalbine yerleşirse, onu meşgul eder. Öyle ki, soğuktan sıcağı, ekşiden tatlıyı ayırt edemez."

İlâhî Sevgi, Dünyevî Sevgi, Hüzün Sahibi Olmak İçin Dua ve Utbe'nin Kerâmetleri

el-Hasen b. Ebi Cafer, Utbe'den naklediyor :

"Kim Allah (c.c)'ı bilirse, O'nu sever. Kim Allah (c.c)'ı severse, O'na itaat eder. Kim Allah (c.c)'a itaat ederse, Allah ona ikram eder. Kime ikram ederse, O'nu yakınına yerleştirir. Kimi yakınına yerleştirirse, ne mutlu ona! Ne mutlu ona! Ne mutlu ona!" Bunları tekrarladı durdu. Sonunda bayılarak yere düştü.

Utbe der ki : *"Kendisine zarar veren şeyle sevinen, mutlu olan insan, nasıl islah olur?" (Zarar veren şeyle, dünyayı kastediyor) "O, hem zarar verir, hem sevindirir."*

Abdullah b. el-Mübeşşir anlatıyor :

Utbe, Rabbine hüzünlü bir ses, bol gözyaşı, uğraşmadan bir gıda vermesi için dua etmiş. Bundan olsa gerek, okuduğu zaman ağlar ve ağlatırdı. Gözyaşları, bütün zaman akardı. Evine döndüğünde, yiyeceğini hazır bulurdu. Nereden geldiğini bilmezdi.

Cüneyd b. Davud, anlatıyor :

Muhammed b. Hüseyn, İbrahim b. Edhem ve Utbe'yle ülfet edip yar ve handan oldu. Ona denildi ki : *"Hangisi daha faziletli idi? Utbe mi yoksa İbrahim mi?" Dedi ki : "Gözlerim Utbe'den daha faziletli bir adam görmedi."*

el-Halil b. Amr es-Sükkerî anlatıyor :

Mehdi b. Meymûn'u şöyle derken işittim : Gecelerden bir gece, çöle çıktım. Baktım ki Utbe de oradaydı. Bana dedi ki : *"Geldin*

mi? Allah (c.c)'a seni buraya getirmesi için dua ettim." Dedim ki : *"Allah (c.c)'a dua et de; bize taze hurma yedirsin."* Dua etti; baktım ki, bir sepet dolusu taze hurma.

Abdulhâlık el-Abdî anlatıyor :

Utbe'nin ibadet ettiği bir ev vardı. Şam'a gittiğinde evi kilitle-di ve şöyle dedi : *"Ölüm haberim gelene kadar açmayın."* Katlinin haberi gelince evini açtılar, içinde kazılmış bir kabir ve bir demir kelepçe buldular.

Abdullah b. Sumayt anlatıyor : Utbe, babamın yanına gelirdi. Bizimle beraber bütün namazları kılardı. Babam, yatsı namazını kıldığında, yanına gelirdi. Sonra ondan kaçardı. O şöyle derdi : *"Ey Ebu Ubeydullah, seni görmediğim zaman, gece bana uzun geliyor."* Babam; *"Git yavrurum, ben gecenin sana zarar vermesinden korkuyorum"* derdi.

Utbe'nin Atâ'dan Hediye Alışı ve Öldükten Sonra Rüya-lara Girişi

İbrahim b. Abdurrahman, anlatıyor :

Yusuf b. Atıyye'den işittim. Ona; *"Atâ es-Süleymt, kimse-den hediye kabul eder miydi?"* dedim. *"Evet, Utbetü'l Gulam'dan"* dedi. Dedim ki : *"Ona ne gibi şeyler hediye ederdi?"* Dedi ki : *"İçin-de zeytin ve turşu olan bu filistin küplerini hediye ederdi. Küpleri elinde, elbisesinin altında getirirdi."*

Kudâme b. Eyyub el-Ateki (Utbe'nin adamlarından biriydi, anlatıyor : Utbe'yi rüyamda gördüm. *"Ya Utbe, Allah (c.c) sana ne yaptı?"* dedim. *"Ya Kudâme, evindeki yazılı şu duayla cennete girdim"* dedi. Sabah olunca, evime geldim. Baktım ki, evin duvarında, Utbe'nin yazısı vardı. Şöyle yazıyordu : *"Ey sapmış kimselere hi-dayet eden! Günahkârlara rahmet eden! Ayağı sürçenlerin sürçme-lerini affeden! Bu, çok tehlikeli kuluna ve bütün müslümanlara rahmet et! Bizi Merzûk (rızklandırılmış) canlılarla, peygamberler-den, siddiklerden, şehidlerden, sâlihlerden eyle. Ey âlemlerin Rab-bi! Kabul et!"*

BIŞR B. MANSUR ES-SÜLEYMÎ (R.H)⁽¹⁾

Bişr b. Mansur es-Süleymî Allah (c.c)'a çok ibadet eden, çok bilgili, kederli bir zattı. Allah (c.c) ona rahmet eylesin. O, yalnızlığı ve zikretmeyi severdi. Fitne ve tehlikelerden kendini korurdu.

Kur'ân'la Hemhâl Olmak, Bişr'in İnsanlarla Sohbetten Hoşlanmaması, Muhtaç Olsad a İstemeyi Sevmemesi, Ailelere Selam Göndermek, Kötü Ahlaktan Sakınmak, Bişr'in Yüzünü Görenin Âhireti Hatırlaması

el-Abbas b. el-Velid b. Nâsır anlatıyor :

İkindiden sonra, Bişr'e gittik. Bizi karşılamaya çıktığında isteksiz gibiydi. Dedik ki : *"Ey Ebu Muhammed, seni bir işinden alıkoymuş olmayalım."* Zayıf bir sesle karşılık verdi, şöyle dedi : *"Sizden bir şey saklamıyorum, Kur'ân okuyordum"* (Yani beni meşgul ettiniz) Sonra bize şöyle dedi : *"Kiminle karşılaşsam, bir kazancım olmuyor"* veya buna benzer bir şey dedi.

Bişr b. Mansur, bütün vakitlerde (nafile) namaz kılmayı severdi; vakit tercih etmezdi.

Abdurrahman anlatıyor :

Ben, Ebu'l-Hâsib Abdullah b. Sa'lebe ve Bişr b. es-Seriyy, Bişr b. Mansur'dan, onu evinde ziyaret etmek için randevu aldık. Evine geldiğimizde, bize şöyle dedi : *"Ben sizin bana gelmeniz hakkında, Allah (c.c)'a istihare ettim. Kalbime ağır basan taraf gelmemenizdi."*

Abdurrahman anlatıyor :

Bişr bir ihtiyacını görmek için bir gün bana geldi. Dedim ki : *"Neden haber salmadın? Ben sana getirirdim."* *"Hayır, ihtiyaç sahibi benim."* dedi. Ona binmesi için bir binek hayvanı teklif ettim. Dedi ki : *"Nefsimi bu âdete alıştırmak istemiyorum."*

İsa b. Cafer bir su havuzu yaptı. Bişr onun suyundan içmezdi. Irmağa bir cariyesini gönderirdi, o ona, oradan bir testi su getirirdi.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.6, s.239.

Bişr b. Mansur, hakkı olmayan yere çadır yapan adamdan bir şey satın almaktan hoşlanmazdı.

Ammara b. Yahya Ebu Hamza anlatıyor :

Abdurrahman b. Mehdî'ye; *"Bir adam bir adamın ailesine selam verebilir mi?"* dedim. *"Evet!"* dedi. **Bişr b. Mansur** -onun gibisini görmedim- bize geldiğinde ailemize selam gönderirdi. Kardeşliği korumak dindendir. Cömertlik dindendir.

Abdurrahman'a; *"Yemek yiyen bir topluluk, kendilerine selam veren fâsık, fâcir bir adamı yemeğe davet edebilir mi?"* dedim. *"Evet!"* dedi. **Bişr b. Mansur** bana şöyle dedi : *"Ben yemeğime fâsık ve fâcir adamı davet ederim. Çünkü bence onun yemeğimi yemesi köpeğin yemesinden daha iyidir."*

Abdurrahman diyor ki : *"Kişi, haramdan sakındığı gibi, kötü ahlâktan da sakınsın."*

Gassân b. el-Fadl anlatıyor :

İnsanlar, **Bişr b. Mansur'u** gördüklerinde Allah (c.c)'ı zikrederlerdi. Onun yüzünü gördüğün zaman âhireti hatırlardın.

Bişr'in Herkese Dua Edişi, Fazla Parayı Sevmemesi, Çocuklarına Hasır Örmeyi Öğretmesi, Namaz Vakti Camide İftitah Tekbirini Kaçırmaması, Az İnsanla Tanışmayı Tavsiye Edişi ve Namazı Uzun Kılışı

Ebu İshak eş-Şâmî anlatıyor :

Bir adam, bana şöyle dedi: *"Bu sene, Bişr b. Mansur ve Muhammed b. Yusuf, hacca geldi. Ben onun bu sene, bütün hacılara dua edeceğine inanıyorum!"*

Şakîk el-Usturî, **Bişr b. Mansur'a**; *"Senin yüzbin dirhem olsa sevinir miydin?"* Dedi ki : *"Gözlerimin kör olması, benim için ondan daha sevimlidir."*

Bişr Bedevî bir adamdı. Çocuklarına hurma vs. yapraklarından hasır örmeyi öğretti.

Esyed b. Cafer anlatıyor : **Bişr**, camide birinci tekbiri hiç kaçırmazdı. Mescidimizin önünde bulunan bir dilenciye bir şey vermeden ayrılmazdı, mutlaka verirdi. Bana onu yıkamamı veya defnet-

memi vasiyet etti. Onun arkadaşlarından birini gördüğü zaman, yerinden kalkardı ve elini sıkardı. **Bişr** bana; *"Fakihlere ve kassaslara gelenler, gelmeyenlerden daha yufka yüreklidir"* dedi.

Abdülhâlık Ebu Humâm ez-Zehrânî rivayet ediyor : **Bişr b. Mansur** şöyle dedi : *"Az insanla tanış, çünkü ne olacağını bilemezsin. Kıyâmet gününde, bir ayıbın ortaya çıkarsa, seni bilen az olur."*

Sehl b. Mansur, anlatıyor :

Bişr bir gün namaz kılıyordu. Namazı uzattı. Kendine bakan bir adamı farkettil. Ona döndü, şöyle dedi : *"Bende gördüğün şey hoşuna gitmiyor mu? İblis, Allah (c.c)'a 'şu, şu kadar, şu kadar ibadet etti' der"* dedi.

**Bişr'in Sohbet Toplantılarında Dikkat Çekmeyi Sevme-
mesi, Ölünce Rüyalara Girmesi, İnsanlara Ölümü Hatırlata-
rak Öğüt Verişi**

Abdurrahman b. Mehdî anlatıyor :

Bişr b. Mansur'a; *"Biz iyi ve bereketli bir mecliste oturuyoruz"* dedim. *"O ne güzel meclistir"* dedi. Ona; *"Bazen benim yanıma kimse oturmuyor, ben de tasalanır gibi oluyorum"* dedim. *"Eğer senin yanına oturulmasını arzu ediyorsan, bu meclisi terket"* dedi.

Züheyr es-Sicistânî Ebu Abdurrahman rivâyet ediyor :

Bişr b. Mansur'u şöyle derken işittim : *"Hiç kimsenin yanına oturmam. Hiç kimse de benim yanıma oturmaz. Ya ben onun yanından kalkarım, ya da o benim yanımdan kalkar. Benin onun yanına oturmamamın veya onun benim yanıma oturmamasının benim için daha hayırlı olduğunu anladım."*

Bişr b. el-Mufaddal anlatıyor :

Bişr b. Mansur'u rüyamda gördüm. *"Ey Ebu Muhammed, Allah (c.c) sana ne yaptı?"* dedim. *"Durumu, nefsim yaptığım işkenceden daha basit buldum"* dedi.

Muhammed b. Kudâme anlatıyor : **Bişr b. Mansur'a**, ölümü yaklaştığında şöyle denildi : *"Borcunun ödenmesi için vasiyet et"* Dedi ki : *"Ben Rabbimden günahımı affetmesini umuyorum,*

borcumun ödenmesini ummayacak mıyım?" Ölünce, bazı din kardeşleri onun borcunu ödediler.

İbni Uyeyne rivâyet ediyor :

Bişr b. Mansur'a bir adam, "Bana nasihat et" dedi. Bişr; "Seni ölüm askerleri bekliyor" dedi.

Bişr'den Gelen Hadisler

Bişr b. Mansur, çok hadis rivâyet etmiştir. Hadis rivayet ettiği kimseler içinde imamlar ve meşhurlar da bulunmaktadır..

Bişr b. Mansur, Süfyan'dan, o Süheyb'den, o babasından, o Ebu Hureyre (r.a)'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor :

"Din, öğütten ibarettir, din öğütten ibarettir, din öğütten ibarettir." "Ya Rasûlallah, öğüt kimler içindir?" dediler. Dedi ki : "Allah için, Rasûlü için, kitabı için, müslümanların büyükleri ve avâmı içindir." (Garîb Hadis)

Bişr b. Mansur'un, Züheyr b. Muhammed'den, onun Süheyb'den, onun babasından, onun da Ebu Hureyre (r.a)'den rivâyet ettiğine göre; Ensar'dan bir adam, Rasûlullah (s.a)'ı (yemeğe) davet etti. Biz de onunla beraber gittik. Hz. Peygamber (s.a) yemeğini yeyip ellerini yıkayınca şöyle dedi : "Yediren Allah (c.c)'a hamdolsun. Bize nimet verip, hidayete erdirdi. Bizi yedirdi ve suladı, bizi her güzel belayla sınadı. Elhamdülillah! Rabbim ne terkedilmiştir, ne mükafatlandırılmıştır, ne küfredilmiştir, ne de ondan müstağni olunur. Bize yemekten yediren, içecekten içiren, çıplaklığımıza örten, sapıklıktan hidayete erdiren, karanlıktan kurtaran, yarattıklarının bir çoğuna karşı üstün kılan, âlemlerin Rabbine hamdolsun!"

Bişr b. Mansur'un, İmrân b. Abdullah'dan, onun Abdullah b. Osman b. Haysem'den onun Said b.Cübeyr'den, Onun da İbni Abbas (r.a)'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur :

"Allah (c.c) kıyâmet gününde Hacerü'l-Esved'i diriltir. Onun, gören iki gözül ve konuşan akıcı bir dili vardır. Diliyle kendisine sadakatla el sürenlere şahitlik yapar." (Garîb Hadis)

Bişr b. Mansur'un Ömer b. Nehban'dan, onun Ebu Şedad'dan, onun da Câbir b. Abdullah (r.a)'tan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur :

"Üç şey vardır ki, kim imanla beraber onlarla kıyâmete gelirse, cennete hangi kapıdan dilerse girer, dilediği hâri kızıyla evlendirilir! Kim gizli bir borç ödesse, her namazın sonunda on kez 'Kul Hu-vellahu Ahad'i okursa ve kâtîlini affederse" Ebu Bekir (r.a); "Ya Rasûlallah, bir kez okusa?" dedi. Rasûlullah (s.a); "Bir kez okusa da" dedi. (Garîb Hadis)

ABDÜLAZİZ B. SELMAN (R.H) ⁽¹⁾

Abdülaziz b. Selman (r.h) üzüntüden aklını yitirmiş, kimse-siz kalmış, suya varmışken susuz kalmış bir zattı. Korku onu bit-kin, tâkatsiz düşürmüş, ümit onu teselli etmişti.

Ebu Tarık et-Tebbân anlatıyor :

Abdülaziz b. Selman, kıyâmet ve ölüm anıldığında, çocuğu-nu kaybetmiş kadın gibi feryad ederdi. Öyle feryat ederdi ki, etra-findakiler de feryad ederdi. Meclisinin etrafından bir veya iki ölü kaldırıldığı da olurdu.

Mesma b. Âsım, anlatıyor :

Ben, Abdülaziz b. Selman, Kilâb b. Cerir ve Selman b. el-A'rac, bir sahilde geceledik. **Kilâb** ağladı, öyle ağladı ki, ölmesin-den korktum. Sonra **Abdülaziz** de ağladı. **Selman** da ağladı. Ben-de -vallahi onlar ağladıkları için - ağladım. Onları ağlatan neydi bilmiyordum! Daha sona **Abdülaziz'e** *"Bu güzel gecende seni ağla-tan nedir?"* dedim. Dedi ki : *"Vallahi, ben denizin dalgalarına bak-tım, dalgalanıyor ve çalım atıyor. Cehennem ateşinin tabakalarını ve gürültülerini hatırladım. İşte beni ağlatan budur."* Sonra **Kilâb ve Selman'a** sordum. Onlar da buna benzer cevap verdiler. Toplu-mun içinde benden hayırsız yokmuş. Ben onlar ağladığı için ağla-mıştım, onların kendilerine yaptıkları işkenceden ötürü acıdığım için.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.6, s.243.

Ölümü Bilenin Dünyadaki Aymazlığı, Teheccüde Kalan Cinler ve Geriye Kalan Mağara

Abdülaziz b. Selman'ın oğlu Muhammed anlatıyor :

Babamı şöyle derken işitirdim : *"Ölümü bildiği halde, dünyada gözü aydın olana şaşarım. Nasıl olur da dünyada hoşnut olur veya nasıl olur da dünyada kalbi parçalanmaz?"* Sonra çığlık attı ve bayılarak yere düştü.

Ebu Akıl Zeyd b. Akıl anlatıyor :

Mutarریف es-Seferfıy, Abdülaziz b. Selman'a şöyle derken işittim : Rüyamda, bir kişiyi, Basra Camisi'nin ortasında şöyle derken işittim : *"Ölümü hatırlamak, muttakilerin kalplerini titretirdi. Vallahi, onları üzüntüden şaşkın şaşkın görürsün."* Abdülaziz bayılarak yere düştü.

Abdülaziz b. Selman'ın oğlu Muhammed anlatıyor :

Babam ibadet etmek için geceleyin kalktığında, evde çok şiddetli bir gürültü ve ağızdan çıkarılan su sesleri duyulurdu. Onunla, teheccüd namazı kılmak için uyanan cinleri gördük.

Ahmet b. el-Havâri anlatıyor :

Abdülaziz er-Râsibî'ye -Râbia ona *"âbidlerin efendisi"* dedi- şöyle denildi :

"Lezzet aldığın şeylerden ne kaldı?" "İçinde yalnız başıma kaldığım bir mağara" dedi.

Abdülaziz'den Gelen Bir Hadis

Abdülaziz, Mâlik b. Dinar (r.a)'dan rivâyet ediyor :

Enes (r.a)'ın yanındaydım. Yanına bir ihtiyar adam geldi, ondan izin istedi. Yerinden kalktı, yaşlılıktan dolayı bastonuna dayandı ve şöyle dedi : *"Ey Ebu Hamza, ben seni, bugün arasında bulunduğun kavim gibi olmayan bir kavmin arasında bilirdim!"* Dedi ki : *"Ey kardeşim, çünkü Allah (c.c), (kötülükten) sakınanlar ve güzel amel edenlerle beraberdir."* ⁽¹⁾

(1) Nahl, 128.

MUTAHHİR ES-SA'DÎ (R.H) ⁽¹⁾

Keşif ehlinde Abdülaziz b. Selman anlatıyor :

Mutahhir es-Sa'dî ilâhî sevgi ile yanan biriydi. Altmış sene boyunca hep Allah'a kavuşmanın özlemiyle ağlamış, ağlamıştır. O, şöyle derdi :

"Bana şöyle bir manzara gösterildi. Misk kokan bir nehrin kıyısındayım. Nehir boyunca inci ve altın gibi parlak, göz kamaştırıcı ağaçlar var. Birden karşıma gayet çekici ve güzel giyimli genç kızlar çıkıyor ve hep bir ağızdan şöyle diyorlar :

"Tüm yaratıkların diliyle yüceltilen Allah ne büyüktür.

Tüm mekanları ilmiyle dolduran Rab Teâlâ hiçbir yaratığa benzemez.

Tüm zamanlarda var olan Allah ne yücedir' Ben merakla soruyorum : 'siz de kimsiniz?' diye 'Rahman olan Yüce Rabbin yaratıklarından bir taife. O'nun yüceliğine akıl sır ermez!' diyorlar.

'Peki, ne yapıyorsunuz burada?' diyorum. Şöyle diyorlar :

*'Biz Muhammed'in Rabbi tarafından yaratıldık,
Geceleyin uyumayan gönlü zenginler için,
Onlar Rabba yalvarır, sadece O'na eğilir,
İnsanlar uykudayken onlar dipdirdir.
Dünyanın ne derdi ne de zevki, onların değildir.'*

Bana bu beyitlerle cevap verince ben yine merakla soruyorum :

'Peki kim bu şanslı kullar? Allah onların gözlerini sizinle ışıldatacak!'

'Yoksa sen onları hâlâ tanımıyor musun?' diyorlar.

'Hayır. Nerden bileyim?' diyorum.

'Bu bahsettiklerimiz; geceleyin tefekkür eden, Kur'ân okuyan, uykusuz kullardır.' diyorlar."

Allah rahmet eylesin.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.256.

KÜLLAB B. CERÎ (R.H) ⁽¹⁾

Hâkim b. Cafer rivâyet ediyor :

Ebu Seyyar, Küllab'ın ahvalini anlatıyordu. Onun bazan cezbeyle gelip bağırışlarını ve uzun ağlayışlarını nakletti. Bu ümmet içinde hiç duymadığım bir adamı anlatıyordu sanki. Ben şöyle sordum :

"Peki ey Ebu Seyyar! Bu adamın gecesi nasıldı?" Ebu Seyyar şöyle dedi :

"Gecesi mi? Bir gece onu takip ettim. Irmak kıyısında dolaşmaya başladı. Gün batımından sabahlara kadar ağladı ve çığlık attı. Ben onun bu haline şaşırıp ve sordum : 'Allah sana merhamet nazarıyla baksın, gece boyunca seni seyrettim, ne yapıyorsun böyle?' Küllab şöyle cevap verdi: 'Ey Ebu Seyyar! Ben Allah'a yalvarmıyayım da ne yapayım? Başkasından mı yardım isteyeyim?' Küllab bu sözleriyle beni de ağlatmıştı."

ABDULLAH B. SA'LEBE (R.H)⁽²⁾

Abdullah b. Sa'lebe el-Hanefî, yolunu şaşırmış bir âşık, durmadan ağlayan bir zattı. Sevgi, onu kara sevdaya düşürdü. Allah (c.c)'a yakınlık, onu kul köle etti, şaşırttı.

Ebu Urve -Abdullah b. Sa'lebe'nin komşusuydu- anlatıyor :

Abdullah ağladı, öyle ağladı ki yanaklarında gözyaşlarının izleri kaldı. O şöyle derdi :

"Bütün insanlar için avlularında, bir kabristan vardır.

Onlar eksilirler; kabirler ise artar.

Onlar, canlıların komşularıdır.

Onların ziyaret yeri yakındır, onlarla buluşma yeri ise uzaktır."

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.256.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.245.

Muhammed b. Ali el-Hâşimî rivayet ediyor :

Abdullah b. Sa'lebe şöyle dedi : "Gece olduğunda, Allah (c.c) seni bekçileriyle korur. Sabah olduğu zaman, onun yasakladıkları şeyleri yapmaya gidersin. Onun sana yaptığının tersini yaparsın. Gece olduğu zaman, bekçilerini sana iade eder; senin işlediğin günahlar buna mâni olmaz. O ne kadar merhametlidir !

Abdussamed b. Muhammed, babasından rivâyet ediyor :
Abdullah b. Sa'lebe şöyle dedi :

"İlâhî! Kereminden olsa gerek; sanki sana itaat ediliyor, isyan edilmiyor. Bundan ötürü sana isyan edildiği halde, sanki sen görmüyorsun. Hangi zamanda bu arzın sakinleri sana isyan etmedi? Vallahi, sen ise, onlara bol bol iyilikler ihsan ettin."

Yusuf b. Ebî Abdullah rivâyet ediyor :

Abdullah b. Sa'lebe el-Haneffîyi şöyle derken işittim : "Gülüyor musun? Belki kefenin şu anda hazır durumda !"

NÂŞİRE B. SAİD EL-HANEFÎ (R.H) ⁽¹⁾

Ebu Seyyâr anlatıyor :

Abdülaziz b. Selman ile beraber **Nâşire b. Said'e** gittik. Ağlamaktan gözleri çökmüştü. İzin istedik, içeri girdik. **Abdülaziz** selam verdi. Selamı alan **Nâşire** hemen;

"**Ebu Muhammed** sen misin?" diye sordu.

"Evet benim. **Ebu Muhammed Abdülaziz'im**" dedi. **Nâşire**; "Söyle bakalım, hangi rüzgar attı seni buraya?" diye sordu. **Abdülaziz**; "Günahlarımız için ağlamaya geldik" dedi.

Nâşire, **Abdülaziz'in** bu cevabıyla hüzne kapıldı. Sonra ansızın dondu kaldı ve bayıldı. **Abdülaziz** onun başında beklemeye başladı. Biraz sonra ev halkı da odaya doluştu. Ağlamaya başladılar.

Allah rahmet eylesin.

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safoe*, c.3, s.267.

GÂLİB EL-KATTAN (R.H)⁽¹⁾

Gâlib b. Hattab el-Kattan, kalp gözü açık, Rabbine devamlı yalvaran ve insanlara öğüt veren biriydi.

Galib'in İbadeti ve Hikmetli Sözleri

Cafer, Gâlib el-Kattan'ın şöyle dua ettiğini anlatıyor : *"Allah'ım! Şu dünya yurdundaki yabancılığımıza ve gurbetlik oluşumuza acı! Ölüm geldiğindeki sarsıntımıza acı! Mezardaki ıssızlığımıza acı! Ellerimizi açtığımız, çığlık çığlığa kaldığımız ve senin önünde elpençe divan durduğumuz o günde bize acı!"*

Mufaddal b. Nuh er-Râsibî, Gâlib'ten aktarıyor :

Arazilerimi kontrol edip dönmüştüm. Yorgun ve halsizdim. Başımı yastığa koyduğumda yatsı ezanı okunuyordu. *"Hadi namaza kalk"* dendiye de kalkmaya üşendim ve uyudum.

Sonra geceleyin kalktım, abdest alıp namaza durdum. Kendi kendime; *"Her ne kadar cemaati kaçırdıysam da geceyi kaçırmadım ya.."* diyordum. Namazımı bitirdim ve başımı yastığa koydum.

Rüyamda çimenden bir yataktaydım. Birisi; *"Hepsi dört dinardı"* diyerek benim yanbaşımda olan dinarlarımı arıyordu. Çıkardım ve adama uzattım paraları. Adam orah bile olmadı, kabul etmediği gibi şu sözleri ekledi : *"Eğer onları aradığım yerde bulsaydın ve bana verseydin, alırdım senden..."*

Uyandığımda **Muhammed b. Sîrîn'e** gittim, ona bu rüyamı anlattım. Bana;

"İşte o, senin üzerine uyuduğun, cemaatle kılmadığın namazdı" dedi.

Eyyub b. İmran, Gâlib el-Kattan'dan aktarıyor :

Yatsı namazını cemaatle kılamamıştım. Bundan ötürü Allah'ın fazlına lâyık olayım diye yirmibeş defa kıldım yatsıyı.

Uyudum. Rüyamda kendimi gayet gösterişli, diri bir küheylan üzerinde gördüm. Başkaları ise tahterevanlar üzerinde salına salı-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.6. s.182.

na gidiyorlardı. Onlara yetişmeye çalışıyor, atımı koşturuyor ama bir türlü erişemiyordum. Birisi bana dedi ki :

"Onlar namazı cemaatle kıldılar... Sen ise tek kıldın."

Gâlib anlatıyor :

Hasan'ı rüyamda gördüm. Sultanlar ve efendiler yolunda ilerliyordu. Aramıza küçük bir nehir girdi. Elinde bir tutam reyhan vardı. Kollarını gür bir kaynağa sokuyor, sular ellerini öpüyordu. Sordum;

"Bana küçük, basit ama ecir çok büyük bir amel söyler misin?" Cevap verdi :

"Kalbine öğüt ver! Dilin Allah'ı ansın!"

Cafer b. Süleyman, Gâlib el-Kattan'dan aktarıyor :

Yusuf (a.s.)'un sıkıntısı arttıkça artıyor, hapis süresi uzuyordu. Elbiseleri kirlenmiş, saç başı toz içinde kalmıştı. İnsanlar ona eziyet ettiğinde şöyle dua ediyordu.

"Allah'ım! Başıma gelenleri sana şikayet ediyorum. Arzuhalim sanadır. Beni sattılar, paramı aldılar ve beni hapsedtiler. Allah'ım! Bana bir çare, bir çıkış yolu ver." Allah Teâlâ da onu kurtardı.

Gâlib, Bekir b. Abdullah el-Müzenî'den naklediyor :

"Kim güle oynaya günah işlerse, ateşe ağlaya ağlaya girer."

Gâlib'den Gelen Hadisler

Gâlib, Hasan'dan, Bekir b. Abdullah'tan ve diğerlerinden hadis rivâyetinde bulundu.

Gâlib, Bekir b. Abdullah'tan, o da Enes b. Mâlik'ten aktarıyor :

Rasûlullah (s.a) ile namaz kılıyorduk. Şiddetli sıcak vardı. Birisi alnını yere koyamayınca giysisini serdi. Böylece secde etti.

Abdurrahman es-Sülemî, Gâlib'ten, o Bekir'den, o da Enes'ten rivâyet ediyor :

"Peygamber (s.a) ile beraber öğle namazlarını kılarken sıcakın

zararından korunmak için secde ettiğimiz yere elbiselerimizi koyardık.”

Gâlib, Bekr b. Abdullah'tan, o da İbni Ömer'den naklediyor:

Mümin bir kulu (kasten) öldüren adam için, “*Bu kesinlikle cehennemlik*” derdik. Aynı şekilde büyük günah işleyen için de, o günah üzerine ölürse “*cehennemlik*” derdik. Nihayet; “*Allah, kendisine ortak koşulmasını elbette bağışlamaz. Bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse derin bir sapıklığa sapmıştır.*”⁽¹⁾ âyeti nazil oldu. Bundan sonra önceki saydığım günah sahipleri (mümini öldüren ve büyük günah üzere ölen) için “*Cehennem şartı!*” demedik. Onların affedileceğini umuyor, ama aynı zamanda korkuyorduk.

Galib, Hasan'dan o da Enes'den rivâyet ediyor :

Peygamber (s.a) buyuruyor ki : “*Sizden biri Allah'a el açıp helal şeyler isteyince, Allah (c.c) onun eline hayır (iyilik) doldurur.*”

Gâlib el-Kattan, Hasan'dan, o da Enes b. Mâlik'ten aktarıyor :

Kıyâmet günü insanlar hesaba çekilmek için dikildikleri bir sırada, ucundan kan damlayan kılıçlarını omuzlarına atmış bir grup gelir. Cennet kapısı önüne yığılırlar. Bunlar da kim? diye herkes birbirine sorar.

“*Şehitler... Diriydiler ve Rab Teâlâ nezdinden gelen bir rızıkla yaşıyorlardı*” der biri.

Sonra bir münâdi kalkar ve üç defa;

“*Ecri (mükâfaatı) bizzat Allah tarafından verilecek olanlar kalksın ve cennete girsin!*” der sonra;

“*Mükâfaatını Allah (c.c)'dan alacak olanlar kimlerdir?*” diye sorar. Ve cevaplar :

“*İnsanları bağışlayanlar*” Sonra yeniden aynı soruyu sorar. Böylece bine yakın grup kalkar ve cennete sorgusuz sualsiz girerler.

(1) Nisa, 116.

SELAM B. EBİ MUTİ (R.H)⁽¹⁾

Allah'a daima şükreden, yüksek karakterli, dinleyip itaat eden ve şehid olan Selam b. Ebi Mutî de onlardandır.

Tasavvuf; ilâhî sevgi arttıkça kulun yükselmesi ve Allah'ı görürcesine dinleyip itaat etmesidir.

Hediye b. Halid anlatıyor :

Selam b. Ebi Mutî kalkıp namaza durduğunda, bir kenara atılmış hareketsiz bir eğa gibi olurdu.

Muhammed b. Yahya en-Nisaburi, Selam'dan aktarıyor :

"Sen, Allah Teâlâ nimet verdiği için dinine yapış, ben de Allah seni dünyada ihsana boğsun diye dua edeyim."

Selam'ın Zühdü Tasnif Ediş, Öğütleri ve Güzel Halleri

Abdullah b. Mübarek, Selam'dan naklediyor :

"Zahidler, üç kısımdır. Birincisi ameli ve sözü Allah için olandır. Hem de dünyadan hiçbir şey istemeden. İkincisi güzel, sağlam ve faydalı işler yapıp, faydasız işleri terkedendir. Üçüncüsü ise helal rızıklar da dahil az ile yetinendir. Bu, en aşağısıdır."

Ebu Züheyr el-Gassânî, Selam b. Ebi Mutî'den aktarıyor :

Bir hastayı ziyaret ettim. Acıdan inliyordu.

"Yolda kalmış, sokağa atılmışları, evi barkı ve eşi dostu olmayanları düşün...." dedim.

Bir müddet sonra tekrar hastanın yanına geldim. Sakindi hal dili; *"Yola atılanları, evsizleri ve dostu, sığınağı olmayan garipleri düşünüyorum..."* diyordu.

Hediye b. Halid, Selam'dan aktarıyor :

"Bir gece Mâlik b. Dinar'ın evine geldim. Kandilsiz, karanlıkta bir yere çömelmiş, elindeki kuru ekmeği ufalayarak yiyordu."

"Ey Ebu Yahya, bir kandil, bir ışık yok mu? Böyle karanlıkta-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.188.

sın?" dedim. Ebu Yahya;

"Bırak beni... Ben daha önce yaptıklarım bile pişmanım" dedi.

Ebu İshak el-Mudar, Selam'dan rivâyet ediyor : Hasan'a iftar etsin diye bir bardak su getirildi. Suyu dudaklarına yaklaştırırken ağladı ve ağzından şu sözler döküldü.

"Ateş ehlinin yalvarışını düşündüm : 'bize biraz su verin' diyecekler. Ama şu cevabı alacaklar :

'Allah tüm bu rızıkları kafirlere haram etti.'

Selam, Sâbit el-Bünânî'den aktarıyor :

Ölü kabre konulunca, yabancığa ve yalnızlığı gitsin diye yanına güzel amelleri gelir. Ötede azap meleği belirlediğinde güzel ameller ona; "Sakın yaklaşma bu adama. Burada sadece biz olduğumuz sürece ona dokunamazsın!" diye seslenirler.

Selam, Sâbit hakkında şöyle diyor :

"Sâbit, zeki ve hikmet sahibi insanlardandı."

Selam'dan Gelen Hadisler

Selam, Katâde'den, o Hasan'dan, o da Semure b. Cundeb'ten aktarıyor :

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki :

"Mal, sadece sayılıp dökülendir. Oysa takvâ üstün ve şerefli olmanın ta kendisidir."

Selam, Katâde'den, o Hasan'dan, o da Semure'den naklediyor:

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki :

"Danışılan insan, güvenilir olmalıdır."

Selam, Katâde'den, o Hasan'dan, o da Semure'den naklediyor:

Peygamber (s.a) buyuruyor ki :

"Çocuğun akıta kurbani, doğumunun yedinci günü kesilir.

Başı traş edilir ve isim verilir"

Selam, Muammer'den, o Zührî'den, o Âmir b. Sa'd'dan, o da Sa'd b. Vakkas'tan aktarıyor :

Peygamber (s.a) taksimat yaptı. Bazılarına verdi, bazılarına vermedi. Ben; *"Ya Rasûlallah! Bazılarına ganimet verdin. Oysa onlar mümindirler?..."* dedim. Peygamber (s.a);

"Mümin demel! Sadece müsâlmân de!" diye buyurdu :

İbni Şihab şu âyeti okudu :

*"Ey Muhammed! Bedeviler inandık dediler. De ki : İnandı-
nız ama İslâm olduk deyin; iman henüz gönüllerinize yerleşmedi."*
(1)

Selam, Said b. Mesruk'tan, o Temîm b. Seleme'den, o da İbni Ömer (r.a)'den aktarıyor :

"Allah Teâlâ ruhsatlarla amel edilmesini sevdiği gibi azimet (zor olan) lerle de amel edilmesini sever."

Selam, Cabir el-Cüfî'den, o Şa'bf'den, o Yahya b. Cezzar'dan, o da Âişe (r.a)'den rivâyet ediyor :

Peygamber (s.a) buyuruyor ki :

*"Kim bir ölüyü yıkar ve görevini hakkıyla yerine getirirse, ana-
sından doğduğu günkü gibi günahları silinir"* (Garîb Hadis)

HAVŞAB B. MÜSLİM (R.H)⁽²⁾

Dünyadan el etek çekip kendini ibadete vermesiyle bilinen **Ebu Bişr Havşab b. Müslim** de onlardandır.

Havşab'ın İbadeti ve Hasan el-Basrî'den Nakilleri

Cafer b. Süleyman anlatıyor :

Bir akşam **Mâlik b. Dinar** ile oturuyorduk. Bir adam geldi ve rüyasında bir münâdinin; *"Ey insanlar, yolculuk Allah'adır, yolcu-*

(1) Hucurat, 14.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.197.

luk Allaha'dır" diye seslendiğini ve Havşab'ı da, hemen eşyalarını toplayıp yolculuğa hazırlanan ilk kişi olarak gördüğünü söyledi.

Ebu Bişr, Hasan'dan aktarıyor :

"Hak, insanlara zor geliyor. İnsanlar ile onların istekleri arasına engel koyuyor. Allah'a yemin olsun ki, ancak Hakk'ın kadri-hıymetini bilip mükâfâtını Allah'tan umanlar, hak üzere kalmayı, sabretmeyi becerebilirler."

Havşab, Hasan'dan aktarıyor :

Ona sordum :

"Ey Said'in babası! Bir adam Allah'ın kendisine ihsan ettiği malını hac yolunda, akraba ziyaretinde ve tasadduk esnasında harcıyor. Onun lüks içinde yaşama hakkı var mıdır?" Şöyle cevap verdi :

"Hayır! Tüm dünya onun olsa yine de ancak kendini idare edebileceği kadar harcama hakkı vardır. Artan malını fakirlik günleri için bırakmalıdır. Peygamber (s.a) ve Tâbit'n dönemindeki tasarrufçu müslümanlar malı ve parayı dünyaya meyletmek için bir vesile kılmayı denemediler. Allah'ın kendilerine verdiği rızıktan yetecek kadarını aldılar, artanını fakrû zaruret günleri için sakladılar. Dini ve dünyevi ihtiyaçları için kullandılar."

Havşab, Hasan'dan naklediyor :

"Allah'a andolsun ki, İsrailoğulları onca yıl Rahman'a taptıktan sonra sırf dünyayı çok sevdikleri için putlara tapınmaya başladılar."

Havşab, Hasan'dan aktarıyor :

"Ah insanoglul! Şu Kurân'ı okuduğun ve iman ettiğin zaman, dünyada kederin çoğalacak korkun artacak ve çok çok ağlayacaksın."

Havşab, Hasan'dan aktarıyor :

"Zenginlerle birlikte olmaya aşırı düşkünlük rızık sahibini kızdırır."

Havşab'dan Gelen Hadisler

Havşab, Hasan ve diğerlerinden hadis aktarmıştır.

Havşab, Hasan'dan, o da İmran b. Husayn'dan aktarıyor :

Peygamber (s.a) elini uzatarak sarığının ucundan tuttu ve çekerek şöyle dedi :

"Ey İmran! Sadaka ver! Mal biriktirme! Sonra sadece Allah rızasını ve ahireti istemek sana zor gelir. Bilmiyor musun, Allah (c.c) birkaç hurma bile olsa sadaka verilmesini sever, bir yılana karşı bile olsa cesaretli olunmasını da sever. Şüpheler akla hücum ettiğinde olgun ve mutmain bir kalple düşünülmesini sever."

Havşab, Hasan'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan aktarıyor :

"Yeryüzünün doğusu ve batısı ümmetim üzerine açılacak. Ama Allah'tan hakkıyla sakınan, emaneti hakkıyla taşıyanlar dışında tüm çalışıp çabalayanlar ateşte olacak."

Havşab, Hasan'dan, o da Ebu Hureyre'den aktarıyor :

"Dostum ve arkadaşım olan Rasûlullah (s.a) bana üç şey tavsiye etti. Geceleyin uyumadan önce vitri kılmamı. Her ayın üç gününde oruç tutmamı ve Cuma günü gusûl abdesti almamı."

SAİD B. İYAS EL-CERİRÎ (R.H)⁽¹⁾

Verdiği sözlere azami dikkat eden, Allah Teâlâ'yâ olan inancında mutmain olan Said b. İyas da onlardandır.

Said'in İbadeti ve Hikmetli Sözleri

Selam b. Mutî anlatıyor :

Cerîrî, Basra ehlinin en iyi âlimlerindendi. Ona uğradığımızda hacdan dönmüştü. Şöyle diyordu :

"Allah Teâlâ yolculuktayken bizi çeşit çeşit imtihanlara tâbi kıldı. Zaten ne demişler : Nimetlerin adedi ve bolluğu şükran ve saygıdandır."

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6. s.200.

Hammad b. Seleme, Said'den aktarıyor :

"Onlar, gündüzün erken vakitlerini ihtiyaçlarını gidermek ve maiyetlerini temin etmekte geçirirler, geri kalan vakitlerini ise Rab Teâlâ'ya ibadet ve dua için sarfederlerdi."

Cerîrî, Ebu Süheyl'den, o da Ganem b. Kays'dan aktarıyor:

"İslam'a ilk girdiğimiz günlerde birbirimize şöyle öğütler verirdik: Boş vaktin varken çalış, hastalık gelmeden sıhhatini düşün, gençlikte ihtiyarlığın için çalış, yaşarken ölümden sonrası için çalış."

Cerîrî anlatıyor : Mutarrîf istiğfar edip tevbe getiren bir adam gördü ve kendine :

"Belki de sen hakkıyla istiğfar etmiyorsun" dedi.

Said el-Cerîrî anlatıyor :

Hasan'a sordum :

"Ey Ebu Said! Adamın biri günah işliyor, tevbe ediyor, günah işliyor tevbe ediyor, sonra yine günah işliyor ve yine tevbe ediyor. Bu nereye kadar böyle gider?!" Hasan;

"Bilmiyorum ama, bu ancak müminlerin huyudur" dedi.

Said el-Cerîrî anlatıyor :

Allah Teâla İsa (a.s)'ya şöyle vahyetti : "Sen benden bir şey istemediğini sanıyorsun. Oysa mâşaallah dediğin zaman benden her şeyi istemiş sayılırsın."

Said'in Sahabeden Aldığı Haberler

Said, bazı hocalardan naklediyor :

Ebu'd-Derdâ cenaze defni esnasında; *"Bu kimin cenazesi?"* diyen birini görünce o adamın yanına geldi ve;

"Bu sensin, bu sensin! Allah Teâlâ ne buyuruyor : 'Muhakkak ki sen öleceksin onlar da ölecek.' (1)"

Said anlatıyor :

(1) Zümer, 30.

Ona gelen bir rivâyete göre Ebu'd-Derdâ bir sene gazveden mahrum edilmiş. O da birine birkaç dirhem vererek insanlara dağıtmasını emretmiş. Ayrıca bu adama bir kese uzatarak şu tenbihi yapmış : *"İnsanlardan ayrı yürüyen, kılığı perişan bir adam görürsen bu keseyi onun eline tutuştur."* Adam yola çıkmış, bu nitelikte birini aramış. Bir de bakmış ki hakikaten zavallı ve pejmürde kalıklı biri önünde durmakta! Hemen keseyi adamın eline sıkıştırmış. Adam ona dönüp bakmamış bile. Gözlerini göğe dikmiş; *"Bakıyorum sana sığınıp günahattan kaçanı unutmuyorsun! Günahattan kaçanı da seni unutmayanlardan eyle!"* demiş. Ebu'd-Derdâ'nın görevlendirdiği adam gitmiş tüm bunları ona anlatmış. Ebu'd-Derdâ şöyle demiş : *"Velinimet (nimeti getiren, nimetin takipçisi) nime-tin Rabbıdır."*

Ölüm Meleğiyle Karşılaşan Kral

Vehb b. Münebbih'ten rivâyet ediliyor :

Kralın biri topraklarını gezmek ister. Hemen kendisine elbise getirilmesi için emir verir. Elbise getirilir ama, kral beğenmez. Bunun üzerine birbiri peşi sıra pek çok elbise getirilir. En sonunda birini beğenerek sırtına geçirir. Artık bir binek istemektedir. Yine etrafındakileri uğraştırdıktan sonra, hoşuna giden küheylamı bulur ve biner. At üstünde içine bir gurur gelir, bir kibre bürünür ki şeytan bundan haberdar olur ve kibrini daha bir tutuşturur.

Sonra yola koyulur. Karşısına çelimsiz ve pejmürde biri çıkar. Krala selam verir. Ama kral selamı almaz bile... Burnu havada ve adamcağıza hiç dönüp bakmadan giderken adam;

"Seninle bir işim vardı..." der. Ama kral bu sözü işitmez bile. Çelimsiz adam aniden atın dizginini tutar ve kendine çeker. Kral,

"Bırak şu dizgini! Hiçbir kimsenin yapmadığı ve yapamayacağı bir küstahlık yaptın bana!" diye bağırır.

Adam;

"Seninle işim var diyorum!" der. Kral;

"Dur, ineyim. Beni aşağı çekme!" der.

Adam;

"Şimdi mi akıllandın? Hayır!" diyerek kralı atının üstünde haklar. Kral yediği darbenin verdiği afallamayla sorar :

"Ne istiyordun?" Adam;

"Bu bir sırdır. Sana gizlice söylemek istiyorum" der.

Kral başını eğer, kulağını adamın ağzına dayar. Şu sözleri işitir :

"Ben ölüm meleğiyim!"

Kralın rengi atar, elleri titrer, dili pelteleşir :

"Beni bırak n'olur, karıma, çocuklarıma gideyim. Son ihtiyacı-
mı (vasiyetimi) mümkünse bildireyim" Adam;

"Hayır! Hayır! Andolsun Allah'a, ne ailene ne evine ne de ha-
zinelerine kavuşabilirsin!" der, ve kralın ruhunu alır. Cerirî de
şöyle bir olay anlatıyor : Ölüm meleği mtümin bir kula rastlar. Ona
selam verir. Adam selamı ahr. Melek;

"Seninle bir işim var.." deyince müslüman adam;

"Tabi... Yaklaş, söyle isteğini" der. Melek;

"Bu benimle senin aranda çok gizli bir şeydir" der.

Bunun üzerine adam başını eğer. Melek;

"Ben ölüm meleğiyim" der. Adam;

"Hoş geldin, safalar getirdin! Uzun bir hasret döneminden
sonra gelene merhaba! Allah için, kavuşmaya senin kadar özlem
duyduğum bir başka gaib yoktur dünyada!" diye sevinçle cevap ve-
rir.

Melek;

"Haydi.. İstersen yola çıkarken niyetlendiğin işi gör" der. Ama
adam;

"Benim Allah'a varmaktan daha güzel ve daha önemli bir ni-
yetim mi var?" der.

Melek;

"Öyleyse bir dilek dile. Ondan sonra ruhunu alayım" der.
Adam;

"Sonra ruhumu alacaksın değil mi?" der. Melek;

"Evet! Sonra ruhunu alacağım" der.

Adam gider, abdest alır. Namaza durur. Secdeye varınca ruhu hafifçe alınır, kabzedilir.

Seher Vaktinin Fazileti, Rasûlullah (s.a)'ın Şekli

Cafer, Cerîrî'den aktarıyor :

Bana anlatılanlara göre, **Davud (a.s) Cebrâil (a.s)'e sormuş :**

"Hangi gece en güzel ve en kutsaldır?"

Cebrâil (a.s);

"Bilmiyorum.. Yalnız arş, seher vakti sarsılır" demiş.

Cerîrî anlatıyor :

Ebu't-Tufeyl ile Kâbe'yi tavaf ediyorduk. Bana sevinçle şöyle dedi :

"Vallahi bu gün seninle sohbet eden adam (Ebu't-Tufeyl) Rasûlullah (s.a)'ı gördü." Ben sordum :

"Gördüğünü tavsif eder misin?"

"Elbette! Orta boylu ve temiz, güzel bir yüzü vardı."

Said el-Cerîrî'den Gelen Hadisler

Cerîrî, Ebu Nadra'dan, o Said el-Hudrî'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan aktarıyor :

"Misafir ağırlamak üç gündür. Ondan sonrası sadakadır."

Cerîrî, Ebu'l-Ulâ'dan, o Ebu Müslim el-Haremî'den, o da Caverd'den rivâyet ediyor : Rasûlullah (s.a) sordum : *"Ya Rasûlallah kayıp bir eşya bulduk, ne yapalım?"* Şöyle cevap verdi :

"Sahibini araştır. Sakın ha gizleme ve kaybetme! Eğer sahibi ni bulursan ver. Bulamazsan artık o mal, Allah'ın dilediğine verdiği bir eşyadır."

Cerîrî, Ebu'l-Verd b. Semâme'den, o Leclac'dan, o da Muaz

b. Cebel'den aktarıyor :

Peygamber (s.a) dua eden bir adamın yanına geldi. Adam duasında; *"Allah'ım! senden sabır istiyorum"* diyordu. Efendimiz (s.a); *"Sen Allah (c.c)'dan imtihan istiyorsun! Allah'tan âfiyet ve selamet istesene"* dedi. Sonra başka bir adamın yanına teşrif ettiler. O da; *"Allah'ım senden, nimetinin kemâlini (en üst derecesini) istiyorum"* diyordu. Rasûlullah (s.a) adama dönerek; *"Sen nimetin tamamı nedir bilir misin?"* diye sordu. Adam; *"Ya Rasûlallah, bilmiyorum. Ama güzel şeyler umduğumu belirten bir çağrıdır bu"* dedi. Peygamber (s.a); *"Nimetin kemali demek, cennete girmek ve ateşten kurtulmak demektir"* diyerek açıklama yaptı. Sonra; *"Ya ze'l-Celâli ve'l-İkram! (Ey yücelik ve kerem sahibi!)"* diyen bir adama yaklaştılar. Efendimiz (s.a) : *"Senin duan elbette kabul edilir. İste isteyebildiğince!"* dedi.

Cerîrî, Hâkim b. Muâviye'den, o da babasından aktarıyor :

Peygamber (s.a) şöyle buyurdu :

"Cennette hem saf göller, hem içki denizleri, hem de bal ve süt denizleri vardır. Ve hepsi çeşitli ırmaklara bölünür."

Cerîrî, Muâviye b. Kurra'dan, o da Enes b. Mâlik'ten aktarıyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Siz cennetteki nehirlerin toprağa derin yarıklar bıraktığını sanabilirsiniz. Hayır vallahi, bu nehirler yerin yüzeyinden akıp giderler. Kenarlarında inci bezeli çadırlar vardır. Tabiatı ise miski ezfer'dir." Ben sordum; "Ya Rasûlallah ezfer ne demek?" Cevap verdi : "içine hiçbir katkı maddesinin karıştırılmadığı saf misk."

Cerîrî, Abdullah b. Bürde'den, o babasından, babası da Rasûlullah (s.a)'dan aktarıyor :

"Cennette, içi dışından, dışı da içinden gözüken odalar, evler vardır. Allah (c.c) bu evleri, kendi rızası için ziyaretleşen, birbirlerine yardım eden ve dostça geçinen kullarına hazırlamıştır."

Cerîrî, Ebu Nadra'dan, o Abdullah b. Muvelleh'den, o da Bureyde'den aktarıyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor :

"Dünyada bir yolcu gibi azıklandığınızı görebilmek bana saadet olarak yeter."

FADL B. İSA ER-RAKKÂŞÎ (R.H)⁽¹⁾

Çirkin ve aşağılık kusurları olmayan ve nasihat etmekten geri durmayan Fadl b. İsa er-Rakkaşı, daima insanlara ilim ve mal kazandırmayı düşündürdü.

Ebu'l-Mugîre'nin Fadl'a Gönderdiği Mektup ve Güzel Sesle Kur'ân Okumaya Dâir

Ebu'l-Mugîre el-Kuraşî, Fadl b. İsa'ya şöyle bir mektup göndermişti :

"Besmele, hamdele ve salveleden sonra;

Bilesin ki, yaşadığımız şu yurt, imtihanlarla doludur. Niteliği fânilihtir. İçindeki her şey bir gün yok olacaktır. Neşe ve refah içindeyken, barındırdıklarını çevirir yere atar. Gerçek saadet uzun sürmez bu yurttta. Nasıl? Nasıl olabilir ki? Sık sık âfetlerin uğradığı, fecaat ve anarşinin kol gezdiği bu yurda saadet, gerçek anlamıyla varabilir mi? Yapılan bu azgınlıkların ve çirkin işlerin elbet Allah tarafından gelecek bir cezası vardır. Allah'ın imzaladığı bir fermandan kaçmak mı? Nereye?

Evet! içinde yaşayanları öğüten ve akşam güneşi gibi sararıp gölgesi giden şu yurt ne kötü!

Oraya gelenler misafirdir aslında. Orada ansızın vaziyet değişir, göç emri gelir. Evlerin direkleri çöker yolların levhaları düşer. Bir zamanlar buraları şenlendirenler, yabancı ve ıssız olarak mezarlarına giderler. Mezarlar ki köhnelik ve toprak karışımıdır. Ehli birbirlerine yakındır, komşudurlar, ama ziyaretlemezler, kardeş kardeş sohbet edemezler. Oysa yıllarca, asırlarca duvar duvaradur evleri...

Onların kemikleri yumuşadı, ufalandı. Toprak onları yiyerek semirdi. Bir zamanlar dipdiri kanlı canlıyken, bak nasıl da toz,

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Euliya*, c.6, s.206.

toprak oldular..!

Onlar birazcık olsun bizi geri gönderin deseler de dönüş yok, dönüş yok, dönüş yok..

Biz mi? Biz de onlara yaklaştık. Şu yatağımızda biraz daha ömür istiyoruz? Ecel bizi de katacak kervanına. Belki zorla ve süründürerek. O zaman korkunun ve sakınının şafağı fayda verir mi sanırsın? Hayır!

Baki Selam!"

Ona sordum :

"Cevap olarak ne yazdın?"

"Hiç.. hiçbir şey yazmaya gücüm yetmedi" dedi.

Ubeydullah b. Muhammed, babasından aktarıyor :

Fadl er-Rakkâşî'den duydum :

"Güzel ve ölçülü bir sesle okunan Kur'an'dan ötürü zevk semalarında uçmayan ve lezzet alamayan kalpler, râbîta kurmayıp bu sese cevap veremeyen kalpler çoktan mevâtırlar. Bir göz ki : (kalp gözü), güzel sesle okunan Kur'an'a lakayttır, haberi yoktur onun güzelliklerden."

Ubeydullah b. Muhammed babasından rivâyet ediyor :

Fadl er-Rakkâşî dedi ki : *"Zevk sahipleri, güzel sesle okunan Kur'an'dan aldıkları zevki hiçbir şeyden alamazlar. Gönülleri, güzel sesle okunan Kur'an'dan irkilip coştugu gibi, başka bir şeyden ürperip coşmaz. Güzel sesle okunan Kur'an'dan duygulanmayan her kalp ölüdür. Güzel sesle okunan Kur'an'dan gözü yaşarmayan gafildir."*

Ölüm Anında Yazıcı Meleğin İyi Niyeti ve Hüzne Dâir

Hakem b. Eban, Fadl b. İsa'dan rivâyet ediyor :

Âdemoğlu ölmek üzereyken, onun lehine olan şeyleri yazan meleğe şöyle denir : *"Yeter artık yazma!" Melek şöyle der :* *"Nereden bileyim, belki 'Lâ ilâhe illallah' der, ben de onu, onun için yazarım."*

Muhammed b. el-Hüseyin, babasından rivâyet ediyor :

Fadl er-Rakkâşî dedi ki : *"Hüzün şiddetlenince, sakinleşir, sakinleşince, kesilir."*

Fadl'dan Gelen Hadisler

Fadl b. İsa er-Rakkâşî, çok hadis rivâyet etti. En çok da **Muhammed b. el-Münkedir**'den rivâyet etti.

Fadl er-Rakkâşî, **Muhammed b. el-Münkedir**'den o da **Câbir b. Abdullah**'dan rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu : *"Nefsîm kudret elinde olan Allah (c.c)'a yemin ederim; kul, Allah (c.c)'a dua der, Allah (c.c) ise ondan hoşnut değildir ve ondan yüz çevirir. Sonra kul tekrar dua eder ve Allah (c.c) ondan yine yüz çevirir. Meleklerine şöyle der : 'kulum benden başkasına dua etmemekte direndi ondan utandım. Bana dua ediyor, ben ondan yüz çeviriyorum. Şahit olunuz, ben onun duasını kabul ettim."*

Fadl er-Rakkâşî'nin, **Muhammed b. el-Münkedir**'den onun da **Câbir b. Abdullah**'dan rivâyet ettiğine göre (**Rasûlullah (s.a)** şöyle buyurdu :

"Allah (c.c) kıyamet günü kulunu çağırır ve şöyle der : 'Ben size, bana dua edin; duanızı kabul edeyim dedim. Bana dua ettin mi?' Kul; 'Evet!' der. Allah Teâlâ şöyle der : 'Söyleseniz, senin başına hoşlanmadığın şöyle şöyle bir musibet inmişti. O anda dua ettin. Dünyada duanı hemen kabul etmedim mi? Kul; 'Evet' der. Allah Teâlâ şöyle der : 'Şu, şu şeyler için dua ettin, onları yerine getir-medim, onları senin için cennete sakladım' Sonunda kul şöyle der : 'Keşke dünyada, benim hiçbir duamı kabul etmeseydin."

Fadl er-Rakkâşî'nin **Muhammed b. el-Münkedir**'den, onun da **Câbir b. el-Abdullah**'tan rivâyet ettiğine öre **Rasûlullah (s.a)** şöyle buyurdu :

"Sanki ben, havuz ile makam arasında ümmetimin itişmelerine bakıyorum : Bir adam, bir adamla karşılaşıyor, ona şöyle diyor: 'Ya filan, sen içtin mi?' Adam, 'Evet!' diyor. Bir adam da bir adamla karşılaşıyor, ona şöyle diyor; 'Ya filan, sen içtin mi?' Adam; 'Hayır vallahi' ben oradan uzaklaştırıldım, içmeyi başaramadım' diyor

ve geri dönüyor."

Fadl b. İsa'nın, Muhammed b. el-Münkedir'den onun da Câbir b. Abdullah (r.a)'dan rivâyet ettiğine göre : Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Cibrîl (a.s) bana şöyle dedi : 'Ya Muhammed, Rabbin kıyâmet gününde benimle konuşacak ve şöyle diyecek : Ya Cibrîl, fi-lan oğlu filanı neden cehennemlikler safında görüyorum? Ben de şöyle diyeceğim : Ya Rab, ona fayda verecek hiçbir sevabı yoktu. Allah Teâlâ şöyle diyecek : Ya Cibrîl, ben onu dünya hayatında şöyle derken işittim : Ya Hannân, Ya Mennân (Ey rahmeti bol olan, ey çok ihsanda bulunan) onu getir, sor ona: Ya Hannân, Ya Mennân sözüyle ne kastetti? Cibrîl o kişiyi getirir ve ona sorar. O kişi : 'Allah (c.c)'tan başka Hannân veya Mennân var mı?' der. Cibrîl : 'Onun elinden tutar, Cehennemlikler safından çıkarır, cennetlikler safına sokarım' der."

el-Fadl b. İsa'nın, Muhammed b. el-Münkedir'den, Onun da Câbir (r.a)'den rivâyet ettiğine göre; Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu :

"Nefsim kudret elinde olan Allah (c.c)'a andolsun! Kıyâmet gününde, Âdemoğlu, Allah (c.c)'ın huzuruna çıktığında, ar ve zilletten ötürü onun huzurundan ayrılmak istemez. Çünkü o, öyle ayrılırsa cehenneme gideceğini bilir."

el-Fadl b. İsa'nın, Muhammed b. el-Münkedir'den onun da Câbir (r.a)'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor :

Allah Teâlâ, Musa (s.a) ile Tur dağında konuştuğunda; ona ni-da ettiği günkü lugattan başka bir lugatle konuştu. Musa (a.s) dedi ki : "Ya Rab, bu senin benimle ilk konuştuğun lugat değil mi?" Allah Teâlâ şöyle dedi : "Ben seninle onbin dil kuvvetinde konuştum; bende ise bütün dillerin kuvveti vardır." Musa (a.s) kâbilesine döndüğünde, İsrailoğulları : "Ya Musâ, Rahmân'ın kelâmını (konuşmasını) bize vasfet" dediler. Musa (a.s); "Vasfetmeye gücüm yetmez. Görmez misiniz, şimşekler çıktığında seslerini son derece açık seçik bir halde işitirsiniz. Bu da ona yakın bir şey, fakat o değildir" dedi.

Bu hadisleri, el-Fadl b. İsa, Muhammed b. el-Münke-

dir'den tek başına rivâyet etti.

MUGİRE B. HABİB (R.H)⁽¹⁾

Muğire b. Habîb, üstün zekâlı, nefsî istekleri terkeden, Allah (c.c)'a yaklaştıran şeylere sarılan birisiydi.

Cafer b. Süleyman, anlatıyor :

Ebu's-Sahtiyânî'yi, Mâlik b. Dinâr'ın damadı Muğire b. Habîb'i yıkarken gördüm. O şöyle dua etti : *"Allah'ım, Muğire'yi cennete koy. Çünkü ben Muğire'nin cennetten başka bir şeyi çok istediğini bilmiyorum"* Sonra şöyle dedi : *"Bilmiş olun ki, vallahi Muğire'nin bizim nezdimizde, arkadaşından -Mâlik b. Dinar- hiçbir farkı yoktur."*

Muğire'nin Dostları İçin Geceleri Hayır Dua Etmesi, Dostu Abdullah'ın Cesareti ve Şehâdeti

Cafer b. Süleyman anlatıyor :

Mâlik b. Dinar'ın damadı Muğire b. Habîb'i şöyle derken işittim : *"Nefsime dedim ki : Mâlik'le bir evde beraber yaşadığım halde onun ne yaptığını bilmiyorum; onun ölümü yaklaştığı halde."*

Yatsı namazını kıldıktan sonra, oradan ayrıldım. Sonra geldim, bir kepenek giydim. **Mâlik** geldi, ekmeğini önüne aldı, yedi. Sonra namaz kılmak için yerinden kalktı, namaza başladı. Sonra sakalını tuttu, şöyle dua etmeye başladı : *"Ya rabbi, öncekileri ve sonrakileri bir araya topladığın zaman, yaşlı Mâlik'i cehenneme haram kıl". Beni uyku basana kadar böyle demeye devam etti. Uyandığımda o hâlâ aynı duayı ediyordu. Bir ayağını öne getiriyor, diğerini arkaya göttürüyordu ve şöyle diyordu : "Ya Rabbi, öncekileri ve sonrakileri bir araya topladığın zaman, yaşlı Mâlik'e cehennem ateşini haram kıl." Tan yeri ağarana kadar böyle dua etmeyi sürdürdü."*

Muğire b. Habîb, anlatıyor :

Abdullah b. Gâlib el-Hadânî, düşmanla karşılaştığında söy-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.246.

le dedi : *"Dünyada niye üzüleceğim? Vallahi dünyada, bir ev için bir ağaç kütüğüm bile yok. Vallahi efendim, senin için alnımı yere sürme sevgisi, senin sevabını ümit etmek ve rızanı elde etmek için gece karanlıklarında sana ibadet etmek sevgisi olmasaydı; bu dünyadan ve halkından ayrılmayı temenni ederdim."*

Sonra kılıcının kınını kırdı, düşmana doğru yürüdü. Düşmanla savaştı, savaştı tâ ki öldürülene dek. Savaş alanından taşındığında, onda hâlâ hayat emâreleri vardı. O, Allah uğrunda öldü.

Defnedildiğinde, kabrinden misk kokusunun geldiğini duydu-lar. Onu din kardeşlerinden biri rüyasında görmüş ve ona şöyle de-miş : *"Ey Ebu Firâs, ne yaptın?, "En iyi işi yaptım" demiş. "Nere-ye vardın?" demiş. O, "Cennete" demiş. "Neyle" demiş. O; "Hüsnu'l yakînle (güzel, kuvvetli inanç), uzun teheccüdle ve şiddetli sıcak-larda susuzlukla (oruçla)" demiş. "Senin kabrinde bulunan o güzel koku nedir?" demiş. "O, tilâvet ve şiddetli susuzluk kokusudur" de-miş. Ona demiş ki; "Bana öğüt ver !" O, "kendin için hayır kazan, geceler ve gündüzler, üzerinden boşuna geçmesin. Çünkü ben, iyile-rin şöyle dediğini işittim iyiliğin karşılığı iyiliklerdir" demiş.*

Şükrederek Sabahlamak, Mâlik'in Muğire'ye Verdiği Öğütler

Sa'de b. Ebi'l-Hacer, anlatıyor : Muğire'nin yanına giderdik. ona; *"Nasıl sabahladın?"* derdik. *"Allah (c.c)'in nimetleri içinde yü-zerek ve ona şükür yüklü olarak sabahladık. Rabbimizin bize ihti-yacı olmadığı halde bize kendini sevdireyor; biz ise ona muhtaç ol-duğumuz halde ona buğzetsenmeye çalışıyoruz"* dedi.

Cafer b. Süleyman, rivâyet ediyor :

Mâlik b. Dinar'ın Muğire b. Habib'e sayamayacağım kadar çok şeyler söylediğini işittim. Muğire, onun damadıydı. Ona şöyle derdi : *"Ey Muğire, işte dinin açısından hayırlı bir şey! İstifade et-medığın her kardeşin, her dostun, her arkadaşın beraberliğinden kaçın."*

Muğire b. Habib anlatıyor :

Mâlik b. Dinar'ın karnı ağrıdı. Ona denildi ki : *"Sana et suyu çorbası yapalım; çünkü o karın ağrısını keser!"* Dedi ki : *"Beni bu*

tabâbetinizden muaf tutun. Allah'ım, ben bu dünyada ne midem için, ne de tenasül uzvum için kalmak istiyorum."

Muğîre'nin Hadisleri

Muğîre, kayınpederi **Mâlik b. Dinar**'dan hadis rivayet etmiştir.

Muğîre, **Mâlik b. Dinar**'dan, o **Sumâme b. Abdullah**'tan, o da **Enes b. Mâlik** (r.a)'ten rivâyet ediyor : Hz. Peygamber (s.a) se-maya çıkarıldığında, dudakları makaslarla kesilen bir kavime rast-ladı. *"Ya Cebrâîl, bunlar kimdir?"* dedi. **Cebrâîl** (a.s); *"Bunlar senin ümmetinin hatipleridir. İnsanlara iyiliği emredip, kendileri-ni unuturlar. Kitabı okudukları halde, akılları çalışmaz mı?"* dedi.

ZİYAD B. ABDULLAH EN-NÜMEYRÎ (R.H.)⁽¹⁾

Ziyad b. Abdullah en-Nümeyrî gece namaz ve ibadet için uyanık kalmış, oruç tutup kulluk etmiş, boşa geçen günlerini telafi etmekte çok acele etmiş, her zaman ölümü beklemiş bir zattı.

Ziyad'ın İbadeti ve Hikmetli Sözleri

Salih el-Mürri, **Ziyad en-Nümeyrî**'den naklediyor :

Uzun zaman önce, rüyamda birini gördüm. *"Ya Ziyad, haydi gece namazı, gece ibadeti için kalk. Vallahi gece namazı, senin vü-cudunu yıpratın ve kalbini inciten bir uykudan daha hayırlıdır."* dedi. Korkarak uykudan uyandım. Sonra gözümü uyku bastı, tek-rar uyudum. O kişi -veya başkası- yine geldi ve; *"Ya Ziyad, kalk! Bu dünyada, âbidlerden başka kimseye hayır yoktur"* dedi. Yerim-den, korkarak uyandım.

Ammara b. Zâzân, **Ziyad en-Nümeyrî**'den *"Ne zaman öle-ceğimi bilseydim; bana ölüm vakti gelene kadar, çok mahzun ve ke-derli olurdum. Ölümün bana sabah mı, akşam mı geleceğini bilme-diğim halde, nasıl mahzun olmam?"*. Sonra gözyaşlarına boğuldu, yerinden kalktı, gitti.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.267.

Abdulvâhid b. el-Hattab anlatıyor :

Bir cenazede idik. Kıyâmet gününden bahsettiler. Ziyad en-Nümeyrî; *"Kim ölürsa, onun kıyameti kopmuştur"* dedi.

Ziyad'dan Gelen Hadisler

Ziyad en-Nümeyrî, Enes b. Mâlik (r.a)'ten hadis rivâyet etmiştir.

Ziyad en-Nümeyrî, Enes b. Mâlik (r.a)'ten, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor :

"Şüphesiz, şeytan burnunu (hortumunu) âdemoğlunun kalbinin içine uzatır. Kul Allah (c.c)'ı andığı zaman, şeytan gizlenir. Eğer Allah (c.c)'ı (anmayı) unutursa, kalbini yutar."

Ziyad en-Nümeyrî, Enes b. Mâlik (r.a)'ten, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor :

"Cennet bahçelerine uğradığınızda, faydalanın." "Ya Rasûlallah, dünyada cennet bahçelerini nerede bulalım?" dediler. "Zikir halkalarında" dedi.

Ziyad en-Nümeyrî, Enes b. Mâlik (r.a)'ten, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor :

"Allah (c.c)'ın meleklerden bir kafilesi vardır; zikir halkalarını izlerler. Onların yanına geldiklerinde, onları kuşatırlar. Sonra öncülerini semaya, izzet sahibine gönderir ve şöyle derler : 'Ey Rabbimiz, senin kullarından, salih kullarına uğradık. Senin nimetlerini ta'zim ediyorlar, kitabını okuyorlar, Peygamberlerine salat getiriyorlar, dünyaları ve âhiretleri için senden dilek diliyorlar! ' Yüce Rabbimiz de şöyle der : 'Onları rahmetime bürüyün. Onlar öyle bir cemaattir ki, onlarla beraber oturan bedbaht olmaz."

Ziyad en-Nümeyrî, Enes b. Mâlik (r.a)'ten, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor :

"Üç şey günahları örter, üç şey dereceleri yükseltir, üç şey kurtarır, üç şey helak eder. Günahları örten şeyler; soğuk günlerde, bol suyla abdest almak, namazlardan sonra namazları beklemek, cumalara yürüyerek gitmek. Dereceleri yükselten şeyler : Yemek yedirmek, selâmı yaymak, gece insanlar uyurken namaz kılmak. Tehlike

us. den kurtaran şeyler: Öfkeli ve hoşnut halde, adaletle hükmetmek, zenginlikte ve fakirlikte iktisatlı olmak, gizli ve açıkta iken Allah (c.c)'tan korkmak.

Helak eden şeyler : Zekat us. gibi hukuku ilâhiyeyi vermemek için boyun eğilen cimrilik sıfatı, nefsin irâde ve arzusuna uymak, kişinin kendisini beğenmesi."

CAFER ED-DUBEY'Î (R.H)⁽¹⁾

Dubey'î, âbidlerle dost oldu, onlardan ve zâhidlerden sözler nakletti. Mâlik b. Dinar, Sâbit el-Bünânî, Ebu İmrân el-Cevnî, Ebu't-Teyyah, Ferkad es-Sebehi ve Şumeyt b. Aclan ile dostluk kurdu.

Cafer'in Meşhur Âbidlerden Nakilleri

Cafer b. Süleyman anlatıyor :

Mâlik b. Dinar'ı şöyle derken işittim : "Sihirbazdan sakının, sihirbazdan sakının. Çünkü o, âlimlerin kalplerini büyüler." (Sihirbazdan dünyayı kastediyor)

Cafer b. Süleyman, Mâlik b. Dinar'dan naklediyor :

"Allah (c.c)'ın kalpler ve bedenler için müeyyideleri (cezaları) vardır. Hayatta sıkıntı, ibadette tembellik us. Bir kul, kalp kasvetinden (sertliğinden) daha büyük bir cezayla cezalandırılmamıştır."

Cafer b. Süleyman, Mâlik b. Dinar'dan

"Eğer kalp tüzülmezse harap olur. İçinde ikamet edilmeyen evin harap olacağı gibi."

Cafer b. Süleyman, Mâlik b. Dinar'dan naklediyor :

"Kim batılı övmekle sevinirse; şeytan onun kalbine girmeyi başarmıştır."

Cafer b. Süleyman, Mâlik b. Dinar'dan naklediyor :

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Euliya*, c.6, s.287.

"Âlim ilmiyle amel etmezse, nasihatı kalplerden kayar. Yağmurun iri ve düz taşın üzerinden kaydığı gibi."

Cafer b. Süleyman naklediyor :

"Kalbimde bir kasvet gördüğüm zaman, Muhammed b. Vâsi'nin yüzüne bakardım. Onun yüzü sanki oğlunu kaybetmiş anenin yüzü gibi olurdu."

Cafer b. Süleyman, Mâlik b. Dinar'dan naklediyor :

"Müminlerin göğüsleri, iyi amellerle kaynar. Günahkârların göğüsleri, günahla kaynar. Allah (c.c) sizin dertlerinizi görür. Dertleriniz nedir bir düşünün! Allah (c.c) size merhamet etsin."

Cafer b. Süleyman, Mâlik b. Dinar'dan naklediyor :

Abdullah ed-Dârimî bana; "Ya Mâlik, Allah (c.c)'a yakın olan ilim ehli, dünya ehlinden, nimet, bolluk, refah içinde yaşamayı terketmelerini asla kabul etmediler" dedi.

Ve yine Abdullah ed-Dârimî'yi şöyle derken işittim : "Allah (c.c)'a yakınlığıyla bilinen ilim ehli, şöyle derdi: 'Dünyaya düşkün olmamak, kalbi ve vücudu rahatlatır. Tokluk, kalbi katılaştırır, fersizleştirir.'"

Cafer b. Süleyman naklediyor :

Mâlik b. Dinar Kur'an'ı herkesten daha iyi ezbere biliyordu. Bize her gün Kur'an'dan bir cüz okuyarak hatmederdi. Bir harfin hakkını veremediği zaman, "benim günahımdan ötürü, Allah (c.c) kullarına asla zulmetmez" derdi.

Cafer b. Süleyman anlatıyor :

Sâbit el-Bünânî; "Şüphesiz Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra doğru yolda yürütenlerin üzerine melekler iner. Onlara, 'korkmayın, üzülmeyin, size vâdolan cennetle sevinin!'⁽¹⁾ derler." âyeti hakkında bize şöyle rivâyet etmiştir :

Kıyamet gününde yer, erkeklerin ve kadınların başlarının üstünde yarıldığında, Mümin, iki muhafızını başucunda dikili olarak görür. Ona şöyle derler : "Ey Allah (c.c)'ın dostu, bugün korkma, üzülme, sana vâdolan cennete sevin. Biz, sizin dünya hayatında ve âhirette dostunuzuz. Ey Allah (c.c)'ın dostu, sevin. Bugün ben-

(1) Fussilet, 30.

zerlerini görmediğin bir şey göreceksin. Ancak bu seni korkutmasın; onunla senden başkası korkutulacaktır.”

Sâbit diyor ki : “Kıyâmet gününde, insanları kaplayan her büyük hadise; mümin için bir göz aydınlığıdır. Dünyadayken, Allah (c.c) onu hidayete erdirdiği ve amel ettiği için.”

Cafer b. Süleyman, Sabit el-Bünânî'den naklediyor :

Âbidlerden bir adam şöyle dermiş : “Uyuyup gafletten uyanıktan sonra, tekrar uyumak için geri dönersem, Allah (c.c) gaflete daldırmasın.”

Cafer b. Süleyman anlatıyor :

Biz gençken, **Ferkad es-Sebehî'nin** yanına giderdik. O bize ilim öğretirdi ve şöyle derdi : “Sizin önünüzde, çok şiddetli bir zaman var. Peştemalleri karınların yarısına bağlayın, lokmaları küçültün, iyice çiğneyin, suyu yavaş yavaş için, sizden biriniz, yemek yediği zaman peştemalini çözmesin yoksa bağırsakları genişler. Yemek yemek için oturduğu zaman, kabasının üzerine otursun. Baldırlarını karnına yapıştırsın. Yemeğini yedikten sonra oturmasın. Öte beri gitsin gelsin.”

Cafer b. Süleyman anlatıyor :

Ferkad'ı sohbetinde şöyle derken işittim : “Dünyayı bir süt annesi edininiz. Âhireti ana edininiz. Görmez misiniz. Çocuk süt annesini görünce, bağırmaya başlar. Büyüyüp akıllandığı zaman, kendisini ebeveyninin (anne-baba) kucağına atar, sütannesini terkeder. Bilmiş olun ki âhiret sizin asıl annenizdir.”

Cafer b. Süleyman naklediyor :

Ebu't-Teyyah Yezîd b. Hamîd ed-Dab'î'yi şöyle derken işittim : “Babama ve kabilenin şeyhine yetiştim. Onlardan birisi oruç tuttuğu zaman kokulanır ve en güzel elbiselerini giyerdi. Onlardan bir adam, yirmi sene ibadet ederdi de, bunu komşuları bilmezdi.”

Câfer b. Süleyman, Ebu İmrân el-Cevnî'den naklediyor :

İsrâ sûresinin 8. âyetinde bulunan “*hastra*” kelimesi hapishane diye açıklanabilir. Âyetin anlamı şudur : “Biz cehennemi kâfirler için bir hapishâne kıldık.”

Cafer b. Süleyman, Ebu İmran el-Cevnî'den naklediyor :

"Allah (c.c) bir insana bakarsa, kesinlikle ona merhamet eder. Cehennemliklere baksa, şüphesiz onlara merhamet eder. Fakat onlara bakmamaya hükmetti."

Cafer b. Süleyman rivâyet ediyor :

Musa b. İmran (a.s) şöyle demiştir : *"Ya Rab, sen göktesin, biz yerdeyiz. Senin rıza ve gazabının alâmeti nedir?"* Allah (c.c) şöyle cevap verdi : *"Sizin başınıza iyilerinizi, seçkinlerinizi getirirsem, bu rızamın alâmetidir. Eğer başınıza kötülerinizi, şerhillerinizi getirirsem, bu da öfkenin alâmetidir."*

Cafer b. Süleyman naklediyor :

Şumeyt'i şöyle derken işittim : *"Allah (c.c) bu âyette bize kendisini tanıttı : 'Şüphesiz ki, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arş üzerine kurulan, geceyi, durmadan onu kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Rabbimiz Allah'tır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir.'" (1)*

Cafer b. Süleyman , Muhammed b. Vâsî'den naklediyor :

"Dünyada zevk aldığım, cemaatla namaz kılmaktan ve dostlarla karşılaşmaktan başka bir şey kalmadı."

Cafer'den Gelen Hadisler

Cafer b. Süleyman; Sâbit'ten, el-Ca'd b. Ebî Osman, Ebu Harun el-Abdi, en-Nâdir b. Ma'bed, Ebu Târik es-Sa'dî, Yezîd er-Reşek ve başkalarından hadis rivâyet etmiştir.

Enes (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) zamanında bir adam öldü, hayırla yadedildi. **Rasûlullah (s.a);** *"Gerekli oldu (cennet)"* dedi. Başka bir adam öldü, şer ile yadedildi. **Rasûlullah (s.a);** *"Gerekli oldu (Cehennem)"* dedi. Dediler ki : *"Ya Rasûlallah, filan hayırla yadedildi, 'gerekli oldu' dedin. Filan öldü, şerle yadedildi, 'gerekli oldu' dedin. Dedi ki: 'Siz Allah (c.c)'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz."*

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

(1) A'raf, 54.

"Rasûlullah (s.a), Ensar'ı ziyaret eder, çocuklarına selam verir, başlarını okşar ve onlar için dua ederdi."

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor : Rasûlullah (s.a)'la birlikteyken yağmura tutulduk. Rasûlullah (s.a) yağmurdan korunmayıp dışarı çıktı. Üzerinden elbisesini çıkardı. Yağmur onu ıslattı. Ona; *"Neden böyle yaptın?"* denildi. *"O Rabbinden daha yeni ayrılmıştır"* dedi.

Kılıçtan Etkili Şiir

Cafer b. Süleyman, Enes b. Mâlik (r.a)'ten rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) Mekke'ye girdiğinde, **Abdullah b. Ravâha**. Hz. Peygamber (s.a)'in önünde yürüdü ve şöyle dedi :

"Kâfir oğullarını onun yolundan uzaklaştırın.

Bugün size öyle bir açıklama yapacağız ki;

Uyuyan başların uykusunu kaçırarak.

Dostun, dostuna olan ilgisini, başka yere çevirip dağıtacak."

Ömer b. el-Hattab; *"Ey İbni Ravâha, Rasûlullah (s.a)'ın huzurunda ve Allah (c.c)'in haremünde mi şiir söylüyorsun?"* dedi. Hz. Peygamber (s.a); *"Bırak onu ya Ömer! Nefsim kudret elinde olan Allah (c.c)'a yemin ederim ki; bu (şiir söylemek), kâfirler için kılıç yarısından daha etkilidir."* dedi.

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a), ölmek üzere olan bir adamı ziyaret etmek için yanına girdi. *"Kendini nasıl hissediyorsun?"* dedi. Adam; *"Hem ümitliyim, hem korkuyorum."* dedi. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu : *"Bir kulun kalbinde, böyle bir durumda, bu iki şey (ümit ve korku) bir araya gelirse; şüphesiz Allah (c.c), ona umduğu şeyi verir, korktuğu şeyden onu emin kılar."*

Ebu Râfi rivâyet ediyor :

Suhayb, Ömer (r.a), hançerlendiğinde; *"Vah kardeşim! Vah kardeşim!"* demeye başladı. **Ömer** (r.a); *"Yeter! Ya Suhayb, Rasûlullah (s.a)'ın 'ölü, kabirde, hayattakinin ağlamasıyla işkence*

çeker' dediğini işitmedin mi?" dedi.

İbni Abbas (r.a) rivâyet ediyor :

Hiz. Peygamber (s.a) Rabbinden şöyle rivâyet etmiştir : *"Şüphesiz Rabbiniz merhametlidir. Kim bir iyilik yapmaya niyet edip yapmazsa; ona bir iyilik (sevap) yazılır. Eğer o iyiliği yaparsa; ona o iyiliğin on katından yediyüz katına kadar sevap yazılır. Kim de bir kötülük yapmak için niyet edip yapmazsa ona bir sevap yazılır. Eğer o kötülüğü yaparsa, ona bir günah yazılır veya bir sevabı silinir."*

Câbir b. Abdullah (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a)'ın ashâbı ona susuzluktan şikâyet ettiler. Peygamber (s.a) büyük bir su bardağı ve biraz su istedi. Suyu bardağın içine döktü, elini bardağın içine koydu; *"Su için"* dedi. Suyun Rasûlullah (s.a)'ın parmaklarından göz göz çıktığını gördüm. Öyle ki bütün insanlar içti.

İmran b. Husayn (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a)'ın yanına bir adam geldi : *"Esselâmu aleyküm"* dedi. Selamına karşılık verildi. Sonra oturdu. Rasûlullah (s.a); *"on"* dedi. Sonra başka bir adam geldi : *"Esselâmu aleyke ve rahmetullâhi"* dedi. Selamına karşılık verildi. Rasûlullah (s.a); *"yirmî"* dedi. Sonra başka bir adam geldi; *"Esselâmu aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtühü"* dedi. Selamına karşılık verildi. Hiz. Peygamber (s.a); *"otuz"* dedi.

İmran b. Husayn (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) bir seriyye (dört yüz kişilik bir askeri grup) gönderdi. Başlarına Hiz. Ali (r.a)'yi komutan yaptı. Hiz. Ali (r.a) bir cariyeye sahip çıktı. Onun bu davranışını ayıpladılar ve onu bundan nehyettiler. Rasûlullah (s.a)'ın ashâbından dört kişi aralarında anlaştı : *"Eğer Rasûlullah (s.a)'a kavuşursak Ali (r.a)'nin ne yaptığını ona bildireceğiz."* dediler. İmrân diyor ki : *"Müslümanlar seferden döndükleri zaman, selam vermeye önce Rasûlullah (s.a)'tan başlıyorlardı. Ona selam veriyorlar, sonra ayrılıyorlardı. Seriyye geldiğinde, Rasûlullah (s.a)'a selam verdiler. Biri ayağa kalktı : 'Ya Rasûlallah, görmez misin Ali (r.a) böyle böyle yaptı' dedi. Rasûlullah (s.a) Ondan yüz çevirdi. Sonra onlardan başka biri kalk-*

tı : *"Görmedin mi Ya Rasûlallah? Ali (r.a) böyle böyle yaptı"* dedi. Rasûlullah (s.a) ondan da yüz çevirdi, ta ki dördüncüsü kalktı : *"Ya Rasûlallah, görmedin mi? Ali (r.a) böyle böyle yaptı"* dedi. Rasûlullah (s.a) ona yöneldi. Kızgınlığı yüzünden belli oluyordu. Şöyle dedi : *"Ali (r.a)'den ne istiyorsunuz?"* Üç defa tekrarladı. Sonra şöyle dedi : *"Ali (r.a), benden, ben de ondanım."*

Ebu Said el-Hudri (r.a) rivâyet ediyor :

"Biz, Ensar topluluğu, münafıkları Hz. Ali (r.a)'ye buğzetmelerile bilirdik."

Ebu Hureyre (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Bu sözleri benden kim alıp uygulayacak veya öğretecek?"* Ebu Hureyre (r.a) : *"Ben ya Rasûlallah"* dedi. Rasûlullah (s.a) onun elini tuttu, elinin içine beş şey saydı ve şöyle dedi : *"Allah (c.c)'in haram ettiği şeylerden sakın; insanların en âbidi olursun. Allah (c.c)'in sana verdiği şeye razı ol; insanların en zengini olursun. Kendi nefsin için sevdiğini, insanlar için de sev; müslüman olursun. Komşuna iyi muamele et; mümin olursun. Çok gülme. Çok gülmek kalbi öldürür."* (Garîb Hadis)

Abdullah b. Mes'ud (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Kureys'e sövmeyin. Çünkü Kureys'in âlimi, yeryüzünü ilimle doldurur. Allah'ım, Kureys'in ilkine azap ve işkence tattırdın, sonuna mağfiret nasib et"*

Ebu Ümâme (r.a), Peygamber (s.a)'den rivâyet ediyor :

"Bu ümmetten bir kavim, yeme, içme, oyun ve eğlenceyle geceler; maymun, domuz şekline girmiş olarak sabahlar. İnsanlar sabahlayıncaya kadar, yerin dibine geçerler ve taş tutulurlar. Filan oğulları bu gece yerin dibine geçirildi, filanın evi bu gece yerin dibine geçirildi derler. Şüphesiz onların üzerine, taş yağdıran rüzgar gönderilecek. Lut kavmine ve Lut kavminden bazı kabilelere ve hanelere gönderildiği gibi. Vallahi onların üzerine, içki içmeleri, ipek giymeleri, şarkıcı cariyeler edinmeleri, fâiz yemeleri ve akrabalarıyla alâkayı kesmeleri (bir tane daha vardı, Cafer onu unuttu) yüzünden Âd kavminin bazı kabilelerini ve hanelerini helak eden, kâsıp kavuran rüzgarı gönderecektir."

Câbir b. Abdullah (r.a) rivâyet ediyor :

"Bir adam; "Ya Rasûlallah, yetime ne vereyim?" dedi. Rasûlullah (s.a); "Çocuğuna verdiğin şeyden ver. Ancak malını onun malıyla koruma ve malını onun malıyla biriktir." dedi.

AVCESE EL-UKAYLÎ (R.H)⁽¹⁾

Avcese el-Ukaylî, gerçekleri gören, zahmetlere katlanan bir zattı. İnsanları gerçekleri görmeye, dost edinmeye teşvik ederdi. Onları birliğe çağırırdı.

Avcese'nin Önceki Kitaplardan Yaptığı Nakiller

Avcese el-Ukaylî rivâyet ediyor :

Allah (c.c), İsa b. Meryem (a.s)'e şöyle vahyetmiştir : *"Ey Meryem oğlu İsa, beni kendine çok yakın eyle. Beni kıyâmet gününde kendin için bir zâhire (ihtiyaç zamanı için saklanan şey) yap, kaza ve nâfile ibadetlerle yaklaştırmaya çalış, seni kendime yaklaştıdırırım. Bana itimat et; ben sana yeterim. Benden başkasını veli edinme; yoksa sana yardım etmem. Belâya sabret, senden memnun olacağım şekil üzere ol; bana itaat edip isyan etmezsen, senden o zaman memnun olurum.*

Bana yakın ol, beni dilinle zikrederek ihyâ et. Sevgim göğsünde olsun. Gaflet vakitlerinden uyan. Bana saygıda kusur etme. Bana rağbet et ve benden kork, korkuyla kalbini terbiye et. Rızam ile ödüllendirilmen için geceleri ibadet et. Gündüzleri iyi susa ki; benim nezdimde kana kana su içesin. Bütün gücünle hayırlı işlerin peşinden yürü. Her gittiğin yerde hayırla tanın. Benim adıma öğütlerimi kullarıma bildir. Yaratıklar arasında adâletimi icra et. Göğüs vesvesesi, şeytan hastalığı, gece körlüğü için sana şifa indirdim. Canlı olup nefes aldığın halde, sanki kıymetli bir paraymış gibi davranma.

Ey Meryem oğlu İsa! Sana gerçeği söylüyorum! Bana iman eden bütün yaratıklar, bana boyun eğmiştir. Boyun eğdiklerinde benim sevabımı ummuşlardır. Şahit ol, benim kanunlarımı değiştirmedikleri sürece onlar benim azabımdan kurtulmuş olurlar.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.301.

Ey bâkire, Betül Meryem'in oğlu İsa! Ailesiyle vedalaşırken ağlayan birisi gibi ağla. İyi insanların gözleri uyuduğu zaman, sen uyanık ol. Kıyâmet günü ve korkunç nesnelerin sarsıntılarıyla ilgili gelecek şeylere karşı tedbirli ol. Nitekim o gün ne akrabalarının ne çocuklarının, ne de malının faydası olacak. Aylaklar güldüğü zaman, gözlerini hüznün miliyle sürmele. Başına inen bir musibetten dolayı dünya hayatına veda eden birisinin ağlaması gibi ağla. Bütün bunları yaparken sabırlı ol ve Allah (c.c)'in rızasına nail olmaya çalış. Ne mutlu sana! Eğer sabredenlere vaad ettiğim şeye nail olursan.

Dünyadan, yaşatacak kadar yiyecekle ayrıl. Sana galiz, sert olanı yetsin. Nereye doğru gittiğini gördün. Ne yaptığın, nasıl yaşadığın üzerinde yazılıdır. Hesaplı çalış; çünkü sen hesaba çekileceksin. Senin gözlerin, salih dostların için ne hazırladığını bir görse; kalbin erirdi. Duyduğun özlemden dolayı canın çıkardı."

HUZEYME EBU MUHAMMED EL-ÂBİD (R.H)⁽¹⁾

Huzeyme Ebu Muhammed el-Âbid, düşüklükten, alçaklıktan uzaklaşan, şerefli olmaya öncülük yapan birisiydi.

Huzeyme Ebu Muhammed anlatıyor :

Ebu Yusuf el-Kâdi Yakub b. İbrahim, Davud et-Tâi'yi ziyaret etti. *"Bu dünyadan, senin razı olduğun şey gibisine razı olanı görmedim?"* dedi. **et-Tâi** : *"Ya Yakub, kim dünyadan âhirette karşılığı olacak şeylere ram olursa; o benim dünyadan razı olduğum en az şeye razı olmuştur."* dedi.

Dünyada ve Âhirette Kral Olmak

Huzeyme Ebu Muhammed anlatıyor :

Biri Muhammed b. Vâsi'ye : *"Bana öğüt ver."* dedi. O; *"Dünyada ve âhirette kral olmanı tavsiye ederim"* dedi. Adam; *"Benim için bu nasıl olur?"* dedi. O; *"Dünyaya rağbet etme; onu küçümseyip terket"* dedi.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Euliya*, c.6, s.302.

Huzeyme Ebu Muhammed anlatıyor : Bir adam zâhidlerden birine gelmiş. Zâhid ona : "Seni buraya getiren şey nedir?" demiş. "Senin zahitliğin" demiş. "Sana benden daha zâhid birini göstereyim mi?" demiş. "Kim o?" demiş. "Sensin" demiş. Adam; "Nasıl olur bu?" demiş. Zâhid; "Çünkü sen cennete ve Allah (c.c)'in cennette hazırladıkları şeylere rağbet etmedin. Ben ise, dünyaya, fâni olmasına ve Allah (c.c)'in onu yermesine rağmen, rağbet ettim. İşte sen bunun için, benden daha zâhidsin!" demiş.

Huzeyme Ebu Muhammed anlatıyor :

Bekir b. Abdullah el-Muzeni dostlarından birisiyle karşılaştığında şöyle dua ederdi : "Allah (c.c), sizi ve bizi haram yemeden ve yalnız yerlerde günah işlemekten vazgeçirsin!"

ER-REBÎ B. SABÎH (R.H) ⁽¹⁾

er-Rebî b. Sabîh, üstün akıl ve doğru amel sahibiydi. Allah (c.c) ondan razı olsun.

er-Rebî b. Sabîh anlatıyor :

Hasan'a ; "Ey Ebu Said, bize nasihat et" dedik. "Sizden sağlam olan, kendisine dokunacak bir hastalığı, genç olan, kendini yok edecek bir yaşlılığı, ihtiyar olan, kendisini helak edecek ölümü bekler. Sonuçlar duyduğun gibi değil mi? Ruh, yarın ailesi ve malı elinden alınmış, yarın kefenine dolanmış, yarın çukura terkedilmiş, yarın sevgililerinin kalplerinde unutulmuş olarak cesedden ayrılmayacak mı? Ey âdemoğlu, ölüm sana geldiği zaman, yanına gelen misafiri göremezsin, ziyaretçi olarak bir yere gidemezsin, bir yakınınla konuşamazsın, bir dostunu tanımazsın, çağrıldığında cevap veremezsin, iştirsin gereği gibi idrak etmezsin. Memleketler harap olmuş, develer başı boş bırakılmış ve çocuklar yetim kalmıştır. Gözün belermiş, nefsin yükselmiş, dişlerin çarpılmış, dizlerin zayıflamış ve çocukların başkalarının yanında garip kalmıştır."

Ruh b. Eslem, Rebî'den, o da **Hasan'dan** rivâyet ediyor :

"Âdemoğlu, ölümde onun için bir rahatlık ve kurtuluş olduğunu bilseydi, ölümün şiddetli ve korkunç bir şey olduğunu bildiği

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.304.

için, ölümün ona gelmesi çok zor olurdu. Ölümde onun için ebedî bir nimet veya sürekli bir azab olduğunu bilmediği halde, durumu nasıl olurdu?"

Ağlayışta Samimiyet, Zenginlik, Tevekkül ve Rebi'nin Günahkâr Bir Kadın İçin Üzülmesi

Mübarek b. Fudâle, Rebi'den rivâyet etmiştir :

Hasan'a; *"Burada bir grup var. Senin hakkında gıybet edecek malzeme bulmak için senin konuşmanda hata bulmaya çalışıyor."* dedim. *"Bunu gözünde büyütme, ben nefsimi cennette ebedî olarak kalması için eğittim, o da boyun eğdi. İnsanlardan selamette kalması için eğittim, bir türlü eğitemedim. Çünkü ben, insanların yaratıcıdan razı olmadıklarını gördüm. Bu yüzden kendileri gibi bir mahluktan razı olmayacaklarını anladım"* dedi.

er-Rebi b. Sabîh rivâyet ediyor :

Hasan sohbet yapıyordu. Bir adam, hıçkırarak hıçkırarak ağladı. **Hasan,** *"Bilmiş ol ki, vallahi Allah (c.c), sana bu ağlamanla ne istediğini mutlaka soracaktır"* dedi.

er-Rebi' b. Sabîh, Hasan'dan rivâyet ediyor :

"İzzet ve zenginlik, tevekkülün peşinde döner dolaşır. Ona galip geldiler mi, onu vatan edinirler." Sonra şu şiirleri okudu :

"Zenginlik ve izzet her yerde gezer.

Tevekkül eden birinin kalbine yerleşmek için.

Kim tevekkül ederse, mevlası ona yeter.

Ve onun için her işinde bir sığınak olur.

Eğer nefsim kendi nasibine razı olursa, yüce olur,

Ve merteye yönünden insanların en faziletlisi olur."

Gassan b. el-Mufaddal el-Gullâbî rivâyet ediyor :

er-Rebi b. Sabîh, bir dostu ile Ehvâz'da imiş. Onlara bir kadın bakmış, peşlerine düşmüş. Onları kendine davet etmiş. **er-Rebi** ağlamış. Dostu ona; *"Seni ağlatan nedir?"* demiş. O *"Kadının iki şeyhe tamah ettiğine bakarsan, bu ikisi gibi çok şeyhler görmüş"* demiş.

Rebî'den Gelen Hadisler

er-Rebî b. Sabîh, el-Hasan, Muhammed b. Sîrîn, Yezid er-Rakkâşî ve başkalarından hadis rivâyet etmiştir.

el-Hasan rivâyet ediyor :

Enes b. Mâlik (r.a)'e : *"Ey Ebu Hamza, bize kadir gecesinde bahset."* dedik. *"Rasûlullah (s.a), Ramazan yirmidört olduğunda, hiç uyku uyumazdı."* dedi.

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Kim Allah (c.c) yolunda bir ok atıp, hedefi vurursa, ona bir köle azad etmek sevabı verilir. Kim bir köle azâd ederse, o, onun cehennemden kurtuluş fidyesi olur."*

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor : *"Rasûlullah (s.a). Ramazan ayında, yay yapılan bir hayvan lifini yumuşattı ve onu kullandı."*

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Kim cuma günü abdest alırsa, yeterlidir ve ne güzeldir! Kim boy abdesti alırsa, boy abdesti daha faziletlidir."*

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a)'ı şöyle derken işittim : *"Namaza çağıran mü-müezzini duyduğunuz zaman, cevap verin ve sükûnet üzerinizde olsun. Eğer namaz safında bir boşluk (aralık) bulursan, oraya gir. Aksi halde müslüman kardeşini sıkıştırma. Dünyaya veda eden birisinin namazı gibi namaz kıl. Okuduğun zaman, kulaklarının işiteceği kadar oku, komşuna eziyet etme."*

Ebu Hureyre (r.a) rivâyet ediyor :

Hız. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur :

"Kadın, halasının üzerine nikahlanmaz, teyzesinin üzerine de. Kadın, kızkardeşinin boşanmasını istemesin; kendi tabağında kiyle yetinsin. Evlensin, çünkü ona (kızkardeşine) takdir edilen, ona da takdir edilmiştir. Kişi, kardeşinin pazarlığı üzerine pazar-

lık yapmasın. Kardeşinin istediği kadını istemesin."

Enes b. Mâlik (r.a) Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor :

"Kimin niyeti âhireti kazanmak olursa, Allah (c.c) onun kalbine zenginlik koyar, dağınıklığını toplar ve dünya ona boyun eğerek gelir. Kimin niyeti, dünyayı kazanmak olursa; Allah (c.c) fakirliği gözlerinin arasına koyar. Bütün işlerini dağınık yapar ve onun için yazılan şeyden başka bir şey elde edemez."

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a), eski bir deve palamı üzerinde haccetti. Altında değeri üç dirhem olan bir keçe vardı ve şöyle dua etti : *"Allah'ım, bu riyasız, şöhetsiz bir hacdır."*

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a)'a, ne onları cehenneme sokacak günahları ne de onları cennetin kralları yapacak sevapları olmayan müşriklerin zürriyetlerinin durumunu sordum. Rasûlullah (s.a); *"Onlar cennet ehlinin hizmetçileridir"* dedi.

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Kadın, beş vakit namazını kılarsa, orucunu (ramazan ayı orucu) tutarsa, namusunu korusa ve kocasına itaat ederse; cennetin hangi kapısından isterse girsin."*

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Ezan okunduğu zaman, gökyüzünün kapıları açılır ve dua kabul edilir."*

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur : *"Şeytanın yalanan bir tatlısı, sürmesi ve enfiyesi vardır. Yalanacak tatlısı, yalandır. Sürmesi; zikirden gafil olmaktır. Enfiyesi, öfkedir."*

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

Hz. Peygamber (s.a), insanlara oruç tutmaları için emir verdi ve; *"Ben izin vermedikçe, kimse iftar etmesin (orucunu açmasın)"* dedi. İnsanlar oruç tutuyorlar, akşam olduğunda bir kişi Rasûlullah (s.a)'ın huzuruna geliyor ve; *"Ya Rasûlallah, gün boyu*

oruçlu kaldım, bana izin ver de orucumu açayım" diyordu. Rasûlullah (s.a) da ona izin veriyordu. Sonra başka bir adam geliyor, aynı şeyi o da tekrarlıyor, Rasûlullah (s.a) ona da izin veriyordu. Tâ ki bir adam geldi ve şöyle dedi : "Ya Rasûlallah, senin ailen-den iki genç kız, gün boyu oruç tuttular. İzin verin de oruçlarını aç-sınlar. Rasûlullah (s.a) yüzünü çevirdi. Sonra adam sözünü tekrar-ladı. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu : "Onlar oruç tutmadılar. Gün boyu insanların etini yiyen (başkalarını çekıştiren) kimse nasıl oruç tutmuş olur? Git, eğer onlar oruçlu iseler kusmalarını emret! İki genç kız emri yerine getirdiler. Her biri pıtaşmış bir kan par-çası kustu. Adam, Rasûlullah (s.a)'a geldi, onu durumdan haberdar etti. Rasûlullah (s.a) "eğer onlar ölseydi, onları cehennem ateşi yer-di" dedi.

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

"Zulüm üç türlüdür : Allah (c.c)'ın, (hakki yenenleri) terket-meddiği zulüm, bağışladığı zulüm, bağışlamadığı zulüm. Bağışla-madığı zulüm, şirktir. Allah (c.c) onu bağışlamaz. Bağışladığı zu-lüm, kulun Rabbi ile arasında olan zulümdür. (Hakki yenenleri) Terketmediği zulüm ise, kulların zulmüdür. Allah (c.c) birbirlerin-den haklarını alacaktır."

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

"Safları düz tutun ve birbirinize yakın durun. Nefsim kudret elinde olan Allah (c.c)'a and olsun, ben şeytanları saflarınızın ara-sında görüyorum. Sanki boz davarlar gibiler."

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

"Kul acele etmediği sürece, hayırlıdır." "Ya Rasûlallah, acele etmesi nasıl olur?" denildi. "Allah (c.c)'a çok dua ettim. Duamın kabul edildiğini görmedim, der" dedi.

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a)'dan "Kıyâmet gününde âdemoğlu sanki bir toklu gibi getirilir ve Allah Teâlâ ona şöyle der : 'Ben en hayırlı bö-lüştürenim. Ey âdemoğlu, işlediğin amele bak. Seni onunla mükâfaatlandıracağım. Benden başkası için işlediğin amelin mükâfaatı ise, kimin için işledinse, ona aittir.'"

Enes b. Mâlik (r.a) rivâyet ediyor :

"Burada bir adam var, Ensâr'ın gıybetini yapıyor" denildi. Dedi ki : "Rasûlullah (s.a) kimseyi ayıplamaz ve acı söz söylemezdi. (Delil olmadıkça) Kimsenin sözünü kimsenin aleyhine kabul etmezdi." (Garîb Hadis)

ALİ B. ALİ ER-RİFÂİ (R.H)⁽¹⁾

Malik b. Dinar, onu *"Arapların rahibi"* diye isimlendirirdi. Şu'be; *"Haydi efendimize, efendimizin oğlu Ali er-Rıfâî'ye gidelim."* derdi.

Nefsi Emniyette Görmenin Kötülüğü ve Allah'ın İnsana Verdiği Direnç

Ali b. Ali er-Rıfâî, Hasan'dan naklediyor :

Bu ümmetin büyüklerinden iki adam, aralarında insanların durumlarını müzakere ederlerken, biri arkadaşına; *"Allah (c.c), seni başkasına muhtaç etmesin! İnsanları helak eden şey, insanların kendilerinin emniyette olduklarını sanmalarıdır"* dedi ve sözüne şöyle devam etti : *"İnsanlar, günahlar ve şeytanlar çoğaldı."* Sonra insan anlamakta zorluk çekeceği şeyleri saymaya başladı. Sonra da şöyle dedi : *"Evet insanları bu şeyden (âhiretten) alıkoyan şey; emniyette olduklarını sanmalarıdır. Allah (c.c) dünyayı hazır yaptı, âhireti gâib yaptı. İnsanlar hazırı (gaib olmayanı) kabul ettiler, gâibi kabul etmediler. Abdullah b. Kays'ın, nefsi kudret elinde olan Allah (c.c)'a and olsun, eğer Allah (c.c) ikisini (görmesi için insanları ve gâib alemi) yanyana bir araya getirseydi, insanlar haktan meyletmezler ve sapmazlardı."*

"Biz, insanı bir takım zorluklar, zahmetler ve sıkıntılar içinde yarattık" ⁽²⁾ âyeti hakkında Ali b. Ali er-Rıfâî, Hasan'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir :

"İnsanın katlandığı şeye katlanacak bir yaratık bilmiyorum." Kardeşi Said de şöyle dedi : *"İnsan dünyanın bütün sıkıntılarına ve âhiretin bütün zorluklarına tahammül eder."*

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.310.

(2) Beled, 4.

Ali'den Gelen Hadisler

Ali b. Ali er-Rifâî Ebu'l-Mütevekkil er-Recâf ve başkasından hadis rivâyet etmiştir.

Ebu Said el-Hudri (r.a) rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur :

"Herhangi bir müslüman içinde akrabayla ilişkisini kesmek gibi, günah olmayan bir istekte bulunursa, şüphesiz Allah (c.c) ona üç hasletten birisini verir : Ya onun istediğini yerine getirmekte acele eder, ya karşılığını onun için âhirete saklar, ya da ondan bir kötülüğü kaldırır."

"Ya Rasûlallah, böyleyse çok istekte bulunalım" dediler. "Allah, daha çoğunu kabul etmeye muktedirdir." dedi. (Garîb Hadis)

Hassan b. İmran, Hasan'dan rivâyet etmiştir :

Bir gün Hz. Peygamber (s.a) ashâbının karşısına çıkarak şöyle dedi : *"Sizden, öğrenmeden Allah (c.c)'ın kendisine ilim vermesini ve irşad edilmeden hidâyet vermesini isteyen var mı? Allah (c.c)'ın basiretsizliğinizi giderip, sizleri basiretli yapmasını isteyen var mı? Bilmiş olun ki, kim dünyaya râğbet ederse, emelini uzatırsa, Allah (c.c) onu, kalbinin dünyaya meylettiği kadar kör yapar. Kim dünyaya râğbet etmez, emelini kısaltırsa, Allah (c.c) ona öğrenmeden ilim, irşad edilmeden hidayet verir. Bilmiş olun ki, sizden sonra bir kavim olacak; öldürmeden, zulmetmeden mülk sahibi olmayacaklar. Onlar ne cimrilik yapmadan, övünmeden zengin olabilirler, ne de dinden taviz vermeden, nefse uymadan sevimli olabilirler. Bilmiş olun ki; sizden kim o zamana yetişir de, aziz olmaya gücü yetmediği halde, Allah (c.c) rızası için fakirliğe sabrederse, şüphesiz Allah (c.c), ona elli siddik sevabı verir."* (Garîb Hadis)

İBRAHİM B. ABDULLAH (R.H)⁽¹⁾

Evliyalarından biri de, **İbrahim b. Abdullah Ebu'l-Esved'dir.** Allah (c.c) ondan razı olsun.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.312.

"er-risâle" yi, Hasan'dan, Ömer b. Abdülaziz'e nakletmiştir.

Hasan el-Basri Tarafından Ömer b. Abdülaziz'e Gönderilen Mektup

İbrahim b. Abdullah rivâyet ediyor :

Hasan, Ömer b. Abdülaziz'e şöyle bir yazı yazdı : "Bilmiş ol-ki; dünya bir ayrılık evidir, ikamet evi değildir. Âdem (a.s), dünyaya cezalı olarak indirilmiştir. Ey Emîrül-Mü'minîn, ondan sakın! Çünkü onun nimeti, onu terketmekle elde edilir. Zenginlik ondan müstağni olmakla elde edilir. Onun her an bir maktûlü olur. Ona çok kıymet veren, bayağı olur. Onu toplayan fakir olur. O bir zehir gibidir; onu bilmeyen yer. Hayatına son vereceği halde. Dünyada yarasını tedavi eden birisi gibi ol. O, şiddetli eziyete karşı sabreder, belanın uzun sürmesinden korktuğu için. Bu aldatıcı dünya yurdundan çok sakın. Öyle ki o hileleriyle süslenir, emelleriyle tatlılaştır, taliplerine beyhude şeylerle cazip görünürlük; süslenmiş bir gelin gibi. Gözler onu seyrederek, kalpler ona meyleder, nefisler ona âşık olur. O ise onların hepsinin eşlerini öldürür. Geride kalan, ne geçmişten ibret alır, ne sonrakilerden ders alır, ne de kendisine Allah hatırlatıldığında hatırlar. Ona (dünyaya) âşık olanların kimisi, istediğini elde eder, ona aldanır, taşkın olur, âhireti unuttur, aklını ona çalıştırır. Sonunda ayağı kayar, pişmanlığı büyür, hasreti artar. Sekerâtül'l-Mevt bütün acısıyla, kaçırıldığı fırsatlar bütün sıkıntısıyla, üzerine çöker ve tasa, sıkıntı içinde bu dünyadan ayrılır. Ne istediğine kavuşmuştur, ne de kendisini yorgunluğunu dinlendirmiştir. Dünyadan azıksız ve hazırlıksız çıkmıştır.

Ey emîrül-mü'minîn, dünyadan sakın. Ondan ne kadar çok mennunsan, o kadar çok sakıncalı ol. Çünkü dünya sahibi ona ne zaman meylerse, onu kötü bir şeye sevkeder. Dünya mutluluğunu yeterli gören, kendisini aldatıyordur. Ondan fayda gören, yarın zarar görür. Ümidi bela ile birleştirmiştir ve ondaki bekâyı fenâ yapmıştır. Onun sevinci hüznle karışmıştır; ondan giden geri gelmez, gelecek şeyi de bilmiyor ki beklesin. Arzuları yalandır, emelleri bâtıldır, durusu bulanıktır, yaşamı sıkıntılıdır, âdemoğlu onda tehlikededir. Eğer onun hakikatini idrak ederse; servetten uzak durur, beladan sakınır. Eğer Allah (c.c) ondan bahsetmeseydi, ona bir misal vermeseydi, uykuda olanı uyandırır, gafili gafletinden uyandırır. Nasıl böyle olmasın? Allah (c.c) tarafından, insanı dünya-

dan nehyeden-meneden talimatlar gelmiştir, dünyada ondan vazgeçirici olaylar vardır. Allah (c.c)'in nezdinde onun hiç değeri, kıymeti yoktur, ona yarattığı günden beri de bakmamıştır. Hz. Peygamber'e dünya hazineleri anahtarlarıyla birlikte teklif edildi de, o kabul etmemekte direndi. Halbuki kabul etmesi halinde Allah derecesini biraz olsun eksiltmeyecekti.

O (s.a), sadece Rabb'in emrine muhalif olmaktan veya yaratıcısının nefret ettiği şeyi sevmekten veya hükümdarının değersiz kıldığı şeyin derecesini yükseltmekten hoşlanmadı. Allah (c.c) onu salih kullarından, imtihan etmek için uzaklaştırdı ve düşmanlarını aldatmak için önlerine yaydı. Hz. Muhammed (s.a) karnına taş koyduğu zaman, Allah (c.c)'in ona ne yaptığını unuttu. Allah (c.c)'in Musa (s.a)'ya şöyle dediği rivâyet edilir : 'Eğer zenginliği, sana doğru gelirken görürsen, cezası acele verilmiş bir suç, eğer fakirliği sana doğru gelirken görürsen, merhaba, salih kulların şiarına, de'. Dilersen, ruh ve kelimenin sahibi İsa b. Meryem'i şâdeyle. O şöyle derdi : 'Benim katığım, açlık, şiarım (slogan), korku; elbisem, yün, kıyınki yakacağım güneşin ışınları, kandilim ay. Bineğim bacaklarım, yemeğim ve meyvem yerin bitirdiği şeylerdir. Yanımda hiçbir şey olmadan geceliyorum, yanımda hiçbir şey olmadan sabahlıyorum. Yeryüzünde benden zengin de yok.'⁽¹⁾

MUÂVİYE B. ABDULKERİM (R.H)⁽²⁾

Evliyalardan biri de, Muâviye b. Abdulkerim'dir. Allah (c.c) ondan razı olsun.

Muâviye b. Abdulkerim anlatıyor :

Hasan'ın yanında zühdden bahsettiler. Bazıları "elbiseyle olur" dedi. Bazıları şöyle, böyle dedi. Bazıları; "yemekle olur" dedi. Hasan; "siz hiçbir şey bilmiyorsunuz. Zahid, birisini gördüğü zaman; 'o benden daha erdemlidir, diyendir.'" dedi.

(1) İslamiyet denge dinidir. Ticarete kabiliyetli olanlar ticaret yapmalıdırlar. Bu gereklidir çünkü, ekonomik ve ticari alandaki güçlülük hayat gerçeğinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Maruf el-Kerhi yine kendi gibi büyük bir zat olan Bekir b. Hâris'ten naklediyor : "Satın al ve sat sadece sermayeyle de olsa! Zira böylece mal ekinin büyüüp çoğalmasıyla büyüüp çoğalması gibi ürer ve çoğalır." (Çev.)

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.314.

Muâviye'nin Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Muâviye, el-Hasan, Muhammed b. Sîrîn, Ebu Reca el-Utâridî, Bekir b. Abdullah el-Müzenî, Atâ, Kays b. Sa'd ve başkalarından hadis rivâyet etmiştir.

Enes (r.a) Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor :

"Musa'nın rabbi dağa tecelli edince (görüntüncce), azametinden altı dağ uçtu. Medine'ye, Uhud, Varkan ve Ridva düştü. Mekk'e'ye Sevr, Sebir ve Hıra düştü." (Garîb Hadis)

ABDURRAHMAN B. MEHDÎ (R.H)⁽¹⁾

İlim ve zikir erbabının hoşnutluğunu kazanmış olan İmam Abdurrahman b. Mehdî, iyi bir hadis tenkitçisi ve Hâfızü'l-Ahbar'dır. ⁽²⁾

O, Rasûlullah (s.a)'ın yaşam biçimini, sünneti kendine rehber etmiş, indî görüşler ve hevâdan uzak durmuştur.

Abdurrahman'ın Hadis İlmindeki Yeri, Genel Olarak Diğer İslâmî İlimlerdeki Derinliği ve Râviler Hususundaki Titizliğine Dâir

Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî diyor ki;

Abdurrahman b. Mehdî yirmibin hadisi bana ezbere yazdırdı.

Ahmed b. Hanbel der ki :

Abdurrahman b. Mehdî adeta hadis için yaratılmıştı.

Henna b. Yahya der ki :

Ahmed b. Hanbel'e sordum. *"Hangisi fıkıhı daha iyi bilir?"*

Abdurrahman b. Mehdî mi yoksa Yahya b. Said mi?"

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.9, s.3.

(2) Hâfızü'l-Ahbar : Hadisleri iyi muhafaza eden (muhaddis) anlamına gelebileceği gibi, yüzbin hadisi senediyle bilen anlamına da gelebilir. (Çev.)

"Abdurrahman b. Mehdî" cevabını verdi.

Abdurrahman b. Mehdî şöyle der :

"İyi dinle! Kişinin hadiste önder olması için, sahlh olanı, sahlh olmayandan ayırması, her hadisi kendine delil saymaması ve ilmin mahreçlerini (kaynaklarını, mesela hadisın kimden geldiğini) iyi bilmesi gerekir."

Abdurrahman b. Mehdî anlatıyor :

"Söyle denilir: Kişi ilimce kendinden daha yüksekte olan biriyle karşılaştığında ganimete kavuşmuş gibidir. İlimce kendi seviyesinde biriyle buluşursa onunla karşılıklı oturur, ilim elde eder. Eğer ilimce daha aşağı biriyle karşılaşırsa gayet mütevazî olur ve ona bildiğini öğretir."

Her duyduğunu söyleyen, ilimde önder olamaz! Herkesden nakil yapan ilimde önder olamaz! Yalnız nakleden de ilimde önder olamaz!"

Abdurrahman'a bir hadis nakleden bir adamdan bahsedildi. "Acaba güvenilir biri midir?" diye soruldu.

Abdurrahman;

"Bırak onu! Daha fazla durma üzerinde! Bana da ondan hadis rivâyet etme!" dedi.

"Niçin?" dediler.

Abdurrahman;

"Onun hadisleri pek çoğaldı (tevellüd etti)" dedi.

Abdurrahman b. Mehdî der ki :

"İnsan, ilme yemek ve içmekten daha muhtaçtır.

Nuaym b. Hammad anlatıyor :

Abdurrahman b. Mehdî'ye sordum :

"Sahlh hadisi, sakat (sakım) hadisden nasıl ayırıyorsun?"

"Doktorun deliyi tanıyıp, ayırdettiği gibi" dedi.

Abdurrahman b. Mehdî der ki :

"Kişinin ancak sika⁽¹⁾ birinden duyduğu (hadis) ile fetva vermesi haram değildir."

Ubeydullah b. Ömer el-Kavâfirî der ki :

Abdurrahman b. Mehdi kendi hadisini bildiği gibi başkalarının da hadisini bilirdi. **Yahya b. Said** ise (sadece) kendi hadisini bilirdi.

Ziyad b. Eyyub anlatıyor :

"Huşeym'in meclisindeydik. Huşeym kalktığı anda, Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Said ve Halef b. Temim bir gencin elinden tuttular onu mescide soktular, ondan (hadis) alıp yazdılar, biz de beraberce yazdık. Bir de ne görelim! Bu genç Abdurrahman b. Mehdi'di."

Halid b. Haddaş anlatıyor :

Ben ve Huveyl, beraberce **Hammad**'ın yanındaydık. **Abdurrahman b. Mehdi** geldi, oturdu ve sonra kalktı gitti. **Hammad Abdurrahman**'ın peşinden;

"Bu adam, o kimselerdendir ki, Eyyub onlara yetişseydi muhakkak büyük saygı gösterirdi!" dedi.

Hasan b. Muhammed b. Sabah anlatıyor :

Birden fazla kişiden duydum; **Hammad b. Zeyd**'in yanında imişler. **Hammad**'a bir mesele sorulunca;

"Nerede İbni Mehdi? Bu meseleyi ondan başka kim çözebilir ki?" demiş. Sonra **Abdurrahman b. Mehdi** oraya gelince soruyu ona sormuşlar. **Abdurrahman** cevap vermiş. Nihayet oradan kalkıp gittiğinde **Hammad** şöyle demiş :

"Bu delikanlı otuz seneden beri Basra'nın (hadis) efendisidir."

Abdurrahman b. Mehdi anlatıyor :

Ubeydullah b. Hasan el-Anberî'nin de bulunduğu bir cenazeydik. O sıralarda o, Basra kadısıydı. İnsanlar arasında bir yeri ve kavmi nezdinde itibarı vardı. Bir konu hakkında konuştu. Bense o zamanlar gençtim, ona itiraz ettim. *"Böyle değil! Senin hadis öğ-*

(1) Sika : Zabt, hafız gibi tüm rivâyet şartlarını kendinde taşıyan "güvenilir" râvi. (Çev.)

renmen lazım!" dedim.

İnsanlar birden bana doğru baktılar ve başımda biriktiler. Ubeydullah;

"Bırakın onu! Neymiş, nasılmiş bakalım yanlıştınız?" dedi. Ben de ona konuyu anlattım, hadisi bildirdim. Ubeydullah bu sefer şöyle dedi :

"Doğru söyledin ey çocuk! O halde ben senin sözüne dönüyorum"

İlimde Ciddiyet, Hadisle Sınanmanın Zorluğu, Abdurrahman'ın Kesinlikle Hadis Almadığı ve Dostluk Kurmadığı Kimseler

Abdurrahman b. Ömer anlatıyor :

Bir adam Abdurrahman b. Mehdî'nin meclisinde gülmeye başladı. Abdurrahman b. Mehdî adamın gülüşünü işitti ve şöyle dedi :

"Kim bu gülen?"

Bu soruyu defalarca sordu. Adamı gösterdiler. Abdurrahman adama döndü;

"Hem ilim taleb ediyorsun, hem de böyle gülüyorsun? Size iki ay hadis (dersi) vermeyeceğim!" dedi.

Oradakiler kalktılar gittiler.

(Râvi anlatıyor) :

Ben hiç Abdurrahman'ı kahkahayla gülerken görmedim. Sadece tebessüm ederdi. Eğer tebessümden kahkahaya doğru gittiğini hissederse hemen kendine hâkim olur, ağzını eliyle kapardı.

Abdurrahman b. Mehdî der ki :

"Hadisle sınanmak, malla sınanmaktan daha zordur. Çoluk çocuk sınavı ise hadis sınavına benzer. Nice insanlar var ki, kendini hayırda zannettiği halde, içine düştüğü hadis sınavı (fitnesi) onu yalancılığa götürmüştür."

Ebu Musa Muhammed b. el-Müsni anlatıyor :

Abdurrahman b. Mehdi'nin odasında bir kitap gördüm. İçindeki bazı hadislerin üstüne darb⁽¹⁾ edilmişti (çizik konmuştu). Sordum :

"Ey Ebu Said! Niçin şu adamın hadisine çizgi çektin?"

Cevap verdi :

"Yahya bana o adamın, Cehm'in görüşüyle aynı görüşte olduğunu söyledi. Ben de hadisi üzerine darb ettim!"⁽²⁾

Abdurrahman b. Mehdi der ki :

"Kur'an mahluktur diyenin ardında namaz kılma! Onunla yanyana yürüme, ondan nikah isteme!"

Abdurrahman b. Ömer anlatıyor :

Abdurrahman b. Mehdi'nin yanında bidat ehli bir gruptan bahsedildi. Onların ibadete düşkünlükleri dile getirildi.

Abdurrahman şöyle dedi:

"Allah (c.c) sadece bu emir ve sünnet üzere olanları kabul eder. Rab Teâlâ şöyle buyuruyor :

'Sonra bunların izinden ardarda peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı da arkalarından gönderdik. Ona İncil'i verdik ve ona uyanların yüreklerine bir şefkat ve merhamet koyduk. Uydurdukları ruhbanlığa gelince onu biz yazmadık. Fakat kendileri Allah rızasını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik, içlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardır.'⁽³⁾

Allah (c.c) onların bu amelini kabul etmemiş ve onları yermiştir! Doğru yola ve sünnete yapış!"

(1) Darb yahut Zarb : Hadisin yazılması esnasında, yazılmaması gereken bir ibarenin yanlışlıkla yazılması halinde onu iptal etmek için üstüne çekilen çizgi. (Çev.)

(2) Cehm b. Safvan; Horasan'da çıkan ve halkı cebriye inancına davet eden adam. Bu fırka insan iradesini reddeder, Allah'ın ilmi ve kelâmının hâdis olduğunu savunur. Bkz: Şehristânî, *el-Mîllet ve'n-Nihal*, s. 86.

(3) Hadid, 27.

Ölümü Temenni Etmenin Zamanı, Abdurrahman'ın Her Sene Yaptığı Haccı Terkederek Kardeşinin Yetimlerine Bakması

Abdurrahman b. Ömer anlatıyor :

Abdurrahman b. Mehdîye, ölümü temenni eden, ölmek isteyen adamın hükmü soruldu.

Abdurrahman şöyle dedi :

"İnsan, dini üzere bir fitneye düşmekten korkarak ölümü temenni ediyorsa, bunda hiçbir beis yoktur. Fakat insan, fakirlikten vb. şeylerden dolayı ölümü temenni etmemelidir."

Abdurrahman b. Ömer diyor ki :

Abdurrahman b. Mehdî her sene haccederdi. Kardeşi ölünce ona bazı vasiyetlerde bulundu. **Abdurrahman** bu vasiyetleri kabul etti, onun bıraktığı yetimlere baktı ve haccı terketti.

Abdurrahman b. Mehdî'den Gelen Hadisler

Abdurrahman b. Mehdî imamlardan ve birçok önder şahsiyetten hadis almıştır. Tâbiîn'den bazılarına yetiştirilmiştir. **Musnî, Said, Yezîd b. Ebî Salih, Davud b. Kays, Salih b. Dirhem, Cerîr b. Hâzim**, bunlardandır. Kendisinden hadis alınan önder kişiler de ondan hadis almıştır. O, **Şu'be** ve **Sevrî**'den hadis almış, onlar da ondan hadis almıştır. O aynı zamanda **Mâlik b. Enes**'den ve **Hammad b. Zeyd**'den de hadis almıştır. Ondaki hadis alanlar arasında şunları sayabiliriz : **İbnü'l-Mübârek, Yahya el-Kattan, Ebu Davud et-Tayâlisî, Abdullah b. Vehb** ve **el-Feryâbî**.

Abdurrahman b. Mehdî, İbrahim b. Said'den, o **Zührî**'den, o **Hind bt. Hâris**'den, o da **Ümmü Seleme**'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) namazdan (ayrılıp) selam verince kalkmadan önce namaz kıldığı yerde biraz otururdu."

Abdurrahman b. Mehdî, İbrahim b. Nâfi'den, o **İbni Ebî Nüceyh**'den, o **Mücahid**'den, o da **Ümmü Kureybe**'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a), Meymune ile birlikte, içinde hamur izi kalmış bir çanaktaki testiden gusul ettiler."

Abdurrahman, Ebân b. Yezîd'den, o Katâde'den, o Abdullah b. Ebî Atebe'den, o Ebu Said el-Hudrî'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Yecuc ve Mecuc çıktıktan sonra da Beytullah'a hac ve umre yapılacaktır."

Abdurrahman b. Mehdi, Ebân b. Halid'den, o Ubeydullah b. Revâha'dan, o da Enes b. Mâlik'ten naklediyor :

"Rasûlullah (s.a)'ın, bir seferden gelmesi ya da bir sefere çıkması dışında hiçbir zaman duha namazı kıldığı görülmemiştir."

Abdurrahman b. Mehdi, Ebu Ukayl Bîşr b. Ukbe'den, o da Ebu Nadra'dan naklediyor :

Ömer b. el-Hattab zamanında bir köle kayıp (para) buldu. Bulduyuyla kendini satın aldı. (azâdetti) Sonra bulduğu kadar para biriktirdi, Ömer'e geldi, durumu anlattı ve biriktirdiği parayı önüne koyarak:

"Ne diyorsun? Görüşün nedir?" diye sordu. Ömer şöyle dedi :

"Bu adam Allah'ın azad etmeyi dilediği bir kuldur!"

Ömer (r.a) onun azadlığını kabul etti. Biriktirdiği parayı da Beytülmal'e koydu.

Abdurrahman b. Mehdi, Cerîr b. Abdurrahman'dan, o Ammara b. el-Ka'ka'dan, o da Ebu Zûr'a b. Amr b. Cerîr'den naklediyor :

Kalemin ilk yazdığı cümle şudur :

"Ben, sadece benim kendisine dönülen! Ve ben, tevbe edenin tevbesini kabul ederim."

Abdurrahman b. Mehdi, Cafer b. Ziyad'dan, o İsmail b. Ebu Halid'den, o da Şâ'bi'den naklediyor :

Kurrâlara yapılan hasta ziyareti kurrânın ailesine, katlanmakta oldukları dertten daha ağır bir sıkıntı veriyordu. Zira ziyaretçiler zamansız geliyor, zamansız oturuyorlardı.

Abdurrahman b. Mehdi, Hammad b. Seleme'den, o Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) fetih yılı Mekke'ye girdiğinde başında siyah bir sarık vardı.

Abdurrahman b. Mehdi, el-Hasan b. Ebi Cafer'den o Musa b. Ukke'den, o Ebu Seleme'den, o Âişe (r.a)'den o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Hiçbiriniz kendini takat getiremeyeceği bir amele zorlamasın. Zira Allah Teâlâ yorulup usanmaz, nihayet siz bıkarırsınız. Birbirinize yumuşak ve mutedil davranın! Birbirinize doğruyu gösterin!"

Abdurrahman b. Mehdi, Hüseyin b. Ziyad'dan, o Yahya b. Said'den, o İbrahim b. Muhammed'den, o Dahhak'tan, o İbni Abbas'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"İlim hususunda birbirinize öğüt verin, yardım edin, ortaklaşa çaba gösterin. İçinizden bir kısmı, bildiğini diğer bir kısmınızdan saklamasın! Zira ilimde yapılan en küçük bir hiyanet (bilgiyi örtme) dahi, malda yapılan hiyânetten çok daha zararlıdır."

Abdurrahman b. Mehdi, Hz. Ömer (r.a)'in şu sözünü naklediyor :

"Kıy, âbidlerin ganimetidir."

Abdurrahman b. Mehdi, Hâris b. Umeyr'den, o Eyub'den, o da Muhammed'den naklediyor :

"İbni Umeyr, Rasûlullah (s.a)'ın ashabı içinde Osman'dan sonra (hac) menâsikini en iyi bilendi."

Abdurrahman b. Mehdi, Havşab b. Ukayl'dan, o Mehdi el-Abdi'den, o da İbni Abbas'ın azathı İkrime'den naklediyor :

Ebu Hureyre'nin evine geldim ve ona arefe gününün orucu hakkında sordum. O da şöyle dedi :

Rasûlullah (s.a) arefe günü, Arafat'ta oruç tutulmasını yasaklamıştır.

Abdurrahman, Harb b. Şeddad'dan, o Yahya b. Ebi Kesir'den, o Ebu Seleme'den, o Urve'den, o da Esma'dan nakledi-

yor:

Rasûlullah (s.a)'ın minberden şöyle dediğini duydum :

"Hiç kimse, kullarını Allah kadar hayırmaz!"

Abdurrahman b. Mehdi, Bükeyr es-Selemî'den, o Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklediyor :

"Gusûl ancak, üzerine cuma vâcip olana vâcip olur."

Abdurrahman b. Mehdi, Davud b. Kays'dan, o Musa b. Yesar'dan, o da Ebu Hureyre'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) aramızdayken verdiğimiz mehir, on ukiye idi."

Abdurrahman, Davud b. Abdurrahman'dan, o da Sâlim b. Abdullah'tan naklediyor :

Kâbe'yi tavaf ediyorduk. Bir adam Sâlim'e sordu :

"Bedevi (köylü, bilgisiz) Muhacire imamlık yapabilir mi?"

Sâlim şu cevabı verdi;

"Eğer salih, iyi bir adamsa neden olmasın? Hiçbir zarar vermez!"

Abdurrahman b. Mehdi, er-Rebi b. Eslem'den, o Muhammed b. Ziyad'dan, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a şükretmez."

Abdurrahman b. Mehdi, Zâide'den, o Süddî'den, o Abdullah el-Bahiy'den, o da Âişe (r.a)'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) namaz kılmak istediğinde Âişe'ye şöyle derdi :

"Bana küçük hasırı uzat!"

Âişe (r.a);

"Ama ben hayırlıyım? deyince; Rasûlullah (s.a);

'Senin hayızın elinde değil ki, bir şey olmaz!' derdi.

Abdurrahman, Zâide'den o Eşâş b. Ebi's-Sa'sâ'dan, o babasından, o Mesruk'tan, o da Âişe (r.a)'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'a, namazda yüzü sağa sola çevirmeyi (dalginlığı) sordum. O da şöyle dedi :

"Bu şeytanın yaptığı bir şaşırtmacadır. Böyle hilelerle kulu namazdan alıkoymak ister!"

Abdurrahman b. Mehdî, Zâide'den, o Semmak'tan, o da Câbir b. Semure'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) sabah namazında Kaf sûresini okurdu.

Abdurrahman b. Mehdî, Zâide'den, o Abdullah b. Muhammed'den, o Câbir'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Erkeklerin namaza duracağı en hayırlı saflar ön saflardır. En şerlisi ise geri saflardır. Kadınların duracağı en hayırlı saflar en arka saflar, en şerlisi ise ön saflardır."

Ey kadınlar topluluğu! Erkekler secdeye vardığında, gözlerinizi zi yumarak, onların izarlarının elbiselerinin daralmasından ötürü (belirginleşmesi muhtemel olan) avret yerlerine bakmaktan kaçınınız."

Abdurrahman b. Mehdî, Züheyr b. Muhammed'den, o Alâ b. Abdurrahman'dan, o babasından, o da Ebu Hureyre'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Adak adamayınız, zira adak kaderi geri çeviremez. Adak ile sadece cimrilikten çıkılır."

Abdurrahman b. Mehdî, Zerban b. Ebî Zerban'dan, o da el-Hasen'den naklediyor :

"Fitne geldiğinde, âlimler tarafından hemen bilinir, tanınır. Sırtını çevirip gittiğinde ise tüm cahiller onu tanır ve anlar."

Abdurrahman b. Mehdî, Süfyan b. Said'den, o İsmail b. Süddî'den, o Rifaa el-Fityânî'den, o Amr b. el-Hımık'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kim bir adamın kanını akıtmayacağına kefil olur (söz verir) de sonra onu öldürürse, ben bu katilden uzağım! Öldürülen kâfir dahi olsa!" (Garîb Hadis)

Abdurrahman, Süfyan'dan, o Ebu İshak'tan, o Agam'dan, o

Ebu Hureyre'den ve Ebu Said'den, onlar da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyorlar :

"Bir grup toplanır, Allah (c.c)'ı anarsa, rahmet onları çepeçevre sarar. Melekler etraflarını doldurur. Ve Allah (c.c) onları, kendi nezdindekiler arasında sayar, anar."

Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan'dan, o A'meş'ten, o Ebu Sâlih'ten, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Rab Teâlâ buyurur ki : 'Salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbine doğmayan, hayale gelmeyen nimetler hazırladım. Bu nimetleri size muttali (görünür) kılmadım. '"

Rasûlullah (s.a) şu âyeti okudu :

"Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için nice sevindirici ve göz aydınlatıcı nimetler saklandığını hiçkimse bilemez." (1)

Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan'dan, o A'meş'ten, o Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Her doğan fitrat üzere doğar. Ana ve babası onu Yahudi ya da Hristiyan haline getirir."

Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan'dan, o A'meş'ten, o Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Oruç (kötülüklerden korunulacak bir) kalkandır. " (Garib Hadis)

Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan'dan, o A'meş'ten, o Ebu Süfyan'dan, o Câbir'den, o Ebu Said'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Sizden biri namazını mescidde kıldığında evine de bir pay ayırsın (Bir bölümünü de evinde kılsın) zira Allah (c.c) onun evinde kıldığı namazdan ötürü o evde hayır yaratır."

Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan'dan, o A'meş'ten, o Ebu

(1) Seade, 17.

Süfyan'dan, o da Câbir'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Bir kişinin yemeği iki kişiye yeter. İki kişinin yemeği dört kişiye yeter. Dört kişinin yemeği ise sekiz kişiye yeter."

Abdurrahman, Süfyan'dan, o A'meş'ten, o Abdullah'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Herhangi bir can haksız yere katledildiğinde mutlaka Ademoghluna (Kâbil'e) da bir pay düşer."

"Çünkü öldürme âdetini ilk çıkaran odur?"

Abdurrahman, Süfyan b. Uyeyne'den, o Zührî'den o Ebu İdris'den, o da Ebu Sa'lebe'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) köpek dişli tüm yabani hayvanları yemekten menetti. (Yani et yiyebilen hayvanları yemekten menetti.)

Abdurrahman b. Mehdî, İbni Uyeyne'den, o Zührî'den, o Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den naklediyor :

Necâşi öldüğünde Rasûlullah (s.a); *"Onun için Allah'tan mağfiret dileyin"* dedi.

Abdurrahman b. Mehdî, Süleym b. Hayyan'dan o Said b. Mina'dan, o da Câbir b. Abdullah'tan naklediyor :

Rasûlullah (s.a), Necâşî'nin ölümü üzerine namaz kıldı ve dört tekbir getirdi.

Abdurrahman b. Mehdî, Selam b. Ebi Mutf'den, o da Osman b. Abdullah'dan naklediyor :

Ümmü Seleme'nin yanına geldik. Bize Rasûlullah (s.a)'ın saçından kına sürülmüş bir tel çıkardı.

Abdurrahman, Selam b. Abdullah'tan, o Musa b. Abdurrahman'dan naklediyor :

Musa, Ebu Said el-Hudrî'yi, ima ile namaz kılarken gördüğünü anlatır.

Abdurrahman b. Mehdî, Sehl es-Sirac b. el-Hasen'den şu tefsiri naklediyor :

"Hepsine; dünyayı isteyenlere, ahireti isteyenlere de, Rabbinin ihsanından, ayırdetmeksizin veririz. Rabbinin ihsanı kısıtlanmış değildir." (1)

Yani *"Dünyada iyiye de rızık veririz kötüye de. İkisini de doyururuz."*

Abdurrahman, Seriiyy b. Yahya'dan, o da Hasen'den naklediyor :

Bir adam ona sorar :

"Ey Ebu Said! Müseyyeb'in cariyesi sadece bir kere namaz kıldı ve öldü, onu defnedeyim mi?"

"Evet! Ve onun cenaze namazını da kıl!"

Abdurrahman b. Mehdi, Şu'be'den, o Ebu İshak'tan, o Ebu Seleme'den, o da Ümmü Seleme'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a)'ın en hoşuna giden amel; az da olsa kulun sürekli yaptığı ameldi."

Abdurrahman b. Mehdi, Şu'be'den naklediyor :

Şimdiye kadar hep; *"Bana hadis nakletti, bize naklettiler"* diye başlayan bir cümleyle hadis aldım. Yalnız bir hadis var ki o başka. O hadisi Katâde söyledi. Ona da Enes söylemiş, Enes'e ise Rasûlullah (s.a) söylemiş :

"Safları düzgün tutmak, namazın güzelliğindendir."

Abdurrahman b. Mehdi, Şu'be'den, o da Humeyd'den naklediyor :

Enes'e sordum :

"Rasûlullah (s.a) Kunut okudu mu?"

"Evet bir ay" dedi.

"Rükûdan önce mi, sonra mı?" dedim.

"Önce ve sonra" dedi.

Abdurrahman b. Mehdi, Şu'be'den, o Katâde'den, o Mutarrif b. Abdullah'tan, o da babası Şuhayr'dan naklediyor :

(1) İara, 20.

Rasûlullah (s.a)'a, Beni Âmir'in temsilcileri arasında geldim. Sorduk :

"Ya Rasûlallah! Biz kaybolmuş develer bulduk? (Ne yapalım, faydalanalım mı?)"

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Müslümanın kaybettiği; ateş sıcağıdır! (Sahibini araştırın!)"

Abdurrahman b. Mehdi, Şu'be'den, o Süheyl b. Ebî Salih'ten, o babasından, o da Ebu Hureyre'den, naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) sabah namazının iki rekatını kılınca uzanıp yanı üzerine yatarı." "

Abdurrahman b. Mehdi, Şerik b. İbrahim'den, o da İbrahim b. Muhacir'den naklediyor :

Habbab b. el-Eret; cesur, delikanlı biriydi. Gümüş kaplamalı kılıçlar satardı.

Abdurrahman b. Mehdi, Şerik'ten, o Ebu Hilal et-Tâf'den, o da Vâsik er-Rûmî'den naklediyor :

"Ömer b. el-Hattab'ın kölesiydim. Bana şöyle demişti :

"Müslüman ol! Eğer müslüman olursan müslümanların emânetini koruma hususunda senden yardım isterim (seni görevli yaparım). Zira onlardan olmayan birinden, onların emânetinin korunmasını istemek bana yakışmaz!"

Bense reddettim, müslüman olmadım.

Ömer şöyle dedi :

"Dinde zorlama yoktur!"

Ömer, ölümü yaklaştığında beni azat etti ve;

"Git, dilediğin yere!" dedi.

Abdurrahman b. Mehdi, Şuayb b. Safvan'dan, o Atâ b. es-Sâib'den, o Ebu'd-Duha'dan, o da İbni Abbas'tan naklediyor :

"Kim Allah'ın kitabını öğrenir, sonra da içindekilere tâbi olursa (boyun eğer ve ona uygun yaşarsa), Allah onu dünyada saptırmaktan korur, kıyamette de sorgunun çetinliğinden uzak eder."

Rab Teâlâ şöyle buyuruyor :

'Kim benim hidayetime uyarsa o sapmaz ve bedbaht olmaz' ⁽¹⁾

Abdurrahman b. Mehdi, Sâik b. Hazen'den naklediyor :

Bir kadının Beytullah'a yürüyerek gitmek için ahdettiği anlaşıldı. Hasan, kadının binekli olarak gitmesini uygun gördü. İbni Sîrin ise bunu reddetti ve şöyle dedi :

"Ben şu âyeti duydum.

'Onlardan kimi de : Eğer Allah lutuf ve kereminden bize verirse mutlaka sadaka vereceğiz ve elbette biz salihlerden olacağız diye Allah'a and içtiler'" ⁽²⁾

Abdurrahman b. Mehdi, Tâlut'tan o da İbrahim b. Edhem'den naklediyor :

"Şöhreti seven bir kul Allah'a sadâkatle teslim olmaz."

Abdurrahman b. Mehdi, Abdullah b. Cafer'den, o Yezîd b. el-Had'dan, o Muhammed b. İbrahim'den, o Âmir b. Said'den, o Abbas b. Abdülmuttalib'ten, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kul secdeye vardığında, yedi organı da onunla beraber secdeye varır : Yüzü, avuçları, dizleri, ve ayakları."

Abdurrahman; Abdullah b. Cafer'den, o İsmail b. Muhammed'den, o Âmir b. Said'den, o da babasından naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) sağına selam verdiğinde sağ yanağı gözüktürdü. Sonra soluna selam verdiğinde de sol yanağı gözüktürdü." (Yani başını sağa ve sola çevirdiğinde arkadan yanağı gözükebiliyordu.)

Abdurrahman b. Mehdi, Abdullah b. Bekr b. Abdullah el-Müzenî'den, o Atâ b. Meymune'den, o da Enes b. Mâlik'ten naklediyor :

"Rasûlullah (s.a)'a bir kısas olayı getirildi. Rasûlullah (s.a) da affi emretti."

Mukaddemî ise şöyle diyor :

(1) Taha, 123.

(2) Tövbe, 75.

"Rasûlullah (s.a) hangi kıyas olayına gelmişse, mutlaka affi emretmiştir."

Abdurrahman b. Mehdi, Abdullah b. el-Mübârek'ten o Evzâf'den, O Muhammed b. Ali'den, o Said b. el-Müseyyeb'den, o İbni Abbas'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Sadakayı veripte sonra dönerek geri alan, kustuğunu yiyen köpeğe benzer."

Abdurrahman b. Mehdi, İbnü'l-Mübârek'ten, o Yunus b. Yezîd'den, o Zührî'den, o Said b. el-Müseyyeb'den, o da Cübeyr b. Mut'im'den naklediyor :

Cübeyr b. Mut'im, Osman b. Affan'la beraber Rasûlullah (s.a)'a gelir, Benî Hâşim ve Benî Muttalib arasında pay edilen Hayber humusu konusunda konuşurlar :

"Kardeşlerimiz olan Muttalib b. Abdi Menafogulları'na pay verdin de, neden bize vermedin? Oysa bizim akrabamız da onları, gibidir" derler.

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurur :

"Muttalib ve Hâşim, tek şeydir"

Abdurrahman, Abdullah b. Mübarek'ten, o Harmale b. İmran'dan, o Abdullah b. el-Hâris'den, o da Arefe b. el-Hâris'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a)'ı gördüm. Veda haccında dişi deve getirdi (kesmek için)"

Abdurrahman b. Mehdi, Ebu İdris'den, o Vâile b. el-Eska'dan, o Ebu Mürsed el-Ganevî'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kabirlerin üzerine oturmayınız. Onlara doğru da namaz kılmayınız."

Abdurrahman b. Mehdi, Abdullah b. el-Mübârek'ten, o Musa b. Ukbe'den, o Salim'den, o da İbni Ömer'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'ın yemini şöyle idi :

"Kalpleri çevirene andolsun ki!"

Abdurrahman b. Mehdi, İbnü'l-Heysa'dan naklediyor :

Heva ve bid'at ashabından biri tevbe etti ve şöyle dedi :

"Hadisi kimden ve nasıl aldığınıza dikkat ediniz. Zira biz her görüşümüzü hadis diye anlattık."

Abdurrahman b. Mehdi, Mes'ûdi'den, o da Kasım'dan naklediyor :

"Ben dünyada bir yolcu gibiyim."

Abdurrahman; Mes'ûdi'den, o da kardeşi Kasım'dan naklediyor :

Utbe b. Mes'ud vefat ettiğinde **Ömer b. el-Hattab (r.a)** **Ümmü Utbe'yi** (Utbe'nin annesini) bekledi. O gelmeden namaz kılmadı.

Abdurrahman b. Mehdi, Abdurrahman b. Bedil'den, o babasından, o da Enes b. Mâlik'ten naklediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"İnsanlar içinde Allah'a ehil olanlar (onun dostu, yakını) vardır!"

"Kimdir onlar Ya Rasûlallah?" derdi.

"Kur'an ehli olan; Allah'ın da ehlidir. Onun seçkin kıldığı kullarındandır." diye cevap verdi.

Abdurrahman b. Mehdi, İbni İyad b. Lakit'den, o babasından, o da Kays b. Numan el-Yeşkeri'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) ile **Ebu Bekir (r.a)** Mekke'den ayrıldıklarında bir mağaraya gizlendiler. Çobanlık yapan bir çocuğun yanından geçerken de ondan süt aldılar.

Abdurrahman b. Mehdi, babasından, o da Ubeydullah b. Şumeyt'ten naklediyor :

"Muttakiler. Ancak onlardır insan olan! Ve onlar Allah'ın rızından helal ve temiz olanı yeyip, âhiretin nimetleri içinde, bollukta yaşadılar."

Abdurrahman b. Mehdi, Abdülvâhid b. Ziyad'dan, o Hasan b. Ubeydullah'tan o İbrahim b. Abdurrahman'dan, o da İbni Mes'ud'dan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) akşam olunca şöyle derdi :

"Akşamladık ve tüm mülk de Allah'a ait olarak akşamladı. Allah'a hamdolsun. Allah'tan başka ilâh yoktur. O tektir. Ortağı yoktur."

Abdurrahman b. Mehdi, Abdülkadir b. Telid Ebu Rifâs'dan, Abdülcebbar b. el-Verd el-Mekkî'den, Abdülmümin Abdullah Ebu Ubeyde'den, ve Abbad b. Sâlih el-Bas-rî'den rivâyet almıştır.

Abdurrahman b. Mehdi, Ömer b. Zer'den, o babasından, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Allah (c.c) her konuşan dilin yanı başındadır (duyar). Konuşan Allah'tan sakınsın ve ne dediğine iyi baksın."

Abdurrahman b. Mehdi, Ubeydullah b. el-Kasım'dan, o Alâ b. Sa'lebe'den, o Ebu'l-Melîh b. Usâme'den, o da Vâile b. el-Eska'dan naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'a dedim ki :

"Ya Rasûlallah! Bana öyle bir söz söyle ki senden sonra bir daha kimseye sormayayım!"

Rasûlullah (s.a) şöyle dedi.

"Kendine sor, kendinden fetva iste, sana başkaları birçok cevaplar, fetvâlar verse de!"

Abdurrahman b. Mehdi, Abdullah b. Mübarek'ten, o Yahya b. Ebî Kesîr'den, o Muhammed b. İbrahim'den, o Osman'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kim yatsıyı cemaatle kılsa, gecenin yarısını ihya etmiş gibi olur. Kim de sabahı cemaatle kılsa, gecenin tümünü ihya etmiş gibi olur."

Abdurrahman; İmran el-Kattan'dan, o Katâde'den, o da Enes'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) Kisra ve Kayser'e (tebliğ mektubu) yazdı.

Abdurrahman, aynı tarikten naklediyor :

Rasûlullah (s.a) İbni Ümmü Mektum'u iki defa Medine'ye

vekil bıraktı.

Abdurrahman b. Mehdi, İkrime b. Ammar'dan, o Yahya b. Ebî Kestir'den, o Hilal b. İyad'dan, o Ebu Said el-Hudri'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"İki kişi büyük abdest yapmaya gider ve avretlerini açarak konuşmaya başlarsa, Allah Teâlâ onlara hoş bakmaz"

Abdurrahman b. Mehdi, Kurra b. Halid'den, o Dargame b. Aliyye'den, o babasından o da kendi babasından naklediyor :

Kabilenin elçileri arasında Rasûlullah (s.a)'ın yanına geldim. Bize sabah namazını kıldırđ. Oradakilerin yüzüne baktığımızda, alacakaranlıktan ötürü birbirimizi tanıyamıyorduk.

Abdurrahman, Fudayl b. İyad'dan ve Feyyaz b. el-Esved et-Taî'den de hadis rivâyet etmiştir.

Abdurrahman b. Mehdi, Kurra'dan, o Muhammed b. Sîrin'den, o da Ebu Hureyre'den naklediyor :

"İnşikak ve Alak sûrelerinde, Ebu Bekir ve Ömer (r.a) secde-yaptılar. Bir de onlardan daha hayırlı olan secde yaptı."

"Yani Rasûlullah (s.a) mı?" denildi.

"Tabii! Başka kimi kastedebilirim ki?" dedi, **Ebu Hureyre.**

Abdurrahman b. Mehdi, Kurre b. Halid'den, o da Ebu Yezîd el-Mekkî'den naklediyor :

Ebu Eyyub ile Mikdad şöyle derlerdi :

"Bütün hal ve şartlarda sefere çıkmakla emrolunduk!"

Onların dayanağı şu âyetti, yorumlarını oradan almışlardı :

"(Ey Müminler) Gerek hafif, gerek ağır olarak hep birlikte sa-vaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer anlıyorsanız bu sizin için daha hayırlıdır." (1)

Abdurrahman b. Mehdi, Abdurrahman b. Kasım b. Fadl el-Haddâni'den ve Kehmes b. Hasan'dan da rivâyet almıştır.

Abdurrahman b. Mehdi, Muhammed b. Talha'dan, o da Davud b. Süleyman el-Cüfî'den naklediyor :

(1) Tevbe, 41.

Ömer b. Abdülaziz, Abdülhamid b. Abdurrahman'a şu mektubu yazdı :

"Sana selam olsun!

Kötü alışkanlıklar ve çirkin hükümler sebebiyle Küfe halkına nice bela ve sıkıntı isabet etmiştir! Bu alışkanlıkları onlara aşıl原因, halkı bozmaya tevessül edenler kötü vergi memurlarıdır!

Dinin kıvamı, temeli ve ahengi, adalettir, iyiliktir. Allah'a boyun eğmek kadar hiçbir şey seni ilgilendirmesin. Zira günahın azı yoktur."

Abdurrahman b. Mehdî, Muhammed b. Ebi'd-Dârimî'den naklediyor :

Hasan'a, geceleyin Kur'ân okurken sesin yükseltilip, yükseltilmeyeceğini sordum. Şöyle dedi :

"İçine riya karışmadığı sürece beis yoktur."

Abdurrahman b. Mehdî, Muhammed b. Nadr el-Hârisî'den naklediyor :

Rebî b. Haysem şöyle derdi :

"Yalnız kal ve düşün!"

Abdurrahman b. Mehdî; Muhammed b. Ukbe el-Bârî'den, Mâlik b. Dinar'dan, Muhammed b. Hilal b. Ebî Hilal el-Medenî'den ve Muhammed b. Ebân b. Salih b. Umeyr el-Câfî'den hadis rivâyeti almıştır.

Abdurrahman b. Mehdî, Mâlik b. Moğol'dan, o Âsım b. Amr'dan, o da Ömer b. el-Hattab'tan naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'a, hayızının vekalet alıp almayacağını sordum. O da;

"Onu vekil yapabilirsin!" dedi.

Abdurrahman b. Mehdî, el-Müsennâ b. Said'den, o Katâde'den, o Enes'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Biriniz namazı kılamayıp uykuya dalar yahut unutursa, hatırlayınca hemen kılın. Zira Allah (c.c) şöyle buyuruyor :

'Beni anmak için namaz kıl' " (1)

Aynı yolla naklediliyor :

Rasûlullah (s.a) savaşa çıktığında şu duayı yapardı :

"Allah'ım! Benim dayanağım sensin. Benim yardımcım sensin. Ve ben, senin sayende savaş verebilirim!"

Abdurrahman b. Mehdi, Mansur b. Sa'd'dan, o Osman b. Urve'den, o babasından, o da Âişe (r.a)'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'dan son duyduğum söz şuydu :

"Allah Yahudilere lanet eтті! Peygamberlerinin mezarlarını mescit yaptıkları için!"

Abdurrahman b. Mehdi, Muaz b. Muaz el-Anberi'den ve Muaz b. Ukbe el-Basri'den de hadis rivâyeti almıştır.

Abdurrahman b. Mehdi'nin rivâyet aldıkları arasında şunları da sayabiliriz. Ma'n b. Abdurrahman b. Mes'ud, Mansur b. Ebu'l-Esved, Mualla b. Halid ed-Dârimî, Müstevrid b. Abbad ve Mezru b. Musa.

Abdurrahman b. Mehdi, Nâfi'den, o İbni Ömer'den, o İbni Ebi Müleyke'den, o Ubeyd b. Umeyr'den naklediyor :

Lukman (a.s) oğluna şu öğütleri verdi :

"Oğulcağızım! Oturacağın meclisleri kendi gözünle seç! Eğer içinde Allah (c.c) anılıyorsa, oradakilerle beraber ol, yanlarına otur! Âlimsen, ilmin sana fayda verir. Eğer bilgisizsen sana öğretirler. Hem, Allah (c.c) oraya rahmet gönderirse sen de onlarla beraber rahmete garkolursun.

Oğulcağızım! İçinde Allah'ın anılmadığı meclislerde oturma! Eğer âlimsen böyle bir yerde, ilmin sana fayda vermez. Yok bilgisizsen, bu meclistekiler senin ancak cehaletini artırır. Allah (c.c) bu meclistekilere gazap nazarıyla bakarsa, sen de bu talihsizlikten nasibini alırsın."

Abdurrahman, Ebu Avane'den, o A'meş'ten, o Zebid'den, o Ebu'l-Ahvas'dan, o da Abdullah'tan naklediyor :

"Ansızın ölümde mümine kolaylık, kâfire ise keder vardır."

(1) Taha, 14.

Abdurrahman, Ebu Hirre'den, o Süleyman ed-Dimaş-ki'den, o da İbni Abbas'tan naklediyor :

İblis (Şeytan) şöyle der :

"Bir âlim, benim için bin âbiden daha kıymetlidir. Âbid tek başına gider Allah'a ibadet eder. Ama âlim insanlara öğretir, tâ ki bilgilensinler aydınlansınlar!"

Abdurrahman b. Mehdî, Şu'be'nin arkadaşı Velid b. Halid el-Hirevî'den rivâyet almıştır.

Abdurrahman, Hişam'dan, o Ebu Katâde'den, o Hasan'dan, o da Kays b. Abbad'dan naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'ın ashabı, üç şey esnasında (yüksek) sesi hoş görmezlerdi : Savaş, cenaze ve zikir.

Abdurrahman b. Mehdî, Huşeym'den, o Davud b. Ömer'den, o Abdullah b. Ebî Zekerriyya'dan, o Ebu'd-Derdâ'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Siz kıyâmet günü, isimlerinizle ve babanızın isimleriyle çağrılacaksınız. O halde güzel isim koyun."

Abdurrahman b. Mehdî, Huşeym'den, o Mücahid'den, o Ubeydullah b. Müslim'den, o da Ebu Hureyre'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Bir sene bir ay, bir ay bir cuma (hafta), bir cuma bir gün, bir gün de bir an, gibi olmadıkça kıyâmet kopmaz."

Abdurrahman b. Mehdî, Hemmam'dan, o Katâde'den, o Ebu Meymune'den, o da Ebu Hureyre'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'a dedim ki :

"Ya Rasûlallah! Seni gördüğüm zaman içim rahatlıyor, gözlerim parlıyor. Bana her şeyden haber ver!"

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu.

"Her şey sudan yaratıldı!"

"Peki, yaptığım zaman beni cennete sokacak bir amel söyle!" dedim.

"Sözü hoş söyle! Selamı yay! (Barış, emniyeti, güveni yay) Yakınları ziyaret et! İnsanlar uyurken gece namaz kıl. Ve sonra da selam ile cennete gir!"

Abdurrahman b. Mehdî, Hemmam'dan, o Katâde'den, o Huleyd el-Kasrî'den, o Ebu'd-Derdâ'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Güneşin her doğuşunda, yanbaşında iki melek şöyle nida eder :

'Az ve yeterli olan, çok ve boş (oyalayıcı) olandan hayırlıdır.'"

Abdurrahman b. Mehdî, Hâni b. Eyyub'dan, o Tâvus'dan, o da Câbir b. Abdullah'tan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) hac ve umre için bir kere tavaf yaptı.

Abdurrahman, Harun b. Musa el-A'var'dan da rivâyet almıştır.

Abdurrahman, Yezîd b. Atâ'dan, o Semmak b. Harb'dan, o Abdurrahman'dan, o Abdullah'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Allah faiz yiyene, yedirene, şahidine ve yazdırana, hepsine de lanet etmiştir."

Abdurrahman b. Mehdî, Yezîd b. Atâ'dan, o Mutarrif'den, o da Şa'bf'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a), Uhud günü Hamza ve arkadaşları üzerine namaz kıldı.

Abdurrahman b. Mehdî, Yezîd'den, o Atâ'dan, o Semmak b. Harb'dan, o da Muhammed b. el-Mübeşşir'den naklediyor :

Bir adam İbni Abbas'a gelerek şöyle dedi :

"Ben eğer düşmanımdan ürüp kaçarsam kendimi boğazlayacağım diye adak adadım. Şimdi ne yapacağım?" İbni Abbas;

"Git, Mesruk'a sor!" dedi. Adam Mesruk'a gitti. Durumu anlattı. Mesruk şöyle dedi :

"Sakin ha kendini öldürme! Zira eğer müminsen, mümin bir canı öldürmüş olacaksın, yok eğer kâfirsen cehenneme gitmekte

acele davranmış olacaksın! Sen git, bir koç al ve onu kurban et! Zira İshak (a.s) bir koç fideye verilerek kurtuldu. O senden daha hayırlı olduğu halde."

Adam, Mesruk'un bu cevabını İbni Abbas'a bildirince İbni Abbas şöyle dedi :

"Ben de sana böyle bir cevap vermek istiyordum."

Abdurrahman b. Mehdi, Yahya b. el-Velid'den, o Muhill b. Halife'den, o da Ebu's-Semh'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'ın hizmetçisiydim. Gustil yapmak isteyince;

"Sırtını dön!" der, elbisesini görmeyi engelleyecek bir perde yapardı.

Abdurrahman b. Mehdi, Yakub b. Muhammed b. Tahlan'dan naklediyor :

İshak b. Yesar, bez satanların yanından geçerken şöyle derdi:

"Ticaretinize sıkı yapışınız. Zira babanız İbrahim (a.s) de bezci idi."

İbnü'l-Cevzi şöyle diyor :

Abdurrahman b. Mehdi, Basra'da 198 yılının Cumadel-ahire ayında vefat etmiştir. 63 yaşındaydı. ⁽¹⁾

AFFAN B. MÜSLİM (R.H)

Künyesi Ebu Osman'dır. Saffan diye de bilinir. Affan hem ilmi yönden hem de zühd ve güzel ahlâk yönünden üstün bir şahsiyetti. Yahya b. Main, ilk dönem İslâm tarihinde, fikhî yöntemlerinde hadise ağırlık vermeleriyle tanınan beş kişi arasında Affan'ı da sayar. Yahya şöyle diyor : *"Hadis ashâbı beş kişidir. Bunlar; İbni Cüreyc, Mâlik, Sevrî, Şu'be ve Affan'dır."* ⁽²⁾

Affan Hicrî 134 yılında Basra'da doğdu. Daha sonra Bağdad'a gitti ve orada yaşadı. Hadiste çok güvenilir biriydi. Hücet olma pa-

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfâtü's-Sa'îfe*, c.4, s.4.

(2) İbnü'l-Cevzi, a.g.e, c.4, s.5.

yesine erişmiş ender zâtlardandır. Buhârî kitabında ondan nakil yapmıştır.⁽¹⁾ Diğer nakillerinde de başka kaynaklar vasıtasıyla Affan'dan nakil yapmıştır. Affan, Hicrî 220 yılında Bağdat'ta öldü. Fuad Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları* adlı çalışmasında Affan b. Müslim'e geniş yer ayırmıştır.

Affan'ın günümüze kadar gelen eserleri arasında sadece "Hadis" konulu bir mecmuası vardır.

Affan'ın Bir Râvi Hakkındaki İntibâhını -Para Teklif Ettiyseler de- Gizlememesi, Sultana Karşı Hak Görüşü Savunmadaki Israrı ve Hadisteki Titizliği

Salih b. Ahmed b. Abdullah el-İclî, babasından naklediyor :

Affan, Basra'lı sika bir hadiscidir. Hadis kritiği yaparken kimşenin gözünün yaşına bakmazdı. Ona, bir râvi hakkında adaletli olup olmadığı hususunda görüş belirtmediği takdirde onbin dinar vereceklerini söylediler. Ama Affan bu teklifi kabul etmedi ve şu cevabı verdi : *"Ben var olan hiçbir şeyi yok sayamam, hiçbir hakkı yiyemem!"* Bu olayı İbni Nâsıreddîn de nakletmektedir.

Hanbel b. İshak, Affan'dan naklediyor :

İshak b. İbrahim beni yanına çağırdı. Me'mûn'un ferman olarak yazdığı risâleyi okudu. Me'mûn diyordu ki ; *"Affan'ı sorgula! 'Kur'an şöyle şöyledir'⁽²⁾ diyene kadar da bırakma! Bu sözleri mutlaka onun ağzından al! Eğer söyletebilirsen, bulunduğu halde bırak, dokunma! Yok olumlu bir cevap alamazsan ona bağlanan aylık beşyüz dirhemlik maaşı kes!"*

İshak bu mektubu okuduktan sonra bana *"Ne diyorsun?"* diye sordu. Ben ona İhlâs sûresini okudum : *"De ki : O, Allah birdir. Allah Samed'dir. O doğurmamış ve doğrulmamıştır. Hiçbir şey O'na denk değildir."⁽³⁾* sûreyi okuyup bitirdim ve İshak'a *"bu mahluk ha?"* diye sordum.

İshak bu sert soruma cevap vermedi. Sadece şöyle dedi :

"Emir, olumlu bir cevap vermediğin takdirde sana bağlanan"

(1) Fuad Sezgin, *Târihü'l-Türâsî'l-Arabî*, c.1, Bölüm 1, Orjinal s.102. ar.çev.s.19.

(2) Yani, *"Kur'an mahluktur, yaratılmıştır."*

(3) İhlâs, 1-4. Samed; hiç birşeye ihtiyacı olmayan, aksine tüm varlıkların kendisine muhtaç olduğu yüce yaradan demektir.

maazın mutlaka kesileceğini ferman buyuruyor, ben karışmam!"

Ben İshak'ın bu tavrına karşılık şu âyeti okudum :

"Allah şöyle buyuruyor : Rızkınız da, size vâdedilen şeyler de göktedir" ⁽¹⁾ Bunun üzerine İshak sustu, gerisin geri dönüp gitti.

Affan; Şu'be ve iki meşhur Hammad gibi âlimlerden hadis almıştır. Burada bahsedilen Şu'be; Ebu Bistam Şu'be b. el-Haccac b. el-Verd el-İtkî el-Ezdi'dir. Bu zât Ezd kabilesinin azatlısıdır. *"Basra'nın hadis üstadı"* diye de bilinen Şu'be, hadis ilminde *"emirü'l-müminin"* derecesine çıkmıştı. ⁽²⁾

Affan'ın hocaları işte böyle kıymetli insanlardı. Affan'a hadis yazdıranlar arasında Cüveyriye b. Esmâ'yı da zikredebiliriz. ⁽³⁾ Affan'ın hadis konusundaki titizliğini şu sözlerinden anlıyoruz :

"Yazdırma olmaksızın Şerik hariç hiçbir kimsenin rivâyetini tasvip etmezdik." ⁽⁴⁾ Yani Affan hadis alıp naklederken mutlaka yazılmış bir nüshayı veya sahifeyi kaynak kabul ederdi. Ağzdan yazmazdı. Bellekten yazma usulü varsa da, asla yaygın değildi ve makbul sayılmazdı.

Allah Affan'a rahmet eylesin, onun gibilerin sayısını arttırsın.

ZÜHEYR B. NUAYM EL-BÂNÎ (R.H)

Künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Ebu Nuaym onu överken şöyle der : *"O, yakını imana ermiş, son derece sabırlı biridir. Allah'ın yardımı ile zafere erişmiş, kalben mutmain olmuştur."* ⁽⁵⁾

Ahmed b. Âsım ⁽⁶⁾, Züheyir b. Nuaym'ın şöyle dediğini naklediyor :

(1) Zâriyat, 22. Burada rızkın kaynağı olan yağmur, hava ve güneş sözkonusudur. Bunların hepsi de derece derece göklerden. Vâdedilen şeyler; sevap, ceza ve hesap defterleridir. Yani bunlar da ulvi bir merkezden takip edilir. Dolayısıyla hiç kimse insanlara hesap vermek ve yalvarmak zorunda değildir. (Çev.)

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c.4, s.5.

(3) İbni Sa'd, *Tabakat*, 7/38.

(4) Bkz : Muhammed Mustafa el-A'zamî, *İlk Devir Hadis Edebiyatı*, Ter : Hulusi Yavuz, s.172.

(5) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.10, s.147.

(6) Bu isim *Hilyetü'l-Evliyâ* ve *Sıfatü's-Safve*'de, İsam olarak geçiyor.

Basra'dan çıkıyordum. Önce Yahya b. Said'le vedalaştım. Sonra Abdurrahman b. Mehdi ile, en sonunda da Zühreyl el-Bâni ile vedalaştım. Ona sordum :

"Bir ihtiyacın var mı? Yolculuğa çıkıyorum" dedim.

"Evet var! Ama mühim bir şey!" dedi.

"Söyle öyleyse" dedim.

"Allah'ın haramlarından sakın. O'nu hakkıyla sev! Bir kulun Allah'tan hakkıyla sakınması, şu zincirlerin altına dönmüşmesinden daha iyidir." (1) dedi.

Ebu Nuaym, bu rivâyetin sonunda Zühreyl'in şöyle bir tavsiyede daha bulunduğunu bildiriyor :

"Bir şey daha söyleyeceğim, sakın ha kadiya yanaşma! Kadiya gidip gelenlere de yakın durma! Ben şu şehirde elli seneden beri ne bir hâkim yüzü gördüm ne de bir vâliye yanaştım!" (2)

Zühreyl'in; Zındıklık Töhmety ile Karşılaşmasına Rağmen Gösterdiği Sabır ve Eşsiz Diğergâmlığı

Abdurrahman b. Ömer anlatıyor :

Bir gün Zühreyl ile otururken yanıma kaderi inkar eden tâifeden biri geldi. Zühreyl'e dönerek şöyle dedi :

"Ey Ebu Abdurrahman! Duyduğuma göre sen zındık imişsin!"

Zühreyl adama bağırıp çağırma. Sadece şöyle dedi :

"Zındıklıkla suçlamayı reddediyorum. Ben hiçbir zaman zındık olmadım. Ama kötü ve günâhkâr biri olduğum doğrudur."

Zühreyl insanların saadeti için kendi saadetinden vazgeçmeye hazır, fedakâr ruhlu bir insandı. Abdülğaffar el-Kirmânî, Zühreyl'in şöyle dediğini naklediyor :

"Keşke bedenim makas ve tırpanlarla paramparça edilse de, şu insanların Allah'a itaat edip kurtulduklarını görebilsem."

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.4, s.6.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.10, s.147.

Dünya ile İyi Geçinemeyen Adam, Ölümün Uyarıcılığı ve Para İçin Okunan Kur'ân

Abdülgaflar el-Kirmânî'nin oğlu Abdullah anlatıyor :

Züheyr b. Nuaym el-Bânî'nin yanına geldim. Küçük bir kaza geçirmişti. Yüzü yara bere içindeydi ve topallıyordu. Ben hemen yanına koşup;

"Ne oldu sana nasılsın, gel şöyle doğrul bakalım!" dedim.

"Ne yapayım! Gördüğün gibi, dünya ile hiç geçinemiyorum! O da bana yapacağını yapsın bakalım!" dedi.

Muhammed b. Yunus b. Mûsa anlatıyor :

Bir adam Züheyr'e yaklaşıarak;

"Ey Ebu Abdurrahman! Bana öğüt verir misin?" dedi.

Züheyr de ona şu öğütünü verdi :

"Evet! Allah'dan gafil ve günah içindeyken ansızın Azrail'in yakalamasından kork!" ⁽¹⁾

Ahmed b. Âsım anlatıyor :

Züheyr ile beraber yürüyorduk. Kur'ân okuyan sakat bir adamın yanına vardık. Züheyr adamın Kur'ân okumasına kızdı. Bana şöyle dedi :

"Bu adamın gösteriş ve para için okuduğu Kur'ân seni aldatmasın. Vallahi o, oyun oynayıp saz çalan çalgıcılardan daha şerlidir."

Züheyr çok kızgındı. Ben de bir şey sormadım. Birkaç gün sonra Züheyr Kureyşoğulları'na geldi. Kalktım, yanına gidip selam verdim. Ona dedim ki :

"Ey Ebu Abdurrahman! Sen birkaç gün önce şöyle şöyle demiştin"

Birden Züheyr'in gözleri parladı ve şöyle bir açıklama yaptı :

"Ey kardeş! Evet doğru söyledim. Kişinin çalgı, şarkı ve eğlenmeye dünyaı istemesi, Kur'ân satarak dünyalık elde etmesinden"

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safoe*, c.4, s.6.

daha hayırlıdır."

Ölümün Habersiz Gelışı ve Salgın Hastalıktan Kurtulan Küçük Bir Çocuğun İlginc Hikayesi

Ahmed b. Âsım anlatıyor :

İsfahan'da kitleleri öldüren salgın hastalıklar başgöstermişti. Öte yandan açlık kol geziyordu. Bize gelen haberler arasında yüzlerce insanın öldüğü bildiriliyordu. Husayn benî yanına çağırarak;

"Ey Ebu Yahya! Gel Züheyr'in yanına gidelim. İsfahan'daki âfeti ona bildiririm. Belki duası kabul olur da hastalıklarda bir azalma olur."

Züheyr'in yanına vardım. Ona durumu bildirdim. Bana şöyle dedi :

"Ölenler az diye ölümün sana gelmeyeceğinden emin olma! Ölüm çoğaldığında da korkma! Bak sana Mâdi adlı bir adamın Ebu'l-Bugayl'dan naklettiği bir hadiseyi anlatayım;

"Ebu'l-Bugayl denen adam insanların grup grup öldüğü veba günlerini görmüş bir adamdı) Kabileleri dolaşüyor, ölüleri gömüyorduk. Ölümler o kadar çoktu ki, artık ölüleri gömmeye dahi güç yetiremez hâle geldik. Evleri kontrol ediyor, eğer ev halkından çoğu ölmüşse, sağ olanı çekip alıyor, diğerlerinin üzerine kapıyı kapıyorduk. Bu şekilde dolaştık ve neredeyse tüm evler ölümlerle dolduğu için hepsinin kapılarını kapatmıştık. Günler sonra veba bitti. Çünkü insanlar bitmişti. Yavaş yavaş evlerin kapısını kırıyor, teker teker açıyorduk. Daha önce içinde hiçbir diri bulamadığımız için kapısını kapattığımız bir eve geldik. Kapıyı açtık. Etrafta hiçbir canlı gözükmiyordu. Birden olduğumuz yerde donakaldık. Karşımızda, evin salonunda bir çocuk vardı. Çocuk semiz, gülbüz ve neşe doluydu. Ona bakıyorduk ama hayret ve dehşetten dilimiz tutulmuştu. Bu çocuk nasıl sağ kalabilmişti? Onu kim doyurmuştu?

Biz zihnimizde bu cevapsız sorularla boğuşurken, ağızımızdan hiçbir şey çıkmıyordu. Birden ikinci bir hayrete düştük. Bir köpek evin yıkık bir odasından çıktı, duvarın çatlamış bir yerinden evin ortasına, salona süzüldü. Hiç yabancılık çekmeden çocuğa yanaştı. Munis munis baktılar. Küçük çocuk emekleyerek köpeğin memele-

rine ulaştı. İştahla ağzını uzattı ve emmeye başladı.

Ben bu çocuğu daha sonra Basra Mescidi'nde gördüm. Sakalları neredeyse bir tutam olmuştu."

Adalet, Belaya Dayanıklılık ve Zor Zamanda Bile Cesareti Korumak

Ahmed b. Âsım, el-Bâhilî'den naklediyor :

Züheyr'e rehberlik ediyordum. Ayrılma vakti geldiğinde ondan öğüt istedim. Bana şöyle dedi :

"Eğer adamın kendine dahi âdil davranmadığını gördüğün zaman, gücün yetiyorsa hemen ondan ayrıl ve bir daha onu hiç görme!"

Züheyr, belalara karşı yiğit ve dayanıklı bir adamdı. En kötü hallerde bile nükteci ve cesur karakterini ortaya koymayı bilirdi. Cesareti ve espri gücü insanlara kibirlenmek için değil dünyanın fâniliğini öğretmek için su yüzüne çıkardı. **Ahmed b. Âsım** anlatıyor :

Züheyr ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetti. Bazı dostları onu ziyaret ettiler. Birisi selam verince Züheyr onu tanıyamadı ve;

"Kim bu adam?" diye sordu. Adam derin bir kedere kapıldı. Dostunun haline acıdı ve "inna lillah ve inna ileyhi râciûn" dedi. (1) Züheyr, adamın bu kederli havasını hissetti ve şöyle dedi :

"Kardeşim, benim yanımda birkaç parça kuru ekmeğin bulunduğu bir kese vardı. İçine bir kuruş koymuştum. Düşündüm ve kaybettim. O kuruşu kaybetmem, gözlerimi kaybetmemden daha ağır geldi bana!" (2)

Ana-Baba Çocukların Duasıyla Yükselir

Yine Ahmed anlatıyor :

(1) Bu âyet istircâ âyetidir. En küçük bir musibetten en büyük belalara kadar tüm felaket anlarında okunur. Bela ve zahmet dolu dünyanın fâniliği ve "Allah'a dönüş" vurgulanır. Hem teselli, hem müjdedir. (Çev.)

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.10, s.149.

Bir gün Züheyr'in ziyaretine gittim. Bana şöyle sordu :

"Senin baban var mı?"

"Hayır, yok!" dedim.

"Annen?" dedi.

"O da yok!" dedim.

"Allahu ekber! Kök gittikten sonra dallar nasıl da yaşıyor bak! Ey kardeş! Ana babana dua et! Çünkü duyduğuma göre Rab Teâlâ ana babaları çocuklarının duasıyla yükseltirmiş, işte böyle..." dedi.

Bu sözü söylerken ellerini havaya kaldırıyordu.

Züheyr Nesebini Nasıl Açıklardı ?

Sehl b. Âsım, İbrahim'den naklediyor :

Bir adam Züheyr b. Nuaym'a şöyle sordu :

"Sen kimlerdensin ey Ebu Abdurrahman?"

"Ben Allah'ın, İslâm nimetini ihsan ettiği kullarındanım!"

Züheyr adamın bu anlayışsızlığına karşı şu cevabı verdi :

"Allah Teâlâ şöyle buyuruyor :

'Sura üflendiği zaman, artık ne aralarında soy sop vardır, ne de birbirlerini soruşturacaklardır.' " (1)

Gıybetin İğrençliğine Dâir

İbrahim b. Said b. Enes'in Züheyr'den naklettiği şu söz, insanların hatalarıyla uğraşıp kendini göremeyenlerin hiç de hoşuna gitmeyecektir. Şöyle diyor Züheyr :

"Elli sene birçok mecliste bulundum, sohbetlere katıldım. Ama kimi gördüysem kendini üstün görüyor, arzularının esiri oluyordu. Öyleleri vardı ki, bir suç işlediğinde başkalarının da aynı suçu işlemelerini istiyordu. Evimin yanbaşımda bir çalgı sesi işitmek, bir adamın yanıma gelerek 'falanca adam şöyle şöyle günah işledi de-

(1) Mümi'nün, 101.

mesinden kat kat iyidir.” (1)

Allah Züheyr'e rahmet eylesin.

EBU ABDULLAH EL-HARBÎ (R.H) (2)

Yigit ve Cömert Bir Fakirin Hikayesi

İbrahim b. Şebîb b. Şeybe anlatıyor :

Bir cuma günü dostlarla sohbet ediyorduk. Üzerine elbisesini sıkı sıkı sarınmış biri geldi, yanımıza oturdu. Ortaya bir mesele attı. Sohbet bir fıkıh sohbeti haline gelmişti. Daha sonra evlerimize döndük.

Ertesi cuma bu adam yine geldi. Onu çok sevmiş, alışmıştık. Birlikte güzel sohbetler yapıyorduk. Ayrılırken evini sorduk. Bize Harbiye mahallesinde oturduğunu söyledi. Künyesini sorduk. **“Ebu Abdullah”** dedi.

Bu hayırlı adamın vesilesiyle meclislerimiz ilmi meselelerin konuşulduğu fıkıh halkaları haline gelmişti.

Sonra kayboldu, bir daha da gelmedi. Kendi kendimize şöyle dedik :

“Şu halimize bakın! Toplantılarımız Ebu Abdullah ile şenleniyordu. Şimdi yapayalnız kaldık.”

Ertesi sabah buluşmak üzere arkadaşlarla randevulaştık. Sabah olunca Harbiye mahallesine gittik. Onu aradık. Birkaç kişiye, utana utana soruyorduk. Kur'an dersinden gelen çocuklara onu sorduk.

“Ebu Abdullah diye birini tanıyor musunuz?” dedik.

“Siz galiba şu avcıdan bahsediyorsunuz!”

“Evet, o olabilir...” dedik ve avcı olduğunu yeni öğrendiğimiz Ebu Abdullah'ı beklemeye başladık. Çocukların söylediğine göre biraz sonra gelecekti. Nihayet Ebu Abdullah gözüktü. Sirtında

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.10, s.150.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Sâfiye*, c.4, s.7.

bir hırka vardı. Omuzuna da bir atkı atmıştı. Yanında taşıdığı torbasında bir kısmı kesilip temizlenmiş, bir kısmı da canlı kuşlar vardı.

Bizi görünce gülümsedi ve sordu :

"Sizi ne getirdi buraya?"

"Seni kaybettik. Meclisimizi öksüz bıraktın... Niçin yok oldun?" dedik.

"Peki anlatayım" dedi ve söze başladı :

"Bizim bir komşumuz vardı. Her gün size gelirken elbiseyi ondan ödünç alırdım. Adam yalnız ve kimsesizdi. Bir gün memleketine gitmek istedi. Benim de başka elbisem yoktu. Bu yüzden gelemedim. Şöyle evime buyurmaz mısınız, Allah'ın rızından tadardınız biraz" dedi.

Birbirimize bakıp eve girmeye karar verdik. Adam kapıya geldi. Selam verdi, biraz bekledi ve içeri girdi. Bizim için de izin alıp bizi içeriye davet etti.

İçeri girdiğimizde odun talaşlarıyla karşılaştık. Adam bunları güzelece yaydı. Bunların üzerine oturduk. Kesilmiş ve temizlenmiş kuşları hanımına teslim etti. Yanımıza geldiğinde geriye kalan canlı kuşları, hala torbasında tutuyordu. Bize dönüp şöyle dedi :

"Ben inşallah birazdan dönerim."

Adamcağız dışarı çıktı, kuşları sattı, ekmek aldı ve geldi. Kadın da o gelene kadar içeride kuşları pişirmişti. Adam bize taze kuş eti ile çarşı ekmeği ikram etti. Tuz ve su getirmeyi de ihmal etmedi. Bize hizmet için her ayağa kalkışında bu geniş yürekli, cömert ve fakir adam için birbirimize soruyorduk :

"Böyle birini daha önce hiç gördünüz mü? Bu altın kalpli fakir adama yardım etmemiz gerekmez mi?"

İçimizden biri ona beşyüz dirhem vermeyi kabul etti. Başka biri üçyüz dirhem verecekti. Biz Basra'nın en saygın ve zengin insanlarıydık. Bu adama vermeyi tasarladığımız yardımlar beşbin dirheme ulaşmıştı. Bu zeki, bilgili, fakir ve cömert adama yardım toplamak üzere geriye döndük.

Basra'da Merbed adlı çarşının yanından geçerken Basra valisi

Muhammed b. Süleyman'ı gördük. Çevresindeki bir hizmetçiye şu emri verdi : "Git, bana topluluğun arasında İbrahim b. Şebîb b. Şeybe'yi bul getir yanıma!"

Valinin yanına gittik. Bize nereden geldiğimizi sordu. Ben de olayı olduğu gibi anlattım. Vali, çevresindeki başka bir adama emir verdi :

"Git, onbin dirhemlik bir kese ile döşeme ustasını yanıma getir!" dedi.

Onbin dirhemi aldım. Sevinçle koşa koşa Ebu Abdullah'ın evine vardım. Yanımda döşemeci de vardı. Kapıyı açtı, önce sevindi ama dirhem dolu keseler ile yanımdaki döşeme ustasını görünce yüzü asıldı. Sanki suratına bir avuç kül serpmiştim. Sert bir ifadeyle bana;

"Benim seninle ne alâkam var ey adam? Beni sınamak, belaya uğratmak mı istiyorsun?" dedi.

Ama Ebu Abdullah bana daha çok kızdı ve evine girdi. Kapıyı sıkı sıkı kapattı. Ben ortada kalmıştım. Şimdi şu zalim valiye ne cevap verecektim. Kara kara düşünürken ona gerçeği söylemekten başka çarem olmadığını anlamıştım. Gittim, durumu valiye anlattım. Zorba vali ansızın kükredi :

"Tamam, Vallahi bu Ebu Abdullah! Şu Hâriciler'in Harûrî tâifesinden olan kişi! Bana kılıcımı getirin. Haydi sen de şu adamla git, o âsinin evine var! Kapıdan başını uzatır uzatmaz vur boy-nuna! Kellesini biraz sonra yanbaşımda görmek istiyorum!" dedi.

Ben; "Allah şu valiye ıslah etsin, ne yapacağım ben şimdi" diye cellatla beraber Ebu Abdullah'ın yanına gittim. Ebu Abdullah'ı fidye ile kurtarmak amacıyla kapıya vardım. İçerden ağlama sesleri geliyordu. Selam verdim, kapıyı çaldım. Bir kadın kapıyı açtı. Hıçkırarak hıçkırarak ağlıyordu. Bana şöyle bağırdı :

"Siz hâlâ Ebu Abdullah ile mi uğraşıyorsunuz?"

"Ne var, ne oldu?" dedim.

"Ebu Abdullah sen gittikten sonra içeri girdi, abdest aldı ve şöyle dua etmeye başladı :

'Allah'ım! Beni yanına al! Beni zor ile sına, fitneye kapılan-

lardan eyleme!"

Kocamın yanına vardığımda ruhu gitmişti bile, işte durum budur!"

Kadın sözlerini bitirdi. Ebu Abdullah ölmüştü. Kadına bu olaydan kimseye bahsetmemesini söyledim. Muhammed b. Süleyman'a durumu anlattım. Zalim vali şöyle dedi :

"Bak sen! Demek öyle hal Şimdi atıma binip onun namazını kıldıracağım!"

Ebu Abdullah'ın haberi Basra'ya yayıldı. Vali ve halk onu gördü. Dünyadan, yiğit, yalnız, fakir, cömert ve zeki bir adam göçmüştü.

Allah (c.c) rahmet eylesin.

EBU'L-HASEN EL-BASRÎ ⁽¹⁾

Bu zatı Hasan el-Basrî ile karıştırmamak gerekir. Aslı Mekkeli'dir. Daha sonra Basra'ya yerleştiği için bu şehirden sayılmıştır.

Muhammed b. Ebi'l-Kasım Ali b. Muhsin et-Tunûhî, babasından naklediyor :

Ebu'l-Hasen hurma yapraklarını örер (sepet ve sedir yapımında kullanırdı) Sadece küçük bir eve sahipti. İhtiyarlayıp işini yapamaz hale gelince, içinde kirada oturmak şartıyla evini sattı. Bu durum şöyle oldu : Ebu'l-Hasen evini taksitle satmak üzere bir adamla anlaştı. Adam evi alınca, her ay beş dirhem vererek Ebu'l-Hasen'e olan borcunu ödüyordu. Ebu'l-Hasen ise sattığı evinde kiracı olarak oturuyor ve ev sahibine belli bir para ödüyordu. Ebu'l-Hasen kısa bir süre sonra vefat etti. Evi satın alan adam daha bütün taksitleri ödememişti.

Ebu'l-Hasen'in beyaz bir yün cübbesi vardı. Yirmi sene yaz kış bu elbiseyi giyinmiştir. O, üstünü başını son derece temiz tutar, temiz giyinirdi.

Takriben 350 H.yıllarında vefat eden bu zâhidin cenâzesi çok

(1) İbnü'l-Cevzî, Sıfatü's-Sâfiye, c.4, s.10.

kalabalık olmuştur. Allah rahmet eylesin.

BASRALI ADI BİLİNMEYEN ÂBİDLERDEN BAZILARI ⁽¹⁾

Yalnız Adam

İbrahim b. Abdullah el-Medîni anlatıyor :

Hasan el-Basrîye Basralı bir âbidi anlattılar :

"Şurada bir adam var. Onu hiç kimsenin yanında göremiyoruz. Devamlı bir sütunun arkasında tek başına duruyor." dediler.

Hasan el-Basrî :

"Onu görünce bana haber verin!" dedi.

Birkaç gün sonra **Hasan**'a bu yalnız adamı gösterdiler. **Hasan** ona şöyle sordu :

"Ey Allah'ın kulu, görüyorum ki yalnızlığı seviyorsun. Seni insanlara karışıp onlarla beraber olmaktan alıkoyan nedir?"

"İnsanların işiyle uğraşmak, onları korumak!" dedi adam.

Hasan adamın yanına geldi oturdu. Adam bu sefer şöyle dedi:

*"İnsanlardan ve **Hasan**'dan kurtulmak!"*

Hasan sordu :

*"Allah seni rahmetiyle kuşatsın! Niçin **Hasan**'dan ve insanlardan uzak olmak, onlarla meşgul olmamak istiyorsun?". Adam;*

"Ben sabah akşam günah ile nimet arasındayım. Günlerim böyle geçiyor. Sonunda kendimi günahlarım için istiğfara, nimetler için de şükre vererek, insanlardan irak olmak istedim."

Hasan şöyle dedi :

*"Sen ey Allah'ın kulu! **Hasan**'dan daha zekisin, daha akıllı-sın! Bulunduğun hale sarıl!"*

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.4, s.11.

İnsanlar Tarafından Tanınmak İstemeyen, Duası Müstecâb Bir Ârif

Muhammed b. Abdurrahman, Basralı bir adamdan naklediyor :

Basra'da şiddetli bir açlık ve kuraklık hüküm sürüyordu. Fiyatlar astronomik düzeyde seyrediyordu. Bir türlü yağmur yağmıyordu. Yahudiler Tevrat'la, Hristianlar İncil'le yağmur duasına çıktılar. Müslümanlar da bir araya geldiler, dua ettiler.

Ben Mirbed yolunda idim. Az ileride, önümde, yıpranmış eski elbiselere bürünmüş bir genç yürüyordu. Ama insanın iğrenme duyguları ile değil gönül hoşluğu ile bakacağı biriydi bu. Yavaş yavaş yolu terkedip tepelere doğru yöneldi. Kabristanın yakınlarında bulunan küçük mescidlerden birine girdi. Ben de merakla onun arkasından içeri süzuldüm. İkimizin arasında mescidin loş gölgesi ve ince sütunları vardı. Adam önce huşuyla iki rekat namaz kıldı. Sonra ellerini kaldırıp dua etmeye başladı :

"Ya Rab! Kulların sana yalvardı, yakardı, onlara su vermedin. Ey Yaradan! Şimdi Yahudiler ve Hristiyanlar bize sögüyor ve bizimle alay ediyor. Ya Rab! Senin adına yemin ettim. Bize şimdi su gönder, beni kapından eli boş çevirme ey Rab!"

Adam böyle dua ederken bir bulut geldi, ansızın bir sağanak başladı. Adam beni görmeden çıktı, ben de onun ardından çıktım. Evini öğrenmek istiyordum. Küçük kulübelere ve hurma yaprağı yığınlarından oluşmuş geniş bir sahanlığa geldi. Orada bir yere girdi. Ben geri döndüm ve bir kese içine dirhemlerimi doldurdum. Tekrar adamın evine geldim. İzin isteyip içeri daldığımda bir hasır parçasıyla bir su ibriğinden başka hiçbir eşyanın bulunmadığını gördüm. Adam oturmuş hurma yapraklarıyla bir şeyler örüyordu. Selam verdim. Merhaba diyerek selâmımı aldı. Yüzü aydınlıktı. Hemen söze girdim, keseyi çıkardım ve şöyle dedim :

"Allah seni rahmetiyle kuşatsın, haydi al şu keseyi, dilediğin gibi kullan!"

Adam hafifçe tebessüm etti ve şöyle dedi :

"Allah sana en güzel mükâfaatları versin. Benim bu keseye ihtiyacım yok!"

Bense ısrar ettim, mutlaka keseyi alması gerektiğini söyledim. Beni hep reddediyor ve dua ediyordu. Ben baskımı artırınca hoşnutsuzluğu iyice arttı. Şöyle dedi : *"Tamam, yeter artık! Bu keseye ihtiyacım yok benim!"*

Ben ısrarla;

"Allah sana rahmet eylesin! Benim senin üzerinde hakkım var!" dedim.

"Ya! Ne hakkı bu?" dedi.

"Sen tepelere çıktığında duanı dinledim!" dedim.

Adam sapsarı oldu. Rabbi ile kendi arasındaki güzel dostluğun kimse tarafından bilinmesine gönlü razı olmamıştı. Onu iyice kendimden soğutmuştum. Söylediklerim hiç hoşuna gitmemişti. Adamın yanından çıktım.

Birkaç gün sonra adamı yeniden ziyaret etmek istedim. Ama oraya vardığımda evin sahibine beni göstererek *"İşte oydu, işte oydu"* diye bağırıyorlardı. Evin sahibi yanıbaşında bitiverdi, yakama sarıldı ve öfkeli bir ses tonuyla ;

"Ey zavallının düşmanı! Geçen gün geldiğinde ne yaptın bu yalnız delikanlıya? Ona ne söyledin?" dedi.

"Acele etme, sana aramızda geçen konuşmaları anlatacağım!" dedim.

"Sen evden çıkar çıkmaz hemen kalktı, hasırını ve ibriğini kaptığı gibi bize veda etti. Sonra çıkıp gitti yanımızdan! Şu ana kadar da dönmedi. Nereye gittiğini de bilmiyoruz!" dedi ev sahibi.

Zenci Bir Allah Dostu

Mâlik b. Dinar da, duasıyla yağmur yağmasına vesile olan zenci bir hizmetçiden bahseder. Sahibine gidip bu köleyi satın almak istediğini söyleyince adam hemen razı olur. Çünkü bu zencinin hastalıklı ve uğursuz olduğuna inanmaktadır. Zenci hizmetçi yeni efendisine merakla sorar : *"Beni niçin satın aldın?"* Mâlik şu cevabı verir :

"Dün gece seni gözledik, dua edişini dinledik. Sen de bizim dostumuz olasın diye aldım seni." Zenci hizmetçi onları dinledik-

ten sonra mescide girdi ve şöyle dua etti :

"İlâhî! Efendim! İkimiz arasında bir sır vardı. Onu mahluklara bildirdin. Sana yemin ediyorum ey Rab! Hemen, şimdi ruhumu al!"

Hizmetçi hemen orada öldü.

Vaaz Esnasında Cezbeye Gelip Ölen Bir Adam

Bu yolda ansızın cezbeye gelip ruhunu teslim edenler de çoktu. **Husayn b. Kasım el-Vezzan** anlatıyor :

Abdülvâhid'in yanındaydık. Güzel öğütler veriyor, halkı irşad ediyordu. Mescidin bir köşesinden şöyle bir ses duyuldu :

"Ey Ebu Ubeyde! Kalbimin kapılarını açtın, tüm peçeleri yırttın. Yeter artık!"

Ama Ebu Ubeyde **Abdülvâhid** sözlerine devam etti, vaazını sürdürdü. Adam aynı sözü söylemeye devam ediyordu :

"Yeter ey Ebu Ubeyde! Kalbimin peçelerini açtın!"

Abdülvâhid vaazına devam etti. Köşedeki adam birden hırıldadı. Ölüm nefesini soludu. Ruhu gitmişti.

Onun cenazesine katıldım. Basra'da bu kadar ağlayan insanı ilk defa bir arada görüyordum.

"Âhiretim İçin Ağlayanınız Yok Mu?"

Yezîd er-Rakkâşî anlatıyor :

Basra'lı hasta bir âbidin yanına gittim. Aile halkı çevresinde toplanmıştı. Adamın erimiş bitmiş bir hali vardı. Herkes ağlıyordu. Önce babasına döndü : *"Ey ihtiyar! Seni ağlatan nedir?"* Baba; *"Oğulcağızım! Seni kaybettiğim için ağlıyorum, senin sıkıntılarını gördüğüm için ağlıyorum!"* dedi.

Adam bu sefer annesine sordu :

"Anneciğim! Ey şefkat dolu güzel annem! Seni ağlatan nedir?"
Anne;

"Oğlum, canım oğlum! Senin ayrılığına ağlıyorum. Senden

sonra uğrayacağım yalnızlığa, gurbetine ağlıyorum!" dedi.

Adam çevresindeki çocuklarına baktı. Onlara şöyle seslendi :

"Ey biraz sonra yetim kalacak olan çocuklarım! Sizi ağlatan nedir?" Çocuklar ;

"Senin ayrılığına ağlıyoruz, sen gittikten sonra içine düşeceğimiz yetimlik için ağlıyoruz ey babamız!"

Adam çevresine bakınarak :

"Beni doğrultun!" dedi. Adamı doğrulttular. Âbid ölmeden önce ana-babasına tüm çoluk çocuğuna baktı ve şöyle dedi :

"Hepiniz benim dünyam için ağlıyorsunuz! Aranızda hiç âhiretim için ağlayanınız yok mu? Toprakta yüzüme ne olacağını düşünüp ağlayanınız yok mu? Münker ve Nekir'e ne cevap vereceğimi düşünüp ağlayanınız yok mu? Allah'ın karşısında nasıl duracağımı düşünüp dertleneniniz oldu mu?"

Adam böyle sözler söyledi, çığlık attı ve öldü.

Cüzzamlı Bir Ârifin Direnci ve Duası

Abdülvâhid b. Zeyd anlatıyor :

Harbiye mahallesine doğru yürüdüm. Karşıma cüzzam hastalığına yakalanmış siyah biri çıktı. Tüm uzuvları cüzzamla parçalanmış, lime lime olmuştu. Bu zavallı adamın gözleri görmüyordu. Ayrıca yürüyemiyordu da. Yuvarlana yuvarlana gidiyordu. Tüm bunlar yetmiyormuş gibi arkadan gelen çocukların adamı taş yağmuruna tuttuklarını gördüm. Yüzü kana bulanmıştı. Yardım için adamın yanına gittiğimde, dudaklarını güçlkle oynatarak bir şeyler söylemeye çalıştığını gördüm. İşitmek için yaklaştım. Şöyle diyordu :

"Ey efendim! ey Rabbim! Sen iyi biliyorsun ki, etimi bıçaklarla doğrasan, kemiklerimi ezsen ve un ufak etsen benim sana olan sevgim artar. Dilediğini yap bana!"

Ateşi Söndüren Adam

Fudayl Ebu Hâtim anlatıyor :

Arman ⁽¹⁾ yangını olunca, hurma yapraklarından yaptığı kültübesinde oturarak sepet yapan bir adama hiçbir şey olmadı. Ateş her yandan onu sarmasına rağmen bu adama hiç zarar vermemiştir. Niçin böyle olduğu sorulunca şu cevabı verdi :

"Ben ateşin Rabbine and içtim, beni ateşle yakmasın diye."

"Peki ateşi söndürmek için yemin etsene" dediler.

Adam Allah'ın adını anarak yemin etti ve ateş söndü.

Basralı Bir Mecnun'un Dizeleri ⁽²⁾

Ebu Ahmed b. Ruh anlatıyor :

Bir arkadaşım Basra'da cenaze seyreden bir mecnunun şu beyitleri söyleyip ağlamaya başladığını bildiriyor :

"Doktor hastalığı izah etti.

Onlar doktorun ilacıyla tedavi ettiler.

Hastanın iyileşmesini umuyorlarmış

Heyhat umduklarına, yazık umutlarına!" .

BASRALI ÂBİDE KADINLARDAN BAZILARI

MUÂZE BT. ABDİLLAH EL-ADEVİYYE

Künyesi **Ümmü's-Sahbâ'dır.** ⁽³⁾ Muâze, hayatın geçiciliğini anlamış bir kadındı. Ölümle her an randevusu olan bir hasta gibi geçirirdi ömrünü. Yaşamak onun için lezzetlere dalmak değil, sonsuz hayata kavuşabilmek arzusuyla geçirdiği sıkıntılı günler demektir.

Bu dertli kadın özlemle yanan ruhunu ancak namazda dinlendirebiliyordu.

(1) Arman : Dimaşk'ın o devirdaki kasabalarından biri. (Çev.)

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.4, s.18.

(3) İbnü'l-Cevzi, a.g.e, c.4, s.19.

Her Yeni Güne Ölüme Başlayan Kadın

Muhammed b. Fudayl, babasından naklediyor :

Her yeni gün doğuşunda Muâze şöyle derdi :

"İşte gün bu gündür. Ben bu gün öleceğim."

Akşam olduğunda yine ölümü bekler ve;

"Bu gece öleceğim!" derdi. Ve o gece uyumaz sabahlara kadar ölümü beklerdi. Soğuk gecelerde, uyumamak için ince elbise giyer, bir yandan üstise de gözüne uyku girmezdi. ⁽¹⁾

İmam Şa'rânî de bu yüce kadını anlatırken kırk yıl başını yere eğerek gezdiğini, bir kere dahi göğe kaldırıp bakmadığını belirtiyor. ⁽²⁾ Kimbilir belki dinmeyen hüznünden, belki de günahkâr olduğunu düşündüğü için utancından böyle davranıyordu.

el-Hakem b. Sinan el-Bâhili, Muâze el-Adeviyye'ye hizmet eden bir kadından naklediyor :

"Muâze geceyi sürekli namaz kılarak ihya ediyordu. Uykusu geldiğinde evin içinde dolaşmaya başlıyor ve şöyle diyordu :

'Ey nefis! Önünde gerçek bir uyku var. Gittiğin zaman göreceksin habirde ya azapla ya da sevinçle uzun bir uykuya yatacaksın.'"

Muâze gün doğana kadar böyle der, kendini uykudan alıko-yardı. ⁽³⁾

Muâze'nin Kur'an'la Dostluğu ve Öğütleri

Abdurrahman b. Amr el-Bâhili, **Ebu'l-Müdid**'in kızı **Delâfden**, o da **Âsiye bt. Amr el-Adeviyye**'den naklediyor :

Muâze el-Adeviyye'nin her gün ve her gece kıldığı namazlar altıyüz rekâtı bulundu. Her gece Kur'an'dan okuduğu belli bir bölümü hiç aksatmazdı. O, uyuyan insanlara şaşırır, şöyle derdi, *"Uyuyabilen göze hayret ediyorum!"*

el-Hasen b. Ali b. Müslim el-Bâhili, **Ebu's-Süvar el-**

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sa'ıye*, c.2, s.19.

(2) İmam Şa'rânî, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, c.1, s.246.

(3) İbnü'l-Cevzi, *a.g.e.*, c.4, s.19.

İmam Şa'rânî, *a.g.e.*, c.1, s.246.

Adevî'den naklediyor :

"Adiyoğulları, bu beldenin en çok ibadete düşkün insanlarıdır. Şu Ebu's-Sahbâ da geceleyin uyumaz, gündüzleyin yemek yemezdi. Ama onun hanımı Abdullah kızı Muâze yok mu ? Bu kadın 40 sene başını göğe kaldırmadı."

Züheyr es-Selûlî, Adiyyoğulları'ndan bir adamdan, o da Muâze'nin emzirdiği bir kadından naklediyor :

Muâze bana şöyle öğüt verirdi :

"Ey kızım! Allah ile karşılaşacağın gün için hem umutlu, hem de endişeli ol! Zira ben O'ndan umudunu kesmeyen kulun, kıyâmet gününde O'na yakın olacağına inanıyorum. O'ndan korkan ve endişeyle düşünen de; insanların mahşerde toplandığı, âlemlerin Rabbi olan Allah'ın huzuruna getirildiği o gün muhakkak emeline erişecektir." Muâze böyle nasihat ettikten sonra gözlerindeki yaşları tutamaz, ağlamaya başladı. ⁽¹⁾

Muâze Hatun da hayatın temel esprisini kavramıştı. İnsanoğlu ne Allah'tan umudunu kesmeli, ne de hiçbir azaba maruz kalmayacakmış gibi şımarmalıdır. Umut ve endişe, kişiliğimizi güzelleştiren ve bize dengeli bir davranış biçimi veren temel ahvalimizdir. Biz günahlarımızdan ötürü Allah'tan ümidi kesersek yüce yaradanı gücendirmiş ve onun rahmet denizini küçümsemiş oluruz. Belki de şirkten sonra en büyük günah budur.

Cennetten emin olup, her türlü günahı işler, pişmanlık duymazsak, o zaman da hüsrana uğramış bir topluluğuz demektir. Rab Teâlâ şöyle buyuruyor :

"Acaba o ülkelerin halkı, geceleyin uyurlarken kendilerine azabınızın gelmeyeceğinden emin mi idiler." ⁽²⁾

"Yoksa o ülkelerin halkı, kuşluk vakti eğlenirken, onlara azabınızın gelmeyeceğinden emin mi idiler." ⁽³⁾

"Allah'ın onlara mühlet verip de sonra ansızın yakalamasından emin mi oldular. Fakat hüsrâna uğrayan bir topluluktan başkası Allah'ın böyle mühlet vermesinden emin olamaz!" ⁽⁴⁾

Öte yandan en başta söylediğimiz gibi hataların çokluğundan

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Sâfiye*, c.4, s.20.

(2), (3), (4). A'raf, 97-99.

ötürü Allah'tan ümit kesilmesi bir mümine yakışmaz! Rab Teâlâ şöyle buyuruyor :

"De ki; ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah tüm günahları bağışlar. Kuşkusuz ki o, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."⁽¹⁾

İşte Muâze Hatun verdiği öğütlerle bu gerçeğe parmak basıyordu.

Hammad b. Seleme, Sâbit el-Bünânî'den naklediyor :

Sıla b. Eşyem bir gazveye gitmişti. Yanında oğlu da vardı. Oğluna şöyle dedi :

"Ey Oğlum! Atıl ileri, savaş! Savaş ki (senin gibi bir evladım olduğu için) mükâfaatını Allah'tan bekliyeyim!"

Sıla bu sözleri söyledikten sonra ileriye atıldı, çarpıştı ve şehit oldu. Oğlu da cengaverce döğüştü ve şehit oldu.

Kadınlar, Sıla'nın hanımı Muâze el-Adeviyye'nin başına toplandılar. Kocasını ve oğlunu kaybetmiş yiğit kadın son derece metin bir şekilde şöyle dedi onlara;

"Merhaba! Eğer beni tebrik etmeye geldiyseniz hoş geldiniz, safalar getirdiniz. Yok, başka bir gâye için geldiyseniz haydi dönün geldiğiniz yere!"⁽²⁾

"Dünyada Ne Bahar Esintisi Ne de Yaşamın Tadına Varmak İçin Kalmaya Lüzum Yok"

İmran b. Halid, Ümmü'l-Esved bt. Zeyd el-Adeviyye'den naklediyor :

Kocası **Ebu's-Sahbâ** ve oğlu şehid düşünce Muâze Hatun bana şöyle demişti :

"Ey Kızım! Dünyada, ne güzel bir bahar esintisi için ne de yaşamın tadına varmak için kalmaya hiç lüzum yok! Ama çeşitli ibadetlerle Allah'a daha yakın olmak için kalmayı istiyorum! Kimbilir belki Rabbim, kocam Ebu's-Sahbâ ve oğlumla beni cennette bu-

(1) Zümer, 63

(2) İbnü'l-Cevzî, Sıfâtü's-Safve, c.4, s.20.

luşturur.” (1)

Muâze Hatun, lüks eşyayı sevmezdi. Helal sınırlar içinde dahi olsa pahalı elbiseleri giymez, giyenlere de çıkışırdı.

Ebu Hâtim, el-Asma’den naklediyor :

İbni Avn geniş ve başlıklı bir elbise almıştı. **Muâze el-Adaviyye** yanından geçen **İbni Avn’a** baktı ve şöyle dedi :

“Senin gibi birisi bu elbiseyi giyiyor ha?”

İbni Avn, **Muâze’nin** tutumunu **İbni Sîrin’e** bildirdi. **İbni Sîrin** şöyle dedi :

“Muâze Hatun’a söyleseydin ya, Temîm ed-Dâri adlı o büyük âbid dahi namaz kılacağı zaman giyinmek üzere bir dinarlık güzel bir elbise satın almıştı.” (2)

İbni Avn, giydiği elbisenin ibadet için alındığını söyleseydi **Muâze Hatun** ona çıkışmayacaktı. Çünkü o yüce insanlar Rab Teâlâya karşı içlerinde taşıdıkları sevgiyi bazan da böyle ifade ederler. Allahu zül-Celâl, kulunun ibadet esnasında temiz ve güzel giyinmesinden hoşlanır.

“Ey âdemoğulları! Her mescide gidişinizde zinetli elbiseleri giyin; yiye, için, fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.” (3)

Muâze Hatun’un Ölüm Esnasındaki İlginç Davramışı

Ruh b. Seleme el-Verrâk, hanım derviş **Ufeyre’den** naklediyor :

Duyduğuma göre, ölüm **Muâze Hatun’a** yaklaştığında önce ağlamış, sonra gülmüştü. Oradakiler;

“Niçin ağladın, sonra niçin güldün?” diye sordular.

O da şu cevabı verdi :

“Ağladığım zaman, oruçlardan, namazdan ve zikrullah’tan ayrılacağım vaktin geldiğini düşünüyordum. Üzüldüm ve dayana-

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.4, s.21.

(2) el-Fakih Ahmed b. Muhammed b. Abdürrabbih el-Endelisi, *el-İkdu'l-Fetîd*, c.7, s.249.

(3) A'raf, 31.

mayıp ağladım. Beni tebessüm ederken gördüğünüz zaman ben *Ebu's-Sahbâ'yı* (kocamı) görüyordum. Evimizin avlusuna gelmişti. Üzerinde iki yeşil elbise vardı. Çevresinde bir grup vardı. Valla-hi ben dünyada onlara benzeyen hiç kimse görmemiştim. Kocama gülümsedim."

Muâze Hatun bu sözlerden sonra da şöyle dedi :

"Sanıyorum bu andan sonra bir farz namaza yetişmeyeceğim."

Hakikaten de daha namaz vakti girmeden ruhunu Allah'a teslim etmişti. ⁽¹⁾

Muâze el-Adeviyye Hz. Âişe'ye yetişmiş ve ondan hadis rivâyet etmiştir. **Hasan el-Basrî, Ebu Kılâbe ve Yezid er-Rîşk'de** Muâze'den hadis rivâyet etti. ⁽²⁾

Hafız ez-Zehabî, Muâze'nin ölüm yılını Hicrî 101 olarak kaydediyor. Muâze'yi, Basralı, ibadete düşkün ve fıkıhı iyi bilen kadın olarak tanımlıyor. ⁽³⁾

HAFSA BT. SİRİN (R.H)

İbni Sîrîn adıyla şöhret bulan rüya tabircisi ve fakih **Muhammed b. Sîrîn'in** kız kardeşidir. Babası **Sîrîn, Enes b. Mâlik'in** kölesiydi. Hz. Enes'le kırkbin ya da yirmibin dirheme anlaşılarak mükâtep oldu. ⁽⁴⁾ Gereken meblağı ödedi ve kurtuldu.

Baba **Sîrîn'in** asıl memleketi Cercerâ idi. Künyesi **Ebu Amr** olan bu adam bakır kaplar yaparak hayatını kazanıyordu. Ticaret amacıyla geldiği Aynü't-Temr muntakasında **Hâlid b. Velid (r.a)** tarafından 40 genç ile beraber esir alındı. **Hâlid b. Velid** bu esirleri daha sonra dağıtmış, **Sîrîn** de **Enes b. Mâlik'in** payına düşmüştür. ⁽⁵⁾

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.4, s.21.

(2) İbnü'l-Cevzî, a.g.e, c.4, s.20.

(3) el-Hafız ez-Zehabî, *el-Iberfî Haberi Men Gaber*, Tahkik : Ebu Hacı, c.1, s.92.

(4) Mükâtep köle : Efendisine belli bir miktarda para getirerek hürriyetine kavuşan köle. (Çev.)

(5) İbni Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yân*, Tahkik, İhsan Abbas, Dari Sadır, Beyrut, c.4, s.181.

Fıkıh İlmîni Bilen, Kur'ân Okuyan Bir Ârif Kadın

Hafsa ibadeti ve fıkıh bilgisiyle şöhret bulmuş bir kadındı. O devir kadın dervişlerin birçoğu aynı zamanda fıkıh ilmini de iyi bildirdi. Fakat Tabakât kitaplarında onların fıkıh bilgilerine değinilmemiş, sadece ibadet ve zühd hayatlarından bahsedilmiştir. Yalnız el-Hafız ez-Zehebi, **Hafsa bt. Sîrîn**'in aynı zamanda fakih bir kadın olduğundan bahsediyor. ⁽¹⁾

Hafsa Hatun farzların dışında müstehapları da yerine getirmek ister, bu konuda çok titiz davranırdı.

Âsım el-Ahval anlatıyor :

Hafsa bt. Sîrîn'in yanına girdiğimizde cilbâbını başına çeker, ayrıca yüzünü de örterdi. Biz onun bu haline şaşarak şöyle derdik :

"Allah seni rahmetiyle kuşatsın! Allah Teâlâ buyuruyor ki : 'Bir nikah ümidi beslemeyen, çocukdan kesilmiş yaşlı kadınların, zinetlerini yabancı erkeklere göstermeksiniz, dış elbiselerini çıkarmalarında kendilerine bir vebal yoktur..' ⁽²⁾ Buradaki elbise de senin giydiğin cilbabdır!

Hafsa bizim bu takılmamıza şöyle cevap verdi :

"Peki, bu âyetin devamını da okuyun bakalım!"

Biz de okuduk :

"...Yine de iffetli olmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah işitendir, bilendir." ⁽³⁾

"İşte bu son kısım, cilbab örtmenin gerekçesidir!" ⁽⁴⁾

Hafsa Hatun, İslâm'ı daha küçükükken kavramış, kendini İslâmî ilimlere vakfetmiş bir hanımdı.

Hişam b. Hassan, **Hafsa bt. Sîrîn**'in 12 yaşındayken Kur'ân'ı Kerim'i okuduğunu (hıfzettği de olabilir) söylüyor. Yine **Hişam b. Hassan**, **Hafsa Hatun**'un şöyle öğüt verdiğini söylüyor:

(1) el-Hafız ez-Zehebi, *el-Iber fi Haberi Men Gaber*, Tahkik, Ebu Hacer, c.1, s.92.

(2) Nur, 60.

(3) Nur, 60.

(4) İbnül-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.4, s.21.

"Ey gençler topluluğu! Henüz genç iken nefislerinizi terbiye edin! Zira ben hakiki amelin ancak gençlikte yapılan ameller olduğuna inanıyorum." (1)

Hafsa Hatun'un En Sevdiği Ev ve Kıraat İlmindeki Yeri

Hafsa Hatun'un ibadete düşkünlüğü dillere destan idi. O, insanoglunun dünyadaki yalnızlığını anlamıştı. Bu yüzden de eşyaya yabancı Allah'a dost bir karaktere sahipti. Dünyada en sevdiği ev, Allah'ın evi, yani mescitler idi.

Hişam b. Hassan anlatıyor :

Hafsa her zaman ibâdet ettiği mescide gider, öğle ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazını kılardı. Gün yükselmeye başlarken mescidden çıkar, abdest alır ve biraz uyurdu.

Mehdî b. Meymûn anlatıyor :

Hafsa Hatun fıkıh ilminde de çok yol katetmişti. Bazen kardeşi İbni Sîrîn'in daha çözemediği meselelere tatmin edici cevaplar getirirdi. Özellikle Kur'ân'ı Kerîm'in kıraatı hususunda birçoklarından daha yüksek bir düzeyde idi.

Hişam anlatıyor :

İbni Sîrîn, Kur'ân'ı Kerîm'in kıraatı hususunda çözemediği bir meseleyle karşılaştığında şöyle derdi :

"Gidin, Hafsa'ya sorun. Bakın bakalım nasıl okuyor." (2)

Hafsa Hatun'un; Çocuğunu Kaybedişiyle Beraber Kalbine Dolan Kederi Kur'ân İle Dağıtması

Hafsa Hatun duygudan yoksun, hissiz bir kadın değildi. Anneliği tatmış, ama, dünyada sevilen her şeyin bir gün fânî olacağını kavramıştı.

Hişam b. Hassan anlatıyor :

Hafsa'nın oğlu Huzeyl yazın odun toplar, onları kırıp düz-günce yığar ve en sonunda yakılması mümkün hale gelsin diye ba-

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatı's-Safve*, c. 4, s. 21

(2) A.y.

zılarını küçültüp yarardı.

Hafsa Hatun bu çocuk için şöyle diyor :

Ben (bu çocuk sebebiyle) tarifsiz bir sevinç duyardım. İçim aydınlanırdı. Kış geldiğinde ocağı namaz kıldığım yerin hemen arkasına kurar, ben namazdayken oturur ateşi yakardı. Odunlar öyle güzel yarılmış olurdu ki, yanarken duman çıkarmaz, ne sıcaklığı ne de kokusu bana eziyet vermezdi.

Bu çocuk vefat ettiğinde, Allah'ın verdiği sabırla buna dayana-bildim. Ama boğazıma tıkanan, hiç açılmayan bir gam, bir keder taşıyordum. Artık gözümün aydınlığı yoktu.

Bir gece Nahl sûresini okurken şu âyetlere geldim :

"Allah'ın ahdini az bir karşılığa değiştirmeyin. Şayet anlayan kimseler iseniz, şüphesiz Allah katında olan sevap sizin için daha hayırlıdır." (1)

"Sizin yanınızdaki dünya malı tükenir, Allah katındaki rahmet ise bâkidir, tükenmez. Elbette sabırlı davrananlara, yapmakta olduklarının en güzeliyle mükâfaatlarını vereceğiz." (2)

Bu âyetleri tekrar tekrar okudum. İçimdeki hüznün dağıldı, boğazıma takılan keder yokoldu. (3)

Hafsa'nın İbadet Hayatı ve Nüktedânlığı

Hafsa Hatun'un ibadet hayatı bazılarına ağır geliyordu. Onun bu kadar namaz kılmasını, uyumamasını anlayamazlar, adeta bir suç veya hatadan ötürü böyle yaptığını zannederlerdi.

Hafsa Hatun Sind'li olduğu zannedilen bir câriye satın almıştı. Bu kızcağız onun hizmetini görüyordu. Bir gün bu cariye;

"Hanımefendini nasıl bilirsin?" diye sordular.

"Gerçekten sâliha bir kadın! Ama galiba büyük bir günah işlemiş olacak ki, gecenin tümünü uykusuz geçiriyor, ağlıyor ve namaz kılıyor!" (4) dedi.

(1) Nahl, 95.

(2) Nahl, 96.

(3) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safo*, c.4, s.22.

(4) A.y.

Abdülkerim b. Muâviye de, **Hafsa Hatun'un**; her gece Kur'an'ın yarısını okuyan, her gün oruç tutan sadece bayramlarda ve teşrik günlerinde yiyen bir kadın olduğunu söylüyor.

Hafsa, zekası ve nükteleriyle de meşhur olmuş, bir kadındı. Çağdaşları bu yüce kadını birçok ünlü âlimden üstün tutmaktadırlar. **Hişam b. Hassan** diyor ki :

"Ben Hasan el-Basrî'yi ve İbni Sîrîn'i görmüş biriyim. Ama Hafsa Hatun'dan daha akıllı birini tanımıyorum!" (1)

Evini Geceleri Nura Boğan Kadının, Ölümü Sevgiliye Vuslat Vakti Olarak Algılaması

Hafsa Hatun, ölümü zihninden çıkarmayan biriydi. Ölüm onun için, esas sevgiliye ulaşma vakti anlamına geliyordu. Kefenini hep yanında taşırdı.

Hişam anlatıyor :

Hafsa Hatun'un yanında her zaman hazır bir kefen vardı. Hacca gidip ihrama girdiğinde kefenini giyerdi. Ayrıca Ramazan'ın son on gününü de kefenli geçirirdi. (2)

Hişam, **İbni Sîrîn'in** kızı **Ümmü Süleym'den** naklediyor :

"Hafsa, evini nura boğan gerçek bir velidir."

Hişam şöyle diyor :

"Belki geceleyin kandil yakıyordu ama, kandil sönse bile ev Hafsa Hatun'un aydınlığı ile ışırdı. Sabaha kadar evinden ziya saçardı." (3)

Hafsa Hatun 90 yaşındayken, Hicrî 101 yılında vefat etti.

Aynı yıl yine büyük bir zâhide olan **Muâze el-Adeviyye**, Medineli fakih **Büşeyr b. Yesâr**, ve âdil halifelerin sonuncusu **Ömer b. Abdülaziz** vefat etmişti. O sene tam bir hasat mevsimiydi. (4)

Allah cümlesinden razı olsun.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.4, s.23.

(2) A.y.

(3) İbnü'l-Cevzi, a.g.e, c.4, s.24.

(4) el-Hafız ez-Zehabî, *el-İber fi Haberî Men Guber*, c.1, s.91-92.

KERİME BT. SİRİN (R.H) ⁽¹⁾

Kerime, bahsi geçen **Hafsa Hatun**'un kızkardeşidir. O da ablası gibi ibadete düşkün, dünyaya meyletmeyen bir hanımdı.

Mehdi b. Meryem der ki :

Hafsa'nın kızkardeşi **Kerime** onbeş sene boyunca namaz kıldığı yerden sadece ihtiyaçlarını gidermek için çıktı. Geri kalan zamanını hep orada geçirdi.

MÜNİBE EL-BASRİYYE VE KIZI (R.H) ⁽²⁾

Ebu Ayyaş el-Kattân anlatıyor :

Basra'da **Münibe** adlı zâhide bir hanım yaşıyordu. Kızı ibadet hususunda ondan daha iştiaaklıydı. **Hasan el-Basrî** bu kızı gördüğünde şaşırmış, ibadete olan meyline hayret etmişti.

"Toprak Genç Bedenimi Örtecek Ama Ben İbadete Doyamadım"

Hasan el-Basrî bir gün sohbet halkasındayken içeri koşa koşa biri girdi;

"Bilmiyor musunuz yoksa? O kıza ölüm geldi!" dedi.

Hasan el-Basrî yerinden fırlayıp kızın yanına geldi. Kız ağlayarak **Hasan'a** bakıyordu. **Hasan el-Basrî**;

"Ey yavrucak! Niçin ağlıyorsun?" dedi.

Kız şöyle dedi :

"Ey Ebu Said! Toprak gençliğimi örtecek, ama ben Rabbime ibadet etmeye doyamadım. Bak, annem babama neler söylüyor ; benim için geniş bir mezar kazmasını, beni güzel bir kumaşla kefenlemesini istiyor."

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Sağve*, c.4, s.22.

(2) İbnü'l-Cevzî, a.g.e, c.4, s.23

Ama ben, Vallahi Mekke'ye dahi taşınıp orada gömülsem, hüznüm bitmeyecek! Henüz ibadete doymadan kabrin karanlığına, kurtların, çıyanların evine yolculuk ediyorum!"

RÂBİA EL-ADEVİYYE (R.H)

Râbia Hatun tasavvufta çığır açmış bir kadındır. Basra'dan tüm İslâm âlemine yeni bir soluk getirmiş, kendisinden sonra bir çok takipçi bırakmıştır. Hicrî 2. asırda tasavvuf, Râbia el-Adeviyye ve Atâ b. Rabah'la yeni bir yoruma kavuşmuş, Basra'dan Bağdad'a doğru yayılmıştır. Aynı asırda tasavvuf, Mısır'da, Zünnûn gibi bir hikmet erine de kavuşuyordu. ⁽¹⁾

Daha sonraki asırlarda İmam Gazâlî, Râbia el-Adeviyye ve Hâris el-Muhâsibî'den etkilenerek tasavvuf sistemini kuracaktır. ⁽²⁾

Hicrî 100 ile 180 arasında yaşayan Râbia Hatun kimsesizliği tatmış, bir esir gibi satılmıştır. İstemeyerek birçok harama bulaşan bu kadın sonunda kendini haramlardan çekip kurtaracak ve Hâsan el-Basrî'nin dahi öğüt dinlediği, âbide şahsiyetlerden biri olacaktı. Şarkı ve raks âleminin aldatıcı parlaklığından Allah'ın izniyle kurtulan Râbia sâflık yoluna girdiğinde ardında bir sürü kadın ve erkek takipçi bulacaktı. Râbia tasavvufta yaygın olarak kullanılan "korku" ve "ürperme" (el-Havf ve er-Rehbe) kavramlarının yerine 'ilâhi aşk' (el-Hubbü'l-İlâhî) kavramını oturtmuştur. ⁽³⁾ Fakat onun bu tutumu, dengeyi korumak amacıyla ortaya konmuş bir tutumdur. Zira öncekiler ruhi hayatta yeri olan 'Havf' ve 'Rehbe' kavramlarını kullanmada aşırıya gitmişler, neredeyse her şeyi korkuya bağlamışlardır.

Öte yandan Râbia Hatun'un, cennetin hissî oluşunu reddettiği hususu da abartılıdır. Belki de o devirdekiler cennet fikrinde aşırıya gidiyorlar ve her şeyin amacını sadece cennetle sınırıyorlardı. Oysa Kur'an'ı Kerim'de cennet anıldıktan sonra Allah'ın hoşnutluğundan bahsedilir (Radâullah) ve ilâhi rızanın cennetten daha bü-

(1) el-Hucvîrî, *Kefû'l-Mahcub*, s.198.

(2) Doç.Dr. Hayrânî Altıntaş, *Tasavvuf Tarihi*, s.91.

(3) George Trabeyşi, *Mu'cemü'l-Felâsife*, s.287.

yük, daha yüce bir şey olduğu anlatılır. ⁽¹⁾

Râbia ve diğer mutasavvıflarda görülen cennetin ruhîliği görüştü o zamana ve o zamanda yaşayan dünyaperest insanların getirdikleri yoruma bir aksülameldir. ⁽²⁾

İsmi, Doğumu ve Tasavvufa İntisab Edişine Kadar Hayat Hikayesi

Künyesi Ümmü'l-Hayr'dır. ⁽³⁾ Babasının adı İsmail'dir. Tâbiin'in büyüklerinden olan bu yüce kadının doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak ez-Zehbe'î'nin ifadesine bakarsak Hicrî 100 yılında doğmuş olması gerekir. ⁽⁴⁾ Oysa *Vefeyâtü'l-A'yân*'da, 135. Hicrî yılda öldüğü söyleniyor. Bazıları da 185 h. yılında öldüğünü söyler.

Yaklaşık olarak Hicrî 50. ila 100. yıllar arasında doğan Râbia, babasının dördüncü kızıdır. ⁽⁵⁾ Babası İsmail gayet fakir bir zat idi. Râbia doğduğu gece evde doğru dürüst hiçbir şey yoktu. Râbia biraz büyüdüğü sıralarda anne babasını kaybetti. O devirlerde Basra'da kıtlık ve pahalılık vardı. Râbia'nın ablaları dağıldılar. Hiç kimsesi olmayan Râbia'yı zalim bir köle tüccarı yakaladı. Önce onu hizmetçi olarak çalıştırdı. Sonra da köle olarak sattı. Bu yıllarda Râbia kendi isteğiyle olmasa da çalgı ve eğlence gibi günahlara bulaştı. Zamanla günahlarından tevbe eden Râbia, geçirdiği fevkalade haller ile efendisinin dikkatini çekti. Adam sonunda Râbia'yı

(1) Bkz. Tövbe, 72.

(2) Zira o yıllar Abbasi Devleti'nin en debdebeli yılları idi. İnsanların bir kısmı, sevap işlerken rıza-i ilâhiyi gözetmiyor, tersine tıpkı dünyadaki bir hayatın benzeri olan başka bir hayat; ama içinde acıların bulunmadığı bir dünya hayatı tahayyül ediyorlardı. İnsanlar cennet derken Abbasi saraylarında gördükleri cariyeler, çalgı, eğlence ve sefahati kastediyorlardı belki de. Dolayısıyla zühde ve ibâdetle önem verenlerin bir kısmı, cennetin dünya hayatı gibi olmadığını, ancak ruhen anlaşılabilecek bir hayat olduğunu savundular. Râbia da bunlardan biriydi.

Biz cennetin ve cehennemin hak olduğuna inanırız. Allah cenneti imanlı kulları için yaratmış cehennemi de, ösüntü inkar eden müşrik kulları için yaratmıştır. Cennet ve cehennem hissi midir rûhi midir, bunu kesin olarak bilemeyiz, ama hem hissi hem de rûhi olduğunu sanıyoruz. Zira Allah Teâlâ cehennemlikleri anlatırken "*derilerinin azabı tatmak, için sürekli değiştirileceğinden.*" bahsediyor. (Nisa, 56). Bazıları cennet ve cehennemle ilgili bu gibi âyetleri rûhi azapla ya da rûhi in'âmle tevîl etse de, için salını sadece Allah bilir. Son tahlilde bize düşen, Allah'ın indirdiklerine inanmaktır. (Çev.)

(3) İbnî Hallikan, *Vefeyâtü'l-A'yân*, c.2, s.286.

(4) el-Hafız ez-Zehbe'î, *el-İber fi Haberî Men Gâber*, c.1, s.314.

(5) Râbia, arapçada "*dördüncü*" demektir.

azat etti. Râbia şehrin yakınında bir dağa çekildi. Oradaki kulübesine gelen insanları eğitti. Onlara güzel öğütler verdi. Süfyan-ı Sevrî, Hasan el-Basrî, Mâlik b. Dinar gibi zamanın en zeki ve âlim zatları Râbia'dan öğüt dinlediler. ⁽¹⁾ Ashında Râbia ile Hasan Basrî'nin karşılaşmaması gerekir. Ama ârifler birbirleriyle her zaman görüşmüş olabilirler.

Râbia'nın Çeşitli Menkıbeleri ve Güzel Sözleri

Abdullah b. İsa anlatıyor :

Râbia el-Adeviyye'nin yanına geldim. Yüzünde hoş bir aydınlık vardı. O, çok ağlayan bir kadındı. Yanında birisi Kur'an okuduğu zaman duygulanır, çığlık atar ve bayılırdı. Kamıştan örülmüş eski bir hasır üstüne otururdu. ⁽²⁾

Mesma b. Âsım ve Riyah el-Kaysî anlatıyor :

Adamın biri Râbia'ya 40 dinar getirdi.

"Al bunları, bazı ihtiyaçlarını giderirsin!" dedi.

Râbia ağladı ve ellerini göğe kaldırarak;

"O biliyor ki, tüm evrene sahip olduğu halde ben O'ndan bile istemeye utanırım. O halde dünyanın sahibi olmayan bir kuldan nasıl alabilirim?" ⁽³⁾

Ebu'l-Kasım el-Kuşeyrî'den naklen İbni Hallikân şu hâdiseyi anlatıyor :

Râbia Hatun Rab Teâlâ'ya olan münâcâtında şöyle diyordu:

"İlâhî! Sen, seni seven bir kalbi ateşte yakar mısın?" Ancak kendi duyabileceği bir ses ona şöyle ilham etti :

"Biz bunu yapmayız! Hakkımızda kötü zanda bulunma!" ⁽⁴⁾

(1) Zirikli el-A'lâm, c.3, s.10.

İmam Şa'rânî, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, c.1, s.65.

Ebu'l-Kasım el-Kuşeyrî, *er-Risâle*, s.262.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.4, s.23.

(3) A.y.

(4) Ebu'l-Kasım el-Kuşeyrî, *Risâletü'l-Kuşeyrî*, s.263. Veliler bu gibi ilham ve kerametlerle merzukturlar, ancak onların rüyaları veya ilhamları kendilerinden başka kimseye bir vecibe getiremez. Bu tür haller kesin prensiplere (nasellara) aykırı ise kendisinin dahi inanamaması ve Allah'a tevbe etmesi gerekir. Zira şeytanlar da insanları aldatmak için ilhamda bulunabilirler. Bkz. En'âm, 122. (Çev.)

Süfyan-ı Sevrî bir gün **Râbia el-Adeviyye'nin** yanında;

"Ah benim derdim, kederim!" dedi.

Râbia;

"Yalan söyleme. Öyle diyeceğine, 'Ah yazık bana, ne az dertliyim' de! Eğer gerçekten mahzun olsaydın, bu kadar rahat nefes alamazdın." ⁽¹⁾ dedi. Süfyan devam ediyor :

Râbia'nın yanına geldim. İhtiyar, kupkuru bir kadındı. 80 yaşlarında gözüktüyordu. Neredeyse durduğu yerden düşecek gibiydi. Kulübesinde kamıştan yapılmış uzunca bir hasır vardı. Yerden iki dirsek yüksekliğinde İran işi bir sedir duruyordu kenarda. Kulübe ya deridendi, ya da kamıştandı. Küçük bir tuğla parçası yastık vazifesi yapıyor, birkaç parça kiremit de namazlık vazifesini görüyordu. Ötede yine küçük bir sedirin üzerinde kefen bezleri bulunuyordu. **Râbia** ölümü andığında sarsılırdı. Bir topluluğun yanından geçtiğinde herkes onun ibadet ehli bir kadın olduğunu anlardı. ⁽²⁾ Bir keresinde adamın biri ona;

"Dua et!" dedi. **Râbia** şu cevabı verdi :

"Allah affetsin seni! Ben kimim ki? Sen kendine dua et. Allah zorda kalan kullarının duasını kabul eder." ⁽³⁾

Râbia el-Adeviyye, yaptığı amellerin gizli kalmasına çok dikkat ederdi. Şöyle demiştir :

"Yaptığım amellerden ortaya çıkan ve herkes tarafından bilineni sevaptan saymam! Günahlarınızı gizlediğiniz gibi sevaplarınızı da gizleyiniz." Gece karanlığı çöktüğü zaman **Râbia** şöyle dua ederdi :

"İlâhî! sesler sustu, hareketler durdu, bütün sevgililer sevdiğine kavuştu. Ben de seninle başbaşayım ey sevdiğim!" ⁽⁴⁾

Secef b. Manzûr anlatıyor :

Râbia Hatun'un yanına girdim. Secdedeydi. Benim geldiğimi farkedince başını kaldırıp namazı bitirdi. Bir de baktım ki secde ettiği yer gözyaşlarıyla ıslanmış, selam verdim. Bana;

(1) İbni Hallikân, *Vefeyâtü'l-Â'yân*, c.2, s.275.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.4, s.24.

(3) A.y.

(4) İbni Hallikân, a.g.e., c.2, s.286.

"Yavrucuğum, bir ihtiyacın mı var?" diye sordu.

"Sana selam vermek, esenlik dilemek için geldim." dedim.

Râbia ağladı;

"Allah'ım, günahlarımı ört, günahlarımı ört!" dedi ve daha birçok dualar mırıldandıktan sonra yeniden namazına döndü. Ben de geri döndüm.

Abbas b. Velid, Râbia'nın sürekli şöyle dua ettiğini söylüyor:

"Sözlerimdeki samimiyetin azlığından ötürü senden bağışlanmamı diliyorum ey Allahım."

Ezher b. Mervan anlatıyor :

Rıyah el-Kaysî, Salih b. Abdülcelil ve Küllâb, Râbia'nın yanına gittiler. Dünyadan bahsettiler ve kötülemeye başladılar. Râbia;

"Ben dünyanın dört bucağıyla da sizin kalplerinize yerleştiğini görmekteyim." dedi.

"Nereden çıkardın bunu ey Râbia?" dediler.

"Siz kalplerinizdeki en yakın şeye baktınız ve ondan bahsettiniz!" dedi. (1)

İslâm En Büyük Zenginlik Değil mi ?

Râbia Hatun'un şahsiyet anlayışında temel nokta İslâm'dır. O dış görünüşe değil, insanın zengin ya da fakir olsun İslâm'ı yaşamasına önem verirdi ;

Süfyân-ı Sevrî bir gün Râbia'yla karşılaştı. Râbia'nın üzerinde eski, yırtık bir elbise vardı. Süfyân;

"Ey Râbia! Dağınık ve eski elbiselerle görüyorum seni, falanca komşuna gitsen sana yardım etmez miydi? Halini düzeltirdin!" dedi.

Râbia da şu cevabı verdi :

"Ey Süfyân, halimde ne kötülük görüyorsun ki? Ben İslâm üzere değil miyim? O İslâm ki, ondan daha büyük bir şeref, daha fehrlatıcı bir zenginlik, daha güzel bir dost yoktur!"

(1) İbnü'l-Cevzi, Sıfâtü's-Sağbe, c.4, s.24.

Süfyân şaşırmıştı ;

"Ben böyle etkili söz işitmedim!" dedi.

Râbia devam etti :

"Sen ve ömrün sayılı günler için varsınız. Her geçen gün senden bir şeyler eksiltiyor. Yakında her şeyin gidecek, o zaman gerçeği anlayacaksın? Öyleyse güzel amellere sarıl!" (1)

Âbis b. Merhum el-Attar, **Râbia**'nın hizmetçisi **Abde bt. Şevval**'dan naklediyor :

Râbia geceyi namaz kılarak geçirirdi. Şafak söktüğünde secadesinin üstünde, hafifçe bir şeyler mırıldanmaya başladığına şahit olurdum. Ansızın korkuyla ürperir ve şöyle derdi :

"Ey nefis! Ne kadar uyudun? Ne kadar dikilip namaz kıldın? Bir daha hiç kalkamayacağın, sadece kıyâmet çığlığı ile diriltileceğin o uykuya yatman öyle yaklaştı ki! Kalk, sahip ol kendine!" (2)

Hizmetçi kadın, **Râbia**'nın tüm gecelerini böyle geçirdiğini ve ölünceye kadar bunun böyle devam ettiğini söylüyor. Vefat anı yaklaşınca **Râbia** hizmetçisi olan bu hanımı yanına çağırır ve şöyle der :

"Ey Abde! Ölümümü kimseye haber verme! Beni şu elbisemle kefenle!" Abde anlatmaya devam ediyor :

Bahsettiği elbise, kıldan yapılmış, kaba bir elbiseydi. Herkes uyuduğunda **Râbia** onu giyer, ibadet ederdi.

Râbia'yı bununla ve yünden yapılmış başka bir elbiseyle kefenledik. Bir sene sonra **Râbia**'yı rüyamda gördüm. Üzerinde yeşil ipekten bir elbise ve incilerle süslü bir atkı vardı. Hayatım boyunca bu kadar güzel elbise ve takılar görmemiştim. Merakla sordum :

"Ya Râbia! Seni kefenlediğimiz kıl cübbe ve yün elbise nereden?" diye. Râbia;

"Ey Abde! Onlar üzerimden çıkarıldı ve şimdi gördüklerinle değiştirildi. Hepsine mühür vuruldu ve kıyâmet gününde sevap tarafında tartılsın diye İlliyyın derecesine kaldırıldı." (3)

(1) İbni Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yân*, c.2, s.286.

(2) İbni'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.4, s.25.

(3) A.y.

Râbia'ya Gelen Evlenme Teklifi ve Râbia'nın Cevabı

Ebu Süleyman el-Hâşimî Basra'lı zengin bir adamdı. Her gün onun için seksenbin dirhemlik yük taşınırdı. Bu adam Basralı âlimlere, evleneceği bir hanım bulmaları için danıştı. Bütün âlimler oranın en iyi hanımının Râbia olduğuna icmâ ettiler. Süleyman da Râbia'ya şu mektubu gönderdi :

"Benim dünya mülkünden payım şudur : Her gün piyasaya seksenbin dirhemlik mal indirmekteyim. Kısa bir zaman sonra bunu yüzbine çıkaracağım inşaallah! Evlenmek için sana talip olduğumu bildiriyorum. Mehîr olarak yüzbîn dinar veriyorum. Daha sonra bu miktarı artıracam. Cevabını bildir."

Râbia da şu cevabı verdi :

"Şunu iyi bilesin ki, dünyaya değer vermemek kalbin ve beden rahatlığıdır. Oysa dünyanın ardına düşmek ve ona hırsla sarılmak gam ve kederi getirir. Mektubum sana ulaştığında durma, âhiret için azığını hazırla! Kendine öğüt ver, başkasına bir şeyler teklif etmeye bakma! Zamanını oruçla geçir, seni ancak ölüm ayırsın oruçtan. Allah'ın sana verdiği mülkün daha da çoğunu bana vermesi, beni hiç de sevindirmez! Zira bu mal sebebiyle Rab Teâlâ'dan gönlüm gâfil kalabilir. Vesselam." (1)

Allâme Ebu Muhammed el-Hasen, *Kerâmâtü'l-Evliyâ* adlı eserinde şu rivâyeti naklediyor : Hasan el-Basrî, Ali b. Muhammed'den, o Hüseyin b. Safvan'dan, o Abdullah b. Muhammed'den, o da Abdullah b. İsa et-Tafâvî'den naklediyor :

Râbia bir gün yemek pişirirken, yemeğe soğan da katmak istedi. Bu esnada gagasında soğan taşıyan bir kuş havadan bu soğanı Râbia'ya bıraktı. (2)

Râbia Hatun'un ölüm tarihi farklı rivâyetlerle bildirilmektedir. İbni Hallikân *Vefeyât* adlı eserinde İbnü'l-Cevzî'nin *"Şüzûrû'l-Ukud"* adlı kitabından alıntı yaparak 135 yılında vefat ettiğini söyler. Bazıları da bu tarihi 185 olarak belirler. el-Hafız ez-Zehabî ise Râbia Hatun'un Basra'da 180 yılında vefat ettiğini ve seksen yıl yaşadığını söyler. (3)

(1) İbni Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yân*, c.2, s.286.

(2) Bu rivâyet İbni Ebî'd-Dünya'nın *"Mucâbu'd-Dâve"* adlı eserinden tahrir edilmiştir. s.102.

(3) Bkz : el-Hafız ez-Zehabî, *el-İber fî Haberî Men Gaber*, c.1. s.214; İbn Keşîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c.10. s.186; Ebu'l-Felâh Abdül-Hay b. Ahmed el-Hanbelî; *Şezerâtüz-Zehab fî Haberî Men Zeheb*. c.1, s.193.

Râbia'dan Terennümler (1)

*Ey neş'em, zevkim, emelim, mesnedim,
 Enis-i ruhum, güvencim, muradım;
 Sen benim gönlümde cânımsın, ümidimsin,
 Ruhumun hemdemi, cânımın gıdasısın.
 Ey hayatım, ey enisim! Sen olmasaydın,
 Ben gurbet illerde dökülüp saçılmazdım.
 Nice bir himmetin, lûtfun var bende,
 İhsanın var, nimetin var, keremin var bende.
 Şimdi benim emelim, cennetim, senin aşkındır,
 Senin aşkın paslanmış gönlümün gözüne cilâdır.
 Ömür boyunca ben senden aslâ uzaklaşmam.
 Eğer sen benden râzı olursan
 Ey gönlümün neş'esi, o zaman saadetim tam olur.*

*Ey kardeşlerim, benim rahatım halvettedir.
 Sevgilim, her ân yanımda hazırdır.
 Hiçbir şey O'nun aşkına bedel olmaz.
 Şu âlemde çektiğim mihnetler, kederler, O'nun sevdasindandır.
 Her yerde, her şeyde O'nun cemâline şahid olurum.
 O benim teveccüh ettiğim kiblemdir, o benim mihrabımdır;
 O benden râzı olmazsa ve ben O'na hasretle ölürsem,
 Gönlüm ateşlere yanar; çok acı çeker, çok muztarip olurum.
 Ey gönül tabibi, ey bütün saadetim,
 Lûtfet, kerem kıl, vaslınla ruhuma şifa ver.
 Ey her zaman saadetim, ey hayatım,
 Sen benim neş'emsin, ben senin neş'enle büyürüm.
 Ben dünyayı terkettim, bana acı,
 Ve beni vaslında şâd et.
 İşte benim erişilmez emelim budur.*

*Ey cân sevgilisi! senden gayri kimsem yok,
 Bugün hâkipâyına yüz süren bu günahkâra acı.*

(1) Buradaki tercemeler Sofi Hurl'nin kitabından alınmıştır. Bkz; Râbiatü'l-Adeviyye, Red Hause Yayinevi, İstanbul, 1970, s.9

*Ey ümidim, ey huzurum, saadetim!
Senden başkasına gönlüm bağlanmaz.*

*Seni iki aşkla, çift aşkla sevdim :
Biri ibtilâ ve sevdâ,
Diğeri, sana lââyık bir aşk-ı musaffa.
Ben ibtilâ ve sevdâda Senin esirin oldum;
Gözlerim ne dünyayı ne de mâfihâyı ⁽¹⁾ görür.
Sana lââyık aşk-ı musaffada ise, aradan perdeler kalkar;
O zaman gözlerim senin mübarek cemâlini görür.
Ne onda, ne bunda, benden eser var,
Ancak sen'sin, hem onda hem bunda olan var.*

*Kâsem, şarabım, sevgilim, bu üçü.
Ben, aşk mübtelâsı dördüncü. ⁽²⁾*

*Sâki durmadan, dinlenmeden,
Sunar safa ve saadet bâdesi,
Gözlerim Dost'tan gayri bir nesne görmez.
Her halde, her işte, yanımda O bulunur.
Ey beni ayıplıyan, ben O'nun güzelliğine âşıkım;
Gözlerim ayrılık ve aşk ateşiyle
Nice günler, sel gibi göz yaşları akıtır.
Ne göz yaşlarım kesilir, ne vuslat demi gelir.
Uyanık gözlerim hiç uyku görür mü?*

*Seni gönlümde yâr kıldım; Sen gönlümde olunca
Bedenim neye yarar? Bedenim dostlara dost olsun.
Beden bana yabancı olunca, O, dostların entisi, dostların dostu
olur.
Benim gönlümde bulunan yâr, ruhumun entisi olsun, bu bana
kâfi!
Ben aşka düştüm, hâlimi kime anlatayım?
Ben, ancak kimseden korkusu olmayandan korkarım.
Muazzam ve sonsuz aşkımsı hissettikçe,*

(1) Dünya içinde bulunan her şeyi.

(2) Râbia demektir.

*Ellerimle başımı yoklarım,
Ve acaba başım yerinde midir, yoksa uçtu mu? diye düşündü-
rüm.*

*Sevgili, benzeri, misli olmıyan sevgili,
Gönlümde, O'ndan başka kimseye yer yoktur.
O, gözden ve tenden gizlenmişse, neden gam çekeyim?
O ebedî olarak gönlümde, canımda yaşıyor.
Sen tatlısın, bu yeter. Hayat acı imiş, bana ne?
Sen benden râzı ol da, bütün âlem bana kızsın, köpürsün;
Seninle aramızda bulunan her şey mâmûr oldukça,
Âlemle aramızda bulunan her şey, yıkılsa, harap olsa, ne olur?
Senin vefan her şeyi kolaylaştırır,
Toprak üstünde ne varsa, o topraktır.*

*Âriflerin gönül gözleri hem uyanıktır, hem keskin,
Ten gözlerinin bunlara erişmesi ne mümkün?
Nice derin sırlar taşır dilleri,
Ermez bunlara hiç kâtib akılları.
Kanatları yamandır, tüysüz uçar,
Âlemlerin Rabbinin nezdine çıkar,
Hâlis, sıdk şarabını onlara sunan O,
Âriflerin kadehlerinden içmeği nasip eden O!*

ACREDE EL-ÂMIYE (R.H) ⁽¹⁾

Recâ b. Müslim el-Abdi anlatıyor :

Bazan Acrede el-Âmiye'nin evine giderdik. O, geceyi namaz-
la ihya ederdi. Seher vaktine doğru hüzünlü bir sesle şöyle derdi :

*"Akşamın karanlığından seherin alaca vaktine kadar âbidler
sana yalvarıyor, senin rahmetine ve fazlına erişmek için yarış edi-
yor!... Ey Rab, sadece senden isterim, senden başkasına yalvara-
mam. Beni sana en yakınlardan eyle! Beni salih kullarının zümre-
sine kat! Sen cömertlerin en cömerdisin, şefkatlilerin en şefkatlisi,
yücelerin yücesisin! Ey Kertm, dualarımı kabul et!"*

(1) İbnü'l-Cevzî, Sıfâtü's-Saife, c.4, s.26.

Bu duayı yaptıktan sonra secdeye varır, şafak sökene kadar başını secdeden ayırmazdı. Acrede 30 seneden beri her gece böyleydi.

Bazıları Acrede'ye dediler ki :

"Geceleyin biraz uyusan iyi olmaz mı?"

Acrede şu cevabı verdi :

"Ölüm düşüncesi beni uyutmuyor."

Cafer b. Süleyman akrabası olan bir kadından naklediyor :

Acrede'yi bayram günü gördüm. Yün bir elbise, yün bir peçe ve yünden bir atkı taşıyordu üzerinde. Dikkatlice baktım. Kupkuru, bir deri bir kemik denebilecek haldeydi. Sordum ve işittim ki, altmış seneden beri oruç tutuyormuş.

HABİBE EL-ADEVİYYE (R.H) ⁽¹⁾

Ebu Muhammed Abdullah el-Mekki anlatıyor :

Habibe el-Adeviyye yatmayı kıldıktan sonra şöyle dua ederdi:

"İlâhî! Yıldızlar battı, gözler uyudu, krallar kapılarını kapadılar. Senin kapın ise açık! Her sevgili sevdiği ile başbaşa! Ben de senin huzurundayım."

Seher vakti gelince de şöyle yalvarırdı :

"Ey Allah'ım işte gece döndü, gün doğacak. Keşke gece ibadetimin tarafından kabul edildiğini bilsem de sevinsem!"

ÜMMÜ'L-ESVED (R.H) ⁽²⁾

Zeyd el-Adeviyye'nin kızıdır.

Ebu Abdurrahman es-Sülemî anlatıyor :

Muâze el-Adeviyye, Ümmü'l-Esved'in süt annesi idi.

(1) İbnü'l-Cevâl, *Sıfatü's-Saife*, c.4, s.27.

(2) A.y.

Ümmü'l-Esved, Muâze el-Adeviyye'nin kendisine şöyle dediğini naklediyor :

"Sütünü haram yiyerek bozma! Ben, helal süt emesin diye seni emzirirken ne kadar emek verdim, ne kadar yoruldum bir bilsen!"

Ümmü'l-Esved şöyle diyor :

"Ne zaman şüpheli bir şey yesem, ya farz bir ibadeti ya da zikir virdimi kaçırmışumdur."

MERYEM EL-BASRİYYE (R.H) ⁽¹⁾

Meryem, Râbia el-Adeviyye'ye hizmet etti. İlâhî sevgi ile ilgili ilimleri öğrendikçe bedeni onu taşıyamaz oldu. Öğüt veren bazı kimseleri dinlerken bir gün ansızın öldü.

Abdülaziz b. Umeyr diyor ki :

Meryem el-Basriyye gecenin başında namaz kılar, şu âyeti çok okurdu :

"Allah kullarına lütufkârdır, dilediğini rızıklandırır. O, kuvvetlidir, galiptir." ⁽²⁾

Meryem el-Basriyye şöyle diyordu :

"Şu âyeti işittiğimden beri ne rızıkım kesilecek diye endişe ettim, ne de rızık talebinde aşırı yoruldum."

Rızıkınız ve size vâdolunanlar göktedir." ⁽³⁾

UFEYRE EL-ÂBİDE (R.H) ⁽⁴⁾

Ravh b. Seleme el-Verrak, Ufeyre'ye;

"Duyduğuma göre geceleri uyumuyormuşsun?" deyince Ufeyre ağladı ve şöyle dedi :

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c.4, s.28.

(2) Şûra, 19.

(3) Zâriyat, 22.

(4) İbnü'l-Cevzi, a.g.e, c.4, s.28.

"Uyumayı istedim ama gücüm yetmedi. Gece gündüz gözetleyicileri uyumayan birisi nasıl uyuyabilir ki?" Bunun üzerine Ravh da ağlamaya başladı ve kendi kendine;

"Ben ayrı dünyadayım, bu kadın ayrı dünyada!" dedi.

Yahya b. Bistam anlatıyor :

Arkadaşlarla beraber **Ufeyre Hatun**'un yanına gittik. Ağlamaktan gözlerini kaybetmişti. Arkadaşlarından biri;

"Gören bir insanın kör olması ne kötü!" dedi.

Ufeyre bu sözü işitti ve şöyle dedi :

"Ey Allah'ın kulu! Allah'a yemin olsun ki, kalp körlüğü göz körlüğünden kat kat kötüdür. Vallahi ben Allah Teâlâ'nın tüm azalarını alması karşılığında muhabbetini vermesine razıyım."

UBEYDE BT. EBÎ KÜLLAB (R.H) ⁽¹⁾

Şuayb b. Muhârrız, **Selâme el-Âbide**'den naklediyor :

Ubeyde Hatun kırk sene ağladı ve gözlerini kaybetti.

Abdülaziz b. Süleyman anlatıyor :

Ubeyde Hatun ve babam yirmi sene **Mâlik b. Dinar**'ın sohbetine katılmışlardır. Babam şöyle diyor :

Ubeyde Hatun'un soru sorduğunu hiç duymadan, yalnız bir defasında şöyle sordu :

"Ey Ebu Yahya! Muttakt bir kul en üst dereceye ne zaman ulaşır?"

Mâlik şöyle dedi :

"Güzel sordun ey Ubeyde! Muttakt en üst dereceye ulaştığı zaman, Allah'a varmayı en çok istediği an gelir!"

Ubeyde bu sözden sonra çığlık attı ve bayıldı.

Davud b. el-Muhabber, **Berâ el-Ganevî**'den naklediyor :

"Ubeyde Hatun öldüğünde, Basra'da kendisinden daha faziletli birisi yoktu."

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.4, s.29.

Abdülvahid b. Zeyd'in arkadaşı olan Abdullah b. Reşid es-Sâdi şöyle diyor :

"Ben nice ihtiyarlar, gençler, hanımlar ve âbidler gördüm. Ama Ubeyde'den daha akıllı ve faziletli ne erkek ne de kadın görmüşümdür."

AMRÂ HATUN (R.H) (1)

Habîb el-Acemî'nin hanımıdır.

Hüseyin b. Abdurrahman, bir arkadaşından naklediyor :

Habîb el-Acemî uyuyorken Amrâ Hatun kalkar ve kocasını uyandırıp şöyle dermiş :

"Ey Adam, kalk artık! Gece gitti, gün ağaracak. Oysa senin önünde uzun bir yol, bohçanda az bir azığın var! Salihler kervanı önümüze geçti, biz geride kaldık."

Müslim b. İbrahim, Hazm'ın kardeşi Süheyl'den naklediyor:

Habîb Ebu Muhammed el-Acemî'nin Amra adlı bir hanımı vardı. Gözlerinden rahatsızdı. Kendisine "Nasılsın?" diye sorduklarında şöyle derdi :

"Kalbimin ağrısı, gözlerimin ağrısından daha şiddetlidir."

BÜRDE ES-SÂRİMİYYE (R.H) (1)

Bürde Hatun'a "Nasıl sabahladın?" diye sorulduğunda şu cevabı verirdi :

"Yabancı bir ülkede, dualarımızın kabul olmasını bekleyen garib misafirler gibi sabahladık.."

Musa b. Sa'd anlatıyor :

Hasan el-Basrî'ye;

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.4, s.30.

(2) İbnü'l-Cevzî, *a.g.e.*, c.4, s.30-31.

"Ey Ebu Said! Şurada Bürde adlı bir hanım var, ağlamaktan gözlerini kaybetti! Onu uyarsan da bu kadar ağlamasa..." dediler.

Hasan el-Basrî, Bürde Hatun'un yanına geldi ;

"Ey Bürde! Bedeninin senin üzerinde hakkı vardır. Gözlerinin sende hakkı vardır." dedi. **Bürde Hatun da Hasan'a şu cevabı verdi :**

"Ey Hasan! Eğer cennet ehlinde olacaksam Allah Teâlâ bana daha hayırlı bir göz verecektir. Yok eğer ateş ehlinde olacaksam, Allah gözümü mahvetsin!"

Muhammed b. Hüseyin; Humeydî'den, o da Süfyan-ı Sevrî'den naklediyor :

"Şu kadınlar içinde, Bürde'den daha samimi ibadet eden başka bir kadın yoktu. Ağlamaktan gözleri kör oldu."

ÜMMÜ TALK (R.H)⁽¹⁾

Muhammed b. Sinan el-Bahfî, Şu'be b. Duhân'dan naklediyor :

Ümmü Talk diye bir kadın vardı. Her gün ve gece dört yüz rekât namaz kılardı. Kur'ân'dan da gücü yettiğince çok okurdu.

Süfyan b. Uyeyne anlatıyor :

Ümmü Talk oğluna şöyle derdi :

"Sesin Kur'ân okumaya ne güzel de yaraşıyor! Keşke kıyâmet günü sana vebal olmasa!"

Seleme el-Eyhem, Âsım el-Cahderî'den naklediyor :

Ümmü Talk hep şöyle derdi :

"Nefse uyarsan başına kral kesilir, onu yorarsan kölen olur."

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sifâtü's-Sâfiye*, c.4, s.31.

